

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

බුද්දකනිකායෙ

බුද්ධචංස-අට්ඨකථා

ගන්ථාරම්භකථා

අනන්තඤ්ඤාණං කරුණාලයං ලයං, මලස්ස බුද්ධං සුසමාහිතං හිතං;
නමාමි ධම්මං භවසංවරං වරං, ගුණාකරඤ්ඤෙව නිරඬ්ගණං ගණං.

පඤ්ඤාය සෙට්ඨො ජිනසාවකානං, යං ධම්මසෙනාපති ධම්මරාජං;
අප්පච්ඡි සන්ථාරමපාරපාරගුං, නිරඬ්ගණං ඤාතිගණස්ස මජ්ඣේ.

සුබුද්ධචංසෙනිධ බුද්ධචංසො, විසුද්ධචංසෙන විනායකෙන;
භතාවකාසෙන පකාසිතො යො, සමාධිවාසෙන තථාගතෙන.

යාවජ්ජකාලා අවිනාසයන්තා, පාළික්කමඤ්ඤෙව ව පාළියත්ථං;
කථානුසන්ධිං සුගතස්ස පුත්තා, යථාසුතංයෙව සමාහරිංසු.

තස්සෙව සම්බුද්ධචරන්වයස්ස, සදා ජනානං සවනාමතස්ස;
පසාදපඤ්ඤාජනනස්ස යස්මා, සංවණ්ණනානුක්කමතො පවත්තා.

සක්කච්චසද්ධම්මරතෙන බුද්ධසීහෙන සීලාදිගුණොදිතෙන;
ආයාචිතොහං සුචිරම්පි කාලං, තස්මාස්ස සංවණ්ණනාමාරභිස්සං.

සදා ජනානං කලිනාසනස්ස, චිරට්ඨිතත්ථං ජිනසාසනස්ස;
මමාපි පුඤ්ඤාදයවුද්ධියත්ථං, පසාදනත්ථඤ්ඤෙව මහාජනස්ස.

මහාවිහාරාගතපාළිමග්ගසන්තිස්සිතා සඬ්ඤාසරදොසහීනා;
සමාසතොයං පන බුද්ධචංසසංවණ්ණනා හෙස්සති සාරභූතා.

සොතබ්බරූපං පන බුද්ධචංසකථාය අඤ්ඤං ඉධ නත්ථී යස්මා;
පසාදනං බුද්ධගුණ රතානං, පවාහනං පාපමහාමලස්ස.

තස්මා හි සක්කච්චසමාධියුත්තා, විහාය වික්ඛෙපමනඤ්ඤවිත්තා;
සංවණ්ණනං වණ්ණයතො සුවණ්ණං, නිධාය කණ්ණං මධුරං සුණාථ.

සබ්බම්පි හිත්වා පන කිච්චමඤ්ඤං, සක්කච්ච මච්චෙනිධ නිච්චකාලං;
සොතුං කට්ඨෙත්ථම්පි බුධෙන යුත්තා, කථා පනායං අනිදුල්ලහාති.

තත්ථ “බුද්ධවංසසංවණ්ණනා හෙස්සති සාරභූතා” ති චුත්තත්තා බුද්ධවංසො
තාව වචන්ථපෙනබ්බො. තත්ථං වචන්ථානං – ඉතො හෙට්ඨා
කප්පසතසහස්සාධිකෙසු චතුසු අසඬ්ඛොයොසු උප්පන්නානං පඤ්චවීසතියා
බුද්ධානං උප්පන්නකප්පාදිපරිච්ඡේදවසෙන පචේණිවිත්ථාරකථා “බුද්ධවංසො
නාමා” ති වේදිතබ්බො.

ස්වායං කප්පපරිච්ඡේදො නාමපරිච්ඡේදො ගෝත්තපරිච්ඡේදො ජාතිපරිච්ඡේදො
නගරපරිච්ඡේදො පිතුපරිච්ඡේදො මාතූපරිච්ඡේදො බොධිරුක්ඛපරිච්ඡේදො
ධම්මවක්කප්පවත්තනපරිච්ඡේදො අභිසමයපරිච්ඡේදො
සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡේදො අග්ගසාවකපරිච්ඡේදො උපට්ඨාකපරිච්ඡේදො
අග්ගසාවිකාපරිච්ඡේදො පරිවාරභික්ඛුපරිච්ඡේදො රංසිපරිච්ඡේදො
සරීරප්පමාණපරිච්ඡේදො බොධිසත්තාධිකාරපරිච්ඡේදො ඛ්‍යාකරණපරිච්ඡේදො
බොධිසත්තපඨානපරිච්ඡේදො ආයුපරිච්ඡේදො පරිනිබ්බානපරිච්ඡේදොති ඉමෙහි
පාළියා ආගතෙහි බාවිසතියා පරිච්ඡේදෙහි පරිච්ඡින්නො වචන්ථිතො.

පාළිඅනාරුළුහො පන සම්බහුලවාරොපෙන්ථ ආනෙනබ්බො. සො
අගාරවාසපරිච්ඡේදො පාසාදත්තයපරිච්ඡේදො නාටකිත්ථිපරිච්ඡේදො
අග්ගමහෙසිපරිච්ඡේදො පුත්තපරිච්ඡේදො යානපරිච්ඡේදො
අභිනික්ඛමනපරිච්ඡේදො පඨානපරිච්ඡේදො උපට්ඨාකපරිච්ඡේදො
විහාරපරිච්ඡේදොති දසධා වචන්ථිතො හොති.

තං සම්බහුලවාරම්පි, යථාට්ඨානෙ මයං පන;
දස්සෙත්ථාව ගමිස්සාම, තත්ථ තත්ථ සමාසතො.

සො එවං වචන්ථිතො පන –

කෙනායං දෙසිතො කත්ථ, කස්සත්ථාය ව දෙසිතො;
කිමත්ථාය කදා කස්ස, වචනං කෙන වාහතො.

සබ්බමෙතං විධිං වත්ථා, පුබ්බමෙව සමාසතො;
පච්ඡාහං බුද්ධවංසස්ස, කරිස්සාමත්ථවණ්ණනන්ති.

තත්ථ කෙනායං දෙසිතොති අයං බුද්ධවංසො කෙන දෙසිතො? සබ්බධම්මෙසු
අප්පට්ඨනකඤ්ඤාණවාරෙන දසබ්බලෙන චතුචෙසාරප්පවිසාරදෙන ධම්මරාජෙන
ධම්මස්සාමිනා තථාගතෙන සබ්බඤ්ඤානා සම්මාසම්බුද්ධෙන දෙසිතො.

කත්ථ දෙසිතොති? කපිලවත්ථුමහානගරෙ නිග්‍රොධාරාමමහාවිහාරෙ
පරමරුවිරසන්දස්සනෙ දෙවමනුස්සනයනනිපාතභූතෙ රතනවඬිකමෙ
වඬිකමන්තෙන දෙසිතො.

කස්සත්ථාය ව දෙසිතොති? ද්වාසිතියා ඤාතිසහස්සානං අනෙකකොට්ඨාස්ථ දෙවමනුස්සානං අත්ථාය දෙසිතො.

කිමත්ථාය දෙසිතොති? චතුරොසනිත්ථරණත්ථාය දෙසිතො.

කදා දෙසිතොති හගවා හි පයමබොධියං වීසතිවස්සානි අනිබද්ධවාසො හුත්වා යත්ථ යත්ථ ඵාසුකං හොති, තත්ථ තත්ථෙව ගන්ත්වා වසී. කථං? පයමං වස්සං ඉසිපතනෙ ධම්මවක්කං (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13 ආදයො; පටි. ම. 2.30) පවත්තෙත්වා අට්ඨාරස බ්‍රහ්මකොට්ඨො අමතපානං පායෙත්වා බාරාණසිං උපනිස්සාය ඉසිපතනෙ මිගදායෙ වසී. දුතියං වස්සං රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ මහාවිහාරෙ. තතියචතුත්ථානිපි තත්ථෙව. පඤ්චමං වෙසාලිං උපනිස්සාය මහාවනෙ කුටාගාරසාලායං. ඡට්ඨං මකුලපබ්බතෙ. සත්තමං තාවතිංසහවනෙ. අට්ඨමං හග්ගෙසු සංසුමාරගිරිං උපනිස්සාය හෙසකළාවනෙ. නවමං කොසම්බියං. දසමං පාලිලෙයාකවනසණ්ඨෙ. එකාදසමං නාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ. ද්වාදසමං වෙරඤ්ජායං. තෙරසමං වාලියපබ්බතෙ. චුද්දසමං ජෙතවනමහාවිහාරෙ. පඤ්චදසමං කපිලවත්ථුමහානගරෙ. සොළසමං ආළවකං දමෙත්වා චතුරාසිනිපාණසහස්සානි අමතපානං පායෙත්වා ආළවියං. සත්තරසමං රාජගහෙයෙව. අට්ඨාරසමං වාලියපබ්බතෙයෙව. තථා එකුනවීසතිමං වීසතිමං පන වස්සං රාජගහෙයෙව වසී. තෙන චුත්තං – “හගවා හි පයමබොධියං වීසතිවස්සානි අනිබද්ධවාසො හුත්වා යත්ථ යත්ථ ඵාසුකං හොති, තත්ථ තත්ථෙව ගන්ත්වා වසී”ති. තතො පට්ඨාය පන සාවත්ථිංයෙව උපනිස්සාය ජෙතවනමහාවිහාරෙ ව පුබ්බාරාමෙ ව ධුවපරිභොගවසෙන වසී.

යදා පන සත්ථා බුද්ධො හුත්වා බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ පයමං වස්සං වසිත්වා චුට්ඨවස්සො පචාරෙත්වා උරුවෙලං ගන්ත්වා තත්ථ තයො මාසෙ වසන්තො තෙහාතිකජට්ඨෙ දමෙත්වා හික්ඛුසහස්සෙහි කතපරිවාරො චුස්සමාසපුණ්ණමායං රාජගහං ගන්ත්වා ද්වෙ මාසෙ තත්ථෙව වසී, තදා බාරාණසිතො නික්ඛන්තස්ස පනස්ස පඤ්ච මාසා ජාතා. සකලො හෙමන්තො අතික්කන්තො. උදායින්ථෙරස්ස ආගතදිවසතො සත්තට්ඨදිවසා වීතිවත්තා. සො පන එග්ගුනීපුණ්ණමාසියං චින්තෙසි – “අතික්කන්තො හෙමන්තො, වසන්තකාලො අනුජ්ජන්තො, සමයො තථාගතස්ස කපිලපුරං ගන්තු”න්ති. සො එවං චින්තෙත්වා කුලනගරගමනත්ථාය සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි ගමනවණ්ණං වණ්ණෙසි. අථ සත්ථා වස්ස වචනං සුත්වා ඤාතිසඬ්ඛගහං කාතුකාමො හුත්වා අඬ්ඛගමගධවාසිනං කුලපුත්තානං දසහි සහස්සෙහි කපිලවත්ථුවාසිනං දසහි සහස්සෙහිති සබ්බෙහෙව වීසතියා බිණ්ණසවසහස්සෙහි පරිවුතො රාජගහතො නික්ඛමිත්වා දිවසෙ දිවසෙ යොජනං ගච්ඡන්තො රාජගහතො සට්ඨියොජනං කපිලවත්ථුපුරං ද්විති මාසෙහි සම්පාපුණ්ණත්වා තත්ථ ඤාතීනං වන්දාපනත්ථං යමකපාටිභාරියං අකාසි. තදායං බුද්ධවංසො දෙසිතො.

කස්ස වචනන්ති? සාවකපච්චෙකඛුද්ධානං අසාධාරණං සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව වචනං.

කෙනාහතොති? ආචරියපරම්පරාය ආහතො. අයඤ්ඤි සාරිපුත්තත්ථෙරො භද්දඪී තිස්සො කොසියපුත්තො සිග්ගවො මොග්ගලිපුත්තො සුදත්තො ධම්මිකො දාසකො සොණකො රෙවතොති එවමාදීහි යාව තතියසඬ්ඨිතිකාලා ආහතො, තතො උද්ධම්පි තෙසංයෙව සිස්සානුසිස්සෙහීති එවං තාව ආචරියපරම්පරාය යාවජ්ජකාලා ආහතොති වෙදිතබ්බො.

එත්තාවතා –

“කෙනායං දෙසිතො කත්ථ, කස්සත්ථාය ව දෙසිතො;
කිමත්ථාය කදා කස්ස, වචනං කෙන වාහතො”ති. –

අයං ගාථා වුත්තත්ථා හොති.

නිදානකථා

බාහිරනිදානං

එවං ආහතස්ස පනස්ස ඉදානි අත්ථවණ්ණනා හොති, සා පනායං අත්ථවණ්ණනා යස්මා දුරෙතිදානං අවිදුරෙතිදානං සන්තිකෙතිදානන්ති, ඉමානි තිණි නිදානානි දස්සෙත්ථාව වණ්ණිතා සුවණ්ණිතා නාම හොති. යෙ ව නං සුණන්ති, තෙහි සමුදාගමතො පට්ඨාය විඤ්ඤාතත්තා සුවිඤ්ඤාතාව හොති, තස්මා තානි නිදානානි දස්සෙත්ථාව වණ්ණයිස්සාම.

තත්ථ ආදිතො පට්ඨාය තාව තෙසං නිදානානං පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. තත්තායං සඬ්ඨෙපතො අත්ථදීපනා – දීපඬ්ඨිකරදසබලස්ස පාදමුලෙ කතාහිනිභාරස්ස මහාසත්තස්ස යාව වෙස්සන්තරත්තභාවා වචිත්ථා තුසිතභවතො නිබ්බන්ති, තාව පචත්තා කථා දුරෙතිදානං නාම. තුසිතභවතො වචිත්ථා යාව බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණප්පත්ති, තාව පචත්තා කථා අවිදුරෙතිදානං නාම. “එකං සමයං භගවා සාවත්ථීයං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ”ති ව, “රාජගහෙ විහරති වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙ”ති ව, “වෙසාලියං විහරති මහාවනෙ කුටාගාරසාලාය”න්ති ව එවං මහාබොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණප්පත්තිතො යාව පරිනිබ්බානමඤ්චා එතස්මිං අන්තරෙ භගවා යත්ථ යත්ථ විහාසී, තං තං සන්තිකෙතිදානං නාමාති වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා සඬ්ඨෙපතොති තිණිණං දුරාවිදුරසන්තිකෙතිදානානං වසෙන බාහිරනිදානවණ්ණනා සමත්තා හොතීති.

අබ්භන්තරනිදානං

1. රත්නවඩකමනකණ්ඩවණ්ණනා

ඉදානි පන –

1.

“බ්‍රහ්මා ව ලොකාධිපතී සහම්පතී, කතඤ්ජලී අනධිවරං අයාවථ;
සන්තීධ සත්තාප්පරජක්ඛජාතිකා, දෙසෙහි ධම්මං අනුකම්පිමං පජ”න්ති. –

ආදිනායප්පවත්තස්ස අබ්භන්තරනිදානස්ස අත්ථවණ්ණනා හොති.

එත්ථ “එකං සමයං භගවා රාජගහෙ විහරති වෙළවනෙ
කලන්දකනිවාපෙ”ති ආදිසුත්තන්තෙසු විය – “එකං සමයං භගවා සක්කෙසු විහරති
කපිලවත්ථුස්මිං නිග්‍රොධාරාමෙ. අථ බො ආයස්මා සාරිපුත්තො යෙන භගවා
තෙනුපසඬිකම්; උපසඬිකම්ත්වා භගවන්තං බුද්ධවංසං අපුච්ඡී”ති එවමාදිනා නයෙන
නිදානං අවත්වා කස්මා “බ්‍රහ්මා ව ලොකාධිපතී සහම්පතී, කතඤ්ජලී අනධිවරං
අයාවථා”ති ආදිනා නයෙන නිදානං වුත්තන්ති? වුවිවනෙ – භගවතො
සබ්බධම්මදෙසනාකාරණභූතාය බ්‍රහ්මුනො ධම්මදෙසනායාවනාය සන්දස්සනත්ථං
වුත්තන්ති.

“කදායං ධම්මදෙසනත්ථං, අජ්ඣිට්ඨො බ්‍රහ්මුනා ජිනො;
කදා කත්ථ ව කෙනායං, ගාථා හි සමුදිරිතා”ති.

වුවිවනෙ – බුද්ධභූතස්ස පන භගවතො අට්ඨමෙ සත්තාහෙ සත්ථා
ධම්මදෙසනත්ථාය බ්‍රහ්මුනා අජ්ඣිට්ඨො ආයාචිතො. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –
මහාපුරිසො කිර කතාහිනිහාරො මහාහිනික්ඛමනදිවසෙ
විවට්ඨාකට්ඨිහව්ඡසයනාසනවෙට්ඨා නාටකිත්ථියො දිස්වා අනිච්ඡං විග්ගහදයො
පටෙකදෙසාවච්ඡන්තං ඡන්තං ආමන්තෙත්වා – “අරිනරවරමන්ථකං කණ්ඩකං
නාම තුරඬිගවරමාහරා”ති කණ්ඩකං ආහරාපෙත්වා ඡන්තසභායො
වරතුරඬිගමාරුක්ඛ නගරද්වාරෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය නගරද්වාරෙ විවට්ඨ
නගරතො නික්ඛම්ත්වා තිණි රජ්ජාති තෙන රත්තාවසෙසෙන අතික්කම්ත්වා
අනොමසත්තො අනොමාය නාම නදියා තීරෙ යත්වා ඡන්තමෙවමාහ – “ඡන්ත,
ත්වං මම ඉමානි අඤ්ඤෙහි අසාධාරණානි ආහරණානි කණ්ඩකඤ්ච
වරතුරඬිගමාදාය කපිලපුරං ගච්ඡාහි”ති ඡන්තං විස්සජ්ජෙත්වා
අසිතොරගනීලුප්පලසදිසෙනාසිනා සකෙසමකුටං ඡින්දිත්වා ආකාසෙ උක්ඛිපිත්වා
දෙවදත්තියං පත්තචීවරං ගහෙත්වා සයමෙව පබ්බජිත්වා අනුපුබ්බෙන වාරිකං
වරමානො අනිලබලසමුද්ධුතතරඬිගහඬිගං අසඬිගං ගඬිගං නදිං උත්තරිත්වා
මණිගණරංසිජාලවිජ්ජොතිතරාජගහං රාජගහං නාම නගරං පවිසිත්වා තත්ථ
ඉස්සරියමදමත්තං ඡන්තං පරිභාසෙත්තො විය ව උද්ධතවෙසස්ස ජනස්ස
ලජ්ජමුප්පාදයමානො විය ව වයකන්තීහි නාගරජනහදයානි අත්තනි බන්ධන්තො
විය ව ද්වතිංසවරමහාපුරිසලක්ඛණවිරාජිතාය රූපසිරියා සබ්බජනනයනානි

විලම්පමානො විය ව රුපීපාදසඤ්චරො පුඤ්ඤසඤ්චයො විය ව පබ්බතො විය ව ගමනෙන නිස්සඬිගො සන්නින්නදියො සන්නමානසො යුගමත්තං පෙක්ඛමානො රාජගහං පිණ්ඩාය වරින්වා යාපනමත්තං හත්තං ගහෙත්වා නගරතො නික්ඛමිත්වා පණ්ඩවපබ්බතපස්සෙ ඡායුදකසම්පන්නෙ සුවිභූමිභාගෙ පරමරමණියෙ පවිචිත්තෙ ඔකාසෙ නිසිදිත්වා පටිසඬ්ඛානබලෙන මිස්සකහත්තං පරිභුඤ්ජිත්වා පණ්ඩවගිරානුසාරෙන බිම්බිසාරෙන මගධමහාරාජෙන මහාපුරිසස්ස සන්නිකං ගන්ත්වා නාමගොත්තං පුච්ඡිත්වා තෙන පමුදිතහදයෙන “මම රජ්ජභාගං ගණ්භාහි”ති රජ්ජෙන නිමන්තියමානො – “අලං, මහාරාජ, න මය්හං රජ්ජෙනත්ථො අහං රජ්ජං පභාය ලොකහිතත්ථාය පධානමනුයුඤ්ජිත්වා ලොකෙ විචට්ඨිතදො බුද්ධො භවිස්සාමිති නික්ඛන්තො”ති වත්වා තෙන ව “බුද්ධො භුත්වා සබ්බපයමං මම විජිතං ඔසරෙය්‍යාථා”ති වුත්තො ‘සාධු’ති තස්ස පටිඤ්ඤං දත්වා ආළාරඤ්ච උදකඤ්ච උපසඬකමිත්වා තෙසං ධම්මදෙසනාය සාරං අවින්දන්තො තතො පක්කමිත්වා උරුවෙලායං ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං කරොන්තොපි අමතං අධිගන්තුං අසක්කොන්තො ඔළාරිකාභාරපටිසෙවනෙන සරීරං සන්නප්පෙසි.

තදා පන උරුවෙලායං සෙනානිගමෙ සෙනානිගමකුටුම්භිකස්ස ධිතා සුජාතා නාම දාරිකා වයප්පත්තා එකස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛෙ පත්ථනමකාසි – “සවාහං සමජාතිකං කුලසරං ගන්ත්වා පයමගබ්භෙ පුත්තං ලහිස්සාමි, බලිකම්මං කරිස්සාමි”ති. තස්සා සා පත්ථනා සමිජ්ඣි. සා වෙසාබ්‍රණ්ණමදිවසෙ “අජ්ජ බලිකම්මං කරිස්සාමි”ති පාතොව පායාසං අනායාසං පරමමධුරං සම්පට්ඨාදෙසි. බොධිසත්තොපි තදභව කතසරීරපටිපඟ්ගතො හික්ඛාචාරකාලං ආගමයමානො පාතොව ගන්ත්වා තස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ නිසිදි. අථ බො පුණ්ණා නාම දාසි තස්සා ධාතී රුක්ඛමූලසොධනත්ථාය ගතා බොධිසත්තං පාචිනලොකධාතුං ඔලොකයමානං නිසින්තං. සඤ්ඤාප්පභානුරඤ්ජිතවරකනකගිරිසිඛරසදිසසරීරසොහං තිමිරනිකරනිධානකරං කමලවතවිකසනකරං සනව්වරමුපගතං දිවසකරම්ච තරුවරමුපගතං මුනිදිවසකරමද්දස. සරීරතො වස්ස නික්ඛන්තාහි පභාහි සකලඤ්ච තං රුක්ඛං සුවණ්ණවණ්ණං දිස්වා තස්සා එතදභොසි – “අජ්ජ අම්භාකං දෙවතා රුක්ඛතො ඔරුය්හ සහත්ථෙතෙව බලිං පටිග්ගහෙතුකාමා භුත්වා නිසින්තා”ති. සා වෙගෙන ගන්ත්වා සුජාතාය එතමත්ථං ආරොවෙසි.

තතො සුජාතා සඤ්ජාතසද්ධා භුත්වා සබ්බාලඬ්ඛාතරෙන අලඬ්ඛරිත්වා සතසහස්සග්ගනිකං සුවණ්ණපාතිං පරමමධුරස්ස මධුපායාසස්ස පුරෙත්වා අපරාය සුවණ්ණපාතියා පිදහිත්වා සීසෙනාදාය නිග්‍රොධරුක්ඛාහිමුඛි අගමාසි. සා ගච්ඡන්ති දුරතොව තං බොධිසත්තං රුක්ඛදෙවතම්ච සකලං තං රුක්ඛං සරීරප්පභාය සුවණ්ණවණ්ණං කත්වා පුඤ්ඤසඤ්චයම්ච රූපවත්තං නිසින්තං දිස්වා පිනිසොමනස්සජාතා සුජාතා “රුක්ඛදෙවතා”ති සඤ්ඤාය දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔනතොනතා ගන්ත්වා සීසතො තං සුවණ්ණපාතිං ඔතාරෙත්වා මහාසත්තස්ස හත්ථෙ යපෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා – “යථා මම මනොරථො නිජ්ජන්තො, එවං තුම්භාකමිපි නිජ්ජන්තූ”ති වත්වා පක්කාමි.

අථ බො බොධිසත්තොපි සුවණ්ණපාතිං ගහෙත්වා තෙරඤ්ජරාය නදියා තීරං ගන්ත්වා සුජපතිට්ඨිතස්ස නාම තිත්ථස්ස තීරෙ සුවණ්ණපාතිං යපෙත්වා න්හත්වා පච්චන්තරිත්වා එකුතපඤ්ඤාසපිණ්ඩෙ කරොත්තො තං පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා – “සවාහං අජ්ජ බුද්ධො භවිස්සාමි, අයං සුවණ්ණපාති පටිසොතං ගච්ඡතු” ති බිපි. සා පාති පටිසොතං ගන්ත්වා කාළස්ස නාම නාගරාජස්ස භවනං පවිසිත්වා තිණ්ණං බුද්ධානං ටාලකානි උක්ඛිපිත්වා තෙසං හෙට්ඨා අට්ඨාසි.

මහාසත්තො තත්ථෙව වනයණ්ඩෙ දිවාචිහාරං චිතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ සොත්ථීයෙන නාම තිණ්හාරකෙන මහාපුරිසස්ස ආකාරං ඤත්වා දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා බොධිමණ්ඩමාරුග්ග දක්ඛිණදිසාහාගෙ අට්ඨාසි. සො පන පදෙසො පදුමිනිපත්තෙ උදකඛන්දු විය අකම්පිත්ථ. මහාපුරිසො – “අයං පදෙසො මම ගුණං ධාරෙතුං අසමත්ථො” ති පච්ඡිමදිසාහාගමගමාසි. සොපි තථෙව කම්පිත්ථ. පුන උත්තරදිසාහාගමගමාසි. සොපි තථෙව කම්පිත්ථ. පුන පුරත්ථීමදිසාහාගමගමාසි. තත්ථ පල්ලඤ්ඤාපමාණට්ඨානං නිව්චලං අහොසි. මහාපුරිසො – “ඉදං යානං කිලෙසවිද්ධංසනට්ඨානං” ති සන්තිට්ඨානං කත්වා තානි තිණානි අග්ගෙ ගහෙත්වා වාලෙසි. තානි තුලිකග්ගෙන පරිච්ඡින්නානි විය අහෙසුං. බොධිසත්තො – “බොධිං අපත්වාච ඉමං පල්ලඤ්ඤං න භින්දිස්සාමි” ති චතුරඤ්චරියං අධිට්ඨානිත්වා පල්ලඤ්ඤං ආභුජිත්වා බොධික්ඛන්ධං පිට්ඨිතො කත්වා පුරත්ථාහිමුබො නිසීදි.

තඤ්ඤාඤ්ඤෙව සබ්බලොකාභිහාරො මාරො බාහුසහස්සං මාපෙත්වා දියඬිඬයොජනසතිකං හිමගිරිසිඛරසදිසං ගිරිමෙඛලං නාම අරිවරවාරණං වරවාරණං අභිරුග්ග නවයොජනිකෙන ධනුඅසිඵරසුසරසත්තිසබ්බලොකානිබහලෙන මාරබලෙන සම්පරිවුතො සමන්තා පබ්බතො විය අජ්ඣොත්ථරන්තො මහාසපත්තං විය මහාසත්තං සමුපාගමි. මහාපුරිසො සුරියෙ ධරන්තෙයෙව අතිතුමුලං මාරබලං විධමිත්වා විකසිතජයසුමනකුසුමසදිසස්ස චීවරස්ස උපරි පතමානෙහි රත්තපවාලඤ්ඤාසරුචිරදස්සනෙහි බොධිරුක්ඛඤ්ඤාසරු පිතියා විය පුජියමානො එව පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤ්ඤාණං ලහිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා වට්ටව්චට්ටං සම්මසන්තො අරුණොදයෙ බුද්ධො හුත්වා –

“අනෙකජාතිසංසාරං, සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං;
ගහකාරං ගවෙසන්තො, දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.

“ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසි;
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා, ගහකුටං විසඬිතං;
විසඬිතාරගතං චිත්තං, තණ්හානං බයමජ්ඣගා” ති. (ධ. ප. 153-154) –

ඉමං උදානං උදානෙත්වා සත්තාහං විමුත්තිසුඛපටිසෙවනෙන චිතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ සමාපත්තිතො වුට්ඨාය දෙවතානං කඬ්ඛං ඤත්වා තාසං කඬ්ඛාවිධමනත්ථං ආකාසෙ උජ්ජනිත්වා යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වා තාසං කඬ්ඛං.

විධිමත්වා පල්ලඬකතො ඊසකං පාවිනනිස්සිතෙ උත්තරදිසාභාගෙ යත්වා –
 “ඉමස්මිං චත මෙ පල්ලඬකෙ සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං පටිවිද්ධි”න්ති චත්තාරි
 අසඬබොයායානි කප්පසතසහස්සඤ්ඤා පුරිතානං පාරමිතං ඵලාධිගමට්ඨානං
 පල්ලඬකඤ්ඤෙව ඛොධිරුක්ඛඤ්ඤෙව අනිමිසෙහි අක්ඛිති ඔලොකයමානො සත්තාහං
 චිතිනාමෙසි, තං යානං අනිමිසවෙතියං නාම ජාතං.

අථ පල්ලඬකස්ස ච ධීතට්ඨානස්ස ච අන්තරෙ පුරත්ථිමපච්ඡිමතො ආයතෙ
 රතනවඬකමෙ වඬකමන්තො සත්තාහං චිතිනාමෙසි, තං යානං රතනවඬකමවෙතියං
 නාම ජාතං. තතො පච්ඡිමදිසාභාගෙ දෙවතා රතනසරං නාම මාපෙසුං, තත්ථ
 පල්ලඬකෙන නිසිදිත්වා අභිධම්මපිටකං විසෙසතො වෙත්ථ
 අනන්තනයසමන්තපට්ඨානං විචිනන්තො සත්තාහං චිතිනාමෙසි. තං යානං
 රතනසරවෙතියං නාම ජාතං. ඵං ඛොධිසම්පෙයෙව චත්තාරි සත්තාහානි
 චිතිනාමෙත්වා පඤ්ඤමෙ සත්තාහෙ ඛොධිරුක්ඛමුලා යෙන අප්පාලනිග්‍රොධො
 තෙත්‍රපසඬකම්; තත්ථාපි ධම්මං විචිනන්තොයෙව විමුත්තිසුඛඤ්ඤෙව
 පටිසංවෙදෙන්තො අප්පාලනිග්‍රොධෙ සත්තාහං චිතිනාමෙසි.

ඵං අපරං සත්තාහං මුචලින්දෙ නිසිදි. තස්ස නිසින්නමත්තස්සෙව හගවතො
 සකලවක්කවාලගබ්භං පුරෙන්තො මහාඅකාලමෙසො උදපාදි. තස්මිං පන
 උප්පන්නෙ මුචලින්දො නාගරාජා චින්තෙසි – “අයං මහාමෙසො සත්ථරි මය්භං
 හවනං පටිට්ඨමත්තෙ උප්පන්නො වාසාගාරමස්ස ලද්ධුං වට්ටති”ති. සො
 සත්තරතනමයං දෙවවිමානසදිසං දිබ්බවිමානං නිමිතිතුං සමත්ථොපි ඵං කතෙ –
 “න මය්භං මහජ්ජලං හවිස්සති, දසබලස්ස කායවෙය්‍යාවච්චං කරිස්සාමි”ති
 අතිමහන්නං අත්තභාවං කත්වා සත්ථාරං සත්තක්ඛන්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා
 උපරි මහන්නං ඵණං කත්වා අට්ඨාසි. අථ හගවා පරික්ඛෙපස්ස අන්තොව මහති
 ඔකාසෙ සබ්බරතනමයෙ පච්චග්ග්‍යපල්ලඬකෙ උපරි
 විනිග්ගලන්තවිවිධසුරහිකුසුමදාමචිතානෙ විවිධසුරහිගන්ධවාසිතෙ ගන්ධකුටියං
 විහරන්තො විය විහාසි. ඵං හගවා තං සත්තාහං තත්ථ චිතිනාමෙත්වා තතො අපරං
 සත්තාහං රාජායතනෙ නිසිදි. තත්ථාපි විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදියෙව. ඵත්තාවතා
 සත්තසත්තාහානි පරිපුණ්ණානි අහෙසුං. ඵත්ථන්තරෙ හගවා ක්‍රිතාසුඛෙන
 ඵලසුඛෙන ච චිතිනාමෙසි.

අථස්ස සත්තසත්තාහානික්කමෙ – “මුඛං ධොවිස්සාමි”ති චිත්තං උප්පජ්ජි.
 සක්කො දෙවානම්න්දො අගදහරිතකං ආහරිත්වා අදාසි. අථස්ස සක්කො
 නාගලකාදන්තකට්ඨඤ්ඤෙව මුඛධොවනඋදකඤ්ඤෙව අදාසි. තතො හගවා දන්තකට්ඨං
 බාදිත්වා අනොතත්තදහොදකෙන මුඛං ධොවිත්වා රාජායතනමුලෙ නිසිදි. තස්මිං
 සමයෙ චතුහි ලොකපාලෙහි උපනිතෙ පච්චග්ග්‍යෙ සෙලමයෙ පත්තෙ
 තපුස්සහල්ලිකානං වාණිජානං මන්ථඤ්ඤෙව මධුපිණ්ඩිකඤ්ඤෙව පටිග්ගහෙත්වා
 පරිභුඤ්ජිත්වා පච්චාගන්ත්වා අප්පාලනිග්‍රොධරුක්ඛමුලෙ නිසිදි. අථස්ස තත්ථ
 නිසින්නමත්තස්සෙව අත්තතා අධිගතස්ස ධම්මස්ස ගම්භිරභාවං
 පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණො – “අධිගතො ඛො මායායං ධම්මො

ගම්භීරො දුද්දසො දුරන්තොධො සන්තො පණිතො අතක්කාවචරො නිපුණො
පණ්ඩිතවෙදනීයො”ති (ම. නි. 2.281; සං. නි. 1.172; මහාව. 7) පරෙසං ධම්මං
අදෙසෙතුකාමනාකාරජපත්තො පරිචිතක්කො උදපාදි.

අථ බ්‍රහ්මා සහම්පති දසබ්ලස්ස වෙනසා වෙනොපරිචිතක්කමඤ්ඤාය –
“නස්සති වත, හො, ලොකො, විනස්සති වත, හො, ලොකො”ති (සං. නි. 1.172; ම.
නි. 1.282; මහාව. 8) වාවං නිච්ඡාරෙන්නො දසසහස්සවක්කවාළබ්‍රහ්මගණපරිවුතො
සක්කසුයාමසන්තුසිතපරනිම්මිතවසවත්තීහි අනුගතො ආගන්ත්වා හගවතො
පුරතො පාතුරහොසි. සො අත්තතො පතිට්ඨානත්ථාය පථවිං නිම්මිතිත්වා දක්ඛිණං
ජාණුමණ්ඩලං පථවියං නිහන්ත්වා ජලජාමලාවිකලකමලමකුලසදිසං
දසනබ්බසමොධානසමුප්පලමඤ්ජලිං සිරස්මිං කත්වා – “දෙසෙතු, හන්තෙ, හගවා
ධම්මං, දෙසෙතු සුගතො ධම්මං, සන්ති සත්තා අප්පරජක්ඛජාතිකා, අස්සවනතා
ධම්මස්ස පරිභායන්ති, හවිස්සන්ති ධම්මස්ස අඤ්ඤාතාරො”ති (සං. නි. 1.172;
මහාව. 8) –

“පාතුරහොසි මගධෙසු පුබ්බෙ, ධම්මො අසුද්ධො සමලෙහි වින්තිතො;
අපාපුරෙතං අමතස්ස ද්වාරං, සුණන්තු ධම්මං විමලෙනානුබුද්ධං.

“සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො, යථාපි පස්සෙ ජනතං සමන්තතො;
තථුපමං ධම්මමයං සුමෙධ, පාසාදමාරුය්හ සමන්තවක්ඛු;
සොකාවතිණ්ණං ජනතමපෙතසොකො, අවෙක්ඛස්සු ජාතිජරාහිභූතං.

“උට්ඨෙහි වීර විජිතසඬ්ගාම, සත්ථවාහ අනණ විවර ලොකෙ;
දෙසස්සු හගවා ධම්මං, අඤ්ඤාතාරො හවිස්සන්ති”ති. (ම. නි. 1.282; සං.
නි. 1.172; මහාව. 8) –

“නනු තුම්හෙහි ‘බුද්ධො බොධෙයාං තිණ්ණො තාරෙයාං මුත්තො
මොවෙයා’”න්ති –

“කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන, ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ;
සබ්බඤ්ඤතං පාපුණිත්වා, තාරයිස්සං සදෙවක”න්ති. (බු. වං. 2.55) –

පත්ථනං කත්වා පාරමියො පුරෙත්වා සබ්බඤ්ඤභාවං පත්තොති ව, “තුම්හෙහි
ධම්මෙ අදෙසියමානෙ කො හි නාම අඤ්ඤො ධම්මං දෙසෙස්සති, කිමඤ්ඤං
ලොකස්ස සරණං තාණං ලෙණං පරායන”න්ති ව එවමාදීහි අනෙකෙහි නයෙහි
හගවන්තං ධම්මදෙසනත්ථං අයාචි. තෙන වුත්තං – “බුද්ධභූතස්ස පන හගවතො
අට්ඨමෙ සත්තාහෙ සත්ථා ධම්මදෙසනත්ථාය බ්‍රහ්මිනා ආයාචිතො”ති.

ඉදානි “කදා කත්ථ ව කෙනායං, ගාථා හි සමුදිරිතා”ති ඉමෙසං පඤ්භානං
විස්සජ්ජනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො. තත්ථ කදා වුත්තාති? පට්ඨමහාසඬ්ඨිතිකාලෙ
වුත්තා. පට්ඨමහාසඬ්ඨිති නාමෙසා සඬ්ඨිතික්ඛන්ධෙ (වුළුව. 437) වුත්තනෙයෙනෙව

වෙදිතබ්බා. කන්ථ කෙන වුත්තාති? හගවති කිර පරිනිබ්බුතෙ රාජගහනගරෙ
 වෙහාරපබ්බතපස්සෙ සත්තපණ්ණිගුහාද්වාරෙ විජිතසබ්බසත්තුනා අජාතසත්තුනා
 මගධමහාරාජෙන ධම්මසඬ්ඨගායනත්ථං කාරිතෙ පරිපුණ්ණවන්දමණ්ඩලසඬ්ඨකාසෙ
 දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩෙ මණ්ඩපෙ ධම්මාසනගතෙනායස්මතා ආනන්දන්ථෙරෙන
 “බ්‍රහ්මා ච ලොකාධිපතී”ති අයං ගාථා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ
 ගාථාසම්බන්ධො.

එත්තාවතා –

“කදායං ධම්මදෙසනත්ථං, අජ්ඣට්ඨො බ්‍රහ්මුනා ජිනො;
 කදා කන්ථ ච කෙනායං, ගාථා හි සමුදිරිතා”ති. –

අයම්පි ගාථා වුත්තත්ථා හොති. එවං ඉමිනා සම්බන්ධෙන වුත්තාය පනස්සා
 අනුත්තාතපදවණ්ණනං කර්ස්සාම.

තත්ථ බ්‍රහ්මාති බ්‍රහ්මතො තෙහි තෙහි ගුණවිසෙසෙහිති බ්‍රහ්මා. අයං පන බ්‍රහ්ම-
 සද්දො මහාබ්‍රහ්මබ්‍රාහ්මණතථාගතමාතෘපිතුසෙට්ඨාදීසු දිස්සති. තථා හි
 “ද්විසහස්සො බ්‍රහ්මා”තිආදීසු (ම. නි. 3.166) මහාබ්‍රහ්මාති අධිජ්ජෙතො.

“තමොනුදො බුද්ධො සමන්තවක්ඛු, ලොකන්තගු සබ්බහවාතිවත්තො;
 අනාසවො සබ්බදුක්ඛජ්ජහිනො, සච්චවහයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ”ති.
 (සු. නි. 1139) –

එත්ථ බ්‍රාහ්මණො. “බ්‍රහ්මාති බො, හික්ඛවෙ, තථාගතස්සෙනං අධිවචන”න්ති එත්ථ
 තථාගතො. “බ්‍රහ්මාති මාතෘපිතරො පුබ්බාවරියාති වුව්චරෙ”ති (අ. නි. 3.31; 4.63;
 ඉතිවු. 106; ඡා. 2.20.181) එත්ථ මාතෘපිතරො. “බ්‍රහ්මවක්කං පවත්තෙති”ති (ම. නි.
 1.148; සං. නි. 2.21; අ. නි. 4.8; 5.11; පටි. ම. 2.44) එත්ථ සෙට්ඨො අධිජ්ජෙතො.
 ඉධ පන පට්ඨමජ්ඣානං පණ්ණිනං භාවෙන්වා පට්ඨමජ්ඣානභූමියං නිබ්බන්තො
 කප්පායුකො මහාබ්‍රහ්මා අධිජ්ජෙතො (ම. නි. අට්ඨ. 1.3). ච-සද්දො
 සම්පිණ්ඩනත්ථො, බ්‍රහ්මා ච අඤ්ඤෙ ච දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු බ්‍රහ්මානො වාති
 අත්ථො, පදපුරණමත්තො වා. ලොකාධිපතීති එත්ථ ලොකොති සඬ්ඨාරලොකො
 සත්තලොකො ඕකාසලොකොති තයො ලොකා. තෙසු ඉධ සත්තලොකො
 අධිජ්ජෙතො. තස්ස ඉස්සරො අධිපතීති ලොකාධිපතී, ලොකෙකදෙසස්සාපි අධිපතී
 ලොකාධිපතීති වුව්චති දෙවාධිපතී නරාධිපතී විය.

සහම්පතීති සො කිර කස්සපස්ස හගවතො සාසනෙ සහකො නාම ථෙරො
 පට්ඨමජ්ඣානං නිබ්බන්තෙන්වා අපරිනිනජ්ඣානො ජීවිතපරියොසානෙ
 පට්ඨමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකමහාබ්‍රහ්මා හුත්වා නිබ්බන්තො, තත්‍ර පන නං
 “සහම්පති බ්‍රහ්මා”ති සඤ්ජානන්ති. “සහකපතී”ති වත්තබ්බෙ අනුස්සරාගමං
 කත්වා රුළුභිවසෙන “සහම්පතී”ති වදන්ති. කතඤ්ජලීති කතඤ්ජලිකො,
 අඤ්ජලිපුට්ඨං සිරසි කත්වාති අත්ථො. අනධිවරන්ති අච්චන්තවරො අධිවරො නාස්ස

අත්ථිති අනධිවරො, න තතො අධිකො වරො අත්ථිති වා අනධිවරො, අනුත්තරොති අත්ථො, තං අනධිවරං. අයාවථාති අයාවිත්ථ අජ්ඣෙසි.

ඉදානි යස්සත්ථාය සො භගවන්තං අයාවි, තමත්ථං දස්සෙතුං “සත්තීධ සත්තා”තිආදි චුත්තං. තත්ථ සත්තීති සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති, බුද්ධචක්ඛුස්ස ආපාථං ආගච්ඡන්තා අත්ථිති අත්ථො. ඉධානි අයං දෙසාපදෙසෙ නිපාතො. ස්වායං කත්ථවි සාසනං උපාදාය චුච්චති. යථාහ – “ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො, ඉධ දුතියො සමණො, ඉධ තතියො සමණො, ඉධ චතුත්ථො සමණො, සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහි”ති (ම. නි. 1.139; දී. නි. 2.214; අ. නි. 4.241). කත්ථවි ඔකාසං, යථාහ –

“ඉධෙව තිට්ඨමානස්ස, දෙවභූතස්ස මෙ සතො;
සුන්දරායු ව මෙ ලද්ධො, එවං ජානාහි මාරිසා”ති. (දී. නි. 2.369) –

කත්ථවි පදසුරණමත්තමෙව හොති. යථාහ – “ඉධාහං, භික්ඛවෙ, භුත්තාවි අස්සං පචාරිතො”ති (ම. නි. 1.30). කත්ථවි ලොකං උපාදාය, යථාහ – “ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛායා”ති (අ. නි. 1.170). ඉධාපි ලොකමෙව උපාදාය චුත්තොති වෙදිතබ්බො. තස්මා ඉමස්මිං සත්තලොකෙහි අත්ථො. සත්තාති රූපාදීසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගෙන සත්තා විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලගිතාති සත්තා, සත්තාති පාණිනො චුච්චන්ති. රුළුභිසද්දෙන පන විතරාගෙසුපි අයං වොහාරො චත්තතියෙව.

අප්පරජක්ඛජාතිකාති පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිමිහි අප්පං පරිත්තං රාගදොසමොහරජං එතෙසං එවංසභාවා ව තෙති අප්පරජක්ඛජාතිකා, අප්පං රාගාදිරජමෙව වා යෙසං තෙ අප්පරජක්ඛා, තෙ අප්පරජක්ඛසභාවා අප්පරජක්ඛජාතිකාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තෙසං අප්පරජක්ඛජාතිකානං. “සත්තාන”න්ති විභත්තිවිපරිණාමං කත්වා – “දෙසෙහි ධම්ම”න්ති ඉමිනා සම්බන්ධං කත්වා අත්ථො දට්ඨබ්බො. දෙසෙහීති ආයාවනචචනමෙතං, දෙසෙහි කථෙහි උපදිසාති අත්ථො. ධම්මන්ති එත්ථ අයං ධම්ම-සද්දො පරියත්තිසමාධිපඤ්ඤාපකතිසභාවසුඤ්ඤනාපුඤ්ඤආපත්තිඤ්ඤායාවතුසච්චධම්මාදී සු දිස්සති. තථා හි – “ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති සුත්තං ගෙයාං වෙය්‍යාකරණං...පෙ.... වෙදල්ල”න්තිආදීසු (ම. නි. 1.239; අ. නි. 4.102) පරියත්තියං දිස්සති. “එවංධම්මා තෙ භගවන්තො අහෙසු”න්තිආදීසු සමාධිමිති.

“යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා, වානරින්ද යථා තව;
සච්චං ධම්මො ධිති වාගො, දිට්ඨං සො අතිවත්තති”ති. –

ආදීසු (ජා. 1.2.147) පඤ්ඤාය. “ජාතිධම්මා ජරාධම්මා, අථො මරණධම්මිනො”තිආදීසු (අ. නි. 3.39) පකතියං. “කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා”තිආදීසු (ධ. ස. නිකමාතිකා) සභාවෙ. “තස්මිං බො පන සමයෙ

ධම්මා භොන්ති ඛන්ධා භොන්ති” තිආදීසු (ධ. ස. 121) සුඤ්ඤතායං. “ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති” තිආදීසු (සු. නි. 184; ථෙරගා. 303; ඡා. 1.10.102; 1.15.385) පුඤ්ඤ. “ද්වෙ අනියතා ධම්මා” තිආදීසු ආපත්තියං. “සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්ති” තිආදීසු (මහානි. 156; වුළුනි. මොසරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 85) ඤෙයො. “දිට්ඨධම්මො පත්තධම්මො විදිතධම්මො” තිආදීසු (දී. නි. 1.299; මහාව. 27, 57) චතුසච්චධම්මෙ. ඉධාපි චතුසච්චධම්මෙ දිට්ඨබ්බො (ම. නි. අට්ඨ. 1. සුත්තනික්ඛෙපවණ්ණනා; ධ. ස. අට්ඨ. විත්තුප්පාදකණ්ඩ 1). අනුකම්පාති අනුකම්පං අනුද්දයං කරොහි. ඉමන්ති පජං නිද්දිසන්තො ආහ. පජන්ති පජාතත්තා පජා, තං පජං, සත්තනිකායං සංසාරදුක්ඛතො මොචෙහීති අධිප්පායො. කෙචි පන –

“භගවාති ලොකාධිපතී නරුත්තමො,
කතඤ්ජලී බ්‍රහ්මගණෙනි යාවිතො” ති. –

පයන්ති. එත්තාවතා සබ්බසො අයං ගාථා වුත්තත්ථා භොති.

අථ භගවතො තං බ්‍රහ්මුතො සහම්පතිස්ස ආයාචනවචනං සුත්වා අපරිමිතසමයසමුදිතකරුණාබලස්ස දසබලස්ස පරහිතකරණනිපුණමතිචාරස්ස සබ්බසත්තෙසු ඔකාසකරණමත්තෙන මහාකරුණා උදපාදි. තං පන භගවතො කරුණුප්පත්තිං දස්සෙන්නෙහි සඬ්භිතිකාලෙ සඬ්භිතිකාරකෙනි –

2.

“සම්පන්නවිජ්ජාවරණස්ස තාදිනො, පුත්තින්ධරස්සන්තිමදෙහධාරිනො;
තථාගතස්සප්පටිපුග්ගලස්ස, උප්පජ්ජි කාරුඤ්ඤතා සබ්බසත්තෙ” ති. –

අයං ගාථා යජිතා.

තත්ථ සම්පන්නවිජ්ජාවරණස්සාති සම්පන්නං නාම තිව්ධං පරිපුණ්ණසමඬ්භිමධුරවසෙන. තත්ථ –

“සම්පන්නං සාලිකෙදාරං, සුවා භුඤ්ජන්ති කොසිය;
පටිච්චෙදෙමි තෙ බ්‍රහ්මෙ, න නං වාරෙතුමුස්සහෙ” ති. (ඡා. 1.14.1) –

ඉදං පරිපුණ්ණසම්පන්නං නාම. “ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො භොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො සම්පන්නො සමන්තාගතො” ති (විහ. 511) ඉදං සමඬ්භිසම්පන්නං නාම. “ඉමිස්සා, හන්තෙ, මහාපථවියා හෙට්ඨිමතලං සම්පන්නං, සෙය්‍යථාපි බුද්දමධුං අනීලකං, එවමස්සාද්” න්ති (පාරා. 18) ඉදං මධුරසම්පන්නං නාම. ඉධ පරිපුණ්ණසම්පන්නම්පි සමඬ්භිසම්පන්නම්පි යුජ්ජති (ම. නි. අට්ඨ. 1.64). විජ්ජාති පටිපක්ඛධම්මෙ විජ්ඣානට්ඨෙයන විදිතකරණට්ඨෙයන වින්දිතබ්බට්ඨෙයන ච විජ්ජා. තා පන තිස්සොපි විජ්ජා අට්ඨපි විජ්ජා. තිස්සො විජ්ජා භයහෙරවසුත්තෙ (ම. නි. 1.50 ආදයො) ආගතනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බා, අට්ඨ අම්බට්ඨසුත්තෙ (දී. නි. 1.278

ආදයෝ). තත්‍ර හි විපස්සනාඤාණෙන මනොමයිද්ධියා ව සහ ඡ අභිඤ්ඤා පරිග්ගහෙන්වා අට්ඨ විජ්ජා වුත්තා. වරණන්ති සීලසංවරො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා හොජනෙ මත්තඤ්ඤතා ජාගරියානුයොගො සද්ධා හිරි ඔත්තප්පං බාහුසච්චං ආරද්ධවිරියතා උපට්ඨිතස්සතිතා පඤ්ඤාසම්පන්නතා චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානිති ඉමෙ පන්නරස ධම්මා වෙදිතබ්බං. ඉමෙයෙව හි පන්නරස ධම්මා යස්මා එතෙහි වරති අරියසාවකො ගච්ඡති අමතං දිසං, තස්මා ‘‘වරණ’’න්ති වුත්තා. යථාහ – ‘‘ඉධ, මහානාම, අරියසාවකො සීලවා හොති’’ති (ම. නි. 2.24) සබ්බං මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. විජ්ජා ව වරණඤ්ච විජ්ජාවරණානි, සම්පන්නානි පරිපුණ්ණානි විජ්ජාවරණානි යස්ස සොයං සම්පන්නවිජ්ජාවරණො, විජ්ජාවරණෙහි සම්පන්නො සමඬගීභූතො, සමන්නාගතොති වා සම්පන්නවිජ්ජාවරණො. උභයථාපි අත්ථො යුජ්ජතෙව, තස්ස සම්පන්නවිජ්ජාවරණස්ස (පාරා. අට්ඨ. 1.1 වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා).

තාදිනොති ‘‘ඉට්ඨෙපි තාදි අනිට්ඨෙපි තාදි’’තිආදිනා නයෙන මහානිද්දෙසෙ (මහානි. 38, 192) ආගතතාදිලක්ඛණෙන තාදිනො, ඉට්ඨානිට්ඨාදීසු අවිකාරස්ස තාදිසස්සාති අත්ථො. පුත්තින්ධරස්සාති පුත්තිමනො, යුගන්ධරෙ සරදසමයෙ සමුදිතදිවසකරාතිරෙකතරසස්සිරිකසරිපුත්තිවිසරධරස්සාති අත්ථො. ‘‘පඤ්ඤාපජ්ජොතධරස්සා’’ති වා චත්තුං වට්ටති. වුත්තඤ්ඤෙනං –

‘‘චත්තාරො ලොකෙ පජ්ජොතා, පඤ්චමෙත්ථ න විජ්ජති;
දිවා තපති ආදිච්චො, රත්තිමාහාති චන්දිමා.

‘‘අථ අග්ගි දිවාරත්තිං, තත්ථ තත්ථ පහාසති;
සම්බුද්ධො තපතං සෙට්ඨො, එසා ආහා අනුත්තරා’’ති. (සං. නි. 1.26, 85);

තස්මා උභයථාපි සරිපඤ්ඤාපුත්තිවිසරධරස්සාති අත්ථො.
අන්තිමදෙහධාරිනොති සබ්බපච්ඡිමසරිධාරිනො, අපුනබ්භවස්සාති අත්ථො.

තථාගතස්සාති එත්ථ අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා ‘‘තථාගතො’’ති වුව්චති.
කතමෙහි අට්ඨහි? තථා ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති තථාගතො,
තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො, තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති
තථාගතො, තථදස්සිතාය තථාගතො, තථවාදිතාය තථාගතො, තථාකාරිතාය
තථාගතො, අභිභවනට්ඨෙන තථාගතොති.

කථං භගවා තථා ආගතොති තථාගතො? යථා යෙන අභිනීභාරෙන දානපාරමිං
පුරෙත්වා සීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාවිරියබන්තිසච්චඅධිට්ඨානමෙත්තුපෙක්ඛාපාරමිං
පුරෙත්වා ඉමා දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමත්තිංස
පාරමියො පුරෙත්වා අඬගපරිච්චාගං ජීවිතපරිච්චාගං ධනරජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගන්ති
ඉමෙ පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා යථා විපස්සිආදයො සම්මාසම්බුද්ධා
ආගතා, තථා අම්භාකම්පි භගවා ආගතොති තථාගතො. යථාහ –

“යථෙව ලොකමිහි විපස්සිආදයො, සබ්බඤ්ඤභාවං මුත්තයො ඉධාගතා;
තථා අයං සත්තමුනීපි ආගතො, තථාගතො වුවිච්ඡි තෙන චක්ඛුමා”ති.

කථං තථා ගතොති තථාගතො? යථා සම්පතිජාතා විපස්සිආදයො සමෙහි
පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨාය උත්තරාහිමුඛා සත්තපදවිනිභාරෙන ගතා, තථා
අම්භාකමිපි භගවා ගතොති තථාගතො. යථාහ -

“මුහුත්තජාතොව ගවම්පතී යථා, සමෙහි පාදෙහි ඵ්ඨි වසුන්ධරං;
සො වික්කමී සත්තපදානි ගොතමො, සෙනඤ්ච ඡත්තං අනුධාරයුං මරු.

“ගන්ත්වාන සො සත්තපදානි ගොතමො, දිසා විලොකෙසි සමා
සමන්තතො;
අට්ඨචගුපෙතං ගිරමඛිභුදිරසී, සිහො යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො”ති.

කථං තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො? සබ්බෙසං රූපාරූපධම්මානං
සලක්ඛණං සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච තථං අවිතථං ඤාණගතියා ආගතො
අවිරජ්ඣිත්වා පත්තො අනුබුද්ධොති තථාගතො.

“සබ්බෙසං පන ධම්මානං, සකසාමඤ්ඤලක්ඛණං;
තථමෙවාගතො යස්මා, තස්මා සත්ථා තථාගතො”ති.

කථං තථධම්මෙ යථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො? තථධම්මා නාම
චත්තාරි අරියසච්චානි. යථාහ - “චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථානි අවිතථානි
අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි? ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති, භික්ඛවෙ, තථමෙතං
අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙත”න්ති (සං. නි. 5.1090) විත්ථාරො. තානි ච භගවා
අභිසම්බුද්ධො, තස්මා තථානං අභිසම්බුද්ධත්තා “තථාගතො”ති වුවිච්ඡි.
අභිසම්බුද්ධත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො.

“තථනාමානි සච්චානි, අභිසම්බුද්ධස්ස නායකො;
තස්මා තථානං සච්චානං, සම්බුද්ධත්තා තථාගතො”.

කථං තථදස්සිතාය තථාගතො? භගවා හි අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු
අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුසොතසාණඡීවිභාකායමනොද්චාරෙසු ආපාථං
ආගච්ඡන්තං රූපසද්දගන්ධරසථොට්ඨබ්බධම්මාරම්මණං තථාගතො සබ්බාකාරතො
ජානාති පස්සතීති, එවං තථදස්සිතාය තථාගතො. අථ වා යං ලොකෙ තථං, තං
ලොකස්ස තථෙව දස්සෙති. තතොපි භගවා තථාගතො. එත්ථ තථදස්සිතත්ථෙ
“තථාගතො”ති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො.

“තථාකාරෙන යො ධම්මෙ, ජානාති අනුපස්සති;
තථදස්සිති සම්බුද්ධො, තස්මා චුත්තො තථාගතො”.

කථාං තථවාදිතාය තථාගතො? යඤ්ච අභිසම්බොධියා පරිනිබ්බානස්ස ව අන්තරෙ පඤ්චවත්තාලීසවස්සපරිමාණකාලෙ සුත්තාදිනවච්ඡගසඬගහිතං භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන, සබ්බං තං එකතුලාය තුලිතං විය තථමෙව අවිතථමෙව හොති. තෙනෙවාහ –

“යඤ්ච, වුන්ද, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව හොති, නො අඤ්ඤා. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චති”ති.

එත්ථ පන ගදඅත්ථො හි ගතසද්දො. එවං තථවාදිතාය තථාගතො. ආගදනං ආගදො, වචනන්ති අත්ථො. තථො අවිපරිතො ආගදො අස්සාති තථාගතො. ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා වුත්තො.

“තථවාදී ජිනො යස්මා, තථධම්මජ්ජකාසකො;
තථාමාගදනඤ්චස්ස, තස්මා බුද්ධො තථාගතො”.

කථාං තථාකාරිතාය තථාගතො? හගවා හි යං යං වාචං අභාසී, තං තං එව කායෙන කරොති, වාචාය කායො අනුලොමෙති, කායස්සපි වාචා. තෙනෙවාහ –

“යථා වාදී, භික්ඛවෙ, තථාගතො තථා කාරී, යථා කාරී තථා වාදී...පෙ.... තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චති”ති (අ. නි. 4.23; වුළුති. පොසාලමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 83).

යථා ව වාචා ගතා, කායොපි තථා ගතො, යථා කායො ගතො, වාචාපි තථා ගතා. එවං තථාකාරිතාය තථාගතො.

“යථා වාචා ගතා තස්ස, තථා කායො ගතො යතො;
තථවාදිතාය සම්බුද්ධො, සත්ථා තස්මා තථාගතො”.

කථාං අභිභවනට්ඨෙත තථාගතො? උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවිචිං පරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනෙනපි, න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථී, අථ බො අතුලො අප්පමෙයො අනුත්තරො. තෙනෙවාහ –

“සදෙවකෙ, භික්ඛවෙ, ලොකෙ...පෙ.... තථාගතො අභිභු අනභිභුතො අඤ්ඤදත්ථු දෙසා වසවත්ති, තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චති”ති (අ. නි. 1.23; පොසාලමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 83).

තත්ත්වං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා – අගදො විය අගදො. කො පනෙස? දෙසනාවිලාසො වෙව පුඤ්ඤස්සයො ව. තෙන හෙස මහානුභාවො භිසක්කො

දිබ්බාගදෙන සජ්ජෙ විය සබ්බපරප්පවාදිනො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති, ඉති සබ්බලොකාභිභවනතො අවිපරිතො දෙසනාවිලාසො වෙව පුඤ්ඤස්සයො ව අගදො අස්සාති ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා “තථාගතො”ති වෙදිතබ්බො. එවං අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

“තථො අවිපරිතො ව, අගදො යස්ස සත්ථුනො;
වසවත්තීති සො තෙන, හොති සත්ථා තථාගතො”.

අප්පට්ඨුග්ගලස්සාති පට්ඨුග්ගලවිරහිතස්ස, අඤ්ඤො කොචි “අභං බුද්ධො”ති එවං පට්ඨඤ්ඤං දාතුං සමත්ථො නාමස්ස පුග්ගලො, නත්ථීති අප්පට්ඨුග්ගලො, තස්ස අප්පට්ඨුග්ගලස්ස. උප්පජ්ජීති උප්පන්නො උදපාදි. කාරුඤ්ඤතාති කරුණාය භාවො කාරුඤ්ඤතා. සබ්බසත්තෙති නිරවසෙසසත්තපරියාදානවචනං, සකලෙ සත්තනිකායෙති අත්ථො. එත්තාවතා අයම්පි ගාථා වුත්තත්ථා හොති.

අථ භගවා බ්‍රහ්මුනා ධම්මදෙසනත්ථාය ආයාචිතො සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං උප්පාදෙත්වා ධම්මං දෙසෙතුකාමො මහාබ්‍රහ්මානං ගාථාය අජ්ඣාසි –

“අපාරුතා තෙසං අමතස්ස ද්වාරා, යෙ සොතවන්තො පමුඤ්චන්තු සද්ධං;
විහිංසසඤ්ඤී පගුණං න භාසිං, ධම්මං පණිතං මනුෂ්‍යෙසු බ්‍රහ්මෙ”ති. (ම. නි. 1.283; දී. නි. 2.71; සං. නි. 1.172; මහාව. 9);

අථ බො බ්‍රහ්මා සහම්පති “කතාවකාසො බොම්හි භගවතා ධම්මදෙසනායා”ති ඤ්ඤත්වා දසනබසමොධානසමුප්පලං අඤ්ජලිං සිරසි කත්වා භගවත්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා බ්‍රහ්මගණපරිවුතො පක්කාමී. අථ සත්ථා තස්ස බ්‍රහ්මුනො පට්ඨඤ්ඤං දත්වා – “කස්ස නු බො අභං පයිමං ධම්මං දෙසෙය්‍යා”න්ති (ම. නි. 1.283; මහාව. 10) විත්තෙන්තො – “ආළාරො පණ්ඩිතො සො ඉමං ධම්මං බිජ්ජං ආජානිස්සති”ති විත්තං උප්පාදෙත්වා පුන ඔලොකෙන්තො තස්ස සත්තාහං කාලඛිකතභාවං ඤ්ඤත්වා උදකස්ස ව අභිදොසකාලඛිකතභාවං ඤ්ඤත්වා පුන – “කහං නු බො එතරහි පඤ්චවග්ගියා හික්ඛු විහරන්ති”ති පඤ්චවග්ගියෙ ආවජ්ජෙන්තො “බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මීගදායෙ”ති ඤ්ඤත්වා ආසාළ්භියං පහාතාය රත්තියා කාලස්සෙව පත්තවීවරමාදාය අට්ඨාරසයොජනිකං මග්ගං පටිපන්නො අත්තරාමග්ගෙ උපකං නාම ආජීවකං දිස්වා තස්ස අත්තනො බුද්ධභාවමාවිකත්වා තංදිවසමෙව සායන්හසමයෙ ඉසිපතනමගමාසි. තත්ථ පඤ්චවග්ගියානං අත්තනො බුද්ධභාවං පකාසෙත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනගතො පඤ්චවග්ගියෙ හික්ඛු ආමන්තෙත්වා ධම්මවක්කජ්ජවත්තනසුත්තන්තං (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13 ආදයො; පටි. ම. 2.30) දෙසෙසි.

තෙසු අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සුත්තපරියොසානෙ අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොට්ඨි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සත්ථා තත්ථෙව වස්සං උපගන්ත්වා පුනදිවසෙ වජ්ජත්ථෙරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි. එතෙනෙව උපායෙන සබ්බෙ තෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා

පුත පඤ්චමියං පක්ඛස්ස පඤ්චපි තෙ ථෙරෙ සන්තිපාතෙත්වා
අනත්තලක්ඛණසුත්තන්තං (සං. නි. 3.59; මහාව. 20 ආදයො) දෙසෙසි,
දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චපි ථෙරා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.

අථ සත්ථා තත්ථෙව යසස්ස කුලපුත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ගෙහං පහාය
නික්ඛන්තං දිස්වා – “එහි යසා” ති (මහාව. 26) පක්කොසිත්වා තස්මිඤ්ඤෙව
රත්තිහාගෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා පුතදිවසෙ අරහත්තෙ ව
පතිට්ඨාපෙත්වා අපරෙපි තස්ස සහායකෙ වතුපණ්ණාසජනෙ එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය
පබ්බාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. එවං ලොකෙ එකසට්ඨියා අරහත්තෙසු
ජාතෙසු සත්ථා වුට්ඨවස්සො පචාරෙත්වා හික්ඛු ආමන්තෙත්වා එතදවොච –

“පරත්ථං චත්තනො අත්ථං, කරොන්තා පථවිං ඉමං;
බ්‍යාහරන්තා මනුස්සානං, ධම්මං වරථ හික්ඛවො.

“විහරථ විචිත්තෙසු, පබ්බතෙසු වනෙසු ව;
පකාසයන්තා සද්ධම්මං, ලොකස්ස සත්තං මම.

“කරොන්තා ධම්මද්‍රුතෙය්‍යං, විබ්‍යාපයථ හික්ඛවො;
සන්ති අත්ථාය සත්තානං, සුබ්බතා වචනං මම.

“සබ්බං පිදහථ ද්වාරං, අපායානමනාසවා;
සග්ගමොක්ඛස්ස මග්ගස්ස, ද්වාරං විවරථාසමා.

“දෙසනාපටිපත්තීහි, කරුණාදිගුණාලයා;
බුද්ධිං සද්ධඤ්ඤෙව ලොකස්ස, අභිවඤ්ඤං සබ්බසො.

“ගිහිනමුපකරොන්තානං, නිච්චමාමිසදානතො;
කරොථ ධම්මදානෙන, තෙසං පච්චුපකාරකං.

“සමුස්සයථ සද්ධම්මං, දෙසයන්තා ඉසිද්ධජං;
කතකත්තබ්බකම්මන්තා, පරත්ථං පටිපජ්ජථා” ති.

එවඤ්ඤෙව පත වත්වා හගවා තෙ හික්ඛු දිසාසු විස්සජ්ජෙත්වා සයං උරුවෙලං
ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ කප්පාසිකවනයන්තො නිංස හද්දවග්ගියකුමාරෙ
විනෙසි. තෙසු යො සබ්බපච්ඡිමකො, සො සොතාපත්තො, සබ්බසෙට්ඨො
අනාගාමී, එකොපි අරහා වා පුපුජ්ජනො වා නාහොසි. තෙපි සබ්බෙ
එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාපෙත්වා දිසාසු පෙසෙත්වා සයං උරුවෙලං ගන්ත්වා
අධිච්ඡිඨිසානි පාටිභාරියසහස්සානි දස්සෙත්වා උරුවෙලකස්සපාදයො
සහස්සජටිලපරිවාරෙ තෙහානිකජටිලෙ දමෙත්වා එහිහික්ඛුහාවෙන පබ්බාපෙත්වා
ගයාසිසෙ නිසිදාපෙත්වා ආදිත්තපරියායදෙසනාය (සං. නි. 4.28; මහාව. 54)
අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තෙන අරහත්තසහස්සෙන හගවා පරිවුතො

“බිම්බිසාරස්ස රඤ්ඤො පටිඤ්ඤං මොවෙස්සාමී” ති රාජගහනගරුපවාසෙ
ලට්ඨිවනුය්‍යානං නාම අගමාසි. තතො උය්‍යානපාලකො රඤ්ඤො ආරොවෙසි. රාජා
– “සත්ථා ආගතො” ති සුත්ථා ද්වාදසනහුතෙහි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි පරිවුතො
දසබලං සනව්වරගතමිව දිවසකරං වනව්වරගතං මුනිවරදිවසකරං උපසඬකමිත්ථා
චක්කාලඬකතතලෙසු ජලජාමලාවිකලකමලකොමලෙසු දසබලස්ස පාදෙසු
මකුටමණිපුත්තිවිසරවිජ්ජොතිනා සිරසා නිපතිත්ථා එකමන්තං නිසීදි සද්ධිං පරිසාය.

අථ බො තෙසං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං එතදහොසි – “කිං නු බො මහාසමණො
උරුවෙලකස්සපෙ බ්‍රහ්මවරියං වරති, උදාහු උරුවෙලකස්සපො මහාසමණො” ති?
අථ බො භගවා තෙසං වෙනොපරිචිතක්කමඤ්ඤාය ථෙරං ගාථාය අජ්ඣාමාසි –

“කිමෙව දිස්වා උරුවෙලවාසි, පහාසි අග්ගිං කිසකොචදානො;
පුච්ඡාමි තං කස්සප එතමන්ථං, කථං පහීනං තච අග්ගිහුත්ත” ති. (මහාව.
55);

ථෙරො භගවතො අධිජ්ජායං විදිත්ථා –

“රූපෙ ච සද්දෙ ච අපො රසෙ ච, කාමිත්ථියො චාභිවදන්ති යඤ්ඤා;
එතං මලන්ති උපධිසු ඤත්ථා, තස්මා න යිට්ඨෙ න හුතෙ අරඤ්ථි” ති.
(මහාව. 55) –

ඉමං ගාථං වත්ථා අත්තනො සාවකභාවජ්ජකාසනන්ථං තථාගතස්ස පාදෙසු සිරසා
නිපතිත්ථා – “සත්ථා මෙ, භන්තෙ, භගවා, සාවකොභමස්මී” ති වත්ථා
එකතාලද්විතාල...පෙ... සත්තතාලජ්ජමාණං වෙහාසං සත්තක්ඛන්තුං
අබ්භුග්ගන්ත්ථා පාටිභාරියං කත්ථා ආකාසනො ඔරුය්හ භගවන්තං වන්දිත්ථා
එකමන්තං නිසීදි.

අථ බො මහාජනො තස්ස තං පාටිභාරියං දිස්වා – “අහො මහානුභාවා බුද්ධා
නාම, එවං ථාමගතදිට්ඨිකො අත්තානං ‘අරහා අහ’ ති මඤ්ඤමානො
උරුවෙලකස්සපොපි දිට්ඨිජාලං භින්දිත්ථා තථාගතෙන දමිතො” ති දසබලස්ස
ගුණකථං කථෙසි. තං සුත්ථා සත්ථා – “නාහමිදානියෙව ඉමං උරුවෙලකස්සපං
දමෙමි, අතීතෙපි එස මයා දමිතොයෙවා” ති ආහ. අථ බො සො මහාජනො
උට්ඨායාසනා භගවන්තං වන්දිත්ථා සිරසි අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්ථා එවමාහ –
“භන්තෙ, ඉදානි අමිහෙහි එස දමිතො දිට්ඨො, කථං පනෙස අතීතෙ භගවතා
දමිතො” ති. තතො සත්ථා තෙන මහාජනෙන යාවිතො භවන්තරෙන පටිච්ඡන්තං
මහානාරදකස්සපජාතකං (ජා. 2.22.1153) කථෙත්ථා වත්තාරි අරියසච්චානි
පකාසෙසි. තතො සත්ථු ධම්මකථං සුත්ථා රාජා බිම්බිසාරො එකාදසනහුතෙහි සද්ධිං
සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, එකනහුතං උපාසකත්තං පටිවෙදෙසි. රාජා සරණං
ගන්ත්ථා ස්වාතනාය භගවන්තං සද්ධිං භික්ඛුසඬසෙන නිමන්තෙත්ථා භගවන්තං
තික්ඛන්තුං පදක්ඛිණං කත්ථා වන්දිත්ථා පක්කාමි.

සුනදිවසෙ හගවා හික්බුසහස්සපරිවුතො මරුගණපරිවුතො විය දසසතනයනො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවුතො විය මහාබ්‍රහ්මා රාජගහං පාවිසි. රාජා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස හික්බුසහස්ස දානං දත්වා භොජනපරියොසානෙ හගවන්තං එතදවොච – “අහං, හන්තෙ, තීණි රතනානි විනා වසිතුං න සක්ඛිස්සාමි, වෙලාය වා අවෙලාය වා හගවතො සන්තිකං ආගමිස්සාමි, ලට්ඨිවනං නාම අතිදුරෙ, ඉදං පන අම්භාකං වෙළවනං නාම උය්‍යානං පටිවෙකකාමානං නාතිදුරං නච්චාසන්තං ගමනාගමනසම්පන්නං නිජ්ජනසම්බාධං පටිවෙකසුඛං ඡායුදකසම්පන්නං සීතලසීලාතලසමලඬකතං පරමරමණියභූමිභාගං සුරහිකුසුමතරුවරනිරන්තරං රමණියපාසාදහම්මියවිමානවිහාරඬිඤ්ඤාගමණ්ඩපාදිපටිමණ්ඩිතං. ඉදං මෙ, හන්තෙ, හගවා පටිග්ගණ්හාතු නවතපනඬිගාරසඬිකාසෙන සුවණ්ණහිඬිගාරෙන සුරහිකුසුමවාසිතං මණිවණ්ණඋදකං ගහෙත්වා වෙළවනාරාමං පරිච්චජන්තො දසබලස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙසි. තස්මිං ආරාමපටිග්ගහණෙ ‘බුද්ධසාසනස්ස මූලානි ඔතිණ්ණානි’ති පිතිවසං ගතා නච්චන්ති විය අයං මහාපථවි කම්පි. ජම්බුදීපෙ පන යපෙත්වා වෙළවනමහාවිහාරං අඤ්ඤං පථවිං කම්පෙත්වා ගහිතසෙනාසනං නාම නත්ථි. අථ සත්ථා වෙළවනාරාමං පටිග්ගහෙත්වා රඤ්ඤො විහාරදානානුමොදනමකාසි –

“ආවාසදානස්ස පනානිසංසං, කො නාම වත්තුං, පුරිසො සමත්ථො;
අඤ්ඤත්‍ර බුද්ධා පන ලොකනාථා, යුත්තො මුඛානං නහුතෙන වාපි.

“ආයුඤ්ච වණ්ණඤ්ච සුඛං බලඤ්ච, වරං පසත්ථං පටිභානාමෙව;
දදාති නාමාති පච්චිවතෙ සො, යො දෙති සඬ්ඝස්ස නරො විහාරං.

“දාතා නිවාසස්ස නිවාරණස්ස, සීතාදිනො ජීවිතුපද්දවස්ස;
පාලෙති ආයුං පන තස්ස යස්මා, ආයුජ්ජදො හොති තමාහු සන්තො.

“අච්චුණ්හසීතෙ වසතො නිවාසෙ, බලඤ්ච වණ්ණො පටිභා න හොති;
තස්මා හි සො දෙති විහාරදාතා, බලඤ්ච වණ්ණං පටිභානාමෙව.

“දුක්ඛස්ස සීතුණ්හසරීසපා ව, වාතාතපාදිජ්ජහවස්ස ලොකෙ;
නිවාරණා තෙකච්චිධස්ස නිච්චං, සුඛජ්ජදො හොති විහාරදාතා.

“සීතුණ්හවාතාතපඬංසචුට්ඨි, සරීසපාචාලම්භාදිදුක්ඛං;
යස්මා නිවාරෙති විහාරදාතා, තස්මා සුඛං වින්දති සො පරත්ථං.

“පසන්නචිත්තො හවභොගහෙතුං, මනොහිරාමං මුදිතො විහාරං;
යො දෙති සීලාදිගුණොදිතානං, සබ්බං දදො නාම පච්චිවතෙ සො.

“පහාය මච්ඡෙරමලං සලොහං, ගුණාලයානං නිලයං දදාති;
බිත්තොච සො තත්ථ පරෙහි සග්ගෙ, යථාහතං ඡායති විතසොකො.

“වරෙ වාරුරූපෙ විහාරෙ උළාරෙ, නරො කාරයෙ වාසයෙ තත්ථ භික්ඛු;
දදෙයාන්තපානඤ්ච වත්ථඤ්ච නෙසං, පසන්තෙන චිත්තෙන සක්කච්ච
නිච්චං.

“තස්මා මහාරාජ භවෙසු භොගෙ, මනොරමෙ පච්චනුභූයා භියොයා;
විහාරදානස්ස ඵලෙන සන්තං, සුඛං අසොකං අධිගච්ඡ පච්ඡා”ති.

ඉච්චෙවං මුනිරාජා නරරාජස්ස බිම්බිසාරස්ස විහාරදානානුමොදනං කත්වා
උට්ඨායාසනා භික්ඛුසඤ්ජපරිවුතො පරමදස්සනීයාය අත්තනො සරීරප්පභාය
සුවණ්ණරසසෙකපිඤ්ජරානි විය නගරවනවිමානාදීනි කුරුමානො අනොපමාය
බුද්ධලීලාය අනන්තාය බුද්ධසිරියා වෙළවනමහාවිහාරමෙව පාවිසීති.

“අකීළනෙ වෙළවනෙ විහාරෙ, තථාගතො තත්ථ මනොභිරාමෙ;
නානාවිහාරෙන විභාසි ධිරො, වෙනෙයාකානං සමුදික්ඛමානො”.

අපෙචං භගවති තස්මිං විහරන්තෙ සුද්ධොදනමහාරාජා “පුත්තො මෙ
ජබ්බස්සානි දුක්ඛකාරිකං කත්වා පරමාභිසම්බොධිං පත්වා
පවත්තිතවරධම්මවක්කො රාජගහං පත්වා වෙළවනමහාවිහාරෙ විහරති”ති සුත්වා
අඤ්ඤතරං මහාමච්චං ආමන්තෙසි – “ඵහි, භණ්ණ, පුරිසසභස්සපරිවාරො රාජගහං
ගන්ත්වා මම වචනෙන ‘පිතා වො සුද්ධොදනමහාරාජා තං දට්ඨුකාමො’ති වත්වා
පුත්තං මෙ ගණ්හිත්වා ඵහි”ති. සො “සාධු, දෙවා”ති රඤ්ඤො පටිස්සුණිත්වා
පුරිසසභස්සපරිවාරො සට්ඨියොජනමග්ගං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනවෙලාය විහාරං
පාවිසි. සො “තිට්ඨතු තාව රඤ්ඤා පහිතසාසන”න්ති පරිසපරියන්තෙ ධීතො සත්ථු
ධම්මදෙසනං සුත්වා යථාධීතොව සද්ධිං පුරිසසභස්සෙන අරහත්තං පත්වා පබ්බජ්ජං
යාචි. භගවා – “ඵථ, භික්ඛවො”ති භත්ථං පසාරෙසි. තෙ සබ්බෙ තඬ්ඬණඤ්ඤෙව
ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය ආකප්පසම්පන්නා භුත්වා
භගවත්තං පරිවාරෙසු. රාජා “නෙව ගතො ආගච්ඡති, න ච සාසනං සුයාති”ති
චිත්තෙන්වා තෙනෙව නීහාරෙන නවක්ඛත්තුං අමච්චෙ පෙසෙසි. තෙසු නවසු
පුරිසසභස්සෙසු ඵකොපි රඤ්ඤො නාරොවෙසි, න සාසනං වා පහිණි. සබ්බෙ
අරහත්තං පත්වා පබ්බජිංසු.

අථ රාජා චිත්තෙසි – “කො නු බො මම වචනං කරිස්සති”ති සබ්බරාජබලං
ඔලොකෙන්තො උදාසිං අද්දස. සො කිර රඤ්ඤො සබ්බත්ථසාධකො අමච්චො
අබ්භන්තරිකො අතිවිස්සාසිකො බොධිසත්තෙන සද්ධිං ඵකදිවසෙයෙව ජාතො
සහපංසුකීළිතො සභායො. අථ නං රාජා ආමන්තෙසි – “තාත උදාසි, අහං මම
පුත්තං දට්ඨුකාමො නවපුරිසසභස්සානි පෙසෙසිං, ඵකපුරිසොපි ආගන්ත්වා
සාසනමත්තම්පි ආරොවෙතා නත්ථි, දුජ්ජානො බො පන මෙ ජීවිතන්තරායො, අහං
ජීවමානොව පුත්තං දට්ඨුම්චිමාමි. සක්ඛිස්සසි මෙ පුත්තං දස්සෙතු”න්ති? සො
“සක්ඛිස්සාමි, දෙව, සවෙ පබ්බජිතුං ලභිස්සාමි”ති ආහ. “තාත, ත්වං පබ්බජිත්වා වා
අපබ්බජිත්වා වා මය්හං පුත්තං දස්සෙහි”ති. සො “සාධු, දෙවා”ති රඤ්ඤො සාසනං

ආදාය රාජගහං ගන්ත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සද්ධිං පුරිසසහස්සෙන
 අරහත්තං පත්වා එහිහික්ඛුභාවෙ පතිට්ඨාය එග්ගනීපුණ්ණමාසියං චිත්තෙසි –
 “අතික්කන්තො හෙමන්තො, වසන්තසමයො අනුප්පත්තො, සුපුප්ඵිතා වනසණ්ඨා,
 පටිපජ්ජනක්ඛමො මග්ගො, කාලො දසබ්බසේස ඤාතිසඬ්ඛනං කාතු”න්ති
 චිත්තෙත්වා හගවන්තං උපසඬ්ඛමිත්වා සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි හගවතො කුලනගරං
 ගමනත්ථාය ගමනවණ්ණං වණ්ණෙසි –

“අඬ්ඟාරිතො දානි දුමා හදන්තෙ, එලෙසිතො ඡදනං විජ්ජනාය;
 තෙ අවිචිත්තොව පභාසයන්ති, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“දුමා විචිත්තා සුවිරාජමානා, රත්තඬ්ඛකුරෙහෙව ච පල්ලවෙහි;
 රතනුප්පල්ලමණ්ඩපසන්තිභාසා, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“සුපුප්ඵිතග්ගා කුසුමෙහි භූසිතා, මනුඤ්ඤභූතා සුවිසාධුගන්ධා;
 රුක්ඛා විරොචන්ති උභොසු පස්සෙසු, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“එලෙහිනෙකෙහි සමිද්ධිභූතා, විචිත්තරුක්ඛා උභතොවකාසෙ;
 බුද්දං පිපාසමපි විනොදයන්ති, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“විචිත්තමාලා සුවිපල්ලවෙහි, සුසජ්ජිතා මොරකලාපසන්තිභා;
 රුක්ඛා විරොචන්ති උභොසු පස්සෙසු, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“විරොචමානා එලපල්ලවෙහි, සුසජ්ජිතා වාසනිවාසභූතා;
 තොසෙන්නි අද්ධානකිලන්තසත්තෙ, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“සුචුල්ලිතග්ගා වනගුම්ඛනිස්සිතා, ලතා අනෙකා සුවිරාජමානා;
 තොසෙන්නි සත්තෙ මණ්ඩපාච, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“ලතා අනෙකා දුමනිස්සිතාව, පියෙහි සද්ධිං සහිතා වධුව;
 පලොභයන්ති හි සුගන්ධගන්ධා, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“විචිත්තනීලාදිමනුඤ්ඤවණ්ණා, දිජා සමන්තා අහිකුප්මානා;
 තොසෙන්නි මඤ්ජුස්සරතා රතීහි, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“මිගා ච නානා සුවිරාජමානා, උත්තුඬ්ඛකණ්ණා ච මනුඤ්ඤනෙත්තා;
 දිසා සමන්තා මහිධාවයන්ති, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“මනුඤ්ඤභූතා ච මහී සමන්තා, විරාජමානා හරිතාව සද්දලා;
 සුපුප්ඵිරුක්ඛා මොළිනිවලඬ්ඛකතා, සමයො මහාවීර අඬ්ඟිරසානං.

“සුසජ්ජිතා මුත්තමයාව වාලුකා, සුසණ්ඨිතා වාරුසුඵස්සදානා;

විරොචයන්තෙව දිසා සමන්තා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සමං සුඵස්සං සුවිභූමිභාගං, මනුඤ්ඤපුප්ඵොදයගන්ධවාසිනං;
විරාජමානං සුවිමඤ්ච සොභං, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සුසප්පිනං නන්දනකානනංව, විචිත්තනානාදුමසංශ්ඨමංශ්ඨිනං;
සුගන්ධභූතං පවනං සුරම්මං, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සරා විචිත්තා විවිධා මනොරමා, සුසප්පිතා පඬකප්පුණ්ඩරිකා;
පසන්තසිතොදකචාරුපුණ්ණා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සුඵල්ලනානාවිධපඬකපෙහි, විරාජමානා සුවිගන්ධගන්ධා;
පමොදයන්තෙව නරාමරානං, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සුඵල්ලපඬකෙරුහසන්තිසින්නා, දිජා සමන්තා මහිනාදයන්තා;
මොදන්ති හරියාහි සමඬගිනො තෙ, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සුඵල්ලපුප්ඵෙහි රජං ගහෙත්වා, අලී විධාවන්ති විකූජමානා;
මධුමිහි ගන්ධො විදිසං පවායති, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“අභින්නනාදා මදවාරණා ව, ගිරිහි ධාවන්ති ව වාරිධාරා;
සවන්ති නප්පො සුවිරාජිතාව සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“ගිරි සමන්තාව පදිස්සමානා, මයුරගීවා ඉව නීලවණ්ණා;
දිසා රජින්දාව විරොචයන්ති, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“මයුරසඬ්ඨා ගිරිමුද්ධනස්මිං, නච්චන්ති නාරිහි සමඬගිභූතා;
කූජන්ති නානාමධුරස්සරෙහි, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සුචාදිකා නෙකදිජා මනුඤ්ඤා, විචිත්තපත්තෙහි විරාජමානා;
ගිරිමිහි ධත්වා අභිනාදයන්ති, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සුඵල්ලපුප්ඵාකරමාහිකිණ්ණා, සුගන්ධනානාදලලඬකතා ව;
ගිරි විරොචන්ති දිසා සමන්තා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“ජලාසයා නෙකසුගන්ධගන්ධා, සුරින්දලයානජලාසයාව;
සවන්ති නප්පො සුවිරාජමානා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“විචිත්තතිත්ථෙහි අලඬකතා ව, මනුඤ්ඤනානාමිගපක්ඛිපාසා;
නප්පො විරොචන්ති සුසන්දමානා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“උභොසු පස්සෙසු ජලාසයෙසු, සුපුප්ඵිතා වාරුසුගන්ධරුක්ඛා;

විභූසිතග්ගා සුරසුන්දරී ච, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සුගන්ධනානාදුමජාලකිණ්ණං, වනං විවිත්තං සුරනන්දනංච;
මනොහිරාමං සතතං ගතීනං, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සම්පන්නනානාසුචිඅන්තපානා, සබ්බඤ්ජනා සාදුරසෙන යුත්තා;
පටෙසු ගාමෙ සුලභා මනුඤ්ඤා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“විරාජිතා ආසි මහී සමන්තා, විවිත්තවණ්ණා කුසුමාසනස්ස;
රත්තින්දගොපෙහි අලඬකතාව සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“විසුද්ධසද්ධාදිගුණෙහි යුත්තා, සම්බුද්ධරාජං අභිපත්ථයන්තා;
බහුහි තත්ථෙව ජනා සමන්තා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“විචිත්‍රආරාමසුපොක්ඛරඤ්ඤො, විචිත්‍රනානාපදුමෙහි ඡන්තා;
හිසෙහි බීරංච රසං පවායති, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“විචිත්‍රනීලවිජදනෙනලඬකතා, මනුඤ්ඤරුක්ඛා උභතොවකාසෙ;
සමුග්ගතා සත්තසමුහභූතා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“විචිත්‍රනීලබ්භමිවායනං වනං, සුරින්දලොකෙ ඉව නන්දනං වනං;
සබ්බොතුකං සාධුසුගන්ධපුප්ඵං, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“සුභඤ්ජසං යොජනයොජනෙසු, සුභික්ඛගාමා සුලභා මනුඤ්ඤා;
ජනාහිකිණ්ණා සුලභන්තපානා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“පහුතජායුදකරම්මභූතා, නිවාසිනං සබ්බසුඛප්පදාතා;
විසාලසාලා ච සභා ච බහු, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“විවිත්තනානාදුමසණ්ඩමණ්ඩිතා, මනුඤ්ඤඋය්‍යානසුපොක්ඛරඤ්ඤො;
සුමාපිතා සාධුසුගන්ධගන්ධා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“වාතො මුදුසීතලසාධුරූපො, නභා ච අබ්භා විගතා සමන්තා;
දිසා ච සබ්බාව විරොචයන්ති, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“පටෙ රජොනුග්ගමනත්ථමෙව, රත්තිං පවස්සන්ති ච මන්දවුට්ඨී;
නභෙ ච සුරො මුදුකොච තාපො, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“මදප්පබාහා මදහත්ථීසඬසා, කරෙණුසඬසෙහි සුකීළයන්ති;
දිසා විධාවන්ති ච ගජ්ජයන්තා, සමයො මහාවීර අඬගීරසානං.

“වනං සුනීලං අභිදස්සනීයං, නීලබ්භකූටං ඉව රම්මභූතං;

විලෝකිතානං අතිවිමිහනීයං, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“විසුද්ධමබ්භං ගගනං සුරම්මං, මණ්ඩයෙහි සමලඬකතාව;
දිසා ව සබ්බා අතිරොචයන්ති, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“ගන්ධබ්බවිජ්ජාධරකින්නරා ව, සුගීතියන්තා මධුරස්සරෙන;
වරන්ති තස්මිං පවනෙ සුරම්මෙ, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“කිලෙසසඬසස්ස හිතාසකෙහි, තපස්සිසඬසෙහි නිසෙවිතං වනං;
විහාරආරාමසමිද්ධිභූතං, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“සමිද්ධිනානාඵලිනො වනන්තා, අනාකුලා නිව්චමනොභිරම්මා;
සමාධිපිතිං අභිවඬ්ඨයන්ති, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“නිසෙවිතං නෙකදිජෙහි නිව්චං, ගාමෙන ගාමං සතතං වසන්තා;
පුරෙ පුරෙ ගාමවරා ව සන්ති, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“චන්ථන්තපානං සයනාසනඤ්ච, ගන්ධඤ්ච මාලඤ්ච විලෙපනඤ්ච;
තභිං සමිද්ධා ජනතා බහු ව, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“පුඤ්ඤද්ධියා සබ්බයසග්ගපන්තා, ජනා ව තස්මිං සුඛිතා සමිද්ධා;
පහුතභොගා විවිධා වසන්ති, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“නහෙ ව අබ්භා සුචිසුද්ධවණ්ණා, දිසා ව චන්දො සුවිරාජිතොව;
රත්තිඤ්ච වාතො මුදුසිතලො ව, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“චන්දුග්ගමෙ සබ්බජනා පහට්ඨා, සකඬගණෙ චිත්‍රකථා වදන්තා;
පියෙහි සද්ධිං අභිමොදයන්ති, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“චන්දස්ස රංසිහි නහං විරොචි, මහී ව සංසුද්ධමනුඤ්ඤවණ්ණා;
දිසා ව සබ්බා පරිසුද්ධරූපා, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“දුරෙ ව දිස්වා වරචන්දරංසිං, පුජ්ඣිංසු පුජ්ඣානි මහීතලස්මිං;
සමන්තතො ගන්ධගුණත්ථිකානං, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“චන්දස්ස රංසිහි විලිම්පිතාව, මහී සමන්තා කුසුමෙනලඬකතා;
විරොචි සබ්බඬසුමාලිනීව, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“කුචන්ති හත්ථිපි මදෙන මත්තා, විචිත්තපිඤ්ජා ව දිජා සමන්තා;
කරොන්ති නාදං පවනෙ සුරම්මෙ, සමයො මහාවීර අභිගිරිසානං.

“පථඤ්ච සබ්බං පටිපජ්ජනක්ඛමං, ඉද්ධඤ්ච රට්ඨං සධනං සභොගං;

සබ්බත්ථුතං සබ්බසුඛජ්ජදානං, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“වනඤ්ච සබ්බං සුවිචිත්තරූපං, සුමාපිතං නන්දනකානනංව;
යතීන පීතිං සතතං ජනෙනි, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“අලඬකතං දෙවපුරංව රම්මං, කපිලවත්ථුං ඉති නාමධෙය්‍යං;
කුලනගරං ඉධ සස්සිරිකං, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“මනුඤ්ඤඅට්ඨාලවිචිත්තරූපං, සුඵුල්ලපඬකෙරුහසණ්ඩමණ්ඩිතං;
විචිත්තපරිබාහි පුරං සුරම්මං, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“විචිත්තපාකාරඤ්ච තොරණඤ්ච, සුභඬගණං දෙවනිවාසභූතං;
මනුඤ්ඤවීථි සුරලොකසන්නිහං, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“අලඬකතා සාකියරාජපුත්තා, විරාජමානා වරභූසනෙනි;
සුරින්දලොකෙ ඉව දෙවපුත්තා, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“සුද්ධොදනො මුනිවරං අභිදස්සනාය, අමච්චපුත්තෙ දසධා අපෙසයි;
බලෙන සද්ධිං මහතා මුනින්ද, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“නෙවාගතං පස්සති නෙව වාවං, සොකාභිභූතං නරවීරසෙට්ඨං;
තොසෙතුච්ඡාමි නරාධිපත්තං, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“තංදස්සනෙනබ්භූතපීතිරාසි, උදික්ඛමානං ද්විපදානමින්දං;
තොසෙහි තං මුනින්ද ගුණසෙට්ඨං, සමයො මහාවීර අඬගිරසානං.

“ආසාය කස්සතෙ ඛෙන්තං, ඛිජං ආසාය වජ්ජති;
ආසාය වාණිජා යන්ති, සමුද්දං ධනභාරකා;
යාය ආසාය තිට්ඨාමි, සා මෙ ආසා සමිජ්ඣතු.

“නාතිසීතං නාතිඋණ්භං, නාතිදුබ්භික්ඛජාතකං;
සද්දලා හරිතා භූමි, එස කාලො මහාමුනී”ති.

අථ නං සත්ථා – “කිං නු ඛො, උදායි, ගමනවණ්ණං වණ්ණෙසි”ති ආහ.
“හන්තෙ, තුම්භාකං පිතා සුද්ධොදනමහාරාජා දට්ඨුකාමො, කරොථ ඤාතකානං
සඬගහ”න්ති ආහ. “සාධු, උදායි, කරිස්සාමි ඤාතිසඬගහං, තෙන හි භික්ඛුසඬසස්ස
ආරොවෙහි, ගම්යවත්තං පුරෙස්සන්ති”ති ආහ. “සාධු, හන්තෙ”ති ථෙරො
භික්ඛුසඬසස්ස ආරොවෙසි.

සත්ථා අඬගමගධවාසීනං කුලපුත්තානං දසහි සහස්සෙහි, කපිලවත්ථුවාසීනං
දසහි සහස්සෙහිති සබ්බෙහෙව වීසතියා ඛිණාසවභික්ඛුසහස්සෙහි පරිවුතො රාජගහා

නික්බිතිව දිවසෙ දිවසෙ යොජනං යොජනං ගවිජන්තො ද්විති මාසෙහි කපිලවත්ථුපුරං සම්පාපුණි. සාකියාපි අනුජපත්තෙයෙව භගවති – “අම්භාකං ඤාතිසෙට්ඨං පස්සිස්සාමා” ති භගවතො වසන්තට්ඨානං වීමංසමානා “නිග්‍රොධසක්කස්සාරාමො රමණීයො” ති සල්ලක්ඛේත්වා සබ්බං පටිජග්ගන්විධිං කාරෙත්වා ගන්ධපුප්ඵහත්ථා පච්චුග්ගමනං කරොන්තා සබ්බාලඬකාරෙහි සමලඬකතගන්තා ගන්ධපුප්ඵවුණ්ණාදීහි පූජයමානා භගවන්තං පුරක්ඛත්වා නිග්‍රොධාරාමමෙව අගමංසු.

තත්‍ර භගවා විසතියා බිණ්ණාසවසහස්සෙහි පරිවුතො පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. සාකියා පන මානජාතිකා මානත්ථද්ධා, “සිද්ධත්ථකුමාරො අම්භෙහි දහරතරො, අම්භාකං කනිට්ඨො භාතා, පුත්තො, භාගිනෙයො, නත්තා” ති වින්තෙත්වා දහරදහරෙ රාජකුමාරෙ ආභංසු – “තුම්භෙ වන්දථ, මයං තුම්භාකං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො නිසීදිස්සාමා” ති. තෙස්වෙවං නිසීන්තෙසු භගවා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා – “ඉමෙ ඤාතකා අත්තනො මොසජිණ්ණභාවෙන න මං වන්දන්ති, න පනෙන ජානන්ති ‘බුද්ධො නාම කීදිසො, බුද්ධබලං නාම කීදිස’ න්ති වා, ‘බුද්ධො නාම ඵදිසො, බුද්ධබලං නාම ඵදිස’ න්ති වා, හන්දාහං අත්තනො බුද්ධබලං ඉද්ධිබලඤ්ච දස්සෙන්නො පාටිභාරියඤ්ච කරෙයාං, ආකාසෙ දසසහස්සවක්කවාළවිත්ථං සබ්බරත්තමයං වඩ්ඤාමං මාපෙත්වා තත්ථ වඩ්ඤාමන්තො මහාජනස්ස අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා ධම්මඤ්ච දෙසෙයා” න්ති වින්තෙසි. තෙන වුත්තං සඬ්භිතිකාරකෙහි භගවතො පරිවිතක්කදස්සන්තං –

3.

“න හෙනෙ ජානන්ති සදෙවමානුසා, බුද්ධො අයං කීදිසකො නරුත්තමො; ඉද්ධිබලං පඤ්ඤාබලඤ්ච කීදිසං, බුද්ධබලං ලොකහිතස්ස කීදිසං.

4.

“න හෙනෙ ජානන්ති සදෙවමානුසා, බුද්ධො අයං ඵදිසකො නරුත්තමො; ඉද්ධිබලං පඤ්ඤාබලඤ්ච ඵදිසං, බුද්ධබලං ලොකහිතස්ස ඵදිසං.

5.

“හන්දාහං දස්සයිස්සාමි, බුද්ධබලමනුත්තරං; වඩ්ඤාමං මාපයිස්සාමි, නහෙ රත්තමණ්ඩිත” න්ති.

තත්ථ න හෙනෙ ජානන්ති න හි ඵනෙ ජානන්ති. න-කාරො පටිසෙධන්ථො. හි-කාරො කාරණන්ථෙ නිපාතො. යස්මා පනෙන මම ඤාතිආදයො දෙවමනුස්සා මයා බුද්ධබලෙ ව ඉද්ධිබලෙ ව අනාවිකතෙ න ජානන්ති “ඵදිසො බුද්ධො, ඵදිසං ඉද්ධිබලං” න්ති, තස්මා අහං මම බුද්ධබලඤ්ච ඉද්ධිබලඤ්ච දස්සෙයාන්ති අත්ථො. සදෙවමානුසාති ඵත්ථ දෙවාති උපපත්තිදෙවා අධිජපෙතා. සහ දෙවෙහීති සදෙවා. කෙ තෙ? මානුසා, සදෙවා ඵව මානුසා සදෙවමානුසා. අථ වා දෙවොති සම්මුතිදෙවො, සුද්ධොදනො රාජා අධිජපෙතො. සහ දෙවෙන රඤ්ඤා

සුද්ධොදනෙනාති සදෙවා. මානුසාති ඤාතිමානුසා, සදෙවා සසුද්ධොදනා මානුසා සදෙවමානුසා සරාජානො වා එනෙ මම ඤාතිමානුසා මම බලං න විජානන්තිති අත්ථො. සෙසදෙවාපි සඬගහං ගච්ඡන්තියෙව. සබ්බෙපි දෙවා දෙවනටියෙන “දෙවා”ති වුච්චන්ති. දෙවනං නාම ධාතුඅත්ථො කීළාදි. අථ වා දෙවා ව මානුසා ව දෙවමානුසා, සහ දෙවමානුසෙහි සදෙවමානුසා. කෙ තෙ? ලොකාති වචනසෙසො දට්ඨබ්බො. බුද්ධොති චතුසච්චධම්මෙ බුද්ධො අනුබුද්ධොති බුද්ධො. යථාහ –

“අභිඤ්ඤායාං අභිඤ්ඤාතං, භාවෙනබ්බඤ්ඤ භාවිතං;
පහාතබ්බං පභීතං මෙ, තස්මා බුද්ධොස්මි බ්‍රාහ්මණා”ති. (ම. නි. 2.399; සු. නි. 563);

ඉධ පන කත්තුකාරකෙ බුද්ධසද්දසිද්ධි දට්ඨබ්බො. අධිගතවිසෙසෙහි දෙවමනුස්සෙහි “සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා”ති එවං බුද්ධත්තා ඤාතත්තා බුද්ධො. ඉධ කම්මකාරකෙ බුද්ධසද්දසිද්ධි දට්ඨබ්බො. බුද්ධමස්ස අත්ථිති වා බුද්ධො, බුද්ධවන්තොති අත්ථො. තං සබ්බං සද්දසත්ථානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. කීදිසකොති කීදිසො කිංසරික්ඛකො කිංසදිසො කිංචණ්ණො කිංසණ්ඨානො දීසො වා රස්සො වාති අත්ථො.

නරුත්තමොති නරානං නරෙසු වා උත්තමො පවරො සෙට්ඨොති නරුත්තමො. ඉද්ධිබලන්ති එත්ථ ඉජ්ඣනං ඉද්ධි නිජ්ඣන්තිඅත්ථෙන පටිලාභටියෙන ව ඉද්ධි. අථ වා ඉජ්ඣන්ති තාය සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා භොන්තිති ඉද්ධි. සා පන දසවිධා භොති. යථාහ –

“ඉද්ධියොති දස ඉද්ධියො. කතමා දස? අධිට්ඨානා ඉද්ධි, විකුබ්බනා ඉද්ධි, මනොමයා ඉද්ධි, ඤාණවිජ්ජාරා ඉද්ධි, සමාධිවිජ්ජාරා ඉද්ධි, අරියා ඉද්ධි, කම්මවිපාකජා ඉද්ධි, පුඤ්ඤවනො ඉද්ධි, විජ්ජාමයා ඉද්ධි, තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගපච්චයා ඉජ්ඣනටියෙන ඉද්ධි”ති (පටි. ම. 3.10).

තාසං ඉදං නානත්තං – පකතියා එකො බහුකං ආවජ්ජෙති, සතං වා සහස්සං වා ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති “බහුකො භොමි”ති (පටි. ම. 3.10) එවං විභජිත්වා දස්සිතා ඉද්ධි අධිට්ඨානවසෙන නිජ්ඣන්තත්තා අධිට්ඨානා ඉද්ධි නාම. තස්සායමත්ථො – අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය සචෙ සතං ඉච්ඡති “සතං භොමි, සතං භොමි”ති කාමාවචරපරිකම්මවිත්තෙහි පරිකම්මං කත්වා පුන අභිඤ්ඤාපාදකං ඥානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය පුන ආවජ්ජිත්වා අධිට්ඨාති, අධිට්ඨානවිත්තෙන සහෙව සතං භොති. සහස්සාදීසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ පාදකජ්ඣානවිත්තං නිමිත්තාරම්මණං පරිකම්මවිත්තාති සතාරම්මණාති වා සහස්සාදීසු අඤ්ඤතරාරම්මණාති වා, තාති ව බො චණ්ණවසෙන, නො පණ්ණත්තිවසෙන. අධිට්ඨානවිත්තමිපි සතාරම්මණමෙව, තං පන අප්පනාවිත්තං

විය ගොනුහුදනන්තරමෙව උප්පජ්ජති රූපාවචරවතුත්ථකුමානිකං. සො පන පකතිවණ්ණං විජහිත්වා කුමාරවණ්ණං වා දස්සෙති නාගවණ්ණං වා දස්සෙති. සුපණ්ණවණ්ණං වා...පෙ.... විවිධමිපි සෙනාඛ්‍යුහං වා දස්සෙතිති (පටි. ම. 3.13) එවං ආගතා ඉද්ධි පකතිවණ්ණවිජහනවිකාරවසෙන පවත්තත්තා විකුබ්බනිද්ධි නාම.

“ඉධ භික්ඛු ඉමම්භා කායා අඤ්ඤං කායං අභිනිමිමිනාති රූපිං මනොමයං සබ්බඵගපච්චඪගිං අභිනින්නිදිය”න්ති (පටි. ම. 3.14) ඉමිනා නයෙන ආගතා ඉද්ධි සරීරස්සෙව අබ්‍යන්තරෙ අඤ්ඤස්ස මනොමයස්ස සරීරස්ස නිප්ඵත්තිවසෙන පවත්තත්තා මනොමයිද්ධි නාම.

ඤාණුප්පත්තිතො පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා තඪ්ඨණෙ වා තෙන අත්තභාවෙන පටිලභිතබ්බඅරහත්තඤාණානුභාවෙන නිබ්බත්තො විසෙසො ඤාණවිප්ථාරො ඉද්ධි නාම. ආයස්මතො බාකුලස්ස ච ආයස්මතො සංකිච්චස්ස ච ඤාණවිප්ථාරා ඉද්ධි, තෙසං වත්ථු වෙන්ථ කට්ඨකබ්බං (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.226).

සමාධිතො පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා තඪ්ඨණෙ වා සමථානුභාවෙන නිබ්බත්තො විසෙසො සමාධිවිප්ථාරා ඉද්ධි නාම. ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස සමාධිවිප්ථාරා ඉද්ධි (උදා. 34), ආයස්මතො සඤ්ඡීවස්ස සමාධිවිප්ථාරා ඉද්ධි (ම. නි. 1.507), ආයස්මතො බාණුකොණ්ඩඤ්ඤස්ස සමාධිවිප්ථාරා ඉද්ධි (ධ. ප. අට්ඨ.

1.බාණුකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරවත්ථු), උත්තරාය උපාසිකාය සමාධිවිප්ථාරා ඉද්ධි (ධ. ප. අට්ඨ. 2.උත්තරාඋපාසිකාවත්ථු; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.262), සාමාවතියා උපාසිකාය සමාධිවිප්ථාරා ඉද්ධිති (ධ. ප. අට්ඨ. 1.සාමාවතීවත්ථු; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261) තෙසං වත්ථුනෙන්ථ කට්ඨකබ්බාති, ගන්ථවිත්ථාරදොසපරිහාරත්ථං පන මයා න විත්ථාරිතාති.

කතමා අරියා ඉද්ධි? ඉධ භික්ඛු සචෙ ආකඪ්ඨති “පටික්කුලෙ අප්පටික්කුලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය”න්ති අප්පටික්කුලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති, සචෙ ආකඪ්ඨති “අප්පටික්කුලෙ පටික්කුලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය”න්ති පටික්කුලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති...පෙ.... උපෙක්ඛකො තත්ථ විහරති සතො සම්පජානොති (පටි. ම. 3.17). අයඤ්භි චෙතොවසිප්පත්තානං අරියානංයෙව සම්භවතො අරියා ඉද්ධි නාම.

කතමා කම්මවිපාකජා ඉද්ධි? සබ්බෙසං පක්ඛිනං සබ්බෙසං දෙවානං පඨමකප්පිකානං මනුස්සානං එකච්චානඤ්ච විනිපාතිකානං වෙහාසගමනාදිකා කම්මවිපාකජා ඉද්ධි නාම. කතමා පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි? රාජා චක්කවත්ති වෙහාසං ගච්ඡති සද්ධිං චතුරඪ්ඨිනියා සෙනාය. පටිලකස්ස ගහපතිස්ස අසිතිහත්ථො සුචණ්ණපබ්බතො නිබ්බත්ති. අයං පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි නාම. සොසකස්ස ගහපතිතො (ධ. ප. අට්ඨ. 1.කුම්භසොසකසෙට්ඨිවත්ථු) සත්තසු යානෙසු මාරණත්ථාය උපක්කමෙ කතෙපි අරොගභාවො පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිස්ස (ධ. ප. අට්ඨ. 2.මෙණ්ඩකසෙට්ඨිවත්ථු) අට්ඨකරීසමත්තෙ පදෙසෙ සත්තරතනමයානං මෙණ්ඩකානං පාතුභාවො පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි.

කතමා විජ්ජාමයා ඉද්ධි? විජ්ජාධරා විජ්ජං පරිජජිත්වා වෙහාසං ගච්ඡන්ති,
 ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ හත්ථිමිපි දස්සෙන්නි...පෙ.... විවිධමිපි සෙනාබ්බුහං
 දස්සෙන්නිති (පටි. ම. 3.18). ආදිනයජ්ජවත්තා විජ්ජාමයා ඉද්ධි නාම. තං තං කම්මං
 කත්වා නිබ්බත්තො විසෙසො ‘සම්මාපයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි’ති අයං
 තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි නාම. ඉමිස්සා දසවිධාය
 ඉද්ධියා බලං ඉද්ධිබලං නාම, ඉදං මය්හං ඉද්ධිබලං න ජානන්තිති අත්ථො (විසුද්ධි.
 2.375 ආදයො).

පඤ්ඤාබලන්ති සබ්බලොකියලොකුත්තරගුණවිසෙසදායකං
 අරහත්තමග්ගපඤ්ඤාබලං අධිප්පෙනං, තම්පි එතෙ න ජානන්ති. කෙච්චි “ජන්තං
 අසාධාරණඤ්ඤාණානමෙනං අධිවචනං පඤ්ඤාබල”න්ති වදන්ති. බුද්ධබලන්ති එත්ථ
 බුද්ධබලං නාම බුද්ධානුභාවො, දසබලඤ්ඤාණානි වා. තත්ථ දසබලඤ්ඤාණානි නාම
 යානාට්ඨානඤ්ඤාණං, අතීතානාගතපච්චුප්පන්තකම්මවිපාකජානනඤ්ඤාණං,
 සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාඤ්ඤාණං, අනෙකධාතුනානාධාතුලොකජානනඤ්ඤාණං,
 නානාධිමුත්තිකඤ්ඤාණං, ආසයානුසයඤ්ඤාණං, ඤානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තිනං
 සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානෙසු යථාභූතඤ්ඤාණං, පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤ්ඤාණං,
 චුතුපපාතඤ්ඤාණං, ආසවක්ඛයඤ්ඤාණන්ති ඉමානි දස. ඉමෙසං දසන්තං ඤ්ඤාණානං
 අධිවචනං බුද්ධබලන්ති. එදිසන්ති ඊදිසං, අයමෙව වා පායො.

හන්දානි වචස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. අහන්ති අත්තානං නිද්දිසති. කිං චුත්තං
 හොති? යස්මා පනෙනෙ මම ඤාතකා බුද්ධබලං වා බුද්ධගුණෙ වා න ජානන්ති,
 කෙවලං අත්තතො මොසජිණ්ණභාවං නිස්සාය මානවසෙන
 සබ්බලොකජෙට්ඨසෙට්ඨං මං න වන්දන්ති. තස්මා තෙසං මානකෙතු අත්ථි, තං
 හඤ්ජිත්වා වන්දනත්ථං බුද්ධබලං දස්සෙය්‍යන්ති චුත්තං හොති. දස්සයිස්සාමිති
 දස්සෙය්‍යං. “දස්සෙස්සාමි”ති ව පායො, සොයෙවත්ථො. බුද්ධබලන්ති
 බුද්ධානුභාවං, බුද්ධඤ්ඤාණවිසෙසං වා. අනුත්තරන්ති නිරුත්තරං. වඩ්ඤ්ඤාමන්ති
 වඩ්ඤ්ඤාමිතබ්බට්ඨානං චුච්චති. මාපයිස්සාමිති මාපෙය්‍යං. “වඩ්ඤ්ඤාමනං මාපෙස්සාමි”ති
 ව පායො, සොයෙවත්ථො. නහෙති ආකාසෙ. සබ්බරතනමණ්ඩිතන්ති සබ්බෙනි
 රතිජනනට්ඨෙන රතනෙහි මුත්තා-මණි-වෙළුරිය-සඩ්ධි-සිලා-පවාල-රජත-සුවණ්ණ-
 මසාරගල්ල-ලොහිතඬිකෙනි දසහි දසහි මණ්ඩිතො අලඬිකතො
 සබ්බරතනමණ්ඩිතො, තං සබ්බරතනමණ්ඩිතං. “නහෙ රතනමණ්ඩිත”න්ති
 පටන්ති කෙච්චි.

අට්ඨෙවං හගවතා විත්තිතමත්තෙ දසසහස්සවක්කවාලවාසිතො භූමිමාදයො
 දෙවා පමුදිතහදයා සාධුකාරමදංසු. තමත්ථං පකාසෙන්නෙහි සඩ්ධිතිකාරකෙනි –

6. “භූමිමා මහාරාජිකා තාවතිංසා, යාමා ව දෙවා තුසිතා ව නිම්මිතා;
 පරනිම්මිතා යෙපි ව බ්‍රහ්මකායිකා, ආනන්දිතා විපුලමකංසු සොස”න්ති. –

ආදිගාථායො යපිතාති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ භූමිමාති භූමිමට්ඨා, පාසාණපබ්බතවනරුක්ඛාදීසු යීතා. මහාරාජිකාති මහාරාජපක්ඛිකා. භූමිමට්ඨානං දෙවතානං සද්දං සුත්වා ආකාසට්ඨකදෙවතා, තතො අබ්භවලාභකා දෙවතා, තතො උණ්භවලාභකා දෙවතා, තතො සීතවලාභකා දෙවතා, තතො වස්සවලාභකා දෙවතා, තතො වාතවලාභකා දෙවතා, තතො චත්තාරො මහාරාජානො, තතො තාවතිංසා, තතො යාමා, තතො තුසිතා, තතො නිම්මානරතී, තතො පරනිම්මිතවසවත්තී, තතො බ්‍රහ්මකායිකා, තතො බ්‍රහ්මපුරොහිතා, තතො මහාබ්‍රහ්මානො, තතො පරිත්තාහා, තතො අප්පමාණාහා, තතො ආහස්සරා, තතො පරිත්තසුහා, තතො අප්පමාණසුහා, තතො සුහකිණ්හා, තතො වෙහප්ඵලා, තතො අවිහා, තතො අතප්පා, තතො සුදස්සා, තතො සුදස්සී, තතො අකනිට්ඨා දෙවතා සද්දං සුත්වා මහන්තං සද්දං අකංසු. අසඤ්ඤිතො ච අරුපාවචරසත්තෙ ච යපෙත්වා සොතායතනපවත්තිට්ඨානෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සනාගාදයො පිතිවසං ගතහදයා උක්කුට්ඨිසද්දමකංසුති අත්ථො. ආනන්දිතාති පමුදිතහදයා, සඤ්ජාතපිතිසොමනස්සා හුත්වාති අත්ථො. විපුලන්ති පුටුලං.

අථ සත්ථා වින්තිතසමනන්තරමෙව ඔදාතකසිණසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා – “දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ආලොකො හොතු”ති අධිට්ඨාසි. තෙන අධිට්ඨානවිත්තෙන සහෙව ආලොකො අහොසි පථවිතො පට්ඨාය යාව අකනිට්ඨභවතා. තෙන චුත්තං –

7.

“ඔහාසිතා ච පථවී සදෙවකා, පුටු ච ලොකන්තරිකා අසංචුතා;
තමො ච තිබ්බො විහතො තදා අහු, දිස්වාන අච්ඡෙරකං පාටිභීර”න්ති.

තත්ථ ඔහාසිතාති පකාසිතා. පථවීති එත්ථායං පථවී චතුබ්බිධා – කක්ඛළපථවී, සසම්භාරපථවී, නිමිත්තපථවී, සම්මුතිපථවීති. තාසු “කතමා වාවුසො, අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං බරිගත”න්තිආදීසු (විහ. 173) චුත්තා අයං කක්ඛළපථවී නාම. “යො පන භික්ඛු පථවිං බණ්ණෙය්‍ය වා බණ්ණපෙය්‍ය වා”තිආදීසු (පාවි. 85) චුත්තා සසම්භාරපථවී, යෙ ච කෙසාදයො වීසති කොට්ඨාසා, අයොලොභාදයො ච බාහිරා; සාපි වණ්ණාදීහි සම්භාරෙහි සද්ධිං පථවීති සසම්භාරපථවී නාම. “පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාති”තිආදීසු (දී. නි. 3.360) නිමිත්තපථවී “ආරම්මණපථවී”තිපි වුවවති. පථවීකසිණකානලාභී දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො ආගමනවසෙන “පථවීදෙවො”ති නාමං ලභති. චුත්තඤ්ඤෙනං – “ආපො ච දෙවා පථවී”තිආදීසු (දී. නි. 2.340) අයං සම්මුතිපථවී, පඤ්ඤත්තිපථවී නාමාති වෙදිතබ්බා. ඉධ පන සසම්භාරපථවී අධිජ්ජෙතා (ම. නි. අට්ඨ. 1.2 පථවීචාරවණ්ණනා).

සදෙවකාති සදෙවලොකා. “සදෙවතා”තිපි පාඨො අත්ථි වෙ සුන්දරතරං, සදෙවකො මනුස්සලොකො ඔහාසිතොති අත්ථො. පුටුති බහු. ලොකන්තරිකාති

අසුරකායනරකානමෙනං අධිවචනං, තා පන තිණ්ණං චක්කවාළානං අන්තරා එකා
ලොකන්තරිකා හොති, තිණ්ණං සකටචක්කානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහව්ව යීතානං
මජ්ඣෙ ඔකාසො විය එකෙකො ලොකන්තරිකනිරයො, පරිමාණතො
අට්ඨයොජනසහස්සො හොති. අසංවුතාති හෙට්ඨා අප්පතිට්ඨා. තමො වාති
අන්ධකාරො. තිබ්බොති බහලො සනො. චන්දිමසුරියාලොකාභාවතො
නිව්චන්ධකාරොව හොති. විහතොති විද්ධස්සො. තදාති යදා පන හගවා සත්තෙසු
කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච පාටිභාරියකරණත්ථං ආලොකං ඵරි, තදා සො තමො තිබ්බො
ලොකන්තරිකාසු යීතො, විහතො විද්ධස්සො අහොසිති අත්ථො.

අවිජේරකන්ති අවිජරාපහරණයොග්ගං, විමිහයවසෙන අඩ්ගුලීහි
පහරණයොග්ගන්ති අත්ථො. පාටිභීරන්ති පටිපක්ඛහරණතො පාටිභීරං. පටිහරති
සත්තානං දිට්ඨිමානොපගතාති විත්තානීති වා පාටිභීරං, අප්පසන්නානං සත්තානං
පසාදං පටිආහරතීති වා පාටිභීරං. “පාටිහෙර” න්තිපි පායො, සොයෙවත්ථො. එත්ථ
ආලොකවිධානවිසෙසස්සෙනං අධිවචනං. දිස්වාන අවිජේරකං පාටිභීරන්ති එත්ථ
දෙවා ව මනුස්සා ව ලොකන්තරිකාසු නිබ්බන්තසත්තාපි ව තං හගවතො පාටිභාරියං
දිස්වා පරමජ්ජිතිසොමනස්සං අගමංසුති ඉදං වචනං ආහරිත්වා අත්ථො දට්ඨබ්බො,
ඉතරථා න පුබ්බෙන වා පරං, න පරෙන වා පුබ්බං යුජ්ජති.

ඉදාති න කෙවලං මනුස්සලොකෙසුයෙව ආලොකො අත්ථී, සබ්බත්ථ තිව්ධෙපි
සඬ්ඛාරසත්තොකාසසඬ්ඛාතෙ ලොකෙ ආලොකොයෙවාති දස්සන්ත්ථං –

8.

“සදෙවගන්ධබ්බමනුස්සරක්ඛසෙ,
ආභා උළාරා විපුලා අජායථ;
ඉමස්මිං ලොකෙ පරස්මිඤ්ඤවොහයස්මිං,
අධො ව උද්ධං තිරියඤ්ච විත්ථත” න්ති. – අයං ගාථා චුත්තා;

තත්ථ දෙවාති සම්මුතිදෙවා උපපත්තිදෙවා විසුද්ධිදෙවාති සබ්බෙපි දෙවා ඉධ
සඬ්ගහිතා. දෙවා ව ගන්ධබ්බා ව මනුස්සා ව රක්ඛසා ව
දෙවගන්ධබ්බමනුස්සරක්ඛසා. සහ දෙවගන්ධබ්බමනුස්සරක්ඛසෙහිති
සදෙවගන්ධබ්බමනුස්සරක්ඛසො. කො පන සො? ලොකො, තස්මිං
සදෙවගන්ධබ්බමනුස්සරක්ඛසෙ ලොකෙ. ආභාති ආලොකො. උළාරාති එත්ථායං
උළාර-සද්දො මධුරසෙට්ඨවිපුලාදීසු දිස්සති. තථා හෙස “උළාරාති
බාදනීයභොජනීයාති බාදන්ති භුඤ්ජන්ති” තිආදීසු (ම. නි. 1.366) මධුරෙ දිස්සති.
“උළාරාය ඛො පන හවං වච්ඡායනො පසංසාය සමණං ගොතමං පසංසති” තිආදීසු
(ම. නි. 1.288) සෙට්ඨෙ. “අතික්කම්ම දෙවානං දෙවානුභාවං අප්පමාණො උළාරො
ඔභාසො” තිආදීසු (දී. නි. 2.32; ම. නි. 3.201) විපුලෙ. ස්වායං ඉධ සෙට්ඨෙ
දට්ඨබ්බො (දී. නි. අට්ඨ. 3.142; වි. ව. අට්ඨ. 1). විපුලාති අප්පමාණා. අජායථාති
උජ්ජ්ජි උද්දාදි පවත්තිත්ථ. ඉමස්මිං ලොකෙ පරස්මිඤ්ඤාති ඉමස්මිං
මනුස්සලොකෙ ව පරස්මිං දෙවලොකෙ වාති අත්ථො. උහයස්මිත්ති තදුහයස්මිං,

අප්‍රකාශිතවිද්‍යාදීප්‍ර විස දට්ටබ්බං. අධ්‍යො වානි අවිච්ඡාදීප්‍ර නිරයෙසු. උද්ධන්ති හවග්ගතොපි උද්ධං අප්‍රාකාසෙපි. නිරියඤ්චානි නිරියතොපි දසසු වක්කවාලසහස්සෙසු. විත්ථතන්ති විසට්ඨං. අන්ධකාරං විධමිත්වා චුත්තප්පකාරං ලොකඤ්ච පදෙසඤ්ච අප්‍රකාශාත්ථරිත්වා ආහා පවත්තිත්ථානි අත්ථො. අථ වා නිරියඤ්ච විත්ථතන්ති නිරියතො විත්ථතං මහන්තං, අප්පමාණං පදෙසං ආහා ඵරිත්වා අට්ඨාසිති අත්ථො.

අථ හගවා දසසහස්සවක්කවාලෙසු ආලොකඵරණං කත්වා අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථස්සානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය ආවජ්ජිත්වා අධිට්ඨානවිත්තෙන ආකාසමඛ්‍යුග්ගන්ත්වා තෙසං ඤාතීනං සීසෙසු පාදපංසුං ඔකිරමානො විස මහනියා දෙවමනුස්සපරියාය මජ්ඣෙකෙ යමකපාටිභාරියං දස්සෙති. තං පන පාළිතො ඵවං වෙදිතබ්බං (පටි. ම. 1.116) –

“කතමං තථාගතස්ස යමකපාටිභීරෙ ඤාණං? ඉධ තථාගතො යමකපාටිභීරං කරොති අසාධාරණං සාවකෙහි උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්ති. හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, උපරිමකායතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... පුරත්ථිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, පච්ඡිමකායතො උදකධාරා පවත්ති. පච්ඡිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, පුරත්ථිමකායතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... දක්ඛිණඅක්ඛිතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, වාමඅක්ඛිතො උදකධාරා පවත්ති. වාමඅක්ඛිතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, දක්ඛිණඅක්ඛිතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... දක්ඛිණකණ්ණසොතතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, වාමකණ්ණසොතතො උදකධාරා පවත්ති. වාමකණ්ණසොතතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, දක්ඛිණකණ්ණසොතතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... දක්ඛිණනාසිකාසොතතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, වාමනාසිකාසොතතො උදකධාරා පවත්ති. වාමනාසිකාසොතතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, දක්ඛිණනාසිකාසොතතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... දක්ඛිණඅංසකුටතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, වාමඅංසකුටතො උදකධාරා පවත්ති. වාමඅංසකුටතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, දක්ඛිණඅංසකුටතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... දක්ඛිණහත්ථතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, වාමහත්ථතො උදකධාරා පවත්ති. වාමහත්ථතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, දක්ඛිණහත්ථතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... දක්ඛිණපස්සතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, වාමපස්සතො උදකධාරා පවත්ති. වාමපස්සතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, දක්ඛිණපස්සතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... දක්ඛිණපාදතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, වාමපාදතො උදකධාරා පවත්ති. වාමපාදතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, දක්ඛිණපාදතො උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... අභිගුලභිගුලෙහි අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, අභිගුලන්තරිකාහි උදකධාරා පවත්ති. අභිගුලන්තරිකාහි අග්ගික්ඛන්ධො පවත්ති, අභිගුලභිගුලෙහි උදකධාරා පවත්ති...පෙ.... ඵකෙකලොමතො

අග්ගිකන්ධෝධො පවත්නති, එකෙකලොමනො උදකධාරා පවත්නති.
 ලොමකූපනො ලොමකූපනො අග්ගිකන්ධෝධො පවත්නති, ලොමකූපනො
 ලොමකූපනො උදකධාරා පවත්නති – ඡන්තං වණ්ණානං නීලානං පීතකානං
 ලොහිතකානං ඔදාතානං මඤ්ජීට්ඨානං පහස්සරානං.

“හගවා වඩ්ඤ්ඤානි, නිමිමිනො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති.
 හගවා තිට්ඨති, නිමිමිනො වඩ්ඤ්ඤානි වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති.
 හගවා නිසීදති, නිමිමිනො වඩ්ඤ්ඤානි වා තිට්ඨති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති.
 හගවා සෙය්‍යං කප්පෙති, නිමිමිනො වඩ්ඤ්ඤානි වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා.
 නිමිමිනො වඩ්ඤ්ඤානි, හගවා තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති.
 නිමිමිනො තිට්ඨති, හගවා වඩ්ඤ්ඤානි වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති.
 නිමිමිනො නිසීදති, හගවා වඩ්ඤ්ඤානි වා තිට්ඨති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති.
 නිමිමිනො සෙය්‍යං කප්පෙති, හගවා වඩ්ඤ්ඤානි වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා, ඉදං
 තථාගතස්ස යමකපාටිභීරෙ ඤාණන්ති වෙදිතබ්බං”.

තස්ස පන හගවනො තෙජොකසිණසමාපත්තිවසෙන උපරිමකායනො
 අග්ගිකන්ධෝධො පවත්නති. ආපොකසිණසමාපත්තිවසෙන හෙට්ඨිමකායනො
 උදකධාරා පවත්නති පුන උදකධාරාය පවත්තට්ඨානනො අග්ගිකන්ධෝධො
 පවත්නති, අග්ගිකන්ධස්ස පවත්තට්ඨානනො උදකධාරා පවත්නති දස්සෙතුං,
 “හෙට්ඨිමකායනො අග්ගිකන්ධෝධො පවත්නති, උපරිමකායනො උදකධාරා
 පවත්නති” ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එසෙව නයො සෙසපදෙසුපි. අග්ගිකන්ධෝධො
 පනෙත්ථ උදකධාරාය අසම්මිස්සොව අහොසි. තථා උදකධාරා අග්ගිකන්ධොධෙන.
 රස්මිසු පන දුතියා දුතියා රස්මි පුරිමාය පුරිමාය යමකා විය එකක්ඛණෙ පවත්නති.
 ද්විත්තඤ්ඤානි විත්තානං එකක්ඛණෙ පවත්ති නාම නත්ථි, බුද්ධානං පන
 හවඩ්ඤ්ඤානි සස්ස ලහුකතාය පඤ්චභාකාරෙහි විණ්ණවසිතාය එතා රස්මියො
 එකක්ඛණෙ විය පවත්නන්ති, තස්සා පන රස්මියා ආවජ්ජනපරිකම්මාධිට්ඨානානි
 විසුංයෙව. නීලරස්මිඅත්ථාය හි හගවා නීලකසිණං සමාපජ්ජති. පීතරස්මිආදීනං
 අත්ථාය පීතකසිණාදීනි සමාපජ්ජති.

එවං හගවනො යමකපාටිභීරෙ කයිරමානෙ සකලස්සාපි දසසහස්සවක්කවාළස්ස
 අලඬිකාරකරණකාලො විය අහොසි. තෙන වුත්තං –

9.

“සත්තුත්තමො අනධිවරො විනායකො, සත්ථා අහු දෙවමනුස්සපුජිතො;
 මහානුභාවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො, දස්සෙසි අවිජෙරකං පාටිභීර’”න්ති.

තත්ථ සත්තුත්තමොති අත්තනො සීලාදීහි ගුණෙහි සබ්බෙසු සත්තෙසු
 උත්තමො පවරො සෙට්ඨොති සත්තුත්තමො, සත්තානං වා උත්තමො
 සත්තුත්තමො. සත්තන්ති හි ඤාණස්ස නාමං, තෙන
 දසබලවතුචෙසාරජ්ජප්පසාධාරණඤාණසංඛ්ඛාතෙන සත්තෙන සෙට්ඨො

උත්තමොති සත්තුත්තමො, සමානාධිකරණවසෙන සත්තො උත්තමොති වා සත්තුත්තමො. යදි එවං “උත්තමසත්තො” ති වත්තබ්බං උත්තම-සද්දස්ස පුබ්බතිපාතපායොතො. න පනෙස හෙදො අනියමතො බහුලවචනතො ව නරුත්තමපුරිසුත්තමනරවරාදි-සද්දො විය දට්ඨබ්බො. අථ වා සත්තං උත්තමං යස්ස සො සත්තුත්තමො, ඉධාපි ව උත්තම-සද්දස්ස පුබ්බතිපාතො භවති.

උත්තමසත්තොති විසෙසනස්ස පුබ්බතිපාතපායොතො “චිත්තගු පද්ධගු” ති එත්ථ වියාති නායං දොසො. උභයවිසෙසනතො වා ආහිතග්ගිආදිපායො විය දට්ඨබ්බො. විනායකොති බහුහි විනයනුපායෙහි සත්තෙ විනෙති දමෙතිති විනායකො. සත්ථාති දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකත්ථෙහි යථාරහං සත්තෙ අනුසාසනීති සත්ථා. අහුති අභොසි. දෙවමනුස්සපුජිතොති දිබ්බෙහි පඤ්චකාමගුණෙහි දිබ්බත්ති කීළන්තීති දෙවා. මනස්ස උස්සන්තත්තා මනුස්සා, දෙවා ව මනුස්සා ව දෙවමනුස්සා, දෙවමනුස්සෙහි පුජිතො දෙවමනුස්සපුජිතො. පුජ්ථාදිපුජාය ව පච්චයපුජාය ව පුජිතො, අපච්චිතොති අත්ථො. කස්මා පන දෙවමනුස්සානමෙව ගහණං කතං, නනු භගවා තිරච්ඡානගතෙහිපි ආරවාළකාළාපලාලධනපාලපාලිලෙයාකනාගාදීහි සාතාගිරාළවකහෙමවතසුචිලොමබරලොමයක්ඛාදීහි විනිපාතගතෙහිපි පුජිතොයෙවාති? සච්චමෙවෙතං, උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන සබ්බපුග්ගලපරිච්ඡෙදවසෙන වෙතං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. මහානුභාවොති මහතා බුද්ධානුභාවෙන සමන්තාගතො. සතපුඤ්ඤලක්ඛණොති අනන්තෙසු චක්කවාළෙසු සබ්බෙ සත්තා එකෙකං පුඤ්ඤකම්මං සතක්ඛත්තුං කරෙය්‍යං එත්තකෙහි ජනෙහි කතකම්මං බොධිසත්තො සයමෙව එකකො සතගුණං කත්වා නිබ්බත්තො. තස්මා “සතපුඤ්ඤලක්ඛණො” ති චුච්චති. කෙචි පන “සතෙන සතෙන පුඤ්ඤකම්මෙන නිබ්බත්තඑකෙකලක්ඛණො” ති වදන්ති. “එවං සත්තෙ යො කොචි බුද්ධො භවෙය්‍යා” ති තං අට්ඨකථාසු පටික්ඛිත්තං. දස්සෙසීති සබ්බෙසං දෙවමනුස්සානං අතිවිම්භයකරං යමකපාටිභාරියං දස්සෙසී.

අථ සත්ථා ආකාසෙ පාටිභාරියං කත්වා මහාජනස්ස චිත්තාවාරං ඔලොකෙත්වා තස්ස අජ්ඣාසයානුකූලං ධම්මකථං වච්ඤාමන්තො කථෙතුකාමො ආකාසෙ දසසහස්සචක්කවාළචිත්ථතං සබ්බරත්තමයං රත්තවච්ඤාමං මාපෙසී. තෙන චුත්තං —

10.

“සො යාවිතො දෙවවරෙණ චක්ඛුමා, අත්ථං සමෙක්ඛිත්වා තදා නරුත්තමො;
වච්ඤාමං මාපයි ලොකනායකො, සුනිට්ඨිතං සබ්බරත්තනිම්මිත” තිති.

තත්ථ සොති සො සත්ථා. යාවිතොති පයමමෙව අට්ඨමෙ සත්තාහෙ ධම්මදෙසනාය යාවිතොති අත්ථො. දෙවවරෙණාති සහම්පතිබ්‍රහ්මුනා. චක්ඛුමාති එත්ථ චක්ඛතීති චක්ඛු, සමච්ඤාමං විභාවයතීති අත්ථො. තං පන චක්ඛු දුච්චිං — ඤාණචක්ඛු, මංසචක්ඛුති. තත්ථ ඤාණචක්ඛු පඤ්චවිධං — බුද්ධචක්ඛු, ධම්මචක්ඛු, සමන්තචක්ඛු, දිබ්බචක්ඛු, පඤ්ඤාචක්ඛුති. තෙසු බුද්ධචක්ඛු නාම ආසයානුසයඤාණඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච, යං “බුද්ධචක්ඛුනා

ලොකං වොලොකෙන්තො''ති (දී. නි. 2.69; ම. නි. 1.283; 2.339; සං. නි. 1.172; මහාව. 9) ආගතං. ධම්මවක්ඛු නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා තීණි ව ඵලානි, යං “විරජං චිතමලං ධම්මවක්ඛුං උදපාදී”ති (දී. නි. 1.355; සං. නි. 5.1081; මහාව. 16; පටි. ම. 2.30) ආගතං. සමන්තවක්ඛු නාම සබ්බඤ්ඤාඤාණං, යං “තථුපමං ධම්මමයං, සුමෙධ, පාසාදමාරුය්හ සමන්තවක්ඛු”ති (දී. නි. 2.70; ම. නි. 1.282; 2.338; සං. නි. 1.172; මහාව. 8) ආගතං. දිබ්බවක්ඛු නාම ආලොකවඩ්ඪනෙන උප්පන්නාහිඤ්ඤාවිත්තෙන සම්පයුත්තඤාණං, යං “දිබ්බෙන වක්ඛුනා විසුද්ධෙනා”ති (ම. නි. 1.148, 284, 385, 432; 2.341; 3.82, 261; මහාව. 10) ආගතං. පඤ්ඤාවක්ඛු නාම “වක්ඛුං උදපාදි, ඤාණං උදපාදී”ති (සං. නි. 5.1082; මහාව. 15; කථා. 405; පටි. ම. 2.30) එත්ථ පුබ්බෙනිවාසාදිඤාණං පඤ්ඤාවක්ඛුති ආගතං.

මංසවක්ඛු නාම “වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ වා”ති (ම. නි. 1.204, 400; 3.421, 425-426; සං. නි. 2.43; 4.60; කථා. 465, 467) එත්ථ පසාදමංසවක්ඛු චුත්තං (දී. නි. අට්ඨ. 1.213). තං පන දුට්ඨං – සසම්භාරවක්ඛු පසාදවක්ඛුති. තෙසු ය්වායං අක්ඛිකූපකෙ අක්ඛිපත්තකෙහි පරිවාරිතො මංසපිණ්ඩො යත්ථ වතස්සො ධාතුයො වණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවො ජීවිතං භාවො වක්ඛුපසාදො කායපසාදොති සඬ්ඛෙපතො තෙරස සම්භාරා භොන්ති. විත්ථාරතො පන සම්භවමානානි චතුසමුට්ඨානානි ඡත්තිංස ජීවිතං භාවො වක්ඛුපසාදො කායපසාදොති ඉමෙ කම්මසමුට්ඨානා වත්තාරො වානි සසම්භාරා භොන්ති, ඉදං සසම්භාරවක්ඛු නාම. යං පන සෙතමණ්ඩලපරිච්ඡින්නෙන කණ්හමණ්ඩලෙන පරිවාරිතෙ දිට්ඨමණ්ඩලෙ සන්නිවිට්ඨං රූපදස්සනසමත්ථං පසාදමත්තං, ඉදං පසාදවක්ඛු නාම. සබ්බානි පනෙතානි එකවිධානි අනිච්චතො සඬ්ඛතො, දුට්ඨානි සාසවානාසවතො ලොකියලොකුත්තරතො, නිවිධානි භූමිතො උපාදිණ්ණත්තිකතො, චතුර්විධානි එකන්තපරිත්තඅප්පමාණානියතාරම්මණතො, පඤ්චවිධානි රූපනිබ්බානාරූපසබ්බාරම්මණානාරම්මණවසෙන, ඡබ්බිධානි භොන්ති බුද්ධවක්ඛාදිවසෙන. ඉච්චෙවමෙතානි චුත්තප්පකාරානි වක්ඛුති අස්ස භගවතො සන්නිති භගවා වක්ඛුමානි වුච්චති. අත්ථං සමෙක්ඛිත්වානි වඩ්ඪමං මාපෙත්වා, ධම්මදෙසනානිමිත්තං දෙවමනුස්සානං හිතත්ථං උපපරික්ඛිත්වා උපධාරෙත්වානි අධිප්පායො. මාපයීති මාපෙසි. ලොකනායකොති සග්ගමොක්ඛාහිමුඛං ලොකං නයතීති ලොකනායකො. සුනිට්ඨිතන්ති සුට්ඨු නිට්ඨිතං, පරියොසිතන්ති අත්ථො. සබ්බරතනනිමිත්තන්ති දසවිධරතනමයං.

ඉදානි භගවතො නිවිධපාටිභාරියසම්පත්තිදස්සනත්ථං –

11.

“ඉද්ධි ව ආදෙසනානුසාසනී, තිපාටිහිරෙ භගවා වසී අහු;
වඩ්ඪමං මාපයි ලොකනායකො, සුනිට්ඨිතං සබ්බරතනනිමිත්ත”න්ති. –
චුත්තං;

තත්ථ ඉද්ධිති ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිභාරියං නාම. තං පන ඵකොපි හුත්වා බහුධා හොති, බහුධාපි හුත්වා ඵකො හොතිතිආදිනයජ්ජවත්තං (දී. නි. 1.239; ම. නි. 1.147; පටි. ම. 3.10). ආදෙසනාපාටිභාරියං, තං සාවකානඤ්ච බුද්ධානඤ්ච සතතධම්මදෙසනා. අනුසාසනීති අනුසාසනිපාටිභාරියං, තස්ස තස්ස අජ්ඣාසයානුකූලමොවාදොති අත්ථො. ඉති එතානි තිණි පාටිභාරියානි. තත්ථ ඉද්ධිපාටිභාරියෙන අනුසාසනිපාටිභාරියං මහාමොග්ගල්ලානස්ස ආචිණ්ණං, ආදෙසනාපාටිභාරියෙන අනුසාසනිපාටිභාරියං ධම්මසෙනාපතිස්ස, අනුසාසනිපාටිභාරියං පන බුද්ධානං සතතධම්මදෙසනා. තිපාටිභීරෙති එතෙසු තිසු පාටිභාරියෙසුති අත්ථො. භගවාති ඉදං ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනං. චුත්තඤ්ඤෙනං පොරාණෙනි –

“භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
ගරුගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුව්වතී”ති. (විසුද්ධි. 1.142; ම. නි. අට්ඨ. 1.මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා; පාරා. අට්ඨ. 1.1
වෙරඤ්ඤකණ්ඩවණ්ණනා; ඉතිවු. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා; මහානි. අට්ඨ. 50);

වසිති එතස්මිං තිවිධෙපි පාටිභාරියෙ වසිජ්ජත්තො, විණ්ණවසිති අත්ථො. වසියො නාම පඤ්ච වසියො –
ආවජ්ජනසමාපජ්ජනඅධිට්ඨානවුට්ඨානපච්චවෙක්ඛණසඬ්ඛානා. තත්‍ර යං යං ඥානං යථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං ආවජ්ජනී ආවජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථිති සිසං ආවජ්ජෙතුං සමත්ථතා ආවජ්ජනවසි නාම. තථා යං යං ඥානං යථිච්ඡකං...පෙ... සමාපජ්ජනී සමාපජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථිති සිසං සමාපජ්ජනසමත්ථතා සමාපජ්ජනවසි නාම. දීසං කාලං යපෙතුං සමත්ථතා අධිට්ඨානවසි නාම. තථෙව ලහුං වුට්ඨාතුං සමත්ථතා වුට්ඨානවසි නාම. පච්චවෙක්ඛණවසි පන පච්චවෙක්ඛණජවනානෙව හොත්ති තානි ආවජ්ජනානන්තරානෙව හුත්වා උජ්ජපජ්ජන්තීති ආවජ්ජනවසියා එව චුත්තානි. ඉති ඉමාසු පඤ්චසු වසිසු විණ්ණවසිතා වසි නාම හොති. තෙන චුත්තං – “තිපාටිභීරෙ භගවා වසි අහු”ති.

ඉදානි තස්ස රතනවඬිකමස්ස නිම්මිතවිධානස්ස දස්සනත්ථං –

12.

“දසසහස්සිලොකධාතුයා, සිනෙරුපබ්බතුත්තමෙ;
ථම්මෙව දස්සෙසි පටිපාටියා, වඬිකමෙ රතනාමයෙ”ති. – ආදිගාථායො චුත්තා;

තත්ථ දසසහස්සිලොකධාතුයාති දසසු වක්කවාළසහස්සෙසු. සිනෙරුපබ්බතුත්තමෙති මහාමෙරුසඬ්ඛානෙ සෙට්ඨපබ්බතෙ. ථම්මෙවාති ථම්මෙ විය දසවක්කවාළසහස්සෙසු යෙ සිනෙරුපබ්බතා, තෙ පටිපාටියා යීතෙ

සුවණ්ණථම්මෙ විය කත්වා තෙසං උපරි වඩ්කමං මාපෙත්වා දස්සෙසීති අත්ථො.
රතනාමයෙති රතනාමයෙ.

13. දසසහස්සී අතික්කම්මාති රතනවඩ්කමං පන භගවා මාපෙත්තො තස්ස එකං
කොට්ඨං සබ්බපරියන්තං පාවිනවක්කවාළමුඛවට්ටිං එකං කොට්ඨං
පච්ඡිමවක්කවාළමුඛවට්ටිං අතික්කම්මත්වා යීතං කත්වා මාපෙසී. තෙන චුත්තං –

“දසසහස්සී අතික්කම්ම, වඩ්කමං මාපයි ජිනො;
සබ්බසොණ්ණමයා පස්සෙ, වඩ්කමෙ රතනාමයෙ” ති.

තත්ථ ජිනොති කිලෙසාර්ජයනතො ජිනො. සබ්බසොණ්ණමයා පස්සෙති තස්ස
පන එවං නිමිම්මස්ස වඩ්කමස්ස උභයපස්සෙසු සුවණ්ණමයා පරමරමණියා
මරියාදභූමි අහොසි, මජ්ඣෙ මණිමයාති අධිප්පායො.

14. තුලාසඬ්ඝාටාති තුලායුගලා, තා නානාරතනමයාති වෙදිතබ්බා. අනුවග්ගාති
අනුරූපා. සොවණ්ණඵලකත්ථතාති සොවණ්ණමයෙහි ඵලකෙහි අත්ථතා,
තුලාසඬ්ඝාතානං උපරි සුවණ්ණමයො පදරච්ඡදොති අත්ථො. වෙදිකා
සබ්බසොවණ්ණාති වෙදිකා පන සබ්බාපි සුවණ්ණමයා, යා පනෙසා
වඩ්කමනපරික්ඛෙපවෙදිකා, සා එකාව අඤ්ඤෙහි රතනෙහි අසම්මිස්සාති අත්ථො.
දුහතො පස්සෙසු නිමිම්මාති උභොසු පස්සෙසු නිමිම්මා. ද-කාරො පදසන්ධිකරො.

15. මණිමුත්තවාලුකාකිණ්ණාති මණිමුත්තාමයවාලුකාකිණ්ණා. අථ වා
මණයො ව මුත්තා ව වාලුකා ව මණිමුත්තවාලුකා. තාහි මණිමුත්තවාලුකාහි
ආකිණ්ණා සන්ථතාති මණිමුත්තවාලුකාකිණ්ණා. නිමිම්මොති ඉමිනාකාරෙන
නිමිම්මො කතො. රතනාමයොති සබ්බරතනමයො, වඩ්කමොති අත්ථො. ඔභාසෙති
දිසා සබ්බාති සබ්බාපි දස දිසා ඔභාසෙති පකාසෙති. සතරංසිවාති
සහස්සරංසිආදිවිථො විය. උග්ගතොති උදිතො. යථා පන අබ්භුග්ගතො සහස්සරංසි
සබ්බාපි දස දිසා ඔභාසෙති, එවමෙව එසොපි සබ්බරතනමයො වඩ්කමො
ඔභාසෙතීති අත්ථො.

ඉදාති පන නිට්ඨිතෙ වඩ්කමෙ තත්ථ භගවතො පචත්තිදස්සනත්ථං –

16.
“තස්මිං වඩ්කමනෙ ධිරො, ද්වත්තිංසවරලක්ඛණො;
විරොචමානො සම්බුද්ධො, වඩ්කමෙ වඩ්කම් ජිනො.

17.
“දිබ්බං මන්දාරවං පුප්ඵං, පදුමං පාරිජත්තකං;
වඩ්කමනෙ ඔකිරන්ති, සබ්බෙ දෙවා සමාගතා.

18.

“පස්සන්ති තං දෙවසඬ්ඝා, දසසහස්සි පමොදිතා;
නමස්සමානා නිපතන්ති, තුට්ඨහට්ඨා පමොදිතා” ති. — ගාථායො චුත්තා;

තත්ථ ධිරොති ධිතියුත්තො. ද්වත්තිංසවරලක්ඛණොති සුප්පතිට්ඨිතපාදතලාදීහි
ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්තාගතොති අත්ථො. දිබ්බන්ති දෙවලොකෙ
භවං ජාතං දිබ්බං. පාරිඡත්තකන්ති දෙවානං තාවතිංසානං කොවිළාරරුක්ඛස්ස
නිස්සන්දෙන සමන්තා යොජනසතපරිමාණො පරමදස්සනීයො
පාරිච්ඡත්තකරුක්ඛො නිබ්බන්ති. යස්මිං පුප්ඵිතෙ සකලං දෙවනගරං
එකසුරහිගන්ධවාසිතං හොති, තස්ස කුසුමරෙණුඔකිණ්ණානි නවකනකවිමානානි
පිඤ්ජරානි හුත්වා බායන්ති. ඉමස්ස පන පාරිච්ඡත්තකරුක්ඛස්ස පුප්ඵඤ්ච
පාරිච්ඡත්තකන්ති චුත්තං. වඬ්කමෙ ඔකිරන්ති තස්මිං රතනවඬ්කමෙ අවකිරන්ති,
තෙන චුත්තප්පකාරෙන පුප්ඵෙන තස්මිං වඬ්කමෙ වඬ්කමමානං භගවන්තං
පූජෙන්නිති අත්ථො. සබ්බෙ දෙවාති කාමාවචරදෙවාදයො දෙවා. තෙනාහ
“පස්සන්ති තං දෙවසඬ්ඝා” ති. තං භගවන්තං රතනවඬ්කමෙන වඬ්කමන්තං සකෙසු
ආලයෙසුපි පස්සන්තිති අත්ථො. දසසහස්සිති භූමිමත්ථෙ පච්චත්තවචනං,
දසසහස්සියං දෙවසඬ්ඝා තං පස්සන්තිති අත්ථො. පමොදිතාති පමුදිතා. නිපතන්තිති
සන්නිපතන්ති. තුට්ඨහට්ඨාති පිතිවසෙන තුට්ඨහට්ඨා. පමොදිතාති ඉදානි
චත්තබ්බෙහි තාවතිංසාදිදෙවෙහි සද්ධිත්ති සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො, ඉතරථා
පුනරුත්තිදොසතො න මුච්චති. අථ චා පමොදිතා තං භගවන්තං පස්සන්ති,
තුට්ඨහට්ඨා පමොදිතා තහිං තහිං සන්නිපතන්තිති අත්ථො.

ඉදානි යෙ පස්සිංසු යෙ සන්නිපතිංසු, තෙ සරූපතො දස්සෙතුං —

19.

“තාවතිංසා ච යාමා ච, තුසිතා වාපි දෙවතා;
නිම්මානරතිතො දෙවා, යෙ දෙවා වසවත්තිතො;
උදග්ගචිත්තා සුමනා, පස්සන්ති ලොකනායකං.

20.

“සදෙවගන්ධබ්බමනුස්සරක්ඛසා, නාගා සුප්පණ්ණා අථ වාපි කිත්තරා;
පස්සන්ති තං ලොකහිතානුකම්පකං, නහෙව අච්චුග්ගතචන්දමණ්ඩලං.

21.

“ආහස්සරා සුහකිණ්ණා, වෙහජ්ඵලා අකනිට්ඨා ච දෙවතා;
සුසුද්ධසුක්කචත්ථවසනා, තිට්ඨන්ති පඤ්ජලිකතා.

22.

“මුඤ්චන්ති පුප්ඵං පන පඤ්චවණ්ණිකං, මන්දාරවං චන්දනවුණ්ණමිස්සිතං;
හමෙන්නි වෙලානි ච අම්බරෙ තදා, අහො ජිනො
ලොකහිතානුකම්පකො” ති. —

ඉමා ගාථායො වුත්තා.

තත්ථ උදග්ගච්ඡිත්තානි ජිනියොමනස්සවසෙන උදග්ගච්ඡිත්තා. සුමනානි උදග්ගච්ඡිත්තත්තා එව සුමනා. ලොකහිතානුකම්පකන්ති ලොකහිතඤ්ච ලොකානුකම්පකඤ්ච. ලොකහිතෙන වා අනුකම්පකං ලොකහිතානුකම්පකං. නහෙව අච්චුග්ගතවන්දමණ්ඩලන්ති එත්ථ ආකාසෙ අහිනවොදිතං පරිපුණ්ණං සබ්බොපද්දවච්ඡිත්තං සරදසමයෙ වන්දමණ්ඩලං විය බුද්ධසිරියා විරොචමානං නයනානන්දකරං පස්සන්තිති අත්ථො.

ආහස්සරානි උක්කට්ඨපරිච්ඡේදවසෙන වුත්තං.
පරිත්තභූතඅප්පමාණාභආහස්සරාපරිත්තමජ්ඣිමපණිතහෙදෙන දුතියජ්ඣානෙනාහිනිබ්බත්තා සබ්බෙව ගහිතානි වෙදිතබ්බා. සුභකිණ්භානි ඉදං උක්කට්ඨපරිච්ඡේදවසෙනෙව වුත්තං, තස්මා පරිත්තසුභඅප්පමාණසුභසුභකිණ්භාපරිත්තාදිහෙදෙන තතියජ්ඣානෙන නිබ්බත්තා සබ්බෙව ගහිතානි වෙදිතබ්බා. වෙහජ්ඵලානි විපුලා ඵලානි වෙහජ්ඵලා. තෙ චතුත්ථජ්ඣානනිබ්බත්තා අසඤ්ඤසත්තෙහි එකතලවාසිනො. හෙට්ඨා පන පට්ඨජ්ඣානනිබ්බත්තා බ්‍රහ්මකායිකාදයො දස්සිතා. තස්මා ඉධ න දස්සිතා. චක්ඛුසොත්තානමභාවතො අසඤ්ඤසත්තා ච අරුපිනො ච ඉධ න උද්දිට්ඨා. අකනිට්ඨා ච දෙවතානි ඉධාපි උක්කට්ඨපරිච්ඡේදවසෙනෙව වුත්තං. තස්මා අවිභාතජපසුදස්සාසුදස්සිඅකනිට්ඨසඛිබ්බාතා පඤ්චපි සුද්ධාවාසා ගහිතානි වෙදිතබ්බා. සුසුද්ධසුක්කවත්ථවසනානි සුට්ඨ සුද්ධානි සුසුද්ධානි සුක්කානි ඔදාතානි. සුසුද්ධානි සුක්කානි වත්ථානි නිවත්ථානි වෙව පාරුතානි ච යෙහි තෙ සුසුද්ධසුක්කවත්ථවසනා, පරිදහිතපරිසුද්ධපණ්ඩරවත්ථානි අත්ථො. “සුසුද්ධසුක්කවසනා” තිපි පායො. පඤ්ජලිකතානි කතපඤ්ජලිකා කමලමකුලසදිසං අඤ්ජලිං සිරසි කත්ථා තිට්ඨන්ති.

මුඤ්චන්තිති ඔකිරන්ති. පුජ්ඵං පනානි කුසුමං පන. “පුජ්ඵානි වා” තිපි පායො, වචනවිපරියාසො දට්ඨබ්බො, අත්ථො පනස්ස සොයෙව. පඤ්චවණ්ණිකන්ති පඤ්චවණ්ණං – නිලපිතලොහිතොදාතමඤ්ජිට්ඨකවණ්ණවසෙන පඤ්චවණ්ණං. වන්දනවුණ්ණමිස්සිතන්ති වන්දනවුණ්ණෙන මිස්සිතං. භමෙන්ති වෙලානීති භමයන්ති වත්ථානි. අහො ජිනො ලොකහිතානුකම්පකොති “අහො ජිනො ලොකහිතො අහො ච ලොකහිතානුකම්පකො අහො කාරුණිකො” ති එවමාදීනි පුත්තිවචනානි උග්ගිරන්තා. මුඤ්චන්ති පුජ්ඵං භමයන්ති වෙලානීති සම්බන්ධො.

ඉදානි තෙහි පයුත්තානි පුත්තිවචනානි දස්සෙතුං ඉමා ගාථායො වුත්තා –

23.

“තුචං සත්ථා ච කෙතු ච, ධජො යුපො ච පාණිනං;
පරායනො පතිට්ඨා ච, දීපො ච ද්විපදුත්තමො.

24.

“දසසහස්සිලොකධාතුයා, දෙවතායො මහිද්ධිකා;
පරිවාරෙත්වා නමස්සන්ති, තුට්ඨහට්ඨා පමොදිතා.

25.

“දෙවතා දෙවකඤ්ඤා ව, පසන්නා තුට්ඨමානසා;
පඤ්චවණ්ණිකපුජ්චෙහි, පුජයන්ති නරාසහං.

26.

“පස්සන්ති තං දෙවසඬ්ඤා, පසන්නා තුට්ඨමානසා;
පඤ්චවණ්ණිකපුජ්චෙහි, පුජයන්ති නරාසහං.

27.

“අහො අච්ඡරියං ලොකෙ, අබ්භූතං ලොමහංසනං;
න මෙදිසං භූතපුබ්බං, අච්ඡෙරං ලොමහංසනං.

28.

“සකසකම්භි භවතො, නිසිදිත්ථාන දෙවතා;
භසන්ති තා මහාභසිතං, දිස්වානච්ඡෙරකං නහෙ.

29.

“ආකාසට්ඨා ව භූමට්ඨා, තිණපන්ථනිවාසිනො;
කතඤ්ජලී නමස්සන්ති, තුට්ඨහට්ඨා පමොදිතා.

30.

“යෙපි දීඝායුකා නාගා, පුඤ්ඤවන්තො මහිද්ධිකො;
පමොදිතා නමස්සන්ති, පුජයන්ති නරුත්තමං.

31.

“සඬ්ඨිතියො පවත්තෙන්ති, අම්බරෙ අනිලඤ්ජසෙ;
චම්මනද්ධානි වාදෙන්ති, දිස්වානච්ඡෙරකං නහෙ.

32.

“සඬ්ඨා ව පණවා වෙව, අරොපි ඩිණ්ඩිමා බහු;
අන්තලික්ඛස්මිං වජ්ජන්ති, දිස්වානච්ඡෙරකං නහෙ.

33.

“අබ්භූතො වත නො අජ්ජ, උජ්ජජ්ජි ලොමහංසනො;
ධූවමත්ථසිද්ධිං ලභාම, බණො නො පටිපාදිතො.

34.

“බුද්ධොති තෙසං සුත්ථාන, පිති උජ්ජජ්ජි තාවදෙ;

බුද්ධෝ බුද්ධෝති කථයන්තා, තිට්ඨන්ති පඤ්ඡලිකතා.

35.

“භික්ඛාරා සාධුකාරා ව, උක්කුට්ඨි සම්පහංසනං;
පජා ව විවිධා ගගනෙ, චත්තන්ති පඤ්ඡලිකතා.

36.

“ගායන්ති සෙළෙන්ති ව වාදයන්ති ව, භුජානි පොථෙන්ති ව නච්චයන්ති ව;
මුඤ්චන්ති පුප්ඵං පන පඤ්චවණ්ණිකං, මන්දාරවං චන්දනවුණ්ණමිස්සිතං.

37.

“යථා තුය්හං මහාවීර, පාදෙසු චක්කලක්ඛණං;
ධජවජීරපටාකා, වඩ්ඪමානඬකුසාවිත”න්ති.

තත්ථ ඉධලොකපරලොකභිතත්ථං සාසතීති සත්ථා. කෙතුති කෙතුනො
අපචිතිකාතබ්බට්ඨයෙන කෙතු වියාති කෙතු. ධජොති ඉන්ද්‍රධජො සමුස්සයට්ඨයෙන
දස්සනීයට්ඨයෙන ව තුවං ධජො වියාති ධජොති. අථ වා යථා භි ලොකෙ යස්ස කස්සචි
ධජං දිස්වාච – “අයං ධජො ඉත්ථන්තාමස්සා”ති ධජවා ධජීති පඤ්ඤායති, එවමෙව
භගවා පඤ්ඤානිබ්බානාධිගමාය භගවන්තං දිස්වාච නිබ්බානාධිගමො පඤ්ඤායති.
තෙන චුත්තං – “ධජො යුපො වා”ති. කුට්ඨන්තසුත්තෙ චුත්තානං
දානාදිආසවක්ඛයඤාණපරියොසානානං සබ්බයාගානං යජන්තථාය සමුස්සිතො
යුපො තුවන්ති අත්ථො. පරායනොති පටිසරණං. පතිට්ඨාති යථා මහාපථවි
සබ්බපාණීනං ආධාරභාවෙන පතිට්ඨා නිස්සයභූතා, එවං තුවම්පි පතිට්ඨාභූතා. දීපො
චාති පදීපො. යථා චතුරඬිගෙ තමසි චත්තමානානං සත්තානං ආරොපිතො පදීපො
රූපසන්දස්සනො හොති. එවං අවිජ්ජන්ධකාරෙ චත්තමානානං සත්තානං
පරමත්ථසන්දස්සනො පදීපො තුවන්ති අත්ථො. අථ වා මහාසමුද්දෙ භින්නනාචානං
සත්තානං සමුද්දදීපො යථා පතිට්ඨා හොති, එවං තුවම්පි සංසාරසාගරෙ
අලබ්භනෙයාපතිට්ඨෙ ඔසිදන්තානං පාණීනං දීපො වියාති දීපොති අත්ථො.

ද්විපදුත්තමොති ද්විපදානං උත්තමො ද්විපදුත්තමො, එත්ථ පන
නිද්ධාරණලක්ඛණස්ස අභාවනො ඡට්ඨිසමාසස්ස පටිසෙධො නත්ථි,
නිද්ධාරණලක්ඛණාය ඡට්ඨියා සමාසො පටිසිද්ධො. සම්මාසම්බුද්ධො පන අපදානං
ද්විපදානං චතුප්පදානං බහුප්පදානං රූපීනං අරූපීනං සඤ්ඤීනං අසඤ්ඤීනං
නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීනං උත්තමොච. කස්මා පනිධ “ද්විපදුත්තමො”ති චුත්තොති
වෙ? සෙට්ඨතරවසෙන. ඉමස්මිඤ්ඤි ලොකෙ සෙට්ඨො නාම උප්පජ්ජමානො
අපදචතුප්පදබහුප්පදෙසුපි තුප්පජ්ජති. අයං ද්විපදෙසුයෙව උප්පජ්ජති.
කතරද්විපදෙසුති? මනුස්සෙසු වෙව දෙවෙසු ව. මනුස්සෙසු උප්පජ්ජමානො
තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතු වසෙ කත්තුං සමත්ථො බුද්ධො භුත්වා නිබ්බත්තති.
දෙවෙසු උප්පජ්ජමානො දසසහස්සිලොකධාතු වසවත්ති මහාබ්‍රහ්මා භුත්වා

නිබ්බන්තනි. සො තස්ස කප්පියකාරකො වා ආරාමිකො වා සම්පජ්ජති. ඉති තතොපි සෙට්ඨතරවසෙන “ද්විපද්වන්තමො”ති වුත්තො.

දසසහස්සිලොකධාතුයාති දසසහස්සිසඬ්ඛාතාය ලොකධාතුයා. මහිද්ධිකාති මහනියා ඉද්ධියා යුත්තා, මහානුභාවාති අත්ථො. පරිවාරෙත්වාති හගවත්තං සමන්තතො පරික්ඛිපිත්වා. පසන්තාති සඤ්ජාතසද්ධා. නරාසහන්ති නරපුඬ්ගවං. අහො අවිජරියන්ති එත්ථ අන්ධස්ස පබ්බතාරොහනං විය නිව්වං න හොතීති අවිජරියං, අවිජරායොග්ගන්ති වා අවිජරියං, “අහො, ඉදං විම්භය”න්ති අවිජරං පහරිතුං යුත්තන්ති අත්ථො. අබ්භුතන්ති අභුතපුබ්බං අභුතන්ති අබ්භුතං. උභයම්පෙතං විම්භයාවහස්සාධිවචනං. ලොමහංසනන්ති ලොමානං. උද්ධග්ගභාවකරණං. න මෙදිසං භූතපුබ්බන්ති න මයා ඊදිසං භූතපුබ්බං, අබ්භුතං දිට්ඨන්ති අත්ථො. දිට්ඨන්ති වචනං ආහරිත්වා ගහෙතබ්බං. අවිජෙරන්ති අවිජරියං.

සකසකම්භි හවනෙති අත්තතො අත්තතො හවනෙ. නිසීදිත්වානාති උපවිස්ස. දෙවතාති ඉදං පන වචනං දෙවනම්පි දෙවධීතානම්පි සාධාරණවචනන්ති වෙදිතබ්බං. හසන්තිතාති තා දෙවතා මහාහසිතං හසන්ති, පීතිවසං ගතහදයතාය මිහිතමත්තං අකත්වා අට්ටහාසං හසන්තීති අත්ථො. නහෙති ආකාසෙ.

ආකාසට්ඨාති ආකාසෙ විමානාදිසු ධීතා, එසෙව නයො භූමිට්ඨෙසුපි. තිණපන්ථනිවාසිනොති තිණග්ගෙසු වෙව පන්ථෙසු ව නිවාසිනො. පුඤ්ඤවත්තොති මහාපුඤ්ඤා. මහිද්ධිකාති මහානුභාවා. සඬ්භීතියො පවත්තෙන්තීති දෙවනාටකසඬ්භීතියො පවත්තෙන්ති, තථාගතං පූජනත්ථාය පයුජ්ජන්තීති අත්ථො. අම්බරෙති ආකාසෙ. අනිලඤ්ජසෙති අනිලපථෙ, අම්බරස්ස අනෙකත්ථත්තා “අනිලඤ්ජසෙ”ති වුත්තං, පුරිමස්සෙව වෙවචනං. වම්මනද්ධානීති වම්මවිනද්ධානි. අයමෙව වා පායො, දෙවදුන්දුහියොති අත්ථො. වාදෙන්තීති වාදයන්ති දෙවතා.

සඬ්ඛාති ධම්මසඬ්ඛා. පණවාති තනුමජ්ඣකුරියවිසෙසා. ඩිණ්ඩිමාති තිණවාබුද්දකහෙරියො වුව්වන්ති. වජ්ජන්තීති වාදයන්ති. අබ්භුතො වත නොති අවිජරියො වත නු. උජ්ජජ්ජීති උජ්ජන්තො. ලොමහංසනොති ලොමහංසනකරො. ධුවන්ති යස්මා පන අබ්භුතො අයං සත්ථා ලොකෙ උජ්ජන්තො, තස්මා ධුවං අවස්සං අත්ථසිද්ධිං ලභාමාති අධිජ්ජායො. ලභාමාති ලභිස්සාම. බණොති අට්ඨක්ඛණවිරහිතො නවමො බණොති අත්ථො. නොති අම්භාකං. පටිපාදිතොති පටිලද්ධො.

බුද්ධොති තෙසං සුත්වානාති බුද්ධොති ඉදං වචනං සුත්වා තෙසං දෙවනං පඤ්චවණ්ණා පිති උදපාදීති අත්ථො. තාවදෙනි තස්මිං කාලෙ. හිඩ්ඛාරාති හිඩ්ඛාරසද්දා, හිංහිත්ති යක්ඛාදයො පහට්ඨකාලෙ කරොන්ති. සාධුකාරාති සාධුකාරසද්දා ව පවත්තන්ති. උක්කුට්ඨීති උක්කුට්ඨිසද්දො ව උන්තාදසද්දො වාති අත්ථො. පජාති දෙවාදයො අධිජ්ජෙතා. කෙවි “පටාකා විවිධා ගගනෙ වත්තන්ති”ති පටන්ති. ගායන්තීති බුද්ධගුණපටිසංයුත්තං ගීතං ගායන්ති.

සෙලෙන්නීන් මුඛෙන සෙලිනසද්දං කරොන්නි. වාදයන්නීන් මහති විපඤ්චිකාමකරමුඛාදයො විණා ව තුරියානි ව තථාගතස්ස පූජනත්ථාය වාදෙන්නි පයොජෙන්නි. භූජානි පොටෙන්නීන් භූජෙ අප්පොටෙන්නි. ලිඛිතවිපරියාසො දට්ඨබ්බො. නව්වන්නි වානි අඤ්ඤෙ ව නව්වාපෙන්නි සයඤ්ච නව්වන්නි.

යථා තුය්හං මහාවීර, පාදෙසු වක්කලක්ඛණන්නි එත්ථ යෙන පකාරෙන යථා. මහාවීරියෙන යොගතො මහාවීරො. පාදෙසු වක්කලක්ඛණන්නි තව උභොසු පාදතලෙසු සහස්සාරං සනෙමිකං සනාහිකං සබ්බාකාරපරිපූරං වක්කලක්ඛණං සොහනීති අත්ථො. වක්ක-සද්දො පනායං සම්පන්නිරථඛගඉරියාපථදානරතනධම්මබුරවක්කලක්ඛණාදිසු දිස්සති. “වත්තාරිමානි, හික්ඛවෙ, වක්කානි යෙහි සමන්තාගතානං දෙවමනුස්සාන”න්තිආදිසු (අ. නි. 4.31) සම්පන්නියං දිස්සති. “වක්කංව වහතො පද්”න්තිආදිසු (ධ. ප. 1) රථඛගෙ. “වතුචක්කං නවද්වාර”න්තිආදිසු (සං. නි. 1.29) ඉරියාපටෙ. “දදං භුඤ්ජ ව මා ව පමාදො, වක්කං වත්තය සබ්බපාණින”න්ති (ජා. 1.7.149) එත්ථ දානෙ. “දිබ්බං වක්කරතනං පාතුභූත”න්ති (දී. නි. 2.243; 3.85; ම. නි. 3.256) එත්ථ රතනචක්කෙ. “මයා පවත්තිතං වක්ක”න්ති (සු. නි. 562; බු. වං. 28.17) එත්ථ පන ධම්මචක්කෙ. “ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, වක්කං හමති මත්ථකෙ”ති (ජා. 1.1.104; 1.5.103) එත්ථ බුරවක්කෙ, පහරණචක්කෙති අත්ථො. “පාදතලෙසු වක්කානි ජාතානි”ති (දී. නි. 2.35; 3.200, 204; ම. නි. 2.386) එත්ථ ලක්ඛණෙ. ඉධාපි ලක්ඛණචක්කෙ දට්ඨබ්බො (ම. නි. අට්ඨ. 1.148; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.187; 2.4.8; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.44). ධජවජිරපටාකා, වඩ්ඪමානඛකුසාවිතන්ති ධජෙන ව වජිරෙන ව පටාකාය ව වඩ්ඪමානෙන ව අඛකුසෙන ව ආචිතං අලඛිකතං පරිවාරිතං පාදෙසු වක්කලක්ඛණන්නි අත්ථො. වක්කලක්ඛණෙ පන ගහිතෙ සෙසලක්ඛණානි ගහිතානෙව භොන්නි. තථා අසීති අනුඛ්‍යාඤ්ජනානි ඛ්‍යාමජ්ජහා ව. තස්මා තෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණාසීතිඅනුඛ්‍යාඤ්ජනඛ්‍යාමජ්ජහාහි සමලඛිකතො හගවතො කායො සබ්බථාලිච්ඡල්ලො විය පාරිච්ජත්තකො විකසිතපදුමං විය කමලවනං විවිධරතනවිචිත්තං විය නවකනකතොරණං තාරාමරිවිවිරාජිතමිව ගගනතලං ඉතො චිතො ව විධාවමානා විජ්ජන්දමානා ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො මුඤ්චමානො අතිවිය සොහනි.

ඉදානි භගවතො රූපකායධම්මකායසම්පන්නිදස්සනත්ථං –

38.

“රූපෙ සීලෙ සමාධිමිහි, පඤ්ඤාය ව අසාදිසො;
විමුත්තියා අසමසමො, ධම්මචක්කජ්ජවත්තෙන”ති. – අයං ගාථා වුත්තා;

තත්ථ රූපෙති අයං රූප-සද්දො ඛන්ධභවතිමිත්තපච්චයසරීරවණ්ණසණ්ඨානාදිසු දිස්සති. යථාහ – “යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චජ්ජන්ත”න්ති (ම. නි. 1.361; 3.86, 89; විහ. 2; මහාව. 22) එත්ථ රූපක්ඛන්ධෙ දිස්සති. “රූපුපපත්තියා මග්ගං භාවෙති”ති (ධ. ස. 160-161; විහ.

624) එත්ථ රූපභවෙ. “අප්ඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤාදී ඛණිද්ධා රූපානි පස්සති” ති (දී. නි. 3.338; ම. නි. 2.249; අ. නි. 1.435-442; ධ. ස. 204-205) එත්ථ කසිණනිමිත්තෙ. “සරූපා, භික්ඛවෙ, උප්පජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා නො අරූපා” ති (අ. නි. 2.83) එත්ථ පච්චයෙ. “ආකාසො පරිවාරිතො රූපන්ත්වෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති” ති (ම. නි. 1.306) එත්ථ සරීරෙ. “චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං” ති (ම. නි. 1.204, 400; 3.421, 425-426; සං. නි. 4.60; කථා. 465) එත්ථ වණ්ණෙ. “රූපජ්ජමාණො රූපජ්ජසන්නො” ති (අ. නි. 4.65) එත්ථ සණ්ඨානෙ. ඉධාපි සණ්ඨානෙ දට්ඨබ්බො (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.1 රූපාදිවග්ගවණ්ණනා). සීලෙති චතුබ්බිධෙ සීලෙ. සමාධිමිභීති තිවිධෙපි සමාධිමිභී. පඤ්ඤායාති ලොකියලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය. අසාදිසොති අසදිසො අනුපමො. විමුක්තියාති ඵලවිමුක්තියා. අසමසමොති අසමා අතීතා බුද්ධා තෙහි අසමෙහි බුද්ධෙහි සීලාදීහි සමොති අසමසමො. එත්තාවතා භගවතො රූපකායසම්පත්ති දස්සිතා.

ඉදානි භගවතො කායබලාදිං දස්සෙතුං –

39.

“දසනාගබලං කායෙ, තුය්හං පාකතිකං බලං;
ඉද්ධිබලෙන අසමො, ධම්මචක්කජ්ජවත්තනෙ” ති. – චුත්තං;

තත්ථ දසනාගබලන්ති දසජද්දන්තනාගබලං. දුට්ඨඤ්ඤි තථාගතස්ස බලං – කායබලං, ඤාණබලඤ්චාති. තත්ථ කායබලං භත්ථිකුලානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. කථං?

“කාළාවකඤ්ච ගඬිගෙය්‍යං, පණ්ඩරං තම්බපිඬිගලං;
ගන්ධමඬිගලභෙමඤ්ච, උපොසථජද්දන්තිමෙ දසා” ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.148; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.22; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.21; දී. නි. අට්ඨ. 2.198; විභ. අට්ඨ. 760; උදා. අට්ඨ. 75; චූළති. අට්ඨ. 81; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.44) –

ඉමානි දස භත්ථිකුලානි වෙදිතබ්බානි. කාළාවකොති පකතිභත්ථිකුලං. යං දසන්තං පුරිසානං කායබලං, තං එකස්ස කාළාවකස්ස භත්ථිතො බලං. යං දසන්තං කාළාවකානං බලං, තං එකස්ස ගඬිගෙය්‍යස්සාති එතෙනෙව උපායෙන යාව ජද්දන්තබලං නෙතබ්බන්ති. යං දසන්තං ජද්දන්තානං බලං, තං එකස්ස තථාගතස්ස බලං, නාරායනබලං වජීරබලන්ති ඉදමෙව චූළිචති. තදෙනං පකතිභත්ථිගණනාය භත්ථිකොට්ඨහස්සානං බලං, පුරිසගණනාය දසන්තං පුරිසකොට්ඨහස්සානං බලං හොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස පකතිකායබලං, ඤාණබලං පන අප්පමෙය්‍යං දසබලඤාණං චතුර්වේසාරජ්ජඤාණං අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පනඤාණං චතුර්‍යානිපරිච්ඡේදකඤාණං පඤ්චගතිපරිච්ඡේදකඤාණං චූද්දස බුද්ධඤාණානීති එවමාදිකං ඤාණබලං. ඉධ පන කායබලං අධිජ්ජෙතං. කායෙ, තුය්හං පාකතිකං

බලන්නී තඤ්ච පන තච කායෙ පාකතිකබලන්නී අත්ථො. තස්මා “දසනාගබල” න්ති දසජද්දන්තනාගබලන්නී අත්ථො.

ඉදානි ඤාණබලං දස්සෙන්නො “ඉද්ධිබලෙන අසමො, ධම්මචක්කප්පචත්තනෙ” ති ආහ. තත්ථ ඉද්ධිබලෙන අසමොති විකුබ්බනාධිට්ඨානාදිනා ඉද්ධිබලෙන අසමො අසදිසො අනුපමො. ධම්මචක්කප්පචත්තනෙති දෙසනාඤාණෙපි අසමොති අත්ථො.

ඉදානි “යො ඵචමාදිගුණසමන්තාගතො සත්ථා, සො සබ්බලොකෙකනායකො, තං සත්ථාරං නමස්සථා” ති තථාගතස්ස පණාමනෙ නියොගදස්සනත්ථං –

40.

“ඵචං සබ්බගුණුපෙතං, සබ්බභිගසමුපාගතං;
මහාමුනිං කාරුණිකං, ලොකනාථං නමස්සථා” ති. – චුත්තං;

තත්ථ ඵචන්ති චුත්තප්පකාරනිදස්සනෙ නිපාතො. සබ්බගුණුපෙතන්ති ඵත්ථ සබ්බොති අයං නිරවසෙසවාථී. ගුණොති අයං ගුණ-සද්දො අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හෙස – “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අහතානං චත්ථානං දිගුණං සඬ්ඝාටී” න්ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.546; මහාව. 348) ඵත්ථ පටලත්ථෙ දිස්සති. “අච්චෙන්ති කාලා තරයන්ති රත්තියො, වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්ති” ති (සං. නි. 1.4) ඵත්ථ රාසත්ථෙ. “සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඬ්ඛිතබ්බා” ති (ම. නි. 3.379) ඵත්ථ ආනිසංසත්ථෙ. “අන්තං අන්තගුණං” (දී. නි. 2.377; ම. නි. 1.110, 302; 2.114; 3.154, 349; බු. පා. 3.ද්වන්තිංසාකාර) “කශිරා මාලාගුණෙ බහු” ති (ධ. ප. 53) ඵත්ථ බන්ධනත්ථෙ. “අට්ඨගුණසමුපෙතං, අභිඤ්ඤාබලමාහරි” න්ති (බු. වං. 2.29) ඵත්ථ සම්පත්තිඅත්ථෙ. ඉධාපි සම්පත්තිඅත්ථෙ දට්ඨබ්බො (දී. නි. අට්ඨ. 1.546; ම. නි. අට්ඨ. 1.166; චූළනි. අට්ඨ. 136). තස්මා සබ්බෙහි ලොකීයලොකුත්තරෙහි ගුණෙහි සබ්බසම්පත්තීහි උපෙතං සමන්තාගතන්ති අත්ථො. සබ්බභිගසමුපාගතන්ති සබ්බෙහි බුද්ධගුණෙහි ගුණඬ්ඛිගෙහි වා සමුපාගතං සමන්තාගතං. මහාමුනින්ති අඤ්ඤෙහි පච්චෙකබුද්ධාදීහි මුනීහි අධිකභාවතො මහන්තො මුනීහි චූච්චති මහාමුනි. කාරුණිකන්ති කරුණාගුණයොගතො කාරුණිකං. ලොකනාථන්ති සබ්බලොකෙකනාථං, සබ්බලොකෙහි “අයං නො දුක්ඛොපතාපස්ස ආහන්තා සමෙතා” ති ඵචමාසීසියතීති අත්ථො.

ඉදානි දසබලස්ස සබ්බනිපච්චාකාරස්ස අරහභාවදස්සනත්ථං –

41.

“අභිවාදනං ථොමනඤ්ච, වන්දනඤ්ච පසංසනං;
නමස්සනඤ්ච පූජඤ්ච, සබ්බං අරහස්සී තුවං.

42.

“යෙ කෙචි ලොකෙ වන්දනෙය්‍යා, වන්දනං අරහන්ති යෙ;

සබ්බසෙට්ඨො මහාවීර, සද්දිසො තෙ න විජ්ජති''ති. - වුත්තං;

තත්ථ අභිවාදනන්ති අඤ්ඤෙහි අත්තනො අභිවාදනකාරාපනං. ටොමනන්ති පරමමුඛතො ථුති. චන්දනන්ති පණාමනං. පසංසනන්ති සම්මුඛතො පසංසනං. නමස්සනන්ති අඤ්ජලිකරණං, මනසා නමස්සනං වා. පූජනන්ති මාලාගන්ධවිලෙපනාදීහි පූජනඤ්ච. සබ්බන්ති සබ්බමිපි තං වුත්තජ්ජකාරං සක්කාරවිසෙසං තුවං අරහස්සි යුත්තොති අත්ථො. යෙ කෙවි ලොකෙ චන්දනෙය්‍යාති යෙ කෙවි ලොකෙ චන්දිතබ්බා චන්දනීයා චන්දනං අරහන්ති. යෙනි යෙ පන ලොකෙ චන්දනං අරහන්ති. ඉදං පන පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං. සබ්බසෙට්ඨොති සබ්බෙසං තෙසං සෙට්ඨො උත්තමො, ත්වං මහාවීර සද්දිසො තෙ ලොකෙ කොචි න විජ්ජතිති අත්ථො.

අථ භගවති යමකපාටිභාරියං දස්සෙත්වා රතනවඩ්ඛමං මාපෙත්වා තත්‍ර වඩ්ඛමානො ආයස්මා සාරිපුත්තො රාජගහෙ විහරති ගිජ්ඣකුටෙ පබ්බතෙ පඤ්චහි පරිවාරහික්ඛුසතෙහි. අථ ථෙරො භගවත්තං ඔලොකෙන්තො අද්දස කපිලපුරෙ ආකාසෙ රතනවඩ්ඛමෙ වඩ්ඛමානං. තෙන වුත්තං -

43.

‘‘සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො, සමාධිජ්ඣානකොච්ඤො;
ගිජ්ඣකුටෙ ධීතොයෙව, පස්සති ලොකනායක’’න්ති. - ආදි;

තත්ථ සාරිපුත්තොති රූපසාරියා නාම බ්‍රාහ්මණියා පුත්තොති සාරිපුත්තො. මහාපඤ්ඤොති මහතියා සොළසවිධාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතොති මහාපඤ්ඤො. සමාධිජ්ඣානකොච්ඤොති එත්ථ සමාධීති විත්තං සමං ආදහති ආරම්මණෙ ය්‍පෙතීති සමාධි. සො තිවිධො හොති සවිතක්කසවිචාරො අවිතක්කවිචාරමත්තො අවිතක්කඅවිචාරො සමාධීති. ඥානන්ති පයමජ්ඣානං දුතියජ්ඣානං තතියජ්ඣානං චතුත්ථජ්ඣානන්ති ඉමෙහි පයමජ්ඣානාදීහි මෙත්තාඥානාදීනිපි සඬගහිතානෙව හොන්ති, ඥානමිපි දුට්ඨං හොති ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං ආරම්මණුපනිජ්ඣානන්ති. තත්ථ අනිච්චාදිලක්ඛණං උපනිජ්ඣායතීති විපස්සනාඤාණං ‘‘ලක්ඛණුපනිජ්ඣාන’’න්ති වුච්චති. පයමජ්ඣානාදිකං පන ආරම්මණුපනිජ්ඣානතො පච්චනීකඥාපනතො වා ඥානන්ති වුච්චති. සමාධිසු ව ඥානෙසු ව කොච්ඤොති සමාධිජ්ඣානකොච්ඤො, සමාධිජ්ඣානකුසලොති අත්ථො. ගිජ්ඣකුටෙති එවංනාමකෙ පබ්බතෙ ධීතොයෙව පස්සතීති පස්සි.

44. සුචුල්ලං සාලරාජං වාති සමවට්ඨකන්ධං.

සමුග්ගතවිපුලකොමලඵලපල්ලවඩ්ඛුරසමලඩ්ඛතසාබං සබ්බඵාලිචුල්ලං සාලරාජං විය සීලමුලං සමාධිකන්ධං පඤ්ඤාසාබං අභිඤ්ඤාපුජ්ඣං විමුත්තිඵලං දසබලසාලරාජං ඔලොකෙසීති එවං ඔලොකපදෙන සම්බන්ධො. චන්දංව ගගනෙ යථාති අබ්භාහිමධුමරපොරාහුපසග්ගවිනිමුත්තං තාරගණපරිවුත්තං සරදසමයෙ පරිපුණ්ණං විය රජනිකරං සබ්බකිලෙසතිමිරවිධමනකරං.

වෙනෙයාජනකුමුදවනවිකසනකරං මුනිවරරජනිකරං ඔලොකෙතීති අත්ථො. යථාති නිපාතමත්තං. මජ්ඣන්තිකෙව සූරියන්ති මජ්ඣන්තිකසමයෙ සිරියා පටුතරකිරණමාලිනං අංසුමාලිනමිව විරොචමානං. නරාසහන්ති නරවසහං.

45. ජලන්තන්ති දද්දළ්භමානං, සරදසමයං

පරිපුණ්ණවන්දසස්සිරිකවාරුවදනසොහං ලක්ඛණානුඛ්‍යාඤ්ජනසමලඬිකතවරසරීරං පරමාය බුද්ධසිරියා විරොචමානන්ති අත්ථො. දීපරුක්ඛං වාති ආරොපිතදීපං දීපරුක්ඛමිව. තරුණසූරියංව උග්ගතන්ති අභිනවොදිතාදිවිචම්ච, සොම්මභාවෙන ජලන්තන්ති අත්ථො. සූරියස්ස තරුණභාවො පන උදයං පටිච්ච වුච්චති. න හි වන්දස්ස විය භානිවුද්ධියො අත්ථී. ඛ්‍යාමජ්ජභානුරඤ්ජිතන්ති ඛ්‍යාමජ්ජභාය අනුරඤ්ජිතං. ධීරං පස්සති ලොකනායකන්ති සබ්බලොකෙකධීරං පස්සති නායකන්ති අත්ථො.

අථායස්මා ධම්මසෙනාපති අතිසීතලසලිලධරනිකරපරිවුම්ඛිතකුටෙ නානාවිධසූරහිතරුකුසුමවාසිතකුටෙ පරමරුවීරවිත්තකුටෙ ගිජ්ඣකුටෙ පබ්බතෙ යත්වාච දසහි චක්කවාලසහස්සෙහි ආගතෙහි දෙවබ්‍රහ්මගණෙහි පරිවුතං භගවත්තං අනුත්තරාය බුද්ධසිරියා අනොපමාය බුද්ධලීලාය සබ්බරත්නමයෙ චඬිකමෙ චඬිකමමානං දිස්වා – “භන්දාහං භගවත්තං උපසඬිකමිත්වා බුද්ධගුණපරිදීපනං බුද්ධවංසදෙසනං යාවෙය්‍ය” න්ති චිත්තෙන්වා අත්තනා සද්ධිං චසමානානි පඤ්ච භික්ඛුසත්තානි සන්තිපාතෙසි. තෙන වුත්තං –

46.

“පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානං, කතකිච්චාන තාදිනං;
බිණ්ණසවානං විමලානං, බණ්ණන සන්තිපාතයී” ති.

තත්ථ පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානන්ති පඤ්ච භික්ඛුසත්තානි, උපයොගත්ථෙ සාම්චචනං දට්ඨබ්බං. කතකිච්චානන්ති චතුසු සච්චෙසු චතුහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපභානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන පරිනිට්ඨිතසොළසකිච්චානන්ති අත්ථො. බිණ්ණසවානන්ති පරික්ඛණචතුරාසවානං. විමලානන්ති විගතමලානං, බිණ්ණසචත්තා වා විමලානං පරමපරිසුද්ධචිත්තසත්තානානන්ති අත්ථො. බණ්ණනානි බණ්ණයෙව. සන්තිපාතයීති සන්තිපාතෙසි.

ඉදානි තෙසං භික්ඛුනං සන්තිපාතෙ ගමනෙ ච කාරණං දස්සනත්ථං –

47.

“ලොකජ්ජසාදනං නාම, පාටිභීරං නිදස්සයි;
අම්මෙහි තත්ථ ගන්ත්වාන, වන්දිස්සාම මයං ජිනං.

48.

“ඵථ සබ්බෙ ගමිස්සාම, තුව්ඡිස්සාම මයං ජිනං;

කඩබං විනෝදයිස්සාම, පස්සිත්වා ලොකනායක”න්ති. – ඉමා ගාථායො
වුත්තා;

තත්ථ ලොකප්පසාදනං නාමාති ලොකස්ස පසාදකරණතො ලොකප්පසාදනං
පාටිභිරං වුච්චති. “උල්ලොකප්පසාදනං නාමාතිපි පායො, තස්ස
ලොකවිවරණපාටිභාරියන්ති අත්ථො. තං පන උද්ධං අකනිට්ඨභවනතො හෙට්ඨා
යාව අවිච්චි එත්ථන්තරෙ එකාලොකං කත්ථා එත්ථන්තරෙ සබ්බෙසම්පි සත්තානං
අඤ්ඤමඤ්ඤං දස්සනකරණාධිට්ඨානන්ති වුච්චති. නිදස්සයිති දස්සෙයි. අම්හෙපිති
මයම්පි. තත්ථාති යත්ථ භගවා, තත්ථ ගන්ත්වානාති අත්ථො. වන්දිස්සාමාති මයං
භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දිස්සාම. එත්ථ පන අම්හෙපි, මයන්ති ඉමෙසං ද්විත්තං
සද්දානං පුරිමස්ස ගමනකිරියාය සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො, පච්ඡිමස්ස
වන්දනකිරියාය. ඉතරථා හි පුනරුත්තිදොසතො න මුච්චති.

එථාති ආගච්ඡථ. කඩබං විනෝදයිස්සාමාති එත්ථාහ – බිණාසවානං පන කඩබා
නාම කාවිපි නත්ථි, කස්මා ථෙරො එවමාහාති? සච්චමෙවෙනං, පය්මමග්ගෙනෙව
සමුච්ඡෙදං ගතා. යථාහ –

“කතමෙ ධම්මා දස්සනෙන පහාතබ්බාති? වත්තාරො
දිට්ඨිගතසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදා විචිකිච්ඡාසභගතො චිත්තුප්පාදො අපායගමනීයො
ලොභො දොසො මොහො මානො තදෙකට්ඨා ව කිලෙසා”ති (ධ. ස. 1405 ථොකං
විසදිසං).

න පනෙසා විචිකිච්ඡාසඬබ්බාතා කඩබාති, කිත්තු පඤ්ඤත්තිඅජානනං නාම.
ථෙරො පන භගවන්තං බුද්ධවංසං පුච්ඡිතුකාමො, සො පන බුද්ධානංයෙව විසයො,
න පච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං, තස්මා ථෙරො අවිසයත්තා එවමාහාති වෙදිතබ්බං.
විනෝදයිස්සාමාති විනෝදෙස්සාම.

අථ බො තෙ භික්ඛු ථෙරස්ස වචනං සුත්ථා අත්තනො අත්තනො
පත්තච්චරමාදාය සුවම්මිතා විය මහානාගා පහින්නකිලෙසා ඡින්නබන්ධනා අප්පිච්ඡා
සන්තුට්ඨා පච්චිත්තා අසංසට්ඨා
සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනසම්පන්නා තරමානා සන්නිපත්තිංසු.
තෙන වුත්තං –

49.

“සාධුති තෙ පටිස්සුත්ථා, නිපකා සංවුත්තිදියා;
පත්තච්චරමාදාය, තරමානා උපාගමු”න්ති.

තත්ථ සාධුති අයං සාධු-සද්දො ආයාවනසම්පට්ච්ඡනසම්පහංසනසුන්දරාදීසු
දිස්සති. තථා හෙස – “සාධු මෙ, හන්තෙ භගවා, සංබිත්තෙන ධම්මං
දෙසෙතු”තිආදීසු (සං. නි. 4.95; 5.382; අ. නි. 4.257) ආයාවනෙ දිස්සති. “සාධු,
හන්තෙති බො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අහිනන්දිත්ථා අනුමොදිත්ථා”තිආදීසු

(ම. නි. 3.86) සම්පට්ඨනේ. “සාධු සාධු, සාරිපුත්තා” තිආදීසු (දී. නි. 3.349) සම්පහංසනේ.

“සාධු ධම්මරුචි රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
සාධු මිත්තානමද්දුබ්බො, පාපස්සාකරණං සුඛ” න්ති. —

ආදීසු (ජා. 2.18.101) සුන්දරෙ. ඉධ සම්පට්ඨනේ. තස්මා සාධු සුට්ඨති ථෙරස්ස වචනං සම්පට්ඨන්තිවාති අත්ථො (දී. නි. අට්ඨ. 1.189; ම. නි. අට්ඨ. 1.1 සුත්තනික්ඛෙපවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 1.115 අග්ගිකභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා). නිපකාති පණ්ඩිතා පඤ්ඤවත්තා. සංවුත්තින්ද්‍රියාති ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරා, ඉන්ද්‍රියසංවරසමන්තාගතාති අත්ථො. තරමානාති තුරිතා. උපාගමුන්ති ථෙරං උපසඩ්ධම්මංසු.

50-1. ඉදානි ධම්මසෙනාපතිස්ස පවත්තිං දස්සෙන්තෙහි සඬ්භිතිකාරකෙහි “බිණ්ණසවෙහි විමලෙහි” තිආදිගාලායො වුත්තා තත්ථ දන්තෙහිති කායෙන ව විත්තෙන ව දන්තෙහි. උත්තමෙ දමෙති අරහත්තෙ, නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං දට්ඨබ්බං. තෙහි භික්ඛුහිති පඤ්චෙහි භික්ඛුසතෙහි. මහාගණීති සීලාදීහි ව සඬ්ඛ්‍යාවසෙන ව මහන්තො ගණො අස්ස අත්ථිති මහාගණී, නානාපදවසෙන වා සීලාදීහි ගුණෙහි මහන්තො ගණොති මහාගණො, මහාගණො අස්ස අත්ථිති මහාගණී. ලලුන්තො දෙවොව ගගනෙති ඉද්ධිවිලාසෙන විලාසෙන්තො දෙවො විය ගගනතලෙ භගවත්තං උපසඩ්ධම්මිති අත්ථො.

52. ඉදානි “තෙ ඉත්ථම්භුතා උපසඩ්ධම්මංසු” ති උපසඩ්ධමවිධානදස්සනත්ථං “උක්කාසිතඤ්ච බිජිත” න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ උක්කාසිතඤ්චාති උක්කාසිතසද්දඤ්ච. බිජිතන්ති බිජිතසද්දඤ්ච. අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛියාති උපෙක්ඛිත්වා, තං උභයං අකත්වාති අධිප්පායො. සුබ්බතාති සුවිමලධුතගුණා. සප්පතිස්සාති සහපතිස්සයා, නිවවුත්තිනොති අත්ථො.

53. සයම්භුන්ති සයමෙව අඤ්ඤාපදෙසං විනා පාරමියො පුරෙත්වා අධිගතබුද්ධභාවන්ති අත්ථො. අවිචුග්ගතන්ති අභිනවොදිතං. වන්දං වාති වන්දං විය, නහෙ ජලන්තං භගවත්තං ගගනෙ වන්දං විය පස්සන්තිති එවං පදසම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. ඉධාපි යථා-සද්දො නිපාතමත්තොව.

54. විජ්ජුං වාති විජ්ජුසනං විය. යදි විරට්ඨිතිකා අවිරජ්ජහා අස්ස තාදිසන්ති අත්ථො. ගගනෙ යථාති ආකාසෙ යථා, ඉධාපි යථා-සද්දො නිපාතමත්තොව. ඉතො පරමි පීදිසෙසු යානෙසු යථා-සද්දො නිපාතමත්තොති දට්ඨබ්බො.

55. රහදම්ච විජ්ජසන්නන්ති අතිගම්භීරවිත්ථං මහාරහදං විය අනාවිලං විජ්ජසන්නං සලිලං. සුචුල්ලං පදුමං යථාති සුවිකසිතපදුමවනං රහදම්චාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. “සුචුල්ලං කමලං යථා” තිපි පායො, තස්ස කමනියභාවෙන සුචුල්ලං කමලවනම්චාති අත්ථො.

56. අථ තෙ භික්ඛු ධම්මසෙනාපතිජ්ජමුඛා අඤ්ජලිං සිරසි කත්වා දසබලස්ස චක්කාලඪකතතලෙසු පාදෙසු නිපතිංසුති අත්ථො. තෙන වුත්තං – “අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වාන, තුට්ඨහට්ඨා පමොදිතා”තිආදි. තත්ථ නිපතන්තීති නිපතිංසු, චන්දිංසුති අත්ථො. චක්කලක්ඛණෙනි චක්කං ලක්ඛණං යස්මිං පාදෙ සො පාදො චක්කලක්ඛණො, තස්මිං චක්කලක්ඛණෙ. ජාතිවසෙන “පාදෙ”ති වුත්තං, සත්ථුනො චක්කාලඪකතතලෙසු පාදෙසු නිපතිංසුති අත්ථො.

57. ඉදානි තෙසං කෙසඤ්චි ථෙරානං නාමං දස්සෙන්තෙහි “සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො, කොරණ්ඩසමසාදිසො”තිආදි ගාථායො වුත්තා. තත්ථ කොරණ්ඩසමසාදිසොති කොරණ්ඩකුසුමසදිසවණ්ණො, යදි එවං “කොරණ්ඩසමො”ති වා, “කොරණ්ඩසදිසො”ති වා වත්තබ්බං, කිං ද්වික්ඛත්තුං “සමසාදිසො”ති වුත්තන්ති වෙ? නායං දොසො, තාදිසො කොරණ්ඩසමත්තා කොරණ්ඩසදිසභාවෙනෙව කොරණ්ඩසමසාදිසො. න පනාධිකවචනවසෙනාති අධිජ්ජායො. සමාධිජ්ඣානකුසලොති එත්ථ අයං කුසල-සද්දො තාව අරොග්ගානවජ්ජජෙකසුඛවිපාකාදිසු දිස්සති. අයඤ්ඤි “කච්චි නු භොතො කුසලං, කච්චි භොතො අනාමය”න්තිආදිසු (ජා. 1.15.146; 2.20.129) ආරොග්ග දිස්සති. “කතමො පන, හන්තෙ, කායසමාවාරො කුසලො? යො ඛො, මහාරාජ, කායසමාවාරො අනවජ්ජො”ති (ම. නි. 2.361) එවමාදිසු අනවජ්ජෙ. “කුසලො ත්වං රථස්ස අභිගපච්චඪගාන”න්තිආදිසු (ම. නි. 2.87) ඡෙකෙ. “කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා”තිආදිසු (ධ. ස. 431 ආදයො) සුඛවිපාකෙ. ඉධ පන ඡෙකෙ දට්ඨබ්බො. වන්දතෙති වන්දිත්ථ.

58. ගජ්ජිතාති ගජ්ජන්තීති ගජ්ජිතා. කාලමෙසො වාති නිලසලිලධරො විය ගජ්ජිතා ඉද්ධිවිසයෙති අධිජ්ජායො. නිලුජ්ජලසමසාදිසොති නිලකුචලයසදිසවණ්ණො. හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙවත්ථාපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. මොග්ගල්ලානොති එවං ගොත්තවසෙන ලද්ධනාමො කොලිතො.

59. මහාකස්සපොපි වාති උරුචෙලකස්සපනදිකස්සපගයාකස්සපකුමාරකස්සපෙ බුද්දානුබුද්දකෙ ථෙරෙ උපාදාය අයං මහා, තස්මා “මහාකස්සපො”ති වුත්තො. පි වාති සම්භාවනසම්පිණ්ඩනත්ථො. උත්තත්තකනකසන්තිහොති සන්තත්තසුචණ්ණසදිසජ්චිවණ්ණො. ධුතගුණෙනි එත්ථ කිලෙසධුතනතො ධම්මො ධුතො නාම, ධුතගුණො නාම ධුතධම්මො. කතමො පන ධුතධම්මො නාම? අජ්ජිච්ඡතා, සන්තුට්ඨිතා, සල්ලෙඛනා, පච්චෙකතා, ඉදමට්ඨිකතාති ඉමෙ ධුතභිගචෙතනාය පරිවාරභූතා පඤ්ච ධම්මා “අජ්ජිච්ඡංයෙව නිස්සායා”තිආදිවචනතො ධුතධම්මො නාම. අථ වා කිලෙසෙ ධුතනතො ඤාණං ධුතං නාම, තස්මිං ධුතගුණෙ. අග්ගනික්ඛිත්තොති අග්ගො සෙට්ඨො කොට්ඨුතොති යපිතො. “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං ධුතවාදානං යදිදං මහාකස්සපො”ති (අ. නි. 1.188, 191) යානන්තරෙ යපිතොති අත්ථො. අයං පන අග්ග-සද්දො ආදිකොට්ඨොට්ඨාසසෙට්ඨාදිසු දිස්සති. තථා හෙස – “අජ්ජනග්ගෙ,

සම්ම දොවාරික, ආවරාමි දාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨීන”න්තිආදීසු (ම. නි. 2.70) ආදිමිහි දිස්සති. “තෙනෙව අභිගුලග්ගෙන තං අභිගුලග්ගං පරාමසෙය්‍යා” (කථා. 441), “උච්ඡග්ගං වෙළග්ග”න්තිආදීසු කොටියං. “අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා” (සං. නි. 5.374) “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාෂෙතු”න්තිආදීසු (වුළව. 318) කොටියාසෙ. “යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා...පෙ.... තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායනී”තිආදීසු (අ. නි. 4.34) සෙටියෙ. ස්වායම්ම සෙටියෙ දට්ඨබ්බො. කොටියම්පි වත්තති. ථෙරො අත්තනො යානෙ සෙටියො වෙව කොටිභුතො ව. තෙන වුත්තං – “අග්ගනික්ඛිත්තො”ති, අග්ගො සෙටියො කොටිභුතොති අත්ථො (දී. නි. අට්ඨ. 1.250 සරණගමනකථා; පාරා. අට්ඨ. 1.15). ථොමිතොති පසංසිතො දෙවමනුස්සාදිහි. සත්ථු වණ්ණිකොති සත්ථාරා වණ්ණිකො ථුතො, “කස්සපො, භික්ඛවෙ, වන්දුපමො කුලානි උපසඬකමති අපකස්සෙව කායං අපකස්ස විත්තං නිව්චනවකො කුලෙසු අප්පගබ්භො”ති එවමාදිහි අනෙකෙහි සුත්තනයෙහි (සං. නි. 2.146) වණ්ණිකො පසත්ථො, සොපි භගවත්තං වන්දතීති අත්ථො.

60. දිබ්බවක්ඛුනන්ති දිබ්බං වක්ඛු යෙසං අත්ථි තෙ දිබ්බවක්ඛු, තෙසං දිබ්බවක්ඛුනං භික්ඛුනං අග්ගො සෙටියොති අත්ථො. යථාහ – “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං දිබ්බවක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධො”ති (අ. නි. 1.188, 192). අනුරුද්ධත්ථෙරො භගවතො වුළපිතුතො අමිතොදනස්ස නාම සක්කස්ස පුත්තො මහානාමස්ස කනිට්ඨභාතා මහාපුඤ්ඤො පරමසුබ්බමාලො, සො අත්තසත්තමො නික්ඛමිත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො, තස්ස පබ්බජ්ජානුක්කමො සඬ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකෙ (වුළව. 330 ආදයො) ආගතොව. අවිදුරෙ වාති භගවතො සන්තිකෙයෙව.

61. ආපත්තිඅනාපත්තියාති ආපත්තියඤ්ච අනාපත්තියඤ්ච කොට්ඨො. සතෙකිච්ඡායාති සප්පටිකම්මායපි අප්පටිකම්මායපි වාති අත්ථො. තත්ථ සප්පටිකම්මා සා ඡබ්බිධා භොති, අප්පටිකම්මා සා පාරාජිකාපත්ති. “ආපත්තිඅනාපත්තියා, සතෙකිච්ඡාය කොට්ඨො”තිපි පායො, සොයෙව අත්ථො. විනයෙති විනයපිටකෙ. අග්ගනික්ඛිත්තොති “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං විනයධරානං යදිදං, උපාලි”ති (අ. නි. 1.219, 228) එතදග්ගට්ඨානෙ යපිතොති අත්ථො. උපාලිති උපාලිත්ථෙරො. සත්ථු වණ්ණිකොති සත්ථාරා වණ්ණිකො පසත්ථො. ථෙරො කිර තථාගතස්සෙව සන්තිකෙ විනයපිටකං උග්ගණ්හිත්වා භාරුකච්ඡකවත්ථුං (පාරා. 78), අප්ප්‍රකවත්ථුං (පාරා. 158), කුමාරකස්සපවත්ථුන්ති (ම. නි. 1.249) ඉමානි තිණි වත්ථුනි සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා කථෙසි. තස්මා ථෙරො විනයධරානං අග්ගොති එවමාදිනා නයෙන සත්ථාරා වණ්ණිකොති වුත්තො.

62. සුබ්බමනිපුණත්ථපටිවිද්ධොති පටිවිද්ධසුබ්බමනිපුණත්ථො, පටිවිද්ධදුද්දසනිපුණත්ථොති අත්ථො. කථිකානං පවරොති ධම්මකථිකානං සෙටියො. “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං ධම්මකථිකානං යදිදං

පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො” ති (අ. නි. 1.188, 196) එතදග්ගපාළියං ආරොපිතො. තෙන වුත්තං “කපීකානං පවරො” ති. ගණිති සසඬිසො. ථෙරස්ස කිර සන්තිකෙ පබ්බජිතා කුලපුත්තා පඤ්චසතා අහෙසුං. සබ්බෙපි තෙ දසබ්බස්ස ජාතභූමිකා ජාතරට්ඨවාසිනො සබ්බෙව බිණ්ණාසවා සබ්බෙව දසකථාවත්ථුලාභිනො. තෙන වුත්තං “ගණි” ති. ඉසිති එසති ගවෙසති කුසලෙ ධම්මෙති ඉසි. මන්තාණියා පුත්තොති මන්තාණියා නාම බ්‍රාහ්මණියා පුත්තො. පුණ්ණොති තස්ස නාමං. විස්සුතොති අත්තනො අප්පිච්ඡතාදීහි ගුණෙහි විස්සුතො.

අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො පන සත්ථරි අභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මවක්කෙ අනුපුබ්බෙන ආගන්ත්වා රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තෙ කපිලවත්ථුං. ආගන්ත්වා අත්තනො භාගිනෙය්‍යං පුණ්ණං නාම මාණවං. පබ්බාපෙත්වා හගවන්තං වන්දිත්වා ආපුච්ඡිත්වා නිවාසත්ථාය සයං ඡද්දන්තදහං ගතො. පුණ්ණො පන හගවන්තං දස්සනාය ථෙරෙන සද්ධිං ආගන්ත්වා – “මය්හං පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පාපෙත්වා ව දසබ්බස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමි” ති කපිලපුරෙයෙව ඔභිතො, සො යොනිසොමනසිකාරං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා හගවන්තං උපසඬිකමි. එත්ථ පන අනුරුද්ධත්ථෙරො ව උපාලිත්ථෙරො ව ඉමෙ ද්වෙ ථෙරා හගවතො කපිලවත්ථුපුරං පවිසිත්වා ඤාතිසමාගමදිවසෙ පබ්බජිතා විය දස්සිතා, තං පන බන්ධකපාළියා අට්ඨකථාය ව න සමෙති. විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

අථ සත්ථා සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තං විත්තාචාරමඤ්ඤාය අත්තනො ගුණෙ කථෙතුමාරහි. තෙන වුත්තං –

63.

“එතෙසං විත්තමඤ්ඤාය, ඔපම්මකුසලො මුති;
කඬ්ඛච්ඡෙදො මහාවීරො, කථෙසි අත්තනො ගුණ” ති.

තත්ථ ඔපම්මකුසලොති උපමාය කුසලො. කඬ්ඛච්ඡෙදොති සබ්බසත්තානං සංසයච්ඡෙදකො.

ඉදානි තෙ අත්තනො ගුණෙ කථෙසි, තෙ දස්සෙතුං –

64.

“වත්තාරො තෙ අසඬ්ඛෙය්‍යා, කොටි යෙසං න නායති;
සත්තකායො ව ආකාසො, වක්කවාලා වනන්තකා;
බුද්ධඤ්ඤාණං අප්පමෙය්‍යං, න සක්කා එතෙ විජානිතු” ති. – වුත්තං;

තත්ථ වත්තාරොති ගණනපරිච්ඡෙදො. එතෙති ඉදානි වත්තබ්බෙ අත්ථෙ නිදස්සෙති. අසඬ්ඛෙය්‍යාති සඬ්ඛ්‍යාතුමසක්කුණෙය්‍යත්තා අසඬ්ඛෙය්‍යා, ගණනපථං විනිවත්තාති අත්ථො. කොට්ඨිආදි වා අත්තො වා මරියාදා. යෙසන්ති යෙසං චතුන්තං අසඬ්ඛෙය්‍යානං. න නායතීති න පඤ්ඤායති. ඉදානි තෙ

වුත්තප්පකාරෙ වත්තාරො අසඬ්ඛොයො දස්සෙතුං “සත්තකායො”තිආදි වුත්තං.
සත්තකායොති සත්තසමුහො, සත්තකායො අනන්තො අපරිමාණො අප්පමෙය්‍යො.
තථා ආකාසො ආකාසස්සාපි අන්තො නත්ථි. තථා චක්කවාළානි අනන්තානි එව.
බුද්ධඤ්ඤාණං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං අප්පමෙය්‍යං. න සක්කා එතෙ විජානිතුන්ති
යස්මා පනෙනෙ අනන්තා, තස්මා න සක්කා විජානිතුං.

65. ඉදානි සත්ථා අත්තනො ඉද්ධිවිකුබ්බනෙ සඤ්ජාතච්ඡරියබ්භුතානං
දෙවමනුස්සාදීනං කින්නාමෙතං අච්ඡරියං, ඉතොපි විසිට්ඨතරං අච්ඡරියං අබ්භුතං
අත්ථි, මම තං සුඤ්ඤාථාති ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙන්නො –

“කිමෙතං අච්ඡරියං ලොකෙ, යං මෙ ඉද්ධිවිකුබ්බනං;
අඤ්ඤෙ බහු අච්ඡරියා, අබ්භුතා ලොමහංසනා”ති. – ආදිමාහ;

තත්ථ කින්නි පටික්ඛෙපවචනං. එතන්ති ඉදං ඉද්ධිවිකුබ්බනං සන්ධායාහ. යන්ති
අයං යං-සද්දො “යං තං අපුච්ඡිමහ අකිත්තයි නො, අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඬ්ඨස
බ්බුහි”තිආදීසු (සු. නි. 1058; මහානි. 110; වුළුනි. මෙත්තගුමාණවපුච්ඡා 77)
උපයොගවචනෙ දිස්සති. “අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො; යං එකිස්සා
ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා”ති (අ. නි. 1.277; විහ. 809; මි. ප.
5.1.1) එත්ථ කාරණවචනෙ. “යං විපස්සි භගවා කප්පෙ උදපාදී”ති (දී. නි. 2.4)
එත්ථ භූමිමෙ. “යං බො මෙ, භන්තෙ, දෙවානං තාවතිංසානං සම්මුඛා සුතං සම්මුඛා
පටිග්ගහිතං, ආරොචෙමි තං භගවතො”තිආදීසු (දී. නි. 2.293) පච්චත්තවචනෙ.
ඉධාපි පච්චත්තවචනෙ දට්ඨබ්බො (දී. නි. අට්ඨ. 2.4). අඤ්ඤෙ බහු මම අච්ඡරියා
අබ්භුතවිසෙසා සන්තීති දීපෙති.

ඉදානි තෙ අච්ඡරියෙ දස්සෙන්නො –

66.

“යදාහං තුසිතෙ කායෙ, සන්තුසිතො නාමහං තදා;
දසසහස්සි සමාගම්ම, යාවන්ති පඤ්ජලී මම”න්ති. – ආදිමාහ;

තත්ථ යදානි යස්මිං කාලෙ. අහන්ති අත්තානං නිද්දිසති. තුසිතෙ කායෙති
තුසිතසඬ්ඛාතෙ දෙවනිකායෙ. යදා පනාහං සමත්තිංසපාරමියො පුරෙත්වා
පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා ඤාතත්ථවරියලොකත්ථවරියබුද්ධත්ථවරියානං
කොට්ඨං පත්වා සත්තසතකමහාදානානි දත්වා සත්තක්ඛන්තුං පථවිං කම්පෙත්වා
වෙස්සන්තරත්තභාවතො වචිත්වා දුතියෙ විත්තවාරෙ තුසිතභවනෙ නිබ්බන්තො
තදාපි සන්තුසිතො නාම දෙවරාජා අහොසිං. දසසහස්සි සමාගම්මාති
දසසහස්සවක්කවාළෙසු දෙවතා සන්තිපතිත්වාති අත්ථො. යාවන්ති පඤ්ජලී මමන්ති
මං උපසඬ්ඨකම්ත්වා, “මාරිස, තයා දස පාරමියො පුරෙන්නෙන න සක්කසම්පත්තිං
න මාර න බ්‍රහ්ම න චක්කවත්තිසම්පත්තිං පත්ථෙන්නෙන පුරිතා,
ලොකනිත්ථරණත්ථාය පන බුද්ධත්තං පත්ථයමානෙන පුරිතා, සො තව කාලො,

මාරිස, බුද්ධත්තය සමයො, මාරිස, බුද්ධත්තයා” ති (ජා. අට්ඨ. 1. නිදානකථා, අවිදුරෙතිදානකථා) යාවත්ති මමන්ති. තෙන චුත්තං -

67.

“කාලො බො තෙ මහාවීර, උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං;
සදෙවකං තාරයන්තො, බුජ්ඣස්සු අමතං පද්”න්ති.

තත්ථ කාලො තෙති කාලො තව, අයමෙව වා පායො. උප්පජ්ජාති පටිසන්ධිං ගණ්හ, “ඔක්කමා” තිපි පායො. සදෙවකන්ති සදෙවකං ලොකන්ති අත්ථො. තාරයන්තොති එත්ථ පාරමියො පුරෙන්නොපි තාරයති නාම, පාරමියො මත්ථකං පාපෙන්නොපි තාරයති නාම, වෙස්සන්තරත්තභාවතො වචිත්වා තුසිතපුර පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සට්ඨිවස්සතසහස්සාධිකාති සත්තපණ්ණාසවස්සකොටියො තත්ථ තිට්ඨන්තොපි තාරයති නාම, දෙවතාහි යාවිතො පඤ්චවිධං මහාවිලොකිතං විලොකෙත්වා මහාමායාදෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තොපි දසමාසෙ ගබ්භවාසං වසන්තොපි තාරයති නාම, එකුනතිංස වස්සාති අගාරමජ්ඣෙ තිට්ඨන්තොපි තාරයති නාම. රාහුලහද්දස්ස ජාතදිවසෙ ඡන්තසභායො කණ්ඩකං ආරුශ්භ නික්ඛමන්තොපි තිණ්ණ රජ්ජාති අතික්කමිත්වා අනොමාය නාම නදියා තීරෙ පබ්බජන්තොපි තාරයති නාම, ඡබ්බස්සාති පධානං කරොන්තොපි විසාබ්භුණ්ණමායං මහාබොධිමණ්ඩං ආරුශ්භ මාරබලං විධමිත්වා පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ ද්වාදසඨගං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමපටිලොමතො සම්මසිත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිච්ඡිකුන්තොපි තාරයති නාම, සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙපි, සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙපි, සකදාගාමිඵලක්ඛණෙපි, අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙපි, අනාගාමිඵලක්ඛණෙපි, අරහත්තමග්ගක්ඛණෙපි, අරහත්තඵලක්ඛණෙපි තාරයති නාම, යදා අට්ඨාරසදෙවතාකොට්ඨසහස්සෙහි පඤ්චවග්ගියානං අමතපානං අදාසි, තතො පට්ඨාය තාරයි නාමාති චුච්චති. තෙන චුත්තං -

“සදෙවකං තාරයන්තො, බුජ්ඣස්සු අමතං පද්”න්ති.

අථ මහාසත්තො දෙවතාහි යාවියමානොපි දෙවතානං පටිඤ්ඤං අදත්ථාව කාලදීපදෙසකුලපනෙත්තිආයුපරිවිජ්ජෙවසෙන පඤ්චවිධං මහාවිලොකනං නාම විලොකෙසි. තත්ථ “කාලො නු බො, න කාලො” ති පයමං කාලං විලොකෙසි. තත්ථ වස්සසතසහස්සතො උද්ධං ආයුකාලො කාලො නාම න භොති. කස්මා? ජාතිජරාමරණාදීනං අපාකටත්තා, බුද්ධානඤ්ච ධම්මදෙසනා නාම තිලක්ඛණමුත්තා නාම නත්ථි, තෙසං අනිච්චං දුක්ඛමනත්තාති කට්ඨන්තානං “කිත්තාමෙනෙ කට්ඨන්ති” ති න සද්දහන්ති, තතො අභිසමයො න භොති, තස්මිං අසති අනියායානිකං සාසනං භොති. තස්මා සො අකාලො. වස්සසතතො උභොතො ආයුකාලොපි කාලො න භොති. කස්මා? තදා සත්තා උස්සන්තකිලෙසා භොන්ති, උස්සන්තකිලෙසානඤ්ච දින්නො ඔවාදො ඔවාදට්ඨානෙ න තිට්ඨති, තස්මා සොපි අකාලො. වස්සසතසහස්සතො පට්ඨාය ගෙට්ඨා වස්සසතතො පට්ඨාය උද්ධං ආයුකාලො

කාලො නාම. ඉදානි වස්සසතායුකා මනුස්සානි අප්ථං බොධිසත්තො
“නිබ්බත්තිනිබ්බකාලො”ති අද්දස.

තතො දීපං ඔලොකෙන්තො “ඡම්බුද්දීපෙයෙව බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති”ති දීපං
පස්සි. තතො ඡම්බුද්දීපො නාම මහා දසයොජනසහස්සපරිමාණො, කතරස්මිං නු බො
පදෙසෙ බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති”ති දෙසං විලොකෙන්තො මජ්ඣිමදෙසං පස්සි. තතො
කුලං විලොකෙන්තො “බුද්ධා නාම ලොකසම්මතෙ කුලෙ නිබ්බත්තන්ති, ඉදානි
බත්තියකුලං ලොකසම්මතං, තත්ථ නිබ්බත්තිස්සාමි, සුද්ධොදනො නාම මෙ රාජා
පිතා භවිස්සති”ති කුලං අද්දස. තතො මාතරං විලොකෙන්තො “බුද්ධමාතා නාම
ලොලා සුරාධුත්තා න භොති, අබණ්ඩපඤ්චසීලාති අයඤ්ච මහාමායා නාම දෙවී
ඵදිසා, අයං මෙ මාතා භවිස්සතිති කිත්තකං අස්සා ආයු”ති ආවජ්ජෙන්තො දසන්තං
මාසානං උපරි සත්තදිවසානි පස්සි. ඉති ඉමං පඤ්චවිධවිලොකනං විලොකෙන්වා –
“කාලො මෙ, මාරිස, බුද්ධභාවායා”ති දෙවතානං පටිඤ්ඤං දත්වා තත්ථ
යාවතායුකං යත්වා තතො වචිත්වා සකාරාජකුලෙ මායාදෙවියා කුච්ඡයං පටිසන්ධිං
අග්ගහෙසි (ජා. අට්ඨ. 1.නිදානකථා, අවිදුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.නිදානකථා,
අවිදුරෙතිදානකථා). තෙන වුත්තං –

68.

“තුසිතා කායා වචිත්වාන, යදා ඔක්කමි කුච්ඡයං;
දසසහස්සිලොකධාතු, කම්පිත්ථ ධරණි තදා”ති. – ආදි;

තත්ථ ඔක්කමිති ඔක්කමිං. පාවිසිං. කුච්ඡයන්ති මාතුකුච්ඡමිහි.
දසසහස්සිලොකධාතු, කම්පිත්ථානි සතො සම්පජානො පන බොධිසත්තො
මාතුකුච්ඡං ඔක්කමන්තො ඵකුනවිසතියා පටිසන්ධිචිත්තෙසු මෙත්තාපුබ්බභාගස්ස
සොමනස්සසහගතඤ්ඤාණසම්පයුත්තඅසඬ්ඛාරිකකුසලචිත්තස්ස සදිස
මහාවිපාකචිත්තෙන ආසාල්හිපුණ්ණමායං උත්තරාසාල්හනක්ඛන්තෙනෙව
පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. තදා දසසහස්සිලොකධාතු සකලාපි කම්පි සඬ්ඛාරි
සම්පකම්පිති අත්ථො. ධරණිති ධාරෙති සබ්බෙ ථාවරජඬ්ගමෙති ධරණි, පථවි.

69. සම්පජානොව නික්ඛමිත්ති ඵත්ථ යදා පනාහං සතො සම්පජානොව

මාතුකුච්ඡතො ධම්මාසනතො ඔතරන්තො ධම්මකථිකො විය නිස්සෙණිතො
ඔතරන්තො පුරිසො විය ව ද්වෙ භත්ථෙ ව පාදෙ ව පසාරෙත්වා ධීතකොව
මාතුකුච්ඡසම්භවෙන කෙනවි අසුචිතා අමක්ඛිතොව නික්ඛමිං. සාධුකාරං
පවත්තෙන්තිති සාධුකාරං පවත්තයන්ති, සාධුකාරං දෙන්තිති අත්ථො. පකම්පිත්ථානි
කම්පිත්ථ, ඔක්කමනෙපි මාතුකුච්ඡතො නික්ඛමනෙපි දසසහස්සි පකම්පිත්ථානි
අත්ථො.

70. අප්ථ භගවා ගබ්භොක්කන්තිආදීසු අත්තනා සමසමං අදිස්වා

ගබ්භොක්කන්තිආදීසු අත්තනො අච්ඡරියදස්සන්තං “ඔක්කන්ති මෙ සමො
නත්ථි”ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ ඔක්කන්තිති ගබ්භොක්කන්තියං, භූමිමත්ථෙ

පව්වත්තවචනං, පටිසන්ධිග්ගහණෙනි අත්ථො. මෙනි මයා. සමොති සදිසො නත්ථී. ජාතිතොති එත්ථ ජායති එතාය මාතුයාති මාතා “ජාති” ති වුවවති, තතො ජාතිතො මාතුයාති අත්ථො. අභිනික්ඛමෙනි මාතුකුච්ඡිතො අභිනික්ඛමෙන පසවෙ සතීති අත්ථො. සම්බොධියන්ති එත්ථ පසත්ථා සුන්දරා බොධි සම්බොධි. අයං පන බොධි-සද්දො රුක්ඛමග්ගනිබ්බානසබ්බඤ්ඤාඤාණාදීසු දිස්සති – “බොධිරුක්ඛමුලෙ පට්ඨමාහිසම්බුද්ධො” ති (මහාව. 1; උදා. 1) ව, “අන්තරා ව ගයං අන්තරා ව බොධි” ති (ම. නි. 1.285; 2.341; මහාව. 11) ව ආගතට්ඨානෙ හි රුක්ඛො බොධිති වුවවති. “බොධි වුවවති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණ” ති (වුළුති. බග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) ආගතට්ඨානෙ මග්ගො. “පත්ථාන බොධිං අමතං අසඬ්ඛන” ති ආගතට්ඨානෙ නිබ්බානං. “පජ්ජොති බොධිං වරහුරිමෙධසො” ති (දී. නි. 3.217) ආගතට්ඨානෙ සබ්බඤ්ඤාඤාණං. ඉධ පන භගවතො අරහත්තමග්ගඤාණං අධිජ්ජෙතං (ම. නි. අට්ඨ. 1.13; පාරා. අට්ඨ. 1.11; උදා. අට්ඨ. 20; වරියා. අට්ඨ. නිදානකථා). අපරෙ “සබ්බඤ්ඤාඤාණ” තිතිපි වදන්ති, තස්සං සම්බොධියං අහං සෙට්ඨොති අත්ථො.

කස්මා පන භගවා සම්බොධිං පටිච්ච අත්තානං පසංසතීති? සබ්බගුණදායකත්තා. භගවතො හි සම්බොධි සබ්බගුණදායිකා සබ්බෙපි නිරවසෙසෙ බුද්ධගුණෙ දදාති, න පන අඤ්ඤෙසං. අඤ්ඤෙසං පන කස්සචි අරහත්තමග්ගො අරහත්තඵලමෙව දෙනි, කස්සචි තිස්සො විජ්ජා, කස්සචි ඡ අභිඤ්ඤා, කස්සචි චතස්සො පටිසම්භිදා, කස්සචි සාවකපාරමිඤාණං, පච්චෙකබුද්ධානං පච්චෙකබොධිඤාණමෙව දෙනි. බුද්ධානං පන සබ්බගුණසම්පත්තිං දෙනි. තස්මා භගවා සබ්බගුණදායකත්තා “සම්බොධියං අහං සෙට්ඨො” ති අත්තානං පසංසති. අපි ව භූමිං වාලෙන්වා සම්බොධිං පාපුණි, තස්මා “සම්බොධියං අහං සෙට්ඨො” ති වදන්ති. ධම්මවක්කජ්ජවත්තනෙනි එත්ථ ධම්මවක්කං පන දුට්ඨං හොති – පටිච්චෙධඤාණඤ්ච දෙසනාඤාණඤ්චාති. තත්ථ පඤ්ඤාපභාවිතං අත්තතො අරියඵලාවහං පටිච්චෙධඤාණං, කරුණාපභාවිතං සාවකානං අරියඵලාවහං දෙසනාඤාණං. පටිච්චෙධඤාණං ලොකුත්තරං කුසලං උපෙක්ඛාසහගතං අවිතක්කඅවිචාරං, දෙසනාඤාණං ලොකියං අධ්‍යාකතං, උභයමිපි පනෙතං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං. ඉධ පන දෙසනාඤාණං අධිජ්ජෙතං (පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.44).

71. ඉදානි භගවතො ගබ්භොක්කමනෙව පට්ඨිකම්පනාදිකං පවත්තිං සුත්ථා “අහො අච්ඡරියං ලොකෙ” ති දෙවතාහි අයං ගාථා වුත්තා. තත්ථ බුද්ධානං ගුණමහත්තතාති අහො බුද්ධානං ගුණමහත්තභාවො, අහො බුද්ධානං මහානුභාවොති අත්ථො දසසහස්සිලොකධාතු, ඡජ්ජකාරං පකම්පොති දසසු චක්කවාලසහස්සෙසු මහාපට්ඨි ඡජ්ජකාරං පකම්පිත්ථ වලිත්ථ. කථං? පුරත්ථිමතො උත්තමති පච්ඡිමතො ඔනමති, පච්ඡිමතො උත්තමති පුරත්ථිමතො ඔනමති, උත්තරතො උත්තමති දක්ඛිණතො ඔනමති, දක්ඛිණතො උත්තමති උත්තරතො ඔනමති, මජ්ඣිමතො උත්තමති පරියන්තතො ඔනමති, පරියන්තතො උත්තමති මජ්ඣිමතො ඔනමතීති එවං ඡජ්ජකාරං අනිලබලවලිතජලතරඬිගහඬිගසඬිසට්ටිතා විය නාවා චතුනභුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබලා පට්ඨිසන්ධාරකජලපරියන්තා

අවෙනතාපි සමානා සවෙනතා විය අයං මහාපථවී පීතියා නව්වන්තී විය
 අකම්පිත්ථාති අත්ථො. ඔහාසො ච මහා ආසීති අතික්කම්මෙව දෙවානං දෙවානුභාවං
 උළාරො ඔහාසො අහොසීති අත්ථො. අවිජේරං ලොමහංසනන්ති අවිජේරඤ්ච
 ලොමහංසනඤ්ච අහොසීති අත්ථො.

72. ඉදානි පථවිකම්පනාලොකපාතුභාවාදීසු අවිජරියෙසු වත්තමානෙසු
 භගවතො පවත්තිදස්සනත්ථං “භගවා තම්භි සමයෙ”තිආදිගාථායො චුත්තා. තත්ථ
 ලොකජෙට්ඨොති ලොකසෙට්ඨො. සදෙවකන්ති සදෙවකස්ස ලොකස්ස,
 සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං. දස්සයන්තොති පාටිභාරියං දස්සෙන්තො.

73. වඩ්ඤාමන්තොවාති දසලොකධාතුසහස්සාති අජ්ඣොත්ථරිත්වා යීතෙ තස්මිං
 රතනමයෙ වඩ්ඤාමෙ වඩ්ඤාමමානොව කථෙසී. ලොකනායකොති අථ සත්ථා
 මනොසිලාතලෙ සිහනාදං නදන්තො සිහො විය ගජ්ජන්තො පාචුස්සකමෙසො විය
 ච ආකාසගඬ්ඨං ඔතාරෙන්තො විය ච අට්ඨඬ්ඨගසමන්තාගතෙන (දී. නි. 2.285, 301)
 සවතීයෙන කමතීයෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන නානානයිවිත්තං චතුසච්චපට්ඨංයුත්තං
 තිලක්ඛණාහතං මධුරධම්මකථං කථෙසීති අත්ථො.

අන්තරා න නිවත්තෙති, චතුහත්ථෙ වඩ්ඤාමෙ යථාති එත්ථ සත්ථාරා පන
 නිම්මිතස්ස තස්ස වඩ්ඤාමස්ස එකා කොටි පාවීනවක්කවාලමුඛවට්ටියං එකා
 පවිෂ්ඨවක්කවාලමුඛවට්ටියං එවං යීතෙ තස්මිං රතනවඩ්ඤාමෙ වඩ්ඤාමමානො සත්ථා
 උහො කොටියො පත්ථාව නිවත්තති, අන්තරා උහො කොටියො අපත්ථා න
 නිවත්තති. යථා චතුහත්ථප්පමාණෙ වඩ්ඤාමෙ වඩ්ඤාමමානො උහො කොටියො
 සීඝමෙව පත්ථා නිවත්තති, එවං අන්තරා න නිවත්තතිති අත්ථො. කිං පන භගවා
 දසසහස්සයොජනප්පමාණායාමං වඩ්ඤාමං රස්සමකාසී, තාවමහන්තං වා අත්තභාවං
 නිම්මිතීති? න පනෙවමකාසී. අවින්තෙයොයා බුද්ධානං බුද්ධානුභාවො.
 අකනිට්ඨභවනතො පට්ඨාය යාව අවිච්චි, තාව එකඬ්ඨගණා අහොසී. තිරියතො ච
 දසවක්කවාලසහස්සාති එකඬ්ඨගණාති අහෙසුං. දෙවා මනුස්සෙ පස්සන්ති, මනුස්සාපි
 දෙවෙ පස්සන්ති. යථා සබ්බෙ දෙවමනුස්සා පකතියා වඩ්ඤාමමානං පස්සන්ති, එවං
 භගවන්තං වඩ්ඤාමමානං පස්සිංසුති. භගවා පන වඩ්ඤාමන්තොව ධම්මං දෙසෙති
 අන්තරාසමාපත්තිඤ්ච සමාපජ්ජති.

අථ ආයස්මා සාරිපුත්තො
 අපරිමිතසමයසමුපවිතකුසලබලජනිතද්වන්තිංසවරලක්ඛණොපසොහිතං
 අසීතානුබ්‍යඤ්ජනවිරාජිතං වරසරීරං සරදසමයෙ පරිපුණ්ණං විය රජනිකරං
 සබ්බථාලිපුල්ලං විය ච යොජනසතුබ්බෙධං පාරිච්ඡත්තකං අට්ඨාරසරත්තනුබ්බෙධං
 බ්‍යාමප්පහාපරික්ඛෙපසස්සිරිකං වරකනකගිරිමිව ජඬ්ඨගමං අනොපමාය බුද්ධලීලාය
 අනොපමෙත බුද්ධසිරිවිලාසෙන වඩ්ඤාමන්තං දසසහස්සිදෙවගණපරිවුතං භගවන්තං
 අද්දස. දිස්වාන අයං පන සකලාපි දසසහස්සි ලොකධාතු සන්තිපතිතා, මහතියා
 පනෙත්ථ ධම්මදෙසනාය භවිතබ්බං, බුද්ධවංසදෙසනා පන බහුපකාරා භගවති
 පසාදාවහා, යංනුනාහං දසබලස්ස අභිනීභාරතො පට්ඨාය බුද්ධවංසං

පරිපූර්ණයා” න්ති වින්තෙත්වා එකංසං වීවරං කත්වා හගවන්තං උපසඬකමිත්වා දසනබසමුප්පලං ජලජාමලාවිකල-කමල-මකුලසදිසං අඤ්ජලිං සිරසි කත්වා හගවන්තං “කිදිසො තෙ මහාවීරා” තිආදිකං පරිපූර්ණි. තෙන වුත්තං -

74.

“සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො, සමාධිජ්ඣානාකොවිදො;
පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්තො, පුච්ඡති ලොකනායකං.

75.

“කිදිසො තෙ මහාවීර, අභිනීහාරො නරුත්තම;
කම්භි කාලෙ තයා ධීර, පත්ථිතා බොධිමුත්තමා” ති. -

ආදි. කා නාමායං අනුසන්ධිති? පුච්ඡානුසන්ධි නාම. තිස්සො හි අනුසන්ධියො - පුච්ඡානුසන්ධි අජ්ඣාසයානුසන්ධි යථානුසන්ධිති. තත්ථ “එවං වුත්තෙ අඤ්ඤතරො භික්ඛු හගවන්තං එතදවොච - “කිං නු බො, හන්තෙ, ඔරිමං තීරං කිං පාරිමං තීරං” න්ති (සං. නි. 4.241) එවං පුච්ඡන්තානං හගවතා විස්සජ්ජිතසුත්තවසෙන පුච්ඡානුසන්ධි වෙදිතබ්බා.

“අථ බො අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො එවං චෙතසො පරිචිතක්කො උදපාදි ‘ඉති කිර, හො, රූපං අනත්තා, වෙදනා අනත්තා, සඤ්ඤා අනත්තා, සඬබ්බාරා අනත්තා, විඤ්ඤාණං අනත්තා, අනත්තකතානි කම්මානි කමත්තානං ඵ්ඨස්සන්ති’ ති. අථ බො හගවා තස්ස භික්ඛුනො චෙතසා චෙතොපරිචිතක්කමඤ්ඤාය භික්ඛු ආමන්තෙසි - යානං බො පනෙතං, භික්ඛවෙ, විජ්ජති, යං ඉධෙකච්චො මොසපුරිසො අවිද්වා අවිජ්ජාගතො තණ්හාධිපතෙය්සෙන චෙතසා සත්ථුසාසනං අතිධාවිතබ්බං මඤ්ඤායා ‘ඉති කිර, හො, රූපං අනත්තා, වෙදනා අනත්තා, සඤ්ඤා අනත්තා, සඬබ්බාරා අනත්තා, විඤ්ඤාණං අනත්තා, අනත්තකතානි කම්මානි කමත්තානං ඵ්ඨස්සන්ති’ ති...පෙ.... තං කිං මඤ්ඤං, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා” ති (ම. නි. 3.90) එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා හගවතා වුත්තවසෙන අජ්ඣාසයානුසන්ධි වෙදිතබ්බා.

යෙන පන ධම්මෙන ආදිමිහි දෙසනා උට්ඨිතා, තස්ස ධම්මස්ස අනුරූපධම්මවසෙන වා පටික්ඛෙපවසෙන වා යෙසු සුත්තෙසු උපරිදෙසනා ආගච්ඡති, තෙසං වසෙන යථානුසන්ධි වෙදිතබ්බා. තෙන වුත්තං “පුච්ඡානුසන්ධි” ති.

තත්ථ පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්තොති සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. පුච්ඡන්ති අපුච්ඡි. තත්ථ පුච්ඡා නාම අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා, විමතිවිෂේදනාපුච්ඡා, අනුමතිපුච්ඡා, කටේතුකම්යතාපුච්ඡානි පඤ්චවිධා හොති. තත්ථායං ථෙරස්ස කතමා පුච්ඡාති වෙ? යස්මා පනායං බුද්ධවංසො කප්පසතසහස්සාධිකඅසඬබ්බොයොපචිතපුඤ්ඤසම්භාරානං පච්චෙකබුද්ධානං

කප්පසතසහස්සාධිකඅසඬ්ඛොයොපච්ඡාදපුඤ්ඤසම්භාරානං ද්විත්තං
අග්ගසාවකානඤ්ච කප්පසතසහස්සොපච්ඡාදපුඤ්ඤසම්භාරානං සෙසමභාසාවකානං
වා අවිසයො, සබ්බඤ්ඤබුද්ධානංයෙව විසයො, තස්මා ථෙරස්ස අදිට්ඨජොතනා
පුච්ඡාති වෙදිතබ්බා.

කිදිසොති පුච්ඡනාකාරො, කිංපකාරොති අත්ථො. තෙති තව. අභිනීභාරොති
අභිනීභාරො නාම බුද්ධභාවත්ථං මානසං බන්ධිත්වා “බුද්ධබ්‍යාකරණං අලද්ධා න
උට්ඨතිස්සාමි”ති විරියමධිට්ඨාය නිපජ්ජනං. තෙන වුත්තං –

“කිදිසො තෙ මහාවීර, අභිනීභාරො නරුත්තමා”ති.

කම්භි කාලෙති තස්මිං කාලෙ. පත්ථිතාති ඉච්ඡිතා අභිකඩ්ඛිතා, “බුද්ධො
බොධෙය්‍යං මුත්තො මොවෙය්‍ය”න්තිආදිනා නයෙන බුද්ධභාවාය පණ්ඩානං කදා
කතන්ති අපුච්ඡි. බොධිති සම්මාසම්බොධි, අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණස්ස ච
සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණස්ස වෙතං අධිවචනං. උත්තමාති සාවකබොධිපච්චෙකබොධිහි
සෙට්ඨත්තා උත්තමාති වුත්තා. උභිත්තමත්තරා ම-කාරො පදසන්ධිකරො.

ඉදානි බුද්ධභාවකාරකෙ ධම්මෙ පුච්ඡන්තො –

76.

“දානං සීලඤ්ච නෙක්ඛම්මං, පඤ්ඤාවිරියඤ්ච කිදිසං;
බන්තිසච්චමධිට්ඨානං, මෙත්තුපෙක්ඛා ච කිදිසා.

77.

“දස පාරමි තයා ධීර, කිදිසි ලොකනායක;
කථං උපපාරමි පුණ්ණා, පරමත්ථපාරමි කථ”න්ති. – ආහ;

තත්ථ දානපාරමියං තාව බාහිරහණ්ඩපරිච්චාගො පාරමි නාම, අභිගපරිච්චාගො
උපපාරමි නාම, ජීවිතපරිච්චාගො පරමත්ථපාරමි නාමාති. එස නයො සෙසපාරමිසූපි.
එවං දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමන්තිංස පාරමියො
හොන්ති. තත්ථ බොධිසත්තස්ස දානපාරමිතාය පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම
නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස සසපණ්ඩිතජාතකෙ –

“හික්ඛාය උපගතං දිස්වා, සකත්තානං පරිච්චජිං;
දානෙන මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ දානපාරමි”ති. (වරියා. 1.143
තස්සුද්දානං) –

එවං පරං ජීවිතපරිච්චාගං කරොන්තස්ස දානපාරමි පරමත්ථපාරමි නාම ජාතා.

තථා සීලපාරමිතාය පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙනෙව
පනස්ස සඬ්ඛපාලජාතකෙ –

“සුලෙහි විනිවිජ්ඣන්තෙ, කොට්ටයන්තෙපි සත්තිහි;
භොජපුත්තෙ න කුප්පාමි, එසා මෙ සීලපාරමි”ති. (වරියා. 2.91) –

එවං අත්තපරිව්වාගං කරොන්තස්ස සීලපාරමි පරමත්ථපාරමි නාම ඡාතා.

තථා මහාරජ්ජං පහාය නෙක්ඛම්මපාරමියා පුරිත්තභාවානං පරිමාණං නාම
නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස චූළසුතසොමජාතකෙ –

“මහාරජ්ජං හත්ථගනං, බෙළපිණ්ඩංව ඡඩ්ඩයිං;
වජ්ජො න භොති ලග්ගනං, එසා මෙ නෙක්ඛම්මපාරමි”ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
නිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා) –

එවං නිස්සඩ්ගතාය රජ්ජං ඡඩ්ඩෙන්වා නික්ඛමන්තස්ස නෙක්ඛම්මපාරමි
පරමත්ථපාරමි නාම ඡාතා.

තථා මහොසධපණ්ඩිතකාලාදීසු පඤ්ඤාපාරමියා පුරිත්තභාවානං පරිමාණං
නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස සත්තුභත්තකපණ්ඩිතකාලෙ –

“පඤ්ඤාය විචින්නොහං, බ්‍රාහ්මණං මොවයිං දුබ්‍රා;
පඤ්ඤාය මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ පඤ්ඤාපාරමි”ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
නිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා) –

අන්තොහස්තගතං සප්පං දස්සෙන්තස්ස පඤ්ඤාපාරමි පරමත්ථපාරමි නාම ඡාතා.

තථා වීරියපාරමිතාය පුරිත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන
පනස්ස මහාජනකජාතකෙ –

“අතීරදස්සි ජලමජ්ඣෙ, හතා සබ්බෙව මානුසා;
විත්තස්ස අඤ්ඤා නත්ථි, එසා මෙ වීරියපාරමි”ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
නිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා) –

එවං මහාසමුද්දං තරන්තස්ස වීරියපාරමි පරමත්ථපාරමි නාම ඡාතා.

තථා ඛන්තිවාදිජාතකෙ –

“අවෙනනංව කොට්ටෙන්තෙ, තිණ්හෙන ඵරසුනා මමං;
කාසිරාජෙ න කුප්පාමි, එසා මෙ ඛන්තිපාරමි”ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා;
ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා) –

එවං අවෙනනභාවෙන විය මහාදුක්ඛං අධිවාසෙන්තස්ස ඛන්තිපාරමි පරමත්ථපාරමි
නාම ඡාතා.

තථා මහාසුතසොමජාතකෙ –

“සච්චවාචංචුරක්ඛන්තො, චජිත්වා මම ජීවිතං;
මොවෙසිං එකසතං ඛත්තියෙ, එසා මෙ සච්චපාරමී”ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
නිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා) –

එවං ජීවිතං චජිත්වා සච්චං අචුරක්ඛන්තස්ස සච්චපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා.

තථා මුග්ගපක්ඛජාතකෙ –

“මාතා පිතා න මෙ දෙස්සා, අත්තා මෙ න ච දෙස්සියො;
සබ්බඤ්ඤාතං පියං මය්හං, තස්මා වතං අධිට්ඨති”න්ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
නිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා;
වරියා 3.65) –

එවං ජීවිතමිපි පරිච්චජිත්වා වතං අධිට්ඨන්තස්ස අධිට්ඨානපාරමී පරමත්ථපාරමී
නාම ජාතා.

තථා සුවණ්ණසාමජාතකෙ –

“න මං කොච්ච උත්තසති, නපි භායාමි කස්සචි;
මෙත්තාබලෙනුපත්ථද්ධො, රමාමි පවනෙ තදා”ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
නිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා;
වරියා. 3.113) –

එවං ජීවිතමිපි අනොලොකෙත්වා මෙත්තායන්තස්ස මෙත්තාපාරමී පරමත්ථපාරමී
නාම ජාතා.

තතො ලොමහංසජාතකෙ –

“සුසානෙ සෙය්‍යං කප්පෙමි, ඡවට්ඨිකං උපනිධායහං;
ගාමණ්ඩලා උපගන්ත්වා, රූපං දස්සෙන්තිනප්පක”න්ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
නිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා;
වරියා. 3.119) –

එවං ගාමදාරකෙසු නිට්ඨුහනාදීහි චෙව මාලාගන්ධුපභාරාදීහි ච සුබදුක්ඛං
උප්පාදෙන්තෙසුපි උපෙක්ඛං අනතිවත්තන්තස්ස උපෙක්ඛාපාරමී පරමත්ථපාරමී
නාම ජාතා. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරො පන වරියාපිටකතො ගහෙනබ්බො.

ඉදානි ථෙරෙන පුට්ඨස්ස භගවතො ඛ්‍යාකරණං දස්සෙන්තෙහි සඬිගීතිකාරකෙහි

—

78.

“තස්ස පුට්ඨො වියාකාසී, කරච්ඡමධුරගිරො;
නිබ්බාපයන්තො භද්දං, භාසයන්තො සදෙවකං.

79.

“අතීතබුද්ධානං ජිනානං දෙසිතං, නිකීලිතං බුද්ධපරම්පරාගතං;
පුබ්බෙතිවාසානුගතාය බුද්ධියා, පකාසයී ලොකහිතං සදෙවකෙ” ති. –
වුත්තං;

තත්ථ තස්ස පුට්ඨො වියාකාසීති තෙන ධම්මසෙනාපතිනා පුට්ඨො හුත්වා තස්ස
බ්‍යාකාසී, අත්තනො අභිනිභාරනො පට්ඨාය අභිසම්බොධිපරියොසානං සබ්බං
බුද්ධවංසං කට්ඨෙති අත්ථො. කරච්ඡමධුරගිරොති කරච්ඡසකුණස්ස විය මධුරා ගිරා
යස්ස සො කරච්ඡමධුරගිරො, කරච්ඡමධුරමඤ්ජුස්සරොති අත්ථො. තත්‍රිදං
කරච්ඡානං මධුරස්සරතා – කරච්ඡසකුණා කිර මධුරරසං අම්බපක්කං
මුඛතුණ්ඩකෙන පහරිත්වා පග්ගරිතං ඵලරසං පිචිත්වා පක්ඛෙන තාළං දත්වා
විකුජමානෙ චතුප්පදා මදමත්තා විය ලළිතුං ආරභන්ති, ගොවරපසුතාපි චතුප්පදගණා
මුඛගතානිපි තිණානි ඡඩ්ඛෙන්වා තං නාදං සුණන්ති, වාළමීගා බුද්දකම්ගෙ
අනුබන්ධමානා උක්ඛිත්තං පාදං අනික්ඛිපිත්වා චිත්තකතා විය තිට්ඨන්ති,
අනුබන්ධමීගාපි මරණභයං හිත්වා තිට්ඨන්ති, ආකාසෙ පක්ඛන්දන්තා පක්ඛිනොපි
පක්ඛෙ පසාරෙන්වා තිට්ඨන්ති, උදකෙ මච්ඡාපි කණ්ණපටලං අවාලෙන්තා තං සද්දං
සුණමානා තිට්ඨන්ති. ඵලං මධුරස්සරා කරච්ඡා (දී. නි. අට්ඨ. 2.38; ම. නි. අට්ඨ.
2.386). නිබ්බාපයන්තො භද්දන්ති කිලෙසග්ගිසන්තත්තසබ්බජනමානසං
ධම්මකථාමතධාරාය සීතිභාවං ජනයන්තොති අත්ථො. භාසයන්තොති
තොසයන්තො. සදෙවකන්ති සදෙවකං ලොකං.

අතීතබුද්ධානන්ති අතීතානං බුද්ධානං. අම්භාකං භගවතො අභිනිභාරස්ස
පුරතො පන තණ්හඬිකරො මෙධඬිකරො සරණඬිකරො දීපඬිකරොති චත්තාරො
බුද්ධා ඵකස්මිං කප්පෙ නිබ්බන්තිංසු. තෙසං අපරභාගෙ කොණ්ඩඤ්ඤාදයො
තෙවීසති බුද්ධාති සබ්බෙ දීපඬිකරාදයො චතුචීසති බුද්ධා ඉධ “අතීතබුද්ධා” ති
අධිප්පෙතා, තෙසං අතීතබුද්ධානං. ජිනානන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. දෙසිතන්ති
කථිතං. චතුචීසති යා බුද්ධානං චතුසච්චපට්ඨංයුත්තං ධම්මකථං. නිකීලිතන්ති තෙසං
වරිතං.
කප්පජාතිගොත්තායුබොධිසාවකසන්තිපාතඋපට්ඨාකමානාපිතුපුත්තහරියාපරිච්ඡෙදා
දිකං නිකීලිතං නාම. බුද්ධපරම්පරාගතන්ති දීපඬිකරදසබලතො පට්ඨාය යාව
කස්සපපරම්පරතො ආගතං දෙසිතං නිකීලිතං වාති අත්ථො. පුබ්බෙතිවාසානුගතාය
බුද්ධියාති ඵකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියොති (ම. නි. 1.148, 384, 421; 2.233; 3.82;
පාරා. 12) ඵලං විහත්තං පුබ්බෙ නිවුට්ඨක්ඛන්ධසන්තානසබ්බානං පුබ්බෙතිවාසං
අනුගතා උපගතා තාය පුබ්බෙතිවාසානුගතාය බුද්ධියා,
පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤාණෙනාති අත්ථො. පකාසයීති බ්‍යාකාසී. ලොකහිතන්ති
සබ්බලොකහිතං බුද්ධවංසං. සදෙවකෙති සදෙවකෙ ලොකෙති අත්ථො.

80. අප්ඵ භගවා කරුණාසීතලෙන භද්දයෙන සදෙවකං ලොකං සවනෙ නියොජෙන්නො “පීතිපාමොජ්ජජනන”න්තිආදිමාහ. තත්ථ පීතිපාමොජ්ජජනනන්ති පීතිපාමොජ්ජකරං පීතියා පුබ්බභාගං පාමොජ්ජං, පඤ්චවණ්ණාය පීතියා ජනනන්ති අත්ථො. සොකසල්ලවිනොදනන්ති සොකසඬ්ඛානානං සල්ලානං විනොදනං විද්ධංසනං. සබ්බසම්පත්තිපටිලාභන්ති සබ්බාපි දෙවමනුස්සසම්පත්තිආදයො සම්පත්තියො පටිලභන්ති එතෙනාති සබ්බසම්පත්තිපටිලාභො, තං සබ්බසම්පත්තිපටිලාභං බුද්ධවංසදෙසනන්ති අත්ථො. විත්තීකත්වාති විත්තෙ කත්වා, බුද්ධානුස්සතිං පුරක්ඛත්වාති අත්ථො. සුණාමාති නිසාමෙථ නිබ්බාධං. මෙති මම.

81. මදනිම්මදනන්ති ජාතිමදාදිනං සබ්බමදානං නිම්මදනකරං. සොකනුදන්ති සොකො නාම ඤාතිබ්‍යසනාදීහි ථුට්ඨස්ස විත්තසන්නාපො. කිඤ්චාපි අත්ථනො දොමනස්සමෙව භොති, එවං සන්නෙපි අත්තොනිජ්ඣානලක්ඛණො, වෙනසො පරිනිජ්ඣායනරසො, අනුසොවනපච්චුපට්ඨානො, තං සොකං නුදතීති සොකනුදො, තං සොකනුදං. සංසාරපරිමොචනන්ති සංසාරබන්ධනතො පරිමොචනකරං. “සංසාරසමතික්කම”න්තිපි පායො, තස්ස සංසාරසමතික්කමකරන්ති අත්ථො.

සබ්බදුක්ඛක්ඛයන්ති එත්ථ දුක්ඛං-සද්දො දුක්ඛවෙදනා-දුක්ඛවත්ථු-දුක්ඛාරම්මණ-දුක්ඛපච්චය-දුක්ඛට්ඨානාදීසු දිස්සති. අයඤ්ඤි “දුක්ඛස්ස ච පභානා”තිආදීසු (දී. නි. 1.232; ම. නි. 1.383, 430; පාරා. 11) දුක්ඛවෙදනායං දිස්සති. “ජාතිපි දුක්ඛා ජරාපි දුක්ඛා”තිආදීසු (දී. නි. 2.387; සං. නි. 5.1081) දුක්ඛවත්ථුස්මිං. “යස්මා ච බො, මහාලි, රූපං දුක්ඛං දුක්ඛානුපතිතං දුක්ඛාවක්කන්ත”න්තිආදීසු (සං. නි. 3.60) දුක්ඛාරම්මණො. “දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො”තිආදීසු (ධ. ප. 117) දුක්ඛපච්චයෙ. “යාවඤ්චිදං, භික්ඛවෙ, න සුකරා අක්ඛානෙන පාපුණ්ණං යාව දුක්ඛා නිරයා”තිආදීසු (ම. නි. 3.250) දුක්ඛට්ඨානෙ. ඉධ පනායං දුක්ඛවත්ථුස්මිං දුක්ඛපච්චයෙපි ච දට්ඨබ්බො. තස්මා ජාතිආදිසබ්බදුක්ඛක්ඛයකරන්ති අත්ථො (ධ. ස. අට්ඨ. 2 ආදයො). මග්ගන්ති එත්ථ කුසලත්ථිකෙහි මග්ගීයති, කිලෙසෙ වා මාරොන්නො ගච්ඡතීති මග්ගොති බුද්ධවංසදෙසනා වුව්චති, තං නිබ්බානස්ස මග්ගභූතං බුද්ධවංසදෙසනං. සක්කච්චන්ති සක්කච්චං විත්තීකත්වා, ඔහිතසොතා හුත්වාති අත්ථො. පටිපජ්ජමාති අධිතිට්ඨං, සුණාමාති අත්ථො. අප්ඵ වා පීතිපාමොජ්ජජනනං සොකසල්ලවිනොදනං සබ්බසම්පත්තිපටිලාභහෙතුභූතං ඉමං බුද්ධවංසදෙසනං සුත්වා ඉදාති මදනිම්මදනාදිගුණවිසෙසාවහං සබ්බදුක්ඛක්ඛයං බුද්ධභාවමග්ගං පටිපජ්ජමාති සබ්බෙසං දෙවමනුස්සානං බුද්ධත්තං පණ්ඩාය උස්සාහං ජනෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංස-අට්ඨකමාය

රතනවඬ්ඤාමනකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිව්දිතා ව සබ්බාකාරෙන අබ්භන්තරනිදානස්සත්ථවණ්ණනා.

2. සුමෙධපත්ථනාකථාවණ්ණනා

ඉදානි –

1-2.

“කප්පෙ ව සතසහස්සෙ, චතුරො ව අසඬ්ඛියෙ;
අමරං නාම නගරං, දස්සනෙය්‍යං මනොරම”න්ති. –

ආදිනායප්පවත්තාය බුද්ධවංසවණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො. සා පනෙසා බුද්ධවංසවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුවිචමානා පාකටා හොති, තස්මා සුත්තනික්ඛෙපවිචාරණා තාව වෙදිතබ්බා. චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අට්ඨුප්පත්තිකොති. තත්ථ යානි සුත්තානි හගවා පරෙහි අනජ්ඣිට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙන කටෙසි. සෙය්‍යථිදං – ආකඬ්ඛෙය්‍යසුත්තං (ම. නි. 1.64 ආදයො) චත්ථසුත්තන්ති (ම. නි. 1.70 ආදයො) එවමාදිති, තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො.

යානි වා පන “පරිපක්කා බො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාවනියා ධම්මා, යංනුනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං බයෙ විනෙය්‍ය”න්ති (සං. නි. 4.121) එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං බත්තිං මනං බුජ්ඣනකභාවඤ්ච ඔලොකෙත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි. සෙය්‍යථිදං – රාහුලොවාදසුත්තං ධම්මවක්කප්පවත්තනසුත්තන්ති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13 ආදයො; පටි. ම. 2.30) එවමාදිති, තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො.

හගවත්තං උපසඬ්ඛිතම්ථා තෙ තෙ දෙවමනුස්සා පඤ්භං පුච්ඡන්ති. එවං පුට්ඨෙන පන හගවතා යානි කථිතානි දෙවතාසංයුත්ත (සං. නි. 1.1 ආදයො) බොජ්ඣඬ්ඛගසංයුත්තාදිති (සං. නි. 5.182 ආදයො) තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො.

යානි වා පන උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච දෙසිතානි ධම්මදායාද- (ම. නි. 1.29 ආදයො) පුත්තමංසුපමාදිති (සං. නි. 2.63), තෙසං අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. එවමෙනෙසු චතුසු සුත්තනික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස බුද්ධවංසස්ස පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො. පුච්ඡාවසෙන හි හගවතා අයං නික්ඛිත්තො. කස්ස පුච්ඡාවසෙන? ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස. චුත්තඤ්ඤෙනං අස්මිං නිදානස්මිං එව –

“සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො, සමාධිජ්ඣානකොවිදො;
පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්තො, පුච්ඡති ලොකනායකං;
කිදිසො තෙ මහාවීර, අභිනිභාරො නරුත්තමා”ති. (බු. වං. 1.74-75) –

ආදි. තෙනෙසා බුද්ධවංසදෙසනා පුච්ඡාවසිකානි වෙදිතබ්බා.

තත්ථ කප්පෙ ව සතසහස්සෙති එත්ථ කප්ප-සද්දො පනායං
අභිසද්දහනවොහාරකාලපඤ්ඤත්තිෂේදනවිකප්පනලෙසසමන්තභාවආයුකප්පමහා
කප්පාදීසු දිස්සති. තථා හි “ඔකප්පනීයමෙතං භොතො ගොතමස්ස. යථා තං
අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා” තිආදීසු (ම. නි. 1.387) අභිසද්දහනෙ දිස්සති.
“අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු” ත්ති එවමාදීසු
(වුළුව. 250) වොහාරෙ. “යෙන සුදං නිව්චකප්පං විහරාමි” තිආදීසු (ම. නි. 1.387)
කාලෙ. “ඉච්චායස්මා කප්පො” ති (සු. නි. 1098; වුළුනි. කප්පමාණවපුච්ඡා 117;
කප්පමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 61) ව, “නිග්‍රොධකප්පො ඉති තස්ස නාමං, තයා කතං
භගවා බ්‍රාහ්මණස්සා” ති ව එවමාදීසු (සු. නි. 346) පඤ්ඤත්තියං. “අලඬිකතො
කප්පිතකෙසමස්සු” ති එවමාදීසු (ජා. 2.22.1368) ඡේදනෙ. “කප්පති
ද්වඩගුලකප්පො” තිආදීසු (වුළුව. 446) විකප්පෙ. “අත්ථි කප්පො
නිපජ්ජිතු” ත්තිආදීසු (අ. නි. 8.80) ලෙසෙ. “කෙවලකප්පං ඡේතවනං
ඔහාසෙත්වා” තිආදීසු සමන්තභාවෙ. “නිට්ඨතු, භන්තෙ, භගවා කප්පං, නිට්ඨතු
සුගතො කප්ප” ත්ති (දී. නි. 2.178; උදා. 51) එත්ථ ආයුකප්පෙ. “කීච දීඝො නු ඛො,
භන්තෙ, කප්පො” ති (සං. නි. 2.128-129) එත්ථ මහාකප්පෙ. ආදිසද්දෙන
“සත්ථුකප්පෙන වත කිර, භො, මයං සාවකෙන සද්ධිං මන්තයමානා න
ජානිමිහා” ති (ම. නි. 1.260) එත්ථ පටිභාගෙ. “කප්පො නට්ඨො භොති.
කප්පකතොකාසො ජිණ්ණො භොති” ති (පාටි. 371) එත්ථ විනයකප්පෙ. ඉධ පන
මහාකප්පෙ දට්ඨබ්බො. තස්මා කප්පෙ ව සතසහස්සෙති මහාකප්පානං
සතසහස්සානන්ති අත්ථො (දී. නි. අට්ඨ. 1.29; 3.275; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.1; අ. නි.
අට්ඨ. 2.3.128; බු. පා. අට්ඨ. 5.මඩගලසුත්ත, එවමිච්චාදිපාඨවණ්ණනා; සු. නි. අට්ඨ.
2.මඩගලසුත්තවණ්ණනා; වරියා. අට්ඨ. නිදානකථා.1; වුළුනි. අට්ඨ.
බග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා). වතුරො ව අසඬ්ඛියෙති “වතුන්තං
අසඬ්ඛියොයානං මත්ථකෙ” ති වචනසෙසො දට්ඨබ්බො. කප්පසතසහස්සාධිකානං
වතුන්තං අසඬ්ඛියොයානං මත්ථකෙති අත්ථො. අමරං නාම නගරන්ති “අමර” ත්ති
ව “අමරවති” ති ව ලද්ධනාමං නගරං අභොසි. කෙච් පනෙත්ථ අඤ්ඤානපි
පකාරෙන වණ්ණයන්ති, කිං තෙහි, නාමමත්තං පනෙතං තස්ස නගරස්ස.
දස්සනෙයාන්ති සුචිත්තවිචිත්‍ර-චච්චරද්වාර-වතුක්කසිඬ්ඛිසාටික-පාකාර-
පරික්ඛෙපපාසාද- හම්මිය-භවන-සමලඬිකතත්තා දස්සනීයං. මනොරමන්ති
සමසුච්චරමරමණියභූමිභාගත්තා ඡායුදකසම්පන්නත්තා සුලභාභාරත්තා
සබ්බොපකරණයුත්තත්තා ව සම්ද්ධත්තා දෙවමනුස්සාදීනං මනො රමයතීති
මනොරමං.

දසහි සද්දෙහි අවිචිත්තන්ති හත්ථිසද්දෙන අස්සසද්දෙන රථසද්දෙන
හෙරිසද්දෙන සඬ්ඛසද්දෙන මුද්දිඬ්ඛසද්දෙන විණාසද්දෙන ගීතසද්දෙන
සම්මතාලසද්දෙන “භුඤ්ජථ පිචථ බාදථා” ති දසමෙන සද්දෙනාති; ඉමෙහි දසහි
සද්දෙහි අවිචිත්තං අභොසි, සබ්බකාලං අනුපමුස්සවසමජ්ජනාටකා කීළන්තිති
අත්ථො. අන්තපානසමායුතන්ති අන්තෙන වතුබ්බිධෙනාභාරෙන ව පානෙන ව

සුට්ඨ ආයුතං අන්තපානසමායුතං, ඉමිනා සුභික්ඛතා දස්සිතා,
බහුඅන්තපානසමායුතන්ති අත්ථො.

ඉදානි තෙ දස සද්දෙ චත්ථුතො දස්සනත්ථං -

“හත්ථීසද්දං අස්සසද්දං, හෙරිසඬ්ඛරථානි ව;
බාදථ පිචථ වෙච, අන්තපානෙන සොසිත”න්ති. - වුත්තං;

තත්ථ හත්ථීසද්දන්ති හත්ථීනං කොඤ්චනාදසද්දෙන, කරණත්ථෙ
උපයොගච්චනං දට්ඨබ්බං. එස නයො සෙසපදෙසුපි. හෙරිසඬ්ඛරථානි වානි
හෙරිසද්දෙන ව සඬ්ඛසද්දෙන ව රථසද්දෙන වානි අත්ථො. ලිඬගවිපරියාසෙන
වුත්තං, ‘බාදථ පිචථා’ති එවමාදිනයජ්ජවත්තෙන අන්තපානපටිසංයුත්තෙන
සොසිතං අභිනාදිතන්ති අත්ථො. එත්ථාහ - තෙසං පන සද්දානං එකදෙසොව
දස්සිතො, න සකලොති? න එකදෙසො සකලො දසවිධො දස්සිතොව. කථං?
හෙරිසද්දෙන මුද්ධිගසද්දො සඬ්ඛගිතො, සඬ්ඛසද්දෙන විණාගිතසම්මතාළසද්දා
සඬ්ඛගිතානි දසෙව දස්සිතා.

එචං එකෙන පරියායෙන නගරසම්පන්නිං වණ්ණෙත්ථා පුන තමෙව දස්සෙතුං -

3.

“නගරං සබ්බඬ්ඛසම්පන්නං, සබ්බකම්මමුපාගතං, සත්තරතනසම්පන්නං,
නානාජනසමාකුලං;
සම්ඨ්ඨං දෙවනගරංව, ආවාසං පුඤ්ඤකම්මිත”න්ති. - වුත්තං;

තත්ථ සබ්බඬ්ඛසම්පන්නන්ති

පාකාරගොපුරට්ඨාලකාදිසබ්බනගරාවයවසම්පන්නං,
පරිපුණ්ණසබ්බවිත්තුපකරණධනධඤ්ඤතිණකට්ඨොදකන්ති වා අත්ථො.
සබ්බකම්මමුපාගතන්ති සබ්බකම්මන්තෙන උපගතං, සමුපගතසබ්බකම්මන්තන්ති
අත්ථො. සත්තරතනසම්පන්නන්ති පරිපුණ්ණමුත්තාදිසත්තරතනං,
චක්කවත්තිනිවාසභූමිතො වා හත්ථීරතනාදිහි සත්තරතනෙහි සම්පන්නං.
නානාජනසමාකුලන්ති නානාවිධදෙසභාසෙහි ජනෙහි සමාකුලං. සම්ඨ්ඨන්ති
මනුස්සොපභොගසබ්බොපකරණෙහි සම්ඨ්ඨං ජීතං. දෙවනගරං වානි දෙවනගරං විය
ආලකමන්ඨා විය අමරවතී සම්ඨ්ඨන්ති වුත්තං හොති. ආවාසං පුඤ්ඤකම්මිතන්ති
ආවසන්ති එත්ථ පුඤ්ඤකම්මිතො ජනානි ආවාසො. “ආවාසො”ති වත්තබ්බෙ
“ආවාස”න්ති ලිඬගහෙදං කත්ථා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. පඤ්ඤායති තෙනානි
පුඤ්ඤං, කුලරූපමභාගොගිස්සරියවසෙන පඤ්ඤායතීති අත්ථො. පුනාතීති වා
පුඤ්ඤං. සබ්බකුසලමලරජාපවාහකත්තා පුඤ්ඤං කම්මං යෙසං අත්ථී තෙ
පුඤ්ඤකම්මිතො, තෙසං පුඤ්ඤකම්මිතං ආවාසභූතන්ති අත්ථො.

තත්ථ සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණො පටිවසති උභතො සුජාතො මානිතො ව
පිනිතො ව, සංසුද්ධගහණිකො යාව සත්තමා කුලපරිවට්ඨා අක්ඛිත්තො

අනුපකූටියෝ ජාතිවාදෙන, අභිරූපෝ දස්සනියෝ පාසාදිකෝ පරමාය
 වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්තාගතො, සො තිණ්ණං වෙදානං පාරගු අහොසි
 සනිසණ්ඩුකෙටුහානං සාක්ඛරජ්ජහෙදානං ඉතිහාසපඤ්චමානං පදකො
 වෙය්‍යාකරණො අනවයො ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු. තස්ස පන
 දහරකාලෙයෙව මාතෘපිතරො කාලමකංසු. අථස්ස රාසිවඩ්ඪිකො අමච්චො
 ආයපොත්ථකං ආහරිත්වා සුවණ්ණරජතමණ්ණමුත්තාදිවිච්චරතනහරිතෙ ගබ්භෙ
 විවරිත්වා – “එත්ථකං තෙ, කුමාර, මාතු සන්තකං, එත්ථකං පිතු සන්තකං, එත්ථකං
 අය්‍යකපය්‍යකාන”න්ති යාව සන්තමා කුලපරිවට්ටා ධනං ආචික්ඛිත්වා – “එතං
 පටිපජ්ජාහී”ති නිය්‍යාතෙසි. සො “සාධු”ති සම්පට්ඨිත්වා පුඤ්ඤානි කරොන්තො
 අගාරං අජ්ඣාචසි. තෙන වුත්තං –

4.

“නගරෙ අමරවතියා, සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණො;
 අනෙකකොට්ඨන්තිවයො, පහුතධනධඤ්ඤවා.

5.

“අජ්ඣායකො මන්තධරො, තිණ්ණං වෙදානං පාරගු;
 ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ච, සධම්මෙ පාරම් ගතො”ති.

තත්ථ නගරෙ අමරවතියාති අමරවතීසඬ්ඛාතෙ නගරෙ. සුමෙධො නාමාති එත්ථ
 “මෙධා”ති පඤ්ඤා වුවවති. සා තස්ස සුන්දරා පසත්ථාති සුමෙධොති පඤ්ඤායිත්ථ.
 බ්‍රාහ්මණොති බ්‍රහ්මං අණති සික්ඛතීති බ්‍රාහ්මණො, මන්තෙ සජ්ඣායතීති අත්ථො.
 අක්ඛරවිත්තකා පන “බ්‍රහ්මුනො අපච්චං බ්‍රාහ්මණො”ති වදන්ති. අරියා පන
 බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණාති. අනෙකකොට්ඨන්තිවයොති කොට්ඨං සන්තිවයො
 කොට්ඨන්තිවයො, අනෙකො කොට්ඨන්තිවයො යස්ස සොයං
 අනෙකකොට්ඨන්තිවයො, අනෙකකොට්ඨ ධනසන්තිවයොති අත්ථො.
 පහුතධනධඤ්ඤවාති බහුලධනධඤ්ඤවා. පුරිමං භූමිගතගබ්භගතධනධඤ්ඤවසෙන
 වුත්තං, ඉදං නිච්චපරිහොගුපගතධනධඤ්ඤවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

අජ්ඣායකොති න ඥායතීති අජ්ඣායකො, ඥානභාවනාරහිතොති අත්ථො.
 වුත්තඤ්ඤොති – “න දානිමෙ ඥායන්තීති. න දානිමෙ ඥායන්තීති බො, වාසෙට්ඨ,
 ‘අජ්ඣායකා අජ්ඣායකා’ ත්වෙව තතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත”න්ති (දී. නි.
 3.132) එවං පට්ඨකජ්ජිකකාලෙ ඥානවිරහිතානං බ්‍රාහ්මණානං ගරභවචනං
 උජ්ජන්තං. ඉදානි මන්තං ඥායතීති අජ්ඣායකො, මන්තෙ පරිවත්තෙතීති ඉමිනා
 අත්ථෙත පසංසවචනං කත්වා වොහරන්ති. මන්තෙ ධාරෙතීති මන්තධරො. තිණ්ණං
 වෙදානන්ති ඉරුචෙදයපුච්චෙදසාමවෙදානං තිණ්ණං වෙදානං. අයං පන වෙද-සද්දො
 ඤාණසොමනස්සගන්ථෙසු දිස්සති. තථා හෙස – “යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුමාහිපඤ්ඤා,
 අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්ත”න්තිආදීසු (සු. නි. 1065) ඤාණෙ දිස්සති. “යෙ
 වෙදජාතා විවරන්ති ලොකෙ”තිආදීසු (අ. නි. 4.57) සොමනස්සෙ. “තිණ්ණං
 වෙදානං පාරගු සනිසණ්ඩුකෙටුහාන”න්තිආදීසු (දී. නි. 1.256) ගන්ථෙ. ඉධාපි

ගන්ට්ට (ම. නි. අටිය. 1.75). පාරගුනි තිණ්ණං වෙදානං ඔට්ඨපහතකරණමත්තෙන පාරං ගතොති පාරගු. ලක්ඛණෙන ඉත්ථිලක්ඛණපුරිසලක්ඛණමහාපුරිසලක්ඛණාදිකෙ ලක්ඛණෙ. ඉතිහාසෙති ඉතිහ ආස, ඉතිහ ආසාති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තෙ පුරාණසඞ්ඛාතෙ ගන්ට්ටිසෙසෙ. සධම්මෙති බ්‍රාහ්මණානං සකෙ ධම්මෙ, සකෙ ආචරියකෙ වා. පාරමීං ගතොති පාරං ගතො, දිසාපාමොක්ඛො ආචරියො අහොසිති අත්ටො.

අටේකදිවසං සො දසගුණගණාරාධිතපණ්ඩිතො සුමෙධපණ්ඩිතො උපරිපාසාදවරතලෙ රහොගතො හුත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා නිසින්තො වින්තෙසි – “පුනඛහවෙ පටිසන්ධිග්ගහණං නාම දුක්ඛං, තථා නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සරීරහෙදනං, අහඤ්ච ජාතිධම්මො, ජරාධම්මො, ඛ්‍යාධිධම්මො, මරණධම්මො, එවංභූතෙන මයා අජාතිං අජරං අඛ්‍යාධිං අමරණං සුඛං සිවං නිබ්බානං පරියෙසිතුං වට්ටති, අවස්සං භවචාරකතො මුච්චිත්වා නිබ්බානගාමිනා එකෙන මග්ගෙන භවිතඛිබ්”න්ති. තෙන වුත්තං –

6.

“රහොගතො නිසිදිත්වා, එවං වින්තෙසහං තදා;
දුක්ඛො පුනඛහවො නාම, සරීරස්ස ව හෙදනං.

7.

“ජාතිධම්මො ජරාධම්මො, ඛ්‍යාධිධම්මො සහං තදා;
අජරං අමරං ඛෙමං, පරියෙසිස්සාමි නිබ්බුතිං.

8.

“යංනුනිමං පුතිකායං, නානාකුණපපුරිතං;
ඡඩ්ඛයිත්වාන ගච්ඡෙය්‍යං, අනපෙක්ඛො අනත්ථිකො.

9.

“අත්ථි හෙහිති සො මග්ගො, න සො සක්කා න හෙතුයෙ;
පරියෙසිස්සාමි තං මග්ගං, භවතො පරිමුත්තියා”ති.

එත්ථ පන ගාථාසම්බන්ධඤ්ච අනුත්තානපදානමත්ථඤ්ච වත්ථාව ගමිස්සාම. තත්ථ රහොගතොති රහසි ගතො, රහසි යානෙ නිසින්තො. එවං වින්තෙසහන්ති එවං වින්තෙසිං අහං. එවන්ති ඉමිනා වින්තනාකාරං දස්සෙති. තදාති තස්මිං සුමෙධපණ්ඩිතකාලෙ. “එවං වින්තෙසහ”න්ති භගවා ඉමිනා අත්තනා සද්ධිං සුමෙධපණ්ඩිතං එකත්තං කරොති. තස්මා තදා සො සුමෙධො අහමෙවාති පකාසෙන්නො “එවං වින්තෙසහං තදා”ති භගවා උත්තමපුරිසවසෙනාහ. ජාතිධම්මොති ජාතිසභාවො. එස නයො සෙසපදෙසුපි. නිබ්බුතින්ති නිබ්බානං.

යංනුනාති පරිවිතක්කනත්ටෙ නිපාතො, යදි පනාහන්ති අත්ටො. පුතිකායන්ති පුතිභූතං කායං. නානාකුණපපුරිතන්ති මුත්ත-කරිස-පුඛ්ඛලොහිත-පිත්ත-සෙම්භ-

බෙළසිඬිසාණිකාදිඅනෙකකුණපපුරිතං. අනපෙක්ඛොති අනාලයො. අත්ථිති අවස්සං උපලබ්භති. හෙහිතීති හවිස්සති, පරිචිතක්කනවචනමිදං. න සො සක්කා න හෙතුයෙති තෙන මග්ගෙන න සක්කා න හවිතුං. සො පන මග්ගො හෙතුයෙති හෙතුභාවාය න න භොති, හෙතුයෙවාති අත්ථො. භවතො පරිමුත්තියාති භවබන්ධනවිමුත්තියාති අත්ථො.

ඉදානි අත්තනා පරිචිතක්කිතමත්ථං සම්පාදයිතුං “යථාපි”ති ආදිමාහ. යථා හි ලොකෙ දුක්ඛස්ස පටිපක්ඛභූතං සුඛං නාම අත්ථි, එවං භවෙ සති තප්පටිපක්ඛෙන විභවෙනාපි හවිතබ්බං, යථා ව උණ්හෙ සති තස්ස වූපසමභූතං සීතලමපි අත්ථි, එවං රාගාදිඅග්ගීනං වූපසමෙන නිබ්බානෙන හවිතබ්බං. යථා ව පාපස්ස ලාමකස්ස ධම්මස්ස පටිපක්ඛභූතො කල්‍යාණො අනවජ්ජධම්මොපි අත්ථියෙව, එවමෙව පාපිකාය ජාතියා සති සබ්බජාතිබෙපනතො අජාතිසඬ්ඛානෙන නිබ්බානෙනාපි හවිතබ්බමෙවාති. තෙන වුත්තං –

10.

“යථාපි දුක්ඛෙ විජ්ජන්තෙ, සුඛං නාමපි විජ්ජති;
එවං භවෙ විජ්ජමානෙ, විභවොපිවිජ්ජිතබ්බකො.

11.

“යථාපි උණ්හෙ විජ්ජන්තෙ, අපරං විජ්ජති සීතලං;
එවං තිව්ධග්ගි විජ්ජන්තෙ, නිබ්බානං ඉවිජ්ජිතබ්බකං.

12.

“යථාපි පාපෙ විජ්ජන්තෙ, කල්‍යාණමපි විජ්ජති;
එවමෙව ජාති විජ්ජන්තෙ, අජාතිපිවිජ්ජිතබ්බක”න්ති.

තත්ථ යථාපිති ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. සුඛන්ති කායිකචෙතසිකසුඛං, සුච්ඡු දුක්ඛං ඛණ්ණිති සුඛං. භවෙති ජනනෙ. විභවොති අජනනං, ජනනෙ විජ්ජමානෙ අජනනධම්මොපි ඉවිජ්ජිතබ්බො. තිව්ධග්ගි විජ්ජන්තෙති තිව්ධෙ රාගාදිකෙ අග්ගිමිහි විජ්ජමානෙති අත්ථො. නිබ්බානන්ති තස්ස තිව්ධස්ස රාගාදිඅග්ගිස්ස නිබ්බාපනං උපසමනං නිබ්බානඤ්ච ඉවිජ්ජිතබ්බං. පාපෙති අකුසලෙ ලාමකෙ. කල්‍යාණමපිති කුසලමපි. එවමෙවාති එවමෙවං. ජාති විජ්ජන්තෙති ජාතියා විජ්ජමානායාති අත්ථො. ලිඬිගහෙදඤ්ච විහත්තිලොපඤ්ච කත්වා වුත්තං. අජාතිපිති ජාතිබෙපනං අජාතිනිබ්බානමපි ඉවිජ්ජිතබ්බං.

අථාහං පරමපි වින්තෙසිං – “යථා නාම ගුරුරාසිමිහි නිමුග්ගෙන පුරිසෙන දුරතොව කමලකුචලයපුණ්ඩරිකසණ්ඩමණ්ඩිතං විමලසලිලං තළාකං දිස්වා – ‘කතරෙන නු බො මග්ගෙන තත්ථ ගන්තබ්බ’න්ති තළාකං ගවෙසිතුං යුත්තං. යං තස්ස අගවෙසනං, න සො තස්ස තළාකස්ස දොසො, තස්ස පුරිසස්සෙව දොසො. එවමෙව කිලෙසමලධොවනෙ අමතමහාතළාකෙ විජ්ජමානෙ යං තස්ස අගවෙසනං,

න සො අමතසඬ්ඛාතස්ස නිබ්බානමහාතළාකස්ස දොසො, පුරිසස්සෙව දොසො. යථා පන වොරෙහි සංපරිවාරිතො පුරිසො පලායනමග්ගෙ විජ්ජමානෙපි සචෙ සො න පලායති, න සො තස්ස මග්ගස්ස දොසො, තස්ස පුරිසස්සෙව දොසො. එවමෙව කිලෙසවොරෙහි පරිවාරෙත්වා ගහිතස්ස පුරිසස්ස විජ්ජමානෙයෙව නිබ්බානමහානගරගාමිමිහි සිචෙ මහාමග්ගෙ තස්ස මග්ගස්ස අගචෙසනං නාම න මග්ගස්ස දොසො, පුරිසස්සෙව දොසො. යථා බ්‍යාධිපිළිතො පුරිසො විජ්ජමානෙ බ්‍යාධිතිකිච්ඡකෙ චෙජ්ජෙ සචෙ තං චෙජ්ජං ගචෙසිත්වා තං බ්‍යාධිං න තිකිච්ඡාපෙති, න සො චෙජ්ජස්ස දොසො, තස්ස පුරිසස්සෙව දොසො. එවමෙව පන යො කිලෙසබ්‍යාධිපරිපිළිතො කිලෙසචූපසමග්ගකොවිදං විජ්ජමානමෙව ආචරියං න ගචෙසති, තස්සෙව දොසො, න කිලෙසබ්‍යාධිවිනායකස්ස ආචරියස්ස දොසො’ ති. තෙන චුත්තං –

13.

“යථා ගුඨගතො පුරිසො, තළාකං දිස්වාන පුරිතං;
න ගචෙසති තං තළාකං, න දොසො තළාකස්ස සො.

14.

“එවං කිලෙසමලධොවං, විජ්ජන්තෙ අමතන්තළෙ;
න ගචෙසති තං තළාකං, න දොසො අමතන්තළෙ.

15.

“යථා අරිහි පරිරුද්ධො, විජ්ජන්තෙ ගමනම්පථෙ;
න පලායති සො පුරිසො, න දොසො අඤ්ජස්ස සො.

16.

“එවං කිලෙසපරිරුද්ධො, විජ්ජමානෙ සිචෙ පථෙ;
න ගචෙසති තං මග්ගං, න දොසො සිචමඤ්ජසෙ.

17.

“යථාපි බ්‍යාධිතො පුරිසො, විජ්ජමානෙ තිකිච්ඡකෙ;
න තිකිච්ඡාපෙති තං බ්‍යාධිං, න දොසො සො තිකිච්ඡකෙ.

18.

“එවං කිලෙසබ්‍යාධිහි, දුක්ඛිතො පතිපිළිතො;
න ගචෙසති තං ආචරියං, න දොසො සො විනායකෙ’ ති.

තත්ථ ගුඨගතොති ගුඨකූපගතො, ගුථෙත ගතො මක්ඛිතො වා.
කිලෙසමලධොවන්ති කිලෙසමලසොධනෙ, භූමිමත්ථෙ පච්චත්තවචනං.
අමතන්තළෙති අමතසඬ්ඛාතස්ස තළාකස්ස, සාමිඅත්ථෙ භූමිමච්චනං දට්ඨබ්බං,
අනුස්සරං පක්ඛිපිත්වා චුත්තං. අරිහිති පච්චත්ථිකෙහි. පරිරුද්ධොති සමන්තතො
නිරුද්ධො. ගමනම්පථෙති ගමනපථෙ. ඡන්දාවිනාසත්ථං අනුස්සරාගමනං කත්වා

වුත්තං. න පලායතීති යදි න පලායෙය්‍යා. සො පුරිසොති සො වොරෙහි පරිරුද්ධො පුරිසො. අඤ්ජසස්සාති මග්ගස්ස. මග්ගස්ස හි –

“මග්ගො පත්ථො පථො පජ්ජො, අඤ්ජසං වට්ඨමායනං;
නාවා උත්තරසෙතු ව, කුල්ලො ච හිසි සඬකමො”ති. (වුළුති.
පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 101) –

බහුනි නාමානි. ස්වායම්ධ අඤ්ජසනාමෙන වුත්තො. සිවෙනි සබ්බපද්දවාහාවතො සිවෙ. සිවමඤ්ජසෙනි සිවස්ස අඤ්ජසස්සාති අත්ථො. තිකිච්ඡකෙති වෙජ්ජෙ. න තිකිච්ඡාපෙතීති න තිකිච්ඡාපෙය්‍යා. න දොසො සො තිකිච්ඡකෙති තිකිච්ඡකස්ස දොසො නත්ථි, ඛ්‍යාධිතස්සෙව දොසොති අත්ථො. දුක්ඛිතොති සඤ්ජාතකායිකචෙතසිකදුක්ඛො. ආවරියන්ති මොක්ඛමග්ගාවරියං. විනායකෙති ආවරියස්ස.

එවං පනාහං චිත්තෙත්වා උත්තරිමිපි එවං චිත්තෙසිං – “යථාපි මණ්ඩනකජාතිකො පුරිසො කණ්ඤෙ ආසත්තං කුණපං ඡඩ්ඛෙත්වා සුඛී ගච්ඡෙය්‍යා, එවං මයාපි ඉමං පුත්තිකායං ඡඩ්ඛෙත්වා අනපෙක්ඛෙන නිබ්බානමහානගරං පටිසිත්ඛිං. යථා ව නරනාරියො උක්කාරභූමියං උච්චාරපස්සාවං කත්වා න තං උච්ඡඩ්ගෙන වා ආදාය දසන්තෙ වා වෙදෙත්වා ආදාය ගච්ඡන්ති, අථ ඛො ජිගුච්ඡමානා ඔලොකෙතුමිපි අනිච්ඡන්තා අනපෙක්ඛා ඡඩ්ඛෙත්වා ගච්ඡන්ති, එවං මයාපි ඉමං පුත්තිකායං අනපෙක්ඛෙන ඡඩ්ඛෙත්වා අමතං නිබ්බානනගරං පටිසිත්තුං වට්ඨති. යථා ව නාවිකා නාම ජජ්ජරං නාවං උදකගාහිතිං ඡඩ්ඛෙත්වා අනපෙක්ඛාව ගච්ඡන්ති, එවමහමිපි ඉමං නවහි වණුමුඛෙහි පග්ගරන්තං කායං ඡඩ්ඛෙත්වා අනපෙක්ඛො නිබ්බානමහානගරං පටිසිස්සාමි. යථා ව කොචි පුරිසො මුත්තාමණිවෙපරියාදීනි නානාවිධානි රතනානි ආදාය වොරෙහි සද්ධිං මග්ගං ගච්ඡන්තො අත්තතො රතනවිනාසහයෙන තෙ වොරෙ ඡඩ්ඛෙත්වා ඛෙමං මග්ගං ගණ්හාති, එවමයමිපි පුත්තිකායො රතනවිලොපකචොරසදිසො. සවාහං එත්ථ තණ්හං කර්ස්සාමි, අරියමග්ගකුසලධම්මරතනානි මෙ නස්සිස්සන්ති, තස්මා මයා ඉමං මහාවොරසදිසං කරජකායං ඡඩ්ඛෙත්වා නිබ්බානමහානගරං පටිසිත්තුං වට්ඨති”ති. තෙන වුත්තං –

19.

“යථාපි කුණපං පුරිසො, කණ්ඤෙ බද්ධං ජිගුච්ඡිය;
මොවයිත්වාන ගච්ඡෙය්‍යා, සුඛී සෙරී සයංවසී.

20.

“තථෙවිමං පුත්තිකායං, නානාකුණපසඤ්චයං;
ඡඩ්ඛයිත්වාන ගච්ඡෙය්‍යා, අනපෙක්ඛො අනත්ථිකො.

21.

“යථා උච්චාරට්ඨානම්හි, කර්සං නරනාරියො;
ඡඩ්ඛයිත්වාන ගච්ඡන්ති, අනපෙක්ඛා අනත්ථිකා.

22.

“එවමෙවාහං ඉමං කායං, නානාකුණපපුරිතං;
ඡඩ්ඛයිත්වාන ගච්ඡස්සං, වච්චං කත්වා යථා කුට්ටිං.

23.

“යථාපි ජජ්ජරං නාවං, පලුග්ගං උදගාහිනිං;
සාමී ඡඩ්ඛෙත්වා ගච්ඡන්ති, අනපෙක්ඛා අනත්ථිකා.

24.

“එවමෙවාහං ඉමං කායං, නවච්ඡිද්දං ධුවස්සවං;
ඡඩ්ඛයිත්වාන ගච්ඡස්සං, ජිණ්ණනාවංව සාමිකා.

25.

“යථාපි පුරිසො වොරෙහි, ගච්ඡන්තො භණ්ඩමාදිය;
භණ්ඩච්ඡෙදහයං දිස්වා, ඡඩ්ඛයිත්වාන ගච්ඡති.

26.

“එවමෙව ඉමං කායො, මහාවොරසමො විය;
පහායිමං ගමිස්සාමි, කුසලච්ඡෙදනාහයා”ති.

තත්ථ යථාපි කුණපං පුරිසොති යථාපි දහරො යුවා මණ්ඩනකජාතිකො පුරිසො
අභිකුණපෙන වා කුක්කුරකුණපෙන වා මනුස්සකුණපෙන වා කණ්ඨෙ ආසත්තෙන
අට්ඨිත්වා හරායිත්වා ජිගුච්ඡිත්වා තං කුණපං මොවෙත්වා ගච්ඡෙය්‍ය. සුඛිති
සුඛිතො. සෙරීති යථිච්ඡකච්ඡාරි. නානාකුණපසඤ්චයන්ති
අනෙකච්චකුණපරාසිභූතං “නානාකුණපපුරිත”න්තිපි පාඨො.

උච්චාරට්ඨානම්හිති උච්චාරෙන්නි වච්චං කරොන්නි එත්ථාති උච්චාරො,
උච්චාරො ව සො යානං වෙති උච්චාරට්ඨානං. අථ වා උස්සාසියාතීති උස්සාසො,
වච්චස්සෙතං නාමං, තස්ස යානං උස්සාසට්ඨානං, තස්මිං උස්සාසට්ඨානම්හි,
උක්කාරට්ඨානෙති අත්ථො. වච්චං කත්වා යථා කුට්ටිති වච්චං කත්වා කුට්ටිං
නරනාරියො වියාති අත්ථො.

ජජ්ජරන්ති ජිණ්ණං. පලුග්ගන්ති පලුජ්ජන්තිං, විකිරන්තින්ති අත්ථො.
උදගාහිනිති උදකගාහිනිං. සාමීති නාවාසාමිකා. නවච්ඡිද්දන්ති චක්ඛුසොකාදීහි
නවහි වණමුඛෙහි ඡිද්දාවච්ඡිද්දෙහි යුත්තත්තා නවච්ඡිද්දං. ධුවස්සවන්ති
ධුවනිස්සන්දං, නිව්චං පග්ගරණාසුචන්ති අත්ථො.

හණ්ඩමාදියාති යංකිඤ්චි රතනාදිකං හණ්ඩං ආදිය. හණ්ඩච්ඡේදනයං දිස්වාති හණ්ඩස්ස අච්ඡින්නෙනෙහ භයං දිස්වාති අත්ථො. එවමෙවාති සො හණ්ඩමාදාය ගච්ඡන්තො පුරිසො විය. අයං කායොති අයං පන කුච්ඡිතානං පරමජෙගුච්ඡානං ආයොති කායො. ආයොති උපත්තිට්ඨානං. ආයන්ති තතොති ආයො, කුච්ඡිතා කෙසාදයො. ඉති කුච්ඡිතානං කෙසාදීනං ආයොති කායො. මහාවොරසමො වියාති චක්ඛුආදීහි රූපාදීසු පියරූපෙසු සාරජ්ජනාදිවසෙන පාණාතිපානාදින්නාදානාදිවොරො හුත්වා සබ්බකුසලං විලුම්පතීති මහාවොරසමො. තස්මා යථා සො රතනහණ්ඩමාදාය වොරෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තො පුරිසො තෙ වොරෙ පහාය ගච්ඡති, එවමෙවාහමිපි ඉමං මහාවොරසමං කායං පහාය අත්තනො සොත්ථිභාවකරං මග්ගං ගවෙසිතුං ගමිස්සාමීති අත්ථසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. කුසලච්ඡේදනාභයාති කුසලධම්මවිලොපනභයෙනාති අත්ථො.

අපේවං සුමෙධපණ්ඩිතො නානාවිධාහි උපමාහි නෙක්ඛම්මකාරණං වින්තෙත්වා පුනපි වින්තෙසි – “ඉමං මහාධනරාසිං සංහරිත්වා මය්හං පිතුපිතාමහාදයො පරලොකං ගච්ඡන්තා එකකභාපණමිපි ගහෙත්වා න ගතා, මයා පන ගහෙත්වා ගමනකාරණං කාතුං චට්ටතී” ති ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසි – “අහං, මහාරාජ, ජාතිජරාදීහි උපද්ද්වනහදයො අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිස්සාමි, මය්හං අනෙකකොට්ඨකසහස්සං ධනං අත්ථී, තං දෙවො පටිපජ්ජතු” ති. රාජා ආහ – “න මය්හං තෙ ධනෙන අත්ථො, ත්වංයෙව යථිච්ඡකං කරොහී” ති.

සො ච “සාධු දෙවා” ති නගරෙ හෙරිං වරාපෙත්වා මහාජනස්ස දානං දත්වා චත්ථුකාමෙ ච කිලෙසකාමෙ ච පහාය අමරවරනගරසදිසතො අමරනගරතො නික්ඛමීත්වා එකකොච නානාමිගගණවන්තෙ හිමවන්තෙ ධම්මිකං නාම පබ්බතං. නිස්සාය අස්සමං කත්වා තත්ථ පණ්ණසාලං කත්වා පඤ්චදොසච්චජ්ජිතං වඩ්ඤ්ඤං මාපෙත්වා අට්ඨගුණසමුපෙතං අභිඤ්ඤාබලං සමාහරිතුං නවදොසසමන්තාගතං සාටකං පජහිත්වා ද්වාදසගුණමුපාගතං වාකචීරං නිවාසෙත්වා පබ්බජී. එවං පන සො පබ්බජිතො අට්ඨදොසසමාකිණ්ණං පණ්ණසාලං පහාය දසගුණසමන්තාගතං රුක්ඛමූලං උපගන්ත්වා සබ්බධඤ්ඤවිකතිං පහාය පවත්තඵලභොජනො හුත්වා නිසජ්ජට්ඨානවඩ්ඤ්ඤමනවසෙන පධානං පදහන්තො සත්තාහබ්බන්තරෙයෙව අට්ඨන්තං සමාපත්තීතං පඤ්චන්තඤ්ච අභිඤ්ඤානං ලාභී අහොසි. තෙන වුත්තං –

27.

“එවාහං වින්තයිත්වාන, නෙකකොට්ඨකං ධනං;
නාථානාථානං දත්වාන, හිමවන්තමුපාගමීං.

28.

“හිමවන්තස්සාවිදුරෙ, ධම්මිකො නාම පබ්බතො;
අස්සමො සුකතො මය්හං, පණ්ණසාලා සුමාපිතා.

29.

“වඩකමං තත්ථ මාපෙසිං, පඤ්චදොසවිවජ්ජිතං.

අට්ඨගුණසමුපෙනං, අභිඤ්ඤාබලමාහරිං.

30.

“සාටකං පජහිං තත්ථ, නවදොසමුපාගතං;
වාකචීරං නිවාසෙසිං, ද්වාදසගුණමුපාගතං.

31.

“අට්ඨදොසසමාකිණ්ණං, පජහිං පණ්ණසාලකං;
උපාගමී රුක්ඛමූලං, ගුණ දසහුපාගතං.

32.

“වාපිතං රොපිතං ධඤ්ඤං, පජහිං නිරවසෙසතො;
අනෙකගුණසම්පන්නං, පවත්තඵලමාදිශිං.

33.

“තත්ථජ්ජපධානං පදහිං, නිස්සජ්ජට්ඨානාවඩකමෙ;
අබ්භන්තරම්භි සත්තාහෙ, අභිඤ්ඤාබලපාපුණි”න්ති.

තත්ථ ඵවාහන්ති ඵවං අහං, හෙට්ඨා චුත්තජ්ජකාරෙන චිත්තෙන්වාති අත්ථො.
නාටානාටානන්ති සනාටානමනාටානඤ්ච අඩ්ඨානඤ්චෙව දලිද්දානඤ්ච “අත්ථිකා
ගණ්හන්තු”ති සහ කොට්ඨාගාරෙහි දත්වාති අත්ථො. භිමවන්තස්සාවිදුරෙති
භිමවන්තපබ්බතරාජස්ස අවිදුරෙ සමීපෙ. ධම්මිකො නාම පබ්බතොති ඵවංනාමකො
පබ්බතො. කස්මා පනායං ධම්මිකොති? යෙභුයොන පන බොධිසත්තා ඉසිපබ්බජ්ජං
පබ්බජිත්වා තං පබ්බතං උපනිස්සාය අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙන්වා සමණධම්මං
අකංසු. තස්මා සමණධම්මස්ස නිස්සයභූතත්තා “ධම්මිකො”ත්ථෙව පාකටො
අහොසි. අස්සමො සුකතො මය්හන්තිආදිනා සුමෙධපණ්ඩිතෙන අස්සමපණ්ණසාලා
වඩකමා සහත්ථා මාපිතා විය චුත්තා, න ච පන සහත්ථා මාපිතා, කිත්තු සක්කෙන
දෙවෙන පෙසිතෙ විස්සකම්මුනා දෙවපුත්තෙන නිමිමිතා. භගවා පන තදා අත්තනො
පුඤ්ඤානුභාවෙන නිබ්බත්තං තං සම්පදං සන්ධාය – “සාරිපුත්ත, තස්මිං පබ්බතෙ –

‘අස්සමො සුකතො මය්හං, පණ්ණසාලා සුමාපිතා;
වඩකමං තත්ථ මාපෙසිං, පඤ්චදොසවිවජ්ජිතං’”න්ති. – ආදිමාහ;

තත්ථ පණ්ණසාලාති පණ්ණජදනසාලා. තත්ථාති තස්මිං අස්සමපදෙ.
පඤ්චදොසවිවජ්ජිතන්ති පඤ්චහි වඩකමදොසෙහි විවජ්ජිතං. කතමෙ පඤ්ච
වඩකමදොසා නාම? ථද්ධවිසමතා, අන්තොරුක්ඛතා, ගහනච්ඡන්නතා,
අතිසම්බාධතා, අතිවිසාලතාති ඉමෙහි පඤ්චහි දොසෙහි විවජ්ජිතං.
උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන දිසතො සට්ඨිරතතො විත්ථාරතො දියඨිසරතතො වඩකමො
චුත්තො. අථ වා පඤ්චදොසවිවජ්ජිතන්ති පඤ්චහි නිවරණදොසෙහි විවජ්ජිතං.

පරිහීනං අභිඤ්ඤාබලමාහරිත්ති ඉමිනා උත්තරපදෙන සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා, සුමෙධකථා). අට්ඨගුණසමුපෙක්ඛිති “එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදානෙ අනභිගණෙ විගතූපක්කිලෙසෙ මුදුහුතෙ කම්මනියෙ ධීනෙ ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ”ති එවං චුත්තෙහි අට්ඨගුණෙහි (දී. නි. 1.244-245; ම. නි. 1.384-386, 431-433; පාරා. 12-14) සමන්තාගතං අභිඤ්ඤාබලං ආහරිං ආනෙසිත්ති අත්ථො.

කෙවි පන “අට්ඨහි සමණසුබ්බෙහි උපෙතං, අට්ඨිමානි සමණසුබ්බානි නාම ධනධක්ඤපරිග්ගහාභාවො, අනවජ්ජපිණ්ඩපාතපරියෙසනභාවො, නිබ්බුතපිණ්ඩභුක්ඤ්ජනභාවො, රට්ඨං පිළෙත්වා ධනධක්ඤාදීසු ගණ්හන්තෙසු රාජපුරිසෙසු රට්ඨපිළනකිලෙසාභාවො, උපකරණෙසු නිව්ජන්දරාගභාවො, චොරවිලොපනෙ නිබ්භයභාවො, රාජරාජමහාමත්තෙහි අසංසට්ඨභාවො, චතුසු දිසාසු අප්පට්ඨනභාවොති ඉමෙහි අට්ඨහි සමණසුබ්බෙහි (අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදාන, සුමෙධකථා; ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා) උපෙතං සමුපෙතං අස්සමං මාපෙසි”ත්ති අස්සමෙන සම්බන්ධං කත්වා වදන්ති, තං පාළියා න සමෙති.

සාටකන්ති වත්ථං. තත්ථාති තස්මිං අස්සමෙ. නවදොසමුපාගතන්ති, සාරිපුත්ත, තත්ථ වසන්තො අත්තනො නිවත්ථපාරුතං මහග්ගසාටකං පජ්භිං පරිච්චජිං. සාටකං පජ්භන්තො ච තත්ථ නව දොසෙ දිස්වා පජ්භින්ති දීපෙති. තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිතානඤ්ඤි සාටකස්මිං නව දොසා පකාසිතා. කතමෙ නව? සාටකස්ස මහග්ගභාවො, පරපට්ඨිකභාවො, පරිභොගෙන ලභුකං කිලිස්සනභාවො, කිලිට්ඨො ච ධොවිතබ්බො පුන රජිතබ්බො ච හොති පරිභොගෙන ජීරණභාවො, ජිණ්ණස්ස පුන තුන්තකරණං චා අග්ගළදානං චා කාතබ්බං හොති පුන පරියෙසනාය දුර්භිසම්භවභාවො, තාපසපබ්බජ්ජාය අනනුච්ඡවිකභාවො, පච්චත්ථිකානං සාධාරණභාවො, යථා නං න පච්චත්ථිකා ගණ්හන්ති, එවං ගොපෙතබ්බො හොති පරිදහනො විභූසනට්ඨානභාවො, ගහෙත්වා වරන්තස්ස මහිව්ජනාවොති එතෙහි නවහි දොසෙහි (අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදාන, සුමෙධකථා) උපගතං සාටකං පහාය වාකචීරං නිවාසෙසින්ති දීපෙති. වාකචීරන්ති මුඤ්ජනිණං භීරාභීරං කත්වා ගන්ථෙත්වා කතං වාකමයචීරං නිවාසනපාරුපනත්ථාය ආදිශින්ති අත්ථො. ද්වාදසගුණමුපාගතන්ති ද්වාදසහි ආනිසංසෙහි උපෙතං. එත්ථ ගුණ-සද්දො ආනිසංසට්ඨො “සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකච්චිතබ්බා”තිආදීසු (ම. නි. 3.379) විය. ම-කාරො පදසන්ධිකරො. වාකචීරස්මිං ද්වාදසානිසංසා අප්පග්ගසා, අපරායත්තතා, සහත්ථා කාතුං සක්කුණෙය්‍යතා, පරිභොගෙන ජිණ්ණෙපි සිබ්බිතබ්බාභාවො, චොරහයාභාවො පරියෙසන්තස්ස සුබ්බෙත කරණභාවො, තාපසපබ්බජ්ජාය සාරුජ්ජභාවො, සෙවමානස්ස විභූසනට්ඨානාභාවො, විවරජ්ජව්වයෙ අප්පට්ඨිකභාවො, පරිභොගසුබ්බභාවො, වාතුප්පත්තියා සුලභභාවො, වාකචීරෙ නට්ඨෙපි අනපෙක්ඛභාවොති ඉමෙහි ද්වාදසහි ගුණෙහි සම්පන්නං (අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදාන, සුමෙධකථා; ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා).

අථ සුමෙධපණ්ඩිතො තත්ථ පණ්ණසාලායං විහරන්තො පච්චුසසමයෙ පච්චුට්ඨාය අත්තනො නික්ඛමනකාරණං පච්චවෙක්ඛමානො ඵලං කීර වින්තෙසි – “අහං පන නවකනකකටකනුපුරාදිසඬිසට්ටනසද්දසම්මිස්සිත- මධුරහසිතකථිතගෙහජනරමණීයං උළාරවිභවසොහිතං සුරවරහවනාකාරමගාරං බෙළුපිණ්ඩං විය පහාය විවෙකාරාමනාය සබ්බජනපාපපවාහනං තපොවනං පච්චියොස්මි, ඉධ පන මෙ පණ්ණසාලාය වාසො දුතියො සරාවාසො විය හොති, හන්දාහං රුක්ඛමුලෙ වසෙය්‍ය”න්ති. තෙන වුත්තං –

31.

“අට්ඨදොසසමාකිණ්ණං, පජහිං පණ්ණසාලක”න්ති.

තත්ථ අට්ඨදොසසමාකිණ්ණන්ති අට්ඨහි දොසෙහි සමාකිණ්ණං සංයුත්තං. කතමෙහි අට්ඨහි? මහාසම්භාරෙහි නිජ්ඣාදනීයතා, තිණපණ්ණමත්තිකාදීහි නිව්චං පටිජග්ගනීයතා, සෙනාසනං නාම මහල්ලකස්ස පාපුණාතීති අවෙලාය වුට්ඨාපියමානස්ස වින්තෙකග්ගතා න හොතීති වුට්ඨාපනීයභාවො, සීතුණ්හස්ස පටිසාතෙන කායස්ස සුමුමාලකරණභාවො, සරං පච්චියෙන යං කිඤ්චි පාපං සක්කා කාතුන්ති ගරහපට්ඨිජාදනකරණභාවො, “මය්හමිද්”න්ති සපරිග්ගභාවො, ගෙහස්ස අත්ථිභාවො සදුතියකවාසො, උකාමඬිගුලසරගොලීකාදීනං සාධාරණතාය බහුසාධාරණභාවොති ඉති ඉමෙ අට්ඨ ආදීනවෙ (අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදාන, සුමෙධකථා) දිස්වා මහාසත්තො පණ්ණසාලං පජහිං.

ගුණ දසනුපාගතන්ති ඡන්තං පටික්ඛිපිත්වා දසහි ගුණෙහි උපෙතං, රුක්ඛමුලං උපගතොස්මිති අත්ථො. කතමෙහි දසහි? අජ්ජසමාරම්භතා, උපගමනමත්තමෙවෙත්ථ හොතීති සුලභානවජ්ජතා, අහිණ්හං තරුපණ්ණවිකාරදස්සනෙන අනිව්චසඤ්ඤාසමුට්ඨාපනතා, සෙනාසනමච්ඡෙරාභාවො, තත්ථ හි පාපං කරොන්තො ලජ්ජතීති පාපකරණාරභාභාවො, පරිග්ගහකරණාභාවො, දෙවතාහි සහ වාසො, ඡන්තපටික්ඛෙපො, පරිභොගසුඛතා, රුක්ඛමුලසෙනාසනස්ස ගතගතට්ඨානෙ සුලභතාය අනපෙක්ඛභාවොති ඉති ඉමෙ දස ගුණ (අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදාන, සුමෙධකථා) දිස්වා රුක්ඛමුලං උපගතොස්මිති වදති. ආහ ව –

“වණ්ණිතො බුද්ධසෙට්ඨෙන, නිස්සයොති ව භාසිතො;
නිවාසො පච්චිත්තස්ස, රුක්ඛමුලසමො කුතො.

“ආවාසමච්ඡෙරහරෙ, දෙවතාපරිපාලිතෙ;
පච්චිත්තෙ වසන්තො හි, රුක්ඛමුලමිහි සුබ්බතො.

“අභිරත්තානි නිලානි, පණ්ඩුනි පතිතානි ව;
පස්සන්තො තරුපණ්ණානි, නිව්චසඤ්ඤං පනුදති.

“තස්මා හි බුද්ධදායජ්ජං, භාවනාභිරතාලයං;

විවිත්තං නාතිමඤ්ඤෙය්‍යා, රුක්ඛමූලං විවක්ඛණො’’ති. (විසුද්ධි. 1.32);

අථ සුමෙධපණ්ඩිතො පණ්ණසාලාය දිට්ඨදොසො හුත්වා රුක්ඛමූලසෙනාසනෙ
ලද්ධානිසංඝො විහරන්තො උත්තරිපි වින්තෙසි – “ආභාරත්ථාය මෙ ගාමගමනං
ආභාරපරියෙසනදුක්ඛං, නාහං කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන නික්ඛමිත්වා ආභාරත්ථාය
පබ්බජිතො, ආභාරපරියෙසනමූලස්ස ච දුක්ඛස්ස පමාණං නත්ථි, යංනුනාහං
පචත්තඵලෙන යාපෙය්‍යා’’න්ති. ඉමං පන අත්ථවිසෙසං දීපෙන්නො –

32-33. “වාපිතං රොපිතං ධඤ්ඤං, පජ්භිං නිරවසෙසතො.

අනෙකගුණසම්පන්නං, පචත්තඵලමාදිසි’’න්ති. – ආදිමාහ;

තත්ථ වාපිතන්ති වපිත්වා නිජ්ඵන්නං. රොපිතන්ති රොපිත්වා නිජ්ඵන්නං,
වපනරොපනවසෙන දුට්ඨාව සස්සනිජ්ඵත්ති, තං දුට්ඨමිපි අත්තතො අජ්ජිච්ඡතාය
පහාය පචත්තඵලෙන යාපෙසිං. පචත්තඵලන්ති සයමෙව පනිතඵලං. ආදිසින්ති
පරිභුඤ්ජිං.

“පචත්තඵලසන්තුට්ඨො, අපරායත්තජීවිකො;
පභිනාහාරලොඋප්පො, හොති වාතුද්දිසො මුනි.

“ජහාති රසතණ්හඤ්ච, ආජීවො තස්ස සුජ්ඣති;
තස්මා හි නාතිමඤ්ඤෙය්‍යා, පචත්තඵලභොජන’’න්ති. (විසුද්ධි. 1.26
ථොකං විසදිසං) –

ඵචං පචත්තමානො සුමෙධපණ්ඩිතො නවිරස්සෙව අන්තොසත්තානෙ අට්ඨ
සමාපත්තියො පඤ්ච අභිඤ්ඤායො ච පාපුණි. ඉමමත්ථං පකාසෙන්නෙන
“තත්ථජ්ජපධානං පදභි’’න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං අස්සමෙ. පධානන්ති
වීරියං, වීරියඤ්චි පදභිතබ්බතො පධානභාවකරණතො චා “පධාන’’න්ති වුච්චති.
පදභින්ති වීරියමාරභිං. නිස්සජ්ජට්ඨානවඤ්ඤමෙති නිසජ්ජාය ච යානෙන ච
වඤ්ඤමෙන ච.

සුමෙධපණ්ඩිතො පන සෙය්‍යං පටික්ඛිපිත්වා නිසජ්ජට්ඨානවඤ්ඤමෙහෙව
රත්තින්දිවං විතිනාමෙත්වා සත්තාහබ්බන්තරෙයෙව අභිඤ්ඤාබලං පාපුණි. ඵචං පන
අභිඤ්ඤාබලං පත්වා සුමෙධතාපසෙ සමාපත්තිසුබ්බෙන විතිනාමෙත්තෙ තදා
සබ්බජනසඤ්චගහකරො මාරබලහයංකරො ඤාණදීපඤ්ඤකරො දීපඤ්ඤකරො නාම සත්ථා
ලොකෙ උදපාදි.

සඤ්ඤාපෙතෙව තස්සායමානුපුබ්බිකථා – අයං කිර දීපඤ්ඤකරො නාම
මහාසත්තො සමත්තිංස පාරමිසො පුරෙත්වා වෙස්සන්තරත්තභාවසදිසෙ අත්තභාවෙ
ධීතො පට්ඨිකම්පනාදිනි මහාදානානි දත්වා ආයුපරියොසානෙ තුසිතපුරෙ
නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං යත්වා දසසහස්සවක්කවාළදෙවතාහි
සන්නිපතිත්වා –

“කාලො බො තෙ මහාවීර, උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං;
සදෙවකං තාරයන්තො, බුජ්ඣස්ස අමතං පද්”න්ති. (බු. වං. 1.67) –

වුත්තෙ තතො සො දෙවතානං වචනං සුත්වා ච පඤ්ච මහාවිලෝකනානි
විලෝකෙත්වා තතො චුතො රම්මවතීනගරෙ අත්තනො යසවිභූතියා
විජිතවාසුදෙවස්ස නරදෙවස්ස සුදෙවස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ සුමේධාය දෙවියා
කුච්ඡස්මිං ආසාළ්භිපුණ්ණමියා උත්තරාසාළ්භනක්ඛන්තෙන පටිසන්ධිං ගහෙත්වා
මහතා පටිවාරෙන පරිහරියමානො මහාදෙවියා කුච්ඡමිහි මණ්කුටගතො විය කෙනවි
අසුචිනා අමක්ඛිතො දස මාසෙ වසිත්වා සලිලධරවිවරගතො සරදකාලවන්දො විය
තස්සා උදරතො නික්ඛමි.

ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි

තස්ස පන දීපඤ්ඤාකුමාරස්ස පටිසන්ධික්ඛණෙපි විජාතක්ඛණෙපි ද්වත්තිංස
පුබ්බනිමිත්තානි පාටිභාරියානි පාතූරහෙසුං. සබ්බසබ්බඤ්ඤාබෝධසත්තෙසු
මාතුකුච්ඡං ඔක්කමන්තෙසු නික්ඛමන්තෙසු සම්බුජ්ඣන්තෙසු ධම්මවක්කං
පවත්තන්තෙසුහි ඉමෙසු චතුසු යානෙසු ද්වත්තිංස පාටිභාරියානි පවත්තන්තෙව.
තස්මා මයා පාකටත්තා දීපඤ්ඤාකුමාරස්ස ජාතියං දස්සිතානි –

“දීපඤ්ඤාකුමාරෙ වාරුකරෙ කුමාරෙ, සිවංකරෙ සන්තිකරෙව ජාතෙ;
පකම්පි සඬ්ඤ්ඤාකුමාරෙ, සහස්සසඬ්ඤ්ඤාකුමාරෙ දසලෝකධාතු.

“වක්කවාලසහස්සෙසු, දසසහස්සෙව දෙවතා;
එකස්මිං වක්කවාලස්මිං, තදා සන්තිපතිංසු තා.

“බෝධසත්තං මහාසත්තං, ජාතමත්තන්තු දෙවතා;
පඨමං පටිග්ගණ්ඨිංසු, පච්ඡා තං මනුජා පන.

“අවාදිතා කෙනවි වම්මනද්ධා, සුපොක්ඛරා දුන්දුභියො ච වීණා;
අසට්ඨිතානාභරණානි තස්මිං, බණ්ණ සමන්තා මධුරං රවිංසු.

“ඡිජ්ජිංසු සබ්බත්ථ ච බන්ධනානි, සයං විගච්ඡිංසු ච සබ්බරොගා;
රූපානි පස්සිංසු ච ජාතිඅන්ධා, සද්දං සමන්තා බධිරා සුණ්ණංසු.

“අනුස්සතිං ජාතිජලා මනුස්සා, ලභිංසු යානං පදසාව පඬ්ඨලා;
විදෙසයානා සයමෙව නාවා, සපට්ටනං සිසමුපාගමිංසු.

“ආකාසට්ඨං භූමිගතඤ්ඤා සබ්බං, සයං සමන්තා රතනං විරොවි;
නිබ්බායි ඝොරෙ නිරයෙ හුතාසො, නදීසු තොයමිහි ච නප්පවත්ති.

“ලෝකන්තරෙ දුක්ඛනිරන්තරෙපි, පහා උළාරා විපුලා අහොසි;
තථා තදා සන්තතරඬ්ඨගමාලො, මහාසමුද්දො මධුරොදකොයං.

“න වායි වාතො ඵරුසො ඛරො වා, සම්ඵුල්ලපුප්ඵා තරවො අහෙසුං;
විරොචි චන්දො අධිකං සතාරො, න වාපි උණ්හො සුරියො අහොසි.

“ඛගා නහම්භාපි ච රුක්ඛතො ච, හට්ඨාච හෙට්ඨා පථවිං හජිංසු;
මභාවතුද්දීපගතො ච මෙසො, පචස්සි තොයං මධුරං සමන්තා.

“යත්ථාව දිබ්බෙ හවනෙ සකස්මිං, පසන්නචිත්තා පන දෙවතායො;
නච්චිංසු ගායිංසු ච වාදයිංසු, සෙළිංසු තා කෙළිමකංසු වෙච.

“සයං කිර ද්වාරමභාකවාටා, ඛණුව තස්මිං විවටා අහෙසුං;
මභාජනෙ නෙච බුදා පිපාසා, පිළෙසි ලොකං කිර කඤ්චි කඤ්චි.

“යෙ නිච්චවෙරා පන පාණිසඬ්ඝා, තෙ මෙත්තචිත්තං පරමං ලභිංසු;
කාකා උලුකෙහි වරිංසු සද්ධිං, කොණා වරාහෙහි අකංසු කෙළිං.

“සොරාපි සප්පානමුඛාපි සප්පා, කිළිංසු කාමං නකුලෙහි සද්ධිං;
ගණ්හිංසු මජ්ජාරසිරෙසු යුකා, විස්සත්ථචිත්තා සරමුසිකාපි.

“බුද්ධන්තරෙනාපි අලද්ධතොයෙ, පිසාවලොකෙ විගතා පිපාසා;
බුජ්ජා අහෙසුං සමචාරුකායා, මුගා ච වාචං මධුරං ලපිංසු.

“පසන්නචිත්තා පන පාණිසඬ්ඝා, තදඤ්ඤමඤ්ඤං පියමාලපිංසු;
අස්සා ච හෙසිංසු පහට්ඨචිත්තා, ගජ්ජිංසු මත්තා වරචාරණාපි.

“සුරහිවන්දනචුණ්ණසමාකුලා, කුසුමකුඩ්කුමුදුපසුගන්ධිනී;
විවිධවාරුමහද්ධපමාලිනී, දසසහස්සි අහොසි සමන්තතො” ති.

තත්‍ර භික්ඛ දසසහස්සිලොකධාතුකම්පො සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණපට්ඨාහස්ස
පුබ්බනිමිත්තං, දෙවතානං ඵකචක්කවාලෙ සන්නිපාතො
ධම්මචක්කප්පවත්තනකාලෙ ඵකප්පහාරෙතෙච සන්නිපතිත්වා ධම්මපටිග්ගහණස්ස
පුබ්බනිමිත්තං, පඨමං දෙවතානං පටිග්ගහණං චතුත්තං රූපාවචරජ්ඣානානං
පට්ඨාහස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පච්ඡා මනුස්සානං පටිග්ගහණං චතුත්තං
අරූපාවචරජ්ඣානානං පට්ඨාහස්ස පුබ්බනිමිත්තං, චම්මනද්ධදුන්දුහීනං සයමෙව
චජ්ජනං මහන්තියා ධම්මහෙරියා අනුසාවනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, වීණාහරණානං
සයමෙව චජ්ජනං අනුපුබ්බවිහාරපට්ඨාහස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ඛන්ධනානං සයමෙව
ෂෙදො අස්මිමානසමුච්ඡෙදස්ස පුබ්බනිමිත්තං, මභාජනස්ස සබ්බරොගවිගමො
චතුසච්චඵලපට්ඨාහස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ජච්චන්ධානං රූපදස්සනං
දිබ්බචක්ඛුපට්ඨාහස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ඛධිරානං සද්දස්සවනං
දිබ්බසොකධාතුපට්ඨාහස්ස පුබ්බනිමිත්තං.

ජාතිජලානං අනුස්සතුප්පාදො චතුසතිපට්ඨානපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං,
පඬිගුලානං පදසා ගමනං චතුර්ද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, විදෙසගතානං
නාචානං සපට්ටනාගමනං චතුපට්ඨසම්භිදාධිගමස්ස, රතනානං සයමෙව විරොචනං
ධම්මොභාසපටිලාභස්ස, නිරයෙ අග්ගිනිබ්බායනං එකාදසග්ගිනිබ්බායනස්ස, නදීසු
තොයස්ස නප්පවත්තනං චතුචෙසාරජ්ජපටිලාභස්ස, ලොකන්තරෙ ආලොකො
අවිජ්ජන්ධකාරං විධමෙත්වා ඤාණලොකදස්සනස්ස, මහාසමුද්දස්ස මධුරොදකතා
නිබ්බානරසෙන එකරසභාවස්ස, වාතස්ස අවායනං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතභෙදනස්ස,
තරුනං පුජ්ඪිතභාවො විමුත්තිපුජ්ජෙහි පුජ්ඪිතභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං.

චන්දස්ස අතිවිරොචනං බහුජනකන්තතාය පුබ්බනිමිත්තං, සූරියස්ස
නාතිඋණ්භවිමලභාවො කායිකචෙතසිකසුඛජ්ජත්තියා, බගානං නගාදීහි පථවිගමනං
ඔවාදං සුත්වා මහාජනස්ස පාණෙහි සරණගමනස්ස, මහතො චතුර්දීපගතමෙඝස්ස
පවස්සනං මහතො ධම්මවස්සස්ස, දෙවතානං සකසකභවනෙස්වෙව යත්වා
නච්චාදීහි කීළනං බුද්ධභාවං පත්වා උදානුදානස්ස, ද්වාරකවාටානං සයමෙව
විවරණං අට්ඨංඝිකමග්ගද්වාරවිවරණස්ස, බුදාපිළනස්ස අභාවො විමුත්තිසුබ්බෙන
සුබ්බිතභාවස්ස, වෙරිනං මෙත්තවිත්තපටිලාභො චතුබ්බමවිහාරපටිලාභස්ස,
දසසහස්සිලොකධාතුයා එකධජමාලිතා අරියධජමාලිතාය පුබ්බනිමිත්තං,
සෙසවිසෙසා පන සෙසබුද්ධගුණපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තානීති වෙදිතබ්බො.

අථ දීපඬිකරකුමාරො මහතියා සම්පත්තියා පරිවාරියමානො අනුක්කමෙන හද්දං
යොබ්බනං පත්වා තිණ්ණං උතුනං අනුච්ඡවිකෙසු තීසු පාසාදෙසු දෙවලොකසිරිං විය
රජ්ජසිරිමනුභවත්තො උය්‍යානකීළාය ගමනසමයෙ අනුක්කමෙන
ජිණ්ණබ්‍යාධිමතසඬිබාතෙ තයො දෙවදුතෙ දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො නිවත්තිත්වා
සුදස්සනනගරසදිසවිභවසොභං රම්මවතී නාම නගරං පාවිසී. නගරං පවිසිත්වා පුන
චතුත්ථවාරෙ හත්ථාවරියං පක්කොසාපෙත්වා එතදවොච – “අහං, තාත,
උය්‍යානදස්සනත්ථාය නික්ඛමිස්සාමි හත්ථියානානි කප්පාපෙහි”ති. සො “සාධු,
දෙවා”ති පටිසුණිත්වා චතුරාසිතිහත්ථිසහස්සානි කප්පාපෙසි. අථ විස්සකම්මො නාම
දෙවපුත්තො බොධිසත්තං නානාවිරාගවසනනිවාසනං ආමුක්කමුත්තාහාරකෙයුරං
රුචිරනවකනකකටකමකුටකුණ්ඩලධරං පරමසුරහිකුසුමමාලසමලඬිකතසිරොරුහං
සමලඬිකරි කිර. අථ දීපඬිකරකුමාරො දෙවකුමාරො විය චතුරාසිතියා
හත්ථිසහස්සෙහි පරිවුතො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො මහතා බලකායෙන පරිවුතො
රතිජනනං උය්‍යානං පවිසිත්වා හත්ථික්ඛන්ධතො ඔරුය්හ තං
උය්‍යානමනුසඤ්චරිත්වා පරමරුචිරදස්සනෙ සකහදයසීතලෙ සිලාතලෙ නිසිදිත්වා
පබ්බජ්ජාය විත්තං උප්පාදෙසි. තඬිබණ්ණඤ්ඤෙව සුද්ධාවාසබ්ණාසවො මහාබුහ්මා
අට්ඨ සමණපරික්ඛාරෙ ආදාය මහාපුරිසස්ස චක්ඛුපටෙ පාතුරහොසි.

මහාපුරිසො තං දිස්වා – “කිමිද්”න්ති පුච්ඡිත්වා, “සමණපරික්ඛාරො”ති සුත්වා
අලඬිකාරහණ්ඩං ඔමුඤ්චිත්වා පසාධනහණ්ඩාගාරිකස්ස හත්ථෙ දත්වා
මඬිගලබග්ගමාදාය සද්ධිං මකුටෙන කෙසෙ ඡින්දිත්වා අන්තලික්ඛෙ ආකාසෙ
උක්ඛිපී. අථ සක්කො දෙවරාජා සුවණ්ණවඬිකොටකෙන තං කෙසමකුටං ආදාය

සිතෙරුමුද්ධනි තියොජනප්පමාණං ඉන්ද්‍රීලමණිමයං මකුටචෙනියං නාම අකාසි.
 අථ මහාපුරිසො දෙවදත්තියං අරහත්තධජං කාසාවං පරිදහිත්වා සාටකයුගං ආකාසෙ
 බිසි. තං බ්‍රහ්මා පටිග්ගහෙන්වා බ්‍රහ්මලොකෙ ද්වාදසයොජනිකං සබ්බරත්තමයං
 චෙනියමකාසි. දීපඬකරකුමාරං පන පබ්බජන්තං එකා පුරිසකොටි අනුපබ්බජී. තාය
 පන පරිසාය පරිවුතො බොධිසත්තො දස මාසෙ පධානවරියං අවරි. අථ
 විසාබ්‍රහ්මණමාය අඤ්ඤතරං නගරං පිණ්ඩාය පාවිසි.

තස්මිං කිර නගරෙ තංදිවසං දෙවතානං බලිකරණත්ථාය නිරුද්ධපායාසං පටිංසු.
 තස්ස පන මහාසත්තස්ස සපරිසස්ස පිණ්ඩාය පටිට්ඨස්ස මනුස්සා අදංසු. තං කිර
 සබ්බෙසං කොට්ඨසඬ්ඛායානං හික්ඛුනං පරියත්තං අහොසි. මහාපුරිසස්ස පන
 පත්තෙ දෙවතා දිබ්බොජං පක්ඛිපිංසු. තං පරිභුඤ්ජිත්වා තත්ථෙව සාලවතෙ
 දිවාචිහාරං චිතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ පටිසල්ලානා වුට්ඨාය ගණං
 විස්සජ්ජෙත්වා සුනන්දෙන නාමාජීවකෙන දිත්තා අට්ඨ තිණුමුට්ඨියො ගහෙන්වා
 පිප්පලිබ්බොධිරුක්ඛමුලං ගන්ත්වා තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා නවුතිහත්ථං
 බොධික්ඛන්ධං පිට්ඨිතො කත්වා පල්ලඬ්ඛං ආභුජිත්වා චතුරඬ්ගවරියං අධිට්ඨහිත්වා
 බොධිරුක්ඛමුලෙ නිසිදි.

තතො මාරබලං විධමිත්වා රත්තියා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා
 මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ අනුලොමපටිලොමවසෙන
 පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය
 පඤ්චසු බන්ධෙසු අහිනිවිසිත්වා උදයබ්බයවසෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණානි දිස්වා
 යාව ගොත්‍රභුඤ්ඤාණං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරුණොදයෙ අරියමග්ගෙන
 සකලබුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣිත්වා බුද්ධසිහනාදං නදිත්වා සත්තසත්තාහං
 බොධිසම්පෙයෙව චිතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුතො ධම්මදෙසනං පටිඤ්ඤාය සුනන්දාරාමෙ
 ධම්මවක්ඛං පවත්තෙත්වා කොට්ඨසානං දෙවමනුස්සානං ධම්මාමතං ජායෙත්වා
 චතුද්දීපිකමහාමෙසො විය ධම්මවස්සං වස්සෙන්තො මහාජනස්ස බන්ධනමොක්ඛං
 කරොන්තො ජනපදවාරිකං විවරි.

තදා කිර සුමෙධපණ්ඩිතො සමාපත්තිසුබ්බෙව චිතිනාමෙත්තො නෙව
 පථවිකම්පනමද්දස න තානි නිමිත්තානි. තෙන වුත්තං -

34.

“එවං මෙ සිද්ධිප්පත්තස්ස, වසිභූතස්ස සාසනෙ;
 දීපඬකරො නාම ජිනො, උජ්ජජ්ජි ලොකනායකො.

35.

“උජ්ජජ්ජන්තෙ ව ජායන්තෙ, බුජ්ඣන්තෙ ධම්මදෙසනෙ;
 චතුරො නිමිත්තෙ නාද්දසං, ඤානරතිසමප්පිතො” ති.

තත්ථ එවන්ති ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙති. මෙනි මම. සිද්ධිප්පත්තස්සානි
 පඤ්චාහිඤ්ඤාසිද්ධිප්පත්තස්ස. වසිභූතස්සානි භූතවසිස්ස,

විශේෂවසිභාවමුපගතස්සාති අත්ථො. සාසනෙති විවෙකමානසානං සාසනෙ,
අනාදරලක්ඛණෙ සාම්ච්චනං දට්ඨබ්බං. ජිනොති කිලෙසාරිජයනෙන ජිනො.

උප්පජ්ජන්තෙති පටිසන්ධිග්ගහණෙ. ඡායන්තෙති මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙ.
බුජ්ඣන්තෙති අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣන්තෙ. ධම්මදෙසනෙති
ධම්මවක්කප්පවත්තනෙ. චතුරො නිමිත්තෙති චත්තාරි නිමිත්තානි. දීපඬිකරස්ස
දසබලස්ස පටිසන්ධි-ඡාති-බොධි-ධම්මවක්කප්පවත්තනෙසු චතුසු යානෙසු
දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනාදීනි නිමිත්තානීති අත්ථො. එත්ථාහ - තානි පන බහුනි
නිමිත්තානි, කස්මා “චතුරො නිමිත්තෙ”ති චුත්තං, අයුත්තං නනුනි? නායුත්තං,
යදිපි එතානි බහුනි නිමිත්තානි, චතුසු යානෙසු පන පවත්තත්තා “චතුරො
නිමිත්තෙ”ති චුත්තං. නාද්දසන්ති නාද්දසිං. ඉදානි තෙසං චතුත්තං නිමිත්තානං
අදස්සනෙ කාරණං නිද්දසන්තො “ඤානරතිසමජ්ජිතො”ති ආහ. ඤානරතීති
සමාපත්තිසුඛස්සෙනං අධිවචනං. ඤානරතියා සමජ්ජිතත්තා සමඬ්භිභූතත්තා තානි
නිමිත්තානි නාද්දසන්ති අත්ථො.

අථ තස්මිං කාලෙ දීපඬිකරදසබලො චතුභි බිණාසවසතසහස්සෙහි පරිවුතො
අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරමානො පරමරම්මං රම්මං නාම නගරං පත්ථා
සුදස්සනමභාවිභාරෙ පටිවසති. රම්මනගරවාසීනො “දීපඬිකරො කිර දසබලො
අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං පත්ථා පවත්තිතවරධම්මවක්කො අනුපුබ්බෙන වාරිකං
වරමානො රම්මනගරං පත්ථා සුදස්සනමභාවිභාරෙ පටිවසති”ති සුත්ථා සජ්ජිආදීනි
හෙසජ්ජානි ගහෙත්ථා භුත්තපාතරාසා සුද්ධුත්තරාසඬිගා පුජ්ථධුපගන්ධහත්ථා යෙන
බුද්ධො තෙනුපසඬිකම්සු, උපසඬිකම්ත්ථා සත්ථාරං වන්දිත්ථා පුජ්ථාදීනි පුජෙත්ථා
එකමන්තං නිසීදිත්ථා අතිමධුරං ධම්මකථං සුත්ථා ස්වාතනාය හගවත්තං
නිමන්තෙත්ථා උට්ඨායාසනා දසබලං පදක්ඛිණං කත්ථා පක්කම්සු.

තෙ පුනදිවසෙ අසදිසමභාදානං සජ්ජෙත්ථා මණ්ඩපං කාරෙත්ථා
විමලකොමලෙහි නිලුප්පලෙහි ඡාදෙත්ථා චතුජ්ජාතිගන්ධෙන පරිහණ්ඩං කාරෙත්ථා
ලාජපඤ්චමානි සුරහිකුසුමානි විකිරිත්ථා මණ්ඩපස්ස චතුසු කොණෙසු
සිතලමධුරවාරිපුණ්ණා වාටියො යපෙත්ථා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්ථා මණ්ඩපොපරි
ජයසුමනකුසුමසදිසං පරමරුවිරදස්සනං වෙලවිතානං බන්ධිත්ථා
සුවණ්ණමණ්ණරජතතාරකාහි රවයිත්ථා තත්ථ
ගන්ධදාමපුජ්ථදාමපත්තදාමරතනදාමානි ඔලම්බෙත්ථා ධූපෙහි දුද්දිනං කත්ථා
සකලඤ්ච තං රම්මං රම්මනගරං සම්මට්ඨං සඵලකදලියො ව පුජ්ථසමලඬිකතෙ
පුණ්ණසංථෙ ව යපාපෙත්ථා නානාවිරාගා ධජපටාකායො ව සමුස්සාපෙත්ථා
මභාවීටියා උභොසු පස්සෙසු සාණිපාකාරෙහි පරික්ඛිපිත්ථා දීපඬිකරදසබලස්ස
ආගමනමග්ගං අලඬිකරොත්තා උදකපරිහින්නට්ඨානෙසු පංසුං පක්ඛිපිත්ථා
වික්ඛල්ලකම්පි පථවිං අසමං සමං කත්ථා මුත්තාසදිසාහි වාලුකාහි ආකිරන්ති,
ලාජපඤ්චමෙහි ව පුජ්ථෙහි ආකිරන්ති, සඵලකදලිකමුකෙ ව පතිට්ඨාපෙත්ති.

අථ තස්මිං කාලෙ සුමෙධනාපසො අත්තනො අස්සමපදනො උග්ගන්ත්ථා
රම්මනගරවාසීනං තෙසං මනුස්සානං උපරිභාගෙන ආකාසෙන ගච්ඡන්තො තෙ

හට්ඨපහට්ඨයේ මග්ගං සොධෙත්තෙ ව අලඬ්ඤායොග්ගෙ ව දිස්වා – “කිං නු බො කාරණං” න්ති වින්තෙත්වා සබ්බෙසං පස්සන්තානඤ්ඤෙව ආකාසනො ඔරුය්හ එකමන්තෙ යත්වා තෙ මනුස්සෙ පුච්ඡි – “අම්හො! කස්සත්ථාය තුම්හෙ ඉමං මග්ගං සොධෙථා” ති? තෙන වුත්තං –

36.

“පච්චන්තදෙසව්සයෙ, නිමන්තෙත්වා තථාගතං;
තස්ස ආගමනං මග්ගං, සොධෙත්ති තුට්ඨමානසා.

37.

“අහං තෙන සමයෙන, නික්ඛමිත්වා සකස්සමා;
ධුනන්තො වාකචිරාති, ගච්ඡාමි අම්බරෙ තදා.

38.

“වෙදජාතං ජනං දිස්වා, තුට්ඨහට්ඨං පමොදිතං;
ඔරොහිත්වාන ගගනා, මනුස්සෙ පුච්ඡි තාවදෙ.

39.

“තුට්ඨහට්ඨො පමුදිතො, වෙදජාතො මහාජනො;
කස්ස සොධියති මග්ගො, අඤ්ජසං වටුමායන” න්ති.

තත්ථ පච්චන්තදෙසව්සයෙති මජ්ඣිමදෙසස්සෙව එකපස්සෙ පච්චන්තදෙසසඤ්ඤිතෙ ජනපදෙ. තස්ස ආගමනං මග්ගන්ති තෙන ආගන්තබ්බං මග්ගන්ති අත්ථො. අහං තෙන සමයෙනාති අහං තස්මිං සමයෙ, භුම්මත්ථෙ වෙතං කරණවචනං දට්ඨබ්බං. සකස්සමාති අත්තනො අස්සමපදනො නික්ඛමිත්වා. ධුනන්තොති ඔධුනන්තො. “තෙන සමයෙන” ව, “තදා” වාති ඉමෙසං ද්විත්තං පදානං එකත්ථත්තා පුරිමස්ස නික්ඛමනකිරියාය පච්ඡිමස්ස ව ගමනකිරියාය සද්ධිං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො, ඉතරථා පුනරුත්තිදොසා න මුච්චති. තදාති තස්මිං සමයෙ.

වෙදජාතන්ති සඤ්ජාතසොමනස්සං. තුට්ඨහට්ඨං පමොදිතන්ති ඉමානි තිණි පදානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනානි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අත්ථදීපනානි. අථ වා සුමෙත තුට්ඨං, පිතියා හට්ඨං, පාමොජ්ජෙන පමුදිතං. ඔරොහිත්වානාති ඔතරිත්වා. මනුස්සෙ පුච්ඡිති මානුසෙ පුච්ඡි. අයමෙව වා පායො. තාවදෙති තදා, තඬ්ඨණ්ණෙයෙවාති අත්ථො. ඉදානි පුච්ඡිතමත්ථං දස්සෙන්තෙන “තුට්ඨහට්ඨො පමුදිතො” තිආදි වුත්තං. තත්ථ අයං මහාජනො තුට්ඨහට්ඨො පමොදිතහදයො හුත්වා මග්ගං සොධෙති, කිං කාරණා සොධෙති, කස්සත්ථාය වා සොධෙති? එවං “සොධෙති” සද්දං ආහරිත්වා අත්ථො දට්ඨබ්බො, ඉතරථා න යුජ්ජති. සොධියතීති සුද්ධභාවො කරියති. මග්ගො අඤ්ජසං වටුමායනන්ති මග්ගස්සෙවෙතානි වෙච්චනානි.

එවං තෙන සුමෙධතාපසෙන පුට්ඨා තෙ මනුස්සා ආහංසු – “හන්තෙ සුමෙධ, කිං න ජානාථ දීපඬ්ඤායො නාම බුද්ධො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං පත්වා

පවත්තිතවරධම්මවක්කො ජනපදවාරිකං වරමානො අනුක්කමෙන අම්භාකං නගරං පත්වා සුදස්සනමහාවිහාරෙ පටිවසති, මයං තං භගවත්තං නිමන්තයිත්වා තස්සෙව බුද්ධස්ස භගවතො ආගමනමග්ගං සොධෙමා”ති. තතො තං සුත්වා සුමෙධපණ්ඩිතො චින්තෙසි - “බුද්ධොති බො පනෙස සොසොපි දුල්ලහො, පගෙව බුද්ධස්සපාදො, තෙන හි මයාපි ඉමෙහි මනුස්සෙහි සද්ධිං දසබ්බස්ස ආගමනමග්ගං සොධෙතුං වට්ටති”ති. සො තෙ මනුස්සෙ ආහ - “සචෙ, හො, තුම්හෙ ඉමං මග්ගං බුද්ධස්ස සොධෙට්, මය්හමපි එකං ඔකාසං දෙට්, අහමපි තුම්හෙහි සද්ධිං බුද්ධස්ස මග්ගං සොධෙස්සාමි”ති. තතො තෙ “සාධු”ති සම්පට්චිජ්ත්වා - “අයං සුමෙධපණ්ඩිතො මහිද්ධිකො මහානුභාවො”ති ජානමානා දුබ්බිසොධනං උදකසම්භින්නං අතිවිය විසමං එකං ඔකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා - “ඉමං ඔකාසං තුම්හෙ සොධෙට් අලඬිකරොට් වා”ති අදංසු. තතො සුමෙධපණ්ඩිතො බුද්ධාරම්මණං පිතිං උප්පාදෙත්වා චින්තෙසි - “අහං පන ඉමං ඔකාසං ඉද්ධියා පරමදස්සනීයං කාතුං පහොමි, එවං කතෙ පන මං න පරිනොසෙස්සති. අජ්ජ පන මයා කායවෙය්‍යාවච්චං කාතුං වට්ටති”ති පංසුං ආහරිත්වා තං පදෙසං පූරෙති.

තස්ස පන තස්මිං පදෙසෙ අසොධිතෙ විජ්ජකතෙයෙව රම්මනගරවාසිනො මනුස්සා භගවතො කාලමාරොවෙසුං - “නිට්ඨිතං, භන්තෙ, භත්ත”න්ති. එවං තෙහි කාලෙ ආරොචිතෙ දසබ්බලො ජයසුමනකුසුමසදිසවණ්ණං දුපට්ටචීවරං තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙත්වා නිවාසෙත්වා තස්සුපරි සුවණ්ණපාමඩ්ගෙන ජයසුමනකුසුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය විජ්ජලතාසස්සිරිකං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා කනකගිරිසිරිමත්ථකෙ ලාබාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය සුවණ්ණවෙනියං පවාළුජාලෙන පරික්ඛිපන්තො විය ච සුවණ්ණග්ගිකං රත්තකම්බලෙන පටිමුඤ්චන්තො විය ච සරදසමයරජනිකරං රත්තවලාහකෙන පටිච්ඡාදෙත්වා විය ච ලාබාරසෙන තින්තකිංසුකකුසුමසදිසවණ්ණං රත්තවරපංසුකුලචීවරං පාරුපිත්වා ගන්ධකුට්ඨවාරතො කඤ්ඤනගුහතො සිහො විය නික්ඛමිත්වා ගන්ධකුට්ඨපමුඛෙ අට්ඨාසි. අථ සබ්බෙ හික්ඛු අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරමාදාය භගවත්තං පරිවාරයිංසු. තෙ පන පරිවාරෙත්වා ධීතා හික්ඛු එවරූපා අහෙසුං -

“අජ්ජිච්ඡා පන සන්තුට්ඨා, වත්තාරො වචනක්ඛමා;
පටිච්ඡිත්තා අසංසට්ඨා, විනීතා පාපගරහිනො.

“සබ්බෙපි සීලසම්පන්නා, සමාධිජ්ඣානකොවිදා;
පඤ්ඤාවිමුත්තිසම්පන්නා, තිපඤ්චවරණායුතා.

“බිණ්ණසවා වසිජ්ජත්තා, ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො;
සන්තින්ද්‍රියා දමජ්ජත්තා, සුද්ධා බිණ්ණුනබ්භවා”ති.

ඉති භගවා සයං චිත්තරාගො චිත්තරාගෙහි චිතදොසො චිතදොසෙහි චිතමොහො චිතමොහෙහි පරිවුතො අතිවිය විරොචිත්ථං. අථ සත්ථා මහානුභාවානං බිණ්ණසවානං ඡළහිඤ්ඤානං චතුහි සතසහස්සෙහි පරිවුතො මරුගණපරිවුතො දසසතනයනො විය බ්‍රහ්මගණපරිවුතො භාරිතමහාබ්‍රහ්මා විය ච අපරිමිතසමයසමුපචිතකුසලබ්බජනිතාය

අනොපමාය බුද්ධලීලාය තාරාගණපරිවූතො සරදසමයරජනිකරො විය ව ගගනතලං
තං මග්ගං අලඬිකතපටියත්තං පටිපජ්ජී.

“සුවණ්ණවණ්ණාය පභාය ධීරො, සුවණ්ණවණ්ණෙ කිර මග්ගරුක්බෙ;
සුවණ්ණවණ්ණෙ කුසුමෙ කරොන්තො, සුවණ්ණවණ්ණො පටිපජ්ජී
මග්ගං”.

සුමේධතාපසොපි තෙන අලඬිකතපටියත්තෙන මග්ගෙන ආගච්ඡන්තස්ස
දීපඬිකරස්ස භගවතො ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං අසීතියා
අනුබ්‍යඤ්ජනෙනි අනුරඤ්ජිතං බ්‍යාමජ්ජපභාය පරික්ඛෙපං සස්සිරිකං
ඉන්ද්‍රිලමණිසදිසං ආකාසෙ නානජ්ජකාරා විජ්ජුලතා විය ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො
විස්සජ්ජේන්තං රූපසොභග්ගජ්ජේන්තං අත්තභාවං අක්ඛීනි උමමිලෙන්වා
ඔලොකෙන්වා – “අජ්ජ මයා දසබලස්ස ජීවිතපරිව්වාගං කාතුං වට්ටති”ති, “මා
භගවා කලලෙ අක්කමි, මණිමයඵලකසෙතුං අක්කමන්තො විය සද්ධිං චතුහි
බිණ්ණාසවසතසභස්සෙහි මම පිට්ඨිං අක්කමන්තො ගච්ඡතු, තං මෙ භවිස්සති
දීසරත්තං හිතාය සුබ්බායා”ති කෙසෙ මොචෙන්වා අජිනජට්ඨාචාකචිරාති කාලවණ්ණෙ
කලලෙ පත්ථරිත්වා තත්ථෙව කලලපිට්ඨෙ නිපජ්ජී. තෙන වුත්තං –

40.

“තෙ මෙ පුට්ඨා වියාකංසු, බුද්ධො ලොකෙ අනුත්තරො;
දීපඬිකරො නාම ජිනො, උජ්ජජ්ජී ලොකනායකො;
තස්ස සොධියති මග්ගො, අඤ්ජසං වටුමායනං.

41.

“බුද්ධොති වචනං සුත්ථාන, පිති උජ්ජජ්ජී තාවදෙ;
බුද්ධො බුද්ධොති කථයන්තො, සොමනස්සං පච්චෙද්ධිං.

42.

“තත්ථ ධන්වා විචිත්තෙසිං, තුට්ඨො සංවිග්ගමානසො;
ඉධ බීජානි රොපිස්සං, ඛණො වෙ මා උපච්චගා.

43.

“යදි බුද්ධස්ස සොධෙථ, ඵකොකාසං දදාථ මෙ;
අභමපි සොධයිස්සාමි, අඤ්ජසං වටුමායනං.

44.

“අදංසු තෙ මමොකාසං, සොධෙතුං අඤ්ජසං තදා;
බුද්ධො බුද්ධොති වින්තෙන්තො, මග්ගං සොධෙමහං තදා.

45.

“අනිට්ඨිතෙ මමොකාසෙ, දීපඬිකරො මහාමුනි;

වතුහි සතසහස්සෙහි, ඡලහිඤ්ඤෙහි තාදිහි;
බිණාසවෙහි විමලෙහි, පටිපජ්ජී අඤ්ජසං ජිනො.

46.

“පච්චුග්ගමනා චත්තන්ති, චජ්ජන්ති හෙරියො බහු;
ආමොදිතා නරමරු, සාධුකාරං පචත්තයුං.

47.

“දෙවා මනුස්සෙ පස්සන්ති, මනුස්සාපි ච දෙවතා;
උභොපි තෙ පඤ්ජලිකා, අනුයන්ති තථාගතං.

48.

“දෙවා දිබ්බෙහි තුරියෙහි, මනුස්සා මානුසෙහි ච;
උභොපි තෙ චජ්ජයන්තා, අනුයන්ති තථාගතං.

49.

“දිබ්බං මන්දාරවං පුජ්ඵං, පදුමං පාරිෂත්තකං;
දියොදිසං ඔකිරන්ති, ආකාසනභගතා මරු.

50.

“දිබ්බං චන්දනවුණ්ණඤ්ඤව, වරගන්ධඤ්ඤව කෙවලං;
දියොදිසං ඔකිරන්ති, ආකාසනභගතා මරු.

51.

“චම්පකං සරලං නීපං, නාගපුන්තාගකෙතලං;
දියොදිසං උක්ඛිපන්ති, භූමිතලගතා නරා.

52.

“කෙසෙ මුඤ්චිත්වාහං තත්ථ, වාකචීරඤ්ඤව චම්මකං;
කලලෙ පත්ථරිත්වාන, අවකුජ්ජො නිපජ්ජහං.

53.

“අක්කමිත්වාන මං බුද්ධො, සහ සිස්සෙහි ගච්ඡතු;
මා නං කලලෙ අක්කමිත්ථ, හිතාය මෙ භවිස්සති” ති.

තත්ථ වියාකංසුති බ්‍යාකරිංසු. “දීපඬ්ඤායා නාම ජිනො, තස්ස සොධියති පථො” තිපි පාඨො. සොමනස්සං පවෙදයින්ති සොමනස්සමනුභවින්ති අත්ථො. තත්ථ යත්වාති යස්මිං පදෙසෙ ආකාසනො ඔතරි, තත්ථෙව යත්වා. සංවිග්ගමානසොති පිතිවිමිහිතමානසො. ඉධාති ඉමස්මිං දීපඬ්ඤායො පුඤ්ඤකම්බෙන්තෙ. බිජානීති කුසලබිජානි. රොපිස්සන්ති රොපිස්සාමි. බණ්ණාති අට්ඨකම්බණ්ණවරහිතො නවමො බණ්ණන්තිපාතො. අතිදුල්ලහො සො මයා

පටිලද්ධො. චෙති නිපාතමත්තං. මා උපච්චගාති සො මා අච්චගමා, මා අතික්කමීති අත්ථො. දදාථාති දෙථ. තෙති යෙ මෙ පුට්ඨා මනුස්සා, තෙති අත්ථො. සොධෙමහං තදාති සොධෙමි අහං තදා. අනිට්ඨිතෙති අපරියොසිතෙ විජ්ජකතෙ. බිණ්ණාසවෙහීති එත්ථ චත්තාරො ආසවා – කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවොති (වුළුති. ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 69) ඉමෙ චත්තාරො ආසවා යෙසං බිණ්ණාසහිතා සමුච්ඡින්නා පටිජ්ජස්සද්ධා අහබ්බුජ්ජත්තිකා ඤාණග්ගිතා දඩ්ඨා, තෙ බිණ්ණාසවා, තෙහි බිණ්ණාසවෙහි. බිණ්ණාසචත්තාරො යෙවි විමලෙහි.

දෙවා මනුස්සෙ පස්සන්තීති එත්ථ දෙවානං මනුස්සදස්සනෙ චත්තබ්බං නත්ථී, පකතිදස්සනවසෙන පන යථා මනුස්සා ඉධ යත්වා පස්සන්ති, එවං දෙවාපි මනුස්සෙ පස්සන්තීති අත්ථො. දෙවතාති දෙවෙ. උභොපීති උභො දෙවමනුස්සා. පඤ්ඤාපිකාති කතපඤ්ඤා, උභොපි හත්ථෙ සිරසි පතිට්ඨාපෙත්වාති අත්ථො. අනුයන්ති තථාගතන්ති තථාගතස්ස පච්ඡතො යන්ති, අනුයොගෙ සති සාමීඅත්ථෙ උපයොගවචනං භොතීති ලක්ඛණං. තෙන චුත්තං “අනුයන්ති තථාගත”න්ති. වජ්ජයන්තාති වාදෙන්තා.

මන්දාරචන්ති මන්දාරවපුජ්ථං. දිසොදිසන්ති දිසතො දිසතො. ඔකිරන්තීති අචකිරන්ති. ආකාසනභගතාති ආකාසසඬ්ඛාතෙ නභසි ගතා. අථ වා ආකාසං ගතා සග්ගගතාව. “නභො”ති හි සග්ගො වුච්චති. මරුති අමරා. සරලන්ති සරලතරුකුසුමං. නීපන්ති කදම්බපුජ්ථං. නාගපුත්තාගකෙතකන්ති නාගපුත්තාගකෙතකපුජ්ථානි ව. භූමිතලගතාති භූමිගතා.

කෙසෙ මුඤ්චිත්වාහන්ති අහං කෙසෙ බද්ධා කලාපකුට්ඨපටා මුඤ්චිත්වා, විජ්ජකිරිත්වාති අත්ථො. තත්ථාති මය්හං දින්තෙ ඔකාසෙ. වම්මකන්ති වම්මක්ඛණ්ඩං. කලලෙති වික්ඛල්ලකද්දමෙ. අවකුජ්ජොති අධොමුඛො හුත්වා. නිපජ්ජහන්ති නිපජ්ජිං අහං. මා නන්ති එත්ථ මාති පටිසෙධත්ථෙ නිපාතො. නන්ති පදපුරණත්ථෙ නිපාතො, බුද්ධො කලලෙ මා අක්කමිත්ථාති අත්ථො. හිතාය මෙ භවිස්සතීති තං කලලෙ අනක්කමනං දීඝරත්තං මම හිතත්ථාය භවිස්සතීති. “සුඛාය මෙ භවිස්සතී”තිපි පාඨො.

තතො සුමෙධපණ්ඩිතො කලලපිට්ඨෙ නිපන්නො එවං චින්තෙසි – “සවාහං ඉච්ඡෙය්‍යං සබ්බකිලෙසෙ ඤාපෙත්වා සඬ්ඝනවකො හුත්වා රම්මනගරං පටිසෙය්‍යං, අඤ්ඤාතකවෙසෙන පන මෙ කිලෙසෙ ඤාපෙත්වා නිබ්බානජ්ජත්තියා කිච්චං නත්ථී, යංනුනාහං දීපඬ්ඤාකරදසබ්බො විය පරමාහිසම්බොධිං පත්වා ධම්මනාවං ආරොපෙත්වා මහාජනං සංසාරසාගරා උත්තාරෙත්වා පච්ඡා පරිනිබ්බායෙය්‍යං, ඉදං මෙ පතිරුප”න්ති. තතො අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙත්වා බුද්ධභාවාය අභිනිහාරං කත්වා නිපජ්ජි. තෙන චුත්තං –

54.

“පථවියං නිපන්නස්ස, එවං මෙ ආසි චෙතසො;

ඉච්ඡමානො අහං අජ්ජ, කිලෙසෙ ඤාපයෙ මම.

55.

“කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන, ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ;
සබ්බඤ්ඤාතං පාපුණිත්වා, බුද්ධො හෙස්සං සදෙවකෙ.

56.

“කිං මෙ එකෙන තිණ්ණෙන, පුරිසෙන ථාමදස්සිනා;
සබ්බඤ්ඤාතං පාපුණිත්වා, සන්තාරෙස්සං සදෙවකං.

57.

“ඉමිනා මෙ අධිකාරෙන, කතෙන පුරිසුත්තමෙ;
සබ්බඤ්ඤාතං පාපුණිත්වා, තාරෙමි ජනතං බහුං.

58.

“සංසාරසොතං ඡින්දිත්වා, විද්ධංසෙත්වා තයො භවෙ;
ධම්මනාවං සමාරුය්හ, සන්තාරෙස්සං සදෙවකං”න්ති.

තත්ථ පථවියං නිපන්තස්සාති පුථවියා නිපන්තස්ස. අයමෙව වා පායො.
චෙතසොති චෙතසො පරිචිතක්කො අහොසිති අත්ථො. “එවං මෙ ආසි
චෙතනා” තිපි පායො. ඉච්ඡමානොති ආකඨ්ඨමානො. කිලෙසෙති කිලිස්සන්ති
උපතාපෙන්නීති කිලෙසා, රාගාදයො දස. ඤාපයෙති ඤාපෙය්‍යං, මම කිලෙසෙ
ඤාපයෙ අහන්ති අත්ථො.

කිත්ති පටික්ඛෙපවචනං. අඤ්ඤාතවෙසෙනාති අපාකට්ඨවෙසෙන,
අච්ඤ්ඤාතෙන පටිච්ඡන්තෙන. ඉධ පන භික්ඛු විය ආසවක්ඛයං කත්වා කිං,
බුද්ධකරෙ ධම්මෙ පුරෙත්වා පටිසන්ධිජාතිබොධිධම්මවක්කජ්ජවත්තනෙසු
මහාපථවිකම්පනං කත්වා බුද්ධො බොධෙනා, තිණ්ණො තාරෙනා, මුත්තො
මොචෙනා භවෙය්‍යන්ති අධිජ්ජායො. සදෙවකෙති සදෙවකෙ ලොකෙ.

ථාමදස්සිනාති අත්තනො ථාමබලං පස්සමානෙන. සන්තාරෙස්සන්ති
සන්තාරෙස්සාමි. සදෙවකන්ති සදෙවකං සත්තනිකායං, සදෙවකං ලොකං වා.
අධිකාරෙනාති අධිවිසිට්ඨෙන කාරෙන, බුද්ධස්ස මම ජීවිතං පරිච්ඡිත්වා
කලලපිට්ඨෙ සයනෙනාධිකාරෙනාති අත්ථො.

සංසාරසොතන්ති කම්මකිලෙසවසෙන
යොනිගතිච්ඤ්ඤාණට්ඨිතිනවසත්තවාසෙසු ඉතො විතො ව සංසරණං සංසාරො.
යථාහ —

“බන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනානඤ්ච;

අබ්බොවිජිත්තං චත්තමානා, සංසාරොති පච්චවති’’ති. (විසුද්ධි. 2.619; දී. නි. අට්ඨ. 2.95 අපසාදනාවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.60; අ. නි. අට්ඨ. 2.4.199; ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; විහ. අට්ඨ. 226 සඞ්ඛාපදනිද්දෙස; සු. නි. අට්ඨ. 2.523; උදා. අට්ඨ. 39; ඉතිවු. අට්ඨ. 14, 58; ථෙරගා. අට්ඨ. 1.67, 99; චූළනි. අට්ඨ. 6; පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.117);

සංසාරො ච සො සොතං චෙති සංසාරසොතං, තං සංසාරසොතං. අථ වා සංසාරස්ස සොතං සංසාරසොතං, සංසාරකාරණං තණ්හාසොතං ඡිත්තීන්වාති අත්ථො. තයො භවෙති කාමරූපාරූපභවෙ. තිභවතිබ්බත්තකකම්මකිලෙසා තයො භවාති අධිප්පෙතා. ධම්මනාවන්ති අරියං අට්ඨංචිගිකං මග්ගං. සො හි චතුරොසුත්තරණට්ඨෙත “ධම්මනාවා”ති වුච්චති. සමාරුය්හාති ආරුය්හ. සත්තාරෙස්සන්ති සත්තාරෙස්සාමි. යස්මා පන බුද්ධත්තං පත්ථෙත්තස්ස –

59.

“මනුස්සත්තං ලිඛගසම්පත්ති, හෙතු සත්ථාරදස්සනං;
පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති, අධිකාරො ච ඡන්දනා;
අට්ඨධම්මසමොධානා, අභිනිහාරො සම්ප්ඤ්ඤාති”.

තත්ථ මනුස්සත්තන්ති මනුස්සත්තභාවෙයෙව යත්වා බුද්ධත්තං පත්ථෙත්තස්ස පත්ථනා සම්ප්ඤ්ඤාති, න නාගජාතිආදීසු ධීතානං. කස්මාති චෙ? අහෙතුකභාවතො.

ලිඛගසම්පත්ති මනුස්සත්තභාවෙ චත්තමානස්සාපි පුරිසලිඛගෙ ධීතස්සෙව පත්ථනා සම්ප්ඤ්ඤාති, න ඉත්ථියා වා පණ්ඩකනපුංසකඋභතොඛාඤ්ජනකානං වා සම්ප්ඤ්ඤාති. කස්මාති චෙ? ලක්ඛණපාරිපුරියා අභාවතො. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“අට්ඨානමෙනං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං ඉත්ථි අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො”ති (ම. නි. 3.130; අ. නි. 1.279; විහ. 809) විත්ථාරො. තස්මා ඉත්ථිලිඛගෙ ධීතස්ස මනුස්සජාතිකස්සාපි පත්ථනා න සම්ප්ඤ්ඤාති.

හෙතුති පුරිසස්සාපි තස්මිං අත්තභාවෙ අරහත්තජ්ජත්තියා හෙතුසම්පත්තස්සෙව පත්ථනා සම්ප්ඤ්ඤාති, නො ඉතරස්ස.

සත්ථාරදස්සනන්ති සවෙ ජීවමානකබුද්ධස්සෙව සන්තිකෙ පත්ථෙති පත්ථනා සම්ප්ඤ්ඤාති. පරිනිබ්බුතෙ භගවති චෙතියස්ස සන්තිකෙ වා බොධිරුක්ඛමුලෙ වා පටිමාය වා පච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං වා සන්තිකෙ පත්ථනා න සම්ප්ඤ්ඤාති. කස්මා? භබ්බාභබ්බකෙ ඤත්වා කම්මවිපාකපරිච්ඡෙදකඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡිත්තීන්වා ඛ්‍යාකාතුං අසමත්ථත්තා. තස්මා බුද්ධස්ස සන්තිකෙයෙව පත්ථනා සම්ප්ඤ්ඤාති.

පබ්බජ්ජාති බුද්ධස්ස භගවතො සන්තිකෙ පත්ථෙත්තස්සාපි කම්මකිරියවාදීසු තාපසෙසු වා භික්ඛුසු වා පබ්බජිතස්සෙව පත්ථනා සම්ප්ඤ්ඤාති, නො ගිහිලිඛගෙ ධීතස්ස. කස්මා? පබ්බජිතායෙව හි බොධිසත්තා සම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති, න ගහට්ඨා. තස්මා ආදිමිහි පණ්ඩානකාලෙපි පබ්බජිතෙනෙව භවිතබ්බං.

ගුණසම්පත්තීති පබ්බජිතස්සාපි අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො පඤ්චාභිඤ්ඤස්සෙව සම්ප්ඤ්ඤාති, න පන ඉමාය ගුණසම්පත්තියා විරහිතස්ස. කස්මා? නිග්ගුණස්ස තදභාවතො.

අධිකාරොති ගුණසම්පන්නොනාපි යෙන අත්තනො ජීවිතං බුද්ධානං පරිච්චත්තං හොති, තස්ස ඉමිනා අධිකාරෙන සම්පන්නස්සෙව සම්ප්ඤ්ඤාති, න ඉතරස්ස.

ඡන්දතාති අභිනිහාරසම්පන්නස්සාපි යස්ස බුද්ධකාරකධම්මානං අත්ථාය මහත්තො ඡන්දො වායාමො ව උස්සාහො ව පරියෙට්ඨි ව, තස්සෙව සම්ප්ඤ්ඤාති, න ඉතරස්ස. තත්ත්වං ඡන්දමහත්තතාය ඔපම්මං – සචෙ හි එවමස්ස, “යො පන සකලවක්කවාළගබ්භං එකොදකීභූතං අත්තනො බාහුබලෙන උත්තරිත්වා පාරං ගත්තුං සමත්ථො, සො බුද්ධත්තං පාපුණාති. යො පනිමං අත්තනො දුක්කරං න මඤ්ඤති ‘අහං ඉමං උත්තරිත්වා පාරං ගමිස්සාමි’”ති එවං මහතා ඡන්දෙන උස්සාහෙන සමත්තාගතො හොති, තස්ස පත්ථනා සම්ප්ඤ්ඤාති, න ඉතරස්ස (සු. නි. අට්ඨ. 1.බග්ගවිසාණසුත්තවණ්ණනා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදාන, සුමෙධකථා; වරියා. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථා).

සුමෙධපණ්ඩිතො පන ඉමෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙන්වාච බුද්ධභාවාය අභිනිහාරං කත්වා නිපජ්ජී. දීපඤ්ඤාපි භගවා ආගන්ත්වා සුමෙධපණ්ඩිතස්ස සීසභාගෙ යත්වා කලලපිට්ඨෙ නිපන්නං සුමෙධතාපසං දිස්වා – “අයං තාපසො බුද්ධත්තාය අභිනිහාරං කත්වා නිපන්නො, ඉප්ඤ්ඤාති නු ඛො එතස්ස පත්ථනා, උදාහු තො”ති අනාගතංසඤ්ඤාණං පෙසෙත්වා උපධාරෙන්තො – “ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඬ්ඛොයානි අතික්කමිත්වා ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති”ති ඤත්වා ධීතකොච පරිසමජ්ඣෙධො බ්‍යාකාසි – “පස්සථ තො, තුම්හෙ හික්ඛෙවෙ, ඉමං උග්ගතපං තාපසං කලලපිට්ඨෙ නිපන්න”ති. “එවං, භන්තෙ”ති. අයං බුද්ධත්තාය අභිනිහාරං කත්වා නිපන්නො, සම්ප්ඤ්ඤාති ඉමස්ස තාපසස්ස පත්ථනා, අයඤ්ඤාති ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකානං චතුත්තං අසඬ්ඛොයානං මත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සති. තස්මිං පනස්ස අත්තභාවෙ කපිලවත්ථු නාම නගරං නිවාසො භවිස්සති, මහාමායා නාම දෙවී මාතා, සුද්ධොදනො නාම රාජා පිතා, උපතිස්සො ව කොලිතො ව ද්වෙ අග්ගසාවකා, ආනන්දො නාම උපට්ඨාකො, බෙමා ව උප්පලවණ්ණො ව ද්වෙ අග්ගසාවිකා භවිස්සන්ති. අයං පරිපක්කඤ්ඤාණො හුත්වා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා මහාපධානං පදහිත්වා නිග්‍රොධමූලෙ සුජාතාය නාම කුමාරියා දින්නං පායාසං පටිග්ගහෙන්වා තෙරඤ්ජරාය තීරෙ පරිභුඤ්ජිත්වා බොධිමණ්ඩං ආරුය්භ අස්සත්ථරුක්ඛමූලෙ අභිසම්බුජ්ඣස්සති. තෙන වුත්තං –

60.

“දීපඤ්ඤා ලොකවිදු, ආහුතීනං පටිග්ගහො;
උස්සිසකෙ මං යත්වාන, ඉදං චචනමබුචි.

61.

“පස්සථ ඉමං තාපසං, ජට්ඨං උග්ගතාපනං;
අපරිමෙය්‍යිතො කප්පෙ, බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සති.

62.

“අහු කපිලවිහයා රම්මා, නික්ඛමිත්වා තථාගතො;
පධානං පදහිත්වාන, කත්වා දුක්කරකාරිකං.

63.

“අප්පාලරුක්ඛමුලස්මිං, නිසීදිත්වා තථාගතො;
තත්ථ පායාසං පග්ගස්භ, නෙරඤ්ජරමුපෙහිති.

64.

“නෙරඤ්ජරාය තීරමිහි, පායාසං අද සො ජිනො;
පටියත්තවරමග්ගෙන, බොධිමුලමුපෙහිති.

65.

“තතො පදක්ඛිණං කත්වා, බොධිමණ්ඩං අනුත්තරො;
අස්සත්ථරුක්ඛමුලමිහි, බුජ්ඣ්ඤ්ඤාසති මහායසො.

66.

“ඉමස්ස ජනිකා මාතා, මායා නාම භවිස්සති;
පිතා සුද්ධොදනො නාම, අයං භෙස්සන්ති ගොතමො.

67.

“අනාසවා චිතරාගා, සන්තචිත්තා සමාහිතා;
කොලිතො උපතිස්සො ව, අග්ගා භෙස්සන්ති සාවකා;
ආනන්දො නාමුපට්ඨාකො, උපට්ඨිස්සතිමං ජිනං.

68.

“බෙමා උප්පලවණ්ණා ව, අග්ගා භෙස්සන්ති සාවකා;
අනාසවා චිතරාගා, සන්තචිත්තා සමාහිතා.

69.

“බොධි තස්ස භගවතො, අස්සත්ථොති පවුච්චති;
චිත්තො ව භත්ථාලවකො, අග්ගා භෙස්සන්තුපට්ඨකා;
උත්තරා නන්දමාතා ව, අග්ගා භෙස්සන්තුපට්ඨිකා”ති.

තත්ථ ලොකවිදුති සබ්බථා විදිතලොකත්තා පන ලොකවිදු. භගවා හි සභාවතො සමුදයතො නිරොධතො නිරොධුපායතොති සබ්බථාපි ලොකං අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි. තස්මා ලොකවිදුති වුච්චති. යථාහ —

“තස්මා භවෙ ලොකවිදු සුමෙධො, ලොකන්තගු වුසිතබ්බමවරියො;
 ලොකස්ස අන්තං සමිතාච්ඤත්වා, නාසිසති ලොකමිමං පරඤ්චා” ති. (සං.
 නි. 1.107; අ. නි. 4.46);

අපි ව තයො ලොකා – සඬ්ඛාරලොකො, සත්තලොකො, ඕකාසලොකොති.
 තත්ථ සඬ්ඛාරලොකො නාම පටිච්චසමුප්පන්නා පථවිආදයො ධම්මා.
 සත්තලොකො නාම සඤ්ඤිතො අසඤ්ඤිතො නෙවසඤ්ඤිතාසඤ්ඤිතො ච
 සත්තා. ඕකාසලොකො නාම සත්තානං නිවාසට්ඨානං. ඉමෙ පන තයොපි ලොකා
 භගවතා යථාසභාවතො විදිතා, තස්මා ලොකවිදුති වුවිති. ආභුතීනං පටිග්ගහොති
 දානානං පටිග්ගහෙතුං අරහත්තා දක්ඛිණෙය්‍යත්තා ආභුතීනං පටිග්ගහො.
 උස්සිසකෙ මං යත්වානාති මම සිසසමීපෙ යත්වා. ඉදං ඉදානි වත්තඛිඛං වචනං
 අබ්බවිති අත්ථො. ජට්ටන්ති ජටා අස්ස සන්තිති ජට්ටො, තං ජට්ටං. උග්ගතාපනන්ති
 උග්ගතාපසං. අභුති අහති, අථාති අත්ථො. අයමෙව චා පායො. කපිලවහයාති
 කපිලඅවහයා අභිධානා. රම්මාති රමණීයතො. පධානන්ති විරියං. එහිතීති එස්සති
 ගමිස්සති. සෙසගාථාසු උත්තානමෙවාති.

තතො සුමෙධපණ්ඩිතො – “මය්‍හං කිර පත්ථනා සමිජ්ඣිස්සති” ති
 සඤ්ජාතසොමනස්සො අහොසි. මහාජනො දීපඬ්ඤාසංඝො චචනං සුත්වා –
 “සුමෙධනාපසො කිර බුද්ධඛිපඬ්ඤාසංඝො” ති භට්ඨකුට්ඨො අහොසි. එවඤ්චස්ස
 අහොසි – “යථා නාම පුරිසො නදිං තරන්තො උජුකෙන තිත්ථෙන තරිතුං
 අසක්කොන්තො හෙට්ඨාතිත්ථෙන උත්තරති, එවමෙව මයං දීපඬ්ඤාසංඝො
 සාසනෙ මග්ගඵලං අලභමානා අනාගතෙ යදා ත්වං බුද්ධො භවිස්සසි, තදා තච
 සම්මුඛා මග්ගඵලං සච්ඡිකාතුං සමත්ථා භවෙය්‍යාමා” ති පත්ථනං අකංසු.
 දීපඬ්ඤාසංඝො බොධිසත්තං මහාසත්තං පසංසිත්වා අට්ඨති පුජ්‍යමුට්ඨිති පුජෙත්වා
 පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි. තෙපි චතුසත්තසංඝො ඛිණාසවා බොධිසත්තං පුජෙත්ති
 ච ගන්ධෙහි ච පුජෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කමිංසු. දෙවමනුස්සා පන තථෙව
 පුජෙත්වා වන්දිත්වා පක්කමිංසු.

අථ සඬ්ඛලොකමතිදීපඬ්ඤාසංඝො දීපඬ්ඤාසංඝො භගවා චතුහි ඛිණාසවසත්තසංඝො
 පරිවුතො රම්මනගරවාසීහි පුජියමානො දෙවතාහි අභිවන්දියමානො
 සඤ්ඤාප්පහානුරඤ්ජිතවරකතකගිරිසිඛරො විය ජඩගමමානො අනෙකෙසු
 පාටිභාරියෙසු වත්තමානෙසු තෙන අලඬ්ඤාපටියත්තෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා
 නානාසුරහිකුසුමගන්ධවාසිතං වුණ්ණසම්මොදගන්ධං සමුස්සිතධපපටාකං
 ගන්ධානුබද්ධභද්‍රයෙහි භමරගණෙහි ගුම්ඛගුම්ඛායමානං ධූපන්ධකාරං
 අමරපුරසදිසසොභං අභිරම්මං රම්මනගරං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තෙ මහාරහෙ
 බුද්ධාසනෙ යුගන්ධරමත්ථකෙ සරදසමයරුවිරකරජනිකරො
 තිමිරනිකරනිධනකරො කමලවනවිකසනකරො දිවසකරො විය දසබලදිවසකරො
 නිසීදි. භික්ඛුසඬ්ඤාසංඝො පටිපාටියා අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදි.
 රම්මනගරවාසීනො පන උපාසකා සද්ධාදිගුණසම්පන්නා නානාවිධබජ්ජාදීහි

සමලඬිකතං වණ්ණගන්ධරසසම්පන්නං අසදිසං සුඛනිදානං දානං බුද්ධජපමුඛස්ස
භික්ඛුසඬිසස්ස අදංසු.

අථ බො බොධිසත්තො දසබලස්ස බ්‍යාකරණං සුත්වා බුද්ධභාවං කරතලගතම්ව
මඤ්ඤමානො පමුදිතභද්‍යො සබ්බෙසු පටික්කන්තෙසු සයනා වුට්ඨාය –
“පාරමි‍යො විවිනිස්සාමි”ති පුජ්ඵරාසිමත්ථකෙ පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා නිසීදි. ඵවං
නිසීන්තෙ මහාසත්තෙ සකලදසසභස්සවක්කවාළදෙවතා සාධුකාරං දත්වා – “අය්‍ය
සුමෙධනාපස, පොරාණකබොධිසත්තානං පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා – ‘පාරමි‍යො
විවිනිස්සාමි’ති නිසීන්තකාලෙ යානි පුබ්බනිමිත්තානි නාම පඤ්ඤායන්ති, තානි
සබ්බානිපි අජ්ජ පාතූභූතානි නිස්සංසයෙන ත්වං බුද්ධො භවිස්සසි, මයමෙන ජානාම
– ‘යස්සෙතානි නිමිත්තානි පඤ්ඤායන්ති, සො ඵකන්තෙනෙව බුද්ධො භවිස්සති’
තස්මා ත්වං අත්තනො වීරියං දල්භං කත්වා පග්ගණ්භා”ති බොධිසත්තං
නානජපකාරාහි ථුතීහි අභිත්ථවිංසු. තෙන වුත්තං –

70.

“ඉදං සුත්වාන වචනං, අසමස්ස මහෙසිනො;
ආමොදිතා නරමරු, බුද්ධබ්‍රිජං කිර අයං.

71.

“උක්කුට්ඨිසද්දා වත්තන්ති, අජ්ඵොටෙන්ති භසන්ති ව;
කතඤ්ජලී නමස්සන්ති, දසසභස්සි සදෙවකා.

72.

“යදිමස්ස ලොකනාථස්ස, විරජ්ඣිස්සාම සාසනං;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

73.

“යථා මනුස්සා නදිං තරන්තා, පටිතිත්ථං විරජ්ඣිය;
හෙට්ඨාතිත්ථෙ ගහෙත්වාන, උත්තරන්ති මහානදිං.

74.

“ඵවමෙව මයං සබ්බෙ, යදි මුඤ්ඤාමිමං ජිනං;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

75.

“දීපඬිකරො ලොකවිදු, ආභුතීනං පටිග්ගහො;
මම කම්මං පකිත්තෙත්වා, දක්ඛිණං පාදමුද්ධරි.

76.

“යෙ තත්ථාසුං ජිනපුත්තා, පදක්ඛිණමකංසු මං;
දෙවා මනුස්සා අසුරා ව, අභිවාදෙත්වාන පක්කමුං.

77.

“දස්සනං මෙ අතික්කන්තෙ, සසඬ්ඝෙ ලොකනායකෙ;
සයනා වුට්ඨහිත්වාන, පල්ලඬ්ඝං ආභුජිං තදා.

78.

“සුබ්බෙන සුබ්බො හොමි, පාමොජ්ජෙන පමොදිතො;
භිතියා ච අභිස්සන්තො, පල්ලඬ්ඝං ආභුජිං තදා.

79.

“පල්ලඬ්ඝෙන නිසිදිත්වා, එවං චිත්තෙසහං තදා;
චස්සිභුතො අහං ඤානො, අභිඤ්ඤාසු පාරමිං ගතො.

80.

“සහස්සියම්භි ලොකම්භි, ඉසයො නත්ථි මෙ සමා;
අසමො ඉද්ධිධම්මෙසු, අලභිං ථිදිසං සුඛං.

81.

“පල්ලඬ්ඝාභුජනෙ මය්හං, දසසහස්සාධිවාසිනො;
මහානාදං පචත්තෙසුං, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

82.

“යා පුබ්බෙ බොධිසත්තානං, පල්ලඬ්ඝචරමාභුජෙ;
නිමිත්තානි පදිස්සන්ති, තානි අජ්ජ පදිස්සරෙ.

83.

“සිතං ඛාපගතං හොති, උණ්හඤ්ච උපසම්මති;
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

84.

“දසසහස්සි ලොකධාතු, නිස්සද්දා හොන්ති නිරාකුලා;
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

85.

“මහාවාතා න වායන්ති, න සන්දන්ති සචන්තියො;
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

86.

“ථලජා දකජා පුප්ඵා, සබ්බෙ පුප්ඵන්ති තාවදෙ;
තෙපජ්ජ පුප්ඵිතා සබ්බෙ, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

87.

“ලතා වා යදි වා රුක්ඛා, ඵලභාරා භොන්ති තාවදෙ;
තෙපජ්ජ ඵලිතා සබ්බෙ, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

88.

“ආකාසට්ඨා ව භූමට්ඨා, රතනා ජොතන්ති තාවදෙ;
තෙපජ්ජ රතනා ජොතන්ති, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

89.

“මානුස්සකා ව දිබ්බා ව, තුරියා වජ්ජන්ති තාවදෙ;
තෙපජ්ජ භො අභිරවන්ති, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

90.

“විචිත්තපුප්ඵා ගගනා, අභිවස්සන්ති තාවදෙ;
තෙපි අජ්ජ පවස්සන්ති, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

91.

“මහාසමුද්දො ආභුජති, දසසහස්සි පකම්පති;
තෙපජ්ජ භො අභිරවන්ති, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

92.

“නිරයෙපි දසසහස්සෙ, අග්ගි නිබ්බන්ති තාවදෙ;
තෙපජ්ජ නිබ්බුතා අග්ගි, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

93.

“විමලො භොති සූරියො, සබ්බා දිස්සන්ති තාරකා;
තෙපි අජ්ජ පදිස්සන්ති, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

94.

“අනොවට්ඨෙත උදකං, මහියා උබ්භිජ්ජි තාවදෙ;
තම්පජ්ජ උබ්භිජ්ජතෙ මහියා, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

95.

“තාරාගණා විරොචන්ති, නක්ඛත්තා ගගනමණ්ඩලෙ;
විසාඛා වන්දිමායුත්තා, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

96.

“බ්ලාසයා දරිසයා, නික්ඛමන්ති සකාසයා;
තෙපජ්ජ ආසයා සුද්ධා, ධුවං බුද්ධො භවිස්සසි.

97.

“න භොන්ති අරතී සත්තානං, සන්තුට්ඨා භොන්ති තාවදෙ;

තෙපජ්ජ සබ්බෙ සන්තුට්ඨා, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

98.

“රොගා තදුපසම්මන්ති, ජීසව්ඡා ච විනස්සසි;
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

99.

“රොගා තදා තනු භොති, දොසො මොහො විනස්සසි;
තෙපජ්ජ විගතා සබ්බෙ, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

100.

“භයං තදා න භවති, අජ්ජපෙතං පදිස්සති;
තෙන ලිඬිගෙන ඡානාම, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

101.

“රජොනුද්ධංසනී උද්ධං, අජ්ජපෙතං පදිස්සති;
තෙන ලිඬිගෙන ඡානාම, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

102.

“අනිට්ඨගන්ධො පක්කමති, දිබ්බගන්ධො පවායති;
සොපජ්ජ වායතී ගන්ධො, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

103.

“සබ්බෙ දෙවා පදිස්සන්ති, යපයිත්වා අරුපිනො;
තෙපජ්ජ සබ්බෙ දිස්සන්ති, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

104.

“යාවතා නිරයා නාම, සබ්බෙ දිස්සන්ති තාවදෙ;
තෙපජ්ජ සබ්බෙ දිස්සන්ති, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

105.

“කුට්ඨා කවාටා සෙලා ච, න භොන්තාවරණා තදා;
ආකාසභූතා තෙපජ්ජ, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

106.

“වුතී ච උපපත්තී ච, බණ්ණ තස්මිං න විජ්ජති;
තානිපජ්ජ පදිස්සන්ති, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි.

107.

“දළ්භං පග්ගණ්භ විරියං, මා නිවත්ත අභික්කම;
මයම්පෙතං විජානාම, ධූවං බුද්ධො භවිස්සසි” ති.

තත්ථ ඉදං සුත්වාන වචනන්ති ඉදං දීපඛිකරස්ස භගවතො බොධිසත්තස්ස
බ්‍යාකරණවචනං සුත්වා. අසමස්සාති සමස්ස සදිසස්ස අභාවතො අසමස්ස. යථාහ -

“න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදියො මෙ න විජ්ජති;
සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො”ති. (ම. නි. 1.285;
2.341; මහාව. 11; කථා. 405; මි. ප. 4.5.11);

මහෙසිනොති මහන්තෙ සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ එසි ගවෙසිති මහෙසි, තස්ස
මහෙසිනො. නරමරුති නරා ව අමරා ව, උක්කට්ඨනිද්දෙසො පනායං සබ්බෙපි
දසසහස්සිලොකධාතුයා නාගසුපණ්ණයක්ඛාදෙයොපි ආමොදිතාව. බුද්ධබ්‍රිජං කිර
අයන්ති අයං කිර බුද්ධඛිකුරො උප්පන්නොති ආමොදිතාති අත්ථො.

උක්කට්ඨසද්දාති උන්නාදසද්දා වත්තන්ති. අප්ථොට්ඨන්ති හත්ථෙහි බාහා
අභිහනන්ති. දසසහස්සිති දසසහස්සිලොකධාතුයො. සදෙවකාති සහ දෙවෙහි
සදෙවකා දසසහස්සි නමස්සන්තිති අත්ථො. යදිමස්සාති යදි ඉමස්ස, අයමෙව වා
පායො. විරජ්ඣස්සාමාති යදි න සම්පාපුණ්ණස්සාම. අනාගතමිති අද්ධානෙති
අනාගතෙ කාලෙ. හෙස්සාමාති හවිස්සාම. සම්මුඛාති සම්මුඛිභූතා. ඉමන්ති ඉමස්ස,
සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං.

නදිං තරන්තාති නදිතරණකා, “නදිතරන්තා”තිපි පායො. පටිතිත්ථන්ති
පටිමුඛතිත්ථං. විරජ්ඣයාති විරජ්ඣත්ථා. යදි මුඤ්චාමාති යදි ඉමං භගවන්තං
මුඤ්චිත්ථා අකතකිව්වා ගමිස්සාමාති අත්ථො. මම කම්මං පකිත්තෙත්ථාති මම
භාවිතමත්ථං බ්‍යාකරිත්ථා. දක්ඛිණං පාදමුද්ධරිති දක්ඛිණං පාදං උක්ඛිපි,
“කතපදක්ඛිණො”තිපි පායො.

ජිනපුත්තාති දීපඛිකරස්ස සත්ථුතො සාවකා. දෙවා මනුස්සා අසුරා ව,
අභිවාදෙත්ථාන පක්කමුන්ති දෙවාදෙයො සබ්බෙපි ඉමෙ මං තික්ඛන්තුං පදක්ඛිණං
කත්ථා පුප්ඵාදිහි පුප්ථෙත්ථා සුප්පතිට්ඨිතපඤ්චඩගා වන්දිත්ථා නිවත්තිත්ථා පුනප්පුනං
ඕලොකෙත්ථා මධුරත්ථබ්‍යඤ්ජනාහි නානප්පකාරාහි ථුතීහි වණ්ණෙත්තා
පක්කමිංසු. “නරා නාගා ව ගන්ධබ්බා, අභිවාදෙත්ථාන පක්කමු”න්තිපි පායො.

දස්සනං මෙ අතික්කන්තෙති මම දස්සනවිසයං භගවති අතික්කන්තෙ. “ජහිතෙ
දස්සනුපවාරෙ”තිපි පායො. සසඬසෙති සද්ධිං සඬසෙන සසඬසො, තස්මිං සසඬසෙ.
සයනා වුට්ඨහිත්ථානාති නිපන්තට්ඨානතො කලලතො උට්ඨහිත්ථා. පල්ලඬකං
ආභුජිත්ති කතපල්ලඬකො හුත්ථා පුප්ඵරාසිමිති නිසිදිත්ති අත්ථො. “හට්ඨො
හට්ඨෙන විත්තෙන, ආසනා වුට්ඨහිං තදා”තිපි පායො, සො උත්තානත්ථොව.

පිතියා ව අභිස්සන්තොති පිතිපරිප්පුටො. වසිභූතොති වසිභාවප්පත්තො.
කොතෙති රූපාවචරාරූපාවචරකොතෙසු. සහස්සියමිහිති දසසහස්සියං. ලොකමිහිති
ලොකධාතුයා. මෙ සමාති මයා සදිසා. අවිසෙසෙන “මෙ සමා නත්ථි”ති වත්ථා

ඉදානි තමෙව නියමෙත්තො “අසමො ඉද්ධිමිමෙසු”ති ආහ. තත්ථ ඉද්ධිමිමෙසුති පඤ්චසු ඉද්ධිමිමෙසුති අත්ථො. අලහිත්ති පට්ටහිං. ඊදිසං සුඛන්ති ඊදිසං සොමනස්සං.

අථ සුමෙධතාපසො දසබ්ලස්ස බ්‍යාකරණං සුත්වා බුද්ධභාවං කරතලගතකාලම්ච මඤ්ඤමානො පමුදිතහදයො දසසු ලොකධාතුසහස්සෙසු සුද්ධාවාසමභාබ්‍රහ්මානො අතීතබුද්ධදස්සාවිනො නියතබොධිසත්තානං බ්‍යාකරණෙ උප්පජ්ජමානපාටිභාරියදස්සනෙන තථාගතවචනස්ස අවිතථනං පකාසෙත්තො මං පරිතොසයන්තා ඉමා ගාථායො ආහංසුති දස්සෙත්තො හගවා “පල්ලඬකාභුජනෙ මය්හ”න්තිආදිමාහ.

තත්ථ පල්ලඬකාභුජනෙ මය්හන්ති මම පල්ලඬකාභුජනෙ. අයමෙව වා පායො. දසසහස්සාධිවාසිනොති දසසහස්සිවාසිනො මභාබ්‍රහ්මානො. යා පුබ්බෙති යානි පුබ්බෙ, විහත්තිලොපං කත්වා චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. පල්ලඬකවරමාභුජෙති වරපල්ලඬකාභුජනෙ. නිමිත්තානි පදිස්සන්තිති නිමිත්තානි පදිස්සිංසුති අත්ථො. අතීතවචනෙ වත්තබ්බෙ වත්තමානවචනං චුත්තං. කිඤ්චාපි චුත්තං, අතීතවසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බො. තානි අජ්ජ පදිස්සරෙති පුබ්බෙපි නියතබොධිසත්තානං පල්ලඬකාභුජනෙ යානි නිමිත්තානි උප්පජ්ජිංසු, තානි නිමිත්තානි අජ්ජ පදිස්සරෙ. තස්මා ත්වං ධූවමෙව බුද්ධො හවිස්සසීති අත්ථො. න පන තානියෙව නිමිත්තානි උප්පජ්ජිංසු, තංසදිස්සන්තා “තානි අජ්ජ පදිස්සරෙ”ති චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

සීතන්ති සීතත්තං. බ්‍යපගතන්ති ගතං විගතං. තානීති සීතවිගමනඋණ්හුපසමනානීති අත්ථො. නිස්සද්දාති අසද්දා අනිග්ගොසා. නිරාකුලාති අනාකුලා, අයමෙව වා පායො. න සන්දන්තීති න වහන්ති නජ්ජවත්තන්ති. සවන්තියොති නදියො. තානීති අවායනඅසන්දනානි. ථලජාති පථවිතලපබ්බතරුක්කෙසු ජාතානි. දකජාති ඔදකානි පුජ්ථානි. පුජ්ථන්තීති පුබ්බෙ බොධිසත්තානං පුජ්ථිංසු, අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං හෙට්ඨා චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. තෙපජ්ජ පුජ්ථිතානීති තානි පුජ්ථානි අජ්ජ පුජ්ථිතානීති අත්ථො.

ඵලභාරාති ඵලධරා. තෙපජ්ජාති තෙපි අජ්ජ, පුල්ලිඬගවසෙන “තෙපි”ති චුත්තං, “ලතා වා රුක්ඛා වා”ති චුත්තත්තා. ඵලිතාති සඤ්ජාතඵලා. ආකාසට්ඨා ව භූමට්ඨා වාති ආකාසගතා ව භූමිගතා ව රතනානීති මුත්තාදීනි රතනානි. ජොතන්තීති ඔභාසන්ති. මානුස්සකාති මනුස්සානං සන්තකා මානුස්සකා. දිබ්බාති දෙවානං සන්තකා දිබ්බා. තුරියාති ආතතං විතතං ආතතවිතතං සුසිරං සනන්ති පඤ්ච තුරියානි. තත්ථ ආතතං නාම වම්මපරියොනද්ධෙසු හෙරිආදීසු ඵකතලතුරියං. විතතං නාම උභයතලං. ආතතවිතතං නාම සබ්බතො පරියොනද්ධං මහතිවල්ලකිආදිකං. සුසිරං නාම වංසාදිකං. සනං නාම සම්මතාළාදිකං. වජ්ජන්තීති හෙට්ඨා චුත්තනයෙන වජ්ජිංසු, අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං වෙදිතබ්බං. ඵස නයො උපරි ඊදිසෙසු වචනෙසුපි. අභිරවන්තීති තත්‍ර තත්‍ර කුසලෙහි සුමුඤ්චිතා සුජ්ජනාලිතා සුවාදිතා විය අභිරවන්ති, අභිනදන්තීති අත්ථො.

විවිත්තපුප්ඵාති විවිත්තාති නානාගන්ධවණ්ණාති පුප්ඵාති. අභිවස්සන්තීති අභිවස්සිංසු, නිපතිංසුති අත්ථො. තෙජිති තානිපි විවිත්තපුප්ඵාති අභිවස්සන්තාති පදිස්සන්ති, දෙවබ්බමගණෙනි ඔකිරියමානානීති අධිප්පායො. ආභුජනීති ඔසක්කති. තෙපජ්ජුහොති තෙපි අජ්ජ උහො මහාසමුද්දදසසහස්සියො. අභිරවන්තීති අභිතදන්ති. නිරයෙති නිරයෙසු. දසසහස්සාති අනෙකදසසහස්සා. නිබ්බන්තීති සම්මන්ති, සන්තිං උපෙන්නීති අත්ථො. තාරකාති නක්ඛන්තාති. තෙපි අජ්ජ පදිස්සන්තීති තෙපි සූරියස්ස විමලභාවා තාරකා අජ්ජ දිවා දිස්සන්ති.

අනොවට්ඨෙතාති අනොවට්ඨෙ, භූමිමත්ථෙ කරණවචනං. අථ වා අනොවට්ඨෙති අනභිවට්ඨෙපි. නාති නිපාතමත්තං ‘‘සුත්ථා න දුතචන’’ න්තිආදීසු විය. තම්පජ්ජුබ්බිජ්ජතෙති තම්පි උදකං අජ්ජ උබ්බිජ්ජති, උබ්බිජ්ජත්ථා උට්ඨහතීති අත්ථො. මහියාති පථවියා, නිස්සක්කවචනං. තාරාගණාති ගහනක්ඛන්තාදයො සබ්බෙ තාරගණා. නක්ඛන්තාති නක්ඛන්තතාරකා ව. ගගනමණ්ඩලෙති සකලගගනමණ්ඩලං විරොවන්තීති අත්ථො. බිලාසයාති බිලාසයා අභිතකුලකුම්භීලගොධාදයො. දරිසයාති කුරාසයා. අයමෙව වා පායො. නික්ඛමන්තීති නික්ඛමිංසු. සකාසයාති අත්තනො අත්තනො ආසයනො. ‘‘තදාසයා’’තිපි පායො. තස්ස තදා තස්මිං කාලෙ, ආසයනො, බිලතොති අත්ථො. ඡුද්ධාති සුඡුද්ධා සුචුද්ධාරිතා, නික්ඛන්තාති අත්ථො.

අරතීති උක්කණ්ඨා. සන්තුට්ඨාති පරමෙන සන්තුට්ඨෙත සන්තුට්ඨා. විනස්සතීති විගච්ඡති. රාගොති කාමරාගො. තදා තනු හොතීති ඔරමත්තකො හොති, ඉමිනා පරියුට්ඨානාභාවං දිපෙති. විහතාති විනට්ඨා. තදාති පුබ්බෙ, බොධිසත්තානං පල්ලඤ්ඤාභුජනෙති අත්ථො. න භවතීති න හොති. අජ්ජපෙතන්ති අජ්ජ තව පල්ලඤ්ඤාභුජනෙපි එතං භයං න හොතෙවාති අත්ථො. තෙන ලිඬිගෙන ජානාමාති තෙන කාරණෙන සබ්බෙව මයං ජානාම, යං ත්වං බුද්ධො භවිස්සසීති අත්ථො.

අනුද්ධංසතීති න උග්ගච්ඡති. අනිට්ඨගන්ධොති දුග්ගන්ධො. පක්කමතීති පක්කම් විගච්ඡී. පවායතීති පවායී. සොපජ්ජාති සොපි දිබ්බගන්ධො අජ්ජ. පදිස්සන්තීති පදිස්සිංසු. තෙපජ්ජාති තෙපි සබ්බෙ දෙවා අජ්ජ. යාවතාති පරිච්ඡෙදනත්ථෙ නිපාතො, යත්තකාති අත්ථො. කුට්ටාති පාකාරා. න හොන්තාවරණාති ආවරණකරා න අහෙසුං. තදාති පුබ්බෙ. ආකාසභූතාති තෙ කුට්ටකවාටපබ්බතා ආවරණං තිරොකරණං කාතුං අසක්කොන්තා, අප්පාකාසභූතාති අත්ථො. චූතීති මරණං. උපපත්තීති පටිසන්ධිග්ගහණං. බණෙනි පුබ්බෙ බොධිසත්තානං පල්ලඤ්ඤාභුජනක්ඛණෙන. න විජ්ජතීති නාහොසී. තානිපජ්ජාති තානිපි අජ්ජ වචනභවනානීති අත්ථො. මා නිවත්තීති මා පටික්කම්. අභික්කමාති පරක්කම. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

තතො සුමෙධපණ්ඩිතො දීපඤ්ඤාසං දසබලස්ස ව දසසහස්සවක්කවාළදෙවතානඤ්ච වචනං සුත්ථා භියොයාසොමත්තාය සඤ්ජාතුස්සාහො හුත්ථා වින්තෙසි – ‘‘බුද්ධා නාම අමොඝවචනා, නත්ථි බුද්ධානං

කථාය අක්කුඳුපත්තං. යථා හි ආකාසෙ බිත්තස්ස ලෙඩ්චුස්ස පතනං ධූවං, ජාතස්ස මරණං, අරුණෙ උග්ගතෙ සූරියස්ස අබ්භුග්ගමනං, ආසයා නික්ඛන්තස්ස සීහස්ස සීහනාදනදනං, ගරුගබ්භාය ඉත්ථියා භාරමොරොපනං ධූවං අවස්සම්භාවී, එවමෙව බුද්ධානං වචනං නාම ධූවං අමොසං, අද්ධා අහං බුද්ධො භවිස්සාමිති. තෙන චුත්තං –

108.

“බුද්ධස්ස වචනං සුත්වා, දසසහස්සීනචුභයං;
තුට්ඨහට්ඨො පමුදිතො, එවං චිත්තෙසහං තදා.

109.

“අද්වේජ්ඣවචනා බුද්ධා, අමොසවචනා ජිනා;
චිතථං නත්ථී බුද්ධානං, ධූවං බුද්ධො භවාමහං.

110.

“යථා බිත්තං නහෙ ලෙඩ්චු, ධූවං පතති භූමියං;
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං, වචනං ධූවසස්සතං;
චිතථං නත්ථී බුද්ධානං, ධූවං බුද්ධො භවාමහං.

111.

“යථාපි සබ්බසත්තානං, මරණං ධූවසස්සතං;
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං, වචනං ධූවසස්සතං;
චිතථං නත්ථී බුද්ධානං, ධූවං බුද්ධො භවාමහං.

112.

“යථා රත්තික්ඛයෙ පත්තෙ, සූරියුග්ගමනං ධූවං;
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං, වචනං ධූවසස්සතං;
චිතථං නත්ථී බුද්ධානං, ධූවං බුද්ධො භවාමහං.

113.

“යථා නික්ඛන්තසයනස්ස, සීහස්ස නදනං ධූවං;
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං, වචනං ධූවසස්සතං;
චිතථං නත්ථී බුද්ධානං, ධූවං බුද්ධො භවාමහං.

114.

“යථා ආපන්නසත්තානං, භාරමොරොපනං ධූවං;
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං, වචනං ධූවසස්සතං;
චිතථං නත්ථී බුද්ධානං, ධූවං බුද්ධො භවාමහං”න්ති.

තත්ථ බුද්ධස්ස වචනං සුත්වා, දසසහස්සී න චුභයන්ති
දීපඬ්ඤාසම්මාසම්බුද්ධස්ස ච දසසහස්සවක්කවාලදෙවතානාඤ්ච වචනං සුත්වා.

උභයන්ති උභයෙසං, සාමීඅත්ථෙ පච්චත්තවචනං, උභයවචනං වා. එවං
චිත්තෙසහන්ති එවං චිත්තෙසිං අහං.

අද්වේෂ්ඤාවචනාති ද්වේධා අප්පචත්තවචනා, එකංසවචනාති අත්ථො.
“අච්ඡිද්දවචනා” තිපි පාඨො, තස්ස නිද්දොසවචනාති අත්ථො. අමොසවචනාති
අවිතථවචනා. විතථත්ති විතථවචනං නත්ථිති අත්ථො. ධූවං බුද්ධො භවාමහන්ති
අහං එකංසෙනෙව බුද්ධො භවිස්සාමිති නියතවසෙන අවස්සම්භාවිවසෙන ව
චත්තමානවචනං කතන්ති වෙදිතබ්බං.

සූරියුග්ගමනන්ති සූරියස්ස උදයනං, අයමෙව වා පාඨො. ධූවස්සතන්ති
එකංසභාවී වෙව සස්සතඤ්ච. නික්ඛන්තසයනස්සාති සයනතො නික්ඛන්තස්ස.
ආපන්නසත්තානන්ති ගරුගබ්භානං, ගබ්භිනීනන්ති අත්ථො. භාරමොරොපනන්ති
භාරමරොපනං, ගබ්භස්ස මරොපනන්ති අත්ථො. ම-කාරො පදසන්ධිකරො.
සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති.

“ස්වාහං අද්ධා බුද්ධො භවිස්සාමි” ති එවං කතසන්තිට්ඨානො බුද්ධකාරකෙ
ධම්මෙ උපධාරෙතුං – “කහං නු ඛො බුද්ධකාරකා ධම්මා” ති, උද්ධං අධො දිසාසු
විදිසාසුති අනුක්කමෙන සකලං ධම්මධාතුං විචිනන්තො පුබ්බෙ පොරාණකෙහි
ඛොධිසත්තෙහි ආසෙවිතනිසෙවිතං පයමං දානපාරමිං දිස්වා එවං අත්තානං ඔවදි –
“සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං ඉතො පට්ඨාය පයමං දානපාරමිං පුරෙය්‍යාසි. යථා හි
නිකුප්පිතො උදකකුම්භො නිස්සෙසං කත්වා උදකං වමනියෙව න පච්චාහරති,
එවමෙව ධනං වා යසං වා පුත්තදාරං වා අභිගපච්චභිගං වා අනොලොකෙත්වා
සබ්බත්ථ යාවකානං සබ්බං ඉච්ඡිතිච්ඡිතං නිස්සෙසං කත්වා දදමානො ඛොධිමූලෙ
නිසිදිත්වා බුද්ධො භවිස්සාමි” ති පයමං දානපාරමිං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන
වුත්තං –

115.

“හන්ද බුද්ධකරෙ ධම්මෙ, විචිනාමි ඉතො චිතො;
උද්ධං අධො දස දිසා, යාවතා ධම්මධාතුයා.

116.

“විචිනන්තො තදා දක්ඛිං, පයමං දානපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, අනුච්ඡිණං මහාපථං.

117.

“ඉමං ත්වං පයමං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
දානපාරමිතං ගච්ඡ, යදි ඛොධිං පත්තුම්ච්ඡසි.

118.

“යථාපි කුම්භො සම්පුණ්ණො, යස්ස කස්සචි අධො කතො;
වමනෙවුදකං නිස්සෙසං, න තත්ථ පරිරක්ඛති.

119.

“තෙව් යාවකෙ දිස්වා, හීනමුක්කට්ඨමජ්ඣමෙ;
දදාහි දානං නිස්සෙසං, කුම්භො විය අධො කතො” ති.

තත්ථ හන්දාති වචස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. බුද්ධකරෙ ධම්මෙති බුද්ධත්තකරෙ ධම්මෙ. බුද්ධත්තකරා නාම ධම්මා දානපාරමිතාදයො දස ධම්මා. විචිනාමීති විචිනිස්සාමි, විමංසිස්සාමි උපපරික්ඛිස්සාමීති අත්ථො. ඉතො චිතොති ඉතො ඉතො, අයමෙව වා පායො. තත්ථ තත්ථ විචිනාමීති අත්ථො. උද්ධන්ති දෙවලොකෙ. අධොති මනුස්සලොකෙ. දස දිසාති දසසු දිසාසු; කත්ථ නු ඛො තෙ බුද්ධකාරකධම්මා උද්ධං අධො තිරියං දිසාසු විදිසාසුති අධිප්පායො. යාවතා ධම්මධාතුයාති එත්ථ යාවතාති පරිච්ඡේදවචනං. ධම්මධාතුයාති සභාවධම්මස්ස, පවත්තනීති වචනසෙසො දට්ඨබ්බො. කිං වුත්තං හොති? යාවතිකා සභාවධම්මානං කාමරූපාරූපධම්මානං පවත්ති, තාවතිකං විචිනිස්සාමීති වුත්තං හොති.

විචිනන්තොති විමංසන්තො උපපරික්ඛන්තො. පුබ්බකෙහීති පොරාණෙහි බොධිසත්තෙහි. අනුචිණ්ණන්ති අජ්ඣාචිණ්ණං ආසෙවිතං. සමාදියාති සමාදියනං කරොහි, අජ්ජ පට්ඨාය අයං පට්ඨමං දානපාරමි පුරෙතබ්බා මයාති එවං සමාදියාති අත්ථො. දානපාරමිතං ගච්ඡාති දානපාරමිං ගච්ඡ, පුරයාති අත්ථො. යදි බොධිං පත්තුම්ච්ඡිති බොධිමූලමුපගන්ත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං පත්තුං ඉච්ඡසි වෙ. යස්ස කස්සචීති උදකස්ස වා බීරස්ස වා යස්ස කස්සචි සම්පුණ්ණො. සම්පුණ්ණසද්දයොගෙ සති සාම්චවනං ඉච්ඡන්ති සද්දවිදු. කරණත්ථෙ වා සාම්චවනං, යෙන කෙනචීති අත්ථො. අධො කතොති හෙට්ඨාමුබ්බකතො. න තත්ථ පරිරක්ඛතීති තස්මිං වමනෙ න පරිරක්ඛති, නිස්සෙසං උදකං වමනෙවාති අත්ථො. හීනමුක්කට්ඨමජ්ඣමෙති හීනමජ්ඣමපණිතෙ. ම-කාරො පදසන්ධිකරො. කුම්භො විය අධො කතොති හෙට්ඨාමුබ්බකතො විය කුම්භො. යාවකෙ උපගතෙ දිස්වා – “ත්ථං, සුමෙධ, අත්තනො අනවසෙසෙත්වා සබ්බධනපරිච්චාගෙන දානපාරමිං, අභිගපරිච්චාගෙන උපපාරමිං, ජීවිතපරිච්චාගෙන පරමත්ථපාරමිඤ්ච පුරෙහී” ති එවං අත්තනාව අත්තානං ඔවදි.

අට්ඨස්ස “න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකෙහි ධම්මෙහි භවිතබ්බ”න්ති උත්තරිමිපි උපධාරයතො දුතියං සීලපාරමිං දිස්වා එතදහොසි – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්ථං ඉතො පට්ඨාය සීලපාරමිං පුරෙය්‍යාසි. යථා වමරී මීගො නාම ජීවිතමිපි අනොලොකෙත්වා අත්තනො වාලමෙව රක්ඛති, එවං ත්ථමිපි ඉතො පට්ඨාය ජීවිතමිපි අනොලොකෙත්වා සීලමෙව රක්ඛන්තො බුද්ධො භවිස්සසි” ති දුතියං සීලපාරමිං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

120.

“න හෙනෙ එත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ;
අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවතා.

121.

“විවින්නො තදා දක්ඛිං, දුතියං සීලපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙවිතනිසෙවිතං.

122.

“ඉමං ත්වං දුතියං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
සීලපාරමිතං ගච්ඡ, යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසී.

123.

“යථාපි චමරී වාලං, කිස්මිඤ්චි පටිලග්ගිතං;
උපෙති මරණං තත්ථ, න විකොපෙති වාලධිං.

124.

“තථෙව ත්වං චතුස්ස භූමිස්ස, සීලානි පරිපුරය;
පරිරක්ඛ සබ්බදා සීලං, චමරී විය වාලධි”න්ති.

තත්ථ න හෙතෙති න හි එතෙයෙව. බොධිපාවනාති මග්ගපරිපාවනා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණපරිපාවනා වා. දුතියං සීලපාරමිත්ති සීලං නාම සබ්බෙසං කුසලධම්මානං පතිට්ඨා, සීලෙ පතිට්ඨිතො කුසලධම්මෙහි න පරිභායති, සබ්බෙපි ලොකියලොකුත්තරගුණෙ පටිලහති. තස්මා සීලපාරමි පුරෙතබ්බාති දුතියං සීලපාරමිං අද්දක්ඛින්නි අත්ථො.

ආසෙවිතනිසෙවිතන්ති භාවිතඤ්ථෙව බහුලිකතඤ්ථ. චමරීති චමරී මිගො. කිස්මිඤ්චිති යත්ථ කත්ථවි රුක්ඛලතාකණ්ටකාදීස්ස අඤ්ඤතරස්මිං. පටිලග්ගිතන්ති පටිවිලග්ගිතං. තත්ථාති යත්ථ විලග්ගිතං, තත්ථෙව යත්වා මරණං උපගච්ඡති. න විකොපෙතිති න ඡින්නති. වාලධිත්ති වාලං ඡින්නත්වා න ගච්ඡති, තත්ථෙව මරණං උපෙතිති අත්ථො.

චතුස්ස භූමිස්ස සීලානිති චතුස්ස යානෙස්ස විහත්තසීලානි, පාතිමොක්ඛසංවරඉන්ද්‍රියසංවරආජීවපාරිසුද්ධිපච්චයසන්නිස්සිතවසෙනාති අත්ථො. භූමිවසෙන පන ද්විස්සයෙව භූමිස්ස පරියාපන්නං තම්පි චතුසීලමෙවාති. පරිපුරයාති බණ්ඩජ්ඣද්දසබ්බලාදිඅභාවෙන පරිපුරය. සබ්බදාති සබ්බකාලං. චමරී වියාති චමරී මිගො විය. සෙසමෙත්ථාපි උත්තානත්ථමෙවාති.

අථස්ස “න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකෙහි ධම්මෙහි භවිතබ්බ”න්ති උත්තරිමපි උපධාරයතො තතියං නෙක්ඛම්මපාරමිං දිස්වා එතදහොසි – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං ඉතො පට්ඨාය නෙක්ඛම්මපාරමිමපි පුරෙය්‍යාසී. යථාපි සුචිරං බන්ධනාගාරෙ වසමානො පුරිසො න තත්ථ සිනෙහං කරොති, අථ බො උක්කණ්ඨිතො අවසිතුකාමො හොති, එවමෙව ත්වම්පි සබ්බභවෙ බන්ධනාගාරසදිසෙ කත්වා පස්ස, සබ්බභවෙහි උක්කණ්ඨිතො මුච්චිතුකාමො හුත්වා නෙක්ඛම්මාහිමුබොව හොති,

එවං බුද්ධො භවිස්සසී’’ති තතියං නෙක්ඛම්මපාරමිං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසී. තෙන
වුත්තං –

125.

“න භෙනෙ එත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ;
අඤ්ඤාපි විචිනිස්සාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

126.

“විචින්නො තදා දක්ඛිං, තතියං නෙක්ඛම්මපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙවිතනිසෙවිතං.

127.

“ඉමං ත්වං තතියං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
නෙක්ඛම්මපාරමිතං ගච්ඡ, යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසී.

128.

“යථා අන්දුසරෙ පුරිසො, චිරවුට්ඨො දුබ්චිතො;
න තත්ථ රාගං ජනෙති, මුත්තිංයෙව ගවෙසති.

129.

“තථෙව ත්වං සබ්බභවෙ, පස්ස අන්දුසරෙ විය;
නෙක්ඛම්මාහිමුබො හොති, භවතො පරිමුත්තියා’’ති.

තත්ථ අන්දුසරෙති බන්ධනාගාරෙ. චිරවුට්ඨොති චිරකාලං වුට්ඨො. දුබ්චිතොති
දුක්ඛපිළිතො. න තත්ථ රාගං ජනෙතීති තත්ථ අන්දුසරෙ රාගං සිනෙහං න ජනෙති
න උප්පාදෙති. “ඉමං අන්දුසරං මුඤ්චිත්වා නාහං අඤ්ඤාත්ථ ගමිස්සාමි’’ති එවං
තත්ථ රාගං න ජනෙති, කිත්තු මුත්තිංයෙව මොක්ඛමෙව ගවෙසතීති අධිප්පායො.
නෙක්ඛම්මාහිමුබොති නික්ඛමනාහිමුබො හොති. භවතොති සබ්බභවෙහි.
පරිමුත්තියාති පරිමොචනත්ථාය. නෙක්ඛම්මාහිමුබො හුත්වා, සම්බොධිං
පාපුණ්ණිස්සසී’’තිපි පායො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අථස්ස “න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බ’’න්ති උත්තරිමිපි
උපධාරයතො චතුත්ථං පඤ්ඤාපාරමිං දිස්වා එතදහොසී – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං
ඉතො පට්ඨාය පඤ්ඤාපාරමිමිපි පුරෙය්‍යාසී. භිනමජ්ඣිමුක්කට්ඨෙසු කඤ්චි
අවජ්ජෙත්වා සබ්බෙහි පණ්ඩිතෙ උපසඬකම්ත්වා පඤ්භං පුච්ඡෙය්‍යාසී. යථාපි
පිණ්ඩවාරිකො භික්ඛු භිනාදිහෙදෙසු කුලෙසු කිඤ්චි කුලං අවිච්ඡෙත්වා පටිපාටියා
පිණ්ඩාය වරන්තො බිජ්ජං යාපනමත්තං ලහති, එවමෙව ත්වමිපි සබ්බෙ පණ්ඩිතෙ
උපසඬකම්ත්වා පුච්ඡන්තො බුද්ධො භවිස්සසී’’ති චතුත්ථං පඤ්ඤාපාරමිං දළ්භං
කත්වා අධිට්ඨාසී. තෙන වුත්තං –

130.

“න හෙනෙ එත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ;
අඤ්ඤෙපි විචිතියාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

131.

“විචින්නො තදා දක්ඛිං, චතුත්ථං පඤ්ඤාපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙවිතනිසෙවිතං.

132.

“ඉමං ත්වං චතුත්ථං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
පඤ්ඤාපාරමිතං ගච්ඡ, යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසි.

133.

“යථා හි භික්ඛු භික්ඛන්තො, භීනමුක්කට්ඨමජ්ඣිමෙ;
කුලානි න විචජ්ජෙන්තො, එවං ලහති යාපනං.

134.

“තථෙව ත්වං සබ්බකාලං, පරිපුච්ඡං බුධං ජනං;
පඤ්ඤාය පාරමිං ගන්ත්වා, සම්බොධිං පාපුණ්ණස්සසි”ති.

තත්ථ භික්ඛන්තොති පිණ්ඩාය වරන්තො. භීනමුක්කට්ඨමජ්ඣිමෙති භීනමුක්කට්ඨමජ්ඣිමානි කුලානිති අත්ථො. ලිඛිතවිපරියාසො කතො. න විචජ්ජෙන්තොති න පරිහරන්තො, සරපටිපාටිං මුඤ්චිත්වා වරන්තො විචජ්ජෙති නාම, එවමකත්වාති අත්ථො. යාපනන්ති යාපනමත්තං පාණ්ඩාරණං ආහාරං ලහතීති අත්ථො. පරිපුච්ඡන්ති – “කිං, හන්තෙ, කුසලං, කිං අකුසලං; කිං සාවජ්ජං, කිං අනවජ්ජ”න්තිආදිනා (දී. නි. 3.84, 216) නයෙන තත්ථ තත්ථ අභිඤ්ඤානෙ පණ්ඩිතෙ ජනෙ උපසඬකම්ත්වා පරිපුච්ඡන්තොති අත්ථො. බුධං ජනන්ති පණ්ඩිතං ජනං. “බුධෙ ජනෙ”තිපි පාඨො. පඤ්ඤාය පාරමීන්ති පඤ්ඤාය පාරං. “පඤ්ඤාපාරමිතං ගන්ත්වා”තිපි පාඨො. සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති.

අථස්ස “න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බ”න්ති උත්තරිමපි උපධාරයතො පඤ්චමං වීරියපාරමිං දිස්වා එතදහොසි – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං ඉතො පටියාය වීරියපාරමිමිපි පුරෙස්සාසි. යථාපි සීහො මිගරාජා සබ්බඉරියාපටෙසු දළ්භවීරියො හොති, එවං ත්වමිපි සබ්බභවෙසු සබ්බඉරියාපටෙසු දළ්භවීරියො අනොලීනවීරියො සමානො බුද්ධො භවිස්සසි”ති පඤ්චමං වීරියපාරමිං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

135.

“න හෙනෙ එත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ;
අඤ්ඤෙපි විචිතියාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

136.

“විවිනන්තො තදා දක්ඛිං, පඤ්චමං වීරියපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙවිතනිසෙවිතං.

137.

“ඉමං ත්වං පඤ්චමං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
වීරියපාරමිතං ගච්ඡ, යදි බොධිං පත්තුමිච්ඡසි.

138.

“යථාපි සිහො මිගරාජා, නිසජ්ජට්ඨානවඤ්ඤාමෙ;
අලීනවීරියො හොති, පග්ගහිතමනො සදා.

139.

“තථෙව ත්වං සබ්බභවෙ, පග්ගණ්ඨා වීරියං දළ්භං;
වීරියපාරමිතං ගන්ත්වා, සම්බොධිං පාපුණ්ණස්සසි”ති.

තත්ථ අලීනවීරියොති අනොලීනවීරියො. සබ්බභවෙති ජාතජාතභවෙ, සබ්බෙසු
භවෙසුති අත්ථො. ආරද්ධවීරියො හුත්වා, සම්බොධිං පාපුණ්ණස්සසිතිපි පායො.
සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති.

අථස්ස “න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බ”න්ති උත්තරිමිපි
උපධාරයතො ඡට්ඨමං බන්තිපාරමිං දිස්වා එතදහොසි – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං
ඉතො පට්ඨාය බන්තිපාරමිං පරිපුරෙය්‍යාසි, සම්මානනෙපි අවමානනෙපි බමොව
භවෙය්‍යාසි. යථා හි පට්ඨියං නාම සුවිමිපි පක්ඛිපන්ති අසුවිමිපි, න ච තෙන පට්ඨි
සිනෙහං වා පටිසං වා කරොති, බමති සහති අධිවාසෙතියෙව, එවමෙව ත්වමිපි
සබ්බෙසං සම්මානනාවමානනෙසු බමො සමානො බුද්ධො භවිස්සසි”ති ඡට්ඨමං
බන්තිපාරමිං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

140.

“න හෙනෙ එත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ;
අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

141.

“විවිනන්තො තදා දක්ඛිං, ඡට්ඨමං බන්තිපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙවිතනිසෙවිතං.

142.

“ඉමං ත්වං ඡට්ඨමං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
තත්ථ අද්වෙජ්ඣමානසො, සම්බොධිං පාපුණ්ණස්සසි.

143.

“යථාපි පට්ඨි නාම, සුවිමිපි අසුවිමිපි ව;

සබ්බං සහති නික්ඛෙපං, න කරොති පට්ඨං තයා.

144.

“තථෙව ත්වම්පි සබ්බෙසං, සම්මානාවමානක්ඛමො;
ඛන්තිපාරමිතං ගන්ත්වා, සම්බොධිං පාපුණිස්සසී”ති.

තත්ථ තත්ථාති තස්සං ඛන්තිපාරමියං. අද්වේජ්ඣමානසොති එකංසමානසො.
සුචම්පිති වන්දනකුඬිකුමගන්ධමාලාදිසුචම්පි. අසුචම්පිති
අභිකුක්කුරමනුස්සකුණපගුලමුත්තලෙසිඬ්ඝාණිකාදිඅසුචම්පි. සහතිති ඛමති,
අධිවාසෙති. නික්ඛෙපන්ති නික්ඛිත්තං. පට්ඨන්ති කොධං. තයාති තාය චුත්තියා,
තාය නික්ඛිත්තතාය වා. “පට්ඨං දය”න්තිපි පාඨො, තස්ස තෙන නික්ඛෙපෙන
පට්ඨානුරොධං න කරොතිති අත්ථො. සම්මානාවමානක්ඛමොති සබ්බෙසං
සම්මානනාවමානනසහො ත්වම්පි භවාති අත්ථො. “තථෙව ත්වම්පි සබ්බභවෙ,
සම්මානනාවමානක්ඛමො”තිපි පඨන්ති. “ඛන්තියා පාරමිං ගන්ත්වා”තිපි පාඨො,
තස්සා ඛන්තියා පාරමිපුරණවසෙන ගන්ත්වාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථාපි
උත්තානමෙවාති. ඉතො පරං එත්තකම්පි අවත්වා යත්ථ යත්ථ විසෙසො අත්ථී, තං
තමෙව වත්වා පාඨන්තරං දස්සෙත්වා ගම්ස්සාමාති.

අථස්ස “න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බ”න්ති උත්තරිම්පි
උපධාරයතො සත්තමං සච්චපාරමිං දිස්වා එතදහොසි – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං
ඉතො පට්ඨාය සච්චපාරමිම්පි පුරෙය්‍යාසි, අසනියා මත්ථකෙ පතමානායපි ධනාදීනං
අත්ථාය ඡන්දාදීනං වසෙන සම්පජානමුසාවාදං නාම මා භාසි. යථාපි ඔසධිතාරකා
නාම සබ්බඋතුසු අත්තතො ගමනවිථිං විජහිත්වා අඤ්ඤාය වීථියා න ගච්ඡති,
සකවිථියාව ගච්ඡති, එවමෙව ත්වම්පි සච්චං පහාය මුසාවාදං නාම අවදන්තොයෙව
බුද්ධො භවිස්සසී”ති සත්තමං සච්චපාරමිං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන චුත්තං –

145.

“න හෙනෙ එත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ;
අඤ්ඤෙපි විචිතිස්සාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

146.

“විචිනන්තො තදා දක්ඛිං, සත්තමං සච්චපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙචිතනිසෙචිතං.

147.

“ඉමං ත්වං සත්තමං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
තත්ථ අද්වේජ්ඣවචනො, සම්බොධිං පාපුණිස්සසී.

148.

“යථාපි ඔසධි නාම, තුලාභූතා සදෙවකෙ;
සමයෙ උතුචස්සෙ වා, න වොක්කමති වීථිතො.

149.

“තටෙව ත්වම්පි සච්චෙසු, මා වොක්කම හි වීථිනො;
සච්චපාරමිතං ගන්ත්වා, සම්බොධිං පාපුණිස්සසී” ති.

තත්ථ තත්ථාති සච්චපාරමියං. අද්වේජ්ඣවචනොති අවිතථවචනො. ඔසධි
නාමාති ඔසධිතාරකා, ඔසධගහණෙ ඔසධිතාරකං උදිතං දිස්වා ඔසධං ගණ්හන්ති.
තස්මා “ඔසධිතාරකා” ති වුච්චති. තුලාභුතාති පමාණභුතා. සදෙවකෙති සදෙවකස්ස
ලොකස්ස. සමයෙති වස්සසමයෙ. උතුචස්සෙති හෙමන්තගිම්හෙසු. “සමයෙ
උතුච්චිට්ඨෙ” තිපි පාඨො. තස්ස සමයෙති ගිම්හෙ. උතුච්චිට්ඨෙති හෙමන්තෙ ව
වස්සානෙ වාති අත්ථො. න වොක්කමති වීථිනොති තං තං උතුම්හි අත්තනො
ගමනවීථිනො න වොක්කමති න විගච්ඡති, ඡ මාසෙ පච්ඡිමං දිසං ගච්ඡති, ඡ මාසෙ
පුබ්බං දිසං ගච්ඡති. අථ වා ඔසධි නාමාති සිඬ්ඨිවෙරපිඵලිමරිවාදිකං ඔසධං. න
වොක්කමතීති යං යං ඵලදානසමත්ථං ඔසධං, තං තං ඵලදානං ඔක්කම්ම අත්තනො
ඵලං අදත්වා න නිවත්තති. වීථිනොති ගමනවීථිනො, පිත්තහරො පිත්තං හරතෙව,
වාතහරො වාතං හරතෙව, සෙම්භහරො සෙම්භං හරතෙවාති අත්ථො.
සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති.

අථස්ස “න ඵත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි හවිතබ්බ” ත්ති උත්තරිම්පි
උපධාරයනො අට්ඨමං අධිට්ඨානපාරමිං දිස්වා ඵතදහොසි – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං
ඉතො පට්ඨාය අධිට්ඨානපාරමිම්පි පුරෙය්‍යාසි, යං අධිට්ඨාසි, තස්මිං අධිට්ඨානෙ
නිච්චලො භවෙය්‍යාසි, යථා පබ්බතො නාම පබ්බදිසාසු වාතෙ පහරන්තෙපි න
කම්පති න චලති, අත්තනො යානෙයෙව තිට්ඨති, ඵවමෙව ත්වම්පි අත්තනො
අධිට්ඨානෙ නිච්චලො හොන්තොව බුද්ධො හවිස්සසී” ති අට්ඨමං අධිට්ඨානපාරමිං
දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසීති. තෙන වුත්තං –

150.

“න හෙනෙ ඵත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා හවිස්සරෙ;
අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

151.

“විචිනන්තො තදා දක්ඛිං, අට්ඨමං අධිට්ඨානපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙවිතනිසෙවිතං.

152.

“ඉමං ත්වං අට්ඨමං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
තත්ථ ත්වං අවලො හුත්වා, සම්බොධිං පාපුණිස්සසී.

153.

“යථාපි පබ්බතො සෙලො, අවලො සුප්පතිට්ඨිතො;
න කම්පති භුසවාතෙහි, සකට්ඨානෙව තිට්ඨති.

154.

“තත්ථෙව ත්වම්පි අධිට්ඨානෙ, සබ්බදා අවලො හව;
අධිට්ඨානපාරමිතං ගන්ත්වා, සම්බොධිං පාපුණිස්සසි” ති.

තත්ථ සෙලොති සිලාමයො. අවලොති නිච්චලො සුඡ්පතිට්ඨිතොති අවලත්තාව
සුච්ඡු පතිට්ඨිතො. “යථාපි පබ්බතො අවලො, නිබ්බතො සුඡ්පතිට්ඨිතො” තිපි
පාඨො. භුසවානෙහීති බලවවානෙහි. සකට්ඨානෙවාති අත්තනො යානෙයෙව,
යථාධීතට්ඨානෙයෙවාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති.

අථස්ස “න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බ” න්ති උත්තරිම්පි
උපධාරයතො නවමං මෙත්තාපාරමිං දිස්වා එතදභොසි – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං
ඉතො පටියාය මෙත්තාපාරමිං පුරෙය්‍යාසි, භිතෙසුපි අභිතෙසුපි එකච්ඡිතොව
භවෙය්‍යාසි. යථාපි උදකං නාම පාපජනස්සපි කල්‍යාණජනස්සපි සීතභාවං එකසදිසං
කත්වා ඵරති, එවමෙව ත්වම්පි සබ්බසත්තෙසු මෙත්තචිත්තෙන එකච්ඡිතොව හුත්වා
බුද්ධො භවිස්සසි” ති නවමං මෙත්තාපාරමිං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසිති. තෙන චුත්තං
—

155.

“න හෙනෙ එත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ;
අඤ්ඤෙපි විචිතිස්සාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

156.

“විචිනන්තො තදා දක්ඛිං, නවමං මෙත්තාපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙවිතනිසෙවිතං.

157.

“ඉමං ත්වං නවමං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
මෙත්තාය අසමො භොති, යදි බොධිං පත්තුම්චිජසි.

158.

“යථාපි උදකං නාම, කල්‍යාණෙ පාපකෙ ජනෙ;
සමං ඵරති සීතෙන, පවාහෙති රජොමලං.

159.

“තථෙව ත්වං භිතාහිතෙ, සමං මෙත්තාය භාවය;
මෙත්තාපාරමිතං ගන්ත්වා, සම්බොධිං පාපුණිස්සසි” ති.

තත්ථ අසමො භොහීති මෙත්තාභාවනාය අසදිසො භොහි. තත්ථ “ත්වං
සමසමො භොහී” තිපි පාඨො, සො උත්තානත්ථොව. සමන්ති තුල්‍යං. ඵරතීති චුසති.
පවාහෙතීති විසොධෙති. රජොති ආගන්තුකරජං. මලන්ති සරීරෙ උට්ඨිතං
සෙදමලාදිං. “රජමල” න්තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො. භිතාහිතෙති හිතෙ ව අභිතෙ

ව, මිත්තෙ ව අමිත්තෙ වාති අත්ථො. මෙත්තාය භාවයාති මෙත්තං භාවය වඩ්ඨෙහි.
සෙසමෙත්ථාපි උත්තානමෙවාති.

අටස්ස “න එත්තකෙහෙව බුද්ධකාරකධම්මෙහි භවිතබ්බ” න්ති උත්තරිමපි
උපධාරයතො දසමං උපෙක්ඛාපාරමිං දිස්වා එතදහොසි – “සුමෙධපණ්ඩිත, ත්වං
ඉතො පටියාය උපෙක්ඛාපාරමිං පරිපූරෙය්‍යාසි, සුබ්බෙ පුක්ඛෙපි මජ්ඣන්තොව
භවෙය්‍යාසි. යථාපි පථවී නාම සුවිමිපි අසුවිමිපි ව පක්ඛිපමානෙ මජ්ඣන්තොව හොති,
එවමෙව ත්වමිපි සුබ්බදුක්ඛෙසු මජ්ඣන්තොව හොන්තො බුද්ධො භවිස්සසි” ති දසමං
උපෙක්ඛාපාරමිං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

160.

“න හෙනෙ එත්තකායෙව, බුද්ධධම්මා භවිස්සරෙ;
අඤ්ඤෙපි විචිනිස්සාමි, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

161.

“විචිනන්තො තදා දක්ඛිං, දසමං උපෙක්ඛාපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, ආසෙවිතනිසෙවිතං.

162.

“ඉමං ත්වං දසමං තාව, දළ්භං කත්වා සමාදිය;
තුලාභුතො දළ්භො භුත්වා, සම්බොධිං පාපුණ්ණස්සසි.

163.

“යථාපි පථවී නාම, නික්ඛිත්තං අසුචිං සුචිං;
උපෙක්ඛති උභොපෙනෙ, කොපානුනයවජ්ජිතා.

164.

“තථෙව ත්වං සුබ්බදුක්ඛෙ, තුලාභුතො සදා භව;
උපෙක්ඛාපාරමිතං ගන්ත්වා, සම්බොධිං පාපුණ්ණස්සසි” ති.

තත්ථ තුලාභුතොති මජ්ඣන්තහාවෙ යීතො යථා තුලාය දණ්ඩො සමං තුලිතො
සමං තිට්ඨති, න නමති න උන්නමති, එවමෙව ත්වමිපි සුබ්බදුක්ඛෙසු තුලාසදිසො
භුත්වා සම්බොධිං පාපුණ්ණස්සසි. කොපානුනයවජ්ජිතාති පටිසානුරොධවජ්ජිතා.
“දයාකොපවිවජ්ජිතා” තිපි පායො, සොයෙවත්ථො. සෙසං ඛන්තිපාරමියං
වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතො සුමෙධපණ්ඩිතො ඉමෙ දස පාරමිධම්මෙ විචිනිත්වා තතො පරං චිත්තෙසි
– “ඉමස්මිං ලොකෙ බොධිසත්තෙහි පරිපූරෙතබ්බා බොධිපාවනා බුද්ධත්තකරා
ධම්මා එත්තකායෙව, න ඉතො භියෙය්‍යා, ඉමා පන පාරමියො උද්ධං ආකාසෙපි
නත්ථී, න හෙට්ඨා පථවියමිපි, න පුරත්ථිමාදිසු දිසාසුපි අත්ථී, මය්හංයෙව පන
හදයමංසන්තරෙයෙව පතිට්ඨිතා” ති. එවං තාසං අත්තනො හදයෙ පතිට්ඨිතභාවං.

දිස්වා සබ්බාපි තා දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාය පුනස්පුනං සම්මසන්තො
 අනුලොමපටිලොමං සම්මසි, පරියන්තෙ ගහෙන්වා ආදිමිහි පාපෙසි, ආදිමිහි
 ගහෙන්වා පරියන්තෙ යපෙසි, මජ්ඣෙ ගහෙන්වා උභතො ඔසාපෙසි, උභතො
 කොට්ඨු ගහෙන්වා මජ්ඣෙ ඔසාපෙසි. බාහිරහණ්ඩපරිච්චාගො පාරමියො නාම,
 අභිගපරිච්චාගො උපපාරමියො නාම, ජීවිතපරිච්චාගො පරමත්ථපාරමියො නාමාති
 දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමත්තිංස පාරමියො
 යමකතෙලං විනිවට්ටෙන්තො විය සම්මසි. තස්ස දස පාරමියො සම්මසන්තස්ස
 ධම්මතෙජෙන චතුනහුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබහලා විපුලා අයං මහාපථවී
 හත්ථිනා අක්කන්තනළකලාපො විය උප්පිළියමානං උච්ඡ්‍රයන්තං විය ච මහාවිරවං
 විරවමානා සඬකම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි. කුලාලවක්කං විය තෙලයන්තවක්කං
 විය ච පරිබ්භමි. තෙන චුත්තං –

165.

“එත්තකායෙව තෙ ලොකෙ, යෙ ධම්මා බොධිපාවනා;
 තතුද්ධං නත්ථි අඤ්ඤානු, දළ්භං තත්ථ පතිට්ඨහ.

166.

“ඉමෙ ධම්මෙ සම්මසතො, සභාවසරසලක්ඛණෙ;
 ධම්මතෙජෙන චසුධා, දසසහස්සි පකම්පථ.

167.

“චලති රවතී පථවී, උච්ඡ්‍රයන්තංව පිළිතං;
 තෙලයන්තෙ යථා චක්කං, එවං කම්පති මෙදනී”ති.

තත්ථ එත්තකායෙවාති නිද්දිට්ඨානං දසන්තං පාරමිතානං අනුනාධිකභාවස්ස
 දස්සනත්ථං චුත්තං. තතුද්ධන්ති තතො දසපාරමීහි උද්ධං නත්ථි. අඤ්ඤානාති
 අඤ්ඤං, ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො ගහෙනබ්බං. තතො දසපාරමීතො අඤ්ඤො
 බුද්ධකාරකධම්මො නත්ථිති අත්ථො. තත්ථාති තාසු දසසු පාරමීසු. පතිට්ඨහාති
 පතිට්ඨ, පරිපූරෙන්තො තිට්ඨාති අත්ථො.

ඉමෙ ධම්මෙති පාරමිධම්මෙ. සම්මසතොති උපපරික්ඛන්තස්ස, අනාදරත්ථෙ
 සාම්චවනං දට්ඨබ්බං. සභාවසරසලක්ඛණෙති සභාවසරසලක්ඛණෙන සරසලක්ඛණෙන
 සම්මසන්තස්සාති අත්ථො. ධම්මතෙජෙනාති පාරමිපටිචයඤාණතෙජෙන. චසුධාති
 චසුති රතනං චුච්චති, තං ධාරෙති ධියති වා එත්ථාති චසුධා. කා සා? මෙදනී.
 පකම්පථාති පකම්පිත්ථ. සුමෙධපණ්ඩිතෙ පන පාරමියො විචින්නතෙ තස්ස
 ඤාණතෙජෙන දසසහස්සි පකම්පිත්ථාති අත්ථො.

චලතීති ඡප්පකාරා කම්පි. රවතීති නදති විකූජති. උච්ඡ්‍රයන්තංව පිළිතන්ති
 නිප්පිළිතං උච්ඡ්‍රයන්තං විය. “ගුලයන්තංව පිළිත”න්තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො.
 තෙලයන්තෙති තෙලපිළනයන්තෙ. යථා චක්කන්ති චක්කිකානං මහාවක්කයන්තං.

විය. එවන්ති යථා තෙලපිළනවක්කයන්තං පරිබ්භමති කම්පති, එවං අයං මෙදන්ති කම්පතීති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

එවං මහාපථවියා කම්පමානාය රම්මනගරවාසීනො මනුස්සා භගවන්තං පරිවිසයමානා සන්ධාතුං අසක්කොන්තා යුගන්ධරවාතබ්භාහතා මහාසාලා විය මුව්ඡිතා පපතිංසු. සටාදීනි කුලාලභණ්ඩානි පවට්ඨෙන්නානි අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරන්නානි චුණ්ණචුණ්ණානි අහෙසුං. මහාජනො භීතතසීනො සත්ථාරං උපසඩ්ධකම්ත්වා – “කිං නු ඛො භගවා ‘නාගාවට්ඨො අයං, භූතයක්ඛදෙවනාසු අඤ්ඤතරාවට්ඨො වා’ති න හි මයං එතං ජානාම. අපි ව ඛො සබ්බොපි අයං මහාජනො භයෙන උපද්දුතො, කිං නු ඛො ඉමස්ස ලොකස්ස පාපකං භවිස්සති, උදාහු කලායාණං, කට්ඨෙත්ථ නො එතං කාරණං”න්ති පුව්ඡිංසු.

අථ සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා – “තුම්හෙ මා භායිත්ථ, මා ඛො චිත්තයිත්ථ, නත්ථි වො ඉතොනිදානං භයං, යො සො මයා අජ්ජ සුමෙධපණ්ඩිතො ‘අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති’ති ඛ්‍යාකතො, සො ඉදානි පාරමියො සම්මසති, තස්ස සම්මසන්නස්ස ධම්මතෙජෙන සකලදසසභස්සී ලොකධාතු එකජ්ජභාරෙන කම්පති චෙව විරවති වා”ති ආහ. තෙන වුත්තං –

168.

“යාවතා පරිසා ආසි, බුද්ධස්ස පරිවෙසනෙ;
පවෙධමානා සා තත්ථ, මුව්ඡිතා සෙති භූමියං.

169.

“සටානෙකසභස්සානි, කුම්භීනඤ්ච සතා ඛහු;
සඤ්චුණ්ණමථිතා තත්ථ, අඤ්ඤමඤ්ඤං පසට්ඨිතා.

170.

“උබ්බිග්ගා තසීතා භීතා, භන්තා ඛ්‍යාථිතමානසා;
මහාජනා සමාගම්ම, දීපඬිකරමුපාගමුං.

171.

“කිං භවිස්සති ලොකස්ස, කලායාණමථ පාපකං;
සබ්බො උපද්දුතො ලොකො, තං විනොදෙහි වක්ඛුම.

172.

“තෙසං තදා සඤ්ඤාපෙසි, දීපඬිකරො මහාමුනි;
විස්සත්ථා භොථ මා භාථ, ඉමස්මිං පථවිකම්පනෙ.

173.

“යමහං අජ්ජ ඛ්‍යාකාසිං, බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සති;
එසො සම්මසති ධම්මං, පුබ්බකං ජීනසෙවිතං.

174.

“තස්ස සම්මසනො ධම්මං, බුද්ධභූමිං අසෙසනො;
තෙනායං කම්පිතා පථවී, දසසහස්සි සදෙවකෙ” ති.

තත්ථ යාවතාති යාවතිකා. ආසීති අහොසි. “යා තදා පරිසා ආසී” තිපි පායො,
තස්ස යා තත්ථ පරිසා යීතා ආසීති අත්ථො. පවෙධමානාති කම්පමානා. සාති සා
පරිසා. තත්ථාති තස්මිං පරිවෙසනට්ඨානො. සෙතීති සයිත්ථ.

සටාති සටානං, සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තවචනං, සටානං නෙකසහස්සාතීති අත්ථො.
සඤ්චුණ්ණමථිතාති චුණ්ණො වෙච මථිතා ව, මථිතසඤ්චුණ්ණාති අත්ථො.
අඤ්ඤමඤ්ඤං පසට්ඨිතාති අඤ්ඤමඤ්ඤං පහටා. උබ්බිග්ගාති උත්‍රාසහදයා.
තසිතාති සඤ්ජාතතාසා. භීතාති භයභීතා. හන්තාති එන්දනමානසා,
විබ්භන්තවිත්තාති අත්ථො. සබ්බාති පනෙතාති අඤ්ඤමඤ්ඤවෙචචනාති.
සමාගම්මාති සමාගන්ත්වා. අයමෙව වා පායො.

උපද්දුතොති උපහතො. තං විනොදෙහීති තං උපද්දුතභයං විනොදෙහි,
විනාසයාති අත්ථො. චක්ඛුමාති පඤ්චහි චක්ඛුහි චක්ඛුම. තෙසං තදාති තෙ ජනෙ
තදා, උපයොගත්ථෙ සාමිච්චනං. සඤ්ඤාපෙසීති ඤාපෙසි බොධෙසි. විසත්ථාති
විස්සත්ථවිත්තා. මා භාටාති මා භායථ. යමහන්ති යං අහං සුමෙධපණ්ඩිතං. ධම්මන්ති
පාරම්ධම්මං. පුබ්බකන්ති පොරාණං. ජීනසෙවිතන්ති ජීනෙහි බොධිසත්තකාලෙ
සෙවිතන්ති අත්ථො. බුද්ධභූමීන්ති පාරම්ධම්මං. තෙනාති තෙන
සම්මසනකාරණෙන. කම්පිතාති චලිතා. සදෙවකෙති සදෙවකෙ ලොකෙ.

තතො මහාජනො තථාගතස්ස චචනං සුත්වා හට්ඨකුට්ඨො
මාලාගන්ධවිලෙපනාදීති ආදාය රම්මනගරතො නික්ඛමිත්වා බොධිසත්තං
උපසඬකම්ත්වා මාලාගන්ධාදීහි පුජෙත්වා වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා
රම්මනගරමෙව පාවිසි. අථ බො බොධිසත්තො දස පාරමියො සම්මසිත්වා වීරියං
දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාය නිසින්නාසනා වුට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

175.

“බුද්ධස්ස චචනං සුත්වා, මනො නිබ්බායි තාවදෙ;
සබ්බෙ මං උපසඬකම්ම, පුනාපි මං අභිවන්දිසුං.

176.

“සමාදිසිත්වා බුද්ධගුණං, දළ්භං කත්වාන මානසං;
දීපඬකරං නමස්සිත්වා, ආසනා වුට්ඨහිං තදා” ති.

තත්ථ මනො නිබ්බායීති මහාජනස්ස පථවිකම්පනෙ උබ්බිග්ගහදයස්ස තත්ථ
කාරණං සුත්වා මනො නිබ්බායි, සන්තිං අගමාසීති අත්ථො. “ජනො නිබ්බායී” තිපි
පායො, සො උත්තානොයෙව. සමාදිසිත්වාති සම්මා ආදිසිත්වා, සමාදායාති අත්ථො.
බුද්ධගුණන්ති පාරමියො. සෙසං උත්තානමෙව.

අථ බො බොධිසත්තං දයිතසබ්බසත්තං ආසනා වුට්ඨහන්තං
සකලදසසහස්සවක්කවාලදෙවතා සන්නිපතිත්වා දිබ්බෙහි මාලාගන්ධාදීහි පූජෙත්වා
– “අය්‍යා සුමෙධතාපස, තයා අජ්ජ දීපඛිකරදසබලස්ස පාදමුලෙ මහති පත්ථනා
පත්ථිතා, සා තෙ අනන්තරායෙන සමීජ්ඣතු, මා තෙ තත්ථ හයං වා ඡමිහිතත්තං වා
අහොසි. සරීරෙ තෙ අජ්ජමත්තකොපි රොගො මා උජ්ජජ්ජතු, ඛිජ්ජං පාරමියො
පූරෙත්වා සම්මාසම්බොධිං පටිවිජ්ඣ. යථා පුජ්ජුපගඵලූපගා රුක්ඛා සමයෙ
පුජ්ජන්ති වෙව ඵලන්ති ව, තථෙව ත්වමපි තං සමයං අනතික්කමිත්වා ඛිජ්ජං
සම්බොධිං ඵුසස්සු” තිආදීනි ථුතිමඤ්ඤානි පයිරුදාහංසු, ඵවං පයිරුදාහිත්වා
බොධිසත්තං අභිවාදෙත්වා අත්තනො අත්තනො දෙවට්ඨානමෙව අගමංසු.
බොධිසත්තොපි දෙවතාහි අභිත්ථුතො – “අහං දස පාරමියො පූරෙත්වා
කජ්ජසතසහස්සාධිකානං චතුන්තං අසඬ්බොය්‍යානං මත්ථකෙ බුද්ධො
භවිස්සාමි” ති වීරියං දළ්භං කත්වා අධිට්ඨාය ආකාසමබ්බුග්ගන්ත්වා ඉසිගණවන්තං
හිමවන්තං අගමාසි. තෙන වුත්තං –

177.

“දිබ්බං මානුසකං පුජ්ඵං, දෙවා මානුසකා උභො;
සමොකිරන්ති පුජ්ඵෙහි, වුට්ඨහන්තස්ස ආසනා.

178.

“වෙදයන්ති ච තෙ සොත්ථිං, දෙවා මානුසකා උභො;
මහන්තං පත්ථිතං තුය්හං, තං ලහස්සු යථිච්ඡිතං.

179.

“සබ්බිකියො විචජ්ජන්තු, සොකො රොගො විනස්සතු;
මා තෙ භවන්ත්වන්තරායා, ඵුස ඛිජ්ජං බොධිමුත්තමං.

180.

“යථාපි සමයෙ පත්තෙ, පුජ්ජන්ති පුජ්ජිතො දුමා;
තථෙව ත්වං මහාවීර, බුද්ධඤ්ඤාණෙහි පුජ්ජස්සු.

181.

“යථා යෙ කෙවි සම්බුද්ධා, පුරුශුං දසපාරමි;
තථෙව ත්වං මහාවීර, පුරුශ දසපාරමි.

182.

“යථා යෙ කෙවි සම්බුද්ධා, බොධිමණ්ඩමහි බුජ්ඣරෙ;
තථෙව ත්වං මහාවීර, බුජ්ඣස්සු ජිනබොධියං.

183.

“යථා යෙ කෙවි සම්බුද්ධා, ධම්මවක්කං පවත්තයුං;
තථෙව ත්වං මහාවීර, ධම්මවක්කං පවත්තය.

184.

“පුණ්ණමාසෙ යථා චන්දො, පරිසුද්ධො විරොචති;
තථෙව ත්වං පුණ්ණමනො, විරොච දසසහස්සියං.

185.

“රාහුමුත්තො යථා සුරියො, තාපෙන අතිරොචති;
තථෙව ලොකා මුච්චිත්වා, විරොච සිරියා තුවං.

186.

“යථා යා කාචි නදියො, ඔසරන්ති මහොදධිං;
එවං සදෙවකා ලොකා, ඔසරන්තු තචන්තිකෙ.

187.

“තෙහි ථුතජ්ජසත්ථො සො, දස ධම්මෙ සමාදිය;
තෙ ධම්මෙ පරිපුරෙත්තො, පචනං පාවිසී තදා”ති.

තත්ථ දිබ්බන්ති මන්දාරවපාරිච්ඡත්තකසන්තානකුසෙසයාදිකං දිබ්බකුසුමං
දෙවා මානුසකා ච මානුසපුජ්ථං ගහෙත්වාති අත්ථො. සමොක්ඛරන්තිති මමොපරි
සමොක්ඛරිංසුති අත්ථො. වුට්ඨහන්තස්සාති වුට්ඨහතො. වෙදයන්තිති නිවෙදයිංසු
සඤ්ඤාපෙසුං. සොත්ථින්නි සොත්ථිභාවං. ඉදානි වෙදයිතාකාරදස්සනත්ථං
“මහත්තං පත්ථිතං තුය්හ”න්තිආදි වුත්තං. තයා පන, සුමෙධපණ්ඩිත, මහත්තං
යානං පත්ථිතං, තං යථාපත්ථිතං ලභස්සුති අත්ථො.

සබ්බිකියොති එන්තිති ඊතියො, සබ්බා ඊතියො සබ්බිකියො, උපද්දවා.
විචජ්ජන්තුති මා භොන්තු. සොකො රොගො විනස්සතුති සොචනසඬ්ඛාතො
සොකො රුජනසඬ්ඛාතො රොගො ච විනස්සතු. තෙති තච. මා භවන්ත්චන්තරායාති
මා භවන්තු අත්තරායා. චුසාති අධිගච්ඡ පාපුණාහි. බොධින්ති අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණං
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණමපි චට්ටති. උත්තමන්ති සෙට්ඨං සබ්බබුද්ධගුණදායකත්තා
අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණං “උත්තම”න්ති වුත්තං.

සමයෙති තස්ස තස්ස රුක්ඛස්ස පුජ්ථනසමයෙ සම්පත්තෙති අත්ථො.
පුජ්ථිනොති පුජ්ථනකා. බුද්ධඤ්ඤාණෙහිති අට්ඨාරසහි බුද්ධඤ්ඤාණෙහි. පුජ්ථසුති
පුජ්ථස්සු. පුරයුන්ති පුරයිංසු. පුරයාති පරිපුරය. බුජ්ඣරෙති බුජ්ඣංසු.
ජිනබොධියන්ති ජිනානං බුද්ධානං බොධියා, සබ්බඤ්ඤාබොධිමූලෙති අත්ථො.
පුණ්ණමාසෙති පුණ්ණමාසියං. පුණ්ණමනොති පරිපුණ්ණමනොරථො.

රාහුමුත්තොති රාහුනා සොබ්භානුනා මුත්තො. තාපෙනාති පතාපෙන,
ආලෝකෙන. ලොකා මුච්චිත්වාති ලොකධම්මෙහි අලිත්තො හුත්වාති අත්ථො.
විරොචාති විරාජ. සිරියාති බුද්ධසිරියා. ඔසරන්තිති මහාසමුද්දං පවිසන්ති.
ඔසරන්තුති උපගච්ඡන්තු. තචන්තිකෙති තච සන්තිකං. තෙහිති දෙවෙහි.

ථුතජ්ජසත්ථොති ථුතො චෙව පසත්ථො ව, ථුතෙහි වා දීපඤ්ඤාදීහි පසත්ථොති
ථුතජ්ජසත්ථො. දස ධම්මෙති දස පාරමිධම්මෙ. පවනන්ති මහාවනං,
ධම්මිකපබ්බතෙ මහාවනං පාවිසිති අත්ථො. සෙසගාථා සුඋත්තානා ඵවාති.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධචංස-අට්ඨකථාය

සුමෙධපත්ථනාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දීපඤ්ඤාබුද්ධචංසවණ්ණනා

රම්මනගරවාසිනොපි තෙ උපාසකා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤා මහාදානං
දත්වා පුත භගවන්තං භුත්තාවිං ඔනීතපත්තපාණිං මාලාගන්ධාදීහි පූජෙත්වා
වන්දිත්වා දානානුමොදනං සොතුකාමා උපනිසිදිංසු. අථ සත්ථා තෙසං පරමමධුරං
භද්‍යඤ්ඤා දානානුමොදනමකාසි -

“දානං නාම සුඛාදීනං, නිදානං පරමං මතං;
නිබ්බානං පන සොපානං, පතිට්ඨාති පවුච්චති.

“දානං තාණං මනුස්සානං, දානං බන්ධු පරායනං;
දානං දුක්ඛාධිපන්නානං, සත්තානං පරමා ගති.

“දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙත, දානං නාවාති දීපිතං;
භයරක්ඛණතො දානං, නගරන්ති ව වණ්ණිතං.

“දානං දුරාසදට්ඨෙත, චුත්තමාසිවිසොති ව;
දානං ලොභමලාදීහි, පදුමං අනුපලිත්තතො.

“නත්ථි දානසමො ලොකෙ, පුරිසස්ස අවස්සයො;
පටිපජ්ජථ තස්මා තං, කිරියාජ්ඣාසයෙන ව.

“සග්ගලොකනිදානානි, දානානි මතිමා ඉධ;
කො හි නාම නරො ලොකෙ, න දදෙය්‍ය හිතෙ රතො.

“සුත්වා දෙවෙසු සම්පත්තිං, කො නරො දානසම්භවං;
න දජ්ජා සුඛජ්ජදං දානං, දානං විත්තජ්ජමොදනං.

“දානෙන පටිපන්නෙන, අච්ඡරාපරිවාරිතො;
රමතෙ සුවිරං කාලං, නන්දනෙ සුරන්දනෙ.

“පිතිමුළාරං වින්දති දානා, ගාරවමස්මිං ගච්ඡති ලොකෙ;
කිත්තිමනන්තං යාති ව දානා, විස්සසනියො හොති ව දානා.

“දත්වා දානං යාති නරො සො, භොගසම්ඳ්ධිං දීඝඤ්චායු;
සුස්සරතම්පි ච වින්දති රූපං, සග්ගෙ සද්ධිං කීළති දෙවෙහි;
විමානෙසු යත්වා නානා, මත්තමයුරාහිරුතෙසු.

“වොරාරිරාජොදකපාවකානං, ධනං අසාධාරණමෙව දානං;
දදාති තං සාවකඤ්ඤාණභූමිං, පච්චෙකභූමිං පන බුද්ධභූමි”න්ති. —

එවමාදිනා නයෙන දානානුමොදනං කත්වා දානානිසංසං පකාසෙත්වා තදනන්තරං
සීලකථං කථෙසි. සීලං නාමෙතං ඉධලොකපරලොකසම්පත්තීනං මූලං.

“සීලං සුඛානං පරමං නිදානං, සීලෙන සීලී තිදිවං පයාති;
සීලඤ්ඤි සංසාරමුපාගතස්ස, තාණඤ්ච ලෙණඤ්ච පරායනඤ්ච.

“අවස්සයො සීලසමො ජනානං, කුතො පනඤ්ඤො ඉධ වා පරත්ථ;
සීලං ගුණානං පරමා පතිට්ඨා, යථා ධරා ථාවරජඬ්ඨගමානං.

“සීලං කිරෙව කල්‍යාණං, සීලං ලොකෙ අනුත්තරං;
අරියචුත්තිසමාවාරො, යෙන චුච්චති සීලවා”. (ජා. 1.3.118);

සීලාලඬ්ඬකාරසමො අලඬ්ඬකාරො නත්ථි, සීලගන්ධසමො ගන්ධො නත්ථි,
සීලසමං කිලෙසමලවිසොධනං නත්ථි, සීලසමං පරිළාභුපසමං නත්ථි, සීලසමං
කිත්තිජනනං නත්ථි, සීලසමං සග්ගාරොහණසොපානං නත්ථි,
නිබ්බානනගරජපච්චෙසනෙ ච සීලසමං ද්වාරං නත්ථි. යථාහ —

“සොහන්තෙවං න රාජානො, මුත්තාමණිවිභූසිතා;
යථා සොහන්ති යතිනො, සීලභූසනභූසිතා.

“සීලගන්ධසමො ගන්ධො, කුතො නාම භවිස්සති;
යො සමං අනුචාතෙ ච, පටිචාතෙ ච වායති. (විසුද්ධි. 1.9);

“න පුජ්ඵගන්ධො පටිචාතමෙති, න චන්දනං තග්ගරමල්ලිකා වා;
සතඤ්ච ගන්ධො පටිචාතමෙති, සබ්බා දිසා සජ්ජුරිසො පවායති.

“චන්දනං තගරං වාපි, උජ්ජලං අථ චස්සිකි;
එතෙසං ගන්ධජාතානං, සීලගන්ධො අනුත්තරො. (ධ. ප. 54-55; මි. ප. 5.4.1);

“න ගඬ්ඨගා යමුනා වාපි, සරභූ වා සරස්වතී;
නින්නගා වාවිරවතී, මහී වාපි මහානදී.

“සක්කුණන්ති විසොධෙතුං, තං මලං ඉධ පාණිනං;

විසොධයනි සත්තානං, යං වෙ සීලජලං මලං.

“න තං සජ්ජදා වාතා, න වාපි හරිවන්දනං;
නෙව භාරා න මණයො, න චන්දකිරණච්ඡුරා.

“සමයන්තීධ සත්තානං, පරිලාභං සුරක්ඛිතං;
යං සමෙති ඉදං අරියං, සීලං අව්චන්තසීතලං.

“අත්තානුචාදාදිහයං, විද්ධංසයනි සබ්බදා;
පනෙති කිත්තිභාසඤ්ච, සීලං සීලවතො සදා.

“සග්ගාරොහණසොපානං, අඤ්ඤං සීලසමං කුතො;
ද්වාරං වා පන නිබ්බාන, නගරස්ස පවෙසනෙ.

“ගුණානං මූලභූතස්ස, දොසානං බලසාතිනො;
ඉති සීලස්ස ජානාථ, ආනිසංසමනුත්තර”න්ති. (විසුද්ධි. 1.9);

එවං භගවා සීලානිසංසං දස්සෙත්වා – “ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො
ලහති”ති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සග්ගකථං කථෙසි. අයං සග්ගො නාම ඉට්ඨො
කන්තො මනාපො එකන්තසුඛො නිව්චමෙත්ථ කීළා නිව්චං සම්පත්තියො ලහන්ති.
වාතුමහාරාජිකා දෙවා නවුත්තිස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං
පටිලහන්ති. තාවතිංසා නිස්සො වස්සකොට්ඨො සට්ඨි ව වස්සසතසහස්සානීති
එවමාදිසග්ගගුණපටිසංයුත්තකථං කථෙසි. එවං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පුන –
“අයම්පි සග්ගො අනිච්චො අධුචො න තත්ථ ඡන්දරාගො කාතබ්බො”ති කාමානං
ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසඤ්ච පකාසෙත්වා
අමතපරියොසානං ධම්මකථං කථෙසි. එවං තස්ස මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා
එකච්චෙ සරණෙසු ව එකච්චෙ පඤ්චසීලෙසු ව එකච්චෙ සොතාපත්තිඵලෙ ව
එකච්චෙ සකදාගාමිඵලෙ එකච්චෙ අනාගාමිඵලෙ එකච්චෙ චතුසුපි ඵලෙසු එකච්චෙ
තීසු විජ්ජාසු එකච්චෙ ඡසු අභිඤ්ඤාසු එකච්චෙ අට්ඨසු සමාපත්තිසු පතිට්ඨාපෙත්වා
උට්ඨායාසනා රම්මනගරතො නික්ඛමිත්වා සුදස්සනමභාවිභාරමෙව පාවිසි. තෙන
වුත්තං –

1.

“තදා තෙ භොජයිත්වාන, සසඬ්ඝං ලොකනායකං;
උපගච්ඡං සරණං තස්ස, දීපඬ්ඝරස්ස සත්ථුතො.

2.

“සරණාගමනෙ කඤ්චි, නිවෙසෙති තථාගතො;
කඤ්චි පඤ්චසු සීලෙසු, සීලෙ දසවිධෙ පරං.

3.

“කස්සවි දෙනි සාමඤ්ඤං, චතුරො ඵලමුත්තමෙ;
කස්සවි අසමෙ ධම්මෙ, දෙනි සො පටිසම්භිදා.

4.

“කස්සවි වරසමාපත්තියො, අට්ඨ දෙනි නරාසභො;
තිස්සො කස්සවි විජ්ජායො, ඡලභිඤ්ඤා පචෙච්ඡති.

5.

“තෙන යොගෙන ජනකායං, ඔවදති මහාමුනි;
තෙන විත්ථාරිකං ආසි, ලොකනාටස්ස සාසනං.

6.

“මහාහනුසහක්ඛන්ධො, දීපඬ්ඤාසනාමකො;
බ්බු ජනෙ තාරයති, පරිමොචෙති දුග්ගතිං.

7.

“බොධනෙයාං ජනං දිස්වා, සතසහස්සෙපි යොජනෙ;
බණෙන උපගන්ත්වාන, බොධෙති තං මහාමුනි” ති.

තත්ථ තෙනි රම්මනගරවාසිනො උපාසකා. සරණන්ති එත්ථ සරණං
සරණගමනං සරණස්ස ගන්තා ව වෙදිතබ්බා. සරති හිංසති විනාසෙතීති සරණං, කිං
තං? රතනත්තයං. තං පන සරණගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන භයං සන්තාසං
දුක්ඛං දුග්ගතිං පරික්කිලෙසං හනති හිංසති විනාසෙතීති සරණන්ති වුවවතීති.
වුත්තඤ්ඤෙනං –

“යෙ කෙච්චි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ, න තෙ ගම්ස්සන්ති අපායභූමිං;
පහාය මානුසං දෙහං, දෙවකායං පරිපුරෙස්සන්ති. (දී. නි. 2.332; සං. නි.
1.37);

“යෙ කෙච්චි ධම්මං සරණං ගතාසෙ, න තෙ ගම්ස්සන්ති අපායභූමිං;
පහාය මානුසං දෙහං, දෙවකායං පරිපුරෙස්සන්ති. (දී. නි. 2.332; සං. නි.
1.37);

“යෙ කෙච්චි සඬ්ඝං සරණං ගතාසෙ, න තෙ ගම්ස්සන්ති අපායභූමිං;
පහාය මානුසං දෙහං, දෙවකායං පරිපුරෙස්සන්ති” ති. (දී. නි. 2.332; සං. නි.
1.37);

සරණගමනං නාම රතනත්තයපරායනාකාරජ්ජවත්තො විත්තුජ්ජාදො. සරණස්ස
ගන්තා නාම තංසමඬ්ඨිගීපුග්ගලො. එවං තාව සරණං සරණගමනං සරණස්ස ගන්තා
වාති ඉදං තයං වෙදිතබ්බං.

කස්සාති තං දීපඬ්ඤාං, උපයොගත්තං සාමිවචනං දට්ඨබ්බං. “උපගච්ඡං සරණං තත්ථා” තිපි පාඨො. සත්ථුනොති සත්ථාරං. සරණාගමනෙ කඤ්චිති කඤ්චි පුග්ගලං සරණගමනෙ නිවෙසෙතිති අත්ථො. කිඤ්චාපි පච්චුප්පන්නවසෙන වුත්තං, අතීතකාලවසෙන පන අත්ථො ගහෙතබ්බො. එස නයො සෙසෙසුපි. “කස්සචි සරණාගමනෙ” තිපි පාඨො, තස්සපි සොයෙවත්ථො. කඤ්චි පඤ්චසු සීලෙසුති කඤ්චි පුග්ගලං පඤ්චසු විරතිසීලෙසු නිවෙසෙසිති අත්ථො. “කස්සචි පඤ්චසු සීලෙසු” තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො. සීලෙ දසවිධෙ පරන්ති අපරං පුග්ගලං දසවිධෙ සීලෙ නිවෙසෙසිති අත්ථො. “කස්සචි කුසලෙ දසා” තිපි පාඨො, තස්ස කඤ්චි පුග්ගලං දස කුසලධම්මෙ සමාදපෙසිති අත්ථො. කස්සචි දෙනි සාමඤ්ඤන්ති එත්ථ පරමත්ථතො සාමඤ්ඤන්ති මග්ගො වුච්චති. යථාහ –

“කතමඤ්ච, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤං? අයමෙව අරියො අට්ඨච්ඡිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... සම්මාසමාධි. ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤ” න්ති (සං. නි. 5.36).

චතුරො ඵලමුත්තමෙති වත්තාරි උත්තමානි ඵලානීති අත්ථො. ම-කාරො පදසන්ධිකරො. ලිඬිගච්ඡරියාසෙන වුත්තං. යථාපනිස්සයං වත්තාරො මග්ගෙ වත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි කස්සචි අදාසිති අත්ථො. කස්සචි අසමෙ ධම්මෙති කස්සචි අසදිසෙ වත්තාරො පටිසම්භිදාධම්මෙ අදාසි.

කස්සචි වරසමාපත්තියොති කස්සචි පන නීවරණවිගමෙන පධානභූතා අට්ඨ සමාපත්තියො අදාසි. තිස්සො කස්සචි විජ්ජායොති කස්සචි පුග්ගලස්ස උපනිස්සයවසෙන දිබ්බවක්ඛුඤ්ණපුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤ්ණාභාසවක්ඛයඤ්ණානං වසෙන තිස්සො විජ්ජායො. ඡළභිඤ්ඤා පචෙච්ඡන්ති ඡ අභිඤ්ඤායො කස්සචි අදාසි.

තෙන යොගෙනාති තෙන නයෙන තෙනානුක්කමෙන ච. ජනකායන්ති ජනසමූහං. ඔවදතීති ඔවදි. කාලච්ඡරියාසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉතො උපරිපි ඊදිසෙසු වචනෙසු අතීතකාලවසෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. තෙන විත්ථාරිකං ආසිති තෙන දීපඬ්ඤාස්ස භගවතො ඔවාදෙන අනුසාසනියා විත්ථාරිකං විත්ථනං විසාලිභූතං සාසනං අහොසි.

මහාහනුති මහාපුරිසානං කිර ද්වෙපි හනුති පරිපුණ්ණානි ද්වාදසියා පක්ඛස්ස වන්දසදිසාකාරානි හොන්තීති මහන්තානි හනුති යස්ස සො මහාහනු, සීහහනුති වුත්තං හොති. උසහක්ඛන්ධොති උසහස්සෙව ඛන්ධො යස්ස භවති, සො උසහක්ඛන්ධො. සුවට්ඨිතසුවණ්ණාලිඬිගසදිසරුචිරක්ඛන්ධො සමචට්ඨවාරුක්ඛන්ධොති අත්ථො. දීපඬ්ඤාසනාමකොති දීපඬ්ඤාසනාමො. බහු ජනෙ තාරයතීති බහු බුද්ධවෙනෙය්‍ය ජනෙ තාරෙසි. පරිමොචෙතීති පරිමොචෙසි. දුග්ගතින්ති දුග්ගතිතො. නිස්සක්කත්තං උපයොගවචනං.

ඉදානි තාරණපරිමොචනකරණාකාරදස්සනත්ථං “බොධනෙය්‍යං ඡන”න්ති ගාථා වුත්තා. තත්ථ බොධනෙය්‍යං ඡනන්ති බොධනෙය්‍යං පඡං, අයමෙව වා පායො. දිස්වාති බුද්ධචක්ඛුනා වා සමන්තචක්ඛුනා වා දිස්වා. සතසහස්සෙපි යොජනෙති අනෙකසතසහස්සෙපි යොජනෙ යිතං. ඉදං පන දසසහස්සියංයෙව සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

දීපඬකරො කිර සත්ථා බුද්ධත්තං පත්වා බොධිමුලෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ මහාබ්‍රහ්මනො ධම්මජ්ඣෙසනං පටිඤ්ඤාය සුනන්දාරාමෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා කොට්ඨසනං දෙවමනුස්සානං ධම්මාමතං පායෙසි. අයං පයමො අභිසමයො අහොසි.

අථ සත්ථා අත්තනො පුත්තස්ස සමචට්ටක්ඛන්ධස්ස උසහක්ඛන්ධස්ස නාම ඤාණපරිපාකං ඤත්වා තං අනුඡං පමුඛං කත්වා රාහුලොවාදසදිසං ධම්මං දෙසෙත්වා දෙවමනුස්සානං නවුතිකොට්ඨො ධම්මාමතං පායෙසි. අයං දුතියො අභිසමයො අහොසි.

පුන හගවා අමරවතීනගරද්වාරෙ මහාසිරිසරුක්ඛමුලෙ යමකපාටිභාරියං කත්වා මහාජනස්ස ඛන්ධනාමොක්ඛං කත්වා දෙවගණපරිවුතො දිවසකරාතිරෙකපුත්තිවිසරහවනෙ තාවතීංසහවනෙ පාරිච්ඡත්තකමුලෙ පරමසීතලෙ පණ්ඩුකම්බලසිලාතලෙ නිසීදිත්වා සබ්බදෙවගණපීතිසඤ්ජනනීං අත්තනො ඡනනීං සුමෙධාදෙවීං පමුඛං කත්වා සබ්බලොකවිදිතවිසුද්ධිදෙවො දෙවදෙවො දීපඬකරො හගවා සබ්බසත්තභිතකරං පරමාතිරෙකගම්භීරසුබ්බමං බුද්ධිවිසදකරං සත්තජ්ජකරණං අභිධම්මපිටකං දෙසෙත්වා නවුතිදෙවකොට්ඨසහස්සානං ධම්මාමතං පායෙසි. අයං තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං -

8.

“පයමාභිසමයෙ බුද්ධො, කොට්ඨසතමබොධයි;
දුතියාභිසමයෙ නාථො, නවුතිකොට්ඨබොධයි.

9.

“යදා ව දෙවහවනම්හි, බුද්ධො ධම්මමදෙසයි;
නවුතිකොට්ඨසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු”ති.

දීපඬකරස්ස පන හගවතො තයො සාවකසන්නිපාතා අහෙසුං. තත්ථ සුනන්දාරාමෙ කොට්ඨසතසහස්සානං පයමො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං -

10.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, දීපඬකරස්ස සත්ථුනො;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පයමො ආසි සමාගමො”ති.

අථාපරෙන සමයෙන දසබලො චතුභි භික්ඛුසත්තසහස්සෙහි පරිවුතො
 ගාමනිගමනගරපටිපාටියා මහාජනානුග්ගහං කරොන්තො වාරිකං වරමානො
 අනුක්කමෙන එකස්මිං පදෙසෙ මහාජනකතසක්කාරං සබ්බලොකවිස්සුතං
 අමනුස්සපරිග්ගහිතං අතිහයානකං ඔලම්බාමිබුධරපරිවුමබිතකුටං
 විවිධසුරහිතරුකුසුමවාසිතකුටං නානාමිගගණවිවරිතකුටං නාරදකුටං නාම
 පරමරමණියං පබ්බතං සම්පාපුණිං සො කිර පබ්බතො නාරදෙන නාම යක්ඛෙන
 පරිග්ගහිතො අහොසි. තත්ථ පන තස්ස යක්ඛස්ස අනුසංචච්ඡරං මහාජනො
 මනුස්සබලිං උපසංහරති.

අථ දීපඬිකරො කිර හගවා තස්ස මහාජනස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තතො
 භික්ඛුසඬිසං වාතුද්දිසං පෙසෙත්වා අදුතියො අසභායො
 මහාකරුණාබලවසඬිගතහදයො තඤ්ච යක්ඛං විනෙතුං තං නාරදපබ්බතං අභිරුහි.
 අථ සො මනුස්සහක්ඛො සකහිතනිරපෙක්ඛො පරවධදක්ඛො යක්ඛො මක්ඛං
 අසහමානො කොධපරෙතමානසො දසබලං භිංසාපෙත්වා පලාපෙතුකාමො තං
 පබ්බතං වාලෙසි. සො කිර පබ්බතො තෙන වාලියමානො හගවතො ආනුභාවෙන
 තස්සෙව මත්ථකෙ පතමානො විය අහොසි.

තතො සො භීතො – ‘‘හන්ද නං අග්ගිනා ඤාපෙස්සාමි’’ති මහන්තං
 අතිභීමදස්සනං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බත්තෙසි. සො අග්ගික්ඛන්ධො පටිචාතෙ
 බිත්තො විය අත්තනොච දුක්ඛං ජනෙසි, න පන හගවතො වීචරෙ අංසුමත්තම්පි
 දඩ්ඪුං සමත්ථො අහොසි. යක්ඛො පන ‘‘සමණො දඩ්ඨෙයා, න දඩ්ඨෙයා’’ති
 ඔලොකෙන්තො දසබලං සරදසමයවිමලකරනිකරං සබ්බජනරනිකරං රජනිකරම්ච
 සීතලජලතලගතකමලකණ්ණිකාය නිසින්තං විය හගවන්තං දිස්වා චින්තෙසි –
 ‘‘අහො අයං සමණො මහානුභාවො, යං යං ඉමස්සාහං අනත්ථං කරොමි, සො සො
 මමුපරියෙව පතති, ඉමං පන සමණං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං මෙ පටිසරණං පරායනං
 නත්ථි, පථවියං උපක්ඛලිතා පථවියෙව නිස්සාය උට්ඨහන්ති, හන්දාහං ඉමංයෙව
 සමණං සරණං ගමිස්සාමි’’ති.

අට්ඨෙවං පන සො චින්තෙත්වා හගවතො චක්කාලඬිකතතලෙසු පාදෙසු සිරසා
 නිපතිත්වා – ‘‘අච්චයො මං, හන්තෙ, අච්චගමා’’ති වත්වා හගවන්තං සරණමගමාසි.
 අථස්ස හගවා අනුපුබ්බිකථං කථෙසි. සො දෙසනාපරියොසානෙ දසහි
 යක්ඛසහස්සෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තස්මිං කිර දිවසෙ
 සකලජම්බුදීපතලවාසිනො මනුස්සා තස්ස බලිකම්මත්ථං එකෙකගාමනො එකෙකං
 පුරිසං ආහරිංසු. අඤ්ඤඤච බහුතිලතණ්ඩුලකුලත්ථමුග්ගමාසාදිං
 සප්පිනවතීතතෙලමධුඵාණිතාදිඤ්ච ආහරිංසු. අථ සො යක්ඛො තං දිවසං
 ආහතතණ්ඩුලාදිකං සබ්බං තෙසංයෙව දත්වා තෙ බලිකම්මත්ථාය ආනීතමනුස්සෙ
 දසබලස්ස නියානෙසි.

අථ සත්ථා තෙ මනුස්සෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාපෙත්වා
 අන්තොසත්තාගෙයෙව සබ්බෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා මාසපුණ්ණමාය
 කොට්ඨතභික්ඛුමජ්ඣගතො චතුරඬිගසමන්තාගතෙ සන්තිපාතෙ

පාතිමොක්ඛමුද්දිසි. චතුරඨගානි නාම සබ්බෙව ඵහිභික්ඛු භොන්ති, සබ්බෙ ඡළහිඤ්ඤා භොන්ති, සබ්බෙ අනාමන්තිතාව ආගතා, පන්තරසුපොසථදිවසො වාති ඉමානි චත්තාරි අඨගානි නාම. අයං දුතියො සන්නිපාතො අභොසි. තෙන වුත්තං -

11.

“පුන නාරදකුටම්භි, පච්චෙකගතෙ ජිනෙ;
බ්ණාසවා චිතමලා, සමිංසු සතකොටියො” ති.

තත්ථ පච්චෙකගතෙති ගණං පභාය ගතෙ. සමිංසුති සන්නිපතිංසු.

යදා පන දීපඬකරො ලොකනායකො සුදස්සනනාමකෙ පබ්බතෙ වස්සාවාසමුපගඤ්ඡි, තදා කිර ජම්බුදීපවාසින්තො මනුස්සා අනුසංවච්ඡරං ගිරග්ගසමජ්ජං කරොන්ති. තස්මිං කිර සමජ්ජෙ සන්නිපතිතා මනුස්සා දසබලං දිස්වා ධම්මකථං සුත්වා තත්‍ර පසිදිත්වා පබ්බජිංසු. මහාපචාරණදිවසෙ සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයානුකූලං විපස්සනාකථං කථෙසි. තං සුත්වා තෙ සබ්බෙ සඬ්ඛාරෙ සම්මෙසිත්වා විපස්සනානුපුබ්බෙන මග්ගානුපුබ්බෙන ච අරහත්තං පාපුණිංසු. අථ සත්ථා නවුතිකොටිසහස්සෙහි සද්ධිං පවාරෙසි. අයං තතියො සන්නිපාතො අභොසි. තෙන වුත්තං -

12.

“යම්භි කාලෙ මහාවීරො, සුදස්සනසිලුවචයෙ;
නවුතිකොටිසහස්සෙහි, පවාරෙසි මහාමුනි.

“අහං තෙන සමයෙන, ජට්ඨො උග්ගතාපනො;
අන්තලික්ඛම්භි වරණො, පඤ්චාහිඤ්ඤාසු පාරගු” ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා);

අයං ගාථා අට්ඨසාලිනියා ධම්මසඬගහට්ඨකථාය නිදානවණ්ණනාය දීපඬකරබුද්ධවංසෙ ලිඛිතා. ඉමස්මිං පන බුද්ධවංසෙ නත්ථි. නත්ථිභාවොයෙව පනස්සා යුත්තතරො. කස්මාති චෙ? හෙට්ඨා සුමෙධකථාසු කථිතත්තාති.

දීපඬකරෙ කිර හගවති ධම්මං දෙසෙන්නෙ දසසහස්සානඤ්ච වීසතිසහස්සානඤ්ච ධම්මාහිසමයො අභොසියෙව. එකස්ස පන ද්විත්තං තිණ්ණං චතුත්තන්ති ච ආදිවසෙන අහිසමයානං අන්තො නත්ථි. තස්මා දීපඬකරස්ස හගවතො සාසනං විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං අභොසි. තෙන වුත්තං -

13.

“දසවීසසහස්සානං, ධම්මාහිසමයො අහු;
එකද්විත්තං අහිසමයා, ගණනාතො අසඬ්ඛියා” ති.

තත්ථ දසවිසසහස්සානන්ති දසසහස්සානං විසතිසහස්සානාඤ්ච.
 ධම්මාභිසමයොති චතුසච්චධම්මප්පට්ඨෙධො. එකද්විත්තන්ති එකස්ස චෙව
 ද්විත්තාඤ්ච, තිණ්ණං චතුත්තං...පෙ.... දසන්තන්තිආදිනා නයෙන
 අසඬ්ඛොයායාති අත්ථො. එවං අසඬ්ඛොයායාභිසමයන්තා ච විත්ථාරිකං
 මහන්තප්පත්තං බහුභි පණ්ඩිතෙහි දෙවමනුස්සෙහි නියායානිකන්ති ජඤ්ඤං
 ජානිතබ්බං අධිසීලසික්ඛාදීහි ඉද්ධඤ්ච සමාධිආදීහි චීතඤ්ච අහොසි. තෙන වුත්තං –

14.

“විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං, ඉද්ධං චීතං අහු තදා;
 දීපඬ්ඤාසං භගවතො, සාසනං සුච්ඡොධිත”න්ති.

තත්ථ සුච්ඡොධිතන්ති සුච්ඡු භගවතා සොධිතං විසුද්ධං කතං. දීපඬ්ඤාසං කිර
 සත්ථාරං සබ්බකාලං ජලභිඤ්ඤානං මහිද්ධිකානං භික්ඛූනං චත්තාරි සතසහස්සානි
 පරිවාරෙත්ති. තෙන ච සමයෙන යෙ සෙක්ඛා කාලකිරියං කරොත්ති, තෙ ගරහිතා
 භවන්ති, සබ්බෙ ඛිණ්ණාසවා හුත්වාච පරිනිබ්බායන්තීති අධිජ්ජායො. තස්මා හි තස්ස
 භගවතො සාසනං සුපුජ්ජිතං සුසම්ද්ධං ඛිණ්ණාසවෙහි භික්ඛූහි අතිවිය සොභිත්ථ.
 තෙන වුත්තං –

15.

“චත්තාරි සතසහස්සානි, ජලභිඤ්ඤා මහිද්ධිකා;
 දීපඬ්ඤාසං ලොකවිදුං, පරිවාරෙත්ති සබ්බදා.

16.

“යෙ කෙචි තෙන සමයෙන, ජහන්ති මානුසං භවං;
 අප්පත්තමානසා සෙඛා, ගරහිතා භවන්ති තෙ.

17.

“සුපුජ්ජිතං පාවචනං, අරහන්තෙහි තාදිහි;
 ඛිණ්ණාසවෙහි විමලෙහි, උපසොහති සබ්බදා”ති.

තත්ථ චත්තාරි සතසහස්සානීති ගණනාය දස්සිතා එවං දස්සිතගණනා ඉමෙ
 භික්ඛූති දස්සනත්ථං “ජලභිඤ්ඤා මහිද්ධිකා”ති වුත්තන්ති එවමත්ථො
 ගහෙතබ්බො. අථ චා ජලභිඤ්ඤා මහිද්ධිකාති ජලභිඤ්ඤානං මහිද්ධිකානන්ති
 සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තවචනං දට්ඨබ්බං. පරිවාරෙත්ති සබ්බදාති නිච්චකාලං දසබලං
 පරිවාරෙත්ති, භගවත්තං මුඤ්චිත්වා කත්ථවි න ගච්ජන්තීති අධිජ්ජායො. තෙන
 සමයෙනාති තස්මිං සමයෙ. අයං පන සමය-සද්දො සමවායාදීසු නවසු අත්ථෙසු
 දිස්සති. යථාහ –

“සමවායෙ බණ්ණ කාලෙ, සමුග්ගෙ හෙතුදිට්ඨිසු;
 පටිලාගෙ පහානෙ ච, පට්ඨෙධෙ ච දිස්සති”ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.1; ම. නි.
 අට්ඨ. 1.මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.1; අ. නි. අට්ඨ.

1.1.1; ධ. ස. අට්ඨ. 1 කාමාවචරකුසලපදභාජනීය; බු. පා. අට්ඨ.
මංගලසුත්තවණ්ණනා, එවම්චිවාදිපාඨවණ්ණනා; පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.184);

ඉධ සො කාලෙ දට්ඨබ්බො; තස්මිං කාලෙති අත්ථො. මානුසං භවන්ති
මනුස්සභාවං. අප්පත්තමානසාති අප්පත්තං අනධිගතං මානසං යෙහි තෙ
අප්පත්තමානසා. මානසන්ති රාගස්ස ච චිත්තස්ස ච අරහත්තස්ස ච අධිවචනං.
“අන්තලික්ඛවරො පාසො, ය්වායං වරති මානසො”ති (සං. නි. 1.151; මහාව. 33) හි
එත්ථ පන රාගො “මානසො”ති වුත්තො. “චිත්තං මනො මානසං හදයං
පණ්ඩර”න්ති (ධ. ස. 6; විහ. 184; මහානි. 1; චූළනි. පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙස
114) එත්ථ චිත්තං. “අප්පත්තමානසො සෙබො, කාලං කයිරා ජනෙසුතා”ති (සං.
නි. 1.159) එත්ථ අරහත්තං. ඉධාපි අරහත්තමෙව අධිප්පෙනං (ධ. ස. අට්ඨ. 5
කාමාවචරකුසලනිද්දෙසවාරකථා; මහානි. අට්ඨ. 1). තස්මා අප්පත්තඅරහත්තඵලාති
අත්ථො. සෙබාති කෙනට්ඨෙත සෙබා? සෙබධම්මපට්ඨාභට්ඨෙත සෙබා.
වුත්තඤ්ඤෙතං – “කිත්තාවතා නු බො, හන්තෙ, සෙබො හොතිති? ඉධ, හික්ඛවෙ,
හික්ඛු සෙබාය සම්මාදිට්ඨියා සමන්තාගතො හොති...පෙ.... සෙබෙන
සම්මාසමාධිතා සමන්තාගතො හොති. එත්තාවතා බො, හික්ඛවෙ, හික්ඛු සෙබො
හොති”ති (සං. නි. 5.13). අපි ච සික්ඛන්තිති සෙබා. වුත්තඤ්ඤෙතං – “සික්ඛති,
සික්ඛන්ති බො, හික්ඛු, තස්මා සෙබොති වුච්චති. කිඤ්ච සික්ඛති? අධිසීලම්පි සික්ඛති
අධිචිත්තම්පි අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛන්ති බො, හික්ඛු, තස්මා සෙබොති වුච්චති”ති (අ.
නි. 3.86).

සුපුජ්ඣිතන්ති සුට්ඨු විකසිතං. පාවචනන්ති පසත්ථං වචනං, වුද්ධිප්පත්තං වා
වචනං පවචනං, පවචනමෙව පාවචනං, සාසනන්ති අත්ථො. උපසොහන්ති අභිරාජති
අතිවිරොචති. සබ්බදාති සබ්බකාලං. “උපසොහති සදෙවකෙ”තිපි පාඨො.

තස්ස දීපඤ්ඤාසංඝාතො රම්මවතී නාම නගරං අහොසි, සුදෙවො නාම
බත්තියො පිතා, සුමෙධා නාම දෙවී මාතා, සුමඤ්ඤො ච තිස්සො වාති ද්වෙ
අග්ගසාවකා, සාගතො නාම උපට්ඨාකො, නන්දා ච සුනන්දා වාති ද්වෙ
අග්ගසාවකා, බොධි තස්ස භගවතො පිප්ඵලිරුක්ඛො අහොසි, අසීතිහත්ථුබ්බබ්බො,
සතසහස්සවස්සාති ආයුති. කිං පනිමෙසං ජාතනගරාදීනං දස්සන්තෙ පයොජනන්ති
වෙ? වුච්චතෙ – යස්ස යදි නෙව ජාතනගරං න පිතා න මාතා පඤ්ඤායෙය්‍ය, ඉමස්ස
පන නෙව ජාතනගරං න පිතා න මාතා පඤ්ඤායති, දෙවො වා සක්කො වා යක්ඛො
වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා එස මඤ්ඤෙ, දෙවානම්පි ඊදිසං පාටිභාරියං අනච්ඡරියන්ති
මඤ්ඤමානා න සොතබ්බං න සද්දහිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යං, තතො අභිසම්මයො න
භවෙය්‍ය, අසති අභිසම්මයෙ නිරත්ථකො බුද්ධුප්පාදො භවෙය්‍ය, අනිය්‍යානිකං
සාසනං. තස්මා සබ්බබුද්ධානං ජාතනගරාදිකො පරිච්ඡෙදො දස්සෙතබ්බො. තෙන
වුත්තං –

18.

“නගරං රම්මවතී නාම, සුදෙවො නාම බත්තියො;

සුමේධා නාම ජනිකා, දීපඬිකරස්ස සත්ථුනො.

24.

“සුමඬිගලො ව තිස්සො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සාගතො නාමුපට්ඨාකො, දීපඬිකරස්ස සත්ථුනො.

25.

“නන්දා වෙව සුනන්දා ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බොධි තස්ස භගවතො, පිප්ඵලිති පච්චවති.

27.

“අසිතිහත්ථමුඛිබ්බෙධො, දීපඬිකරො මහාමුනි;
සොහති දීපරුක්ඛොව, සාලරාජාව පුල්ලිතො.

28.

“සතසහස්සවස්සානි, ආයු තස්ස මහෙසිනො;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

29.

“ජොතයිත්වාන සද්ධම්මං, සන්තාරෙත්වා මහාජනං;
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව, නිබ්බුතො සො සසාවකො.

30.

“සා ව ඉද්ධි සො ව යසො, තානි ව පාදෙසු වක්කරතනානි;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ සුදෙවො නාම ඛත්තියොති සුදෙවො නාමස්ස ඛත්තියො පිතා අහොසිති
අත්ථො. ජනිකාති ජනෙත්ති. පිප්ඵලිති පිලක්ඛකපිතනරුක්ඛො බොධි.
අසිතිහත්ථමුඛිබ්බෙධොති අසිතිහත්ථං උච්චග්ගතො. දීපරුක්ඛො වානි
සම්පජ්ජලිතදීපමාලාකුලො දීපරුක්ඛො විය
ආරොහපරිණාහසංස්ථානපාරිපූර්සම්පත්තො
ද්වත්තිංසවරලක්ඛණානුබ්බංඤ්ජනසමලඬ්ඛකතසරිරො
විජ්ජුරිතරංසිජාලාවිසරතාරාගණසමුජ්ජලම්භ ගගනතලං භගවා ධරමානකාලෙ
සොහතිති සොහිත්ථ. සාලරාජාව පුල්ලිතොති පුජ්ඪිතො සබ්බඵාලිපුල්ලො
සාලරාජරුක්ඛො විය ව සබ්බඵාලිපුල්ලො යොජනසතුඛිබ්බෙධො පාරිච්ඡත්තො විය
ව අසිතිහත්ථමුඛිබ්බෙධො භගවා අතිවිය සොහති.

සතසහස්සවස්සානිති වස්සසතසහස්සානි තස්ස ආයුති අත්ථො. තාවතා
තිට්ඨමානොති තාවතකං කාලං තිට්ඨමානො. ජනතන්ති ජනසමූහං. සන්තාරෙත්වා
මහාජනන්ති තාරයිත්වා මහාජනං. “සන්තාරෙත්වා සදෙවක”න්තිපි පාඨො, තස්ස
සදෙවකං ලොකන්ති අත්ථො. සා ව ඉද්ධිති සා ව සම්පත්ති ආනුභාවො. සො ව

යසෝති සෝ ව පරිවාරො. සබ්බං තමන්තරහිතන්ති තං සබ්බං වුත්තප්පකාරං
සම්පත්තිජාතං අන්තරහිතං අපගතන්ති අත්ථො. නනු රිත්තා සබ්බසංඛාරාති සබ්බෙ
පන සංඛිතධම්මා නනු රිත්තා තුච්ඡා, නිච්චසාරාදිරහිතාති අත්ථො.

එත්ථ පන නගරාදිපරිච්ඡේදො පාළියමාගතොව. සම්බහුලවාරො පන නාගතො,
සෝ ආනෙත්වා දීපෙනබ්බො. සෙය්‍යපීඨං – පුත්තපරිච්ඡේදො, හරියාපරිච්ඡේදො,
පාසාදපරිච්ඡේදො, අගාරවාසපරිච්ඡේදො, නාටකිත්ථිපරිච්ඡේදො,
අහිනික්ඛමනපරිච්ඡේදො, පධානපරිච්ඡේදො, විහාරපරිච්ඡේදො,
උපට්ඨාකපරිච්ඡේදොති. එතෙසම්පි දීපනෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. තස්ස පන
දීපඛිකරස්ස හරියානං තිසතසහස්සං අහොසි. තස්ස අග්ගමහෙසි පදුමා නාම, තස්ස
පන පුත්තො උසහක්ඛන්ධො නාම. තෙන වුත්තං –

“හරියා පදුමා නාම, විබුද්ධපදුමානනා;
අනුභො උසහක්ඛන්ධො, දීපඛිකරස්ස සත්ථුනො.

“හංසා කොඤ්චා මයුරාඛ්‍යා, පාසාදාපි තයො මතා;
දසවස්සසහස්සානි, අගාරං අවසි කිර.

“හත්ථියානෙන නික්ඛන්තො, නන්දාරාමෙ ජිනො වසි;
නන්දො නාමස්සුපට්ඨාකො, ලොකානන්දකරො කිරා”ති.

සබ්බබුද්ධානං පන පඤ්ච වෙමත්තාති හොන්ති ආයුචෙමත්තං පමාණචෙමත්තං
කුලචෙමත්තං පධානචෙමත්තං රස්මීචෙමත්තන්ති. තත්ථ ආයුචෙමත්තං නාම කෙචි
දීසායුකා හොන්ති කෙචි අප්පායුකා. තථා හි දීපඛිකරස්ස පන හගවතො
වස්සසහස්සං ආයුප්පමාණං අහොසි, අම්භාකං හගවතො වස්සසහස්සං.

පමාණචෙමත්තං නාම කෙචි දීසා හොන්ති කෙචි රස්සා. තථා හි දීපඛිකරො
අසිතිහත්ථප්පමාණො අහොසි, අම්භාකං පන හගවා අට්ඨාරසහත්ථප්පමාණො.

කුලචෙමත්තං නාම කෙචි ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්තන්ති කෙචි බ්‍රාහ්මණකුලෙ.
තථා හි දීපඛිකරාදයො ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්තිංසු, කකුසන්ධකොණාගමනාදයො
බ්‍රාහ්මණකුලෙ.

පධානචෙමත්තං නාම කෙසඤ්චි පධානං ඉත්තරමෙව හොති යථා කස්සපස්ස
හගවතො, කෙසඤ්චි අද්ධනියං අම්භාකං හගවතො විය.

රස්මීචෙමත්තං නාම මඬගලස්ස හගවතො සරීරස්මි දසසහස්සිලොකධාතුං
එරිත්වා අට්ඨාසි, අම්භාකං හගවතො ඛ්‍යාමමත්තං. තනු රස්මීචෙමත්තං
අප්ප්ඤ්ඤාසයපට්ඨෙද්ධං හොති. යො යත්තකං ඉච්ඡසි, තස්ස තත්තකං සරීරප්පහා එරති.
මඬගලස්ස පන “දසසහස්සිලොකධාතුං එරතු”ති අප්ප්ඤ්ඤාසයො අහොසි.
පට්ඨිද්ධගුණෙසු පන කස්සචි වෙමත්තං නාම නත්ථි (දී. නි. අට්ඨ. 2.12 ආදයො).

තථා සබ්බවුද්ධානං චත්තාරි අවිජ්ඣිතට්ඨානානි නාම හොන්ති.
 බොධිපල්ලඤ්චකො අවිජ්ඣිතො එකස්මිංයෙව යානෙ හොති.
 ධම්මවක්කස්පචත්තනට්ඨානං ඉසිපතනෙ මීගදායෙ අවිජ්ඣිතමෙව හොති.
 දෙවොරොහණකාලෙ සඨකස්සනගරද්වාරෙ පයම්පාදක්කමො අවිජ්ඣිතොව හොති.
 ජෙනවනෙ ගන්ධකුටියා චත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජ්ඣිතානෙව හොන්ති.
 විහාරොපි අවිජ්ඣිතොව. සො පන බුද්දකො වා මහන්තො වා හොති.

අපරං පන අම්භාකංයෙව භගවතො සහජාතපරිච්ඡෙදඤ්ච
 නක්ඛත්තපරිච්ඡෙදඤ්ච විසෙසං. අම්භාකං සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තෙන කිර සද්ධිං
 රාහුලමාතා ආනන්දත්ථෙරො ඡන්තො කණ්ඩකො අස්සරාජා නිධිකුම්භා
 මහාබොධිරුක්ඛො කාළදායිනි ඉමානි සත සහජාතානි. මහාපුරිසො කිර
 උත්තරාසාළ්භනක්ඛත්තෙනෙව මාතුකුච්ඡං ඔක්කම්, මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛම්,
 ධම්මවක්කං පචත්තෙසි, යමකපාටිභාරියං අකාසි. විසාඛනක්ඛත්තෙන ජාතො ව
 අභිසම්බුද්ධො ව පරිනිබ්බුතො ව, මාසනක්ඛත්තෙන තස්ස සාවකසන්තිපාතො
 වෙව ආයුසඨ්ඨාරවොසජ්ජනඤ්ච අහොසි, අස්සයුජනක්ඛත්තෙන
 දෙවොරොහණන්ති එත්තකං ආහරිත්වා දීපෙනබ්බං. අයං සම්බහුලවාරපරිච්ඡෙදො.
 සෙසගාථා සඋත්තානා එවාති.

ඉති භගවා දීපඨිකරො යාවතායුකං යත්වා සබ්බවුද්ධකිච්චං කත්වා
 අනුක්කමෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසි.

යස්මිං කිර කප්පෙ දීපඨිකරදසබලො උදපාදි, තස්මිං අඤ්ඤෙපි තණ්හඨිකරො,
 මෙධඨිකරො, සරණඨිකරොති තයො බුද්ධා අහෙසුං. තෙසං සන්තිකෙ
 බොධිසත්තස්ස ඛ්‍යාකරණං නත්ථී. තස්මා තෙ ඉධ න දස්සිතා. අට්ඨකථායං පන
 තම්භා කප්පා ආදිතො පට්ඨායුජ්ජන්තූජ්ජන්තෙ සබ්බවුද්ධෙ දස්සෙතුං ඉදං වුත්තං —

“තණ්හඨිකරො මෙධඨිකරො, අථොපි සරණඨිකරො;
 දීපඨිකරො ව සම්බුද්ධො, කොණ්ඩඤ්ඤො ද්විපදුත්තමො.

“මඨගලො ව සුමනො ව, රෙවතො සොහිතො මුනි;
 අනොමදස්සි පදුමො, නාරදො පදුමුත්තරො.

“සුමෙධො ව සුජාතො ව, පියදස්සි මහායසො;
 අත්ථදස්සි ධම්මදස්සි, සිද්ධත්ථො ලොකනායකො.

“තිස්සො ඵ්ඨස්සො ව සම්බුද්ධො, විපස්සි සිඛි වෙස්සහු;
 කකුසන්ධො කොණාගමනො, කස්සපො වාපි නායකො.

“එතෙ අහෙසුං සම්බුද්ධා, චිත්තරාගා සමාහිතා;
 සතරංසිව උජ්ජන්තා, මහාතමවිනොදනා;

ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධාව, නිබ්බුතා තෙ සසාවකා''ති. (අප. අට්ඨ.

1.දුරෙතිදානකථා; වරියා. අට්ඨ. නිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා);

එත්තාවතා නාතිසඬ්ඛෙපවිත්ථාරවසෙන කතාය

මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංස-අට්ඨකථාය

දීපච්ඡරබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො පයමො බුද්ධවංසො.

4. කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධවංසවණ්ණනා

දීපච්ඡරෙ කිර හගවති පරිනිබ්බුතෙ තස්ස සාසනං වස්සසතසහස්සං පවත්තිත්ථ. අථ බුද්ධානුබුද්ධානං සාවකානං අන්තර්ධානෙන සාසනම්පිස්ස අන්තර්ධායි. අථස්ස අපරහාගෙ එකමසඬ්ඛෙය්‍යාමතික්කමිත්වා එකස්මිං කප්පෙ කොණ්ඩඤ්ඤො නාම සත්ථා උදපාදි. සො පන හගවා සොළසඅසඬ්ඛෙය්‍යාං කප්පානඤ්ඤව සතසහස්සං පාරම්මියො පුරෙත්වා බොධිඤ්ඤාණං පරිපාචෙත්වා වෙස්සන්තරත්තභාවසදිසෙ අත්තභාවෙ යත්වා තතො වචිත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං යත්වා දෙවතානං පටිඤ්ඤං දත්වා තුසිතපුරතො වචිත්වා රම්මවතීනගරෙ සුනන්දස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ සුජාතාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. තස්සපි පටිසන්ධික්ඛණෙ දීපච්ඡරබුද්ධවංසෙ චුත්තජපකාරානි ද්වත්තිංස පාටිභාරියානි නිබ්බත්තිංසු. සො දෙවතාහි කතාරක්ඛසංවිධානො දසන්තං මාසානං අවචයෙන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමිත්වා සබ්බසත්තුත්තරො උත්තරාහිමුඛො සත්තපදවිතිහාරෙන ගන්ත්වා සබ්බා ව දිසා විලොකෙත්වා ආසහිං වාවං නිව්ඡාරෙසි – ‘‘අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනඛහවො’’ති (දී. නි. 2.31; ම. නි. 3.207).

තතො කුමාරස්ස නාමකරණදිවසෙ නාමං කරොන්තා ‘‘කොණ්ඩඤ්ඤො’’ති නාමමකංසු. සො හි හගවා කොණ්ඩඤ්ඤගොත්තො අහොසි. තස්ස කිර තයො පාසාදා අහෙසුං – රාම, සුරාම, සුහනාමකා පරමරමණියා. තෙසු තිණි සතසහස්සානි නාටකිත්ථිතං නච්චගීතවාදිතකුසලානං සබ්බකාලං පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. තස්ස රුච්ඡෙවි නාම අග්ගමහෙසි අහොසි. විජිතසෙනො නාමස්ස පුත්තො අහොසි. සො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාපසි.

සො පන ජිණ්ණඛ්‍යාධිමතපබ්බජිතෙ දිස්වා ආජඤ්ඤරථෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බජිත්වා දස මාසෙ පධානවරියං වරි. කොණ්ඩඤ්ඤකුමාරං පන පබ්බජන්තං දස ජනකොට්ඨියො අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො දස මාසෙ පධානවරියං වරිත්වා විසාබ්බුණ්ණමාය සුනන්දගාමෙ සමසහිත්තසනපයොධරාය යසොධරාය නාම සෙට්ඨිධිතාය දින්තං පරමමධුරං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා

එලපල්ලවඩිකුරසමලඬිකතෙ සාලවනෙ දිවාචිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ
 ගණං පභාය සුනන්දකාජීවකෙන දිත්තා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා
 සාලකලායාණිරුක්ඛං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පුබ්බදිසාභාගං ඔලොකෙත්වා
 බොධිරුක්ඛං පිට්ඨිතො කත්වා අට්ඨපණ්ණාසහත්ථවිත්ථනං තිණසන්ථරං
 සන්ථරිත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා චතුරඬිගචීරියං අධිට්ඨාය මාරඛලං විධමිත්වා
 රත්තියා පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං විසොධෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ
 දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා
 ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය පඤ්චස්ස බන්ධෙස්ස අභිනිවිසිත්වා
 උදයබ්බයවසෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණානි දිස්වා යාව ගොත්‍රභුඤාණං විපස්සනං
 වඩ්ඪෙත්වා චත්තාරි මග්ගඤාණානි චත්තාරි ච එලඤාණානි චතස්සො පටිසම්භිදා
 චතුයොනිපරිච්ඡේදකඤාණං පඤ්චගතිපරිච්ඡේදකඤාණං ඡ අසාධාරණඤාණානි
 සකලෙ ච බුද්ධගුණ පටිවිජ්ඣිත්වා පරිපුණ්ණසංකප්පො බොධිමූලෙ
 නිසින්නොව –

“අනෙකජාතිසංසාරං, සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං;
 ගහකාරං ගවෙසන්තො, දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.

“ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසි;
 සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා, ගහකූටං විසඬිතං;
 විසඬිඛාරගතං චිත්තං, තණ්හානං බයමජ්ඣගා. (ධ. ප. 153-154);

“අයොසනහතස්සෙව, ජලතො ජාතවෙදසො;
 අනුපුබ්බපසන්තස්ස, යථා න ඤායතෙ ගති.

“එවං සම්මා විමුත්තානං, කාමබන්ධොසතාරිනං;
 පඤ්ඤාපෙතුං ගති නත්ථි, පත්තානං අවලං සුඛං”න්ති. (උදා. 80) –

එවං උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධිමූලෙයෙව එලසමාපත්තිසුබ්බෙන
 වීතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ බ්‍රහ්මුතො අජ්ඣෙසනං පටිච්ච – “කස්ස නු බො
 අහං පයමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය”න්ති (ම. නි. 1.284; 2.341; මහාව. 10)
 උපධාරෙත්තො අත්තනා සද්ධිං පබ්බජිතා දස භික්ඛුකොටියො අද්දස. “ඉමෙ පන
 කුලපුත්තා සමුපචිතකුසලමූලා මං පබ්බජන්තං අනුපබ්බජිතා මයා සද්ධිං පධානං
 වරිත්වා මං උපට්ඨහිංසු, හන්දාහං ඉමෙසං සබ්බපයමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය”න්ති එවං
 උපධාරෙත්වා – “ඉදානි පන තෙ කත්ථ වසන්ති”ති ඔලොකෙත්තො – “ඉතො
 අට්ඨාරසයොජනිකෙ අරුන්ධවතීනගරෙ දෙවවනෙ විහරන්ති”ති දිස්වා – “තෙසං
 ධම්මං දෙසෙතුං ගම්ස්සාමි”ති පත්තචීවරමාදාය සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො
 සම්ඤ්ජිතං වා බාහං පසාරෙය්‍ය, පසාරිතං වා බාහං සම්ඤ්ජෙය්‍ය, එවමෙව
 බොධිමූලෙ අත්තරහිතො දෙවවනෙ පාතුරහොසි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ තා දස භික්ඛුකොටියො අරුන්ධවතීනගරං උපනිස්සාය
 දෙවවනෙ විහරන්ති. තෙ පන භික්ඛු දසබලං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා

පසන්තමානසා පච්චුග්ගන්ත්වා, භගවතො පත්තචීවරං පටිග්ගහෙත්වා, බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, සත්ථු ගාරවං කත්වා, භගවත්තං චන්දිත්වා, පරිවාරෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. තත්‍ර කොණ්ඩඤ්ඤො දසබ්බො මුනිගණපරිවුතො බුද්ධාසනෙ නිසින්නො තිදසගණපරිවුතො දසසත්තයනො විය විමලගගනතලගතො සරදසමයරජනිකරො විය තාරාගණපරිවුතො පුණ්ණවන්දො විය විරොචිත්ථ. අථ සත්ථා තෙසං සබ්බබුද්ධනිසෙවිතං අනුත්තරං තිපරිවට්ඨං ද්වාදසාකාරං ධම්මවක්කප්පවත්තනසුත්තන්තං කථෙත්වා දසහික්ඛුකොට්ඨපමුඛා සතසහස්සදෙවමනුස්සකොට්ඨො ධම්මාමතං පායෙසී. තෙන වුත්තං -

1.

“දීපඬ්ඬකරස්ස අපරෙන, කොණ්ඩඤ්ඤො නාම නායකො;
අනන්තතෙජො අමිතයසො, අප්පමෙය්‍යො දුරාසදො.

2.

“ධරණුපමො බමනෙන, සීලෙන සාගරූපමො;
සමාධිනා මෙරූපමො, ඤාණෙන ගගනුපමො.

3.

“ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣකඬ්ඬග-මග්ගසච්චප්පකාසනං;
පකාසෙසි සදා බුද්ධො හිතාය සබ්බපාණිනං.

4.

“ධම්මවක්කං පවත්තෙන්තෙ, කොණ්ඩඤ්ඤෙ ලොකනායකෙ;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පඨමාහිසමයො අහු”ති.

තත්ථ දීපඬ්ඬකරස්ස අපරෙනාති දීපඬ්ඬකරස්ස සත්ථුතො අපරභාගෙති අත්ථො. කොණ්ඩඤ්ඤො නාමාති අත්තනො ගොත්තවසෙන සමධිගතනාමධෙය්‍යො. නායකොති විනායකො. අනන්තතෙජොති අත්තනො සීලගුණඤ්ඤාණපුඤ්ඤතෙජෙන අනන්තතෙජො. හෙට්ඨතො අච්චි උපරි භවග්ගං තිරියතො අනන්තා ලොකධාතුයො එත්ථන්තරෙ එකපුග්ගලොපි තස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා යාතුං සමත්ථො නාම නත්ථී. තෙන වුත්තං “අනන්තතෙජො”ති. අමිතයසොති අනන්තපරිවාරො. තස්ස හි භගවතො වස්සසතසහස්සාති යාව පරිනිබ්බානසමයං එත්ථන්තරෙ හික්ඛුපරිසාය ගණනපරිච්ඡෙදො නාම නාහොසී. තස්මා “අමිතයසො”ති වුච්චති. අමිතගුණකිත්තිපි “අමිතයසො”ති වුච්චති. අප්පමෙය්‍යොති ගුණගණපරිමාණවසෙන නප්පමෙය්‍යොති අප්පමෙය්‍යො. යථාහ -

“බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණ්ණො වණ්ණං, කප්පමිපි වෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
බ්බියෙඨ කප්පො විරදීසමන්තරෙ, වණ්ණො න බ්බියෙඨ තථාගතස්සා”ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 2.425; උදා. අට්ඨ. 53; වරියා. අට්ඨ. නිදානකථා);

තස්මා අප්පමෙය්‍යාගුණගුණත්තා “අප්පමෙය්‍යා” ති වුවිවති. දුරාසදොති දුරුපසඬිකමතීයො, ආසප්ප සට්ටෙත්වා උපසඬිකමිතුමසක්කුණෙය්‍යභාවතො දුරාසදො, දුරභිභවතීයොති අත්ථො.

ධරණුපමොති ධරණීසමො. බමනෙතාති බන්තියා,
චතුනභුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබහලා මහාපථවී විය පකතිවානෙන
ලාභාලාභඉට්ඨානිට්ඨාදීහි අකම්පනභාවතො “ධරණුපමො” ති වුවිවති. සීලෙන
සාගරුපමොති සීලසංවරෙන වෙලානාතික්කමනභාවෙන සාගරසමො.
“මහාසමුද්දො, හික්ඛවෙ, යීතධම්මො වෙලං නාතිවත්තති” ති (අ. නි. 8.19; වූළව. 384; මි. ප. 6.2.10) හි වුත්තං.

සමාධිතා මෙරුපමොති සමාධිපට්ඨපක්ඛභුතධම්මජනිතකම්පාභාවතො මෙරුතා
ගිරිවරෙන සමො, සදිසොති අත්ථො. මෙරුගිරිවරො විය ථීරතරසරීරොති වා.
ඤාණෙන ගගනුපමොති එත්ථ භගවතො ඤාණස්ස අනන්තභාවෙන
අනන්තාකාසෙන උපමා කතා. වත්තාරි අනන්තාති වුත්තාති භගවතා. යථාහ –

“සත්තකායො ච ආකාසො, චක්කවාලා චනන්තකා;
බුද්ධඤාණං අප්පමෙය්‍යං, න සක්කා එතෙ විජානිතු” ති. (බු. වං. 1.64);

තස්මා අනන්තස්ස ඤාණස්ස අනන්තෙන ආකාසෙන උපමා කතාති.

ඉන්ද්‍රියබලබෝජ්ඣාධිගමග්ගසච්චප්පකාසනන්ති එතෙසං
ඉන්ද්‍රියබලබෝජ්ඣාධිගමග්ගසච්චානං ගහණෙන සතිපට්ඨානසම්මජ්ජධානිද්ධිපාදාපි
ගහිතාව භොන්ති. තස්මා ඉන්ද්‍රියාදීනං චතුසඬිබ්බෙපානං වසෙන
සත්තත්තිංසබ්බොධිපක්ඛියධම්මානං පකාසනධම්මං පකාසෙසි, දෙසෙසිති අත්ථො.
හිතායාති හිතත්ථං. ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙති දෙසනාඤාණෙ පවත්තියමානෙ.

තතො අපරභාගෙ මහාමඬිගලසමාගමෙ දසසු චක්කවාලසහස්සෙසු දෙවතායො
සුබ්බමෙ අත්තභාවෙ මාපෙත්වා ඉමස්මිඤ්ඤෙව චක්කවාලෙ සන්තිපතිංසු. තත්ථ කිර
අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො කොණ්ඩඤ්ඤදසබලං මඬිගලපඤ්භං පුච්ඡි. තස්ස භගවා
මඬිගලානි කට්ඨෙසි. තත්ථ නවුතිකොට්ඨසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු.
සොතාපන්තාදීනං ගණනපරිච්ඡෙදො නාම නාහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

“තතො පරමිපි දෙසෙන්තෙ, නරමරුනං සමාගමෙ;
නවුතිකොට්ඨසහස්සානං, දුතියාහිසමයො අභු” ති.

තත්ථ තතො පරමිපි තතො අපරභාගෙපි. දෙසෙන්තෙති භගවති ධම්මං
දෙසෙන්තෙ. නරමරුනන්ති නරානඤ්ඤෙව අමරානඤ්ඤෙව, යදා පන භගවා ගගනතලෙ
තිත්ථියමානමද්දනං යමකපාටිභාරියං කරොන්තො ධම්මං දෙසෙසි තදා

අසීතිකොට්ඨසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු. තිස්ස ඵලෙසු පතිට්ඨිතා ගණනපථං
විතිවත්තා. තෙන චුත්තං -

6.

“තිත්ථියෙ අභිමද්දන්තො, යදා ධම්මමදෙසයි;
අසීතිකොට්ඨසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු” ති.

තත්ථ තදා-සද්දං ආනෙත්වා අත්ථො දට්ඨබ්බො. යදා භගවා ධම්මං දෙසෙසි,
තදා අසීතිකොට්ඨසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහුති.

කොණ්ඩඤ්ඤො කිර සත්ථා අභිසම්බොධිං පත්වා පයමවස්සං චන්දවතීනගරං
උපනිස්සාය චන්දාරාමෙ විහාසි. තත්ථ සුවින්ධරස්ස නාම බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස
පුත්තො හද්දමාණුවො නාම යසොධරබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො සුහද්දමාණුවො ච
කොණ්ඩඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස සම්මුඛා ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නාමානසා දසභි
මාණවකසහස්සෙහි සද්ධිං තස්ස සන්නිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු.

අථ කොණ්ඩඤ්ඤො සත්ථා පෙට්ඨමාසපුණ්ණමාය සුහද්දත්ථෙරප්පමුඛෙන
කොට්ඨසතසහස්සෙන පරිවුතො පාතිමොක්ඛමුද්දිසි, සො පයමො සන්නිපාතො
අහොසි. තතො අපරභාගෙ කොණ්ඩඤ්ඤසත්ථුතො පුත්තෙ විජිතසෙනෙ නාම
අරහත්තං පත්තෙ තංපමුඛස්ස කොට්ඨසහස්සස්ස මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං
උද්දිසි, සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. අථාපරෙන සමයෙන දසබලො
ජනපදචාරිකං චරන්තො උදෙනරාජානං නාම නචුතිකොට්ඨපනපරිවාරං පබ්බාජෙසි
සද්ධිං තාය පරිසාය. තස්මිං පන අරහත්තං පත්තෙ තංපමුඛෙහි නචුතියා
අරහත්තකොට්ඨි භගවා පරිවුතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්නිපාතො
අහොසි. තෙන චුත්තං -

7.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, කොණ්ඩඤ්ඤස්ස මහෙසිනො;
බ්‍රිණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

8.

“කොට්ඨසතසහස්සානං, පයමො ආසි සමාගමො;
දුතියො කොට්ඨසහස්සානං, තතියො නචුතිකොට්ඨන” ති.

තදා කිර අම්භාකං බොධිසත්තො විජිතාචි නාම චක්කවත්තී හුත්වා
චන්දවතීනගරෙ පටිවසති. සො කිර අනෙකනරවරපරිවුතො සලිලනිධිනිවසනං
සමෙරුයුගන්ධරං අපරිමිතවසුධරං වසුන්ධරං අදණ්ඨෙන අසත්ථෙත ධම්මෙන
පරිපාලෙති. අථ කොණ්ඩඤ්ඤො බුද්ධොපි කොට්ඨසතසහස්සබ්‍රිණාසවපරිවුතො
ජනපදචාරිකං චරමානො අනුපුබ්බෙන චන්දවතීනගරං සම්පාපුණි.

සො විජිතාවී කිර රාජා - “සම්මාසම්බුද්ධො කිර අමිහාකං නගරං
අනුජ්ජන්තො” ති සුත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා භගවතො වසනට්ඨානං සංවිදහිත්වා
ස්වාතනාය සද්ධිං භික්ඛුසඤ්ජෙන නිමන්තෙන්වා පුනදිවසෙ භත්තවිධිං සුට්ඨු
පටියාදෙන්වා කොට්ඨසතසහස්සසඤ්ජාසං බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ජාසං මහාදානං
අදාසි. බොධිසත්තො භගවන්තං භොජෙන්වා අනුමොදනාවසානෙ - “භන්තෙ,
තෙමාසං මහාජනසඤ්ජාසං කරොන්තො ඉධෙව වසථා” ති යාවිත්වා තයො මාසෙ
නිරන්තරං බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ජාසං අසදිසමහාදානං අදාසි.

අථ සත්ථා බොධිසත්තං - “අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති” ති
බ්‍යාකරිත්වා ධම්මමස්ස දෙසෙසි. සො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා රජ්ජං නියානෙන්වා
පබ්බජිත්වා තිණ්ණ පිටකානි උග්ගහෙන්වා අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච ව අභිඤ්ඤායො
උප්පාදෙන්වා අපරිහීනජ්ඣානො භුමමලොකෙ නිබ්බන්ති. තෙන වුත්තං -

9.

“අහං තෙන සමයෙන, විජිතාවී නාම ඛත්තියො;
සමුද්දං අන්තමන්තෙන, ඉස්සරියං වත්තයාමහං.

10.

“කොට්ඨසතසහස්සානං, විමලානං මහෙසිනං;
සහ ලොකග්ගනාථෙන, පරමන්තෙන තප්පයිං.

11.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, කොණ්ඩඤ්ඤො ලොකනායකො;
අපරිමෙය්‍යිතො කප්පෙ, බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සති.

12.

“පධානං පදහිත්වාන, කත්වා දුක්කරකාරිකං;
අස්සත්ථමුලෙ සම්බුද්ධො, බුද්ධස්සති මහායසො.

13.

“ඉමස්ස ජනිකා මාතා, මායා නාම භවිස්සති;
පිතා සුද්ධොදනො නාම, අයං හෙස්සති ගොතමො.

14.

“කොලිතො උපතිස්සො ව, අග්ගා හෙස්සන්ති සාවකා;
ආනන්දො නාමුපට්ඨාකො, උපට්ඨස්සති තං ජිනං.

15.

“බෙමා උප්පලවණ්ණා ව, අග්ගා හෙස්සන්ති සාවකා;
බොධි තස්ස භගවතො, අස්සත්ථොති පවුච්චති.

16.

“විත්තො ව හත්ථාලවකො, අග්ගා හෙස්සන්තුපට්ඨකා;
නන්දමාතා ව උත්තරා, අග්ගා හෙස්සන්තුපට්ඨකා;
ආයු වස්සසතං තස්ස, ගොතමස්ස යසස්සිනො.

17.

“ඉදං සුත්ථාන වචනං, අසමස්ස මහෙසිනො;
ආමොදිතා නරමරු, බුද්ධබ්බං කිර අයං.

18.

“උක්කුට්ඨිසද්දා වත්තන්ති, අප්ථොට්ඨන්ති හස්සන්ති ව;
කතඤ්ජලී නමස්සන්ති, දසසහස්සිදෙවතා.

19.

“යදිමස්ස ලොකනාථස්ස, විරජ්ඣිස්සාම සාසනං;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

20.

“යථා මනුස්සා නදිං තරන්තා, පටිතිත්ථං විරජ්ඣිය;
හෙට්ඨාතිත්ථෙ ගහෙත්ථාන, උත්තරන්ති මහානදිං.

21.

“ඵවමෙව මයං සබ්බෙ, යදි මුඤ්චාමිමං ජිනං;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

22.

“තස්සාහං වචනං සුත්ථා, භියො චිත්තං පසාදයිං;
තමෙව අත්ථං සාධෙත්තො, මහාරජ්ජං ජිනෙ අදං;
මහාරජ්ජං දදිත්ථාන, පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ.

23.

“සුත්තන්තං විනයං වාපි, නවඬ්ඨං සත්ථුසාසනං;
සබ්බං පරියාපුණිත්ථාන, සොහයිං ජිනසාසනං.

24.

“තත්ථප්පමත්තො විහරන්තො, නිසජ්ජට්ඨානවඬ්ඨකමෙ;
අභිඤ්ඤාපාරමිං ගන්ත්වා, බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ජහ”න්ති.

තත්ථ අහං තෙන සමයෙනාති අහං තස්මිං සමයෙ. විජිතාවි නාමාති
ඵවංනාමකො වක්කවත්තිරාජා අහොසිං. සමුද්දං අන්තමත්තෙනාති ඵත්ථ

වක්කවාලපබ්බතං සීමං මරියාදං කත්වා යීතං සමුද්දං අන්තං කත්වා ඉස්සරියං
වත්තයාමීති අත්ථො. එත්තාවතා න පාකටං හොති.

රාජා කිර වක්කවත්තී වක්කරතනානුභාවෙන වාමපස්සෙන සිනෙරුං කත්වා
සමුද්දස්ස උපරිභාගෙන අට්ඨයොජනසහස්සප්පමාණං පුබ්බවිදෙහං ගවිෂති. තත්ථ
රාජා වක්කවත්තී – “පාණො න හන්තබ්බො, අදින්තං නාදාතබ්බං, කාමෙසුමිච්ඡා
න වරිතබ්බා, මුසා න භාසිතබ්බා, මජ්ජං න පාතබ්බං, යථාභුත්තඤ්ච භුඤ්ජථා” තී
(දී. නි. 2.244; 3.85; ම. නි. 3.257) ඔවාදං දෙති. එවං ඔවාදෙ දින්තො තං
වක්කරතනං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුරත්ථීමං සමුද්දං අජ්ඣොගාහති. යථා යථා
ව තං අජ්ඣොගාහති, තථා තථා සංඛිත්තඋභිවිජ්ජාරං භුත්වා ඔගවිෂමානං
මහාසමුද්දසලීලං යොජනමත්තං ඔග්ගන්ත්වා අන්තොසමුද්දං උභොසු පස්සෙසු
වෙචරියමණිහිත්ති විය පරමදස්සනීයං භුත්වා තිට්ඨති, එවං පුරත්ථීමසාගරපරියන්තං
ගන්ත්වා තං වක්කරතනං පටිනිවත්තති. පටිනිවත්තමානො ව තස්මිං සා පරිසා
අග්ගතො හොති, මජ්ඣෙ රාජා වක්කවත්තී අන්තෙ වක්කරතනං හොති. තම්පි ජලං
ජලන්තෙන වියොගං අසහමානම්ව නෙමිමණ්ඩලපරියන්තං අභිහනන්තමෙව
තීරමුපගවිෂති.

එවං රාජා වක්කවත්තී පුරත්ථීමසමුද්දපරියන්තං පුබ්බවිදෙහං අභිවිජ්ජිත්වා
දක්ඛිණසමුද්දපරියන්තං ජම්බුදීපං විජෙතුකාමො වක්කරතනදෙසිතෙන මග්ගෙන
දක්ඛිණසමුද්දාභිමුඛො ගවිෂති. තං දසසහස්සයොජනප්පමාණං ජම්බුදීපං
අභිවිජ්ජිත්වා දක්ඛිණසමුද්දතො පච්චුත්තරිත්වා සත්තයොජනසහස්සප්පමාණං
අපරගොයානං විජෙතුං හෙට්ඨා චුත්තනගෙනෙව ගන්ත්වා තම්පි සාගරපරියන්තං
අභිවිජ්ජිත්වා පච්ඡිමසමුද්දතොපි උත්තරිත්වා අට්ඨයොජනසහස්සප්පමාණං
උත්තරකුරුං විජෙතුං තථෙව ගන්ත්වා තං සමුද්දපරියන්තං කත්වා තථෙව අභිවිජ්ජිය
උත්තරසමුද්දතොපි පච්චුත්තරති. එත්තාවතා රඤ්ඤා වක්කවත්තිතා
සාගරපරියන්තාය පථවියා ඉස්සරියං අධිගතං හොති. තෙන චුත්තං සමුද්දං
අන්තමන්තෙන, ඉස්සරියං වත්තයාමහ”න්ති.

කොට්ඨසතසහස්සානන්ති කොට්ඨසතසහස්සාති. අයමෙව වා පායො. විමලානන්ති
බ්ණාසවානං. සහ ලොකග්ගනාථොනාති සද්ධිං දසබලෙන කොට්ඨසතසහස්සානන්ති
අත්ථො. පරමන්තෙනාති පණිතෙන අන්තෙන. තප්පයින්ති තප්පෙසිං.
අපරිමෙයයිතො කප්පෙති ඉතො පට්ඨාය සතසහස්සකප්පාධිකාති තිණි
අසඬ්ඛොයායාති අතික්කමිත්වා එකස්මිං හද්දකප්පෙති අත්ථො.

පධානන්ති වීරියං. තමෙව අත්ථං සාධෙන්නොති තමෙව බුද්ධකාරකමත්ථං.
දානපාරමිං පුරෙන්නො සාධෙන්නො නිජ්ජාදෙන්නොති අත්ථො. මහාරජ්ජන්ති
වක්කවත්තිරජ්ජං. ජිනෙති හගවති, සම්පදානත්ථෙ වා භුමිමං දට්ඨබ්බං. අදන්ති
අදාසිං. එවමත්ථං සාධෙන්නොති ඉමිතා සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. “මහාරජ්ජං ජිනෙ
දදි”න්ති පටන්ති කෙවි. දදිත්වානාති වජිත්වා. සුත්තන්තන්ති සුත්තන්තපිටකං.
විනයන්ති විනයපිටකං. නවඬගන්ති සුත්තගෙයාදිනවඬගං. සොහසිං.

ජීනසාසනන්ති ආගමාධිගමෙහි ලොකියෙහි සමලඬකරිං. තත්ථාති තස්ස භගවතො සාසනො. අප්පමත්තොති සතිසම්පන්නො. බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ජනන්ති බ්‍රහ්මලොකං අගඤ්ජිං අහං.

ඉමස්ස පන කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධස්ස රම්මවතී නාම නගරං අහොසි, සුනන්දො නාම රාජා පිතා, සුජාතා නාම දෙවී මාතා, හද්දො ච සුහද්දො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, අනුරුද්ධො නාමුපට්ඨාකො, තිස්සා ච උපතිස්සා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, සාලකල්‍යාණිරුක්ඛො ඛොධි, අට්ඨාසිතිහත්ථුබ්බෙධං සරීරං, වස්සසතසහස්සානි ආයුජ්ජමාණං අහොසි, තස්ස රුවිදෙවී නාම අග්ගමහෙසී අහොසි, විජිතසෙනො නාමස්ස පුත්තො, වන්දො නාමුපට්ඨාකො රාජා. වන්දාරාමෙ කිර වසීති. තෙන වුත්තං –

25.

“නගරං රම්මවතී නාම, සුනන්දො නාම ඛත්තියො;
සුජාතා නාම ජනිකා, කොණ්ඩඤ්ඤස්ස මහෙසිනො.

30.

“හද්දො වෙච සුහද්දො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
අනුරුද්ධො නාමුපට්ඨාකො, කොණ්ඩඤ්ඤස්ස මහෙසිනො.

31.

“තිස්සා ච උපතිස්සා ච, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
සාලකල්‍යාණිකො ඛොධි, කොණ්ඩඤ්ඤස්ස මහෙසිනො.

33.

“සො අට්ඨාසිති හත්ථානි, අච්චුග්ගතො මහාමුනි;
සොහතෙ උඨරාජාව, සූරියො මජ්ඣන්තිකෙ යථා.

34.

“වස්සසතසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

35.

“බිණ්ණාසවෙහි විමලෙහි, විචිත්තා ආසි මෙදනී;
යථා හි ගගනමුළුහි, එවං සො උපසොහථ.

36.

“තෙපි නාගා අප්පමෙය්‍යා, අසඬ්ඛොහා දුරාසදා;
විජ්ජුපාතංව දස්සෙත්වා, නිබ්බුතා තෙ මහායසා.

37.

“සා ව අතුලියා ජීනස්ස ඉද්ධි, ඤාණපරිභාවිතො ව සමාධි;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසංඛාරා” ති.

තත්ථ සාලකල්‍යාණිකොති සාලකල්‍යාණිරුක්ඛො, සො බුද්ධකාලෙ චෙව
චක්කවත්තිකාලෙ ච නිබ්බත්තති, නාඤ්ඤදා. සො එකාගෙනෙව උට්ඨාති කිර.
බිණ්ණාසවෙහි විමලෙහි, විචිත්තා ආසි මෙදනීති අයං මෙදනී බිණ්ණාසවෙහි
එකකාසාවපජ්ජොතා විචිත්තා පරමදස්සනීයා අහොසි. යථා හීති ඔපම්මත්ථෙ
නිපාතො. උච්ඡිති නක්ඛත්තෙහි, තාරාගණෙහි ගගනතලං විය බිණ්ණාසවෙහි විචිත්තා
අයං මෙදනී සොහිත්ථාති අත්ථො.

අසංඛාරොති අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අක්ඛොභා අවිකාරා. විජ්ජුපාතංව
දස්සෙත්ථාති විජ්ජුපාතං විය දස්සයිත්ථා, “විජ්ජුප්පාතංවා” තිපි පාඨො.
කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධස්ස කිර කාලෙ පරිනිබ්බායමානා හික්ඛු
සත්තතාලප්පමාණමාකාසමබ්බුග්ගත්ථා අසිතජලධරවිවරගතා විජ්ජුලතා විය
සමන්තතො විජ්ජොතමානා තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්ථා නිරුපාදානා දහනා විය
පරිනිබ්බායංසු. තෙන චුත්තං “විජ්ජුපාතංව දස්සෙත්ථා” ති. අතුලියාති අතුල්‍යා
අසදිසා. ඤාණපරිභාවිතොති ඤාණෙන වඩිසීතො. සෙසගාථා හෙට්ඨා
චුත්තනයත්තා උත්තානා ඵලාති.

“කොණ්ඩඤ්ඤො නාම සම්බුද්ධො, චන්දාරාමෙ මනොරමෙ;
නිබ්බායි චෙතියො තස්ස, සත්තයොජනිකො කතො.

“න හෙව ධාතුයො තස්ස, සත්ථුනො, විකිරිංසු තා;
ධීතා එකසනා හුත්ථා, සුවණ්ණපට්ඨා විය”.

සකලජම්බුදීපවාසිනො මනුස්සා සමාගන්ත්ථා සත්තයොජනිකං සත්තරතනමයං
හරිතාලමනොසිලාය මත්තිකාකිච්චං තෙලසප්පිහි උදකකිච්චං කත්ථා
නිට්ඨාපෙසුන්ති.

කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො දුතියො බුද්ධවංසො.

5. මඬගලබුද්ධවංසවණ්ණනා

කොණ්ඩඤ්ඤ කිර සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ තස්ස සාසනං වස්සසතසහස්සං
පවත්තිත්ථ. බුද්ධානුබුද්ධානං සාවකානං අන්තර්ධානෙන සාසනමස්ස අන්තර්ධායි.
කොණ්ඩඤ්ඤස්ස පන අපරභාගෙ එකමසංඛාරොයාමතික්කමිත්ථා එකස්මිංයෙව
කප්පෙ චත්තාරො බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු මඬගලො, සුමනො, රෙවනො, සොහිතොති.
තත්ථ මඬගලො පන ලොකනායකො කප්පසතසහස්සාධිකාති සොළස
අසංඛාරොයානි පාරමිසො පුරෙත්ථා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්ථා තත්ථ යාවතායුකං

යත්වා පඤ්චස්ස පුබ්බනිමිත්තෙස්ස උප්පන්නෙස්ස බුද්ධකොලාහලං නාම උද්දායී, තදා දසසහස්සවක්කවාලෙ දෙවතායො එකස්මිං චක්කවාලෙ සන්නිපතිත්වා ආයාවන්ති

—

“කාලො බො තෙ මහාවීර, උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං;
සදෙවකං තාරයන්තො, බුජ්ඣස්ස අමතං පද්”න්ති. (බු. වං. 1.67);

එවං දෙවෙහි ආයාවිතො කතපඤ්චවිලොකනො තුසිතා කායා චචිත්වා සබ්බනගරුත්තමෙ උත්තරනගරෙ අනුත්තරස්ස උත්තරස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ උත්තරාය නාම දෙවියා කුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තදා අනෙකානි පාටිභාරියානි පාතුරහුං. තානි දීපඬිකරබුද්ධවංසෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. තස්සා උත්තරාය කිර මහාදෙවියා කුච්ඡස්මිං සබ්බලොකමඬිගලස්ස මඬිගලස්ස මහාසත්තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණතො පටියාය සරිරප්පභා රත්තින්දිවං අසිතිහත්ථප්පමාණං පදෙසං එරිත්වා චන්දාලොකසුරියාලොකෙහි අනභිභවතියා හුත්වා අටියාසී. සා ච අඤ්ඤොනාලොකෙන විනා අත්තනො සරිරප්පභාසමුදයෙනෙව අන්ධකාරං විධමිත්වා අටියසට්ඨියා ධාතීහි පරිවාරියමානා විවරති.

සා කිර දෙවතාහි කතාරක්ඛා දසන්තං මාසානං අව්චයෙන පරමසුරහිකුසුමඵලධරසාඛාවිටපෙ කමලකුචලයසමලඬිකතෙ රුරු-සිහ-බ්‍යග්ග-ගජ-ගවය-මහිංසපසද්විවිධමිගගණවිවරිතෙ පරමරමණියෙ උත්තරමධුරුයානෙ නාම මඬිගලයානෙ මඬිගලමහාපුරිසං විජායී. සො ජාතමත්තොව මහාසත්තො සබ්බා දිසා විලොකෙත්වා උත්තරාහිමුබො සත්තපද්විතිහාරෙන ගන්ත්වා ආසහිං වාවං නිව්ජාරෙසී. තස්මිඤ්ච බණ්ණ සකලදසසහස්සිලොකධාතුස්ස දෙවතා දිස්සමානසරීරා දිබ්බමාලාදීහි සමලඬිකතගත්තා තත්ථ තත්ථ යත්වා ජයමඬිගලථුනිව්චනානි සම්පවත්තෙස්සුං. පාටිභාරියානි චුත්තනයානෙව. නාමග්ගහණදිවසෙ පනස්ස ලක්ඛණපාඨකා සබ්බමඬිගලසම්පත්තියා ජාතොති “මඬිගලකුමාරො” ත්වෙව නාමං කරිංසු.

තස්ස කිර යසවා රුචිමා සිරිමාති තයො පාසාදා අහෙස්සුං. යසවතීදෙවිප්පමුබානි තිංසනාටකිත්ථිසහස්සානි අහෙස්සුං. තත්ථ මහාසත්තො නව්චස්සසහස්සානි දිබ්බසුඛසදිසං සුඛං අනුභවිත්වා යසවතියා අග්ගමහෙසියා කුච්ඡස්මිං සීලවං නාම පුත්තං ලභිත්වා චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා අලඬිකතං පණ්ඩරං නාම සුන්දරතුරඬිගවරමාරුය්හ මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජී. තං පත පබ්බජන්තං තිස්සො මනුස්සකොට්ඨො අනුපබ්බජිංසු. තෙහි පරිවුතො මහාපුරිසො අටිය මාසෙ පධානවරියමවරි.

තතො විසාඛපුණ්ණමාය උත්තරගාමෙ උත්තරසෙට්ඨිනො ධිතාය උත්තරාය නාම දින්නං පක්ඛිත්තදිබ්බොජං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සුරහිකුසුමාලඬිකතෙ නිලොභාසෙ මනොරමෙ සාලවනෙ දිවාචිහාරං විනිනාමෙත්වා උත්තරෙන නාම ආජීවකෙන දින්නා අටිය තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා අසිතඤ්ජනගිරිසඬිකාසං

අක්කන්තවරකනකජාලකූටංව සීතවිජයං විවිධමිගගණසම්පාතවිරහිතං
 මන්දමාලුතෙරිතාය සනසාධාය සමලඬිකතං නව්වන්තමිව පිතියා විරොවමානං
 නාගබොධිං උපසඬිකමිත්වා මන්තවරනාගගාමී නාගබොධිං පදක්ඛිණං කත්වා
 පුබ්බුත්තරපස්සෙ යත්වා අට්ඨපණ්ණාසහත්ථවිත්ථනං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා
 තත්ථ පල්ලඬිකං ආභූජිත්වා චතුරඬිගසමන්තාගතං විරියං අධිට්ඨහිත්වා සබලං
 මාරබලං විද්ධංසෙත්වා පුබ්බෙනිවාසදිබ්බවක්ඛුඤාණානි පටිලහිත්වා
 පච්චයාකාරසම්මසනං කත්වා බන්ධෙසු අනිච්චාදිවසෙන අහිනිවිසිත්වා
 අනුක්කමෙන අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං පත්වා -

“අනෙකජාතිසංසාරං, සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං;
 ගහකාරං ගවෙසන්තො, දුක්ඛා ජාති පුනථපුනං.

“ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසි;
 සබ්බා තෙ ඵාසුකා හග්ගා, ගහකූටං විසඬිකතං;
 විසඬිබාගතං චිත්තං, තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති. (ධ. ප. 153-154) -

උදානං උදානෙසි.

මඬිගලස්ස පන සම්මාසම්බුද්ධස්ස අඤ්ඤෙහි බුද්ධෙහි අධිකතරා සරීරප්පභා
 අහොසි. යථා පන අඤ්ඤෙසං සම්මාසම්බුද්ධානං සමන්තා අසිතිහත්ථප්පමාණා වා
 බ්‍යාමප්පමාණා වා සරීරප්පභා අහොසි, න ඵං තස්ස. තස්ස පන හගවතො
 සරීරප්පභා නිච්චකාලං දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි.
 තරුගිරිසරපාකාරසට්ඨකවාටාදයො සුචණ්ණපට්ටපරියොනද්ධා විය අහෙසුං.
 නවුත්ථස්සසතසහස්සානි ආයු තස්ස අහොසි. ඵත්තකං කාලං චන්දසුරියතාරකාදීනං
 පභා නත්ථි. රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදො න පඤ්ඤායිත්ථ. දිවා සුරියාලොකෙන විය
 සත්තා නිච්චං බුද්ධාලොකෙනෙව සබ්බකම්මානි කරොන්තා විචරිංසු. සායං
 පුප්ඵනකකුසුමානං පාතො ව රචනකසකුණාදීනඤ්ච වසෙන ලොකො
 රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදං සල්ලක්ඛෙසි.

කිං පන අඤ්ඤෙසං බුද්ධානං අයමානුභාවො නත්ථිති? නො නත්ථි. තෙපි හි
 ආකඬ්ඛමානා දසසහස්සිලොකධාතුං තතො වා හියො ආභාය ඵරෙය්‍යුං. මඬිගලස්ස
 පන හගවතො පුබ්බපත්ථනාවසෙන අඤ්ඤෙසං බ්‍යාමප්පභා විය සරීරප්පභා
 නිච්චමෙව දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි. සො කිර බොධිසත්තකාලෙ
 වෙස්සන්තරත්තභාවසදිසෙ අත්තභාවෙ සපුත්තදාරො වඬිකපබ්බතසදිසෙ පබ්බතෙ
 වසි. අපෙකො සබ්බජනවිහෙයකො බරදාඨිකො නාම මනුස්සහක්ඛො මහෙසක්ඛො
 යක්ඛො මහාපුරිසස්ස දානජ්ඣාසයතං සුත්වා බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන උපසඬිකමිත්වා
 මහාසත්තං ද්වෙ දාරකෙ යාචි. මහාසත්තො “දදාමි බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තකෙ”ති
 හට්ඨපහට්ඨො උදකපරියන්තං පථවිං කම්පෙන්තො ද්වෙ දාරකෙ අදාසි. අථ බො
 යක්ඛො තස්ස පස්සන්තස්සෙව මහාපුරිසස්ස තං බ්‍රාහ්මණවණ්ණං පභාය
 අනලජාලපිඬිගලවිරූපනායනො විසමවිරූපකුටිලභීමදායො විපිටකවිරූපනාසො
 කපිලඵරුසදීඝකෙසො නවදඬිස්තාලක්ඛන්ධසදිසකායො හුත්වා තෙ දාරකෙ

මුළාලකලාපං විය ගහෙත්වා බාදි. මහාපුරිසස්ස යක්ඛං ඔලොකෙත්වා මුඛෙ විවට්ඨත්තෙ අග්ගිජාලං විය ලොහිතධාරං උග්ගිරන්තං තස්ස මුඛං දිස්වාපි කෙසග්ගමත්තම්පි දොමනස්සං න උප්පජ්ජි. “සුදින්නං වත මෙ දාන”න්ති වින්තයතො පනස්ස සරිරෙ මහන්තං පිතිසොමනස්සං උදපාදි. සො “ඉමස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අනාගතෙ ඉමිනා නිභාරෙන රස්මියො නික්ඛමන්තු”ති පත්ථනමකාසි. තස්ස තං පත්ථනං නිස්සාය බුද්ධභූතස්ස සරිරතො රස්මියො නික්ඛමිත්වා එත්තකං යානං ඵරිංසු.

අපරම්පි පුබ්බවරියං තස්ස අත්ථි. අයං කිර බොධිසත්තකාලෙ එකස්ස බුද්ධස්ස චෙතියං දිස්වා – “ඉමස්ස බුද්ධස්ස මම ජීවිතං පරිච්චජිතුං වට්ටති”ති දණ්ඩදීපිකාවෙය්නනියාමෙන සකලසරිරං වෙයාපෙත්වා රතනමත්තමකුළං සතසහස්සග්ගිකං සුවණ්ණපාතිං සුගන්ධසප්පිස්ස පුරාපෙත්වා තත්ථ සහස්සවට්ටියො ජාලෙත්වා තං සීසෙනාදාය සකලසරිරං ජාලාපෙත්වා ජීනචෙතියං පදක්ඛිණං කරොන්තො සකලරත්තිං විනිනාමෙසි. එවං යාව අරුණුග්ගමනා වායමන්තස්ස ලොමකූපමත්තම්පි උසුමං න ගණ්ඨි. පදුමගබ්භං පට්ටියකාලො විය අහොසි. ධම්මො හි නාමෙස අත්තානං රක්ඛන්තං රක්ඛති. තෙනාහ භගවා –

“ධම්මො භවෙ රක්ඛති ධම්මවාරිං, ධම්මො සුචිණ්ණො සුබ්බාවහාති;
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණො, න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මවාරි”ති.
(ථෙරගා. 303; ඡා. 1.10.102; 1.15.385);

ඉමස්සාපි කම්මස්ස නිස්සන්දෙන තස්ස සරිරොභාසො දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා). තෙන වුත්තං –

1.

“කොණ්ඩඤ්ඤස්ස අපරෙන, මඬිගලො නාම නායකො;
තමං ලොකෙ නිහන්ත්වාන, ධම්මොක්කමහිධාරයි.

2.

“අතුලාසි පහා තස්ස, ජිනෙහඤ්ඤෙහි උත්තරිං;
චන්දසුරියජ්ජහං හන්ත්වා, දසසහස්සි විරොචති”ති.

තත්ථ තමන්ති ලොකන්ධකාරඤ්ච හදයතමඤ්ච. නිහන්ත්වානාති අභිභවිත්වා. ධම්මොක්කන්ති එත්ථ අයං පන උක්කා-සද්දො සුවණ්ණකාරමුසාදීසු අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථාහි “සණ්ඩාසෙන ජාතරූපං ගහෙත්වා උක්කාමුඛෙ පක්ඛිපෙය්‍යා”ති (ම. නි. 3.360) ආගතට්ඨානෙ සුවණ්ණකාරානං මුසා “උක්කා”ති වෙදිතබ්බා. “උක්කං ඛන්ධෙය්‍ය, උක්කං ඛන්ධිත්වා උක්කාමුඛං ආලිම්පෙය්‍යා”ති ආගතට්ඨානෙ කම්මාරානං අඬිගාරකපල්ලං. “කම්මාරානං යථා උක්කා, අන්තො ඤායති නො ඛහී”ති (ඡා. 2.22.649) ආගතට්ඨානෙ කම්මාරුද්ධනං. “එවංවිපාකො උක්කාපාතො භවිස්සති”ති (දී. නි. 1.24, 208) ආගතට්ඨානෙ වායුවෙගො “උක්කා”ති වුච්චති. “උක්කාසු ධාරියමානාසු”ති (දී. නි. 1.159) ආගතට්ඨානෙ

දීපිකා “උක්කා” ති වුවුවති. ඉධාපි දීපිකා උක්කාති අධිප්පෙතා (ම. නි. අට්ඨ. 1.76 ආදයො). තස්මා ඉධ ධම්මමයං උක්කං අභිධාරයි, අවිජ්ජන්ධකාරපට්ඨිජන්තස්ස අවිජ්ජන්ධකාරාභිභූතස්ස ලොකස්ස ධම්මමයං උක්කං ධාරෙසීති අත්ථො.

අතුලාසීති අතුලාසා ආසි. අයමෙව වා පායො, අඤ්ඤාති බුද්ධෙහි අසදිසා අහොසීති අත්ථො. ජිනෙහඤ්ඤාති ජිනෙහි අඤ්ඤාති. චන්දසුරියජ්ජහං හන්ත්වාති චන්දසුරියානං පහං අභිහන්ත්වා. දසසහස්සි විරොචතීති චන්දසුරියාලොකං විනා බුද්ධාලොකෙනෙව දසසහස්සි විරොචතීති අත්ථො.

මඬිගලසම්මාසම්බුද්ධො පන අධිගතබොධිඤ්ඤාණො බොධිමූලෙයෙව සත්තසත්තාහාති චිතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මනො ධම්මායාවනං සම්පට්ඨිත්වා – “කස්ස නු බො අහං ඉමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය”න්ති (ම. නි. 1.284; 2.341; මහාව. 10) උපධාරෙන්නො අත්තනා සහ පබ්බජිතානං භික්ඛූනං තිස්සො කොට්ඨො උපනිස්සයසම්පන්නං අද්දස. අට්ඨස්ස එතදහොසි – “ඉමෙ කුලපුත්තා මං පබ්බජන්තං අනුපබ්බජිතා උපනිස්සයසම්පන්නා ව, තෙ මයා විසාබපුණ්ණමාය විවෙකත්ථිකෙන විස්සජ්ජිතා සිරිවඩ්ඪනනගරං උපනිස්සාය සිරිවනගහනං ගන්ත්වා විහරන්ති, හන්දාහං තත්ථ ගන්ත්වා ධම්මං තෙසං දෙසෙස්සාමි”ති අත්තනො පත්තථිවරං ගහෙත්වා හංසරාජා විය ගගනතලමඛ්භුග්ගන්ත්වා සිරිවනගහනෙ පට්ඨට්ඨාසි. තෙ ච භික්ඛූ හගවන්තං චන්දිත්වා අන්තෙවාසිකවත්තං දස්සෙත්වා හගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. තෙසං හගවා සබ්බබුද්ධනිසෙවිතං ධම්මවක්කජ්ජවත්තනසුත්තන්තං කට්ඨෙසි. තතො තිස්සො භික්ඛූකොට්ඨො අරහත්තං පාපුණ්ණි. දෙවමනුස්සානං කොට්ඨසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

3.

“සොපි බුද්ධො පකාසෙසි, චතුරො සච්චවරුත්තමෙ;
තෙ තෙ සච්චරසං ජිත්වා, විනොදෙන්ති මහාතමං.

4.

“පත්වාන බොධිමතුලං, පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ;
කොට්ඨසතසහස්සානං, ධම්මාභිසමයො අහු”ති.

තත්ථ චතුරොති චත්තාරි. සච්චවරුත්තමෙති සච්චානි ව වරානි ව සච්චවරානි, සච්චානි උත්තමානීති අත්ථො. “චත්තාරො සච්චවරුත්තමෙ”තිපි පායො, තස්ස චත්තාරි සච්චවරානි උත්තමානීති අත්ථො. තෙ තෙති තෙ තෙ දෙවමනුස්සා බුද්ධෙන හගවතා විනිතා. සච්චරසන්ති චතුසච්චපට්ඨෙධාමතරසං පිචිත්වා. විනොදෙන්ති මහාතමන්ති තෙන තෙන මග්ගෙන පහාතබ්බං මොහතමං. විනොදෙන්ති, විද්ධංසෙන්තිති අත්ථො. පත්වානාති පට්ඨිජ්ඣිත්වා. බොධිත්ති එත්ථ පනායං බොධි-සද්දො –

“මග්ගෙ එලෙ ව නිබ්බානෙ, රුක්ඛෙ පඤ්ඤත්තියං තවා;

සබ්බඤ්ඤානෙ ව ඤාණස්මිං, බොධිසද්දො පනාගතො’.

තථා හි පනෙස – “බොධි වුවවති වතුසු මග්ගෙසු ඤාණ” න්ති ආදීසු (වුළුති. බග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) මග්ගෙ ආගතො. “උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය සංවත්තති” ති (ම. නි. 1.33; 3.323; මහාව. 13; සං. නි. 5.1081; පටි. ම. 2.30) එත්ථ එලෙ. “පත්වාන බොධිං අමතං අසඬ්ඛත” න්ති එත්ථ නිබ්බානෙ. “අන්තරා ව ගයං අන්තරා ව බොධි” න්ති (ම. නි. 1.285; 2.341; මහාව. 11) එත්ථ අස්සත්ථරුක්ඛෙ. “බොධි බො රාජකුමාරො භොතො ගොතමස්ස පාදෙ සිරසා වන්දති” ති එත්ථ (ම. නි. 2.324; වුළුව. 268) පඤ්ඤත්තියං. “පජ්ජෙති බොධිං වරහුරිමෙධසො” ති (දී. නි. 3.217) එත්ථ සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණෙ. ඉධාපි සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණෙ දට්ඨබ්බො. අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙපි වට්ටති (ම. නි. අට්ඨ. 1.13; උදා. අට්ඨ. 1; පාරා. අට්ඨ. 1.11; වරියා. අට්ඨ. නිදානකථා). අතුලන්ති තුලරහිතං පමාණාතීතං, අප්පමාණන්ති අත්ථො. සම්බොධිං පත්වා ධම්මං දෙසෙන්නස්ස තස්ස භගවතො පට්ඨමෙ ධම්මදෙසනෙති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

යදා පන චිත්තං නාම නගරං උපනිස්සාය විහරන්තො වම්පකරුක්ඛමුලෙ කණ්ඩම්බරුක්ඛමුලෙ අම්භාකං භගවා විය තිත්ථියානං මානමද්දනං යමකපාටිභාරියං කත්වා සුරාසුරයුවතිරතිසම්භවනෙ රුචිරනවකනකරජතමයවරහවනෙ තාවතිංසහවනෙ පාරිච්ඡත්තකරුක්ඛමුලෙ පණ්ඩුකම්බලසිලාතලෙ නිසීදිත්වා අභිධම්මං කට්ඨෙසි, තදා කොට්ඨසතසහස්සානං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අභොසි, අයං දුතියො අභිසමයො. යදා පන සුනන්දො නාම චක්කවත්තිරාජා සුරහිනගරෙ පූරිතචක්කවත්තිවත්තො හුත්වා චක්කරතනං පටිලභී. තං කිර මඬගලදසබලෙ ලොකෙ උප්පන්නෙ චක්කරතනං යානා ඔසක්කිතං දිස්වා සුනන්දො රාජා විගතානන්දො බ්‍රාහ්මණෙ පරිපුච්ඡ – “ඉමං චක්කරතනං මම කුසලෙන නිබ්බත්තං, කස්මා යානා ඔසක්කිත” න්ති? තතො තෙ තස්ස රඤ්ඤො ඔසක්කනකාරණං බ්‍යාකරිංසු. “චක්කවත්තිරඤ්ඤො ආයුක්ඛයෙන වා පබ්බජ්ජපගමනෙන වා බුද්ධපාතුභාවෙන වා චක්කරතනං යානා ඔසක්කිතීති වත්වා තුය්හං පන, මහාරාජ, ආයුක්ඛයො නත්ථී, අතිදීඝායුකො ත්වං, මඬගලො පන සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, තෙන තෙ චක්කරතනං ඔසක්කිත” න්ති. තං සුත්වා සුනන්දො චක්කවත්තිරාජා සපරිජනො තං චක්කරතනං සිරසා වන්දිත්වා ආයාචි – “යාවාහං තවානුභාවෙන මඬගලදසබලං සක්කරිස්සාමි, තාව ත්වං මා අන්තරධායස්සු” ති. අථ නං චක්කරතනං යථායානෙයෙව අට්ඨාසි.

තතො සමුපාගතානන්දො සුනන්දො චක්කවත්තිරාජා ඡත්තිංසයොජනපරිමණ්ඩලාය පරිසාය පරිවුතො සබ්බලොකමඬගලං මඬගලදසබලං උපසඬ්ඛමිත්වා සසාවකසඬ්ඝං සත්ථාරං මහාදානෙන සන්තප්පෙත්වා අරහන්තානං කොට්ඨසතසහස්සානං කාසිකවත්ථානී දත්වා තථාගතස්ස සබ්බපරික්ඛාරෙ දත්වා සකලලොකවිම්භයකරං භගවතො පූජං කත්වා මඬගලං සබ්බලොකනාථං උපසඬ්ඛමිත්වා දසනබසමොධානසමුප්පලං

විමලකමලමකුළසමමඤ්ජලිං සිරසි කත්වා වන්දිත්වා ධම්මස්සවනත්ථාය
එකමන්තං නිසීදි. පුත්තොපි තස්ස අනුරාජකුමාරො නාම තපෙව නිසීදි.

තදා සුනන්දවක්කවත්තිරාජජපමුඛානං තෙසං භගවා අනුපුබ්බිකථං කපෙසි.
සුනන්දො වක්කවත්ති සද්ධිං පරිසාය සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථ සත්ථා
තෙසං පුබ්බවරියං ඔලොකෙන්තො ඉද්ධිමයපත්තච්චරස්ස උපනිස්සයං දිස්වා
වක්කජාලසමලඬිකතං දක්ඛිණභත්ථං පසාරෙන්වා – ‘‘එථ, භික්ඛවො’’ති ආහ.
සබ්බෙ තඬ්ඛණංයෙව දුච්ඡිගුලකෙසා ඉද්ධිමයපත්තච්චරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා
විය ආකජ්ජසම්පන්නා හුත්වා භගවත්තං පරිවාරයිංසු. අයං තතියො අභිසමයො
අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

‘‘සුරින්දදෙවභවනෙ, බුද්ධො ධම්මදෙසයි;
කොට්ඨතසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු.

6.

‘‘යදා සුනන්දො වක්කවත්ති, සම්බුද්ධං උපසඬිකමි;
තදා ආහනි සම්බුද්ධො, ධම්මහෙරිං වරුත්තමං.

7.

‘‘සුනන්දස්සානුවරා ජනතා, තදාසුං නවුතිකොටියො;
සබ්බෙපි තෙ නිරවසෙසා, අහෙසුං එහිභික්ඛුකා’’ති.

තත්ථ සුරින්දදෙවභවනෙති පුන දෙවින්දභවනෙති අත්ථො. ධම්මන්ති අභිධම්මං.
ආහනීති අභිහනි. වරුත්තමන්ති වරො භගවා උත්තමං ධම්මහෙරින්ති අත්ථො.
අනුවරාති නිබද්ධවරා සෙවකා. ආසුන්ති අහෙසුං. ‘‘තදාසි නවුතිකොටියො’’තිපි
පාඨො. තස්ස ජනතා ආසි, සා ජනතා කිත්තකාති වෙ, නවුතිකොටියොති අත්ථො.

අථ මඬිගලෙ කිර ලොකනාථෙ මෙඛලෙ පුරෙ විහරන්තෙ තස්මිංයෙව පුරෙ
සුදෙවො ව ධම්මසෙනො ව මාණවකා මාණවකසහස්සපරිවාරා තස්ස භගවතො
සන්නිකෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිංසු. මාසපුණ්ණමාය ද්වීසු අග්ගසාවකෙසු
සපරිවාරෙසු අරහත්තං පත්තෙසු සත්ථා කොට්ඨතසහස්සභික්ඛුගණමජ්ඣෙ
පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, අයං පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. පුන උත්තරාරාමෙ නාම
අනුත්තරෙ ඤාතිසමාගමෙ පබ්බජිතානං කොට්ඨතසහස්සානං සමාගමෙ
පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි.
සුනන්දවක්කවත්තිභික්ඛුගණසමාගමෙ නවුතිකොටිසහස්සානං භික්ඛුනං මජ්ඣෙ
පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං –

8.

‘‘සන්නිපාතා තයො ආසුං, මඬිගලස්ස මහෙසිනො;
කොට්ඨතසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො.

9.

“දුතියො කොට්ඨසතසහස්සානං, තතියො නවුතියො කොට්ඨං;
තීණාසවානං විමලානං, තදා ආසි සමාගමො”ති.

තදා අම්බාකං බොධිසත්තො සුරුච්ඡ්‍රාග්මණගාමෙ සුරුචි නාම බ්‍රාහ්මණො
හුත්වා තිණ්ණං වෙදානං පාරගු සනිසංඝ්ඛුකෙටුහානං සාක්ඛරජපහෙදානං
ඉතිහාසපඤ්චමානං පදකො වෙය්‍යාකරණො ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු
අනවයො අහොසි. සො සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා දසබලස්ස මධුරධම්මකථං සුත්වා
භගවති පසිදිත්වා සරණං ගන්ත්වා – “ස්වෙ මය්‍හං භික්ඛං ගණ්හං”ති
සසාවකසඬ්ඝං භගවන්තං නිමන්තෙසි. සො භගවතා “බ්‍රාහ්මණ, කිත්තකෙහි
භික්ඛුහි තෙ අත්ථො”ති චුත්තො – “කිත්තකා පන වො, භන්තෙ, පරිවාරා
භික්ඛු”ති ආහ. තදා පඨමසන්තිපාතොව හොති, තස්මා “කොට්ඨසතසහස්ස”න්ති
චුත්තෙ – “යදි ඵලං, භන්තෙ, සබ්බෙහිපි සද්ධිං මය්‍හං භික්ඛං ගණ්හං”ති
නිමන්තෙසි. සත්ථා අධිවාසෙසි.

බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා අත්තනො සරං ගච්ඡන්තො
චින්තෙසි – “අහං එත්තකානං භික්ඛුනං යාගුහත්තවත්ථාදිති දාතුං සක්කොමි,
නිසිදනට්ඨානං පන කථං භවිස්සති”ති. තස්ස කිර සා චින්තනා
චතුරාසීතියොජනසහස්සජ්ජමාණො මෙරුමත්ථකෙ ධීතස්ස දෙවරාජස්ස
දසසතනායනස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාසනස්ස උණ්හාකාරං ජනෙසි. අථ සක්කො
දෙවරාජා ආසනස්ස උණ්හභාවං දිස්වා – “කො නු බො මං ඉමම්භා යානා
වාචෙතුකාමො”ති සමුප්පන්තපරිචිතක්කො දිබ්බෙන චක්ඛුනා මනුස්සලොකං
ඔලොකෙන්තො මහාපුරිසං දිස්වා – “අයං මහාසත්තො බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසඬ්ඝං
නිමන්තෙත්වා තස්ස නිසිදනත්ථාය චින්තෙසි, මයාපි තත්ථ ගන්ත්වා
පුඤ්ඤකොට්ඨාසං ගහෙතුං වට්ටති”ති වඩ්ඪකීවණ්ණං නිමිනිත්වා
වාසිථරසුහත්ථො මහාපුරිසස්ස පුරතො පාතුරහොසි. සො “අත්ථි නු බො කස්සචි
හතියා කත්තබ්බකම්ම”න්ති ආහ.

මහාසත්තො දිස්වා “කිං කම්මං කාතුං සක්ඛිස්සසි”ති ආහ. “මම
අජානනසිජ්ජං නාම නත්ථි, යො යො යං යං ඉච්ඡති මණ්ඩපං වා පාසාදං වා අඤ්ඤං
වා කිඤ්චි නිවෙසනාදිකං, තස්ස තස්ස තං තං කාතුං සමත්ථොමිහි”ති. “තෙන හි
මය්‍හං කම්මං අත්ථි”ති. “කිං, අය්‍යා”ති? “ස්වාතනාය මයා කොට්ඨසතසහස්සභික්ඛු
නිමන්තිතා, තෙසං නිසිදනමණ්ඩපං කරිස්සසි”ති? “අහං නාම කරෙය්‍යං, සවෙ මෙ
හතිං දාතුං සක්ඛිස්සං”ති. “සක්ඛිස්සාමි, තාතා”ති. “යදි ඵලං, සාධු, කරිස්සාමි”ති
චත්වා එකං පදෙසං ඔලොකෙසි. සො ද්වාදසයොජනජ්ජමාණො පදෙසො
කසිණමණ්ඩලං විය සමතලො පරමරමණියො අහොසි. පුන සො “එත්තකෙ යානෙ
සත්තරතනමයො දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩො මණ්ඩපො උට්ඨහතු”ති චින්තෙත්වා
ඔලොකෙසි. තතො තාවදෙව මණ්ඩපසදිසො පථවිතලං හින්දිත්වා මණ්ඩපො
උට්ඨහි. තස්ස සොචණ්ණමයෙසු ථම්මෙසු රජතමයා සටකා අහෙසු, රජතමයෙසු
ථම්මෙසු සොචණ්ණමයා සටකා, මණිත්ථම්මෙසු පවාළමයා සටකා, පවාළමයෙසු

ඵම්භෙසු මණ්ඩයා සටකා, සත්තරතනමයෙසු ඵම්භෙසු සත්තරතනමයා සටකා
අභෙසුං.

තතො මණ්ඩපස්ස අන්තරන්තරාපි කිඬිකිණිකජාලා ඔලම්බතු”ති ඔලොකෙසි,
සහ ඔලොකනෙන කිඬිකිණිකජාලා ඔලම්බි, යස්ස මන්දවාතෙරිතස්ස
පඤ්චඩ්භිකස්සෙව තුරියස්ස පරමමනොරමො මධුරො සද්දො නිච්ඡරති,
දිබ්බසඩ්භීතිචත්තකාලො විය අහොසි. “අන්තරන්තරා
දිබ්බගන්ධදාමපුප්ඵදාමපත්තදාමසත්තරතනදාමානි ඔලම්බන්තු”ති වින්තෙසි, සහ
වින්තාය දාමානි ඔලම්බිංසු. “කොට්ඨසතසහස්සසඬ්ඛානං භික්ඛුනං ආසනානි ච
කප්පියමහග්ගපච්චත්ථරණානි ආධාරකානි ච පථවිං භින්දිත්වා උට්ඨහන්තු”ති
වින්තෙසි, තාවදෙව උට්ඨහිංසු. “කොණෙ කොණෙ එකෙකා උදකවාටි
උට්ඨහන්තු”ති වින්තෙසි, තඬ්ඛණංයෙව උදකවාටියො පරමසීතලෙන මධුරෙන
සුවිසුද්ධසුගන්ධකප්පියවාරිනා පුණ්ණා කදලිපණ්ණපිහිතමුඛා උට්ඨහිංසු. සො
දසසතනයනො එත්තකං මාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා – “එහි, අයා,
තච මණ්ඩපං දිස්වා මය්හං හතිං දෙහී”ති ආහ. මහාපුරිසො ගන්ත්වා තං මණ්ඩපං
ඔලොකෙසි. තස්ස ඔලොකෙන්තස්සෙව සකලසරීරං පඤ්චවණ්ණාය පිතියා
නිරන්තරං පුටං අහොසි.

අථස්ස මණ්ඩපං ඔලොකයතො එතදහොසි – “නායං මණ්ඩපො
මනුස්සභූතෙන කතො, මය්හං අප්ඤ්ඤාසයං මය්හං ගුණං ආගම්ම අද්ධා සක්කස්ස
දෙවරඤ්ඤො භවනං උණ්හං අහොසි, තතො සක්කෙන දෙවානම්න්දෙන අයං
මණ්ඩපො නිම්මිතො”ති. “න ඛො පන මෙ යුත්තං එවරුපෙ මණ්ඩපෙ
එකදිවසංයෙව දානං දාතුං, සත්තාහං දස්සාමී”ති වින්තෙසි. බාහිරකදානං නාම
තත්තකම්පි සමානං බොධිසත්තානං හදයං තුට්ඨිං කාතුං න සක්කොති,
අලඬිකතසීසං වා ඡින්දිත්වා අඤ්ජිතානි වා අක්ඛිති උප්පාටෙත්වා හදයමංසං වා
උබ්බට්ටෙත්වා දින්තකාලෙ බොධිසත්තානං වාගං නිස්සාය තුට්ඨි නාම හොති.
අම්භාකං බොධිසත්තස්ස හි සිව්ජාතකෙ (ජා. 1.15.52 ආදයො) දෙවසිකං
පඤ්චකභාපණසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා චතුසු නගරද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙති
පඤ්චසු යානෙසු දානං දෙන්තස්ස තං දානං වාගතුට්ඨිං උප්පාදෙතුං නාසක්ඛි. යදා
පනස්ස බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන ආගන්ත්වා සක්කො දෙවරාජා අක්ඛිති යාවි, තදා සො
තානි චක්ඛුති උප්පාටෙත්වා අදාසි, දදමානස්සෙව භාසො උප්පජ්ජි,
කෙසග්ගමත්තම්පි විත්තස්ස අඤ්ඤාථත්තං නාහොසි. එවං
සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තානං බාහිරදානං නිස්සාය තිත්ති නාම නත්ථි. තස්මා සොපි
මහාපුරිසො – “මයා කොට්ඨසතසහස්සසඬ්ඛානං භික්ඛුනං දානං දාතුං වට්ටති”ති
වින්තෙත්වා තස්මිං මණ්ඩපෙ නිසිදාපෙත්වා සත්තාහං ගවපානං නාම දානං අදාසි.

එත්ථ ගවපානන්ති මහන්තෙ මහන්තෙ කොලම්බෙ බීරස්ස පුරෙත්වා
උද්ධනෙසු ආරොපෙත්වා සනපාකපක්කෙ බීරෙ ටොකටොකෙ තණ්ඩුලෙ
පක්ඛිපිත්වා පක්කමධුසක්ඛරවුණ්ණසජ්ජිහි අභිසඬ්ඛතභොජනං වුව්චති. ඉදමෙව
චතුමධුරභොජනන්තිපි වුව්චති. මනුස්සායෙව පන පරිවිසිතුං නාසක්ඛිංසු. දෙවාපි

එකන්තරිකා හුත්වා පරිවිසිංසු. ද්වාදසයොජනප්පමාණම්පි තං යානං තෙ භික්ඛු
ගණ්හිතුං නප්පභොසියෙව, තෙ පන භික්ඛු අත්තනො අත්තනො අනුභාවෙන
නිසීදිංසු. පරියොසානදිවසෙ සබ්බෙසං භික්ඛුනං පත්තෙ ධොවාපෙත්වා
භෙසජ්ජත්ථාය සජ්ජිතවනීතමධුචාණිකාදීනං පුරෙත්වා තිථිවරෙහි සද්ධිං අදාසි.
තත්ථ සඬ්ඝනවකභික්ඛුනා ලද්ධථිවරසාටකා සතසහස්සග්ගනිකා අභෙසුං.

අථ සත්ථා අනුමොදනං කරොත්තො – “අයං මහාපුරිසො ඵ්වරුපං මහාදානං
අදාසි, කො නු ඛො භවිස්සති” ති උපධාරෙත්තො – “අනාගතෙ
කප්පසතසහස්සාධිකානං ද්විත්තං අසඬ්ඛොය්‍යානං මත්ථකෙ ගොතමො නාම
බුද්ධො භවිස්සති” ති දිස්වා තතො මහාසත්තං ආමන්තෙත්වා – “ත්වං එත්තකං
නාම කාලං අතික්කමිත්වා ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සසී” ති බ්‍යාකාසි. අථ
මහාපුරිසො භගවතො බ්‍යාකරණං සුත්වා පමුදිතහදයො – “අහං කිර බුද්ධො
භවිස්සාමි, න මෙ සරාවාසෙන අත්ථො, පබ්බජ්ජාමි” ති විත්තෙත්වා තථාරුපං
සම්පත්තිං බ්ලෙපිණ්ඩං විය පභාය සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජ්ජිත්වා බුද්ධවචනං
උග්ගණ්හිත්වා අභිඤ්ඤා ව අට්ඨ සමාපත්තියො ව නිබ්බත්තෙත්වා
අපරිභිනජ්ඣානො යාවතායුකං යත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති.
තෙන වුත්තං –

10.

“අහං තෙන සමයෙන, සුරුචී නාම බ්‍රාහ්මණො;
අජ්ඣායකො මත්තධරො, තිණ්ණං වෙදාන පාරගු.

11.

“තමහං උපසඬ්කම්ම, සරණං ගන්ත්වාන සත්ථුනො;
සම්බුද්ධප්පමුඛං සඬ්ඝං, ගන්ධමාලෙන පූජයිං;
පුපෙත්වා ගන්ධමාලෙන, ගවපානෙන තප්පයිං.

12.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, මඬ්ගලො ද්විපදුත්තමො;
අපරිමෙය්‍යිතො කප්පෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

13.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... භෙස්සාම සම්මුඛා ඉම” ත්ති. –
අට්ඨ ගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

14.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරම්පුරියා.

15.

“තදා පිතිමනුබුහන්තො, සම්බොධිවරපත්තියා;

බුද්ධෙ දන්වාන මං ගෙහං, පබ්බතං තස්ස සන්තිකෙ.

16.

“සුත්තන්තං විනයං වාපි, නවඬගං සත්ථුසාසනං;
සබ්බං පරියාපුණ්ණිවා, සොහයිං ජිනසාසනං.

17.

“තත්ථජ්ජමත්තො විහරන්තො, බුහ්මං භාවෙත්ථ භාවනං;
අභිඤ්ඤාපාරමිං ගන්ත්වා, බුහ්මලොකමගඤ්ජහ”න්ති.

තත්ථ ගන්ධමාලෙනාති ගන්ධෙහි වෙව මාලෙහි ව. ගවපානෙනාති ඉදං
වුත්තමෙව. “සතපානෙනා”තිපි කෙවි පටන්ති. තප්පයින්ති තප්පෙසිං. උත්තරිං
වතමධිට්ඨාසින්ති හියොයාපි වතමධිට්ඨාසිං. දසපාරමිපූරියාති දසන්තං පාරමිතං
පූරණත්ථාය. පිනින්ති හදයතුට්ඨිං. අනුබුහන්තොති වඩ්ඪෙස්සන්තො.
සම්බොධිවරපත්තියාති බුද්ධත්තප්පත්තියා. බුද්ධෙ දන්වානාති බුද්ධස්ස
පරිච්චජිත්වා. මං ගෙහන්ති මම ගෙහං, සබ්බං සාපනෙයාං චතුපච්චයත්ථාය
බුද්ධස්ස භගවතො පරිච්චජිත්වාති අත්ථො. තත්ථාති තස්මිං බුද්ධසාසනෙ.
බුහ්මන්ති බුහ්මවිහාරභාවනං භාවෙත්වා.

මඬගලස්ස පන භගවතො නගරං උත්තරං නාම අහොසි, පිතාපිස්ස උත්තරො
නාම රාජා ඛත්තියො, මාතාපි උත්තරා නාම, සුදෙවො ව ධම්මසෙනො ව ද්වෙ
අග්ගසාවකා, පාලිතො නාම උපට්ඨාකො, සීවලා ව අසොකා ව ද්වෙ අග්ගසාවකා,
නාගරුක්ඛො බොධි, අට්ඨාසිතිහත්ථුබ්බෙධං සරිරං අහොසි, නවුතිවස්සසහස්සං
ආයුපරිමාණං, හරියා පනස්ස යසවතී නාම, සීවලො නාම පුත්තො, අස්සයානෙන
නික්ඛමී. උත්තරාරාමෙ වසී. උත්තරො නාම උපට්ඨාකො, තස්මිං පන
නවුතිවස්සසහස්සානි යත්වා පරිනිබ්බුතෙ භගවති එකජ්ජහාරෙතෙව
දසවක්කවාලසහස්සානි එකන්ධකාරානි අහෙසුං. සබ්බවක්කවාලෙසු මනුස්සානං
මහන්තං ආරොදනපරිදෙවනං අහොසි. තෙන වුත්තං –

18.

“උත්තරං නාම නගරං, උත්තරො නාම ඛත්තියො;
උත්තරා නාම ජනිකා, මඬගලස්ස මහෙසිනො.

23.

“සුදෙවො ධම්මසෙනො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
පාලිතො නාමුපට්ඨාකො, මඬගලස්ස මහෙසිනො.

24.

“සීවලා ව අසොකා ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බොධි තස්ස භගවතො, නාගරුක්ඛොති වුවවති.

26.

“අටියාසීති රතනානි, අවිචුග්ගතො මහාමුනි;
තතො නිද්ධාවතී රංසී, අනෙකසතසහස්සියො.

27.

“නවුතිවස්සසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

28.

“යථාපි සාගරෙ උෘතී, න සක්කා තා ගණෙතුයෙ;
තථෙව සාවකා තස්ස, න සක්කා තෙ ගණෙතුයෙ.

29.

“යාව අටියාසී සම්බුද්ධො, මඬගලො ලොකනායකො;
න තස්ස සාසනෙ අත්ථී, සකිලෙසමරණං තදා.

30.

“ධම්මොක්කං ධාරයිත්වාන, සන්තාරෙත්වා මහාජනං;
ජලිත්වා ධුමකෙතුව, නිබ්බුතො සො මහායසො.

31.

“සඬ්ඛාරානං සභාවත්තං, දස්සයිත්වා සදෙවකෙ;
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව, සුරියො අත්ථඬගතො යථා”ති.

තත්ථ තතොති තස්ස මඬගලස්ස සරීරතො. නිද්ධාවතීති නිද්ධාවන්ති,
වචනවිපරියායො දට්ඨබ්බො. රංසීති රස්මියො. අනෙකසතසහස්සියොති
අනෙකසතසහස්සා. උෘතීති විවියො තරඬගා. ගණෙතුයෙති ගණෙතුං සඬ්ඛාතුං.
එත්තකා සාගරෙ උෘතීයොති යථා න සක්කා ගණෙතුං, එවං තස්ස භගවතො
සාවකාපි න සක්කා ගණෙතුං, අථ ඛො ගණනපථං විතිවත්තාති අත්ථො. යාවාති
යාවතකං කාලං. සකිලෙසමරණං තදාති සහ කිලෙසෙහි සකිලෙසො, සකිලෙසස්ස
මරණං සකිලෙසමරණං, තං නත්ථී. තදා කිර තස්ස භගවතො සාසනෙ සාවකා
සබ්බෙ අරහත්තං පත්වායෙව පරිනිබ්බායිංසු. පුපුජ්ජනා වා සොතාපන්නාදයො වා
හුත්වා න කාලමකංසුති අත්ථො. කෙවි “සම්මොහමාරණං තදා”ති පදන්ති.

ධම්මොක්කන්ති ධම්මදීපකං. ධුමකෙතුති අග්ගි වුච්චති, ඉධ පන පදීපො
දට්ඨබ්බො තස්මා පදීපො විය ජලිත්වා නිබ්බුතොති අත්ථො. මහායසොති
මහාපරිවාරො. කෙවි “නිබ්බුතො සො සසාවකො”ති පදන්ති. සඬ්ඛාරානන්ති
සඬ්ඛාතධම්මානං සජ්ජවිචයධම්මානං. සභාවත්තන්ති අනිච්චාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණං.
සුරියො අත්ථඬගතො යථාති යථා සහස්සකිරණො දිවසකරො සබ්බං තමගණං
විධමිත්වා සබ්බඤ්ච ලොකං ඔභාසෙත්වා අත්ථමුපගච්ඡති, එවං මඬගලදිවසකරොපි
වෙනෙයාකමලවචනවිකසනකරො සබ්බං අජ්ඣක්තිකබාහිරලොකතමං විධමිත්වා

අත්තනො සරිරප්පභාය ජලිත්වා අත්ථංඛිගතොති අත්ථො. සෙසගාථා සබ්බත්ථ උත්තානා ඵවාති.

මඛිගලබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො තතියො බුද්ධවංසො.

6. සුමනබුද්ධවංසවණ්ණනා

ඵවං ඵකප්පභාරෙනෙව දසසහස්සිලොකධාතුං ඵකන්ධකාරං කත්වා තස්මිං හගවති පරිනිබ්බුතෙ තස්ස අපරභාගෙ නවුතිවස්සසහස්සායුකෙසු මනුස්සෙසු අනුක්කමෙන පරිභායිත්වා දසවස්සෙසු ජාතෙසු පුන වඩ්ඪිත්වා අනුක්කමෙන අසඬ්ඛොයායායුකා හුත්වා පුන පරිභායිත්වා නවුතිවස්සසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු සුමනො නාම බොධිසත්තො පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා මෙඛලනගරෙ සුදත්තස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ සිරිමාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. පාටිභාරියානි පුබ්බෙ චුත්තනායානෙව.

සො අනුක්කමෙන වුද්ධිප්පත්තො සිරිවඩ්ඪිනසොමවඩ්ඪිනඉද්ධිවඩ්ඪිනනාමධෙයොසු තිසු පාසාදෙසු තෙසට්ඨියා නාටකිත්ථිසතසහස්සෙහි පරිවාරියමානො සුරයුවතීහි පරිවාරියමානො දෙවකුමාරො විය නවවස්සසහස්සානි දිබ්බසුඛසදිසං විසයසුඛමනුභවමානො වටංසිකාය නාම දෙවියා අනුපමං නාම නිරුපමං පුත්තං ජනෙත්වා චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා හත්ථියානෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බජී. තං පන පබ්බජන්තං තිංසකොටියො අනුපබ්බජිංසු.

සො තෙහි පරිවුතො දසමාසෙ පධානවරියං වරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය අනොමනිගමෙ අනොමසෙට්ඨිතො ධිතාය අනුපමාය නාම දින්නං පක්ඛිත්තදිබ්බොජං පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවතෙ දිවාචිහාරං විතිනාමෙත්වා අනුපමාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණුමුට්ඨියො ගහෙත්වා නාගබොධිං උපගන්ත්වා තං පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨහි තිණුමුට්ඨිහි තිංසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං කත්වා තත්ථ පල්ලඬ්ඨකං ආභුජිත්වා නිසීදි. තතො මාරබලං විධමිත්වා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා” ති (ධ. ප. 153-154) උදානං උදානෙසි. තෙන චුත්තං –

1.

“මඛිගලස්ස අපරෙන, සුමනො නාම නායකො;
සබ්බධම්මෙහි අසමො, සබ්බසත්තානමුත්තමො” ති.

තත්ථ මඛිගලස්ස අපරෙනාති මඛිගලස්ස හගවතො අපරභාගෙ. සබ්බධම්මෙහි අසමොති සබ්බෙහිපි සීලසමාධිපඤ්ඤාධම්මෙහි අසමො අසදිසො.

සුමනෝ කිර හගවා බොධිසම්පෙයෙව සත්තසත්තාහානි චිතිනාමෙත්වා
 ධම්මදෙසනත්ථං බ්‍රහ්මායාවනං සම්පට්ච්ඡිත්වා – “කස්ස නු බො අහං පයමං ධම්මං
 දෙසෙය්‍ය”න්ති (දී. නි. 2.72; ම. නි. 1.284; 2.341; මහාව. 10) උපධාරෙන්තො
 අත්තනා සහ පබ්බජිතානං තිංසකොට්ඨො ව අත්තනො කනිට්ඨහානිකං වෙමානිකං
 සරණකුමාරඤ්ච පුරොහිතපුත්තං භාවිතත්තමාණවකඤ්ච උපනිස්සයසම්පන්නෙ
 දිස්වා – “එතෙසං පයමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය”න්ති චිත්තෙන්වා හංසරාජා විය
 ගගනපථෙන මෙඛලුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා උය්‍යානපාලං පෙසෙන්වා අත්තනො
 කනිට්ඨහානිකං සරණකුමාරඤ්ච පුරොහිතපුත්තං භාවිතත්තකුමාරඤ්ච
 පක්කොසාපෙන්වා තෙසං පරිවාරභූතා සත්තතිංසකොට්ඨො අත්තනා සහ පබ්බජිතා
 තිංසකොට්ඨො ව අඤ්ඤෙ ව බහු දෙවමනුස්සකොට්ඨො වානි එවං
 කොට්ඨසතසහස්සං ධම්මවක්කජපවත්තනෙන ධම්මාමතං පායෙසි. තෙන චුත්තං –

2.

“තදා අමතහෙරිං සො, ආහනී මෙබ්බෙ පුරෙ;
 ධම්මසඬ්ඛසමායුත්තං, නවඬ්ගං ජිනසාසන”න්ති.

තත්ථ අමතහෙරිත්ති අමතාධිගමාය නිබ්බානාධිගමාය හෙරිං. ආහනීති වාදයි,
 ධම්මං දෙසෙසිති අත්ථො. සායං අමතහෙරී නාම අමතපරියොසානං නවඬ්ගං
 බුද්ධවචනං. තෙනෙවාහ – “ධම්මසඬ්ඛසමායුත්තං, නවඬ්ගං ජිනසාසන”න්ති.
 තත්ථ ධම්මසඬ්ඛසමායුත්තන්ති චතුසච්චධම්මකථාසඬ්ඛවරසමායුත්තං.

සුමනෝ පන ලොකනායකො අභිසම්බොධිං පාපුණිත්වා පටිඤ්ඤානුරූපං
 පටිපදං පටිපජ්ජමානො මහාජනස්ස භවබන්ධනමොක්ඛත්ථාය කුසලරතනස්ස
 කිලෙසවොරෙහි විලුප්පමානස්ස පරිත්තානත්ථං සීලවිපුලපාකාරං
 සමාධිපරිබාපරිවාරිතං විපස්සනාඤ්ඤාණද්වාරං සතිසම්පජ්ඤ්ඤදල්භකවාටං
 සමාපත්තිමණ්ඩපාදිපටිමණ්ඩිතං බොධිපක්ඛියජනසමාකූලං අමතවර්තගරං
 මාපෙසි. තෙන චුත්තං –

3.

“නිජ්ජිනිත්වා කිලෙසෙ සො, පත්වා සම්බොධිමුත්තමං;
 මාපෙසි නගරං සත්ථා, සද්ධම්මපුරවරුත්තම”න්ති.

තත්ථ නිජ්ජිනිත්වානි විජිනිත්වා අභිභූය්‍ය, කිලෙසාභිසඬ්ඛාරදෙවපුත්තමාරෙ
 විද්ධංසෙන්වානි අත්ථො. සොති සො සුමනෝ හගවා. “විජිනිත්වා කිලෙසෙ හි”තිපි
 පායො. තත්ථ හි-කාරො පදපුරණමත්තෙ නිපාතො. පත්වානි අධිගන්ත්වා.
 “පත්තො”තිපි පායො. නගරන්ති නිබ්බානනගරං. සද්ධම්මපුරවරුත්තමන්ති
 සද්ධම්මසඬ්ඛාතං පුරවරෙසු උත්තමං සෙට්ඨං පධානභූතං. අථ වා සද්ධම්මමයෙසු
 පුරෙසු පවරෙසු උත්තමං සද්ධම්මපුරවරුත්තමං. පුරිමස්මිං අත්ථවිකජ්ජෙ
 “නගර”න්ති තස්සෙව වෙවචනන්ති දට්ඨබ්බං. පටිවිද්ධධම්මසභාවානං
 සෙක්ඛාසෙක්ඛානං අරියපුග්ගලානං පතිට්ඨානං ගොචරනිවාසට්ඨෙත නිබ්බානං
 “නගර”න්ති චූචිති. තස්මිං පන සද්ධම්මවර්තගරෙ සො සත්ථා අවිච්ඡින්නං

අකුටිලං උජුං පුටුලඤ්ච විත්ථකඤ්ච සතිපට්ඨානමයං මහාවීථිං මාපෙසි. තෙන
චුත්තං -

4.

“නිරන්තරං අකුටිලං, උජුං විපුලවිත්ථකං;
මාපෙසි සො මහාවීථිං, සතිපට්ඨානවරුත්තම” න්ති.

තත්ථ නිරන්තරන්ති කුසලජවනසඤ්චරණානන්තරභාවතො නිරන්තරං.
අකුටිලන්ති කුටිලභාවකරදොසවිරහිතතො අකුටිලං. උජුන්ති අකුටිලත්තාව උජුං.
පුරිමපදස්සෙව අත්ථදීපකමිදං වචනං. විපුලවිත්ථකන්ති ආයාමතො ව විත්ථාරතො ව
පුටුලවිත්ථකං, පුටුලවිත්ථකභාවො ලොකියලොකුත්තරසතිපට්ඨානවසෙන
දට්ඨබ්බො. මහාවීථින්ති මහාමග්ගං. සතිපට්ඨානවරුත්තමන්ති සතිපට්ඨානඤ්ච තං
වරෙසු උත්තමඤ්චාති සතිපට්ඨානවරුත්තමං. අථ වා වරං සතිපට්ඨානමයං
උත්තමවීථින්ති අත්ථො.

ඉදානි තස්ස නිබ්බානමහානගරස්ස තස්සං සතිපට්ඨානවීථියං චත්තාරි
සාමඤ්ඤඵලාති වතස්සො පටිසම්භිදා ඡ අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියොති ඉමානි
මහග්ගරතනානි උභොසු පස්සෙසු ධම්මාපණෙ පසාරෙසි. තෙන චුත්තං -

5.

“ඵලෙ චත්තාරි සාමඤ්ඤෙ, වතස්සො පටිසම්භිදා;
ඡළභිඤ්ඤාට්ඨසමාපත්ති, පසාරෙසි තත්ථ වීථිය” න්ති.

ඉදානි භගවා ඉමානි රතනභණ්ඩානි යෙ පන අප්පමත්තා සතිමන්තො පණ්ඩිතා
හිරිමත්තප්පවීරියාදීහි සමන්තාගතා, තෙ ආදියන්ති තෙසං රතනානං හරණුපායං
දස්සෙන්නො -

6.

“යෙ අප්පමත්තා අබ්ලා, හිරිවීරියෙහුපාගතා;
තෙ තෙ ඉමෙ ගුණවරෙ, ආදියන්ති යථාසුඛ” න්ති. - ආහ;

තත්ථ යෙනි අනියමුද්දෙසො. අප්පමත්තානි පමාදස්ස පටිපක්ඛභූතෙන සතියා
අවිජ්ජවාසලක්ඛණෙන අප්පමාදෙන සමන්තාගතා. අබ්ලාති
පඤ්චවෙනොබ්බලරහිතා. හිරිවීරියෙහුපාගතානි කායදුච්චරිතාදීහි හිරියතිති හිරි,
ලජ්ජායෙනං අධිවචනං. වීරස්ස භාවො වීරියං, තං උස්සාහලක්ඛණං. තෙහි
හිරිවීරියෙහි උපාගතා සමන්තාගතා හබ්බපුග්ගලා. තෙති ඉදං පුබ්බෙ
අනියමුද්දෙසස්ස නියමුද්දෙසො. පුන තෙති චුත්තප්පකාරෙ ගුණරතනවිසෙසෙ තෙ
කුලපුත්තා ආදියන්ති පටිලහන්ති අධිගච්ඡන්තිති අත්ථො. සබ්බං පන සුමනො
භගවා කතවිදිතමනො ධම්මහෙරිං ආහනිත්වා ධම්මනගරං මාපෙත්වා ඉමීනා
නයෙන පඨමමෙව සතසහස්සකොට්ඨො බොධෙසි. තෙන චුත්තං -

7.

“එවමෙනෙන යොගෙන, උද්ධරන්නො මහාජනං;
බොධෙසි පඨමං සත්ථා, කොට්ඨසතසහස්සියො” ති.

තත්ථ උද්ධරන්නොති සංසාරසාගරතො අරියමග්ගනාචාය සමුද්ධරන්නො.
කොට්ඨසතසහස්සියොති සතසහස්සකොටියොති අත්ථො. විපරියායෙන නිද්දිට්ඨං.

යදා පන සුමනො ලොකනායකො සුනන්දවතීනගරෙ අම්බරුක්බමුලෙ
තිත්ථියමදමානමද්දනං යමකපාටිභාරියං කත්ථා සත්තානං කොට්ඨසහස්සං
ධම්මාමතං පායෙසි. අයං දුතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

8.

“යමහි කාලෙ මහාවීරො, ඔවදී තිත්ථියෙ ගණෙ;
කොට්ඨසහස්සා භිසමිංසු, දුතියෙ ධම්මදෙසනෙ” ති.

තත්ථ තිත්ථියෙ ගණෙති තිත්ථියභූතෙ ගණෙ, තිත්ථියානං ගණෙ වා “තිත්ථියෙ
අභිමද්දන්නො, බුද්ධො ධම්මමදෙසයි” ති පඨන්ති කෙවි.

යදා පන දසසු වක්කවාළසහස්සෙසු දෙවතා ඉමස්මිං වක්කවාළෙ සන්නිපතිත්ථා
මනුස්සා ව නිරොධකථං සමුට්ඨාපෙසුං – “කථං නිරොධං සමාපජ්ජන්ති, කථං
නිරොධසමාපන්නා භොන්ති, කථං නිරොධා වුට්ඨහන්ති” ති? එවං
සමාපජ්ජනඅධිට්ඨානවුට්ඨානාදීසු විනිච්ඡයං කාතුං අසක්කොන්තා සහ මනුස්සෙහි
ජසු කාමාවචරදෙවලොකෙසු දෙවා ව නවසු බ්‍රහ්මලොකෙසු බ්‍රහ්මානො ව
ද්වෙළ්භකජාතා ද්විධා අහෙසුං. තතො නරසුන්දරෙන අරින්දමෙන නාම රඤ්ඤා
සද්ධිං සායන්හසමයෙ සුමනදසබලං සබ්බලොකනාථං උපසඬකමිංසු;
උපසඬකමිත්ථා අරින්දමො රාජා භගවත්තං නිරොධපඤ්ඤං පුච්ඡි. තතො භගවතා
නිරොධපඤ්ඤෙ විස්සජ්ජිතෙ නවුතිපාණකොට්ඨසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි.
අයං තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

9.

“යදා දෙවා මනුස්සා ව, සමග්ගා එකමානසා;
නිරොධපඤ්ඤං පුච්ඡිංසු, සංසයං වාපි මානසං.

10.

“තදාපි ධම්මදෙසනෙ, නිරොධපරිදීපනෙ;
නවුතිකොට්ඨසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු” ති.

තස්ස පන සුමනස්ස භගවතො තයො සාවකසන්නිපාතා අහෙසුං. තත්ථ
පඨමසන්නිපාතෙ මෙඛලනගරං උපනිස්සාය වස්සං වසිත්ථා පඨමපචාරණාය
අරහන්තානං කොට්ඨසහස්සෙන එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතෙන සද්ධිං භගවා
පචාරෙසි, අයං පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. අථාපරෙන සමයෙන

සඬකස්සනගරස්සාවිදුරෙ අරින්දමරාජකුසලබලනිබ්බත්තෙ යොජනප්පමාණෙ
කනකපබ්බතෙ නිසින්තො සරදසමයරුචිරකරනිකරො දිවසකරො විය
යුගන්ධරපබ්බතෙ මුනිවරදිවසකරො අරින්දමරාජානං පරිවාරත්වා ආගතානං
පුරිසානං නවුතිකොට්ඨසහස්සානි දමෙත්වා සබ්බෙ ඵහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය
පබ්බාපෙත්වා තස්මිංයෙව දිවසෙ අරහත්තං පත්තෙහි හික්ඛුහි පරිවුතො
චතුරඬගසමන්තාගතෙ සන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං දුතියො
සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන සක්කො දෙවරාජා සුගතදස්සනත්ථාය උපසඬකම්,
තදා සුමනො භගවා අසීතියා අරහත්තකොට්ඨසහස්සෙහි පරිවුතො පාතිමොක්ඛං
උද්දිසි, අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං -

11.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, සුමනස්ස මහෙසිනො;
බ්ණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

12.

“චස්සංවුට්ඨස්ස භගවතො, අහිසුට්ඨෙ පවාරණෙ;
කොට්ඨසතසහස්සෙහි, පවාරෙසි තථාගතො.

13.

“තතො පරං සන්නිපාතෙ, විමලෙ කඤ්චනපබ්බතෙ;
නවුතිකොට්ඨසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

14.

“යදා සක්කො දෙවරාජා, බුද්ධදස්සනුපාගමි;
අසීතිකොට්ඨසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො” ති.

තත්ථ අහිසුට්ඨෙ පවාරණෙහි ලිඬගවිපල්ලාසො දට්ඨබ්බො, අහිසුට්ඨාය
පවාරණායාති අත්ථො. තතොපරන්ති තතො අපරභාගෙ. කඤ්චනපබ්බතෙහි
කනකමයෙ පබ්බතෙ. බුද්ධදස්සනුපාගමීති බුද්ධදස්සනත්ථමුපාගමි. තදා කිර
අම්භාකං බොධිසත්තො අතුලො නාම නාගරාජා අහොසි මහිද්ධිකො මහානුභාවො.
සො “ලොකෙ බුද්ධො උප්පන්නො” ති සුත්වා ඤාතිගණපරිවුතො සකභවනා
නික්ඛමිත්වා කොට්ඨසතසහස්සෙහික්ඛුපරිවාරස්ස සුමනස්ස භගවතො දිබ්බෙහි
තුරියෙහි උපහාරං කාරෙත්වා මහාදානං පවත්තෙත්වා පච්චෙකදුස්සයුගානි දත්වා
සරණෙසු පතිට්ඨාසි. සොපි නං සත්ථා “අනාගතෙ බුද්ධො භවිස්සතී” ති බ්‍යාකාසි.
තෙන වුත්තං -

15.

“අභං තෙන සමයෙන, නාගරාජා මහිද්ධිකො;
අතුලො නාම නාමෙත, උස්සන්නකුසලසඤ්චයො.

16.

“තදාහං නාගභවනා, නික්ඛමිත්වා සඤ්ඤාතිහි;
නාගානං දිබ්බතුරියෙහි, සසඬ්ඝං ජිනමුපට්ඨහිං.

17.

“කොට්ඨසතසභස්සානං, අන්තපානෙන තප්පයිං;
පච්චෙකදුස්සයුගං දත්වා, සරණං තමුපාගමිං.

18.

“සොපි මං බුද්ධො ඛ්‍යාකාසි, සුමනො ලොකනායකො;
අපරිමෙය්‍යිනො කප්පෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

19.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං”.
යථා කොණ්ඩඤ්ඤබුද්ධවංසෙ, එවං අට්ඨ ගාථා විත්ථාරෙතබ්බාති.

20.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, හියො චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරම්පුරියා”ති.

තස්ස පන සුමනස්ස භගවතො මෙඛලං නාම නගරං අහොසි, සුදත්තො නාම රාජා පිතා, සිරිමා නාම දෙවී මාතා, සරණො ව භාවිතත්තො ව ද්වෙ අග්ගසාවකා, උදෙනො නාමුපට්ඨාකො, සොණා ව උපසොණා ව ද්වෙ අග්ගසාවකා, නාගරුක්ඛො බොධි, නවුතිහත්ථුබ්බෙධං සරීරං, නවුතියෙව වස්සසභස්සානි ආයුජ්ජමාණං අහොසි, වටංසිකා නාමස්ස මහෙසි දෙවී, අනුපමො නාම පුත්තො අහොසි, හත්ථියානෙන නික්ඛමි. උපට්ඨාකො අඬගරාජා. අඬගාරාමෙ වසීති. තෙන වුත්තං –

21.

“නගරං මෙඛලං නාම, සුදත්තො නාම ඛත්තියො;
සිරිමා නාම ජනිකා, සුමනස්ස මහෙසිනො.

22.

“නවවස්සසභස්සානි, අගාරං අජ්ඣ සො වසි;
වන්දො සුවන්දො වටංසො ව, තයො පාසාදමුත්තමා.

23.

“තෙසට්ඨිසතසභස්සානි, නාරියො සමලඬ්ඝකා;
වටංසිකා නාම නාරී, අනුපමො නාම අනුජො.

24.

“නිමිත්තෙ වතුරො දිස්වා, හත්ථියානෙන නික්ඛමි;

අනුනදසමාසානි, පධානං පදහී ජිනො.

25.

“බ්‍රහ්මිනා යාවිනො සන්තො, සුමනො ලොකනායකො;
චත්ති චක්කං මහාවීරො, මෙබ්බෙ පුරමුත්තමෙ.

26.

“සරණො භාවිතත්තො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
උදෙනො නාමුපට්ඨාකො, සුමනස්ස මහෙසිනො.

27.

“සොණා ච උපසොණා ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සොපි බුද්ධො අමිතයසො, නාගමුලෙ අබුජ්ඣුථ.

28.

“චරුණො වෙච සරණො ච, අහෙසුං අග්ගපට්ඨකා;
චාලා ච උපචාලා ච, අහෙසුං අග්ගපට්ඨකා.

29.

“උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො, නචුතිහත්ථමුග්ගතො;
කඤ්චනග්ගිසසඬකාසො, දසසහස්සි විරොචති.

30.

“නචුතිවස්සසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

31.

“තාරණියෙ තාරයිත්වා, බොධනීයෙ ච බොධයි;
පරිනිබ්බායි සම්බුද්ධො, උථරාජාව අත්ථමි.

32.

“තෙ ච ඛණාසවා භික්ඛු, සො ච බුද්ධො අසාදිසො;
අතුලජ්ජහං දස්සයිත්වා, නිබ්බුතා තෙ මහායසා.

33.

“තඤ්ච ඤාණං අතුලියං, තානි ච අතුලානි රතනානි;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා.

34.

“සුමනො යසධරො බුද්ධො, අඬිගාරාමමිහි නිබ්බුතො;
තත්ථෙච තස්ස ජිනථුපො, චතුයොජනමුග්ගතො”ති.

තත්ථ කඤ්චනග්ඝියසඬකාසොති

විවිධරතනවිවිත්තකඤ්චනමයග්ඝිකසදිසරූපසොහො. දසසහස්සි විරොචතීති තස්ස පභාය දසසහස්සිපි ලොකධාතු විරොචතීති අත්ථො. තාරණියෙති තාරයිතබ්බෙ, තාරයිතුං චුත්තෙ සබ්බෙ බුද්ධවෙනෙයොති අත්ථො. උච්චරාජාවාති චන්දො විය. අත්ථමීති අත්ථභිගතො. කෙචි “අත්ථං ගතො”ති පඨන්ති. අසාදිසොති අසදිසො. මහායසාති මහාකිත්තිසද්දා මහාපරිවාරා ව. තඤ්ච ඤාණන්ති තං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණඤ්ච. අතුලියන්ති අතුලං අසදිසං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සුමනබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො චතුත්ථො බුද්ධවංසො.

7. රෙවතබුද්ධවංසවණ්ණනා

සුමනස්ස පන භගවතො අපරභාගෙ සාසනෙ වස්ස අන්තරහිතෙ නචුතිවස්සසහස්සායුකා මනුස්සා අනුක්කමෙන පරිභාසිත්වා දසවස්සායුකා හුත්වා පුන අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අසඬ්ඛොයායායුකා හුත්වා පුන පරිභායමානා සට්ඨිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං. තදා රෙවතො නාම සත්ථා උදපාදි. සොපි පාරමියො පුරෙත්වා අනෙකරතනසමුප්පලිතභවතෙ තුස්සිතභවතෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චචිත්වා සබ්බධනධඤ්ඤවතීසුධඤ්ඤවතීනගරෙ සබ්බාලඬකාරසමලඬකතඅමීතරූචිරපරිවාරපරිවුතස්ස සිරිවිභවසමුදයෙනාකුලස්ස සබ්බසමිද්ධිවිපුලස්ස විපුලස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ සබ්බජනනයනාලිපාලිසමාකුලාය සම්පුල්ලනයනකුචලයසස්සිරිකසිනිද්ධවදනකමලාකරසොභාසමුප්පලාය සුරූචිරමනොභරගුණගුණවිපුලාය විපුලාය නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡස්මි. පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්තං මාසානං අව්චයෙන චිත්තකූටපබ්බතතො සුවණ්ණභංසරාජා විය මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි.

තස්ස පටිසන්ධියං ජාතියඤ්ච පාටිභාරියාති පුබ්බෙ චුත්තනයානෙව අහෙසුං. සුදස්සනරතනග්ඝිආවෙළනාමකා තයො වස්ස පාසාදා අහෙසුං. සුදස්සනාදෙවිප්පමුඛාති තෙත්තිංස ඉත්ථිසහස්සාති පච්චුපට්ඨිතාති අහෙසුං. තාහි පරිවුතො සො සුරයුවතීහි පරිවුතො දෙවකුමාරො විය ඡබ්බස්සසහස්සාති විසයසුඛමනුභවමානො අගාරං අජ්ඣාචසී. සො සුදස්සනාය නාම දෙවියා වරුණ නාම තනයෙ ජාතෙ චත්තාරි නිමිත්තාති දිස්වා නානාවිරාගතනුවරවසනතිවසනො ආමුක්කමුත්තාභාරමණිකුණ්ඩලො වරකෙයුරමකුටකටකධරො පරමසුරහිගන්ධකුසුමසමලඬකතො පරමරූචිරකරනිකරො සරදසමයරජනිකරො විය තාරාගණපරිවුතො විය චන්දො තිදසගණපරිවුතො විය දසසතනයනො බ්‍රහ්මගණපරිවුතො විය ච භාරිතමහාබ්‍රහ්මා චතුරඬ්ගිනියා මහතියා සෙනාය පරිවුතො ආජඤ්ඤරටෙන මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා සබ්බාභරණාති ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩාගාරිකස්ස භත්ථෙ දත්වා

ජලජාමලාවිකලනීලකුචලයදලසදිසෙනාතිනිසිතෙනාතිනිබිණෙනාසිනා
සකෙසමකුටං ඡිත්තදිත්වා ආකාසෙ බිපි. තං සක්කො දෙවරාජා
සුවණ්ණවඩකොටකෙන පටිග්ගහෙත්වා තාවතිංසහවනං නෙත්වා සිනෙරුමුද්ධනි
සත්තරතනමයං වෙනියං අකාසි.

මහාපුරිසො පන දෙවදත්තානි කාසායානි පරිදහිත්වා පබ්බජි, එකා ව නං
පුරිසකොටි අනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො සත්තමාසෙ පධානවරියං වරිත්වා
විසාබ්දපුණ්ණමාය අඤ්ඤාතරාය සාධුදෙවියා නාම සෙට්ඨිධිතාය දිත්තං මධුපායාසං
පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාචිහාරං විනිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ
අඤ්ඤාතරොනාජීවකෙන දිත්තා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා මත්තවරනාගගාමී
නාගබොධිං පදක්ඛිණං කත්වා තෙපණ්ණාසහන්ථවිත්ථනං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා
චතුරඨගචිරියං අධිට්ඨාය නිසීදිත්වා මාරබලං විධමිත්වා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං
පටිවිජ්ඣිත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති (ධ. ප.
153-154) උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං –

1.

“සුමනස්ස අපරෙන, රෙවතො නාම නායකො;
අනුපමො අසදිසො, අතුලො උත්තමො ජිනො”ති.

රෙවතො කිර සත්ථා බොධිසම්පෙයෙව සත්තසත්තාහානි විනිනාමෙත්වා
ධම්මදෙසනත්ථං බ්‍රහ්මායාවනං සම්පට්ඨිත්වා – “කස්ස නු බො අහං පඨමං ධම්මං
දෙසෙය්‍ය”න්ති (දී. නි. 2.72; ම. නි. 1.284; 2.341; මහාව. 10) උපධාරෙත්තො
අත්තනා සහ පබ්බජිතභික්ඛුකොටියො අඤ්ඤෙ ව බහු දෙවමනුස්සෙ
උපනිස්සයසම්පන්නෙ දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා වරුණාරාමෙ ඔතරිත්වා තෙහි
පරිවුතො ගම්භිරං නිපුණං තිපරිවට්ටං අප්පට්ඨත්තියං අඤ්ඤෙන අනුත්තරං
ධම්මවක්කං පවත්තෙත්වා භික්ඛූනං කොටි අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. තිසු
මග්ගභ්ලෙසු පතිට්ඨිතානං ගණනපරිච්ඡෙදො නත්ථී. තෙන වුත්තං –

2.

“සොපි ධම්මං පකාසෙසි, බ්‍රහ්මුනා අභියාචිතො;
බන්ධධාතුවචත්ථානං, අප්පවත්තං භවාහවෙ”ති.

තත්ථ බන්ධධාතුවචත්ථානන්ති පඤ්චන්තං බන්ධානං අට්ඨාරසන්තං ධාතුනං
නාමරූපවචත්ථානාදිවසෙන විභාගකරණං.
සභාවලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණාදිවසෙන රූපාරූපධම්මපරිග්ගහො
බන්ධධාතුවචත්ථානං නාම. අථ වා ඵෙණ්හපිණ්ඩුපමං රූපං පරිමද්දනාසහනතො
ඡිද්දාවඡිද්දාදිභාවතො ව උදකපුබ්බුලකං විය වෙදනා මුහුත්තරමණියභාවතො,
මරිචිකා විය සඤ්ඤා විජ්ජලම්භනතො, කදලික්ඛන්ධො විය සඬබාරා අසාරකතො,
මායා විය විඤ්ඤාණං වඤ්චනකතො”ති එවමාදිනාපි නයෙන
අනිච්චානුපස්සනාදිවසෙනපි බන්ධධාතුවචත්ථානං වෙදිතබ්බං (විභ. අට්ඨ. 26
කමාදිවිනිච්ඡයකථා). අප්පවත්තං භවාහවෙති එත්ථ භවොති වඩ්ඪී, අභවොති භානි.

හවොති සස්සතදිට්ඨි, අහවොති උච්ඡෙදදිට්ඨි. හවොති බුද්දකහවො, අහවොති මහාහවො. හවොති කාමහවො, අහවොති රූපාරූපහවොති ඵ්චමාදිනා නයෙන හවාහවානං අත්ථො වෙදිතඛිබ්බො (ම. නි. අට්ඨ. 2.223; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.1080; උදා. අට්ඨ. 20). තෙසං හවාහවානං අප්පචත්තිහෙතුභූතං ධම්මං පකාසෙසිති අත්ථො. අථ වා හවති අනෙතාති හවො, තීසු හවෙසු උප්පත්තිනිමිත්තං කම්මාදිකං. උප්පත්තිහවො අහවො නාම. උභයත්ථ නිකන්තියා පභානකරං අප්පචත්තං ධම්මං දෙසෙසිති අත්ථො. තස්ස පන රෙවතබුද්ධස්ස තයොව අභිසමයො අහෙසුං. පඨමො පනස්ස ගණනපථං චිතිවත්තො. තෙන වුත්තං –

3.

“තස්සාභිසමයො තීණි, අහෙසුං ධම්මදෙසනෙ;
ගණනාය න චත්තඛිබ්බො, පඨමාභිසමයො අහු”ති.

තත්ථ තීණිති තයො, ලිඛිගවිපල්ලාසො කතො, අයං පඨමො අභිසමයො අහොසි.

අථාපරෙන සමයෙන නගරුත්තරෙ උත්තරෙ නගරෙ සඛ්ඛාරින්දමො අරින්දමො නාම රාජා අහොසි. සො කිර හගචත්තං අත්තනො නගරමනුස්සත්තං සුත්වා තීහි ජනකොට්ඨි පරිවුතො හගචතො පච්චුග්ගමනං කත්වා ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ජස්ස සත්තාහං මහාදානං පචත්තෙත්වා තිගාචුතචිත්ථතං දීපසුජං කත්වා හගචත්තං උපසඤ්ඤාමිත්වා නිසීදි. අථ හගවා තස්ස මනොනුකූලං විචිත්තනයං ධම්මං දෙසෙසි. තත්ථ දෙවමනුස්සානං කොට්ඨසභස්සස්ස දුතියාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

4.

“යදා අරින්දමං රාජං, විනෙසි රෙවතො මුනි;
තදා කොට්ඨසභස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු”ති.

අයං දුතියො අභිසමයො.

අථාපරෙන සමයෙන රෙවතො සත්ථා උත්තරනිගමං නාම උපනිස්සාය විහරන්තො සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසීදි. තදා කිර උත්තරනිගමවාසිනො මනුස්සා යාගුහත්තඛජ්ජකහෙසජ්ජපානකාදීනි ආහරිත්වා භික්ඛුසඤ්ජස්ස මහාදානං දත්වා භික්ඛු පරිපුච්ඡිංසු – “කුහිං, හන්තෙ, හගවා”ති? තතො තෙසං භික්ඛු ආහංසු – “හගවා, ආවුසො, නිරොධසමාපත්තිං සමාපන්නො”ති. අථාතීතෙ තස්මිං සත්තාහෙ හගචත්තං නිරොධසමාපත්තිනො වුට්ඨිතං සරදසමයෙ සූරියො විය අත්තනො අනුපමාය බුද්ධසිරියා විරොචමානං දිස්වා නිරොධසමාපත්තියා ගුණානිසංසං පුච්ඡිංසු. හගවා ච තෙසං නිරොධසමාපත්තියා ගුණානිසංසං කථෙසි. තදා දෙවමනුස්සානං කොට්ඨතං අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. අයං තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

“සත්තාහං පටිසල්ලානා, වුට්ඨහිත්වා නරාසහො;
කොට්ඨසතං නරමරුතං, විනෙසි උත්තමෙ එලෙ” ති.

සුධඤ්ඤවතීනගරෙ පයමමහාපාතිමොක්ඛද්දෙසෙ එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය
පබ්බජිතානං අරහන්තානං ගණනපථං විනිවත්තානං පයමො සන්නිපාතො අහොසි.
මෙඛලනගරෙ කොට්ඨසතසහස්සසඬ්ඛාතානං එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං
අරහන්තානං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. රෙවතස්ස පන භගවතො
ධම්මචක්කානුවත්තකො වරුණො නාම අග්ගසාවකො පඤ්ඤවත්තානං අග්ගො
ආබාධිකො අහොසි. තත්ථ ගිලානපුච්ඡනත්ථාය සම්පත්තමහාජනස්ස
ලක්ඛණත්තයපරිදීපකං ධම්මං දෙසෙත්වා කොට්ඨසතසහස්සං පුරිසානං
එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා චතුරඝිගිනිකෙ
සන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන
වුත්තං –

6.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, රෙවතස්ස මහෙසිනො;
ඛිණාසවානං විමලානං, සුවිමුත්තාන තාදිනං.

7.

“අතික්කන්තා ගණනපථං, පයමං යෙ සමාගතා;
කොට්ඨසතසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

8.

“යොපි පඤ්ඤාය අසමො, තස්ස චක්කානුවත්තකො;
සො තදා බ්‍යාධිතො ආසි, පත්තො ජීවිතසංසයං.

9.

“තස්ස ගිලානපුච්ඡාය, යෙ තදා උපගතා මුතී;
කොට්ඨසතසහස්සා අරහන්තො, තතියො ආසි සමාගමො” ති.

තත්ථ චක්කානුවත්තකොති ධම්මචක්කානුවත්තකො. පත්තො ජීවිතසංසයන්ති
එත්ථ ජීවිතෙ සංසයං ජීවිතසංසයං, ජීවිතක්ඛයං පාපුණාති වා, න වා පාපුණාතීති එවං
ජීවිතසංසයං පත්තො, බ්‍යාධිතස්ස බලවහාවෙන මරති, න මරතීති ජීවිතෙ සංසයං
පත්තොති අත්ථො. යෙ තදා උපගතා මුතීති ඉති දීඝභාවෙ සති හික්ඛුනං උපරි
හොති, රස්සෙ අනුස්සරෙන සද්ධිං වරුණස්ස උපරි හොති.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො රම්මචතීනගරෙ අතිදෙවො නාම බ්‍රාහ්මණො
හුත්වා බ්‍රාහ්මණධම්මෙ පාරං ගතො රෙවතං සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා තස්ස ධම්මකථං
සුත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාය සිලොකසහස්සෙන දසබලං කිත්තෙත්වා
සහස්සග්ගනිකෙන උත්තරාසඬ්ගෙන භගවත්තං පූජෙසි. සොපි නං බුද්ධො

බ්‍යාකාසි – “ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකානං ද්විත්තං අසඬ්ඛොය්‍යානං මත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති” ති. තෙන චුත්තං –

10.

“අහං තෙන සමයෙන, අතිදෙවො නාම බ්‍රාහ්මණො;
උපගන්ත්වා රෙවතං බුද්ධං, සරණං තස්ස ගඤ්ජහං.

11.

“තස්ස සීලං සමාධිඤ්ච, පඤ්ඤාගුණමනුත්තමං;
ථොමයිත්වා යථාමං, උත්තරීයමදාසහං.

12.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, රෙවතො ලොකනායකො;
අපරිමෙය්‍යිතො කප්පෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

13.

‘පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉම’”න්ති. –
අට්ඨ ගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

14.

“තස්සාපි චචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං චතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපූරියා.

15.

“තදාපි තං බුද්ධධම්මං, සරිත්වා අනුබුහයිං;
ආහරිස්සාමි තං ධම්මං, යං මය්හං අභිපත්ථිත’”න්ති.

තත්ථ සරණං තස්ස ගඤ්ජහන්ති තං සරණං අගඤ්ජිං අහං, උපයොගත්ථෙ සාම්චචනං. පඤ්ඤාගුණන්ති පඤ්ඤාසම්පත්තිං. අනුත්තමන්ති සෙට්ඨං.

“පඤ්ඤාවිමුත්තිගුණමුත්තම’”න්තිපි පාඨො, සො උත්තානොච. ථොමයිත්වාති ථොමෙත්වා චණ්ණයිත්වා. යථාමන්ති යථාබලං. උත්තරීයන්ති උත්තරාසඬ්ඛං. අදාසහන්ති අදාසිං අහං. බුද්ධධම්මන්ති බුද්ධභාවකරං ධම්මං, පාරමිධම්මන්ති අත්ථො. සරිත්වාති අනුස්සරිත්වා. අනුබුහයින්ති අභිවඬ්ඪෙසිං. ආහරිස්සාමිති ආනයිස්සාමි. තං ධම්මන්ති තං බුද්ධත්තං. යං මය්හං අභිපත්ථිතන්ති යං මයා අභිපත්ථිතං බුද්ධත්තං, තං ආහරිස්සාමිති අත්ථො.

තස්ස පන රෙවතස්ස භගවතො නගරං සුධඤ්ඤවතී නාම අහොසි, පිතා විපුලො නාම ඛත්තියො, මාතා විපුලා නාම, වරුණො ච බ්‍රහ්මදෙවො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, සම්භවො නාම උපට්ඨාකො, හද්දා ච සුහද්දා ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, නාගරුක්ඛො බොධි, සරීරං අසිතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, ආයු සට්ඨිවස්සසහස්සාති, සුදස්සනා නාම අග්ගමහෙසි, වරුණො නාම පුත්තො, ආජඤ්ඤරථෙන නික්ඛමි.

“තස්ස දෙහාහිනික්ඛන්තං, පභාජාලමනුත්තරං;
දිවා වෙව තදා රත්තිං, නිව්චං ඵරති යොජනං.

“ධාතුයො මම සබ්බාපි, විකිරන්තුති සො ජිනො;
අධිට්ඨාසි මහාවීරො, සබ්බසත්තානුකම්පකො.

“මහානාගවනුයානො, මහතො නගරස්ස සො;
සුඡිතො නරමරුහි, පරිනිබ්බාසි රෙවතො” ති.

තෙන වුත්තං –

16.

“නගරං සුධඤ්ඤවතී නාම, විපුලො නාම ඛත්තියො;
විපුලා නාම ජනිකා, රෙවතස්ස මහෙසිනො.

21.

“වරුණො බ්‍රහ්මදෙවො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සම්භවො නාමුපට්ඨාකො, රෙවතස්ස මහෙසිනො.

22.

“හද්දා වෙව සුහද්දා ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සොපි බුද්ධො අසමසමො, නාගමුලෙ අබුජ්ඣට්ඨං.

23.

“පදුමො කුඤ්ජරො වෙව, අහෙසුං අග්ගපට්ඨකා;
සිරිමා වෙව යසවතී, අහෙසුං අග්ගපට්ඨකා.

24.

“උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො, අසිතිහත්ථමුග්ගතො;
ඕහාසෙති දිසා සබ්බා, ඉන්දකෙතුව උග්ගතො.

25.

“තස්ස සරීරෙ නිබ්බන්තා, පභාමාලා අනුත්තරා;
දිවා වා යදි වා රත්තිං, සමන්තා ඵරති යොජනං.

26.

“සට්ඨිවස්සසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා දිට්ඨමානො සො, තාමරසි ජනනං බහුං.

27.

“දස්සයිත්වා බුද්ධබලං අමතං ලොකෙ පකාසයං;

නිබ්බායි අනුපාදානො, යථග්ගුපාදානසඬ්ඛයා.

28.

“සො ච කායො රතනනිභො, සො ච ධම්මො අසාදිසො;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛරා”ති.

තත්ථ ඔභාසෙතීති පකාසයති. උග්ගතොති උස්සිතො. පභාමාලාති පභාවෙලා. යථග්ගීති අග්ගි විය. උපාදානසඬ්ඛයාති ඉන්ධනක්ඛයා. සො ච කායො රතනනිභොති සො ච තස්ස භගවතො කායො සුවණ්ණවණ්ණො. “තඤ්ච කායං රතනනිභ”න්තිපි පායො, ලිඬ්ගවිපල්ලාසෙන චූත්තං. සොයෙව පනස්සත්ථො. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

රෙවතබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො පඤ්චමො බුද්ධවංසො.

8. සොභිතබුද්ධවංසවණ්ණනා

තස්ස පන අපරභාගෙ තස්ස සාසනෙපි අන්තරහිතෙ සොභිතො නාම බොධිසත්තො කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඬ්ඛොයානි පාරමිසො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං යත්වා දෙවෙහි ආයාචිතො තුසිතපුරතො චට්ඨිත්වා සුධම්මනගරෙ සුධම්මරාජස්ස කුලෙ සුධම්මාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්තං මාසානං අව්චයෙන සුධම්මයානො මාතුකුච්ඡිතො පරිසුද්ධවිරාජිතසනමෙසපටලතො පුණ්ණවන්දො විය නික්ඛමි. තස්ස පටිසන්ධියං ඡාතියඤ්ච පාටිභාරියානි පුබ්බෙ චූත්තප්පකාරානි.

සො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචසිත්වා සත්තත්තිංසනාටකිත්ථිසහස්සානං අග්ගාය අග්ගමහෙසියා මබ්ලදෙවියා කුච්ඡිස්මිං සීහකුමාරෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො පාසාදෙයෙව පබ්බජිත්වා තත්ථෙව ආනාපානස්සතිසමාධිං භාවෙත්වා චත්තාරි ඤානානි පටිලභිත්වා සත්තාහං තත්ථෙව පධානවරියමවරි. තතො මබ්ලමහාදෙවියා දින්නං පරමමධුරං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා අභිනික්ඛමනත්ථාය චිත්තමුප්පාදෙසි – “අයං පාසාදො අලඬිකතපටියත්තො මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව ආකාසෙන ගන්ත්වා බොධිරුක්ඛං මජ්ඣෙකත්වා පථවියං ඔතරතු, ඉමා ච ඉත්ථිසො මයි බොධිමුලෙ නිසින්තෙ අචූත්තා සයමෙව පාසාදතො නික්ඛමන්තු”ති. සහචිත්තුප්පාදා පාසාදො ච සුධම්මරාජභවනතො උප්පතිත්වා අසිතඤ්ජනසඬ්ඛකාසමාකාසමබ්භුග්ගඤ්ජි. සො සමොසරිතසුරහිකුසුමදාමසමලඬිකතපාසාදතලො සකලමිපි ගගනතලං සමලඬිකරුමානො විය කනකරසධාරාසදිසරුවිරකරනිකරො දිවසකරො විය ච සරදසමයරජනිකරො විය ච විරොවමානො විලම්බමානවිවිධවිචිත්තකිඬ්ඛිණිකජාලො යස්ස කිර වාතෙරිතස්ස

සුකුසලජනවාදිතස්ස පඤ්චඩ්භිකස්ස තුරියස්ස විය සද්දො වග්ගො ව රජනීයො ව කමනීයො ව අහොසි.

දුරතො පට්ඨාය සුයාමානෙන මධුරෙන සරෙන සත්තානං සොතානි ඔදහමානො සරවච්චරවතුක්කවීථිආදීසු යත්වා පවත්තිතකථාසල්ලාපෙසු මනුස්සෙසු නාතිනීවෙන නාතිඋච්චෙන තරුවරවනමත්ථකාවිදුරෙනාකාසෙන පලොභයමානො විය තරුවරසාබානානාරතනපුත්තිවිසරසමුප්පලෙන වණ්ණෙන ජනනයනානි ආකඩ්ඪෙන්තො විය ව පුඤ්ඤානුභාවං සමුග්ගොසයන්තො විය ව ගගනතලං පටිපජ්ජී. තත්ථ නාටකිත්ථීයොපි පඤ්චඩ්භිකස්ස වරතුරියස්ස මධුරෙන සරෙන උපගායිංසු වෙච විලපිංසු ව. චතුරඩ්භිනී කිරස්ස සෙනාපි අලඬිකාර-කායාභරණ-පුත්ති-සමුදය-සමුප්පොතනානාවිරාග-සුරහිකුසුමවසනාභරණසොහිතා අමරවරසෙනා විය පරමරුවිරදස්සනා ධරණී විය ගගනතලෙන පාසාදං පරිවාරෙත්වා අගමාසි.

තතො පාසාදො ගන්ත්වා අට්ඨාසිතිහත්ථුබ්බෙධං උජුචිපුලවට්ටක්ඛන්ධං කුසුමපල්ලවමකුලසමලඬිකතං නාගරුක්ඛං මජ්ඣෙකත්වා ඔතරිත්වා භූමියං පතිට්ඨහි. නාටකිත්ථීයො ව කෙනවි අවුත්තාව තතො පාසාදතො ඔතරිත්වා පක්කම්භිසු. අනෙකගුණසොහිතො කිර සොහිතොපි මහාපුරිසො මහාජනකපරිවාරොයෙව රත්තියා තීසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජායො උප්පාදෙසි. මාරඛලං පනස්ස ධම්මතාඛලෙනෙව යථාගතමගමාසි. පාසාදො පන තත්ථෙව අට්ඨාසි. සොහිතො පන භගවතා සම්බොධිං පත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති උදානං උදානෙත්වා බොධිසම්පෙයෙව සත්තසත්තාහං විනිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මිනො ධම්මජ්ඣෙකසනං පටිජානිත්වා – “කස්ස නු බො පයමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය”න්ති බුද්ධවක්ඛනා ඔලොකෙන්තො අත්තනො වෙමානිකෙ කනිට්ඨභානිකෙ අසමකුමාරඤ්ච සුනෙන්තකුමාරඤ්ච දිස්වා – “ඉමෙ ද්වෙ කුමාරා උපනිස්සයසම්පන්නා ගම්භිරං නිපුණං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථා, හන්දාහං ඉමෙසං ධම්මං දෙසෙය්‍ය”න්ති ආකාසෙනාගන්ත්වා සුධම්මියානෙ ඔතරිත්වා ද්වෙපි කුමාරෙ උය්‍යානපාලෙන පක්කොසාපෙත්වා තෙහි සපරිවාරෙහි පරිවුතො මහාජනමජ්ඣෙක ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තෙන වුත්තං –

1.

“රෙවතස්ස අපරෙන, සොහිතො නාම නායකො;
සමාහිතො සත්තචිත්තො, අසමො අප්පටිපුග්ගලො.

2.

“සො ජිනො සකගෙහම්හි, මානසං විනිවත්තයි;
පත්වාන කෙවලං බොධිං, ධම්මවක්කං පවත්තයි.

3.

“යාව හෙට්ඨා අවිචිතො, භවග්ගා වාපි උද්ධතො;
ඵත්ථත්තරෙ ඵකපරිසා, අහොසි ධම්මදෙසනෙ.

4.

“තාය පරිසාය සම්බුද්ධො, ධම්මවක්කං පවත්තයි;
ගණනාය න වත්තබ්බො, පඨමාභිසමයො අභු”ති.

තත්ථ සකගෙහමිහීති අත්තනො භවතෙයෙව, අත්තොපාසාදනලෙයෙවාති
අත්ථො. මානසං විනිවත්තයිති විත්තං පරිවත්තෙසි, සකගෙහෙ යත්වා
සත්තදිවසබ්බන්තරෙයෙව පුට්ඨජනභාවතො විත්තං විනිවත්තෙත්වා බුද්ධත්තං
පාපුණීති අත්ථො. හෙට්ඨාති හෙට්ඨතො. භවග්ගාති අකනිට්ඨභවනතො. තාය
පරිසායාති තස්සා පරිසාය මජ්ඣෙ. ගණනාය න වත්තබ්බොති ගණනපථමතීතාති
අත්ථො. පඨමාභිසමයොති පඨමො ධම්මාභිසමයො. අභුති ගණනාය න වත්තබ්බො
පරිසා අහොසිති අත්ථො. “පඨමෙ අභිසමිංසුයෙවා”තිපි පාඨො, තස්ස
පඨමධම්මදෙසනෙ අභිසමිංසු යෙ ජනා, තෙ ගණනාය න වත්තබ්බොති අත්ථො.

අථාපරෙන සමයෙන සුදස්සන්තගරද්වාරෙ විත්තපාටලියා මූලෙ
යමකපාටිභාරියං කත්වා නවකනකමණිමයභවනෙ තාවතිංසභවනෙ
පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පණ්ඩුකම්බලසිලාතලෙ නිසිදිත්වා අභිධම්මං දෙසෙසි.
දෙසනාපරියොසානෙ නවුතිකොට්ඨසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං දුතියො
අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

“තතො පරමිපි දෙසෙන්නෙ, මරුනඤ්ච සමාගමෙ;
නවුතිකොට්ඨසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අභු”ති.

අථාපරෙන සමයෙන සුදස්සන්තගරෙ ජයසෙනො නාම රාජකුමාරො
යොජනප්පමාණං විහාරං කාරෙත්වා
අසොකස්සකණ්ණවම්පකනාගපුත්තාගවකුලසුරභිවුතපනසාසනසාලකුන්ද-
සහකාරකරවීරාදිතරුවරනිරන්තරං ආරාමං රොපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස
භික්ඛුසඬ්ඨස්ස නියානෙසි. දානානුමොදනං කත්වා යාගං වණ්ණෙත්වා භගවා
ධම්මං දෙසෙසි. තදා කොට්ඨසහස්සස්සත්තනිකායස්ස ධම්මාභිසමයො අහොසි.
අයං තතියාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

6.

“පුනාපරං රාජපුත්තො, ජයසෙනො නාම ඛත්තියො;
ආරාමං රොපයිත්වාන, බුද්ධෙ නියානයි තදා.

7.

“තස්ස යාගං පකිත්තෙන්තො, ධම්මං දෙසෙසි චක්ඛුමා;
තදා කොට්ඨසහස්සානං, තතියාභිසමයො අභු”ති.

පුන උග්ගතො නාම රාජා සුනන්දනගරෙ සුනන්දං නාම විහාරං කාරෙත්වා
බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස අදාසි. තස්මිං දානෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය

පබ්බජිතානං කොට්ඨසතං අරහන්තානං සන්තිපාතො, තෙසං මජ්ඣෙය්‍ය සොභිතො
 භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං පඨමො සන්තිපාතො අහොසි. පුන මෙඛලානගරෙ
 ධම්මගණො ධම්මගණාරාමං නාම පවරාරාමං මහාවිහාරං කාරෙත්වා
 බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස දත්වා සහ පබ්බජරික්ඛාරෙහි දානං අදාසි. තස්මිං
 සමාගමෙ එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජිතානං නවුතියා අරහන්තකොට්ඨං සන්තිපාතෙ
 පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං දුතියො සන්තිපාතො අහොසි. යදා පන භගවා
 දසසතනායනපුරෙ වස්සං වසිත්වා පවාරණාය සුරවරපරිවුතො ඔතරි, තදා අසීතියා
 අරහන්තකොට්ඨි සද්ධිං චතුරඤ්ඤා සන්තිපාතෙ පවාරෙසි. අයං තතියො
 සන්තිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං –

8.

“සන්තිපාතා තයො ආසුං, සොභිතස්ස මහෙසිනො;
 ඛිණ්ණසවානං විමලානං, සන්තචිත්තාන තාදිනං.

9.

“උග්ගතො නාම සො රාජා, දානං දෙනි නරුත්තමෙ;
 තම්හි දානෙ සමාගඤ්ජුං, අරහන්තා සතකොට්ඨො.

10.

“පුනාපරං පුරගණො, දෙනි දානං නරුත්තමෙ;
 තදා නවුතකොට්ඨං, දුතියො ආසි සමාගමො.

11.

“දෙවලොකෙ වසිත්වාන, යදා ඔරොහතී ජිනො;
 තදා අසීතිකොට්ඨං, තතියො ආසි සමාගමො”ති.

තදා කිර අම්භාකං බොධිසත්තො රම්මවතීනගරෙ උභතො සුජාතො ‘සුජාතො’
 නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා සොභිතස්ස භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා සරණෙසු
 පතිට්ඨාය බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස තෙමාසං මහාදානමදාසි. සොපි නං
 “අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති”ති ඛ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

12.

“අහං තෙන සමයෙන, සුජාතො නාම බ්‍රාහ්මණො;
 තදා සසාවකං බුද්ධං, අන්තපානෙන තප්පයිං.

13.

“සොපි මං බුද්ධො ඛ්‍යාකාසි, සොභිතො ලොකනායකො;
 අපරිමෙය්‍යිතො කප්පෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

14.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

15.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, භට්ඨො සංවිග්ගමානසො;
තමෙවත්ථමනුප්පත්තියා, උග්ගං ධිතිමකාසහ”න්ති.

තත්ථ තමෙවත්ථමනුප්පත්තියාති තස්ස බුද්ධත්තස්ස අනුප්පත්තිඅත්ථං, තස්ස පන සොභිතබුද්ධස්ස – “අනාගතෙ අයං ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති”ති වචනං සුත්වා “අවිතථවචනා හි බුද්ධා”ති බුද්ධත්තප්පත්තිඅත්ථන්ති අත්ථො. උග්ගන්ති තිබ්බං සොරං. ධිතින්ති විරියං. අකාසහන්ති අකාසිං අහං.

තස්ස පන සොභිතස්ස භගවතො සුධම්මං නාම නගරං අභොසි, පිතා සුධම්මො නාම රාජා, මාතා සුධම්මා නාම දෙවී, අසමො ච සුනෙන්තො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, අනොමො නාමුපට්ඨාකො, නකුලා ච සුජාතා ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, නාගරුක්ඛො බොධි, අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බබ්බං සරීරං අභොසි, නවුතිවස්සසහස්සානි ආයුප්පමාණං, මබ්ලා නාමස්ස මහාදෙවී, සීහකුමාරො නාම අනුජො, නාටකිත්ථීනං සත්තත්තිංසසහස්සානි නවවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. පාසාදෙන අභිනික්ඛමි. ජයසෙනො නාම රාජා උපට්ඨාකො. සෙනාරාමෙ කිර වසීති. තෙන වුත්තං –

16.

“සුධම්මං නාම නගරං, සුධම්මො නාම ඛත්තියො;
සුධම්මා නාම ජනිකා, සොභිතස්ස මහෙසිනො.

21.

“අසමො ච සුනෙන්තො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
අනොමො නාමුපට්ඨාකො, සොභිතස්ස මහෙසිනො.

22.

“නකුලා ච සුජාතා ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බුජ්ඣමානො ච සො බුද්ධො, නාගමුලෙ අබුජ්ඣට්ඨං.

24.

“අට්ඨපණ්ණාසරතනං, අවිවුග්ගතො මහාමුනි;
ඕභාසෙති දිසා සබ්බා, සතරංසීච උග්ගතො.

25.

“තථා සුචුල්ලං පචනං, නානාගන්ධෙහි ධූපිතං;
තථෙව තස්ස පාවචනං, සීලගන්ධෙහි ධූපිතං.

26.

“යථාපි සාගරො නාම, දස්සනෙන අතප්පියො;
තථෙව තස්ස පාවචනං, සවනෙන අතප්පියං.

27.

“නවුතිවස්සසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

28.

“ඔවාදං අනුසිට්ඨිඤ්ඤව, දත්ථාන සෙසකෙ ජනෙ;
හුතාසනොව තාපෙත්ථා, නිබ්බුතො සො සසාවකො.

29.

“සො ව බුද්ධො අසමසමො, තෙපි සාවකා බලජ්ජත්තා;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා” ති.

තත්ථ සතරංසිවාතිආදිච්චො විය, සබ්බා දිසා ඔහාසෙතීති අත්ථො. පවනන්ති මහාවනං. ධූපිතන්ති වාසිතං ගන්ධිතං. අතජ්ජියොති අතිත්තිකරො, අතිත්තිජනනො වා. තාවදෙනි තස්මිං කාලෙ, තාවතකං කාලන්ති අත්ථො. තාරෙසිති තාරසී. ඔවාදන්ති සකිං වාදො ඔවාදො නාම. අනුසිට්ඨිත්ති පුනජ්ජනං වචනං අනුසිට්ඨි නාම. සෙසකෙ ජනෙති සච්චජ්ජට්ඨෙට්ඨං අජ්ජත්තස්ස සෙසජනස්ස, සාමිඅත්ථෙ භූමිමච්චනං. හුතාසනොව තාපෙත්ථාති අග්ගි විය තජ්ජෙත්ථා. අයමෙව වා පායො, උපාදානක්ඛයා භගවා පරිනිබ්බුතොති අත්ථො. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සොහිතබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ජට්ඨො බුද්ධවංසො.

9. අනොමදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා

සොහිතබුද්ධෙ පන පරිනිබ්බුතෙ තස්ස අපරභාගෙ එකමසඬ්ඛොයාසං බුද්ධුජ්ජාදරහිතං අහොසි. අතීතෙ පන තස්මිං අසඬ්ඛොයොයො එකස්මිං කජ්ජෙ තයො බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු අනොමදස්සි, පදුමො, නාරදොති. තත්ථ අනොමදස්සි භගවා සොළස අසඬ්ඛොයානි කජ්ජසතසහස්සඤ්ඤව පාරමියො පුරෙත්ථා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්ථා දෙවෙහි අභියාචිතො තතො චචිත්ථා චන්දවතියං නාම රාජධානියං යසවා නාමස්ස රඤ්ඤො කුලෙ සමුස්සිතවාරුපයොධරාය යසොධරාය නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. අනොමදස්සිකුමාරෙ කිර යසොධරාය දෙවියා කුච්ඡිගතෙ තස්ස පුඤ්ඤජ්ජහාවෙන පහා අසිතිහත්ථජ්ජමාණං යානං ඵරිත්ථා අට්ඨාසි. චන්දසුරියජ්ජහාහි අනභිභවනීයාව අහොසි. සා දසන්තං මාසානං අච්චයෙන බොධිසත්තං සුවන්දනුයානෙ විජායි. පාටිභාරියානි හෙට්ඨා චුත්තනායානෙව.

නාමග්ගහණදිවසෙ පනස්ස නාමං ගණ්හන්තා, යස්මා ජාතියං ආකාසනො සත්ත රතනානි පතිංසු, තස්මා අනොමානං රතනානං උජ්ජත්තිහෙතුභූතත්තා

“අනොමදස්සි” ති නාමමකංසු. සො අනුක්කමෙන වුද්ධිප්පත්තො දිබ්බෙනි කාමගුණෙනි පරිවාරියමානො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අප්ඤ්ඤාපසාදං. තස්ස කිර සිරි උපසිරි සිරිවඩ්ඪොති තයො පාසාදා අහෙසුං. සිරිමාදෙවිප්පමුඛානි තෙව්සති ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. සො සිරිමාය දෙවියා උපවාණෙන නාම පුත්තෙ ජාතෙ චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සිව්කායානෙන මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං තිස්සො ජනකොට්ඨො අනුපබ්බජිංසු.

තෙනි පරිවුතො මහාපුරිසො දස මාසෙ පධානවරියං වරි. තතො විසාබ්භුණ්ණමාය අනුපමබ්‍රාහ්මණගාමෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා අනුපමසෙට්ඨිධිතාය දිත්තං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාචිහාරං විනිනාමෙත්වා අනොමනාමාජීවකෙන දිත්තා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා අප්පුනරුක්ඛබ්බොධිං පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨත්තිංසහත්ථවිත්ථං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා චතුරඨගවීරියං අධිට්ඨාය පල්ලඬ්ඤං ආභුජිත්වා සමාරං මාරබලං විද්ධංසෙත්වා තිසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජා උප්පාදෙත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා” ති උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං –

1.

“සොහිතස්ස අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;
අනොමදස්සි අමිතයසො, තෙජස්සි දුරතික්කමො.

2.

“සො ඡෙත්වා බන්ධනං සබ්බං, විද්ධංසෙත්වා තයො භවෙ;
අනිවත්තිගමනං මග්ගං, දෙසෙසි දෙවමානුසෙ.

3.

“සාගරොව අසඬ්ඛොහො, පබ්බතොව දුරාසදො;
ආකාසොව අනන්තො සො, සාලරාජාව ඵුල්ලිතො.

4.

“දස්සනෙනපි තං බුද්ධං, තොසිතා භොන්ති පාණිනො;
බ්‍යාහරන්තං ගිරං සුත්වා, අමතං පාපුණන්ති තෙ” ති.

තත්ථ අනොමදස්සිති අනුපමදස්සනො, අමිතදස්සනො වා. අමිතයසොති අමිතපරිවාරො, අමිතකිත්ති වා. තෙජස්සිති සීලසමාධිපඤ්ඤාතෙජෙන සමන්තාගතො. දුරතික්කමොති දුප්පධංසියො, අඤ්ඤාත දෙවෙන වා මාරෙන වා කෙනවි වා අතික්කම්තුං අසක්කුණෙය්‍යානි අත්ථො. සො ඡෙත්වා බන්ධනං සබ්බන්ති සබ්බං දසවධං සංයොජනං ඡින්දිත්වා. විද්ධංසෙත්වා තයො භවෙති තිහවුපගං කම්මං කම්මක්ඛයකරඤ්ඤාණෙන විද්ධංසෙත්වා, අභාවං කත්වාති අත්ථො. අනිවත්තිගමනං මග්ගන්ති නිවත්තියා පවත්තියා පටිපක්ඛභූතං නිබ්බානං. අනිවත්තිති වුව්වති, තං අනිවත්තිං ගච්ඡති අනෙතානි අනිවත්තිගමනො. තං අනිවත්තිගමනං අට්ඨඬ්ඨිකං මග්ගං දෙසෙසිති අත්ථො. “දස්සෙති” තිපි පාඨො,

සොයෙවත්මො. දෙවමානුසෙති දෙවමනුස්සානං, සාමිඅත්මෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං.

අසඬබොහොති බොහෙතුං වාලෙතුං අසක්කුණෙයොති අක්බොහියො. යථා හි සමුද්දො චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරො අනෙකයොජනසහස්සභූතාවාසො අක්බොහියො, එවං අක්බොහියොති අත්මො. ආකාසොව අනන්තොති යථා පන ආකාසස්ස අන්තො නත්ථී, අථ බො අනන්තො අප්පමෙයොයා අපාරො, එවං හගවාපි බුද්ධගුණෙහි අනන්තො අප්පමෙයොයා අපාරො. සොති සො හගවා. සාලරාජාව ඵුල්ලිතොති සබ්බලක්ඛණානුඛාසඤ්ජනසමලඬිකතසරීරත්තා සුඵල්ලිතසාලරාජා විය සොහතීති අත්මො. දස්සනෙනපි තං බුද්ධන්ති තස්ස බුද්ධස්ස දස්සනෙනාපීති අත්මො. ඊදිසෙසුපි සාමිවචනං පසුප්පන්ති සද්දසත්ථවිදු. තොසිතාති පරිතොසිතා පිණිතා. ඛ්‍යාහරන්තන්ති ඛ්‍යාහරන්තස්ස, සාමිඅත්මෙ උපයොගවචනං. අමතන්ති නිබ්බානං. පාපුණන්තිති අධිගච්ඡන්ති. තෙති යෙ තස්ස ගිරං ධම්මදෙසනං සුණන්ති, තෙ අමතං පාපුණන්තිති අත්මො.

හගවා පන බොධිමුලෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුනා ආයාවිතො ධම්මදෙසනාය බුද්ධවක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙන්තො අත්තනා සහ පබ්බජිතෙ තිකොට්ඨසඬ්ඛෙ ජනෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ දිස්වා – “කත්ථ නු බො තෙ එතරහි විහරන්ති” ති උපධාරෙන්තො සුභවතීනගරෙ සුදස්සනුයානෙ විහරන්තෙ දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා සුදස්සනුයානෙ ඔතරි. සො තෙහි පරිවුතො සදෙවමනුස්සාය පරිසාය මජ්ඣෙ ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තත්ථ කොට්ඨසනානං පට්ඨානිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

“ධම්මානිසමයො තස්ස, ඉද්ධො ජීතො තදා අහු;
කොට්ඨසනාති අභිසම්භු, පට්ඨමෙ ධම්මදෙසනෙ” ති.

තත්ථ ජීතොති ථානිප්පත්තො බාහුපඤ්ඤවසෙන. කොට්ඨසනාතීති කොට්ඨං සනාති කොට්ඨසනාති. “කොට්ඨසනයො” තිපි පාඨො, තස්ස සතකොට්ඨයොති අත්මො.

අථාපරෙන සමයෙන ඔසධීනගරද්වාරෙ අසනරුක්ඛමුලෙ යමකපාටිභාරියං කත්වා අසුරෙහි දුරහිභවතෙ තාවතිංසභවතෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං නිසින්තො තෙමාසං අභිධම්මවස්සං වස්සාපයි. තදා අසීතිදෙවතාකොට්ඨයො අභිසම්භු. තෙන වුත්තං –

6.

“තතො පරං අභිසමයෙ, වස්සන්තෙ ධම්මවුට්ඨියො;
අසීතිකොට්ඨයොනිසම්භු, දුතියෙ ධම්මදෙසනෙ” ති.

තත්ථ වස්සන්තෙති බුද්ධමහාමෙසෙ වස්සන්තෙ. ධම්මවුට්ඨියොති ධම්මකථාවස්සවුට්ඨියො.

තනො අපරෙන සමයෙන මඬිගලපඤ්ඤානිද්දෙසෙ අට්ඨසත්තති කොටියො අභිසම්ඥාසු. සො තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං -

7.

“තනො පරමිපි වස්සන්තෙ, තප්පයන්තෙ ච පාණිනං;
අට්ඨසත්තතිකොටීනං, තතියාභිසමයො අහු”ති.

තත්ථ වස්සන්තෙති ධම්මකථාසලිලධාරං වස්සන්තෙ. තප්පයන්තෙති ධම්මාමතවස්සෙන තප්පයන්තෙ, තප්පනං කරොන්තෙ භගවතීති අත්ථො.

අනොමදස්සිස්සපි භගවතො තයො සාවකසන්නිපාතා අහෙසුං. තත්ථ සොරෙය්‍යනගරෙ ඉසිදත්තස්ස රඤ්ඤො ධම්මෙ දෙසියමානෙ පසිදිත්වා එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං අට්ඨන්තං අරහත්තසතසහස්සානං මජ්ඣෙකෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං පට්ඨමො සන්නිපාතො අහොසි. රාධවතීනගරෙ සුන්දරින්ධරස්ස නාම රඤ්ඤො ධම්මෙ දෙසියමානෙ එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං සත්තන්තං අරහත්තසතසහස්සානං මජ්ඣෙකෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන සොරෙය්‍යනගරෙයෙව සොරෙය්‍යරඤ්ඤො සහ එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං ඡන්තං අරහත්තසතසහස්සානං මජ්ඣෙකෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං -

8.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, තස්සාපි ච මහෙසිනො;
අභිඤ්ඤාබලප්පත්තානං, පුප්ඵිතානං විමුත්තියා.

9.

“අට්ඨසතසහස්සානං, සන්නිපාතො තදා අහු;
පහීනමදමොභානං, සත්තචිත්තාන තාදිනං.

10.

“සත්තසතසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො;
අනඬිගණානං විරජානං, උපසන්නාන තාදිනං.

11.

“ඡන්තං සතසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො;
අභිඤ්ඤාබලප්පත්තානං, නිබ්බුතානං තපස්සින”න්ති.

තත්ථ තස්සාපි ච මහෙසිනොති තස්ස මහෙසිනො අනොමදස්සිස්සාපි. “තස්සාපි ද්විපදුත්තමො”තිපි පාඨො, තස්සාපි ද්විපදුත්තමස්සාති අත්ථො. ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො ගහෙතබ්බං. අභිඤ්ඤාබලප්පත්තානන්ති අභිඤ්ඤානං බලප්පත්තානං, විණ්ණවසිතාය බිජ්ජනිසන්නිභාවෙන අභිඤ්ඤාසු

ඊරහාවජ්ජත්තානන්ති අත්ථො. පුජ්ථිතානන්ති සබ්බථාලිච්ඡල්ලභාවෙන අතිවිය
සොහග්ගජ්ජත්තානං. විමුක්තියාති අරහත්තඵලවිමුක්තියා.

අනඛගණානන්ති ඵත්ථ අයං අඛගණං-සද්දො කත්ථවි කිලෙසෙසු දිස්සති. යථාහ
– “තත්ථ කතමානි තීණි අඛගණානි? රාගො අඛගණං දොසො අඛගණං මොහො
අඛගණං”න්ති (විහ. 924). “පාපකානං බො ඵතං, ආවුසො, අකුසලානං
ඉච්ඡාවචරානං අධිවචනං යදිදං අඛගණං”න්ති (ම. නි. 1.60). කත්ථවි කිස්මිඤ්චි
මලෙ? යථාහ – “තස්සෙව රජස්ස වා අඛගණස්ස වා පහානාය වායමති”ති (ම. නි.
1.184). කත්ථවි තථාරූපෙ භූමිභාගෙ “වෙතියඛගණං බොධියඛගණං
රාජඛගණං”න්ති. ඉධ පන කිලෙසෙසු දට්ඨබ්බො. තස්මා නික්කිලෙසානන්ති
අත්ථො (ම. නි. අට්ඨ. 1.57). චිරජානන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. තපස්සිනන්ති
කිලෙසක්ඛයකරො අරියමග්ගසංඛාරො තපො යෙසං අත්ථි තෙ තපස්සිනො,
තෙසං තපස්සිනං, බිණාසවානන්ති අත්ථො.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො ඵකො මහෙසක්ඛො යක්ඛසෙනාපති අහොසි
මහිද්ධිකො මහානුභාවො අනෙකකොට්ඨසහසස්සානං යක්ඛානං අධිපති. සො
“බුද්ධො ලොකෙ උජ්ජන්තො”ති සුත්වා ආගන්ත්වා පරමරුචිරදස්සනං
සත්තරතනමයං අභිරුචිරරජනිකරමණ්ඩලසදිසං මණ්ඩපං නිමිමිනිත්වා තත්ථ
සත්තාහං මහාදානං බුද්ධජ්ජමස්ස සඬ්ඝස්ස අදාසි. අථ නං භගවා
භත්තානුමොදනසමයෙ “අනාගතෙ කජ්ජසතසහස්සාධිකෙ ඵකස්මිං අසඬ්ඛොයො
අතික්කන්තෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති”ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

12.

“අහං තෙන සමයෙන, යක්ඛො ආසිං මහිද්ධිකො;
නෙකානං යක්ඛකොට්ඨං, වසවත්තිමිහි ඉස්සරො.

13.

“තදාපි තං බුද්ධවරං, උපගන්ත්වා මහෙසිනං;
අන්තපානෙන තජ්ජෙසිං, සසඬ්ඝං ලොකනායකං.

14.

“සොපි මං තදා බ්‍යාකාසි, විසුද්ධනායකො මුනි;
අපරිමෙය්‍යිතො කජ්ජෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

15.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

16.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, භට්ඨො සංවිග්ගමානසො;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපූරියා”ති.

තත්ථ උත්තරිං චතමධිට්ඨාසිත්ති පාරමිපුරණත්ථාය භියොපි දළ්භතරං
පරක්කමමකාසිති අත්ථො.

තස්ස පන අනොමදස්සිස්ස භගවතො චන්දවතී නාම නගරං අභොසි, යසවා
නාම රාජා පිතා, යසොධරා නාම මාතා, නිසභො ච අනොමො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා,
චරුණො නාමුපට්ඨාකො, සුන්දරී ච සුමනා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, අජ්ජනරුක්ඛො
ඛොධි, සරීරං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අභොසි, චස්සසතසහස්සං ආයු, සිරිමා
නාම අග්ගමහෙසී, උපවාණො නාමස්ස පුත්තො, දසවස්සසහස්සානි අගාරං
අජ්ඣාවසි. සො සිව්කායානෙන නික්ඛමී. සිව්කායානෙන ගමනං පන
සොභිතබුද්ධවංසවණ්ණනාය පාසාදගමනෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ධම්මකො
නාම රාජා උපට්ඨාකො. ධම්මාරාමෙ කිර භගවා විහාසිති. තෙන වුත්තං –

17.

“නගරං චන්දවතී නාම, යසවා නාම ඛත්තියො;
මාතා යසොධරා නාම, අනොමදස්සිස්ස සත්ථුනො.

22.

“නිසභො ච අනොමො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
චරුණො නාමුපට්ඨාකො, අනොමදස්සිස්ස සත්ථුනො.

23.

“සුන්දරී ච සුමනා ච, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
ඛොධි තස්ස භගවතො, අජ්ජනොති පවුච්චති.

25.

“අට්ඨපණ්ණාසරතනං, අවිචුග්ගතො මහාමුනි;
පහා නිද්ධාවතී තස්ස, සතරංසීව උග්ගතො.

26.

“චස්සසතසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

27.

“සුපුජ්ජිතං පාවචනං, අරහත්තෙහි තාදිහි;
වීතරාගෙහි විමලෙහි, සොභිත්ථ ජිනසාසනං.

28.

“සො ච සත්ථා අමිතයසො, යුගානි තානි අතුලියානි;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ පහා නිද්ධාවතීති තස්ස සරිරතො පහා නික්ඛමති. සරිරප්පහා පනස්ස නිව්වකාලං ද්වාදසයොජනප්පමාණං පදෙසං ඵරිත්වා තිට්ඨති. යුගානි තානීති අග්ගසාවකයුගාදීනි යුගලානි. සබ්බං තමන්තරහිතන්ති චුත්තප්පකාරං සබ්බමිපි අනිව්වමුඛං පට්ඨං විනට්ඨන්ති අත්ථො. “නනු රිත්තකමෙව සඬබාරා” තිපි පායො, තස්ස නනු රිත්තකා තුව්ඡකායෙව සබ්බෙ සඬබාරාති අත්ථො. ම-කාරො පදසන්ධිකරො. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ඉමස්ස පන අනොමදස්සිස්ස හගවතො සන්තිකෙ සාරිපුත්තො ව මහාමොග්ගල්ලානො වාති ඉමෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා අග්ගසාවකභාවත්ථාය පණ්ඩානමකංසු. ඉමෙසං පන ථෙරානං වත්ථු චෙත්ථ කථෙතබ්බං. මයා ගන්ථවිත්ථාරහයෙන න උද්ධටන්ති.

අනොමදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සත්තමො බුද්ධවංසො.

10. පදුමබුද්ධවංසවණ්ණනා

අනොමදස්සිස්ස පන හගවතො අපරභාගෙ වස්සසතසහස්සායුකා මනුස්සා අනුක්කමෙන පරිභායිත්වා දසවස්සායුකා හුත්වා පුන අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අසඬබොය්‍යායුකා හුත්වා පුන පරිභායමානා වස්සසතසහස්සායුකා අහෙසුං. තථා පදුමො නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජී. සොපි පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො වට්ඨත්වා වම්පකනගරෙ අසමස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ රුපාදීහි අසමාය අසමාය නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පට්ඨන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්තං මාසානං අව්චයෙන වම්පකුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමී. ජාතෙ පන කුමාරෙ ආකාසතො සකලජම්බුදීපෙ සමුද්දපරියන්තෙ පදුමවස්සං නිපති. තෙනස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ නාමං ගණ්හන්තා නෙමිත්තකා ව ඤාතකා ව “මහාපදුමකුමාරො” ත්වෙව නාමමකංසු. සො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචසී. නන්දත්තර-වසුත්තර-යසුත්තරානාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. උත්තරාදෙවිජ්ජමුඛානි තෙත්තිංස ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං.

අථ මහාසත්තො උත්තරාය නාම මහාදෙවියා රම්මකුමාරෙ නාම උප්පන්තෙ චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා ආජඤ්ඤරථෙන මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමී. තං පබ්බජන්තං ඵකා පුරිසකොට්ඨි අනුපබ්බජී. සො තෙහි පරිවුතො අට්ඨ මාසෙ පධානවරියං වරිත්වා විසාබපුණ්ණමාය ධඤ්ඤවතීනගරෙ සුධඤ්ඤසෙට්ඨිස්ස ධිතාය ධඤ්ඤවතියා නාම දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා මහාසාලවනෙ දිවාච්ඡාරං විතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ තිත්ථකාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා මහාසොණබොධිං උපසඬකමිත්වා අට්ඨන්තිංසහත්ථවිත්ථනං තිණසන්ථරකං පඤ්ඤපෙත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා චතුරඬිගචිරියං අධිට්ඨාය මාරබලං විධමිත්වා තීසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා” ති (ධ. ප. 153-154) උදානං.

උදානෙන්වා සත්තසත්තාහං බොධිසම්පෙයෙව චිතිනාමෙන්වා බ්‍රහ්මනො ආයාවනං
අධිවාසෙන්වා ධම්මදෙසනාය භාජනභූතෙ පුග්ගලෙ උපපරික්ඛන්තො අත්තනා සහ
පබ්බජිතෙ කොට්ඨඨිකෙ භික්ඛු දිස්වා තඨ්ඛණ්ණෙයෙව අනිලපථෙන ගන්ත්වා
ධඤ්ඤවතීනගරසම්පෙ ධනඤ්ජය්‍යානෙ ඔතරිත්වා තෙහි පරිවුතො තෙසං මජ්ඣෙ
ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා කොට්ඨිකානං අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං -

1.

“අනොමදස්සිස්ස අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;
පදුමො නාම නාමෙන, අසමො අප්පටිපුග්ගලො.

2.

“තස්සාපි අසමං සීලං, සමාධිපි අනන්තකො;
අසඬ්ඛෙය්‍යාං ඤාණවරං, විමුක්තිපි අනුපමා.

3.

“තස්සාපි අතුලතෙජස්ස, ධම්මවක්කප්පවත්තනෙ;
අභිසමයා තයො ආසුං, මහාතමපවාහනා’ති.

තත්ථ අසමං සීලන්ති අඤ්ඤෙසං සීලෙන අසදිසං, උත්තමං සෙට්ඨන්ති
අත්ථො. සමාධිපි අනන්තකොති සමාධිපි අප්පමෙය්‍යො, තස්ස අනන්තභාවො
ලොකවිචරණයමකපාටිභාරියාදීසු දට්ඨබ්බො. ඤාණවරන්ති සබ්බඤ්ඤාඤාණං,
අසාධාරණඤාණානි වා. විමුක්තිපිති අරහත්තඵලවිමුක්තිපි භගවතො. අනුපමාති
උපමාවිරහිතා. අතුලතෙජස්සාති අතුලඤාණතෙජස්ස. “අතුලඤාණතෙජා’තිපි
පාඨො. තස්ස “තයො අභිසමයා’ති ඉමිනා උත්තරපදෙන සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො.
මහාතමපවාහනාති මහාමොහවිනාසකා, මොහන්ධකාරවිද්ධංසකාති අත්ථො.

අථාපරෙන සමයෙන පදුමො භගවා අත්තනො කනිට්ඨභාතරං සාලකුමාරඤ්ච
උපසාලකුමාරඤ්ච ඤාතිසමාගමෙ සපරිවාරෙ පබ්බාසෙන්වා තෙසං ධම්මං
දෙසෙන්තො නවුති කොට්ඨො ධම්මාමතං පායෙසි. යදා පන රම්මත්ථෙරස්ස ධම්මං
දෙසෙසි, තදා අසීතිකොට්ඨං තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං -

4.

“පඨමාභිසමයෙ බුද්ධො, කොට්ඨතමබ්බොධි;
දුතියාභිසමයෙ ධිරො, නවුතිකොට්ඨබ්බොධි.

5.

“යදා ව පදුමො බුද්ධො, ඔවදී සකමත්‍රජං;
තදා අසීතිකොට්ඨං, තතියාභිසමයො අහු’ති.

යදා පන සුභාවිතත්තො නාම රාජා පද්මස්ස බුද්ධස්ස බුද්ධපද්මවදනස්ස සන්තිකෙ කොට්ඨසතසහස්සපරිවාරො එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතො, තස්මිං සන්තිපාතෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පන පඨමො සන්තිපාතො අහොසි.

අථාපරෙන සමයෙන මහාපද්මො මුනිවසහො උසහසමගති උසභවතීනගරං උපනිස්සාය වස්සං උපගඤ්ඡි. නගරවාසිනො මනුස්සා භගවත්තං දස්සනකාමා උපසඬකම්භු. තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙසි. තත්ථ ව බහවො මනුස්සා පසන්නචිත්තා පබ්බජිංසු. තතො දසබලො තෙහි ව අඤ්ඤෙහි ව තීහි භික්ඛුසතසහස්සෙහි සද්ධිං විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසි. සො දුතියො සන්තිපාතො අහොසි. යෙ පන තත්ථ න පබ්බජිංසු, තෙ කථිනානිසංසං සුත්වා පාටිපදෙ පඤ්චස්ස මාසෙස්ස පඤ්චානිසංසදායකං කථිනචීවරමදංසු. තතො තං භික්ඛු ධම්මසෙනාපතිං අග්ගසාවකං විසාලමතිං සාලත්ථෙරං කථිනත්ථාරත්ථං යාචිත්වා කථිනචීවරං තස්සාදංසු. ථෙරස්ස කථිනචීවරෙ කයිරමානෙ භික්ඛු සිබ්බනෙ සභායකා අහෙස්සු. පද්මො පන සම්මාසම්බුද්ධො සුවිච්ඡිද්දෙ සුත්තානි ආවුනිත්වා අදාසි. නිට්ඨිතෙ පන චීවරෙ භගවා තීහි භික්ඛුසතසහස්සෙහි වාරිකං පක්කාමි.

අථාපරෙන සමයෙන සිභවික්කත්තගාමී පුරිසසිහො විය බුද්ධසිහො ගොසිඬගසාලවනසදිසෙ පරමසුරහිකුසුමඵලභාරවිනමිතසාඛාවිටපෙ විමලකමලකුචලයසමලඬකතෙ සිසිරමධුරවාරිවාහෙන පරිපූරිතෙ රුරු-චමර-සිභ-බ්‍යංගි-අජ-භය-ගවය-මහිංසාදි විවිධමිගගණවිවරිතෙ සුරහිකුසුමගන්ධාවබ්බද්ධහදයාහි හමරමධුකරයුවතීහි අනුභූතප්පවාරාහි සමන්තතො ගුම්බගුම්බායමානෙ ඵලරසපමුදිතහදයාහි කාකලිසදිසමධුරවිරුතාහි කොකිලවධුහි උපගීයමානෙ පරමරමණියෙ විචිත්තෙ විජනෙ යොගානුකූලෙ පවනෙ වස්සාවාසමුපගඤ්ඡි. තස්මිං විහරන්තං සපරිවාරකං දසබලං තථාගතං ධම්මරාජං බුද්ධසිරියා විරොචමානං දිස්වා මනුස්සා තස්ස ධම්මං සුත්වා පසිදිත්වා එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිංසු. තදා ද්විති භික්ඛුසතසහස්සෙහි පරිවුතො පවාරෙසි. සො තතියො සන්තිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං -

6. “සන්තිපාතා තයො ආසුං, පද්මස්ස මහෙසිනො;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො.

7. “කථිනත්ථාරසමයෙ, උප්පන්නෙ කථිනචීවරෙ;
ධම්මසෙනාපතිත්ථාය, භික්ඛු සිබ්බිංසු චීවරං.

8. “තදා තෙ විමලා භික්ඛු, ඡළහිඤ්ඤා මහිද්ධිකා;
තීණි සතසහස්සානි, සමිංසු අපරාජිතා.

9.

“පුනාපරං සො නරාසභො, පවනෙ වාසං උපාගමි;
තදා සමාගමො ආසි, ද්විත්තං සතසහස්සින” න්ති.

තත්ථ කථිනත්ථාරසමයෙති කථිනවීචරත්ථරණසමයෙ.
ධම්මසෙනාපතිත්ථායාති ධම්මසෙනාපතිසාලත්ථෙරත්ථං. අපරාජිතාති න පරාජිතා,
විහත්තිලොපො දට්ඨබ්බො. සොති සො මහාපදුමො. පවනෙති මහාවනෙ. වාසන්ති
වස්සාවාසං. උපාගමීති උපාගතො. ද්විත්තං සතසහස්සිනන්ති ද්විත්තං
සතසහස්සානං. “තදා ආසි සමාගමො” තිපි පාඨො යදි අත්ථි සුන්දරො භවෙය්‍ය.

තදා තථාගතෙ තස්මිං චනසණ්ඛෙව වසන්තෙ අම්භාකං බොධිසත්තො සීහො
හුත්වා සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නං දිස්වා පසන්නචිත්තො
හුත්වා පදක්ඛිණං කත්වා සඤ්ජාතපිතිසොමනස්සො තික්ඛන්තුං සීහනාදං නදිත්වා
සත්තාහං බුද්ධාරම්මණං පීතිං අවිජහිත්වා පීතිසුබ්බෙනෙව ගොචරාය අපක්කමිත්වා
ජීවිතපරිච්චාගං කත්වා පයිරුපාසමානො අට්ඨාසි. අථ සත්ථා තස්ස සත්තාහස්ස
අවචයෙන නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨාය නරසීහො සීහං ඔලොකෙත්වා –
“හික්ඛුසඬ්ඝෙපිස්ස චිත්තජ්ජසාදො භොතුති සඬ්ඝො ආගච්ඡතු” ති චිත්තෙසි.
අනෙකකොට්ඨික්ඛු තාවදෙව ආගඤ්ජිංසු. සීහො සඬ්ඝෙපි චිත්තං පසාදෙසි. අථ
සත්ථා තස්ස චිත්තං ඔලොකෙත්වා – “අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො
භවිස්සති” ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

10.

“අහං තෙන සමයෙන, සීහො ආසිං මිගාධිභු;
පවිචෙකමනුබුහන්තං, පවනෙ අද්දසං ඡිනං.

11.

“චන්දිත්වා සිරසා පාදෙ, කත්වාන තං පදක්ඛිණං;
තික්ඛන්තුං අහිනාදිත්වා, සත්තාහං ඡිනමුපට්ඨහං.

12.

“සත්තාහං වරසමාපත්තියා, වුට්ඨහිත්වා තථාගතො;
මනසා චිත්තයිත්වාන, කොට්ඨික්ඛු සමානයි.

13.

“තදාපි සො මහාවීරො, තෙසං මජ්ඣෙ වියාකරි;
අපරිමෙය්‍යිතො කජ්ජෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

14.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

15.

“තස්සාපි චචනං සුත්වා, හියෙය්‍යා චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං චතමධිට්ඨාසිං, දසපාරම්පුරියා” ති.

තත්ථ පච්චෙකමනුබ්බන්තන්ති නිරොධසමාපත්තිං සමාපන්නන්ති අත්ථො.
 පදක්ඛිණන්ති තික්ඛන්තුං පදක්ඛිණං කත්වා. අභිනාදිත්වාති තික්ඛන්තුං සිහනාදං
 නදිත්වා. උපට්ඨහන්ති උපට්ඨහිං. අයමෙව වා පායො. වරසමාපත්තියාති
 නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨහිත්වා. මනසා චිත්තයිත්වානාති “සබ්බෙපි හික්ඛු ඉධ
 ආගච්ඡන්තු”ති මනසාව චිත්තෙත්වා. සමානයිති සමාහරි.

තස්ස පන පදුමස්ස භගවතො චම්පකං නාම නගරං අහොසි. අසමො නාම රාජා
 පිතා අහොසි, මාතාපි තස්ස අසමා නාම, සාලො ච උපසාලො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා,
 වරුණො නාමුපට්ඨාකො, රාධා ච සුරාධා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, මහාසොණරුක්ඛො
 බොධි, අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං සරීරං, ආයු වස්සසතසහස්සං අහොසි, රූපාදීහි
 ගුණෙහි අනුත්තරා උත්තරා නාමස්ස අග්ගමහෙසි, රම්මකුමාරො නාමස්ස
 අතිරම්මො තනායො අහොසි. තෙන වුත්තං —

16.

“චම්පකං නාම නගරං, අසමො නාම ඛත්තියො;
 අසමා නාම ජනිකා, පදුමස්ස මහෙසිනො.

21.

“සාලො ච උපසාලො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
 වරුණො නාමුපට්ඨාකො, පදුමස්ස මහෙසිනො.

22.

“රාධා වෙව සුරාධා ච, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
 බොධි තස්ස භගවතො, මහාසොණොති වුච්චති.

24.

“අට්ඨපණ්ණාසරතනං, අච්චුග්ගතො මහාමුනි;
 පහා නිද්ධාවතී තස්ස, අසමා සබ්බතො දිසා.

25.

“චන්දප්පහා සුරියප්පහා, රතනග්ගිමණිප්පහා;
 සබ්බාපි තා හතා භොන්ති, පත්වා ජිනපභුත්තමං.

26.

“වස්සසතසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
 තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

27.

“පරිපක්කමානසෙ සත්තෙ, බොධයිත්වා අසෙසතො;
 සෙසකෙ අනුසාසිත්වා, නිබ්බුතො සො සසාවකො.

28.

“උරගොව තවං ජිණ්ණං, වද්ධපත්තංව පාදපො;
ජහිත්වා සබ්බසංඛාරො, නිබ්බූතො සො යථා සිඛි”ති.

තත්ථ රතනග්ගිමණිජපභාති රතනජපභා ව අග්ගිජපභා ව මණිජපභා ව. හතාති
අභිභූතා. ජිනපභූත්තමන්ති ජිනස්ස සරිරජපභං උත්තමං පත්වා හතාති අත්ථො.
පරිපක්කමානසෙනි පරිපක්කිත්ථියො වෙනෙයාසත්තෙ. වද්ධපත්තන්ති
පුරාණපත්තං. පාදපො වාති පාදපො විය. සබ්බසංඛාරොති සබ්බෙපි
අජ්ඣත්තිකඛාහිරො සංඛාරො. “හිත්වා සබ්බසංඛාර”න්තිපි පාඨො,
සොයෙවත්ථො. යථා සිඛිති අග්ගි විය නිරූපාදානො නිබ්බූතිං සුගතො ගතොති.
සෙසමෙත්ථ ගාථාසු හෙට්ඨා චුත්තනයත්තා උත්තානමෙවාති.

පද්මබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො අට්ඨමො බුද්ධවංසො.

11. නාරදබුද්ධවංසවණ්ණනා

පද්මබුද්ධො පන පරිනිබ්බූතෙ තස්ස සාසනෙ ව අන්තරහිතෙ
වස්සසතසහස්සායුකා මනුස්සා අනුක්කමෙන පරිභායමානා දසවස්සායුකා අහෙසුං.
පුන වඩ්ඪිත්වා අසංඛොයායුකා හුත්වා පරිභායමානා නචුතිවස්සසහස්සායුකා
අහෙසුං. තදා දසබ්ලධරො තෙවිජ්ජො චතුචෙසාරජ්ජවිසාරදො විමුත්තිසාරදො
නාරදො නාම නරසත්තුත්තමො සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සො චත්තාරි
අසංඛොයායාති කජ්ජසතසහස්සඤ්ච පාරමිසො පුරෙත්වා තුසිතභවනෙ
නිබ්බත්තිත්වා තතො චචිත්වා ධඤ්ඤවතී නාම නගරෙ සකචිරියවිජිතවාසුදෙවස්ස
සුදෙවස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ අග්ගමහෙසියා නිරූපමාය අනොමාය නාම දෙවියා
කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්තං මාසානං අව්වයෙන
ධනඤ්ජයුයානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. නාමග්ගහණදිවසෙ පන නාමකරණෙ
කයිරමානෙ සකලජම්බුදිපෙ මනුස්සානං උපහොගක්ඛමාති අනුරූපාති ආභරණාති
ආකාසනො කජ්ජරුක්ඛාදිහි පතිංසු. තෙනස්ස නරානං අරභාති ආභරණාති අදාසිති
“නාරදො”ති නාමං අකංසු.

සො නවවස්සසහස්සාති අගාරමජ්ඣෙකෙ වසී. විජිතො විජිතාචී විජිතාහිරාමොති
තිණ්ණං උතුනං අනුච්ඡවිකා තයො පාසාදා අහෙසුං. තස්ස නාරදකුමාරස්ස
කුලසීලාචාරරූපසම්පන්නං මනොනුකූලං විජිතසෙනං නාම අතිවිය ධඤ්ඤං
ඛත්තියකඤ්ඤං අග්ගමහෙසිං අකංසු. තං ආදිං කත්වා වීසතිසහස්සාධිකං ඉත්ථිතං
සතසහස්සං අහොසි. තස්සා විජිතසෙනාය දෙවියා සබ්බලොකානන්දකරෙ
නන්දුත්තරකුමාරෙ නාම ජාතෙ සො චත්තාරි නිමිත්තාති දිස්වා චතුරච්ඡිනියා
මහතියා සෙනාය පරිවුතො නානාචිරාගතනුවරවසනතිවසනො
ආමුක්කමුත්තාභාරමණිකුණ්ඩලො වරකෙයුරමකුටකටකධරො
පරමසුරහිගන්ධකුසුමසමලඬිකතො පදසාව උයානං ගන්ත්වා සබ්බාභරණාති

ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩාගාරිකස්ස හත්ථෙ දත්වා සයමෙව
 විමලනීලකුචලයදලසදිසෙනාතිනිසිතෙනාසිනා පරමරුවිරතනවිචිත්තං
 සකෙසමකුටං ඡිත්තදිත්වා ගගනතලෙ බිපි. තං සක්කො දෙවරාජා
 සුවණ්ණවඩකොටකෙන පටිග්ගහෙත්වා තාවතිංසහවනං නෙත්වා තියොජනුබ්බෙධං
 සිනෙරුමුද්ධනි සත්තරතනමයං චෙතියං අකාසි.

මහාපුරිසො පන දෙවදත්තානි කාසායානි වත්ථානි පරිදහිත්වා තත්ථෙව
 උය්‍යානෙ පබ්බජි. පුරිසසතසහස්සා ච තං අනුපබ්බජිංසු. සො සත්තාහං තත්ථෙව
 පධානවරියං චරිත්වා විසාබ්‍රහ්මණ්ණමාය විජිතසෙනාය අග්ගමහෙසියා දිත්තං පායාසං
 පරිභුඤ්ජිත්වා තත්ථෙව උය්‍යානෙ දිවාචිහාරං කත්වා සුදස්සනුය්‍යානපාලෙන දිත්තා
 අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා මහාසොණබොධිං පදක්ඛිණං කත්වා
 අට්ඨපණ්ණාසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා නිසිදිත්වා මාරබලං
 විධම්ත්වා තිසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජා උප්පාදෙත්වා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං
 පටිවිජ්ඣිත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා” ති උදානං
 උදානෙත්වා සත්තසත්තාහානි විනිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මනො යාවිතො පටිඤ්ඤං දත්වා
 ධනඤ්ජය්‍යානෙ අත්තනා සහ පබ්බජිතෙහි සතසහස්සහික්ඛුහි පරිවුතො තත්ථ
 ධම්මවක්කං පචත්තෙසි. තදා කොට්ඨසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන
 වුත්තං –

1. “පදුමස්ස අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;
 නාරදො නාම නාමෙන, අසමො අප්පටිපුග්ගලො.
2. “සො බුද්ධො චක්කවත්තිස්ස, ජෙට්ඨො දග්ගඔරසො;
 ආමුක්කමාලාහරණො, උය්‍යානං උපසඬ්ඨකම්.
3. “තත්ථාසි රුක්ඛො යසවිපුලො, අභිරූපො බ්‍රහ්මා සුවි;
 තමජ්ඣපත්වා උපනිසිදි, මහාසොණස්ස හෙට්ඨතො.
4. “තත්ථ ඤාණවරුප්පජ්ජි, අනන්තං චජිරූපමං;
 තෙන විචිති සඬ්ඛාරෙ, උක්කුජ්ජමචකුජ්ජකං.
5. “තත්ථ සබ්බකිලෙසානි, අසෙසමහිවාහයි;
 පාපුණි කෙවලං බොධිං, බුද්ධඤ්ඤාණෙ ච වුද්දස.
6. “පාපුණිත්වාන සම්බොධිං, ධම්මවක්කං පචත්තයි;

කොට්ඨසතසහස්සානං, පඨමාභිසමයො අභු'ති.

තත්ථ චක්කවත්තිස්සාති චක්කවත්තිරඤ්ඤා. ඡෙට්ඨොති පුබ්බජො.
දයිතඔරසොති දයිතො පියො ඔරසො පුත්තො, දයිතො ඔරසි ගහෙත්වා ලාලිතො
පුත්තො දයිතඔරසො නාම. ආමුක්කමාලාහරණොති
ආමුක්කමුත්තාහාරකෙයුරකටකමකුටකුණ්ඩලමාලො. උය්‍යානන්ති බහිනගරෙ
ධනඤ්ජයුය්‍යානං නාමාරාමං අගමාසි.

තත්ථාසි රුක්ඛොති තස්මිං උය්‍යානෙ එකො කිර රුක්ඛො රත්තසොණො නාම
අහොසි. සො කිර නවුතිහත්ථුබ්බෙධො සමචට්ටක්ඛන්ධො
සම්පන්නවිච්චට්ටපසාධො නීලබ්භලවිපුලපලාසො සන්දවිජායො
දෙවතාධිවුට්ඨත්තා විගතවිච්චවිගගණසඤ්චාරො ධරණීතලතිලකභූතො තරුරජ්ජං
විය කුරුමානො පරමරමණියදස්සනො රත්තකුසුමසමලඬකතසබ්බසාධො
දෙවමනුස්සනයනරසායනභූතො අහොසි. යසවිපුලොති විපුලයසො,
සබ්බලොකවිඛ්‍යානො අත්තනො සම්පත්තියා සබ්බත්ථ පාකටො විස්සුතොති
අත්ථො. කෙචි ‘තත්ථාසි රුක්ඛො විපුලො’ති පඨන්ති. බ්‍රහාති මහත්තො, දෙවානං
පාරිච්ඡත්තකසදිසොති අත්ථො. තමජ්ඣුජ්ජත්වාති තං සොණරුක්ඛං පත්වා
අධිපත්වා උපගම්මාති අත්ථො. හෙට්ඨතොති තස්ස රුක්ඛස්ස හෙට්ඨා.

ඤාණවරුජ්ජජීති ඤාණවරං උදපාදි. අනන්තන්ති අජ්ජමෙය්‍යං අජ්ජමාණං.
චජ්රුපමන්ති චජ්රසදිසං තිබ්බිණං, අනිච්චානුපස්සනාදිකස්ස විපස්සනාඤාණස්සෙනං
අධිච්චනං. තෙන විචිති සඬබ්බරෙති තෙන විපස්සනාඤාණෙන රුපාදිකෙ සඬබ්බරෙ
විචිති. උක්කුජ්ජමචකුජ්ජකන්ති සඬබ්බාරානං උදයඤ්ච වයඤ්ච විචිතිති අත්ථො.
තස්මා පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය පඤ්චස්ස
ඛන්ධෙස්ස අභිනිවිසිත්වා උදයබ්බයචසෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණාති දිස්වා යාව
ගොත්‍රභුඤාණං විපස්සනං වඬිචෙත්වා අරියමග්ගානුක්කමෙන සකලෙ බුද්ධගුණෙ
පටිලභීති අත්ථො.

තත්ථාති සොණරුක්ඛෙ. සබ්බකිලෙසානීති සබ්බෙපි කිලෙසෙ, ලිඬගවිපරියාසං
කත්වා වුත්තං. කෙචි ‘තත්ථ සබ්බකිලෙසෙහි’ති පඨන්ති. අසෙසන්ති නිරවසෙසං.
අභිවාහයීති මග්ගොධිනා ච කිලෙසොධිනා ච සබ්බෙ කිලෙසෙ අභිවාහයී,
විනාසමුපනෙයීති අත්ථො. බොධීති අරහත්තමග්ගඤාණං. බුද්ධඤාණෙ ච වුද්දසාති
බුද්ධඤාණාති වුද්දස. තානි කතමානීති? මග්ගඵලඤාණාති අට්ඨ, ඡ
අසාධාරණඤාණානීති එවමිමානි වුද්දස බුද්ධඤාණානි නාම, ච-සද්දො
සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන අපරානිපි චතස්සො පටිසම්භිදාඤාණානි
චතුචෙසාරජ්ජඤාණානි චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණානි
පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණානි දසබලඤාණානි සකලෙ ච බුද්ධගුණෙ පාපුණීති
අත්ථො.

එවං බුද්ධත්තං පත්වා බුභ්මායාවනං අධිවාසෙත්වා ධනඤ්ජය්‍යානෙන අත්තනා සහ පබ්බජිතෙ සතසහස්සභික්ඛු සම්මුඛෙ කත්වා ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා කොට්ඨසතසහස්සස්ස පට්ඨානිසමයො අහොසි. තදා කිර මහාදොණුනගරෙ දොණො නාම නාගරාජා ගඬගාතීරෙ පටිවසති මහිද්ධිකො මහානුභාවො මහාජනෙන සක්කතො ගරුකතො මානිතො පූජිතො. සො යස්මිං විසයෙ ජනපදවාසිනො මනුස්සා තස්ස බලිකම්මං න කරොන්ති, තෙසං විසයං අවස්සෙන වා අතිවස්සෙන වා සක්ඛරවස්සෙන වා විනාසෙති.

අථ තීරදස්සනො නාරදො සත්ථා දොණුස්ස නාගරාජස්ස විනයනෙ බහුනං පාණීනං උපනිස්සයං දිස්වා මහතා භික්ඛුසඬ්ඝෙන පරිවාරිතො තස්ස නාගරාජස්ස නිවාසට්ඨානමගමාසි. තතො තං මනුස්සා දිස්වා එවමාහංසු – “භගවා, එත්ථ සොරවිසො උග්ගතෙජො මහිද්ධිකො මහානුභාවො නාගරාජා පටිවසති, සො තං මා විහෙයෙස්සති න ගන්තබ්බං” නි. භගවා පන තෙසං වචනං අසුණන්තො විස අගමාසි. ගන්ත්වා ච තත්ථස්ස නාගරාජස්ස සක්කාරත්ථාය කතෙ පරමසුරභිගන්ධෙ පුප්ඵසත්ථරෙ නිසිදි. මහාජනො කිර “නාරදස්ස ච මුනිරාජස්ස දොණුස්ස ච නාගරාජස්ස ද්විත්තම්පි යුද්ධං පස්සිස්සාමා” ති සන්තිපති.

අථ අභිනාගො මුනිනාගං තථා නිසින්තං දිස්වා මක්ඛං අසහමානො සන්දිස්සමානකායො හුත්වා පඬුපායි. දසබලොපි පඬුපායි. පුන නාගරාජා පජ්ජලි. මුනිරාජාපි පජ්ජලි. අථ සො නාගරාජා දසබලස්ස සරීරතො නික්ඛන්තාහි ධුමජාලාහි අතිවිස කිලන්තසරීරො දුක්ඛං අසහමානො “විසවෙගෙන නං මාරෙස්සාමී” ති විසං විස්සජ්ජෙසි. විසස්ස වෙගෙන සකලොපි ජම්බුදීපො විනස්සෙය්‍යා. තං පන විසං දසබලස්ස සරීරෙ එකලොමම්පි කම්පෙතුං නාසක්ඛි. අථ සො නාගරාජා – “කා නු ඛො සමණස්ස පවත්ති” ති ඔලොකෙන්තො සරදසමයෙ සුරියං විස වන්දං විස ච පරිපුණ්ණං ඡබ්බණ්ණාහි බුද්ධරස්මිහි විරොචමානං විජ්ජසන්තවදනසොහං භගවත්තං දිස්වා – “අහො! මහිද්ධිකො වනයං සමණො, මයා පන අත්තනො බලං අජානන්තෙන අපරද්ධං” නි විත්තෙත්වා තාණං ගවෙසි භගවත්තංයෙව සරණමුපගඤ්ඡි. අථ නාරදො මුනිරාජා තං නාගරාජං විනෙත්වා තත්ථ සන්තිපතිතස්ස මහාජනස්ස විත්තජ්ජසාදනත්ථං යමකපාටිහාරියං අකාසි. තදා පාණීනං නවුතිකොට්ඨසහස්සානි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

7.

“මහාදොණං නාගරාජං, විනයන්තො මහාමුනි;
පාටිහෙරං තදාකාසි, දස්සයන්තො සදෙවකෙ.

8.

“තදා දෙවමනුස්සානං, තම්හි ධම්මජ්ජකාසනෙ;
නවුතිකොට්ඨසහස්සානි, තරිංසු සබ්බසංසය” නි.

තත්ථ පාටිහෙරං තදාකාසීති අකාසි යමකපාටිභාරියන්ති අත්ථො. අයමෙව වා පායො. “තදා දෙවමනුස්සා වා” තිපි පායො. තත්ථ දෙවමනුස්සානන්ති සාමීඅත්ථෙ පච්චන්තං. තස්මා දෙවනං මනුස්සානඤ්ච නවුතීකොට්ඨසහස්සානීති අත්ථො. තරිංසුති අතික්කමිංසු.

යදා පන අත්තනො පුත්තං නන්දුත්තරකුමාරං ඔවදි, තදා අසීතියා කොට්ඨසහස්සානං තතියාහිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

9.

“යමහි කාලෙ මහාවීරො, ඔවදී සකමත්තං;
අසීතීකොට්ඨසහස්සානං, තතියාහිසමයො අහු” ති.

යදා පන ථුල්ලකොට්ඨිතනගරෙ හද්දසාලො ව විජිතමිත්තො ව ද්වෙ බ්‍රාහ්මණසභායකා අමතරහදං ගවෙසමානා පරිසති නිසින්තං අතිවිසාරදං නාරදසම්මාසම්බුද්ධං අද්දසංසු. තෙ හගවතො කායෙ ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි දිස්වා – “අයං ලොකෙ විචට්ඨිජදො සම්මාසම්බුද්ධො” ති නිට්ඨං ගන්ත්වා හගවති සඤ්ජාතසද්ධා සපරිවාරා හගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසු පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තෙසු හගවා හික්ඛුනං කොට්ඨසහස්සමජ්ඣෙ පානිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පඨමො සන්තිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං –

10.

“සන්තිපාතා තයො ආසුං, නාරදස්ස මහෙසිනො;
කොට්ඨසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො” ති.

යස්මිං සමයෙ නාරදො සම්මාසම්බුද්ධො ඤාතිසමාගමෙ අත්තනො පණ්ඩානතො පට්ඨාය බුද්ධවංසං කට්ඨෙසි, තදා නවුතීකොට්ඨික්ඛුසහස්සානං දුතියො සන්තිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං –

11.

“යදා බුද්ධො බුද්ධගුණං, සනිදානං පකාසයි;
නවුතීකොට්ඨසහස්සානි, සමිංසු විමලා තදා” ති.

තත්ථ විමලාති විගතමලා, ඛිණාසවාති අත්ථො.

යදා පන මහාදොණනාගරාජස්ස විනයනෙ පසන්තො වෙරොචනො නාම නාගරාජා ගඬිගාය නදියා තිගාවුතජ්ජමාණං සත්තරතනමයං මණ්ඩපං නිමිමිතිත්වා සපරිවාරං හගවන්තං තත්ථ නිසීදාපෙත්වා සපරිවාරො සජනපදෙ අත්තනො දානග්ගදස්සනත්ථාය නිමන්තෙත්වා නාගනාටකානි ව තාළාවචරෙ විවිධවෙසාලඬිකාරධරෙ සන්තිපාතෙත්වා මහාසක්කාරෙන හගවතො සපරිවාරස්ස මහාදානං අදාසි. භොජනාවසානෙ හගවා මහාගඬිගං ඔතාරෙත්තො විය

අනුමොදනමකාසි. තදා භත්තානුමොදනෙ ධම්මං සුත්වා පසන්නානං
එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතානං අසීතිහික්ඛුසතසහස්සානං මජ්ඣෙකෙ පාතිමොක්ඛං
උද්දිසි, සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං -

12.

“යදා වෙරොවනො නාගො, දානං දදාති සත්ථුනො;
තදා සම්මංසු ජිනපුත්තා, අසීතිසතසහස්සියො”ති.

තත්ථ අසීතිසතසහස්සියොති සතසහස්සානං අසීතියො.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා හිමවන්තපස්සෙ අස්සමං
මාපෙත්වා පඤ්චස්ස අභිඤ්ඤාස්ස අට්ඨස්ස සමාපත්තිස්ස ව විණ්ණවසි හුත්වා පටිවසති.
අථ තස්මිං අනුකම්පාය නාරදො භගවා අසීතියා අරහන්තකොට්ඨි දසහි ව
අනාගාමීඵලට්ඨෙහි උපාසකසහස්සෙහි පරිවුතො තං අස්සමපදං අගමාසි. තාපසො
භගවන්තං දිස්වා ව පමුදිතහදයො සපරිවාරස්ස භගවතො නිවාසත්ථාය අස්සමං
මාපෙත්වා සකලරත්තිං සත්ථුගුණං කිත්තෙන්වා භගවතො ධම්මකථං සුත්වා
පුනදිවසෙ උත්තරකුරුං ගන්ත්වා තතො ආහාරං ආහරිත්වා සපරිවාරස්ස බුද්ධස්ස
මහාදානං අදාසි. එවං සත්තාහං මහාදානං දත්වා හිමවන්තතො අනග්ගං
ලොහිතවන්දනං ආහරිත්වා තෙන ලොහිතවන්දනෙන භගවන්තං පූජෙසි. තදා නං
දසබ්බලො අමරනරපරිවුතො ධම්මකථං කථෙත්වා - “අනාගතෙ ගොතමො නාම
බුද්ධො භවිස්සති”ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං -

13.

“අහං තෙන සමයෙන, ජට්ටලො උග්ගතාපනො;
අන්තලික්ඛවරො ආසිං, පඤ්චාභිඤ්ඤාස්ස පාරගු.

14.

“තදාපාහං අසමස්මං, සසඬ්ඝං සපරිජ්ජනං;
අන්තපානෙන තජ්ජෙත්වා, වන්දනෙනාහිපුජයිං.

15.

“සොපි මං තදා බ්‍යාකාසි, නාරදො ලොකනායකො;
අපරිමෙය්‍යිතො කජ්ජෙ, බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සති.

16.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

17.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, හියො භාසෙත්ව මානසං;
අධිට්ඨහිං වතං උග්ගං, දසපාරමිපුරියා”ති.

තත්ථ තදාපාහන්ති තදාපි අහං. අසමසමන්ති අසමා නාම අතීතා බුද්ධා, තෙනි අසමෙහි සමං තුල්‍යං අසමසමං. අථ වා අසමා විසමා, සමා අවිසමා සාධවො, තෙසු අසමසමෙසු සමො “අසමසමසමො”ති වත්තබ්බෙ එකස්ස සමසද්දස්ස ලොපං කත්වා චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, අසමාවිසමසමන්ති අත්ථො. සපරිජ්ජනන්ති සඋපාසකජනං. “සොපි මං තදා නරමරුනං, මජ්ඣෙකෙ ඛ්‍යාකාසි චක්ඛුමා”තිපි පායො, සො උත්තානත්ථොව. භියොසා භාසෙත්ව මානසන්ති උත්තරිමිපි භාසෙත්වා තොසෙත්වා හදයං. අධිට්ඨන්ති චතං උග්ගන්ති උග්ගං චතං අධිට්ඨාසිං. “උත්තරිං චතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපුරියා”තිපි පායො.

තස්ස පන භගවතො නාරදස්ස ධඤ්ඤවතී නාම නගරං අහොසි, සුදෙවො නාම බත්තියො පිතා, අනොමා නාම මාතා, හද්දසාලො ච ජිතමිත්තො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, වාසෙට්ඨො නාම උපට්ඨාකො, උත්තරා ච එග්ගුනී ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, මහාසොණරුක්ඛො බොධි, සරීරං අට්ඨාසිතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. තස්ස සරීරජ්ජනා නිච්චං යොජනං එරති, නචුතිවස්සසහස්සානි ආයු, තස්ස පන විජිතසෙනා නාම අග්ගමහෙසි, නන්දුත්තරකුමාරො නාමස්ස පුත්තො අහොසි, විජිතො විජිතාථි විජිතාහිරාමොති තයො පාසාදා අහෙසුං. සො නවවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. සො පදසාව මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිති. තෙන චුත්තං –

18.

“නගරං ධඤ්ඤවතී නාම, සුදෙවො නාම බත්තියො;
අනොමා නාම ජනිකා, නාරදස්ස මහෙසිනො.

23.

“හද්දසාලො ජිතමිත්තො, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
වාසෙට්ඨො නාමුපට්ඨාකො, නාරදස්ස මහෙසිනො.

24.

“උත්තරා එග්ගුනී වෙව, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
බොධි තස්ස භගවතො, මහාසොණොති චුච්චති.

26.

“අට්ඨාසිතිරතනානි, අච්චුග්ගතො මහාමුනි;
කඤ්චනග්ගිසසඬකාසො, දසසහස්සි විරොචති.

27.

“තස්ස ඛ්‍යාමජ්ජනා කායා, නිද්ධාවති දිසොදිසං;
නිරන්තරං දිවාරත්තිං, යොජනං එරතෙ සදා.

28.

“න කෙචි තෙන සමයෙන, සමන්තා යොජනෙ ජනා;
උක්කාපදීපෙ උජ්ජාලෙන්ති, බුද්ධරංසිහි ඔත්ථං.

29.

“නවුතිවස්සසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තා රෙසි ජනතං බහුං.

30.

“යථා උච්ඡිති ගගනං, විචිත්තං උපසොහති;
තථෙව සාසනං තස්ස, අරහන්තෙහි සොහති.

31.

“සංසාරසොතං තරණාය, සෙසකෙ පටිපන්නකෙ;
ධම්මසෙතුං දඤ්භං කත්වා, නිබ්බුතො සො නරාසහො.

32.

“සොපි බුද්ධො අසමසමො, තෙපි බිණාසවා අනුලතෙජා;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ කඤ්චනග්ගිසයසඬ්ඛාසොති

විවිධරතනවිචිත්තකඤ්චනමයග්ගිකසද්ධිසරුපසොහො. දසසහස්සි විරොචති තස්ස පභාය දසසහස්සිපි ලොකධාතු විරොචති, විරාජති අත්ථො. තමෙවත්ථං පකාසෙන්නො භගවා “තස්ස ඛ්‍යාමජ්ජහා කායා, නිද්ධාවති දිසොදිස”න්ති ආහ. තත්ථ ඛ්‍යාමජ්ජහා කායාති ඛ්‍යාමජ්ජහා වියාති ඛ්‍යාමජ්ජහා, අම්භාකං භගවතො ඛ්‍යාමජ්ජහා වියාති අත්ථො.

න කෙවිති එත්ථ න-කාරො පටිසෙධත්ථො, තස්ස උජ්ජාලෙන්ති-සද්දෙන සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. උක්කාති දණ්ඩදිපිකා. උක්කා වා පදීපෙ වා කෙවිපි ජනා න උජ්ජාලෙන්ති න පජ්ජාලෙන්ති. කස්මාති වෙ? බුද්ධසරීරජ්ජහාය ඔභාසිතත්තා. බුද්ධරංසිහිති බුද්ධරස්මිහි. ඔත්ථාති අධිගතා.

උච්ඡිති තාරාහි, යථා තාරාහි ගගනතලං විචිත්තං සොහති, තථෙව තස්ස සාසනං අරහන්තෙහි විචිත්තං උපසොහති අත්ථො. සංසාරසොතං තරණායාති සංසාරසාගරස්ස තරණත්ථං. සෙසකෙ පටිපන්නකෙති අරහන්තෙ යපෙත්වා කල්‍යාණපුපුජ්ජනෙහි සද්ධිං සෙසෙ සෙක්ඛපුග්ගලෙති අත්ථො. ධම්මසෙතුන්ති මග්ගසෙතුං, සෙසපුග්ගලෙ සංසාරතො තා රෙතුං ධම්මසෙතුං යපෙත්වා කතසබ්බකිව්වො හුත්වා පරිනිබ්බායිති අත්ථො. සෙසං භෙට්ඨා චුත්තත්තා සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

නාරදබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො නවමො බුද්ධවංසො.

12. පදුමුත්තරබුද්ධවංසවණ්ණනා

නාරදබුද්ධස්ස සාසනං නවුතිවස්සසහස්සානි පවත්තිත්වා අන්තරධායි. සො ච කප්පො විනස්සිත්ථ. තතො පරං කප්පානං අසඬ්ඛොයායං බුද්ධා ලොකෙ න උප්පජ්ජිංසු. බුද්ධසුඤ්ඤො විගතබුද්ධාලොකො අහොසි. තතො කප්පෙසු ච අසඬ්ඛොයොසු චිතිවත්තෙසු ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ එකස්මිං කප්පෙ එකො විජිතමාරො ඔභිතභාරො මෙරුසාරො අසංසාරො සත්තසාරො සබ්බලොකුත්තරො පදුමුත්තරො නාම බුද්ධො ලොකෙ උද්පාදි. සොපි පාරමි යො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බන්තිත්වා තතො චිතිත්වා හංසවතීනගරෙ සබ්බජනානන්දකරස්සානන්දස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා උදිතොදිතකුලෙ ජාතාය සුජාතාය දෙවියා කුවජ්ජිමිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සා දෙවතාහි කතාරක්ඛා දසන්තං මාසානං අච්චයෙන හංසවතුයානෙ පදුමුත්තරකුමාරං විජායි. පටිසන්ධියඤ්චස්ස ජාතියඤ්ච හෙට්ඨා චුත්තජ්ජකාරානි පාටිභාරියානි අහෙසුං.

තස්ස කිර ජාතියං පදුමවස්සං වස්සි. තෙනස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ඤාතකා “පදුමුත්තරකුමාරො” ත්වෙව නාමං අකංසු. සො දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචසි. නරවාහන-යසවාහන-වසවත්තිනාමකා තිණ්ණං උතුනං අනුච්ඡවිකා තයො වස්ස පාසාදා අහෙසුං. වසුදත්තාදෙවිජ්ජමුඛානං ඉත්ථිනං සතසහස්සානි විසතිසහස්සානි ච පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං. සො වසුදත්තාය දෙවියා පුත්තෙ සබ්බගුණානුත්තරෙ උත්තරකුමාරෙ නාම උප්පන්නෙ චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා – “මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිස්සාමි” ති වින්තෙසි. තස්ස වින්තිතමත්තෙව වසවත්තිනාමකො පාසාදො කුම්භකාරවක්කං විය ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා දෙවවිමානමිව පුණ්ණවන්දො විය ච ගගනතලෙන ගන්ත්වා බොධිරුක්ඛං මජ්ඣකරොත්තො සොහිතබුද්ධවංසවණ්ණනාය ආගතපාසාදො විය භූමියං ඔතරි.

මහාපුරිසො කිර තතො පාසාදතො ඔතරිත්වා අරහත්තද්ධජ්ඣුතානි කාසායානි වත්ථානි දෙවදත්තියානි පාරුජිත්වා තත්ථෙව පබ්බජි. පාසාදො පනාගන්ත්වා සකට්ඨානෙයෙව අට්ඨාසි. මහාසත්තෙන සහගතාය පරිසාය යපෙත්වා ඉත්ථි යො සබ්බෙ පබ්බජිංසු. මහාපුරිසො තෙහි සහ සත්තාහං පධානවරියං වරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය උප්පෙතිනිගමෙ රුවානන්දසෙට්ඨිකාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාචිහාරං කත්වා සායන්හසමයෙ සුමිත්තාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණුමුට්ඨියො ගහෙන්වා සලලබොධිං උපගන්ත්වා තං පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨත්තිංසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඬ්ඤං ආභුජිත්වා චතුරඬ්ගවීරියං අධිට්ඨාය සමාරං මාරබලං විධමිත්වා පයමෙ යාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා දුතියෙ යාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙත්වා තතියෙ යාමෙ පච්චයාකාරං සම්මෙසිත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානතො චුට්ඨාය පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වා උදයබ්බයවසෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණානි දිස්වා යාව ගොත්‍රභුඤ්ඤාණං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගෙන සකලබුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣිත්වා සබ්බබුද්ධාවිණ්ණං “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා” ති උදානං උදානෙසි. තදා කිර දසසහස්සවක්කවාළබ්භන්තරං සකලමිපි අලඬ්ඤකරොත්තං විය පදුමවස්සං වස්සි. තෙන චුත්තං –

1.

“නාරදස්ස අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;
පදුමුත්තරො නාම ජිනො, අක්කොහො සාගරූපමො.

2.

“මණ්ඩකප්පො වා සො ආසී, යම්හි බුද්ධො අජායථ;
උස්සන්තකුසලා ජනතා, තම්හි කප්පෙ අජායථා”ති.

තත්ථ සාගරූපමොති සාගරසදිසගම්හිරහාවො. මණ්ඩකප්පො වා සො ආසීති එත්ථ යස්මිං කප්පෙ ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, අයං මණ්ඩකප්පො නාම. දුට්ඨො හි කප්පො සුඤ්ඤකප්පො අසුඤ්ඤකප්පො වාති. තත්ථ සුඤ්ඤකප්පෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධවක්කවත්තීනො න උප්පජ්ජන්ති. තස්මා ගුණවත්තපුග්ගලසුඤ්ඤත්තා “සුඤ්ඤකප්පො”ති වුච්චති.

අසුඤ්ඤකප්පො පඤ්චවිධො – සාරකප්පො මණ්ඩකප්පො වරකප්පො සාරමණ්ඩකප්පො හද්දකප්පොති. තත්ථ ගුණසාරරහිතෙ කප්පෙ ගුණසාරූපාදකස්ස ගුණසාරජනනස්ස එකස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාතුහාවෙන “සාරකප්පො”ති වුච්චති. යස්මිං පන කප්පෙ ද්වෙ ලොකනායකා උප්පජ්ජන්ති, සො “මණ්ඩකප්පො”ති වුච්චති. යස්මිං කප්පෙ තයො බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, තෙසු පටිමො දුතියං ඛ්‍යාකරොති, දුතියො තතියන්ති, තත්ථ මනුස්සා පමුදිතහදයා අත්තනා පත්ථිතපණ්ඩානවසෙන වරයන්ති. තස්මා “වරකප්පො”ති වුච්චති. යත්ථ පන කප්පෙ චත්තාරො බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, සො පුරිමකප්පතො විසිට්ඨතරත්තා සාරතරත්තා “සාරමණ්ඩකප්පො”ති වුච්චති. යස්මිං කප්පෙ පඤ්ච බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, සො “හද්දකප්පො”ති වුච්චති. සො පන අතිදුල්ලහො. තස්මිං පන කප්පෙ යෙහුයොන සත්තා කල්‍යාණසුඛබ්බලා හොන්ති. යෙහුයොන තිහෙතුකා කිලෙසක්ඛයං කරොන්ති, දුහෙතුකා සුගතිගාමීනො හොන්ති, අහෙතුකා හෙතුං පටිලහන්ති. තස්මා සො කප්පො “හද්දකප්පො”ති වුච්චති. තෙන වුත්තං – “අසුඤ්ඤකප්පො පඤ්චවිධො”ති ආදි. වුත්තඤ්ඤෙනං පොරාණෙනි –

“එකො බුද්ධො සාරකප්පෙ, මණ්ඩකප්පෙ ජිනා දුවෙ;
වරකප්පෙ තයො බුද්ධා, සාරමණ්ඩෙ චතුරො බුද්ධා;
පඤ්ච බුද්ධා හද්දකප්පෙ, තතො නත්ථාධිකා ජිනා”ති.

යස්මිං පන කප්පෙ පදුමුත්තරදසබලො උප්පජ්ජී, සො සාරකප්පොපි සමානො ගුණසම්පත්තියා මණ්ඩකප්පසදිසත්තා “මණ්ඩකප්පො”ති වුත්තො. ඔපම්මත්ථෙ වා-සද්දො දට්ඨබ්බො. උස්සන්තකුසලාති උපචිතපුඤ්ඤා. ජනතාති ජනසමුහො.

පදුමුත්තරො පන පරිසුත්තරො හගවා සත්තාහං බොධිපල්ලඬකෙ විනිනාමෙත්වා – “පට්ඨියං පාදං නික්ඛිපිස්සාමි”ති දක්ඛිණං පාදං අභිනිහරි. අථ පට්ඨිං භින්දිත්වා විමලකොමලකෙසරකණ්ණිකානි ජලජාමලාවිකලවිපුලපලාසානි ඵලජානි ජලජානි උට්ඨංගිංසු. තෙසං කිර ධුරපත්තානි නවුතිහත්ථානි කෙසරානි තිංසහත්ථානි කණ්ණිකා ද්වාදසහත්ථා එකෙකස්ස නවසට්ඨපමාණා රෙණුවො

අහෙසු. සත්ථා පන උබ්බෙධනො අට්ඨපණ්ණාසහත්ථො අහොසි. තස්ස උභින්නං බාහානමන්තරං අට්ඨාරසහත්ථං නලාටං පඤ්චහත්ථං හත්ථපාදා එකාදසහත්ථා අහෙසු. තස්ස එකාදසහත්ථොන පාදෙන ද්වාදසහත්ථාය කණ්ණිකාය අක්කන්තමත්තාය නවසට්ඨපමාණා රෙණුවො උට්ඨහිත්වා අට්ඨපණ්ණාසහත්ථං සරීරප්පදෙසං උග්ගන්ත්වා මනොසිලාවුණ්ණවිචුණ්ණිතං විය කත්වා පච්චොත්ථරන්ති. තදුපාදාය සත්ථා පදුමුත්තරොත්ථෙව ලොකෙ පඤ්ඤාසිත්ථාති සංයුත්තභාණකා වදන්ති.

අථ සබ්බලොකුත්තරො පදුමුත්තරො හගවා බ්‍රහ්මායාවනං සම්පට්ඨිත්වා ධම්මදෙසනාය භාජනභූතෙ සත්තෙ ඔලොකෙන්තො මිටීලනගරෙ දෙවලං සුජාතඤ්චාති ද්වෙ රාජපුත්තෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ දිස්වා තඨ්ඛණඤ්ඤෙව අනිලපථෙන ගන්ත්වා මිටීලයානෙ ඔතරිත්වා උයානපාලෙන ද්වෙපි රාජකුමාරෙ පක්කොසාපෙසි. තෙපි ච “අම්භාකං පිතුච්ඡාපුත්තො පදුමුත්තරකුමාරො පබ්බජිත්වා සම්මාසම්බොධිං පාපුණිත්වා අම්භාකං නගරං සම්පන්නො, හන්ද නං මයං දස්සනාය උපසඬකම්ස්සාමා”ති සපරිවාරා පදුමුත්තරං හගවන්තං උපසඬකම්ත්වා පරිවාරෙන්වා නිසිදිංසු. තදා දසබ්බලො තෙහි පරිවුතො තාරාගණපරිවුතො පුණ්ණුවන්දො විය විරොචමානො තත්ථ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි, තදා කොට්ඨසතසහස්සානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

3.

“පදුමුත්තරස්ස හගවතො, පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ;
කොට්ඨසතසහස්සානං, ධම්මාභිසමයො අහු”ති.

අථාපරෙන සමයෙන සරද්ධාපසසමාගමෙ මහාජනං නිරයසන්නාපෙන සන්නාපෙන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො සත්තතිංසසතසහස්සසඬ්ඛෙ සත්තකායෙ ධම්මාමතං පායෙසි, සො දුතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

4.

“තතො පරම්පි වස්සන්තෙ, තප්පයන්තෙ ච පාණිනො;
සත්තත්තිංසසතසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු”ති.

යදා පන ආනන්දමහාරාජා විසතියා පුරිසසහස්සෙහි විසතියා අමච්චෙහි ච සද්ධිං පදුමුත්තරස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්නිකෙ මිටීලනගරෙ පාතුරහොසි. පදුමුත්තරො ච හගවා තෙ සබ්බෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාපෙන්වා තෙහි පරිවුතො ගන්ත්වා පිතුසඬගහං කුරුමානො හංසවතියා රාජධානියා වසති. තත්ථ සො අම්භාකං හගවා විය කපිලපුරෙ ගගනතලෙ රතනවඬිකමෙ වඬිකමන්තො බුද්ධචංසං කථෙසි, තදා පඤ්ඤාසසතසහස්සානං තතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

“යම්හි කාලෙ මහාවීරො, ආනන්දං උපසඬකම්;

පිතුසන්තිකං උපගන්ත්වා, ආහනී අමතදුන්දුහි.

6.

“ආහනෙ අමතහෙරිමිහි, වස්සන්තෙ ධම්මචුට්ඨියා;
පඤ්ඤාසසතසහස්සානං, තතියාහිසමයො අහු”ති.

තත්ථ ආනන්දං උපසඬකමීති පිතරං ආනන්දරාජානං සන්ධාය චුත්තං. ආහනීති අහිහනී. ආහනෙති ආහතාය. අමතහෙරිමිහිති අමතහෙරියා, ලිඬගවිපල්ලාසො දට්ඨබ්බො. “ආසෙවිතෙ”තිපි පාඨො, තස්ස ආසෙවිතායාති අත්ථො. වස්සන්තෙ ධම්මචුට්ඨියාති ධම්මවස්සං වස්සන්තෙති අත්ථො. ඉදානි අහිසමයකරණුපායං දස්සෙන්නො –

7.

“ඔවාදකො විඤ්ඤාපකො, තාරකො සබ්බපාණිනං;
දෙසනාකුසලො බුද්ධො, තාරෙසි ජනතං බහු”ත්ති. – ආහ;

තත්ථ ඔවාදකොති සරණසිලධුතඬගසමාදානගුණානිසංසවණ්ණනාය ඔවදතීති ඔවාදකො. විඤ්ඤාපකොති චතුසච්චං විඤ්ඤාපෙතීති විඤ්ඤාපකො, බොධකො. තාරකොති චතුරොසතාරකො.

යදා පන සත්ථා මිථිලනගරෙ මිථිලයානෙ කොට්ඨසතසහස්සහික්ඛුගණමජ්ඣෙ මාසපුණ්ණමාය පුණ්ණවන්දසදිසවදනො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන චුත්තං –

8.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, පදුමුත්තරස්ස සත්ථුනො;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො”ති.

යදා පන හගවා වෙහාරපබ්බතකුට්ඨෙ වස්සාවාසං වසිත්වා පබ්බතසන්දස්සනත්ථං. ආගතස්ස මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා නචුතිකොට්ඨසහස්සානි එහිහික්ඛුහාවෙන පබ්බාපෙත්වා තෙහි පරිචුතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන චුත්තං –

9.

“යදා බුද්ධො අසමසමො, වසි වෙහාරපබ්බතෙ;
නචුතිකොට්ඨසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො”ති.

පුත හගවති ගුණවති තිලොකනාථෙ මහාජනස්ස ඛන්ධනමොක්ඛං කුරුමානෙ ජනපදචාරිකං වරමානෙ අසිතිකොට්ඨසහස්සානං හික්ඛුනං සන්නිපාතො අහොසි. තෙන චුත්තං –

10.

“පුත වාරිකං පක්කන්තෙ, ගාමනිගමරට්ඨතො;
අසිතිකොට්ඨසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො” ති.

තත්ථ ගාමනිගමරට්ඨතොති ගාමනිගමරට්ඨයෙහි. අයමෙව වා පායො, තස්ස ගාමනිගමරට්ඨයෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතානන්ති අත්ථො.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො අනෙකධනකොට්ඨකො ජට්ඨො නාම මහාරට්ඨිකො භුත්වා බුද්ධජපමුඛස්ස සඬ්ඝස්ස සච්චරං වරදානමදාසි. සොපි තං හත්තානුමොදනාවසානෙ “අනාගතෙ කජ්ජසතසහස්සමත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති” ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

11.

“අහං තෙන සමයෙන, ජට්ඨො නාම රට්ඨිකො;
සම්බුද්ධජපමුඛං සඬ්ඝං, සහත්තං දුස්සමදාසහං.

12.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිය;
සතසහස්සෙ ඉතො කජ්ජෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

13.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

14.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, උත්තරිං වතමධිට්ඨහිං;
අකාසිං උග්ගදළ්භං ධිතිං, දසපාරමිපුරියා” ති.

තත්ථ සම්බුද්ධජපමුඛං සඬ්ඝන්ති බුද්ධජපමුඛස්ස සඬ්ඝස්ස, සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං. සහත්තං දුස්සමදාසහන්ති සච්චරං හත්තං අදාසිං අහන්ති අත්ථො. උග්ගදළහන්ති අතිදළ්භං. ධිතින්ති වීරියං අකාසින්ති අත්ථො.

පදුමුත්තරස්ස පන භගවතො කාලෙ තිත්ථියා නාම නාහෙසුං. සබ්බෙ දෙවමනුස්සා බුද්ධමෙව සරණමගමංසු. තෙන වුත්තං –

15.

“බ්‍යාහතා තිත්ථියා සබ්බෙ, විමනා දුම්මනා තදා;
න තෙසං කෙවි පරිවරන්ති, රට්ඨතො නිච්ඡුහන්ති තෙ.

16.

“සබ්බෙ තත්ථ සමාගන්ත්වා, උපගඤ්ජුං බුද්ධසන්තිකෙ;
තුචං නාථො මහාවීර, සරණං හොහි වක්ඛුම.

17.

“අනුකම්පකො කාරුණිකො, හිතෙසි සබ්බපාණිනං;
සම්පත්තෙ තිත්ථියෙ සබ්බෙ, පඤ්චසිලෙ පතිට්ඨති.

18.

“එවං නිරාකුලං ආසි, සුඤ්ඤකං තිත්ථියෙහි තං;
විචිත්තං අරහත්තෙහි, වසිභූතෙහි තාදිහි” ති.

තත්ථ ඛ්‍යාහතාති විහතමානදප්පා. තිත්ථියාති එත්ථ තිත්ථං වෙදිතබ්බං,
තිත්ථකරො වෙදිතබ්බො, තිත්ථියා වෙදිතබ්බා. තත්ථ සස්සතාදිදිට්ඨිවසෙන තරන්ති
එත්ථාති තිත්ථං, ලද්ධි. තස්සා ලද්ධියා උප්පාදකො තිත්ථකරො, තිත්ථෙ භවා
තිත්ථියාති. පදුමුත්තරස්ස කිර භගවතො කාලෙ තිත්ථියා නාහෙසුං. යෙ පන සන්ති,
තෙපි ඊදිසා අහෙසුන්ති දස්සනත්ථං “ඛ්‍යාහතා තිත්ථියා” තිආදි වුත්තන්ති
වෙදිතබ්බං. විමනාති විරූපමානසා. දුම්මනාති තස්සෙව වෙවචනං. න තෙසං කෙච්චි
පරිවරන්ති තෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං කෙච්චි පුරිසා පරිකම්මං න කරොන්ති, න
හික්ඛං දෙන්ති, න සක්කරොන්ති, න ගරුං කරොන්ති, න මානෙන්ති, න පුපේන්ති,
න ආසනා වුට්ඨහන්ති, න අඤ්ජලිකම්මං කරොන්ති අත්ථො. රට්ඨතොති
සකලරට්ඨතොපි. නිච්ජුහන්ති නිහරන්ති, උස්සාදෙන්ති තෙසං නිවාසං න දෙන්ති
අත්ථො. තෙති තිත්ථියා.

උපගඤ්ජුං බුද්ධසන්තිකෙති එවං තෙහි රට්ඨවාසිහි මනුස්සෙහි උස්සාදියමානා
සබ්බෙපි අඤ්ඤතිත්ථියා සමාගන්ත්වා පදුමුත්තරදසබ්බලමෙව සරණමගමංසු. “ත්ථං
අම්හාකං සත්ථා නාථො ගති පරායනං සරණ” න්ති එවං වත්වා සරණමගමංසුති
අත්ථො. අනුකම්පති අනුකම්පකො. කාරුණාය වරන්ති කාරුණිකො. සම්පත්තෙති
සමාගතෙ සරණමුපගතෙ තිත්ථියෙ. පඤ්චසිලෙ පතිට්ඨති පඤ්චසු සිලෙසු
පතිට්ඨාපෙසිති අත්ථො. නිරාකුලන්ති අනාකුලං, අඤ්ඤෙහි ලද්ධිකෙහි
අසම්මිස්සන්ති අත්ථො. සුඤ්ඤකන්ති සුඤ්ඤං රිත්තං තෙහි තිත්ථියෙහි. තන්ති තං
භගවතො සාසනන්ති වචනසෙසො දට්ඨබ්බො. විචිත්තන්ති විචිත්තවිචිත්තං.
වසිභූතෙහිති වසිභාවප්පත්තෙහි.

තස්ස පන පදුමුත්තරස්ස භගවතො භංසවතී නාම නගරං අහොසි. පිතා පනස්ස
ආනන්දො නාම ඛත්තියො, මාතා සුජාතා නාම දෙවී, දෙවලො ව සුජාතො ව ද්වෙ
අග්ගසාවකා, සුමනො නාමුපට්ඨාකො, අමිතා ව අසමා ව ද්වෙ අග්ගසාවකා,
සලලරුක්කො බොධි, සරීරං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, සරීරප්පහා වස්ස
සමන්තා ද්වාදස යොජනාති ගණ්හි, වස්සසතසහස්සං ආයු අහොසි, වසුදත්තා නාම
අග්ගමහෙසි, උත්තරො නාම පුත්තො අහොසි. පදුමුත්තරො පන භගවා
පරමාහිරාමෙ නන්දාරාමෙ කිර පරිනිබ්බුතො. ධාතුයො පනස්ස න විකිරිංසු.
සකලජම්බුදීපවාසිනො මනුස්සා සමාගම්ම ද්වාදසයොජනබ්බෙධං සත්තරතනමයං
වෙතියමකංසු. තෙන වුත්තං -

19.

“නගරං භංසවතී නාම, ආනන්දො නාම ඛත්තියො;
සුජාතා නාම ජනිකා, පදුමුත්තරස්ස සත්ථුනො.

24.

“දෙවලො ව සුජාතො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සුමනො නාමුපට්ඨාකො, පදුමුත්තරස්ස මහෙසිනො.

25.

“අමීතා ව අසමා ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බොධි තස්ස භගවතො, සලලොති පවුච්චති.

27.

“අට්ඨපණ්ණාසරතනං, අච්චුග්ගතො මහාමුනි;
කඤ්චනග්ගිසසඬකාසො, ද්වත්තිංසවරලක්ඛණො.

28.

“කුට්ඨා කවාටා භිත්තී ව, රුක්ඛා නගසිලුවවයා;
න තස්සාවරණං අත්ථි, සමන්තා ද්වාදසයොජනෙ.

29.

“වස්සසතසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

30.

“සන්තාරෙත්වා බහුජනං, ඡින්දිත්වා සබ්බසංසයං;
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව, නිබ්බුතො සො සසාවකො”ති.

තත්ථ නගසිලුවවයාති නගසඬකා සිලුවවයා. ආවරණන්ති පටිච්ඡාදනං
තිරොකරණං. ද්වාදසයොජනෙති සමන්තතො ද්වාදසයොජනෙ යානෙ භගවතො
සරීරජපහා ඵරිත්වා රත්තින්දිවං තිට්ඨතීති අත්ථො. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ
පාකට්ඨමෙවාති.

ඉතො පට්ඨාය පාරමිපුරණාදිපුනප්පුනාගතමත්ථං සබ්බිපිත්වා විසෙසත්ථමෙව
වත්වා ගමිස්සාම. යදි පන චුත්තමෙව පුනප්පුනං වක්ඛාම, කදා අන්තං ගමිස්සති අයං
සංවණ්ණනාති.

පදුමුත්තරබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො දසමො බුද්ධවංසො.

13. සුමෙධබුද්ධවංසවණ්ණනා

පදුමුත්තරෙ පන සම්මාසම්බුද්ධෙ පරිනිබ්බුතෙ සාසනෙපිස්ස අත්තරහිතෙ සත්තතිකප්පසහස්සානි බුද්ධා නුප්පජ්ජිංසු, බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුං. ඉතො පටියාය තිංසකප්පසහස්සානං මත්ථකෙ එකස්මිං කප්පෙ සුමෙධො සුජාතො වාති ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු. තත්ථ අධිගතමෙධො සුමෙධො නාම බොධිසත්තො පාරමියො පුරත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චචිත්වා සුදස්සනනගරෙ සුදත්තස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සුදත්තාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං. පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්තං මාසානං අව්චයෙන සුදස්සනුයානෙන තරුණදිවසකරො විය සලිලධරවිවරගතො මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. සො නවපස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචසි. තස්ස කිර සුවන්දන-කඤ්චන-සිරිවඩ්ඪනනාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. සුමනමහාදෙවිජ්ජමුඛානි අට්ඨවත්තාලීසඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුමනදෙවියා පුනබ්බසුමිත්තෙ නාම පුත්තෙ ජාතෙ හත්ථියානෙන මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. මනුස්සානඤ්ච කොට්ඨසතමනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො අඩ්ඨමාසං පධානවරියං වරිත්වා විසාබ්භුණ්ණමාය නකුලනිගමෙ නකුලසෙට්ඨිධිතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාචිහාරං විනිනාමෙත්වා සිරිවඩ්ඪාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණුමුට්ඨියො ගහෙත්වා නිපබොධිමුලෙ විසතිහත්ථවිත්ථනං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා සමාරං මාරබලං විධමිත්වා අභිසම්බොධිං පාපුණිත්වා “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධිසම්පෙයෙව විනිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ බ්‍රහ්මුතො ධම්මදෙසනායාවනං සම්පට්ඨිත්වා හබ්බපුග්ගලෙ ඔලොකෙන්තො අත්තනො කනිට්ඨභාතිකං සරණකුමාරඤ්ච සබ්බකාමිකුමාරඤ්ච අත්තනා සද්ධිං පබ්බජිතානං හික්ඛුනඤ්ච කොට්ඨසනං චතුසච්චධම්මපට්ඨෙධසමත්ථෙ දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා සුදස්සනනගරසම්පෙ සුදස්සනුයානෙන ඔතරිත්වා උයානපාලෙන අත්තනො භාතිකෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං පරිවාරානං මජ්ඣෙ ධම්මචක්කං පචත්තෙසි. තදා කොට්ඨසසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, අයං පයමො අභිසමයො. තෙන වුත්තං -

1.

“පදුමුත්තරස්ස අපරෙන, සුමෙධො නාම නායකො;
දුරාසදො උග්ගතෙජො, සබ්බලොකුත්තමො මුනි.

2.

“පසන්නනෙත්තො සුමුඛො, බ්‍රහ්ම උජු පතාපවා;
හිතෙසි සබ්බසත්තානං, බහු මොචෙසි බන්ධනා.

3.

“යදා බුද්ධො පාපුණිත්වා, කෙවලං බොධිමුත්තමං;
සුදස්සනම්හි නගරෙ, ධම්මවක්කං පවත්තයි.

4.

“තස්සාභිසමයා තිණි, අහෙසුං ධම්මදෙසනෙ;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පය්මාභිසමයො අභු”ති.

තත්ථ උග්ගතෙජොති උග්ගතතෙජො. පසන්නනෙත්තොති සුට්ඨු
පසන්නනයනො, ධොවිත්වා මජ්ඣිමනිකායායෙ විය පසන්නානි නෙත්තානි
හොත්ති. තස්මා සො “පසන්නනෙත්තො”ති වුත්තො.
මුද්ධස්සිතිද්ධනිලවිමලසුබ්බමපබ්බමාවිතසුප්පසන්නනයනොති අත්ථො.
“සුප්පසන්නපඤ්චනයනො”තිපි වත්තුං වට්ටති. සුමුබොති
පරිපුණ්ණසරදසමයවන්දසදිසවදනො. බ්‍රහ්මාති අට්ඨාසිතිහත්ථප්පමාණසරීරත්තා බ්‍රහ්මා
මහත්තො, අඤ්ඤෙහි අසාධාරණසරීරප්පමාණොති අත්ථො. උජ්ජති බ්‍රහ්මජුගත්තො
උජ්ජමෙව උග්ගතසරීරො දෙවනගරෙ සමුස්සිතසුචණ්ණතොරණසදිසවරසරීරොති
අත්ථො. පතාපවාති විජ්ජොතමානසරීරො. හිතෙසිති හිතගවෙසි. අභිසමයා තිණිති
අභිසමයා තයො, ලිඛිතවිපල්ලාසො කතොති.

යදා පන භගවා කුම්භකණ්ණසදිසානුභාවං කුම්භකණ්ණං නාම මනුස්සහක්ඛං
යක්ඛං මහාඅට්ඨමුඛෙ සන්දිස්සමානසොරසරීරං වත්තනිඅට්ඨසඤ්චාරං පච්ඡන්දිත්වා
පවත්තමානං පච්චසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය
ලොකං ඔලොකෙත්තො දිස්වා එකකොච අසහායො තස්ස යක්ඛස්ස භවනං
ගන්ත්වා අන්තො පච්ඡිත්වා පඤ්ඤත්තෙ සිරිසයනෙ නිසීදි. අථ බො සො යක්ඛො
මක්ඛං අසහමානො දණ්ඩාහනො සොරවිසො ආසිවිසො විය සංකුද්ධො දසබලං
හිංසාපෙතුකාමො අත්තනො අත්තභාවං සොරතරං කත්වා පබ්බතසදිසං සීසං කත්වා
සූරියමණ්ඩලසදිසානි අක්ඛිති නිමිතිනිත්වා
නඬගලසීසසදිසානිදීඝවිපුලතිඛිණ්ණදායායො කත්වා ඔලම්බනිලවිපුලවිසමොදරො
තාලක්ඛන්ධසදිසබාහුවිපිටකවිරූපවඬකනායො පබ්බතබ්බලසදිසවිපුලරත්තමුඛො
පුලපිඬගලබරඵරුසකෙසො අතිහයානකදස්සනො හුත්වා ආගන්ත්වා සුමෙධස්ස
භගවතො පුරතො යත්වා පඬුපායන්තො පජ්ජලන්තො පාසාණපබ්බතග්ගිජාල-
සලිල-කද්දම-ජාරිකායුධඬිගාර-වාලුකප්පකාරා නවවිධා වස්සවුට්ඨියො වස්සෙත්වාපි
භගවතො ලොමග්ගමත්තම්පි වාලෙතුං අසක්කොත්තො “භගවත්තං පඤ්ඤං
පුච්ඡිත්වා මාරෙස්සාමි”ති ආලවකො විය පඤ්ඤං පුච්ඡි. අයං භගවා
පඤ්ඤාබ්‍යාකරණෙන තං යක්ඛං විනයමුපනෙසි. තතො දුතියදිවසෙ කිරස්ස
රට්ඨවාසිනො මනුස්සා සකට්ඨරිතෙන හත්තෙන සහ රාජකුමාරං ආහරිත්වා
යක්ඛස්ස අදංසු. අථ යක්ඛො රාජකුමාරං බුද්ධස්ස අදාසි. අට්ඨිද්වාතෙ ධීතමනුස්සා
භගවත්තං උපසඬකම්සු. තදා තස්මිං සමාගමෙ දසබලො යක්ඛස්ස මනොනුකූලං
ධම්මං දෙසෙත්තො. නවුත්තකොට්ඨසහස්සානං පාණිනං ධම්මවක්ඛං උප්පාදෙසි, සො
දුතියො ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං -

5.

“පුතාපරං කුම්භකණ්ණං, යක්ඛං සො දමයි ජිනො;
නචුතිකොට්ඨසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු”ති.

යදා පන උපකාරිනගරෙ සිරිනන්දනුයානෙ චත්තාරි සච්චානි පකාසයි, තදා
අසීතිකොට්ඨසහස්සානං තතියො ධම්මාභිසමයො අභොසි. තෙන වුත්තං –

6.

“පුතාපරං අමිතයසො, චතුසච්චං පකාසයි;
අසීතිකොට්ඨසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු”ති.

සුමෙධස්සාපි භගවතො තයො සාවකසන්නිපාතා අභෙසුං. පඨමසන්නිපාතෙ
සුදස්සනනගරෙ කොට්ඨසතථිණාසවා අභෙසුං. පුන දෙවකුටෙ පබ්බතෙ කථිනත්ථතෙ
දුතියෙ නචුතිකොට්ඨයො. පුන තතියෙ භගවති වාරිකං වරමානෙ අසීතිකොට්ඨයො
අභෙසුං. තෙන වුත්තං –

7.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, සුමෙධස්ස මහෙසිනො;
ථිණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

8.

“සුදස්සනං නාම නගරං, උපගඤ්ඡි ජිනො යදා;
තදා ථිණාසවා භික්ඛු, සමිංසු සතකොට්ඨයො.

9.

“පුතාපරං දෙවකුටෙ, භික්ඛුනං කථිනත්ථතෙ;
තදා නචුතිකොට්ඨං, දුතියො ආසි සමාගමො.

10.

“පුතාපරං දසබලො, යදා වරති වාරිකං;
තදා අසීතිකොට්ඨං, තතියො ආසි සමාගමො”ති.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො උත්තරො නාම සබ්බජනුත්තරො මාණවො හුත්වා
නිදහිත්වා යපිතංයෙව අසීතිකොට්ඨං. විස්සජ්ජේත්වා බුද්ධජපමුඛස්ස සඨසස්ස
මහාදානං දත්වා තදා දසබලස්ස ධම්මං සුත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාය නික්ඛමිත්වා
පබ්බජි. සොපි නං සත්ථා භොජනානුමොදනං කරොත්තො – “අනාගතෙ
ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති”ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

11.

“අහං තෙන සමයෙන, උත්තරො නාම මාණවො;
අසීතිකොට්ඨො මය්හං, සරෙ සන්නිවිතං ධනං.

12.

“කෙවලං සබ්බං දත්වාන, සසඬ්ඝෙ ලොකනායකෙ;
සරණං තස්සුපගඤ්ඡිං, පබ්බජ්ජඤ්චාභිරොවයිං.

13.

“සොපි මං බුද්ධො ඛ්‍යාකාසි, කරොන්තො අනුමොදනං;
තිංසකජ්ජසහස්සමිහි, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

14.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.”.
ඛ්‍යාකරණගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

15.

“තස්සාපි චචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං චතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපුරියා.

16.

“සුත්තන්තං විනයං චාපි, නවඬ්ගං සත්ථුසාසනං;
සබ්බං පරියාපුණිත්වාන, සොහයිං ජිනසාසනං.

17.

“තත්ථජ්ජමත්තො විහරන්තො, නිසජ්ජට්ඨානචඬ්කමෙ;
අභිඤ්ඤාපාරමිං ගන්ත්වා, බුහුමලොකමගඤ්ජහ”න්ති.

තත්ථ සන්නිවිතන්ති නිදහිතං නිධානවසෙන. කෙවලන්ති සකලන්ති අත්ථො.
සබ්බන්ති අසෙසතො දත්වා. සසඬ්ඝෙති සසඬ්ඝස්ස. තස්සුපගඤ්ඡන්ති තං
උපගඤ්ඡිං, උපයොගත්ථෙ සාම්චචනං. අභිරොවයින්ති පබ්බජිං.
තිංසකජ්ජසහස්සමිහිති තිංසකජ්ජසහස්සෙසු අතික්කන්තෙසුති අත්ථො.

තස්ස පන සුමෙධස්ස භගවතො සුදස්සනං නාම නගරං අහොසි, සුදත්තො නාම
රාජා පිතා, මාතා සුදත්තා නාම, සරණො ච සබ්බකාමො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා,
සාගරො නාමුපට්ඨාකො, රාමා ච සුරාමා ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, මහානිපරුක්ඛො
බොධි, සරීරං අට්ඨාසිතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, ආයු නවුතිවස්සසහස්සානි,
නවවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි, සුමනා නාමස්ස අග්ගමහෙසි,
පුනබ්බසුමිත්තො නාම පුත්තො, හත්ථියානෙන නික්ඛමි. සෙසං ගාථාසු දිස්සති.
තෙන වුත්තං -

18.

“සුදස්සනං නාම නගරං, සුදත්තො නාම ඛත්තියො;
සුදත්තා නාම ජනිකා, සුමෙධස්ස මහෙසිතො.

23.

“සරණො සබ්බකාමො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සාගරො නාමුපට්ඨාකො, සුමෙධස්ස මහෙසිනො.

24.

“රාමා චෙව සුරාමා ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බොධි තස්ස භගවතො, මහානිපොති වුවිච්ඡි.

26.

“අට්ඨාසිතිරතනානි, අවිචුග්ගතො මහාමුනි;
ඔභාසෙති දිසා සබ්බා, චන්දො තාරගණෙ යථා.

27.

“චක්කවත්තිමණි නාම, යථා තපති යොජනං;
තථෙව තස්ස රතනං, සමන්තා ඵරති යොජනං.

28.

“නවුතිවස්සසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

29.

“තෙවිජ්ජලහිඤ්ඤෙහි, බලප්පත්තෙහි තාදිහි;
සමාකුලමිදං ආසි, අරහත්තෙහි සාධුහි.

30.

“තෙපි සබ්බෙ අමිතයසා, විජ්ජමුත්තා නිරූපධි;
ඤාණාලොකං දස්සයිත්වා, නිබ්බුතා තෙ මහායසා”ති.

තත්ථ චන්දො තාරගණෙ යථාති යථා නාම ගගනෙ පරිපුණ්ණචන්දො
තාරාගණෙ ඔභාසෙති පකාසෙති, එවමෙව සබ්බාපි දිසා ඔභාසෙතීති අත්ථො. කෙච්චි
“චන්දො පන්තරසො යථා”ති පඨන්ති, සො උත්තානත්ථොව.

චක්කවත්තිමණි නාමාති යථා නාම චක්කවත්තිරඤ්ඤො මණිරතනං
චතුහත්ථායාමං සකට්ඨාහිසමපරිණාහං චතුරාසිතිමණිසහස්සපරිවාරං
තාරාගණපරිවුත්තස්ස සරදසමයපරිපුණ්ණරජනිකරස්ස සිරිසමුදයසොහං
අවිහයන්තමිව වෙපුල්ලපබ්බතතො පරමරමණියදස්සනං මණිරතනමාගච්ඡති,
තස්සෙවං ආගච්ඡන්තස්ස සමන්තතො යොජනස්පමාණං ඔකාසං ආහා ඵරති,
එවමෙව තස්ස සුමෙධස්සාපි භගවතො සරීරතො ආහාරතනං සමන්තතො යොජනං
ඵරතීති අත්ථො.

තෙවිජ්ජප්ප්ලහිඤ්ඤාහිති තෙවිජ්ජප්ප් ඡලහිඤ්ඤාහිති වාති අත්ථො.
 බලජ්ජත්තෙහිති ඉද්ධිබලජ්ජත්තෙහි. තාදිහිති තාදිභාවජ්ජත්තෙහි. සමාකුලන්ති
 සඬ්ඛිණිණං එකකාසාවපජ්ජොතං. ඉදන්ති සාසනං සන්ධායාහ, මහීතලං වා.
 අමිතයසාති අමිතපරිවාරා, අතුලකිත්තිසොසො වා. නිරුපධිති චතුරුපධිවරහිතා.
 සෙසමෙත්ථ ගාථාසු සබ්බත්ථ පාකට්ඨමෙවාති.

සුමෙධබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො එකාදසමො බුද්ධවංසො.

14. සුජාතබුද්ධවංසවණ්ණනා

තතො තස්සාපරභාගෙ තස්මිංයෙව මණ්ඩකජ්ජපෙ අනුපුබ්බෙන අපරිමිතායුකෙසු
 සත්තෙසු අනුක්කමෙන පරිභාසිත්වා නවුතිවස්සසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු
 සුජාතරුපකායො පරිසුද්ධජාතො සුජාතො නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සොපි
 පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චචිත්වා සුමඬ්ගලනගරෙ
 උග්ගතස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ පභාවතියා නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මි.
 පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්තං මාසානං අව්චයෙන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි.
 නාමග්ගහණදිවසෙ වස්ස නාමං කරොන්තො සකලජම්බුදීපෙ සබ්බසත්තානං සුඛං
 ජනයන්තො ජාතොති ‘සුජාතො’ ත්වෙවස්ස නාමමකංසු. සො නව්චස්සසහස්සාති
 අගාරං අජ්ඣාචසි. සිරි උපසිරි සිරිනන්දො වාති තස්ස තයො පාසාදා අහෙසු.
 සිරිනන්දාදෙව්ජ්ජමුඛාති තෙවිසති ඉත්ථිසහස්සාති පච්චුපට්ඨිතාති අහෙසු.

සො චත්තාරි නිමිත්තාති දිස්වා සිරිනන්දාදෙවියා උපසෙනෙ නාම පුත්තෙ
 උජ්ජන්තෙ හංසවහං නාම වරතුරඬ්ගමාරුය්හ මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා
 පබ්බජි. තං පන පබ්බජන්තං මනුස්සානං කොටි අනුපබ්බජි. අථ සො තෙහි පරිවුතො
 නව මාසෙ පධානවරියං චරිත්වා විසාබ්පුණ්ණමාය සිරිනන්දනගරෙ
 සිරිනන්දනසෙට්ඨස්ස ධිතාය දින්නං පරමමධුරං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා
 සාලවනෙ දිවාචිහාරං විනිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ සුනන්දාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ
 තිණුමුට්ඨියො ගහෙත්වා වෙළඬොධිං. උපසඬ්ඛකමිත්වා තෙත්තිංසහත්ථවිත්ථනං
 තිණුසන්ථරං සන්ථරිත්වා සුරියෙ ධරමානෙයෙව සමාරං මාරබලං විධමිත්වා
 සම්මාසම්බොධිං පටිවිජ්ඣිත්වා සබ්බබුද්ධානුවිණ්ණං උදානං උදානෙත්වා
 සත්තසත්තාහං බොධිසම්පෙයෙව විනිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මනා ආයාචිතො අත්තනො
 කනිට්ඨභාතිකං සුදස්සනකුමාරං පුරොහිතපුත්තං දෙවකුමාරඤ්ච
 චතුසච්චධම්මපටිවෙධසමත්ථෙ දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා සුමඬ්ගලනගරසම්පෙ
 සුමඬ්ගලයානෙ ඔතරිත්වා උයානපාලෙන අත්තනො භාතිකං සුදස්සනකුමාරං
 පුරොහිතපුත්තං දෙවකුමාරඤ්ච පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සපරිවාරානං මජ්ඣ
 නිසින්නො ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තත්ථ අසිතියා කොට්ඨං ධම්මාහිසමයො
 අහොසි. අයං පඨමාහිසමයො අහොසි.

යදා පන හගවා සුදස්සනුයානද්වාරෙ මහාසාලමුලෙ යමකපාටිභාරියං කත්වා දෙවෙසු තාවතිංසෙසු වස්සාවාසං උපාගමි, තදා සත්තත්තිංසසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං දුතියො අභිසමයො අහොසි. යදා පන සුජාතො දසබලො පිතුසන්තිකං අගමාසි, තදා සට්ඨිසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

1.

“තත්ථෙව මණ්ඩකප්පමිහි, සුජාතො නාම නායකො;
සීහහනුසහක්ඛන්ධො, අප්පමෙයො දුරාසදො.

2.

“චන්දොව විමලො බුද්ධො, සතරංසීව පතාපවා;
ඵවං සොහති සම්බුද්ධො, ජලන්තො සිරියා සදා.

3.

“පාපුණිත්වාන සම්බුද්ධො, කෙවලං බොධිමුත්තමං;
සුමඨගලමිහි නගරෙ, ධම්මවක්කං පවත්තයි.

4.

“දෙසෙන්නෙ පවරං ධම්මං, සුජාතෙ ලොකනායකෙ;
අසීතිකොට්ඨි අභිසම්භු, පයමෙ ධම්මදෙසනෙ.

5.

“යදා සුජාතො අමිතයසො, දෙවෙ වස්සං උපාගමි;
සත්තත්තිංසසතසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු.

6.

“යදා සුජාතො අසමසමො, උපගච්ඡි පිතුසන්තිකං;
සට්ඨිසතසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු”ති.

තත්ථ තත්ථෙව මණ්ඩකප්පමිහි යස්මිං මණ්ඩකප්පෙ සුමෙධො හගවා උප්පන්නො, තත්ථෙව කප්පෙ සුජාතොපි හගවා උප්පන්නොති අත්ථො. සීහහනුති සීහස්ස විය හනු අස්සාති සීහහනු. සීහස්ස පන හෙට්ඨිමහනුමෙව පුණ්ණං හොති, න උපරිමං. අස්ස පන මහාපුරිසස්ස සීහස්ස හෙට්ඨිමහනු විය ද්වෙපි පරිපුණ්ණාති ද්වාදසියං පක්ඛස්ස චන්දසදිසාති හොත්ති. තෙන වුත්තං “සීහහනු”ති. උසහක්ඛන්ධොති උසහස්සෙව සමප්පවට්ඨක්ඛන්ධො, සුවට්ටිතසුවණ්ණාලිඨගසදිසක්ඛන්ධොති අත්ථො. සතරංසීවාති දිවසකරො විය. සිරියාති බුද්ධසිරියා. බොධිමුත්තමන්ති උත්තමං සම්බොධිං.

සුධම්මවතීනගරෙ සුධම්මියානෙ ආගතානං මනුස්සානං ධම්මං දෙසෙත්වා සට්ඨිසතසහස්සාති ඵහිතික්ඛුභාවෙන පබ්බාපෙත්වා තෙසං මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං.

උද්දිසි, සො පය්මො සන්නිපාතො අහොසි. තතො පරං තිදිවොරොහණෙ හගවතො පඤ්ඤාසසතසහස්සානං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන “සුදස්සනකුමාරො හගවතො සන්නිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො”ති සුත්වා “මයමිපි පබ්බජිස්සාමා”ති ආගතානි චත්තාරි පුරිසසතසහස්සානි ගහෙත්වා සුදස්සනත්ථෙරො සුජාතං නරාසහං උපසඬ්ඛමි. තෙසං හගවා ධම්මං දෙසෙත්වා එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා චතුර්ධගසමන්තාගතෙ සන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං –

7.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, සුජාතස්ස මහෙසිනො;
බිණ්ණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

8.

“අභිඤ්ඤාබලජ්ජත්තානං, අජ්ජත්තානං හවාහවෙ;
සට්ඨිසතසහස්සානි, පය්මං සන්නිපතිංසු තෙ.

9.

“පුනාපරං සන්නිපාතෙ, තිදිවොරොහණෙ ජිනෙ;
පඤ්ඤාසසතසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

10.

“උපසඬ්ඛමන්තො නරාසහං, සුදස්සනො අග්ගසාවකො;
චතුභි සතසහස්සෙහි, සම්බුද්ධං උපසඬ්ඛමි”ති.

තත්ථ අජ්ජත්තානන්ති හවාහවෙ අසම්පත්තානන්ති අත්ථො. “අජ්ජවත්තා හවාහවෙ”තිපි පායො, සොයෙවත්ථො. තිදිවොරොහණෙති සග්ගලොකතො ඔතරන්තෙ කත්තුකාරකෙ දට්ඨබ්බො. කාරකවිපල්ලාසෙන වුත්තං. අථ වා තිදිවොරොහණෙති තිදිවතො ඔතරණෙ. ජිනෙති ජිනස්ස, සාමිඅත්ථෙ භූමිමං දට්ඨබ්බං.

තදා කිර අම්භාකං බොධිසත්තො චක්ඛවත්තිරාජා භුත්වා “බුද්ධො ලොකෙ උජ්ජන්තො”ති සුත්වා හගවත්තං උපසඬ්ඛමිත්වා ධම්මකථං සුත්වා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඛස්ස සත්තහි රතනෙහි සද්ධිං චතුමහාදීපරජ්ජං දත්වා සත්ථු සන්නිකෙ පබ්බජි. සකලදීපවාසිනො ජනා රට්ඨුජ්ජාදං ගහෙත්වා ආරාමිකකිච්චං සාධෙත්වා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස සඬ්ඛස්ස නිව්චං මහාදානමදංසු. සොපි නං සත්ථා – “අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො හවිස්සති”ති ඛ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

11.

“අහං තෙන සමයෙන, චතුදීපමිහි ඉස්සරො;
අන්තලික්ඛවරො ආසිං, චක්ඛවත්ති මහබ්බලො.

13.

“චතුර්දිපෙ මහාරජ්ජං රතනෙ සත්ත උත්තමෙ;
බුද්ධෙ නියාතයිත්වාන, පබ්බතීං තස්ස සන්තිකෙ.

14.

“ආරාමිකා ජනපදෙ, උට්ඨානං පටිපිණ්ඩිය;
උපනෙන්නි හික්ඛුසඬ්ඨස්ස, පච්චයං සයනාසනං.

15.

“සොපි මං බුද්ධො ඛ්‍යාකාසි, දසසහස්සිමිහි ඉස්සරො;
තිංසකජ්ජසහස්සිමිහි, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

16.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

17.

“තස්සාපි චචනං සුත්වා, හියො භාසං ජනෙසහං;
අධිට්ඨහිං චතං උග්ගං, දසපාරමිපුරියා.

18.

“සුත්තන්තං විනයඤ්චාපි, නචඬ්ඨං සත්ථුසාසනං;
සබ්බං පරියාපුණිත්වාන, සොහයිං ජිනසාසනං.

19.

“තත්ථජ්ජමත්තො විහරන්තො, බ්‍රහ්මං භාවෙත්ථ භාවනං;
අහිඤ්ඤාපාරමිං ගන්ත්වා, බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ජහ”න්ති.

තත්ථ චතුර්දිපමිහිති සපරිවාරදීපානං චතුත්තං මහාදීපානන්ති අත්ථො.
අන්තලික්ඛවරොති චක්කරතනං පුරක්ඛත්වා ආකාසවරො. රතනෙ සත්තාති
හත්ථිරතනාදිති සත්ත රතනාති. උත්තමෙති උත්තමාති. අථ වා උත්තමෙ බුද්ධෙති
අත්ථො දට්ඨබ්බො. නියාතයිත්වානාති දත්වාන. උට්ඨානන්ති රට්ඨුජ්ජාදං, ආයන්ති
අත්ථො. පටිපිණ්ඩියාති රාසිං කත්වා සංකඩ්ඪිත්වා. පච්චයන්ති විවරාදිවිවිධං
පච්චයං. දසසහස්සිමිහි ඉස්සරොති දසසහස්සිලොකධාතුයං ඉස්සරො, තදෙනං
ජාතික්ඛෙත්තං සන්ධාය චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අනන්තානං ලොකධාතුනං ඉස්සරො
භගවා. තිංසකජ්ජසහස්සිමිහිති ඉතො පට්ඨාය තිංසකජ්ජසහස්සානං මත්ථකෙති
අත්ථො.

තස්ස පන සුජාතස්ස භගවතො සුමඬ්ඨගලං නාම නගරං අහොසි, උග්ගතො නාම
රාජා පිතා, පභාවතී නාම මාතා, සුදස්සනො ච සුදෙවො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා,
නාරදො නාමුපට්ඨාකො, නාගා ච නාගසමාලා ච ද්වෙ අග්ගසාවකා,
මහාවෙළුරුක්ඛො බොධි, සො කිර මන්දවිජ්ජදො සනක්ඛන්ධො පරමරමණියො
වෙළුරියමණිවණ්ණෙහි විමලෙහි පත්තෙහි සඤ්ජන්නවිපුලසාබො

මයුරපිඤ්ජකලාපො විය විරොචිත්ථං. තස්ස පන භගවතො සරීරං
පණ්ණාසහත්ථුබ්බිකෙධං අහොසි, ආයු නවුතිවස්සසහස්සානි, සිරිනන්දා නාමස්ස
අග්ගමහෙසී, උපසෙනො නාම පුත්තො. තුරභිගවරයානෙන නික්ඛමී. සො පන
වන්දවතීනගරෙ සිලාරාමෙ පරිනිබ්බායි. තෙන වුත්තං -

20.

“සුමඬිගලං නාම නගරං, උග්ගතො නාම ඛත්තියො;
මාතා පභාවතී නාම, සුජාතස්ස මහෙසිනො.

25.

“සුදස්සනො සුදෙවො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
නාරදො නාමුපට්ඨාකො, සුජාතස්ස මහෙසිනො.

26.

“නාගො ව නාගසමාලා ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බොධි තස්ස භගවතො, මහාවෙළුති වුච්චති.

27.

“සො ව රුක්ඛො සනක්ඛන්ධො, අවජිද්දො භොති පත්තිකො;
උජු වංසො බුහා භොති, දස්සනීයො මනොරමො.

28.

“එකක්ඛන්ධො පවඬිසීත්වා, තතො සාඛා පහිජ්ජති;
යථා සුඛද්ධො මොරහත්ථො, එවං සොහති සො දුමො.

29.

“න තස්ස කණ්ටකා භොන්ති, නාපි ඡිද්දං මහා අහු;
විත්ථිණ්ණසාඛො අවිරලො, සන්දව්ජායො මනොරමො.

31.

“පඤ්ඤාසරතනො ආසි, උච්චත්තනෙන සො ජිනො;
සබ්බාකාරවරුපෙනො, සබ්බගුණමුපාගතො.

32.

“තස්ස පභා අසමසමා, නිද්ධාවති සමන්තතො;
අප්පමාණො අතුලියො, ඔපම්මෙහි අනුපමො.

33.

“නවුතිවස්සසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තා රෙසි ජනතං බහුං.

34.

“යථාපි සාගරෙ උෘතී, ගගනෙ තාරකා යථා;
එවං තදා පාවචනං, අරහන්තෙහි චිත්තිතං.

35.

“සො ච බුද්ධො අසමසමො, ගුණානි ච තානි අතුලියානි;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසංඛාරා”ති.

තත්ථ අවිජ්ජිද්දොති අප්පච්ඡිද්දො. “අනුදරා කඤ්ඤා”ති ආදීසු විය දට්ඨබ්බං.
කෙච්චි “ජිද්දං භොති පරිත්තක”න්ති පදන්ති. පත්තිකොති බහුපත්තො,
කාවමණ්ණිකණ්ණෙහි පත්තෙහි සඤ්ජන්තොති අත්ථො. උජුති අවච්ඡිකො අකුට්ඨො.
වංසොති වෙළු. බ්‍රහ්මාති සමන්තො මහා. එකක්ඛන්ධොති අවනිරුහො එකො
අදුනියො වාති අත්ථො. පවච්ඡිත්ථාති වච්ඡිත්ථා. තතො සාධා පහිජ්ජති තතො
වංසග්ගතො පඤ්චවිධා සාධා නික්ඛමිත්ථා පහිජ්ජිත්ථ. “තතො සාධා පහිජ්ජථා”තිපි
පාඨො. සුබද්ධොති සුට්ඨු පඤ්චබන්ධනාකාරෙන බද්ධො. මොරහත්ථොති
ආතපසන්තිවාරණත්ථං කතො බද්ධො මොරපිඤ්ජකලාපො වුවචති.

න තස්ස කණ්ටකා භොන්තිති තස්ස වංසස්ස කණ්ටකිනොපි රුක්ඛස්ස
කණ්ටකා නාහෙසුං. අවිරලොති අවිරලසාධාසඤ්ජන්තො. සන්දව්ඡායොති
සනච්ඡායො, අවිරලත්තාව සන්දව්ඡායොති වුත්තො. පඤ්ඤාසරතො ආසීති
පඤ්ඤාසහත්ථො අහොසි. සබ්බාකාරවරුපෙතොති සබ්බෙන ආකාරෙන
වරෙහියෙව උපෙතො සබ්බාකාරවරුපෙතො නාම. සබ්බගුණමුපාගතොති
අනන්තරපදස්සෙව වෙච්චනමත්තං.

අප්පමාණොති පමාණරහිතො, පමාණං ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා වා
අප්පමාණො. අතුලියොති අතුලො, කෙනච්චි අසදිසොති අත්ථො. ඔපම්මෙහීති
උපමිතබ්බෙහි. අනුපමොති උපමාරහිතො, “ඉමිනා ච ඉමිනා ච සදිසො”ති වත්තුං.
අසක්කුණෙය්‍යභාවතො අනුපමොති අත්ථො. ගුණානි ච තානීති ගුණා ච තෙ,
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණාදයො ගුණානි අත්ථො. ලිඛිගව්පල්ලාසෙන වුත්තං. සෙසං
සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුජාතබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ද්වාදසමො බුද්ධවංසො.

15. පියදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා

සුජාතස්ස පන අපරභාගෙ ඉතො අට්ඨකප්පසතාධිකසහස්සකප්පමත්ථකෙ
එකස්මිං කප්පෙ පියදස්සි, අත්ථදස්සි, ධම්මදස්සිති තයො බුද්ධා නිබ්බන්තිංසු. තත්ථ
පියදස්සි නාම භගවා පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බන්තිත්ථා තතො චචිත්ථා

සුධඤ්ඤවතීනගරෙ සුදත්තස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා චන්දසදිසවදනාය චන්දාදෙවියා නාම කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්නං මාසානං අව්වයෙන වරුණුයානෙන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. තස්ස පන නාමග්ගහණදිවසෙ ලොකස්ස පියානං පාටිභාරියවිසෙසානං දස්සිතත්තා “පියදස්සි”ත්වෙව නාමමකංසු. සො නවවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචසි. තස්ස කිර සුනිමමලවිමලගිරිබ්‍රහ්මනාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. විමලාමභාදෙවිජ්ජමුඛානි තෙත්තිංස ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා විමලාදෙවියා කඤ්චනාවෙළෙ නාම පුත්තෙ උජ්ජන්තෙ ආජඤ්ඤරට්ඨන මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. එකා ව නං පුරිසකොටි අනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො මහාපුරිසො ඡ මාසෙ පධානවරියං වරින්වා විසාඛපුණ්ණමාය වරුණුබ්‍රාහ්මණගාමෙ වසහබ්‍රාහ්මණස්ස ධිතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාචිහාරං විනිනාමෙත්වා සුජාතාජීවකෙන දින්නා අට්ඨ තිණුට්ඨියො ගහෙත්වා කකුධබොධිං උපසඬකමිත්වා තෙපඤ්ඤාසහත්ථවිත්ථනං තිණසන්ථරං සන්ථරින්වා පල්ලඬකං ආභුජිත්වා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා “අනෙකජාතිසංසාර”න්ති උදානං උදානෙත්වා තත්ථෙව සත්තසත්තාහං විනිනාමෙත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං අරියධම්මපටිවෙධසමත්ථනං ඤත්වා ආකාසෙන තත්ථ ගන්ත්වා උසහවතීනගරසමීපෙ උසහවතුයානෙන ඔතරින්වා භික්ඛුකොටිපරිවුතො ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා කොට්ඨසතසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං පඨමො අභිසමයො.

පුන උසහවතියා නාම නගරස්ස අවිදුරෙ සුදස්සනපබ්බතෙ සුදස්සනො නාම දෙවරාජා පටිවසති. සො මිච්ඡාදිට්ඨිකො අහොසි. සකලජම්බුදීපෙ පන මනුස්සා තස්ස අනුසංචිඡරං සතසහස්සග්ගස්සිකං බලිං උපසංහරන්ති. සො සුදස්සනො දෙවරාජා නරරාජෙන සද්ධිං එකාසනෙ නිසිදිත්වා බලිං සම්පට්ඨිති. අථ පියදස්සි හගවා “තස්ස සුදස්සනස්ස දෙවරාජස්ස තං දිට්ඨිගතං විනොදෙස්සාමි”ති තස්මිං දෙවරාජෙ යක්ඛසමාගමං ගතෙ තස්ස හවනං පවිසිත්වා සිරිසයනං ආරුහිත්වා ඡබ්බණ්ණරංසියො මුඤ්චන්තො යුගන්ධරපබ්බතෙ සරදසමයෙ සුරියො විය නිසිදි. තස්ස පරිවාරපරිවාරිකා දෙවතායො මාලාගන්ධවිලෙපනාදිහි දසබලං පූජෙත්වා පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු.

සුදස්සනොපි දෙවරාජා යක්ඛසමාගමතො ආගච්ඡන්තො අත්තනො හවනතො ඡබ්බණ්ණරස්මියො නිච්ඡරන්තෙ දිස්වා වින්තෙසි – “අඤ්ඤෙසු පන දිවසෙසු මම හවනස්ස එදිසි අනෙකරංසිජාලසමුජ්ජලවිභූති න දිට්ඨපුබ්බා. කො නු බො ඉධ පට්ටියො දෙවො වා මනුස්සො වා”ති ඔලොකෙන්තො උදයගිරිසිඛරමත්ථකෙ සරදසමයදිවසකරම්ච ඡබ්බණ්ණරංසිජාලෙන අභිජ්ජලන්තං නිසින්නං හගවන්තං දිස්වා වින්තෙසි – “අයං මුණ්ඩකසමණො මම පරිවාරෙන පරිජනෙන පරිවුතො වරසයනෙ නිසින්නො”ති කොධාභිභූතමානසො – “හන්දාහං ඉමස්ස අත්තනො බලං දස්සෙස්සාමි”ති වින්තෙත්වා සකලං තං පබ්බතං එකජාලමකාසි. “ඉමිනා අග්ගිජාලෙන ඡාරිකාභූතො මුණ්ඩකසමණො”ති ඔලොකෙන්තො

අනෙකුත් සිභාලවිසරවිජ්ජුරිතවරසරීරං පසන්නවදනවණ්ණසොභං
විජ්ජසන්නවිජ්ජරාගං දසබලමහිජ්ජලන්තං දිස්වා වින්තෙසි - “අයං සමණො
අග්ගිදාහං සහති, හන්දාහං ඉමං සමණං උදකොසෙන ඔසාදෙත්වා මාරෙස්සාමි” ති
අතිගමිහිරං උදකොසං විමානාහිමුඛං පවත්තෙසි.

තතො උදකොසෙන පුණ්ණෙ තස්මිං විමානෙ නිසින්නස්ස තස්ස හගවතො
විවරෙ අංසුමත්තං වා සරීරෙ ලොමමත්තං වා න තෙමිත්ථ. තතො සුදස්සනො
දෙවරාජා - “ඉමිනා සමණො නිරස්සාසො මනො හවිස්සති” ති මන්ත්වා උදකං
සඬ්ඛිපිත්වා ඔලොකෙත්තො හගවත්තං අසිතජලධරවිවරගතං
සරදසමයරජනිකරමිව විවිධරංසිභාලවිසරෙන විරොවමානං සකපරිසපරිවුතං
නිසින්නං දිස්වා අත්තනො මක්ඛං අසහමානො - “හන්ද මාරෙස්සාමි න” ති
කොධෙන නවවිධආවුධවස්සං වස්සෙසි. අථස්ස හගවතො ආනුභාවෙන
සබ්බාවුධානි නානාවිධපරමරුචිරදස්සනා සුරහිකුසුමමාලා හුත්වා දසබලස්ස
පාදමුලෙ නිපතිංසු.

තතො තං අච්ඡරියං දිස්වා සුදස්සනො දෙවරාජා පරමකුපිතමානසො හගවත්තං
උභොහි හත්ථෙහි පාදෙසු ගහෙත්වා අත්තනො හවනතො නිහරිතුකාමො
උක්ඛිපිත්වා මහාසමුද්දං අතික්කමිත්වා වක්කවාළපබ්බතං ගන්ත්වා - “කිං නු ඛො
සමණො ජීවති වා මනො වා” ති ඔලොකෙත්තො තස්මිංයෙව ආසනෙ නිසින්නං
දිස්වා - “අහො මහානුභාවො අයං සමණො, නාහං ඉමං සමණං ඉතො
නික්කඬ්ඪිතුං සක්කොමි. යදි හි මං කොචි ජානිස්සති, අනප්පකො මෙ අයසො
හවිස්සති. යාවිමං කොචි න පස්සති, තාව නං විස්සජ්ජෙත්වා ගමිස්සාමි” ති
වින්තෙසි.

අථ දසබලො තස්ස චිත්තාවාරං ඤාත්වා තථා අධිට්ඨාසි, යථා නං සබ්බෙ
දෙවමනුස්සා පස්සන්ති. තස්මිඤ්ච දිවසෙ සකලජම්බුදීපෙ එකසතරාජානො
තස්සෙව උපහාරදානත්ථාය සන්තිපතිංසු. තෙ හගවතො පාදෙ ගහෙත්වා නිසින්නං
සුදස්සනං දෙවරාජානං නරරාජානො දිස්වා - “අමිහාකං දෙවරාජා මුනිරාජස්ස
පියදස්සිස්ස සන්ටුනො පාදපරිවරියං කරොති, අහො බුද්ධා නාම අච්ඡරියා, අහො
බුද්ධගුණා විසිට්ඨා” ති හගවති, පසන්නචිත්තා සබ්බෙ හගවත්තං නමස්සමානා
සිරස්මිං අඤ්ජලිං කත්වා අට්ඨංසු. තත්ථ පියදස්සි හගවා තං සුදස්සනං දෙවරාජානං
පමුඛං කත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තදා දෙවමනුස්සානං නවුතිකොට්ඨහස්සානි අරහත්තං
පාපුණ්ණංසු. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි.

යදා පන නවයොජනප්පමාණෙ කුමුදනගරෙ බුද්ධපච්චත්ථිකො දෙවදත්තො
විය සොණත්ථෙරො නාම මහාපදුමකුමාරෙන සද්ධිං මත්තෙත්වා තස්ස පිතරං
සාතෙත්වා පුත පියදස්සිබුද්ධස්ස වධාය නානප්පකාරං පයොගං කත්වාපි සාතෙතුං
අසක්කොත්තො සො දොණමුඛනාගරාජාරොහං පක්කොසාපෙත්වා තං
පලොහෙත්වා තමත්ථං ආරොවෙසි - “යදා පනායං සමණො පියදස්සි ඉමං නගරං
පිණ්ඩාය පවිසති, තදා දොණමුඛං නාම ගජවරං විස්සජ්ජෙත්වා පියදස්සිසමණං
මාරෙහි” ති.

අථ සො ආරොහො භිතාභිතවිචාරණරහිතො රාජවල්ලහො – “අයං සමණො
 යානන්තරාපි මං වාචෙය්‍යා” ති මන්ත්වා “සාධු” ති සම්පට්ඨිත්වා දුක්ඛදිවසෙ
 දසබලස්ස නගරජපවෙසනසමයං සල්ලක්ඛෙන්වා සුජාතමත්ථකපිණ්ඩකුම්භනලාටං
 ධනුසදිසදිසසුණ්ඩතටං සුවිපුලමුදුකණ්ණං මධුපිඨගලනයනං සුන්දරක්ඛන්ධාසනං
 අනුවට්ටසනජසනං නිව්තගුල්භජාණුඅන්තරං ඊසාසදිසරුවිරදන්තං සුවාලධිං
 අපචිතමෙවකං සබ්බලක්ඛණසම්පන්නං අසිතජලධරසදිසචාරුදස්සනං
 සීභවික්කන්තලලිතගාමීනං ජඬගමමිව ධරාධරං සත්තජ්ජතිට්ඨං සත්තධා පහින්තං
 සබ්බසො විස්සවන්තං විග්ගභවන්තමිව අන්තකං උපසඬකමිත්වා
 පිණ්ඩකබලඤ්ජනධූපලෙපාදිවිසෙසෙහි භියෙය්‍යාපි මන්තජ්ජමන්තං කන්වා
 අරිවාරණවාරණං ඵරාවණවාරණමිව අරිජනවාරණං මුනිවාරණං මාරණත්ථාය
 පෙසෙසි. අථ සො ද්විරදවරො මුත්තමත්තොව ගජමහිංසතුරඬගනරනාරියො
 හන්ත්වා හතරුධිරපරිරඤ්ජිතසදන්තකරසරිරො අන්තජාලපරියොනද්ධනයනො
 සකටකවාටකූටාගාරද්වාරතොරණාදීනි භඤ්ජිත්වා කාක-කුලල-ගිජ්ඣාදීනි
 අනුපරියායමානො හතමහිංසනරතුරඬගදිරදාදීනං අඬගානි ආලුම්පිත්වා
 මනුස්සභක්ඛො යක්ඛො විය භක්ඛයන්තො දුරතොව දසබලං සිස්සගණපරිවුතං
 ආගච්ඡන්තං දිස්වා අනිලගරුළසදිසවෙගො වෙගෙන භගවන්තමභිගඤ්ජි.

අථ පුරවාසිනො පන ජනා භයසන්තාපපරිපූරිතමානසා
 පාසාදපාකාරවයතරුපගතා තථාගතාහිමුඛමභිධාවන්තං දිස්වා භාභාකාරසද්දමකංසු.
 කෙච්චි පන උපාසකා තං නානජ්ජකාරෙහි නයෙහි නිවාරයිතුමාරහිංසු. අථ සො
 බුද්ධනාගො භත්ථිනාගමායන්තමොලොකෙන්වා කරුණාවජ්ජාරසීතලභදයො
 මෙත්තාය තං ඵරි. තතො සො භත්ථිනාගො මෙත්තාඵරණෙන
 මුදුකතභදයසන්තානො අත්තනො දොසාපරාධං ඤන්වා ලජ්ජාය භගවතො පුරතො
 යාතුං අසක්කොන්තො පට්ඨියං පටිසන්තො විය සිරසා භගවතො පාදෙසු නිපති.
 ඵචං නිපන්තො පන සො තිමිරනිකරසදිසසරිරො
 සඤ්ජාජ්ජභානුරඤ්ජිතවරකනකගිරිසිඛරසම්පමුපගතො අසිතසලිලධරනිකරො විය
 විරොචිත්ථ.

අථෙවං මුනිරාජපාදමූලෙ කරිරාජානං සිරසා නිපතන්තං දිස්වා නාගරජනා
 පරමජිතිපූරිතභදයා සාධුකාරසීහනාදං උක්කුට්ඨිසද්දං පවත්තයිංසු.
 සුරහිකුසුමමාලාවන්දනගන්ධවුණ්ණාලඬකාරාදීනි තං අනෙකජ්ජකාරං පුජෙසුං.
 සමන්තතො වෙලුක්ඛෙපා පවත්තිංසු. ගගනතලෙ සුරදුන්දුහියො අභිනදිංසු. අථ
 භගවා තමසීතගිරිසිඛරමිව පාදමූලෙ නිපන්තං දිරදවරං ඔලොකෙන්වා
 අඬකුසධජාලසඬචක්කාලඬකතෙන කරතලෙන ගජවරමත්ථකං පරාමසිත්වා
 තස්ස විත්තාචාරානුකූලාය ධම්මදෙසනාය තං අනුසාසි –

“ගජවර වදනො සුණොහි වාවං, මම භිතමත්ථයුතඤ්ච තං භජාහි;
 තච වධනිරතං පදුට්ඨභාවං, අපනය සන්තමුපෙහි වාරුදන්ති.

“ලොහෙන දොසෙන ච මොහතො වා, යො පාණිනො හිංසති වාරණන්ද;
 සො පාණසාතී සුවිරම්පි කාලං, දුක්ඛං සුසොරං නරකෙනුහොති.

“මාකාසි මාතඨග පුනෙවරුපං, කම්මං පමාදෙන මදෙන වාසි;
අවිචියං දුක්ඛමසය්හ කප්පං, පප්පොති පාණං අතිපාතයන්තො.

“දුක්ඛං සුසොරං නරකෙනුභොත්වා, මනුස්සලොකං යදි යාති හියොයා;
අප්පායුකො භොති විරුපරුපො, විහිංසකො දුක්ඛවිසෙසහාගී.

“යථා ව පාණා පරමං පියා තෙ, මහාජනෙ කුඤ්ජර මන්දනාග;
තථා පරස්සාපි පියාති ඤත්වා, පාණාතිපාතො පරිවජ්ජනියො.

“දොසෙ ව හිංසානිරතෙ විදිත්වා, පාණාතිපාතා විරතෙ ගුණෙ ව;
පාණාතිපාතං පරිවජ්ජය ත්වං, සග්ගෙ සුඛං ඉච්ඡසි වෙ පරත්ථ.

“පාණාතිපාතා විරතො සුදන්තො, පියො මනාපො භවතීධ ලොකෙ;
කායස්ස හෙදා ව පරං පනස්ස, සග්ගාධිවාසං කථයන්ති බුද්ධා.

“දුක්ඛාගමං නිච්ඡති කොචි ලොකෙ, සබ්බොපි ජාතො සුඛමෙසතෙව;
තස්මා මහානාග විභාය හිංසං, භාවෙහි මෙත්තං කරුණුඤ්ච කාලෙ” ති.

අපේවං දසබලෙනානුසාසියමානො දන්තිවරො සඤ්ඤං පටිලභිත්වා
පරමවිනීතො විනයාවාරසම්පන්නො සිස්සො විය අහොසි. එවං සො පියදස්සි හගවා
අම්භාකං සත්ථා විය ධනපාලං දොණුමුඛං කරිවරං දමිත්වා තත්ථ මහාජනසමාගමෙ
ධම්මං දෙසෙසි. තදා අසිතිකොට්ඨසභස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අයං තතියො
අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

1.

“සුජාතස්ස අපරෙන, සයම්භු ලොකනායකො;
දුරාසදො අසමසමො, පියදස්සි මහායසො.

2.

“සොපි බුද්ධො අමිතයසො, ආදිච්චොව විරොචති;
සබ්බං තමං නිහන්ත්වාන, ධම්මවක්කං පවත්තයි.

3.

“තස්සාපි අතුලතෙජස්ස, අහෙසුං අභිසමයා තයො;
කොට්ඨසභස්සානං, පඨමාභිසමයො අහු.

4.

“සුදස්සනො දෙවරාජා, මිච්ඡාදිට්ඨිමරොචයි;
තස්ස දිට්ඨිං විනොදෙන්තො, සත්ථා ධම්මමදෙසයි.

5.

“ජනසන්නිපාතො අතුලො, මහාසන්නිපතී තදා;
නවුතිකොට්ඨසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු.

6.

“යදා දොණුමුඛං හත්ථිං, විනෙසි නරසාරථි;
අසීතිකොට්ඨසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු”ති.

සුමඬිගලනගරෙ පාලිතො නාම රාජපුත්තො ච පුරොහිතපුත්තො
සබ්බදස්සිකුමාරො වාති ද්වෙ සභායකා අහෙසුං. තෙ පියදස්සිමිහි සම්මාසම්බුද්ධෙ
වාරිකං වරන්තෙ “අත්තනො නගරං සම්පත්තො”ති සුත්වා
කොට්ඨසතසහස්සපරිවාරා පච්චුග්ගමනං කත්වා තස්ස ධම්මං සුත්වා සත්තාහං
මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ හගවතො හත්තානුමොදනාවසානෙ
කොට්ඨසතසහස්සෙහි සද්ධිං පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්සු. තෙසං පන මජ්ඣිකෙ
හගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. අථාපරෙන
සමයෙන සුදස්සනදෙවරාජස්ස සමාගමෙ නවුතිකොට්ඨයො අරහත්තං පාපුණ්සු.
තෙහි පරිවුතො සත්ථා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, අයං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි.
පුන දොණුමුඛවිනයෙන අසීතිකොට්ඨයො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්සු. තෙසං
මජ්ඣිකෙ හගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, අයං තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන
වුත්තං –

7.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, තස්සාපි පියදස්සිනො;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො.

8.

“තතො පරං නවුතිකොට්ඨි, සම්පු එකතො මුතී;
තතියෙ සන්නිපාතමිහි, අසීතිකොට්ඨයො අහු”ති.

තදා අම්බාකං බොධිසත්තො කස්සපො නාම බ්‍රාහ්මණමාණවො
ඉතිහාසපඤ්චමානං තිණ්ණං වෙදානං පාරගු හුත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා
කොට්ඨසතසහස්සපරිවිවාගෙන පරමාරාමං සඬ්ඝාරාමං කාරෙත්වා සරණෙසු ච
පඤ්චසීලෙසු ච පතිට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා – “ඉතො අට්ඨාරසකප්පසතච්චයෙන
ගොතමො නාම බුද්ධො ලොකෙ හවිස්සතී”ති ඛ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

9.

“අහං තෙන සමයෙන, කස්සපො නාම බ්‍රාහ්මණො;
අජ්ඣායකො මන්තධරො, තිණ්ණං වෙදාන පාරගු.

10.

“තස්ස ධම්මං පුණිත්වාන, පසාදං ජනයිං අහං;
කොට්ඨසතසහස්සෙහි, සඬ්ඝාරාමං අමාපයි.

11.

“තස්ස දත්වාන ආරාමං, හට්ඨො සංවිග්ගමානසො;
සරණෙ පඤ්චසීලෙ ච, දළහං කත්වා සමාදිශිං.

12.

“සොපි මං බුද්ධො ඛ්‍යාකාසි, සඤ්චමජ්ඣෙ නිසීදිය;
අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

13.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

14.

“තස්සාපි චචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදිශිං;
උත්තරිං චතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපූරියා” ති.

තත්ථ සරණෙ පඤ්චසීලෙ වාති තිණි සරණානි පඤ්ච සීලානි වාති අත්ථො.
අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙති ඉතො අට්ඨසතාධිකස්ස කප්පසහස්සස්ස අච්චයෙනාති
අත්ථො.

තස්ස පන භගවතො සුඛඤ්ඤං නාම නගරං අහොසි. පිතා සුදත්තො නාම රාජා,
මාතා සුවන්දා නාම දෙවී, පාලිතො ච සබ්බදස්සි ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, සොභිතො
නාමුපට්ඨාකො, සුජාතා ච ධම්මදින්නා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, කකුධරුක්ඛො බොධි,
සරීරං අසිතිහත්ථුබ්බෙබ්බං අහොසි, නවුතිවස්සසහස්සානි ආයු, විමලා නාමස්ස
අග්ගමහෙසි අහොසි, කඤ්චනාවෙළො නාම පුත්තො, සො ආජඤ්ඤරථෙන
නික්ඛමීති. තෙන වුත්තං -

15.

“සුඛඤ්ඤං නාම නගරං, සුදත්තො නාම බත්තියො;
චන්දා නාමාසි ජනිකා, පියදස්සිස්ස සත්ථුනො.

20.

“පාලිතො සබ්බදස්සි ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සොභිතො නාමුපට්ඨාකො, පියදස්සිස්ස සත්ථුනො.

21.

“සුජාතා ධම්මදින්නා ච, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
බොධි තස්ස භගවතො, කකුධොති පවුච්චති.

23.

“සොපි බුද්ධො අමිතයසො, ද්වත්තිංසවරලක්ඛණො;
අසිතිහත්ථුබ්බෙබ්බො, සාලරාජාව දිස්සති.

24.

“අග්ගිවන්දසුරියානං, නත්ථි තාදිසිකා පභා;
යථා අහු පභා තස්ස, අසමස්ස මහෙසිනො.

25.

“තස්සාපි දෙවදෙවස්ස, ආයු තාවතකං අහු;
නවුත්තිවස්සසහස්සානි, ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

26.

“සොපි බුද්ධො අසමසමො, යුගානිපි තානි අතුලියානි;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා” ති.

තත්ථ සාලරාජා වානි සබ්බඵාලිචුල්ලො පරමරමණියදස්සනො
සමචට්ටක්ඛන්ධො සාලරාජා විය දිස්සති. යුගානිපි තානීති අග්ගසාවකයුගාදීනි
යුගලානි. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ උත්තානමෙවානි.

පියදස්සිබුද්ධචංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො තෙරසමො බුද්ධචංසො.

16. අත්ථදස්සිබුද්ධචංසවණ්ණනා

පියදස්සිමිහි සම්මාසම්බුද්ධෙ පරිනිබ්බුතෙ තස්ස සාසනෙ ච අන්තර්හිතෙ
පරිභායිත්වා වඩ්ඪිත්වා අපරිමිතායුකෙසු මනුස්සෙසු අනුක්කමෙන පරිභායිත්වා
වස්සසතසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු පරමත්ථදස්සි අත්ථදස්සි නාම බුද්ධො ලොකෙ
උජ්ජජි. සො පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චචිත්වා
පරමසොහනෙ සොහනෙ නාම නගරෙ සාගරස්ස නාම රඤ්ඤො කුලෙ
අග්ගමහෙසියා සුදස්සනදෙවියා කුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දස මාසෙ ගබ්භෙ
චසිත්වා සුවින්ධනුයානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. මාතුකුච්ඡිතො මහාපුරිසෙ
නික්ඛන්තමත්තෙ සුවිරකාලනිහිතානි කුලපරම්පරාගතානි මහානිධානානි
ධනසාමිකා පටිලභිංසුති තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ “අත්ථදස්සි” ති නාමමකංසු. සො
දසවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. අමරගිරි-සුරගිරි-ගිරිවාහනනාමකා
පරමසුරහිජනකා තයො වස්ස පාසාදා අහෙසුං. විසාඛාදෙවිජ්ජමුඛානි තෙත්තිංස
ඉත්ථිසහස්සානි අහෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා විසාඛාදෙවියා සෙලකුමාරෙ නාම පුත්තෙ
උජ්ජන්තෙ සුදස්සනං නාම අස්සරාජං අභිරුහිත්වා මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා
පබ්බජි. තං නච මනුස්සකොට්ඨො අනුපබ්බජිංසු. තෙහි පරිවුතො සො මහාපුරිසො
අට්ඨ මාසෙ පධානවරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය සුවින්ධරනාගියා උපහාරත්ථාය
ආනීතං මධුපායාසං මහාජනෙන සන්දිස්සමානසබ්බසරීරාය නාගියා සහ
සුවණ්ණපානියා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා තරුණතරුසතසමලඬිකතෙ

තරුණසාලවනෙ දිවාචිහාරං චිතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ ධම්මරුචිනා මහාරුචිනා
නාම නාගරාජෙන දින්නා අට්ඨ කුසතිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා වම්පකබොධිං
උපසඬකම්ත්වා තෙපඤ්ඤාසහත්ථායාමචිත්ථතං කුසතිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා
පල්ලඬකං ආභූජිත්වා සම්බොධිං පත්වා සබ්බබුද්ධාචිණ්ණං –
“අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති උදානං උදානෙත්වා
සත්තසත්තාහං බොධිසම්පෙයෙව චිතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුනො ධම්මදෙසනායාවනං
සම්පට්චිජිත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතතවහික්ඛුකොටියො
අරියධම්මපට්ඨෙධසමත්ථෙ දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා අනොමනගරසම්පෙ
අනොමුයානෙ ඔතරිත්වා තෙහි පරිවුනො තත්ථ ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා
කොට්ඨසතසහස්සානං පඨමො ධම්මාහිසමයො අහොසි.

පුන හගවති ලොකනායකෙ දෙවලොකවාරිකං වරිත්වා තත්ථ ධම්මං
දෙසෙන්නෙ කොට්ඨසතසහස්සානං දුතියො අහිසමයො අහොසි. යදා පන හගවා
අත්ථදස්සි අම්භාකං හගවා විය කපිලවත්ථුපුරං සොහනපුරං පටිසිත්වා ධම්මං
දෙසෙසි, තදා කොට්ඨසතසහස්සානං තතියො ධම්මාහිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං

1.

“තත්ථෙව මණ්ඩකජපමහි, අත්ථදස්සි මහායසො;
මහාතමං නිහන්ත්වාන, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

2.

“බ්‍රහ්මුනා යාවිතො සන්නො, ධම්මවක්කං පවත්තයි;
අමතෙන තජ්ජයි ලොකං, දසසහස්සි සදෙවකං.

3.

“තස්සාපි ලොකනාථස්ස, අහෙසුං අහිසමයා තයො;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පඨමාහිසමයො අහු.

4.

“යදා බුද්ධො අත්ථදස්සි, වරති දෙවවාරිකං;
කොට්ඨසතසහස්සානං, දුතියාහිසමයො අහු.

5.

“පුනාපරං යදා බුද්ධො, දෙසෙසි පිතුසන්නිකෙ;
කොට්ඨසතසහස්සානං, තතියාහිසමයො අහු”ති.

තත්ථ තත්ථෙවාති තස්මිඤ්ඤෙව කජ්ජෙති අත්ථො. එත්ථ පන වරකජ්ජො
“මණ්ඩකජ්ජො”ති අධිජ්ජෙතො. “යස්මිං කජ්ජෙ තයො බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති, සො
කජ්ජො වරකජ්ජො”ති හෙට්ඨා පදුමුත්තරබුද්ධවංසවණ්ණනායං වුත්තො. තස්මා
වරකජ්ජො ඉධ “මණ්ඩකජ්ජො”ති වුත්තො. නිහන්ත්වානාති නිහනිත්වා. අයමෙව

වා පාඨො. සන්තොති සමානො. අමතෙනාති මග්ගඵලාධිගමාමතපානෙන. තප්පසීති අතප්පසි, ජිණ්ණසීති අත්ථො. දසසහස්සීති දසසහස්සිලොකධාතුං. දෙවචාරිකන්ති දෙවනං විනයනත්ථං දෙවලොකචාරිකන්ති අත්ථො.

සුවන්දකනගරෙ කිර සන්තො ව රාජපුත්තො උපසන්තො ව පුරොහිතපුත්තො තීසු වෙදෙසු සබ්බසමයන්තරෙසු ව සාරමදිස්වා නගරස්ස චතුසු ද්වාරෙසු චත්තාරො පණ්ඩිතෙ විසාරදෙ ව මනුස්සෙ යපෙසුං - “යං පන තුම්හෙ පණ්ඩිතං සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා පස්සථ සුණාථ වා, තං අම්හාකං ආගන්ත්වා ආරොවෙථා” ති. තෙන ව සමයෙන අත්ථදස්සී ලොකනාථො සුවන්දකනගරං සම්පාපුණි. අථ තෙහි නිවෙදිතා පුරිසා ගන්ත්වා තෙසං දසබ්ලස්ස තත්ථාගමනං පටිවෙදෙසුං. තතො තෙ සන්තොපසන්තා තථාගතාගමනං සුත්වා පහට්ඨමානසා සහස්සපරිවාරා දසබ්ලං අසමං පච්චුගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා නිමන්තෙත්වා සත්තාහං බුද්ධජ්ජම්බස්ස සඩ්ධස්ස අසදිසං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සකලනගරවාසීහි මනුස්සෙහි සද්ධිං ධම්මකථං සුණිංසු. තස්මිං කිර දිවසෙ අට්ඨනවුතිසහස්සානි එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තාය පරිසාය මජ්ඣෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පයමො සන්නිපාතො අහොසි.

යදා පන භගවා අත්තනො පුත්තස්ස සෙලත්ථෙරස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො අට්ඨාසීතිසහස්සානි පසාදෙත්වා එහිහික්ඛුහාවෙන පබ්බාපෙත්වා අරහත්තං පාපෙත්වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන මහාමඬ්ගලසමාගමෙ මාසපුණ්ණමායං දෙවමනුස්සානං ධම්මං දෙසෙන්තො අට්ඨසත්තතිසහස්සානි අරහත්තං පාපෙත්වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං -

6.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, තස්සාපි ව මහෙසිනො;
බිණ්ණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

7.

“අට්ඨනවුතිසහස්සානං, පයමො ආසි සමාගමො;
අට්ඨාසීතිසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

8.

“අට්ඨසත්තතිසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො;
අනුපාදා විමුත්තානං, විමලානං මහෙසින්” ති.

තදා කිර අම්හාකං බොධිසත්තො වම්පකනගරෙ සුසීමො නාම බ්‍රාහ්මණමහාසාලො ලොකසම්මතො අහොසි. සො සබ්බවිභවජාතං දීනානාථකපණ්ණදිකාදීනං විස්සජ්ජෙත්වා හිමවන්තසම්පං ගන්ත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච අභිඤ්ඤායො ව නිබ්බත්තෙත්වා මහිද්ධිකො

මහානුභාවො හුත්වා මහාජනස්ස කුසලාකුසලානං ධම්මානං
අනවජ්ජසාවජ්ජභාවඤ්ච දස්සෙත්වා බුද්ධුප්පාදං ආගමයමානො අට්ඨාසි.

අථාපරෙන සමයෙන අත්ථදස්සිමිහි ලොකනායකෙ ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා
සුදස්සනමහානගරෙ අට්ඨන්තං පරිසානං මජ්ඣෙ ධම්මාමතවස්සං වස්සෙත්තෙ
තස්ස ධම්මං සුත්වා සග්ගලොකං ගන්ත්වා දිබ්බානි මන්දාරවපදුමපාරිච්ඡත්තකාදීනි
පුප්ඵානි දෙවලොකනො ආහරිත්වා අත්තනො ආනුභාවං දස්සෙත්තො
දිස්සමානසරීරො චතුසු දිසාසු චතුද්දිපිකමහාමෙඝො විය පුප්ඵවස්සං වස්සෙත්වා
සමන්තනො පුප්ඵමණ්ඩපං පුප්ඵමයග්ගිතොරණහෙමජාලාදීනි පුප්ඵමයානි කත්වා
මන්දාරවපුප්ඵච්ඡත්තෙන දසබලං පුප්පෙසි. සොපි නං භගවා – “අනාගතෙ ගොතමො
නාම බුද්ධො භවිස්සති” ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

9.

“අහං තෙන සමයෙන, ජට්ටො උග්ගතාපනො;
සුසීමො නාම නාමෙන, මහියා සෙට්ඨසම්මතො.

10.

“දිබ්බං මන්දාරවං පුප්ඵං, පදුමං පාරිච්ඡත්තකං;
දෙවලොකා හරිත්වාන, සම්බුද්ධමහිපුප්පෙසි.

11.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, අත්ථදස්සි මහාමුනි;
අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

12.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

13.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, භට්ඨො සංවිග්ගමානසො;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපූරියා” ති.

තත්ථ ජට්ටොති ජට්ඨා අස්ස අත්ථිති ජට්ටො. මහියා සෙට්ඨසම්මතොති
සකලෙනපි ලොකෙන සෙට්ඨො උත්තමො පවරොති එවං සම්මතො සම්භාවිතොති
අත්ථො.

තස්ස පන භගවතො සොහනං නාම නගරං අහොසි. සාගරො නාම රාජා පිනා,
සුදස්සනා නාම මාතා, සන්තො උපසන්තො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, අභයො
නාමුපට්ඨාකො, ධම්මා ච සුධම්මා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, වම්පකරුක්ඛො බොධි,
සරීරං අසිතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. සරීරප්පභා සමන්තනො සබ්බකාලං
යොජනමත්තං එරිත්වා අට්ඨාසි, ආයු වස්සසතසහස්සං, විසාඛා නාමස්ස
අග්ගමහෙසී, සෙලො නාම පුත්තො, අස්සයානෙන නික්ඛමී. තෙන වුත්තං –

14.

“සොහනං නාම නගරං, සාගරො නාම ඛත්තියො;
සුදස්සනා නාම ජනිකා, අත්ථදස්සිස්ස සත්ථුනො.

19.

“සන්තො ව උපසන්තො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
අභයො නාමුපට්ඨාකො, අත්ථදස්සිස්ස සත්ථුනො.

20.

“ධම්මා චෙව සුධම්මා ව, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
බොධි තස්ස භගවතො, චම්පකොති පචුච්චති.

22.

“සොපි බුද්ධො අසමසමො, අසීතිහත්ථමුග්ගතො;
සොහනෙ සාලරාජාව, උඨරාජාව පූරිතො.

23.

“තස්ස පාකතිකා රංසී, අනෙකසතකොට්ඨො;
උද්ධං අධො දස දිසා, එරන්ති යොජනං සදා.

24.

“සොපි බුද්ධො නරාසහො, සබ්බසත්තුත්තමො මුනි;
චස්සසතසහස්සානි, ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

25.

“අතුලං දස්සෙත්වා ඔහාසං, විරොචෙත්වා සදෙවකෙ;
සොපි අනිච්චතං පත්තො, යථග්ගුපාදානසඬ්ඛයා”ති.

තත්ථ උඨරාජාව පූරිතොති සරදසමයපරිපුණ්ණවිමලසකලමණ්ඩලො
තාරකරාජා වියාති අත්ථො. පාකතිකාති පකතිවසෙන උප්පජ්ජමානා, න
අධිට්ඨානවසෙන. යදා ඉච්ඡති භගවා, තදා අනෙකකොට්ඨසතසහස්සෙපි චක්කවාලෙ
ආභාය එරෙය්‍ය. රංසීති රස්මියො. උපාදානසඬ්ඛයාති උපාදානක්ඛයා ඉන්ධනක්ඛයා
අග්ගි විය. සොපි භගවා චතුත්තං උපාදානානං බයෙන අනුපාදිසෙසාය
නිබ්බානධාතුයා අනුපමනගරෙ අනොමාරාමෙ පරිනිබ්බාසී. ධාතුයො පනස්ස
අධිට්ඨානෙන විකිරිංසු. සෙසමෙත්ථ ගාථාසු උත්තානමෙවාති.

අත්ථදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො චුද්දසමො බුද්ධවංසො.

17. ධම්මදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා

අත්ථදස්සිමිහි සම්මාසම්බුද්ධෙ පරිනිබ්බුතෙ අන්තරකප්පෙ ව විනිවත්තෙ අපරිමිතායුකෙසු සත්තෙසු අනුප්පබ්බෙන පරිභාගිත්වා වස්සසතසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු ධම්මදස්සි නාම සත්ථා ලොකාලොකකරො ලොභාදිලොකමලවිනයකරො ලොකෙකනායකො ලොකෙ උදපාදි. සොපි භගවා පාරමියො පුරත්වා තුසිතපුර නිබ්බත්තිත්වා තතො චචිත්වා සරණනගරෙ සබ්බලොකසරණස්ස සරණස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සුනන්දාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්තං මාසානං අවිචයෙන සරණුයානො මාතුකුච්ඡිතො පාචුස්සකාලෙ සලිලධරවිවරගතො පුණ්ණවන්දො විය නික්බමි. මහාපුරිසෙ පන මාතුකුච්ඡිතො නික්බන්තමත්තෙයෙව අධිකරණවොහාරසත්ථපොත්ථකෙසු අධම්මියා වොහාරා සයමෙව අන්තරධායංසු. ධම්මිකවොහාරායෙව අට්ඨංසු. තෙනස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ “ධම්මදස්සි”ති නාමමකංසු. සො අට්ඨවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. තස්ස කිර අරජ-විරජ-සුදස්සනනාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. විවිකොළිදෙවිජපමුඛානං ඉත්ථිතං විසතිසහස්සාධිකං සතසහස්සං අහොසි.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා විවිකොළිදෙවියා පුඤ්ඤවඩ්ඪිතො නාම පුත්තෙ උජ්ජන්තො දෙවකුමාරො විය අතිවිය සුබ්බමාලො දෙවසම්පත්තිමිව සම්පත්තිමනුභවමානො මජ්ඣිමයාමෙ වුට්ඨාය සිරිසයනෙ නිසින්තො නිද්දොපගතානං ඉත්ථිතං විජ්ජකාරං දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො මහාහිනික්ඛමනාය චිත්තං උජ්ජාදෙසි. චිත්තජපාදසමනන්තරමෙවස්ස සුදස්සනපාසාදො ගගනතලමබ්භුග්ගන්ත්වා චතුරඬ්ගිනියා සෙනාය පරිවුතො දුතියො දිවසකරො විය දිබ්බවිමානං විය ච ගන්ත්වා රත්තකුරවකතරුබොධිසම්පෙයෙව ඔතරිත්වා අට්ඨාසි. මහාපුරිසො කිර බ්‍රහ්මුතා උපනිතානි කාසායානි ගහෙත්වා පබ්බජිත්වා පාසාදතො ඔතරිත්වා අවිදුරෙ අට්ඨාසි. පාසාදො පුත ආකාසෙන ගන්ත්වා බොධිරුක්ඛං අන්තොකත්වා පට්ඨියං පතිට්ඨාසි. ඉත්ථියොපි සපරිවාරා පාසාදතො ඔතරිත්වා අඩ්ඪගාචුතමත්තං ගන්ත්වා අට්ඨංසු. තත්ථ ඉත්ථියො ච තාසං පරිවාරිකා වෙට්ඨායො ච යපෙත්වා සබ්බෙ මනුස්සා තං අනුපබ්බජිංසු. හික්ඛුනං කොට්ඨසතසහස්සං අහොසි.

අථ ධම්මදස්සි බොධිසත්තො සත්තාහං පධානවරියං චරිත්වා විවිකොළිදෙවියා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බදරවනෙ දිවාචිහාරං කත්වා සායන්හසමයෙ සිරිවඩ්ඪිතො නාම යවපාලකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා බිම්බිජාලබොධිං උපගන්ත්වා තෙපණ්ණාසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා තත්ථ සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති උදානං උදානෙන්වාච බොධිසම්පෙ සත්තසත්තාහං විනිනාමෙන්වා කතබ්‍රහ්මයාවනො අත්තනා සද්ධිං පබ්බජිතස්ස හික්ඛුනං කොට්ඨසතසහස්සස්ස සද්ධම්මජ්ජපට්ඨෙධසමත්ථතං ඤත්වා අට්ඨාරසයොජනිකමග්ගං එකාහෙනෙව ඉසිපතනං ගන්ත්වා තෙහි පරිවුතො තත්ථ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි, තදා කොට්ඨසතසහස්සානං පඨමාහිසමයො අහොසි. තෙන චුත්තං –

1.

“තත්ථෙව මණ්ඩකප්පමිහි, ධම්මදස්සි මහායසො;
තමන්ධකාරං විධමිත්වා, අතිරොවති සදෙවකෙ.

2.

“තස්සාපි අතුලතෙජස්ස, ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පයමාහිසමයො අහු”ති.

තත්ථ තමන්ධකාරන්ති තමසඬ්ඛාතං මොහන්ධකාරන්ති අත්ථො.

යදා පන තගරනාමකෙ නගරෙ සඤ්ජයො නාම රාජා කාමෙසු ආදීනවං
නෙක්ඛමිමං බෙමනො ව දිස්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජී. තං නචුතිකොට්ඨො
අනුපබ්බජිංසු. තෙ සබ්බෙයෙව පඤ්චාහිඤ්ඤාඅට්ඨසමාපත්තිලාභිනො අහෙසුං. අථ
සත්ථා ධම්මදස්සි තෙසං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා
සඤ්ජයස්ස තාපසස්ස අස්සමපදං ගන්ත්වා ආකාසෙ යත්වා තෙසං තාපසානං
අජ්ඣාසයානුරූපං ධම්මං දෙසෙත්වා ධම්මචක්ඛුං උප්පාදෙසි, සො දුතියො
අහිසමයො අහොසි. තෙන චුත්තං –

3.

“යදා බුද්ධො ධම්මදස්සි, විනෙසි සඤ්ජයං ඉසිං;
තදා නචුතිකොට්ඨං, දුතියාහිසමයො අහු”ති.

යදා පන සක්කො දෙවානම්න්දො දසබ්ලස්ස ධම්මං සොතුකාමො තං
උපසඬ්ඛමි, තදා අසීතියා කොට්ඨං තතියො අහිසමයො අහොසි. තෙන චුත්තං –

4.

“යදා සක්කො උපගඤ්ජී, සපරිසො විනායකං;
තදා අසීතිකොට්ඨං, තතියාහිසමයො අහු”ති.

යදා පන සරණනගරෙ වෙමාතිකහාතිකං පදුමකුමාරං චූස්සදෙවකුමාරඤ්ච
සපරිවාලෙ පබ්බාපෙසි, තස්මිං අන්තොවස්සෙ පබ්බජිතානං හික්ඛුනං
කොට්ඨසතසහස්සානං මජ්ඣෙ විසුද්ධිපචාරණං පචාරෙසි, සො පයමො සන්නිපාතො
අහොසි. පුන හගවතො දෙවලොකතො ඔරොහණෙ සතකොට්ඨං දුතියො
සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන සුදස්සනාරාමෙ තෙරසන්නං ධුතගුණානං ගුණ
ආනිසංසෙ පකාසෙත්වා භාරිතං නාම මහාසාවකං එතදග්ගෙ යපෙසි, තදා අසීතියා
කොට්ඨං මජ්ඣෙ හගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි.
තෙන චුත්තං –

5.

“තස්සාපි දෙවදෙවස්ස, සන්නිපාතා තයො අහුං;
බ්ණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

6.

“යදා බුද්ධො ධම්මදස්සී, සරණෙ වස්සං උපාගමී;
තදා කොට්ඨකසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො.

7.

“පුනාපරං යදා බුද්ධො, දෙවතො එති මානුසං;
තදාපි සතකොට්ඨං, දුතියො ආසි සමාගමො.

8.

“පුනාපරං යදා බුද්ධො, පකාසෙසි ධුතෙ ගුණෙ;
තදා අසිතිකොට්ඨං, තතියො ආසි සමාගමො” ති.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො සක්කො දෙවරාජා හුත්වා ද්විසු දෙවලොකෙසු
දෙවෙහි පරිවුතො ආගන්ත්වා දිබ්බෙහි ගන්ධපුප්පාදිහි දිබ්බතුරියෙහි ව තථාගතං
පූජෙසි. සොපි නං සත්ථා – “අනාගතෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සති” ති
බ්‍යාකාසි. තෙන චුත්තං –

9.

“අහං තෙන සමයෙන, සක්කො ආසිං පුරින්දදො;
දිබ්බෙන ගන්ධමාලෙන, තුරියනාහිපුප්පයිං.

10.

“සොපි මං තදා බ්‍යාකාසි, දෙවමජ්ඣෙ නිසිදිය;
අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

11.

“පධානං පදහින්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

12.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපුරියා” ති.

තස්ස පන භගවතො සරණං නාම නගරං අහොසි. සරණො නාම රාජා පිතා,
සුනන්දා නාම මාතා, පදුමො ව පුස්සදෙවො ව ද්වෙ අග්ගසාවකා, සුනෙන්තො නාම
උපට්ඨාකො, බෙමා ව සබ්බනාමා ව ද්වෙ අග්ගසාවිකා, බිම්බිජාලරුක්ඛො බොධි,
සරිරං පනස්ස අසිතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, ආයු වස්සසතසහස්සං, විවිකොළිදෙවී
නාමස්ස අග්ගමහෙසි, පුඤ්ඤවඩ්ඨනො නාමස්ස පුත්තො, පාසාදෙන නික්ඛමි.
තෙන චුත්තං –

13.

“සරණං නාම නගරං, සරණො නාම ඛත්තියො;
සුනන්දා නාම ජනිකා, ධම්මදස්සිස්ස සත්ථුතො.

18.

“පදුමො ඵ්ඤ්ඤාදෙවො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සුනෙත්තො නාමුපට්ඨාකො, ධම්මදස්සිස්ස සත්ථුනො.

19.

“බෙමා ව සබ්බනාමා ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බොධි තස්ස භගවතො, බිම්බිජාලොති වුව්වති.

21.

“සොපි බුද්ධො අසමසමො, අසීතිහත්ථමුග්ගතො;
අතිරොචති තෙජෙන, දසසහස්සිම්භි ධාතුයා.

22.

“සුචුල්ලො සාලරාජාව, විජ්ජුව ගගනෙ යථා;
මජ්ඣන්තිකෙව සූරියො, එවං සො උපසොහථ.

23.

“තස්සාපි අතුලතෙජස්ස, සමකං ආසි ජීවිකං;
වස්සසතසහස්සාති, ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

24.

“ඔහාසං දස්සයිත්වාන, විමලං කත්වාන සාසනං;
චචි වන්දොව ගගනෙ, නිබ්බුතො සො සසාවකො” ති.

තත්ථ බිම්බිජාලොති රත්තකුරවකරුක්ඛො. දසසහස්සිම්භි ධාතුයාති
දසසහස්සියා ලොකධාතුයා. විජ්ජුවාති විජ්ජුලතා විය. උපසොහථාති යථා ගගනෙ
විජ්ජු ව මජ්ඣන්තිකෙ සූරියො ව උපසොහති, එවං සො භගවා උපසොහිත්ථාති
අත්ථො. සමකන්ති සබ්බෙහි නරසත්තෙහි සමමෙව තස්ස ආයු අහොසිති අත්ථො.
චචිති වුතො. වන්දොවාති ගගනතො වන්දිමා විය චචිති අත්ථො. ධම්මදස්සි කිර
භගවා සාලවතීනගරෙ කෙසාරාමෙ පරිනිබ්බාසි සෙසමෙත්ථ ගාථාසු පාකට්ඨමොති.

ධම්මදස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො පන්තරසමො බුද්ධවංසො.

18. සිද්ධත්ථබුද්ධවංසවණ්ණනා

ධම්මදස්සිම්භි භගවති පරිනිබ්බුතෙ අන්තර්ගතෙ වස්ස සාසනෙ තස්මිං කප්පෙ
අතීතෙ කප්පසහස්සෙ ව සත්තසු කප්පසතෙසු ව ඡසු කප්පෙසු ව අතික්කන්තෙසු
ඉතො චතුනවුතිකප්පමත්ථකෙ එකස්මිං කප්පෙ එකොව ලොකත්ථවරො
අධිගතපරමත්ථො සිද්ධත්ථො නාම සත්ථා ලොකෙ පාතුරහොසි. තෙන වුත්තං —

1.

“ධම්මදස්සිස්ස අපරෙන, සිද්ධත්ථො ලොකනායකො;
නිහනිත්වා තමං සබ්බං, සුරියො අබ්භුග්ගතො යථා” ති.

සිද්ධත්ථො බොධිසත්තොපි පාරමියො පුරත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා
තතො චට්ඨත්වා වෙහාරනගරෙ උදෙනස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සුඵස්සාය
නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්තං මාසානං අව්චයෙන
වීරියයානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. ජාතෙ පන මහාපුරිසෙ සබ්බෙසං
ආරද්ධකම්මන්තා ච ඉච්ඡිතා ච අත්ථා සිද්ධිමගමංසු. තස්මා පනස්ස ඤාතකා
“සිද්ධත්ථො” ති නාමමකංසු. සො දසවස්සභස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසී. තස්ස
කොකා-සුප්පල-පදුමනාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. සොමනස්සාදෙව්ජපමුඛානි
අට්ඨවත්තාලීස ඉත්ථිසභස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සොමනස්සාදෙවියා පුත්තෙ අනුපමකුමාරෙ
උජ්ජන්තෙ ආසාල්හිපුණ්ණමියං සුවණ්ණසිවිකාය නික්ඛමිත්වා වීරියයානං
ගන්ත්වා පබ්බජී. තං කොට්ඨකසභස්සමනුස්සා අනුපබ්බජිංසු. මහාපුරිසො කිරි තෙහි
සද්ධිං දස මාසෙ පධානවරියං වරිත්වා විසාඛපුණ්ණමායං අසදිසබ්බාන්මණගාමෙ
සුනෙන්තාය නාම බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බදරවනෙ
දිවාචිහාරං චිතිනාමෙත්වා සායන්භසමයෙ වරුණෙන නාම යවපාලෙන දින්නා අට්ඨ
තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා කණ්ණිකාරබොධිං උපගන්ත්වා චත්තාලීසභත්ථවිත්ථං
තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා සබ්බඤ්ඤානං පාපුණිත්වා –
“අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා” ති උදානං උදානෙත්වා
සත්තසත්තාහං චිතිනාමෙත්වා අත්තනා සභ පබ්බජිතානං හික්ඛුනං
කොට්ඨකසභස්සානං චතුසච්චපට්ඨෙධසමත්ථං දිස්වා අනිලපථෙන ගන්ත්වා
ගයාමිගදායෙ ඔතරිත්වා තෙසං ධම්මවක්කං පවත්තෙසි, තදා කොට්ඨකසභස්සානං
පඨමො අභිසමයො අහොසි. තෙන චුත්තං –

2.

“සොපි පත්ථාන සම්බොධිං, සන්තාරෙන්තො සදෙවකං;
අභිවස්සි ධම්මමෙසෙන, නිබ්බාපෙන්තො සදෙවකං.

3.

“තස්සාපි අතුලතෙජස්ස, අහෙසුං අභිසමයා තයො;
කොට්ඨකසභස්සානං, පඨමාභිසමයො අහු” ති.

තත්ථ සදෙවකන්ති සදෙවකං ලොකං. ධම්මමෙසෙනාති
ධම්මකථාමෙසවස්සෙන. පුන හීමරථනගරෙ හීමරථෙන නාම රඤ්ඤො නිමන්තිතො
නගරමජ්ඣෙ කතෙ සන්ථාගාරෙ නිසින්නො කරච්ඡිකරුතමඤ්ජුනා සවනසුබෙන
පරමමධුරෙන පණ්ඩිතජනහදයඬිගමෙන අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන දස
දිසා පරිපුරෙන්තො ධම්මාමතදුන්දුහිමාහනි, තදා නචුතිකොට්ඨං දුතියො අභිසමයො
අහොසි. තෙන චුත්තං –

4.

“පුනාපරං භීමරථං, යදා ආහනි දුන්දුහි;
තදා නවුතිකොට්තං, දුතියාහිසමයො අහු”ති.

යදා පන වෙහාරනගරෙ ඤාතිසමාගමෙ බුද්ධවංසං දෙසෙන්නො නවුතිකොට්තං
ධම්මවක්ඛං උප්පාදෙසි, සො තතියො අහිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

“යදා බුද්ධො ධම්මං දෙසෙසි, වෙහාරෙ සො පුරුත්තමෙ;
තදා නවුතිකොට්තං, තතියාහිසමයො අහු”ති.

අමරරුවිරදස්සනෙ අමරනගරෙ නාම සම්බලො ව සුමිත්තො ව ද්වෙ භාතරො
රජ්ජං කාරෙසුං. අථ සිද්ධත්ථො සත්ථා තෙසං රාජුනං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා
ගගනතලෙන ගන්ත්වා අමරනගරමජ්ඣෙ ඔතරිත්වා චක්කාලඬ්ඤාතලෙහි
වරණෙහි පථවිතලං මද්දන්තො විය පදවෙනියානි දස්සෙත්වා අමරුයානං ගන්ත්වා
පරමරමණියෙ අත්තනො කරුණාසීතලෙ සිලාතලෙ නිසිදි. තතො ද්වෙපි
භාතිකරාජානො දසබලස්ස පදවෙනියානි දිස්වා පදානි අනුගන්ත්වා සිද්ධත්ථං
අධිගතපරමත්ථං සත්ථාරං සම්බලොකනෙතාරං සපරිවාරං උපසඬ්ඤාමිත්වා
අභිවාදෙත්වා භගවත්තං පරිවාරෙත්වා නිසිදිංසු. තෙසං භගවා අජ්ඣාසයානුරූපං
ධම්මං දෙසෙසි. තස්ස තෙ ධම්මකථං සුත්වා සඤ්ජාතසද්ධා හුත්වා සම්බෙව
පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං කොට්ඨිකානං ඛිණ්ණසවානං මජ්ඣෙ භගවා
පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. වෙහාරනගරෙ
ඤාතිසමාගමෙ පබ්බජිතානං නවුතිකොට්තං මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො
දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. සුදස්සනවිහාරෙ සන්නිපතිතානං අසීතිකොට්තං
මජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං –

6.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, තස්මිම්පි ද්විපදුත්තමෙ;
ඛිණ්ණසවානං විමලානං, සත්තචිත්තාන තාදිනං.

7.

“කොට්ඨිකානං නවුතිනං, අසීතියාපි ව කොට්තං;
එතෙ ආසුං තයො යානා, විමලානං සමාගමෙ”ති.

තත්ථ නවුතිනං, අසීතියාපි ව කොට්තන්ති නවුතිනං කොට්තං අසීතියාපි ව
කොට්තං සන්නිපාතා අහෙසුන්ති අත්ථො. එතෙ ආසුං තයො යානානි එතානි තීණි
සන්නිපාතට්ඨානානි අහෙසුන්ති අත්ථො. “යානානෙ තානි තීණි අහෙසු”න්තිපි
පාඨො.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො සුරසෙනනගරෙ මඬ්ගලො නාම බ්‍රාහ්මණො
හුත්වා වෙදවෙදඬ්ගානං පාරං ගන්ත්වා අනෙකකොට්ඨිකං ධනසන්නිවයං

දීනානාථාදීනං පරිච්ඡේත්වා විවේකාරාමො හුත්වා තාපසපඬ්ඛජ්ජං පඬ්ඛජ්ත්වා
 ඤානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙන්වා විහරන්තො – “සිද්ධත්ථො නාම බුද්ධො
 ලොකෙ උප්පන්නො” ති සුත්වා තං උපසඬ්ඛිකමිත්වා චන්දිත්වා තස්ස ධම්මකථං
 සුත්වා යාය ජම්බුයා අයං ජම්බුදීපො පඤ්ඤායති, ඉද්ධියා තං ජම්බුං උපසඬ්ඛිකමිත්වා
 තතො ඵලං ආහරිත්වා නවුතිකොට්ඨික්ඛුපරිවාරං සිද්ධත්ථං සත්ථාරං
 සුරසෙනවිහාරෙ නිසිදාපෙත්වා ජම්බුඵලෙහි සන්තප්පෙසි සම්පවාරෙසි. අථ සත්ථා
 තං ඵලං පරිභුඤ්ජිත්වා – “ඉතො චතුනවුතිකප්පමත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො
 භවිස්සති” ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

8.

“අහං තෙන සමයෙන, මඬ්ගලො නාම තාපසො;
 උග්ගතෙජො දුප්පසහො, අභිඤ්ඤාබලසමාහිතො.

9.

“ජම්බුතො ඵලමානෙන්වා, සිද්ධත්ථස්ස අදාසහං;
 පටිග්ගහෙන්වා සම්බුද්ධො, ඉදං චචනමබ්බවි.

10.

“පස්සථ ඉමං තාපසං, ජට්ඨං උග්ගතාපනං;
 චතුනවුතිතො කප්පෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

11.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

12.

“තස්සාපි චචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදයිං;
 උත්තරිං චතමධිට්ඨායිං, දසපාරමිපුරියා” ති.

තත්ථ දුප්පසහොති දුරාසදො. අයමෙව වා පායො. තස්ස පන භගවතො නගරං
 වෙහාරං නාම අහොසි. උදෙනො නාම රාජා පිතා, ජයසෙනොතිපි තස්සෙව නාමං,
 සුඵස්සා නාම මාතා, සම්බලො ච සුමිත්තො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, රෙවතො
 නාමුපට්ඨාකො, සිවලා ච සුරාමා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, කණ්ණිකාරරුක්ඛො බොධි,
 සරීරං සට්ඨිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. වස්සසතසහස්සං ආයු, සොමනස්සා නාම
 අග්ගමහෙසි අහොසි, අනුපමො නාම පුත්තො, සුවණ්ණසිවිකාය නික්ඛමි. තෙන
 වුත්තං –

13.

“වෙහාරං නාම නගරං, උදෙනො නාම බත්තියො;
 සුඵස්සා නාම ජනිකා, සිද්ධත්ථස්ස මහෙසිතො.

18.

“සම්බලො ච සුමිත්තො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;

රෙවතො නාමුපට්ඨාකො, සිද්ධත්ථස්ස මහෙසිනො.

19.

“සිවලා ව සුරාමා ව, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
බොධි තස්ස භගවතො, කණ්කාරොති වුවිවති.

21.

“සො බුද්ධො සට්ඨිරතනං, අහොසි නහමුග්ගතො;
කඤ්චනග්ගිසසඨිකාසො, දසසහස්සි විරොවති.

22.

“සොපි බුද්ධො අසමසමො, අතුලො අප්පට්ඨග්ගලො;
වස්සසතසහස්සාති, ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

23.

“විපුලං පහං දස්සයිත්වා, පුප්ඵාපෙත්වාන සාවකෙ;
විලාසෙත්වා සමාපත්තා, නිබ්බුතො සො සසාවකො” ති.

තත්ථ සට්ඨිරතනන්ති සට්ඨිරතනප්පමාණං නහං උග්ගතොති අත්ථො.
කඤ්චනග්ගිසසඨිකාසොති නානාරතනවිචිත්තකනකමයඅග්ගිසසදිසදස්සනොති
අත්ථො. දසසහස්සි විරොවතිති දසසහස්සියං විරොවති. විපුලන්ති උළාරං ඔහාසං.
පුප්ඵාපෙත්වානාති කුමාරාහිඤ්ඤාමග්ගඵලසමාපත්තිපුප්ඵෙහි පුප්ඵිතෙ
පරමසොහග්ගප්පත්තෙ කත්වාති අත්ථො. විලාසෙත්වාති විලාසයිත්වා කිලිත්වා.
සමාපත්තාති ලොකියලොකුත්තරාහි සමාපත්තිහි අභිඤ්ඤාහි ව. නිබ්බුතොති
අනුපාදාපරිනිබ්බානෙන නිබ්බුතො.

සිද්ධත්ථො කිර සත්ථා කඤ්චනවෙඨනගරෙ අනොමුය්‍යානෙ පරිනිබ්බායි.
තත්ථෙවස්ස රතනමයං චතුර්‍යෝජනුබ්බෙධං චෙතියමකංසුති. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ
පාකට්ඨෙවාවති.

සිද්ධත්ථබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සොළසමො බුද්ධවංසො.

19. තිස්සබුද්ධවංසවණ්ණනා

තස්ස පන සිද්ධත්ථස්ස භගවතො අපරභාගෙ ඵකො කප්පො බුද්ධසුඤ්ඤො
අහොසි. ඉතො ද්වානවුතිකප්පමත්ථකෙ තිස්සො, චුස්සොති එකස්මිං කප්පෙ ද්වෙ
බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු. තත්ථ තිස්සො නාම මහාපුරිසො පාරමියො පුරෙත්වා
තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චට්ඨිත්වා බෙමකනගරෙ ජනසන්ධස්ස නාම
රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා පදුමදලසදිසනායනාය පදුමානාමාය දෙවියා කුච්ඡස්මිං.

පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්තං මාසානං අව්වයෙන අනොමුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. සත්තවස්සහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචසි. තස්ස ගුහාසෙල-නාරිසය-නිසහනාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. සුභද්දාදෙවිජ්ජමුඛානි තෙත්තිංස ඉත්ථිසහස්සානි අහෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුභද්දාදෙවියා පුත්තෙ ආනන්දකුමාරෙ උජ්ජන්තෙ සොනුත්තරං නාම අනුත්තරං තුරඬගවරමාරුශ්භ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං මනුස්සානං කොටි අනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො අට්ඨ මාසෙ පධානවරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය වීරනිගමෙ වීරසෙට්ඨිස්ස ධිතාය දිත්තං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සලලවතෙ දිවාචිහාරං වීතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ විජිතසඬගාමකෙන නාම යවපාලෙන උපනීතා අට්ඨ තිණුමුට්ඨියො ගහෙත්වා අසනබොධිං උපසඬකමිත්වා චත්තාලීසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා තත්ථ පල්ලඬකං ආභුජිත්වා සමාරං මාරඛලං විධමිත්වා අධිගතසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණො – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධිසම්පෙයෙව වීතිනාමෙත්වා යසවතී නගරෙ බ්‍රහ්මදෙවං උදයඤ්ච ද්වෙ රාජපුත්තෙ සපරිවාරෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ ආකාසෙන ගන්ත්වා යසවතීම්ගදායෙ ඕතරිත්වා උය්‍යානපාලෙන රාජපුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සපරිවාරානං අවිසාරිනා බ්‍යාපිනා මධුරෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන දසසහස්සිලොකධාතුං විඤ්ඤාපෙන්නොව ධම්මවක්කං පවත්තෙසි, තදා කොට්ඨතානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

1. “සිද්ධත්ථස්ස අපරෙන, අසමො අජ්ජට්ඨග්ගලො;
අනන්තතෙජො අමිතයසො, තිස්සො ලොකග්ගනායකො.
2. “තමන්ධකාරං විධමිත්වා, ඕහාසෙත්වා සදෙවකං;
අනුකම්පකො මහාවීරො, ලොකෙ උජ්ජජ්ජි චක්ඛුමො.
3. “තස්සාපි අතුලා ඉද්ධි, අතුලං සීලං සමාධි ව;
සබ්බත්ථ පාරමිං ගන්ත්වා, ධම්මවක්කං පවත්තයි.
4. “සො බුද්ධො දසසහස්සිම්හි, විඤ්ඤාපෙසි ගිරං සුචිං;
කොට්ඨතානි අභිසම්භු, පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ”ති.

තත්ථ සබ්බත්ථානි සබ්බෙසු ධම්මෙසු පාරං ගන්ත්වා. දසසහස්සිම්හිති දසසහස්සියං අරාපරෙන සමයෙන තිස්සෙන සත්ථාරා සද්ධිං පබ්බජිතානං භික්ඛූනං කොටි මහාපුරිසස්ස ගණවාසං පහාය බොධිමූලමුපගමනසමයෙ අඤ්ඤානු ගතා. සා

තිස්සෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන ධම්මවක්කං පවත්තිත’ ත්ති සුත්වා යසවතීම්භදායං
 ආගන්ත්වා දසබලමහිවාදෙන්වා තං පරිවාරෙන්වා නිසීදි. තෙසං භගවා ධම්මං
 දෙසෙසි, තදා නවුතියා කොට්ඨං දුතියාහිසමයො අහොසි. පුන මහාමඬිගලසමාගමෙ
 මඬිගලපරියොසානෙ සට්ඨියා කොට්ඨං තතියො අහිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං

—

5.

“දුතියො නවුතිකොට්ඨං, තතියො සට්ඨිකොට්ඨො;
 ඛන්ධනාතො පමොවෙසි, සත්තෙ නරමරු තදා’ ති.

තත්ථ දුතියො නවුතිකොට්ඨනන්ති දුතියො අහිසමයො අහොසි
 නවුතිකොට්ඨපාණීනන්ති අත්ථො. ඛන්ධනාතොති ඛන්ධනතො, දසහි සංයොජනෙහි
 පරිමොවෙසිති අත්ථො. ඉදානි පරිමොචිතෙ සත්තෙ සරුපතො දස්සෙන්තො
 “නරමරු” ති ආහ. නරමරුති නරාමරෙ.

යසවතීනගරෙ කිර අන්තොවස්සං පබ්බජිතානං අරහන්තානං සතසහස්සෙහි
 පරිවුතො පවාරෙසි, සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. උභතො සුජාතස්ස
 සුජාතස්ස නාම රඤ්ඤො නාරිවාහනකුමාරො නාරිවාහනනගරං අනුප්පත්තෙ
 භගවති ලොකනාටෙ සපරිවාරො පච්චුග්ගන්ත්වා දසබලං සහික්ඛුසඬ්ඨං
 නිමන්තෙන්වා සත්තාහං අසදිසදානං දත්වා අත්තනො රජ්ජං පුත්තස්ස
 නියානෙන්වා සපරිවාරො සබ්බලොකාධිපතිස්ස තිස්සසම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්නිකෙ
 ඵහිතික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජී. තස්ස කිර සා පබ්බජ්ජා සබ්බදිසාසු පාකටා අහොසි.
 තස්මා තතො තතො ආගන්ත්වා නාරිවාහනකුමාරං මහාජනො අනුපබ්බජී. තදා
 තථාගතො නවුතියා හික්ඛුසතසහස්සස්ස මජ්ඣගතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො
 දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. පුන බෙමවතීනගරෙ ඤාතිසමාගමෙ
 බුද්ධවංසධම්මකථං සුත්වා අසිතිසතසහස්සානි තස්ස සන්නිකෙ පබ්බජිත්වා
 අරහත්තං පාපුණ්ණු, තෙහි පරිවුතො සුගතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො
 සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං —

6.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, තිස්සෙ ලොකග්ගනායකෙ;
 ඛිණ්ණසවානං විමලානං, සත්තචිත්තාන තාදිනං.

7.

“ඛිණ්ණසවසතසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො;
 නවුතිසතසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

8.

“අසිතිසතසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො;
 ඛිණ්ණසවානං විමලානං, පුජ්ජිතානං විමුත්තියා’ ති.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො යසවතීනගරෙ සුජාතො නාම රාජා හුත්වා ඉද්ධං
 ඒතං ජනපදං අනෙකකොට්ඨනසන්නිවයං අනුරාගමුපගතහදයඤ්ච පරිජනං
 තිණනළුමිච පරිච්චජිත්වා ජාතිආදීසු සංවිග්ගහදයො නික්ඛමිත්වා තාපසපබ්බජ්ජං
 පබ්බජිත්වා මහිද්ධිකො මහානුභාවො හුත්වා “බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො”ති
 සුත්වා පඤ්චවණ්ණාය පීතියා ථුට්ඨරිරො හුත්වා සපතිස්සො තිස්සං හගවන්තං
 උපසඬකමිත්වා වන්දිත්වා වින්තෙසි – “හන්දාහං මන්දාරචපාරිච්ඡත්තකාදීහි
 දිබ්බකුසුමෙහි හගවන්තං පුප්පස්සාමි”ති. අථ සො එවං වින්තෙත්වා ඉද්ධියා
 සග්ගලොකං ගන්ත්වා විත්තලතාවනං පවිසිත්වා පදුමපාරිච්ඡත්තකමන්දාරවාදීහි
 දිබ්බකුසුමෙහි රතනමයං වඩිකොටකං ගාවුතජ්ජමාණං පුරෙත්වා ගහෙත්වා
 ගගනතලෙන ආගන්ත්වා දිබ්බෙහි සුරහිකුසුමෙහි හගවන්තං පුප්පෙසි. එකඤ්ච
 මණ්දණ්ඩකං සුවණ්ණමයකණ්ණිකං පදුමරාගමණ්ණමයපණ්ණං
 සුගන්ධකෙසරච්ඡත්තං විය පදුමච්ඡත්තං හගවතො සිරසි ධාරයන්තො
 චතුපරිසමජ්ඣෙ අට්ඨාසි. අථ හගවා නං – “ඉතො ද්වෙනවුතෙ කජ්ජෙ ගොතමො
 නාම බුද්ධො හවිස්සති”ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

9.

“අහං තෙන සමයෙන, සුජාතො නාම ඛත්තියො;
 මහාභොගං ඡඩ්ඨයිත්වා, පබ්බජිං ඉසිපබ්බජං.

10.

“මයි පබ්බජිතෙ සන්නෙ, උප්පජ්ජි ලොකනායකො;
 බුද්ධොති සද්දං සුත්වාන, පීති මෙ උපපජ්ජථ.

11.

“දිබ්බං මන්දාරචං පුජ්ථං, පදුමං පාරිඡත්තකං;
 උභො හත්ථෙහි පග්ගස්ස, ධුනමානො උපාගමිං.

12.

“වාතුවණ්ණපරිවුතං, තිස්සං ලොකග්ගනායකං;
 තමහං පුජ්ථං ගහෙත්වා, මත්ථකෙ ධාරයිං ජිනං.

13.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, ජනමජ්ඣෙ නිසීදිය;
 ද්වෙනවුතෙ ඉතො කජ්ජෙ, අයං බුද්ධො හවිස්සති.

14.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

15.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, භියොවා විත්තං පසාදයිං;
 උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපුරියා”ති.

තත්ථ මයි පබ්බජිතෙති මයි පබ්බජිතභාවං උපගතෙ. “මම පබ්බජිතං සන්න”න්ති පොත්ථකෙසු ලිබන්ති, සො පමාදලෙබොති වෙදිතබ්බො. උපපජ්ජාති උපපජ්ජිත්ථ. උභො හත්ථෙහීති උභෙහි හත්ථෙහි. පග්ගස්භාති ගහෙත්වාන. ධුතමානොති වාකචීරාති විධුතමානොව. වාතුචණ්ණපරිවුතන්ති වතුපරිසපරිවුතං, ඛත්තියබ්බාහමණගහපතිසමණපරිවුතන්ති අත්ථො. “වතුචණ්ණෙහි පරිවුත”න්ති පඨන්ති කෙවි.

තස්ස පන භගවතො බෙමං නාම නගරං අහොසි. ජනසන්ධො නාම ඛත්තියො පිතා, පදුමා නාම ජනිකා, බ්‍රහ්මදෙවො ව උදයො ව ද්වෙ අග්ගසාවකා, සමඨගො නාමුපට්ඨාකො, චුස්සා ව සුදත්තා ව ද්වෙ අග්ගසාවිකා, අසනරුක්ඛො බොධි, සරීරං සට්ඨිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, වස්සසතසහස්සං ආයු, සුහද්දා නාම අග්ගමහෙසී, ආනන්දො නාම පුත්තො, තුරඨගයානෙන නික්ඛමී. තෙන වුත්තං –

16.

“බෙමකං නාම නගරං, ජනසන්ධො නාම ඛත්තියො;
පදුමා නාම ජනිකා, තිස්සස්ස ව මහෙසිනො.

21.

“බ්‍රහ්මදෙවො ව උදයො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සමඨගො නාමුපට්ඨාකො, තිස්සස්ස ව මහෙසිනො.

22.

“චුස්සා වෙව සුදත්තා ව, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
බොධි තස්ස භගවතො, අසනොති පවුච්චති.

24.

“සො බුද්ධො සට්ඨිරතනො, අහු උච්චත්තනෙ ජීනො;
අනුපමො අසදිසො, හිමවා විය දිස්සති.

25.

“තස්සාපි අතුලතෙජස්ස, ආයු ආසි අනුත්තරො;
වස්සසතසහස්සාති, ලොකෙ අට්ඨාසි චක්ඛුමා.

26.

“උත්තමං පවරං සෙට්ඨං, අනුභොත්වා මහායසං;
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොව, නිබ්බුතො සො සසාවකො.

27.

“වලාභකොව අනිලෙන, සුරියෙන විය උස්සවො;
අන්ධකාරොව පදීපෙන, නිබ්බුතො සො සසාවකො”ති.

තත්ථ උච්චත්තනෙන උච්චභාවෙන. හිමවා විය දිස්සතීති හිමවා පදිස්සති.
 අයමෙව වා පායො. යථා යොජනානං සතානුවචො හිමවා පඤ්චපබ්බතො සුදුරෙ
 ධීතානම්පි උච්චභාවෙන ව සොම්මභාවෙන ව අතිරමණියො භුත්වා දිස්සති, එවං
 භගවාපි දිස්සතීති අත්ථො. අනුක්කරොති නාතිදිසො නාතිරස්සො. ආයු
 වස්සසතසහස්සන්ති අත්ථො. උත්තමං පවරං සෙට්ඨන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනානි.
 උස්සවොති හිමබ්න්දු වලාභකඋස්සවඅන්ධකාරා විය අනිලසුරියදීපෙහි
 අනිච්චතානිලසුරියදීපෙහි උපද්දුතො පරිනිබ්බුතො සසාවකො භගවාති අත්ථො.

තිස්සො කිර භගවා සුනන්දවතීනගරෙ සුනන්දාරාමෙ පරිනිබ්බාසි. සෙසමෙත්ථ
 ගාථාසු පාකටමෙවාති.

තිස්සබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සත්තරසමො බුද්ධවංසො.

20. චූස්සබුද්ධවංසවණ්ණනා

තස්ස තිස්සස්ස භගවතො අපරභාගෙ අනුක්කමෙන පරිභාසිත්වා පුන වඩ්ඪිත්වා
 අපරිමිතායුකා භුත්වා අනුපුබ්බෙන භාසිත්වා නචුතිවස්සසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු
 තස්මිංයෙව කප්පෙ චූස්සො නාම සත්ථා ලොකෙ උජ්ජජ්ජි. සොපි භගවා පාරමියො
 පුරත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චට්ඨත්වා කාසිකනගරෙ
 ජයසෙනරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සිරිමාය නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං
 ගහෙත්වා දසන්තං මාසානං අච්චයෙන සිරිමුයාගෙන මාතුකුච්ඡිතො නික්බමි. සො
 නචවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචසි. තස්ස කිර ගරුළපක්ඛ-භංස-සුවණ්ණභාරාති
 තයො පාසාදා අගෙසුං. කිසාගොතමිජ්ජමුඛාති තිංස ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි
 අගෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා කිසාගොතමියා අනුපමෙ නාම පුත්තෙ
 උජ්ජන්තෙ අලඬකතගජවරක්ඛන්ධගතො මහාභිනික්ඛමනං නික්බමිත්වා පබ්බජි.
 තං පබ්බජිතං ජනකොටි අනුපබ්බජි. සො තෙහි පරිවුතො ඡ මාසෙ පධානචරියං
 චරිත්වා තතො ගණං පභාය සත්තාහං එකචරියං අනුබුභයමානො වසිත්වා
 විසාබ්පුණ්ණමාය අඤ්ඤතරෙ නගරෙ අඤ්ඤතරස්ස සෙට්ඨිතො ධිතාය සිරිවඩ්ඪාය
 නාම දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සිංසපාවනෙ දිවාචිහාරං චිතිනාමෙත්වා
 සායන්හසමයෙ සිරිවඩ්ඪයෙන නාම උපාසකෙන දින්නා අට්ඨ තිණුමුට්ඨියො
 ගහෙත්වා ආමලකබොධිං උපසඬකමිත්වා සමාරං මාරබලං විධමිත්වා
 සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පත්වා - “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං
 බයමජ්ඣගා” ති උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං බොධිසම්පෙයෙව
 චිතිනාමෙත්වා අත්තනා සද්ධිං පබ්බජිතානං භික්ඛූනං කොට්ඨං
 ධම්මපටිවෙධසමත්ථතං දිස්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා සඬකස්සනගරෙ ඉසිපතනෙ
 මිගදායෙ ඔතරිත්වා තෙසං මජ්ඣෙ ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා
 කොට්ඨසතසහස්සානං පඨමො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං -

1.

“තත්ථෙව මණ්ඩකප්පමිහි, අහු සත්ථා අනුත්තරො;
අනුපමො අසමසමො, ඵ්ඤ්ඤො ලොකග්ගනායකො.

2.

“සොපි සබ්බං තමං හන්ත්වා, විජටෙත්වා මහාජටං;
සදෙවකං තප්පයන්තො, අභිවස්සි අමතම්බුතා.

3.

“ධම්මවක්කං පවත්තෙන්තෙ, ඵ්ඤ්ඤො නක්ඛත්තමඛිගලෙ;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පඨමාභිසමයො අහු”ති.

තත්ථ තත්ථෙව මණ්ඩකප්පමිහිති යස්මිං කප්පෙ ද්වෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, සො “මණ්ඩකප්පො”ති හෙට්ඨා වුත්තො. විජටෙත්වාති පටිවිස්සජ්ජෙත්වා. මහාජටන්ති එත්ථ ජටාති තණ්හායෙනං අධිවචනං. සා හි රූපාදීසු ආරම්මණෙසු හෙට්ඨපරියවසෙන පුනප්පුනං උප්පජ්ජන්තො සංසිඛින්නතො සුත්තගුම්භලපුවසඬ්ඛිනා ජටා වියාති ජටාති වුත්තං, තං මහාජටං. සදෙවකන්ති සදෙවකං ලොකං. අභිවස්සිති පාවස්සි. අමතම්බුතාති අමතසඬ්ඛිනානෙන ධම්මකථාසලිලෙන තප්පයන්තො පාවස්සිති අත්ථො.

යදා පන බාරාණසීනගරෙ සිරිවඩ්ඪො නාම රාජා මහන්තං භොගක්ඛන්ධං පභාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජී. තෙන සහ පබ්බජිතානං තාපසානං නවුතිසතසහස්සානි අහෙසුං. තෙසං හගවා ධම්මං දෙසෙසි. තදා නවුතියා සතසහස්සානං දුතියාභිසමයො අහොසි. යදා පන අත්තනො පුත්තස්ස අනුපමකුමාරස්ස ධම්මං දෙසෙසි, තදා අසීතියා සතසහස්සානං තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

4.

“නවුතිසතසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු;
අසීතිසතසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු”ති.

තතො අපරෙන සමයෙන කණ්ණකුජ්ජනගරෙ සුරක්ඛිතො රාජපුත්තො ච පුරොහිතපුත්තො ධම්මසෙනකුමාරො ච ඵ්ඤ්ඤො සම්මාසම්බුද්ධො අත්තනො නගරං සම්පත්තෙ සට්ඨියා පුරිසසතසහස්සෙහි සද්ධිං පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දිත්වා නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා දසබ්බස්ස ධම්මකථං සුත්වා හගවති පසිදිත්වා තෙ සපරිවාරා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්සු. තෙසං සට්ඨියා භික්ඛුසතසහස්සානං මජ්ඣෙකං හගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පඨමො සන්තිපාතො අහොසි. පුන කාසීනගරෙ ජයසෙනරඤ්ඤො සට්ඨිමත්තානං ඤාතීනං සමාගමෙ බුද්ධවංසං දෙසෙසි, තං සුත්වා පඤ්ඤාසසතසහස්සානි එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්සු. තෙසං මජ්ඣගතො හගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො දුතියො සන්තිපාතො අහොසි. පුන මහාමඬ්ගලසමාගමෙ මඬ්ගලකථං සුත්වා වත්තාලිසපුරිසසතසහස්සානි පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්සු.

තෙසං මජ්ඣිමනිකායෙ සුගතො පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්තිපාතො අහොසි. තෙන චුත්තං -

5.

“සන්තිපාතා තයො ආසුං, චුස්සස්සපි මහෙසිනො;
බ්‍රිණාසවානං විමලානං, සන්තචිත්තාන තාදිනං.

6.

“සට්ඨිසතසහස්සානං, පට්ඨමො ආසි සමාගමො;
පඤ්ඤාසසතසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

7.

“චත්තාලිසසතසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො;
අනුපාදා විමුත්තානං, වොච්ඡන්තපටිසන්ධින”න්ති.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො අරින්දමනගරෙ විජිතාවි නාම ඛත්තියො හුත්වා තස්ස ධම්මං සුත්වා භගවති පසිදිත්වා තස්ස මහාදානං දත්වා මහාරජ්ජං පභාය භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තිණි පිටකානි උග්ගහෙත්වා තෙපිටකධරො මහාජනස්ස ධම්මකථං කට්ඨෙසි, සීලපාරමිඤ්ච පුරෙසි. සොපි නං “බුද්ධො භවිස්සති”ති බ්‍යාකාසි. තෙන චුත්තං -

8.

“අහං තෙන සමයෙන, විජිතාවි නාම ඛත්තියො;
ජඩ්ඛයිත්වා මහාරජ්ජං, පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ.

9.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, චුස්සො ලොකග්ගනායකො;
ද්වේනචුතෙ ඉතො කජ්ජෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

10.

“පධානං පදහිත්වාන...පෙ.... දසපාරමිපුරියා.

12.

“සුත්තන්තං විනයඤ්චාපි, නවඛිගං සත්ථුසාසනං;
සබ්බං පරියාපුණිත්වා, සොහයිං ජිනසාසනං.

13.

“තත්ථජ්ජමත්තො විහරන්තො, බ්‍රහ්මං භාවෙත්ව භාවනං;
අභිඤ්ඤාපාරමිං ගන්ත්වා, බ්‍රහ්මලොකමගඤ්ජහ”න්ති.

තස්ස පන භගවතො කාසිකං නාම නගරං අහොසි. ජයසෙනො නාම රාජා පිතා, සිරිමා නාම මාතා, සුරක්ඛිතො ච ධම්මසෙනො ච ද්වේ අග්ගසාවකා, සතියො

නාමුපට්ඨාකො, වාලා ව උපවාලා ව ද්වෙ අග්ගසාවිකා, ආමලකරුක්කො බොධි,
සරීරං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, ආයු නවුතිවස්සසහස්සානි, කිසාගොතමී
නාම අග්ගමහෙසී, අනුපමො නාමස්ස පුත්තො, හත්ථියානෙන නික්ඛමී. තෙන
වුත්තං –

14.

“කාසිකං නාම නගරං, ජයසෙනො නාම ඛත්තියො;
සිරිමා නාම ජනිකා, චුස්සස්සාපි මහෙසිනො...පෙ.;
බොධි තස්ස හගවතො, ආමණ්ඩොති පවුච්චති...පෙ.....

22.

“අට්ඨපණ්ණාසරතනං, සොපි අවිචුග්ගතො මුනි;
සොහතෙ සතරංසීච, උඵරාජාව පූරිතො.

23.

“නවුතිවස්සසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

24.

“ඔවදිත්වා බහු සත්තෙ, සත්තාරෙත්වා බහු ජනෙ;
සොපි සත්ථා අතුලයසො, නිබ්බුතො සො සසාවකො” ති.

තත්ථ ආමණ්ඩොති ආමලකරුක්කො. ඔවදිත්වාති ඔවාදං දත්වා, අනුසාසිත්වාති
අත්ථො. සොපි සත්ථා අතුලයසොති සොපි සත්ථා අමිතයසොති අත්ථො. “සො
ජහිත්වා අමිතයසො” තිපි පාඨො, තස්ස සො සබ්බමෙව වුත්තජ්ජකාරං විසෙසං
හිත්වාති අත්ථො.

චුස්සො කිර සම්මාසම්බුද්ධො කුසිනාරායං සෙනාරාමෙ පරිනිබ්බාසි. ධාතුයො
කිරස්ස විත්ථාරිකා අහෙසුං. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකට්ඨමොති.

චුස්සබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො අට්ඨාරසමො බුද්ධවංසො.

21. විපස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා

චුස්සස්ස බුද්ධස්ස අපරභාගෙ සාන්තරකප්පෙ තස්මිඤ්ච කප්පෙ විනිවත්තෙ
ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විජ්ජසබ්බකප්පො පරහිතනිරතසඬ්ඤ්ඤා සබ්බත්ථ
විපස්සි විපස්සි නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සො පාරමියො පුරෙත්වා
අනෙකරතනමණිවිසරසමුප්පොතිතභවතෙ කුසිතභවතෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො
චචිත්වා බන්ධුමතීනගරෙ අනෙකබන්ධුමතො බන්ධුමතො රඤ්ඤො බන්ධුමතියා

නාම අග්ගමහෙසියා කුවර්ණිමිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්තං මාසානං අව්වයෙන බෙමෙ මිගදායෙ මාතුදරතො අසිතනිරදරාජිතො පුණ්ණවන්දො විය නික්බමි. නාමග්ගහණදිවසෙ පනස්ස ලක්ඛණපායකා ඤාතකා ව දිවා ව රත්තිඤ්ච අන්තරන්තරා නිමිසසඤ්ජනිතන්ධකාරවිරහෙන විසුද්ධං පස්සන්ති, විවට්ඨො වා අක්ඛිති පස්සන්ති “විපස්සි”ති නාමමකංසු. “විවෙයා විවෙයා පස්සන්ති විපස්සි”ති වදන්ති. සො අට්ඨවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචස්සි. නන්ද-සුනන්ද-සිරිමානාමකා තයො චස්ස පාසාදා අහෙසුං.

සුදස්සනාදෙවිජ්ජමුඛානං ඉත්ථිතං සතසහස්සං විසති ච සහස්සානි අහෙසුං. “සුතනු”තිපි සුදස්සනා වුවිච්ඡිති. සො අට්ඨවස්සසහස්සානං අව්වයෙන චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුතනුදෙවියා සමවට්ටක්ඛන්ධො නාම තතයෙ ජාතෙ ආපඤ්ඤරුපෙන මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං පුරිසානං චතුරාසිතිසතසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො මහාපුරිසො අට්ඨමාසං පධානවරියං වරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය සුදස්සනසෙට්ඨිධිතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා කුසුමසමලඬකතෙ සාලවතෙ දිවාචිහාරං කත්වා සුජාතෙන නාම යවපාලකෙන දින්නා අට්ඨ තිණුමුට්ඨියො ගහෙත්වා පාටලිබ්බොධිං සමලඬකතං දිස්වා දක්ඛිණදිසාභාගෙන තං උපාගමි.

තස්සා පන පාටලියා සමවට්ටක්ඛන්ධො තං දිවසං පණ්ණාසරතතො හුත්වා අබ්භුග්ගතො සාඛා පණ්ණාසරතතා උබ්බෙධෙන රතනසතං අහොසි. තංදිවසමෙව සා පාටලී කණ්ණිකාබද්ධොති විය පුජ්ජෙහි පරමසුරහිගන්ධොති මූලතො පට්ඨාය සබ්බසඤ්ජන්තා අහොසි. දිබ්බගන්ධො වායති, න කෙවලං තදා අයමෙව පුජ්ජිතො, දසසහස්සි චක්කවාලෙසු සබ්බෙ පාටලියො පුජ්ජිතාව. න කෙවලං පාටලියොව, දසසහස්සිචක්කවාලෙසු සබ්බරුක්ඛගුම්බලතායොපි පුජ්ජිංසු. මහාසමුද්දොපි පඤ්චවණ්ණෙහි පදුමෙහි කුචලයුජ්ජලකුමුදෙහි සඤ්ජන්තො සීතලමධුරසලිලො අහොසි. සබ්බමිපි ච දසසහස්සි චක්කවාලඛන්තරං ධජමාලාකුලං අහොසි. තත්ථ තත්ථ පටිමාලාගුලවිජ්ජකිණ්ණං නානාසුරහිකුසුමසජ්ජිතධරණීතලං ධූපවුණ්ණන්ධකාරං අහොසි. තං උපගන්ත්වා තෙපණ්ණාසහත්ථවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා චතුරභිගසමන්තාගතං වීරියං අධිට්ඨාය – “යාව බුද්ධො න හොමි, තාව ඉතො න උට්ඨහාමි”ති පටිඤ්ඤං කත්වා නිසීදි. එවං නිසීදිත්වා සමාරං මාරබලං විධමිත්වා මග්ගානුක්කමෙන චත්තාරි මග්ගඤ්ඤාණානි මග්ගානන්තරං චත්තාරි ඵලඤ්ඤාණානි වතස්සො පටිසම්භිදා චතුරයානිපරිච්ඡෙදකඤ්ඤාණං පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤ්ඤාණං චතුරෙසාරජ්ජඤ්ඤාණානි ඡ අසාධාරණඤ්ඤාණානි ච සකලෙ ච බුද්ධගුණෙ හත්ථගතෙ කත්වා පරිපුණ්ණසංකප්පො බොධිපල්ලඬකෙ නිසින්නොව –

“අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා. (ධ. ප. 153-154);

“අයොසනහතස්සෙව, ජලතො ජාතවෙදසො;
අනුපුබ්බුපසන්තස්ස, යථා න ඤායතෙ ගති.

“එවං සම්මා විමුත්තානං, කාමබන්ධොසතාරිනං;
පඤ්ඤාපෙතුං ගතී නත්ථී, පත්තානං අවලං සුඛ”න්ති. (උදා. 80) –

එවං උදානං උදානෙන්වා බොධිසම්පෙයෙව සත්තසත්තාහං විනිනාමෙන්වා
බ්‍රහ්මායාවනං සම්පට්ඨිත්වා අත්තනො වෙමාතිකස්ස භාතිකස්ස ඛණ්ඩකුමාරස්ස ව
පුරොහිතපුත්තස්ස තිස්සකුමාරස්ස ව උපනිස්සයසම්පත්තිං ඔලොකෙන්වා
ආකාසෙන ගන්ත්වා බෙමෙ මිගදායෙ ඔතරිත්වා උභොපි තෙ උය්‍යානපාලෙන
පක්කොසාපෙන්වා තෙසං පරිවාරානං මජ්ඣෙකං ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා
අපරිමිතානං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අභොසි. තෙන වුත්තං –

1.

“චුස්සස්ස ව අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;
විපස්සී නාම නාමෙන, ලොකෙ උප්පජ්ජී වක්ඛුමා.

2.

“අවිජ්ජං සබ්බං පදාලෙන්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං;
ධම්මවක්කං පවත්තෙතුං, පක්කාමි බන්ධුමතීපුරං.

3.

“ධම්මවක්කං පවත්තෙන්වා, උභො බොධෙසී නායකො;
ගණනාය න වත්තබ්බො, පඨමාභිසමයො අහු”ති.

තත්ථ පදාලෙන්වාති හින්දිත්වා, අවිජ්ජන්ධකාරං හින්දිත්වාති අත්ථො.
“වත්තෙන්වා වක්කමාරාමෙ” තිපි පාඨො, තස්ස ආරාමෙති බෙමෙ මිගදායෙති
අත්ථො. උභො බොධෙසීති අත්තනො කනිට්ඨභාතිකං ඛණ්ඩං රාජපුත්තං තිස්සඤ්ච
පුරොහිතපුත්තන්ති උභො බොධෙසී. ගණනාය න වත්තබ්බොති දෙවතානං
අභිසමයවසෙන ගණනපරිච්ඡෙදො නත්ථීති අත්ථො.

අථාපරෙන සමයෙන ඛණ්ඩං රාජපුත්තං තිස්සඤ්ච පුරොහිතපුත්තං
අනුපබ්බජිතානි චතුරාසීතිහික්ඛුසහස්සානි ධම්මාමනං පායෙසි. සො දුතියො
අභිසමයො අභොසි. තෙන වුත්තං –

4.

“පුනාපරං අමිතයසො, තත්ථ සච්චං පකාසයි;
චතුරාසීතිසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු”ති.

තත්ථ තත්ථාති බෙමෙ මිගදායෙති අත්ථො. “චතුරාසීතිසහස්සානි,
සම්බුද්ධමනුපබ්බජු”න්ති එත්ථ එතෙ පන චතුරාසීතිසහස්සසඬ්ඛාතා පුරිසා
විපස්සිස්ස කුමාරස්ස උපට්ඨාකපුරිසායෙව. තෙ පාතොව විපස්සිකුමාරස්ස
උපට්ඨානං ආගන්ත්වා කුමාරමදිස්වා පාතරාසත්ථාය ගන්ත්වා භුත්තපාතරාසා
“කුභිං කුමාරො”ති පුච්ඡිත්වා තතො “උය්‍යානභූමිං ගතො”ති සුත්වා “තත්ථෙව

නං දක්ඛිස්සාමා”ති නික්ඛන්තා නිවත්තමානං තස්ස සාරථීං දිස්වා “කුමාරො පබ්බජිතො”ති සුත්වා සුතට්ඨානෙනයෙව සබ්බාහරණානි මුඤ්චිත්වා අන්තරාපණතො කාසායානි වත්ථානි ආහරාපෙත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජිංසු. පබ්බජිත්වා ච තෙ ගන්ත්වා මහාපුරිසං පරිවාරයිංසු.

තතො විපස්සී බොධිසත්තො “පධානවරියං වරන්තො ආකිණ්ණො විහරාමි, න බො පනමෙතං පාතිරූපං යටෙව මං ඉමෙ ගිහිභූතා පුබ්බෙ පරිවාරෙත්වා වරන්ති, ඉදානිපි තටෙව කිං ඉමිනා ගණෙනා”ති ගණසඬගණිකාය උක්කණ්ඨිත්වා “අජ්ජෙව ගච්ඡාමි”ති වින්තෙත්වා පුන – “අජ්ජ අවෙලා, සවෙ පනාහං අජ්ජ ගමිස්සාමි, සබ්බෙසිමෙ ජානිස්සන්ති, ස්වෙව ගමිස්සාමි”ති වින්තෙසි. තංදිවසඤ්ච උරුවෙලගාමසදිසෙ එකස්මිං ගාමෙ ගාමවාසිනො මනුස්සා ස්වාතනාය සද්ධිං පරිසාය මහාපුරිසං නිමන්තයිංසු. තෙ තෙසං චතුරාසිතිසහස්සානං මහාපුරිසස්ස ච පායාසමෙව පටියාදයිංසු. අථ විපස්සී මහාපුරිසො පුනදිවසෙ විසාබ්භුණ්ණමාය තස්මිං ගාමෙ තෙහි පබ්බජිතජනෙහි සද්ධිං භත්තකිච්චං කත්වා වසනට්ඨානමෙව අගමාසි. තත්ත තෙ පබ්බජිතා මහාපුරිසස්ස වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි පවිසිංසු.

බොධිසත්තොපි පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසින්තො වින්තෙසි – “අයං කාලො නික්ඛමිතු”න්ති නික්ඛමිත්වා පණ්ණසාලද්වාරං පිදහිත්වා බොධිමණ්ඩාහිමුබ්බො පායාසි. තෙ කිර පබ්බජිතා සායං බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානං ගන්ත්වා පණ්ණසාලං පරිවාරෙත්වා නිසින්තා – “අතිවිකාලො ජාතො උපධාරෙථා”ති වත්වා පණ්ණසාලද්වාරං විවරිත්වා තං අපස්සන්තාපි “කුහිං නු ගතො මහාපුරිසො”ති නානුබන්ධිංසු. “ගණවාසෙ නිබ්බන්තො එකො විහරිතුකාමො මඤ්ඤෙ මහාපුරිසො බුද්ධභූතංයෙව තං පස්සිස්සාමා”ති අන්තොපමිබුද්ධිපාහිමුබ්බා වාරිකං පක්කමිංසු. අථ තෙ – “විපස්සිනා කිර බුද්ධත්තං පත්වා ධම්මචක්කං පවත්තිත”න්ති සුත්වා අනුක්කමෙන සබ්බෙ තෙ පබ්බජිතා බන්ධුමනියා රාජධානියා බෙමෙ මිගදායෙ සන්නිපතිංසු. තතො තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙසි, තදා චතුරාසිතියා හික්ඛුසහස්සානං ධම්මාහිසමයො අහොසි. සො තතියො අහිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

“චතුරාසිතිසහස්සානි, සම්බුද්ධං අනුපබ්බජුං;
තෙසමාරාමපත්තානං, ධම්මං දෙසෙසි චක්ඛුමා.

6.

“සබ්බාකාරෙන භාසතො, සුත්වා උපනිසාදිනො;
තෙපි ධම්මවරං ගන්ත්වා, තතියාහිසමයො අභු”ති.

තත්ථ චතුරාසිතිසහස්සානි, සම්බුද්ධං අනුපබ්බජුන්ති එත්ථ අනුනා යොගතො සම්බුද්ධන්ති උපයොගවචනං කතන්ති වෙදිතබ්බං, සම්බුද්ධස්ස පච්ඡා පබ්බජිංසුති

අත්ථො. ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො ගහෙතබ්බං. “තත්ථ ආරාමපත්තාන” න්තිපි පාඨො. භාසතොති වදනො. උපනිසාදිතොති ගන්ත්වා උපනිස්සාය ධම්මදානං දදතොති අත්ථො. තෙපීති තෙ චතුරාසීතිසහස්සසඬබ්බානා පබ්බජිතා විපස්සිස්ස උපට්ඨාකභූතා. ගන්ත්වාති තස්ස ධම්මං ඤාත්වා. එවං තෙසං තතියො අභිසමයො අහොසි. ඛෙමෙ මිගදායෙ විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධං ද්වෙ ව අග්ගසාවකෙ අනුපබ්බජිතානං භික්ඛූනං අට්ඨසට්ඨිසතසහස්සානං මජ්ඣෙ නිසින්නො විපස්සි භගවා –

“ඛන්තිපරමං තපො තිතික්ඛා, නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා;
න හි පබ්බජිතො පරුපසාතී, න සමණො හොති පරං විහෙය්‍යන්තො.

“සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
සවිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසනං.

“අනුපවාදො අනුපසාතො, පාතිමොක්ඛෙ ව සංවරො;
මත්තඤ්ඤාතා ව භත්තස්මිං, පන්තඤ්ච සයනාසනං;
අධිචිත්තෙ ව ආයොගො, එතං බුද්ධාන සාසන” න්ති. (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183, 184, 185) –

ඉමං පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. ඉමා පන සබ්බබුද්ධානං පාතිමොක්ඛබුද්දෙසගාථායො හොන්තිති වෙදිතබ්බං. සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. පුන යමකපාටිභාරියං දිස්වා පබ්බජිතානං භික්ඛූනං සතසහස්සානං දුතියො සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන විපස්සිස්ස වෙමාතිකා තයො භාතරො පච්චන්තං වූපසමෙත්වා භගවතො උපට්ඨානකිරියාය ලද්ධවරා හුත්වා අත්තතො නගරං නෙත්වා උපට්ඨහන්තා තස්ස ධම්මං සුත්වා පබ්බජිංසු. තෙසං අසීතිසතසහස්සානං මජ්ඣෙ නිසිදිත්වා භගවා ඛෙමෙ මිගදායෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන චුත්තං –

7.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, විපස්සිස්ස මහෙසිනො;
බිණ්ණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

8.

“අට්ඨසට්ඨිසතසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො;
භික්ඛුසතසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

9.

“අසීතිභික්ඛුසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො;
තත්ථ භික්ඛුගණමජ්ඣෙ, සම්බුද්ධො අතිරොචති” ති.

තත්ථ අට්ඨසට්ඨිසතසහස්සානන්ති අට්ඨසට්ඨිසහස්සාධිකානං
සතසහස්සහික්ඛුනන්ති අත්ථො. තත්ථාති තත්ථ ඛෙමෙ මීගදායෙ.
හික්ඛුගණමජ්ඣෙති හික්ඛුගණස්ස මජ්ඣෙ. “තස්ස හික්ඛුගණමජ්ඣෙ” තිපි
පායො, තස්ස හික්ඛුගණස්ස මජ්ඣෙති අත්ථො.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො මහිද්ධිකො මහානුභාවො අතුලො නාම නාගරාජා
භුත්වා අනෙකනාගකොට්ඨසතසහස්සපරිවාරො භුත්වා සපරිවාරස්ස දසබලස්ස
අසමබලසීලස්ස කරුණාසීතලහදයස්ස සක්කාරකරණත්ථං සත්තරතනමයං
චන්දමණ්ඩලසඬ්ඛාසං දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩං මණ්ඩපං කාරෙත්වා තත්ථ
නිසීදාපෙත්වා සත්තාහං දිබ්බවිභවානුරූපං මහාදානං දත්වා සත්තරතනබ්විතං
මහාරහං සුවණ්ණමයං නානාමණිජුතිවිසරසමුජ්ජලං පීඨං භගවතො අදාසි. තදා නං
පීඨානුමොදනාවසානෙ “ඉතො අයං එකනවුතිකජ්ජෙ බුද්ධො භවිස්සති” ති
බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

10.

“අහං තෙන සමයෙන, නාගරාජා මහිද්ධිකො;
අතුලො නාම නාමෙන, පුඤ්ඤවත්තො ජුතින්ධරො.

11.

“නෙකානං නාගකොට්ඨං, පරිවාරෙත්වානහං තදා;
චජ්ජන්තො දිබ්බතුරියෙහි, ලොකජෙට්ඨං උපාගමිං.

12.

“උපසඬ්ඛමිත්වා සමබුද්ධං, විපස්සිං ලොකනායකං;
මණිමුත්තරතනබ්විතං, සබ්බාහරණභූසිතං;
නිමන්තෙත්වා ධම්මරාජස්ස, සුවණ්ණපීඨමදාසහං.

13.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිය;
එකනවුතිතො කජ්ජෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

14.

“අහු කපිලවහයා රම්මා, නික්ඛමිත්වා තථාගතො;
පධානං පදහිත්වාන, කත්වා දුක්කරකාරිකං.

15.

“අපපාලරුක්ඛමුලස්මිං, නිසීදිත්වා තථාගතො;
තත්ථ පායාසං පග්ගස්ස, නෙරඤ්ජරමුපෙහිති.

16.

“නෙරඤ්ජරාය තීරමිහි, පායාසං අද සො ජිනො;

පටියත්තවරමග්ගෙන, බොධිමුලමුපෙහිති.

17.

“තතො පදක්ඛිණං කත්වා, බොධිමණ්ඩං අනුත්තරො;
අස්සත්ථමුලෙ සම්බොධිං, බුද්ධිස්සති මහායසො.

18.

“ඉමස්ස ජනිකා මාතා, මායා නාම භවිස්සති;
පිතා සුද්ධොදනො නාම, අයං භෙස්සති ගොතමො.

19.

“අනාසවා චිත්තරාගා, සන්තචිත්තා සමාහිතා;
කොලිතො උපතිස්සො ව, අග්ගා භෙස්සන්ති සාවකා;
ආනන්දො නාමුපට්ඨාකො, උපට්ඨිස්සතිමං ජිනං.

20.

“බෙමා උප්පලවණ්ණා ව, අග්ගා භෙස්සන්ති සාවකා;
අනාසවා චිත්තරාගා, සන්තචිත්තා සමාහිතා;
බොධි තස්ස භගවතො, අස්සත්ථොති පවුච්චති...පෙ.....

23.

“තස්සාහං වචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපුරියා”ති.

තත්ථ පුඤ්ඤවන්තොති පුඤ්ඤවා, සමුපචිතපුඤ්ඤසඤ්චයොති අත්ථො.
පුත්තින්ධරොති පභායුත්තො. නෙකානං නාගකොට්ඨන්ති අනෙකාහි නාගකොට්ඨි,
කරණත්ථෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං. පරිවාරෙත්වානාති භගවත්තං පරිවාරෙත්වා.
අහන්ති අත්තානං නිද්දිසති. වජ්ජන්තොති වාදෙන්තො තාලෙන්තො.
මණ්ඩුත්තරතනබ්බිත්ති මණ්ඩුත්තාදීහි විවිධෙහි රතනෙහි බවිත්ති අත්ථො.
සබ්බාහරණභූසිත්ති සබ්බාහරණෙහි වාළරුපාදීහි රතනමයෙහි මණ්ඩිත්ති
අත්ථො. සුවණ්ණපීයන්ති සුවණ්ණමයං පීයං. අදාසහන්ති අදාසිං අහං.

තස්ස පන විපස්සිස්ස භගවතො බන්ධුමතී නාම නගරං අහොසි. බන්ධුමා නාම
රාජා පිතා, බන්ධුමතී නාම මාතා, බණ්ඩො ව තිස්සො ව ද්වෙ අග්ගසාවකා,
අසොකො නාමුපට්ඨාකො, වන්දා ව වන්දමිත්තා ව ද්වෙ අග්ගසාවකා,
පාටලිරුක්ඛො බොධි, සරීරං අසිතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, සරීරප්පභා සබ්බකාලං
සත්ත යොජනාති ඵරිත්වා අට්ඨාසි අසිතිවස්සසහස්සාති ආයු, සුතනු නාමස්ස
අග්ගමහෙසි, සමවට්ඨකන්ධො නාමස්ස පුත්තො, ආජඤ්ඤරථෙන නික්ඛමි. තෙන
වුත්තං –

24.

“නගරං ඛන්ධුමතී නාම, ඛන්ධුමා නාම ඛත්තියො;
මාතා ඛන්ධුමතී නාම, විපස්සිස්ස මහෙසිනො.

29.

“ඛණ්ඩො ච තිස්සනාමො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
අසොකො නාමුපට්ඨාකො, විපස්සිස්ස මහෙසිනො.

30.

“චන්දා ච චන්දමිත්තා ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බොධි තස්ස භගවතො, පාටලීති පච්චිචති.

32.

“අසිතිහත්ථමුඛබ්බො, විපස්සි ලොකනායකො;
පභා නිද්ධාවතී තස්ස, සමන්තා සත්තයොජනෙ.

33.

“අසිතිවස්සසහස්සානි, ආයු බුද්ධස්ස තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

34.

“ඛහුදෙවමනුස්සානං, ඛන්ධනා පරිමොචයි;
මග්ගාමග්ගඤ්ච ආචික්ඛි, අවසෙසපුපුජ්ජනෙ.

35.

“ආලොකං දස්සයිත්වාන, දෙසෙත්වා අමතං පදං;
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධොච, නිබ්බුතො සො සසාවකො.

36.

“ඉද්ධිවරං පුඤ්ඤවරං, ලක්ඛණඤ්ච කුසුමිතං;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ ඛන්ධනාති දෙවමනුස්සෙ කාමරාගසංයොජනාදිඛන්ධනා මොචෙසි,
විකාසෙසිති අත්ථො. මග්ගාමග්ගඤ්ච ආචික්ඛිති “අමතාධිගමාය අයං මග්ගො
උච්ඡෙදසස්සතදිට්ඨිවිරහිතා මජ්ඣිමා පටිපදා මග්ගො කායකිලමථාදිකො නායං
මග්ගො”ති සෙසපුපුජ්ජනෙ ආචික්ඛිති අත්ථො. ආලොකං දස්සයිත්වානාති
මග්ගඤාණාලොකං විපස්සනාඤාණාලොකඤ්ච දස්සයිත්වා. ලක්ඛණඤ්ච
කුසුමිතන්ති විත්තලක්ඛණාදිහි පුල්ලිතං මණ්ඩිතං භගවතො සරීරන්ති අත්ථො.
සෙසං සබ්බත්ථ ගාථාසු උත්තානමෙවාති.

විපස්සිබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨො ඵකුනච්ඡතිමො බුද්ධවංසො.

22. සිඛිබුද්ධවංසවණ්ණනා

විපස්සිස්ස අපරහාගෙ අන්තරහිතෙ ව තස්මිං කප්පෙ තතො පරං ඵකුනසට්ඨියා කප්පෙසු බුද්ධා ලොකෙ න උප්පජ්ජිංසු. අපගතබුද්ධාලොකො අහොසි. කිලෙසදෙවපුත්තමාරාතං එකරජ්ජං අපගතකණ්ටකං අහොසි. ඉතො පන එකත්තිංසකප්පෙ සිනිද්ධසුක්ඛසාරදාරුපචිතො පහුතසප්පිසිත්තො නිද්ධමො සිඛි විය සිඛි ව වෙස්සභු වාති ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා ලොකෙ උප්පජ්ජිංසු. තත්ථ සිඛි පන භගවා පාරමියො පුරත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො වචිත්වා කුසලකරණවතී අරුණවතීනගරෙ පරමගුණවතො අරුණවතො නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා රත්තකනකපටිබ්බරුචිරප්පභාය පභාවතියා නාම දෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දස මාසෙ විනිනාමෙත්වා නිසභුයානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. නෙමිත්තිකා පනස්ස නාමං කරොන්තා උණ්ඨිසස්ස සිඛා විය උග්ගතත්තා ‘‘සිඛි’’ති නාමමකංසු. සො සත්තවස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. සුවන්දකසිරිගිරියසනාරිවසහ නාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. සබ්බකාමාදෙවිප්පමුඛානි චතුච්ඡති ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සබ්බකාමාදෙවියා ගුණගණාතුලෙ අතුලෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්තෙ භත්ථියානෙන භත්ථික්ඛන්ධවරගතො මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං සත්තතිපුරිසසතසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො අට්ඨමාසං පධානවරියං වරිත්වා විසාබ්පුණ්ණමාය ගණසඬගණිකං පභාය සුදස්සනනිගමෙ පියදස්සිසෙට්ඨිතො ධිතුයා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා තරුණබදිරවතෙ දිවාචිහාරං විනිනාමෙත්වා අනොමදස්සිනා නාම තාපසෙන දින්නා අට්ඨ කුසතිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා පුණ්ඩරිකබොධිං උපසඬකමි. තස්සා කිර පුණ්ඩරිකබොධියාපි පාටලියා පමාණමෙව පමාණං අහොසි. තදිවසමෙව සො පණ්ණාසරතනක්ඛන්ධො හුත්වා අබ්භුග්ගතො, සාබ්බපිස්ස පණ්ණාසරතනමත්තාව. සො දිබ්බෙහි ගන්ධෙහි පුප්ඵෙහි සඤ්ජන්තො අහොසි. න කෙවලං පුප්ඵෙහෙව, එලෙහිපි සඤ්ජන්තො අහොසි. තස්ස එකපස්සතො තරුණානි එලානි එකතො මජ්ඣමානි එකතො නාතිපක්කානි එකතො පක්ඛිත්තදිබ්බොජානි විය සුරසානි චණ්ණගන්ධරසසම්පන්නානි තතො තතො ඔලම්බන්ති. යථා ව සො, එවං දසසහස්සිවක්කවාලෙසු පුප්ඵ්පගා රුක්ඛා පුප්ඵෙහි එලූපගා රුක්ඛා එලෙහි පටිමණ්ඩිතා අහෙසුං.

සො තත්ථ චතුච්ඡතිහත්ථචිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා චතුරඬිගචිරියං අධිට්ඨාය නිසීදි. එවං නිසීදිත්වා ඡත්තිංස යොජනචිත්ථතං සමාරං මාරබලං විධමිත්වා සම්බොධිං පාපුණිත්වා – ‘‘අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා’’ති උදානං උදානෙත්වා බොධිසම්පෙයෙව සත්තසත්තාහං විනිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මායාවනං සම්පට්ඨිත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං සත්තතියා හික්ඛුසතසහස්සානං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා සුරපටෙන ගන්ත්වා

විවිධාවරණවතියා අරුණවතියා රාජධානියා සම්පෙ මිගාජිත්‍රයායානෙ ඔතරිත්වා තෙහි මුනිගණෙහි පරිවුතො තෙසං මජ්ඣෙකෙ ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා කොට්ඨසතසහස්සානං පයමො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

1.

“විපස්සිස්ස අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;
සිඛිච්චයො ආසි ජිනො, අසමො අප්පටිපුග්ගලො.

2.

“මාරසෙනං පමද්දිත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං;
ධම්මවක්කං පවත්තෙසි, අනුකම්පාය පාණිනං.

3.

“ධම්මවක්කං පවත්තෙන්තෙ, සිඛිමහි ජිනපුඬ්ගවෙ;
කොට්ඨසතසහස්සානං, පයමාභිසමයො අහු”ති.

පුනපි අරුණවතියා රාජධානියා සම්පෙයෙව අභිභූරාජපුත්තස්ස ව සම්භවරාජපුත්තස්ස වාති ද්විත්තං සපරිවාරානං ධම්මං දෙසෙත්වා නවුත්තිකොට්ඨසහස්සානි ධම්මාමතං පායෙසි. සො දුතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

4.

“අපරම්පි ධම්මං දෙසෙන්තෙ, ගණසෙට්ඨෙ නරුත්තමෙ;
නවුත්තිකොට්ඨසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු”ති.

යදා පන සූරියවතීනගරද්වාරෙ වම්පකරුක්ඛමුලෙ තිත්ථියමදමානහඤ්ජනත්ථං සබ්බජනබත්ථනමොක්ඛත්ථඤ්ච යමකපාටිභාරියං කරොත්තො භගවා ධම්මං දෙසෙසි, තදා අසීතිකොට්ඨසහස්සානං තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

“යමකපාටිභාරියඤ්ච, දස්සයන්තෙ සදෙවකෙ;
අසීතිකොට්ඨසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු”ති.

අභිභූතා ව සම්භවෙන ව රාජපුත්තෙන සද්ධිං පබ්බජිතානං අරහත්තානං සතසහස්සානං මජ්ඣෙකෙ නිසීදිත්වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පයමො සන්තිපාතො අහොසි, අරුණවතීනගරෙ ඤාතිසමාගමෙ පබ්බජිතානං අසීතියා භික්ඛුසහස්සානං මජ්ඣෙකෙ නිසීදිත්වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො දුතියො සන්තිපාතො අහොසි. ධනඤ්ජයනගරෙ ධනපාලකනාගවිනයනසමයෙ පබ්බජිතානං සත්තතියා භික්ඛුසහස්සානං මජ්ඣෙකෙ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්තිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං –

6.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, සිබ්බසාපි මහෙසිනො;
බ්බසාපානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

7.

“භික්ඛුසතසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො;
අසිතිභික්ඛුසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

8.

“සත්තතිභික්ඛුසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො;
අනුපලිත්තො පදුමංව, තොයමිහි සම්පවඬ්ඪිත”න්ති.

තත්ථ අනුපලිත්තො පදුමංවාති තොයෙ ජාතං තොයෙව වඬ්ඪිතං පදුමං විය
තොයෙන අනුපලිත්තං, සොපි භික්ඛුසන්නිපාතො ලොකෙ ජාතොපි ලොකධම්මෙහි
අනුපලිත්තො අහොසිති අත්ථො.

තදා කිර අම්භාකං බොධිසත්තො කත්ථවි අසංසට්ඨො පරිභුත්තනගරෙ
අරින්දමො නාම රාජා හුත්වා සිබ්බිහි සත්ථරි පරිභුත්තනගරමනුජ්ජත්තෙ සපරිවාරො
රාජා භගවතො පච්චුග්ගන්ත්වා පසාදවඬ්ඪිතභද්දයනායනසොතො දසබලස්ස
අමලවරණකමලයුගලෙසු සපරිවාරො සිරසා අභිවන්දිත්වා දසබලං නිමන්තෙත්වා
සත්තාහං ඉස්සරියකුලවිභවසද්ධානුරූපං මහාදානං දත්වා දුස්සහණ්ඩාගාරද්වාරානි
විවරාපෙත්වා බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඪිසස්ස මහග්ගානි වත්ථානි අදාසි. අත්තනො
ව බලරූපලක්ඛණජවසම්පන්නහෙමජාලමාලාසමලඬ්ඪිකතං
නවකනකරුවිරදණ්ඩකොසවාමරයුගවිරාජිතං විපුලමුදුකණ්ණං
චන්දරාජීවිරාජිතවදනසොහං ඵරාවණවාරණමිව අරිවාරණං වරවාරණං දත්වා
වාරණජපමාණමෙව කත්වා කජ්ජියහණ්ඩඤ්ච අදාසි. සොපි නං සත්ථා – “ඉතො
ඵකත්තිංසකජපෙ බුද්ධො භවිස්සති”ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

9.

“අහං තෙන සමයෙන, අරින්දමො නාම ඛත්තියො;
සම්බුද්ධජපමුඛං සඬ්ඪං, අන්තපානෙන තජ්ජයිං.

10.

“බහුං දුස්සවරං දත්වා, දුස්සකොටිං අනජ්ජකං;
අලඬ්ඪිකතං භත්ථියානං, සම්බුද්ධස්ස අදාසහං.

11.

“භත්ථියානං නිමිතින්ත්වා, කජ්ජියං උපනාමයිං;
සුරයිං මානසං මය්හං, නිව්චං දළ්භමුපට්ඨිතං.

12.

“සොපි මං බුද්ධො ඛ්‍යාකාසි, සිඛී ලොකග්ගනායකො;
එකත්තිංසෙ ඉතො කප්පෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

13.

“අහු කපිලවිහයා රම්මා...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

14.

“තස්සාහං වචනං සුත්වා, භියොයා චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපූරියා” ති.

තත්ථ නිමිතීන්ත්වාති තස්ස භත්ථිනො පමාණෙන තුලයිත්වා. කප්පියන්ති
කප්පියහණ්ඩං, භික්ඛුනං යං හණ්ඩං කප්පති ගහෙතුං, තං කප්පියහණ්ඩං නාම.
පූරයිං මානසං මය්හන්ති මම චිත්තං දානපිතියා පූරයිං, මය්හං භාසුප්පාදනසමත්ථං
අකාසින්නි අත්ථො. නිච්චං දළ්භමුපට්ඨිකන්ති නිච්චකාලං දානං දස්සාමි” ති
දානවසෙන දළ්භං උපට්ඨිතං චිත්තන්ති අත්ථො.

තස්ස පන භගවතො නගරං අරුණවතී නාම අහොසි. අරුණවා නාම රාජා පිතා,
පභාවතී නාම මාතා, අභිභූ ව සම්භවො ව ද්වෙ අග්ගසාවකා, ඛෙමඬ්ඤරො
නාමුපට්ඨාකො, සබ්බො ව පදුමා ව ද්වෙ අග්ගසාවිකා, පුණ්ඩරිකරුක්ඛො ඛොධි,
සරිරඤ්චස්ස සත්තතිහත්ථුඛිඛෙධං අහොසි. සරිරප්පභා නිච්චකාලං යොජනත්තයං
ඵරිත්වා අට්ඨාසි. සත්තතිවස්සසහස්සානි ආයු, සබ්බකාමා නාමස්ස අග්ගමහෙසී,
අතුලො නාමස්ස පුත්තො, භත්ථියානෙන නික්ඛමි. තෙන වුත්තං –

15.

“නගරං අරුණවතී නාම, අරුණො නාම ඛත්තියො;
පභාවතී නාම ජනිකා, සිඛිස්සාපි මහෙසිනො.

20.

“අභිභූ සම්භවො වෙච්ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
ඛෙමඬ්ඤරො නාමුපට්ඨාකො, සිඛිස්සාපි මහෙසිනො.

21.

“සබ්බො ව පදුමා ව, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
ඛොධි තස්ස භගවතො, පුණ්ඩරිකොති වුච්චති.

22.

“සිරිච්ඤා ව නන්දො ව, අහෙසුං අග්ගපට්ඨකා;
චිත්තා වෙච්ච සුගුත්තා ව, අහෙසුං අග්ගපට්ඨිකා.

23.

“උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො, සත්තතිහත්ථමුග්ගනො;
කඤ්චනග්ගිසසඬකාසො, ද්වත්තිංසවරලක්ඛණො.

24.

“තස්සාපි ඛ්‍යාමජ්ජහා කායා, දිවාරත්තිං නිරන්තරං;
දිසොදිසං නිච්ඡරන්ති, තිණි යොජනසො පහා.

25.

“සත්තතිවස්සසහස්සානි, ආයු තස්ස මහෙසිනො;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

26.

“ධම්මමෙසං පවස්සෙත්වා, තෙමයිත්වා සදෙවකෙ;
බෙමන්තං පාපයිත්වාන, නිබ්බුතො සො සසාවකො.

27.

“අනුඛ්‍යක්ඛජනසම්පන්නං, ද්වන්තිංසවරලක්ඛණං;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ පුණ්ඩරිකොති සෙතම්බරුක්ඛො. තිණි යොජනසො පහාති තිණි
යොජනානි පහා නිච්ඡරන්තිති අත්ථො. ධම්මමෙසන්ති ධම්මවස්සං,
ධම්මවස්සනකො බුද්ධමෙසො. තෙමයිත්වාති ධම්මකථාසලිලෙන තෙමෙත්වා,
සිඤ්චිත්වාති අත්ථො. සදෙවකෙති සදෙවකෙ සත්තෙ. බෙමන්තන්ති බෙමන්තං
නිබ්බානං. අනුඛ්‍යක්ඛජනසම්පන්නන්ති තම්බනබතුඩගනාසවට්ඨගුලිතාදීහි අසිතියා
අනුඛ්‍යක්ඛජනෙහි සම්පන්නං, ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං භගවතො
සරීරන්ති අත්ථො. සිඬි කිර සම්මාසම්බුද්ධො සිලවතීනගරෙ අස්සාරාමෙ
පරිනිබ්බාසි.

“සිඬිව ලොකෙ තපසා ජලිත්වා, සිඬිව මෙසාගමනෙ නදිත්වා;
සිඬි මහෙසින්ධනවිජ්ජහිනො, සිඬිව සන්තිං සුගතො ගතො සො”.

සිඬිස්ස කිර භගවතො ධාතුයො එකග්ගනාව හුත්වා අට්ඨංසු න විජ්ජකිරිංසු.
සකලජම්බුදීපවාසිනො පන මනුස්සා තියොජනුබ්බෙධං සත්තරතනමයං
හිමගිරිසදිසසොභං ථූපමකංසු. සෙසමෙත්ථ ගාථාසු පාකට්ඨමෙවාති.

සිඬිබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො විසතිමො බුද්ධවංසො.

23. වෙස්සභූබුද්ධවංසවණ්ණනා

සිඬිස්ස පන සම්මාසම්බුද්ධස්ස අපරභාගෙ අන්තරහිතෙ තස්ස සාසනෙ
සත්තතිවස්සසහස්සායුකා මනුස්සා අනුක්කමෙන පරිභාසිත්වා දසවස්සායුකා
අහෙසුං. පුන වඩ්ඪිත්වා අපරිමිතායුකා හුත්වා අනුක්කමෙන පරිභාසිත්වා

සට්ටිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං. තදා විජිතමනොභූ සබ්බලොකානිභූ සයම්භූ වෙස්සභූ නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. සො පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො වචිත්වා අනොමනගරෙ සුප්පතීතස්ස සුප්පතීතස්ස නාම රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා සීලවතියා යසවතියා නාම කුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සො දසන්තං මාසානං අව්චයෙන අනුපමුය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡතො නික්ඛමි. ජායමානොව ජනං තොසෙත්තො වසහනාදං නදි. තස්මා වසහනාදහෙතුත්තා තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ “වෙස්සභූ”ති නාමමකංසු. සො ඡබ්බස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාචසි. රුචි-සුරුචි-රතිවඩ්ඪනනාමකා තයො පාසාදා තස්ස අහෙසුං. සුවිත්තාදෙවිජ්ජමුඛානි තිංස ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං.

සො වත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුවිත්තාය නාම දෙවියා සුප්පබුද්ධෙ නාම කුමාරෙ උප්පත්තෙ සුවණ්ණසිවිකාය උය්‍යානදස්සනත්ථාය ගන්ත්වා දෙවදත්තානි කාසායානි ගහෙත්වා පබ්බජි. තං සත්තත්තිංසසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. අථ සො තෙහි පරිවුතො ඡ මාසෙ පධානවරියං වරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය සුවිත්තනිගමෙ සන්දිස්සමානසරීරාය සිරිවඩ්ඪනාය නාම දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාචිහාරං චිතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ නරින්දනාගරාජෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා සාලබොධිං පදක්ඛිණතො උපාගමි. තස්සාපි සාලස්ස තදෙව පාටලියා පමාණමෙව පමාණං අහොසි. තථෙව පුප්ඵළසිරිච්චවො වෙදිතබ්බො. සො සාලමූලමුපගන්ත්වා වත්තාලීසහත්ථවිත්ථං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා විගතනීවරණං සබ්බකාමමදාවරණං අනාවරණඤාණං පටිලභිත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං තත්ථෙව චිතිනාමෙත්වා අත්තනො කනිට්ඨභාතිකස්ස සොණකුමාරස්ස උත්තරකුමාරස්ස ව උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා දෙවපථෙන ගන්ත්වා අනොමනගරසමීපෙ අරුණුය්‍යානෙ ඔතරිත්වා උය්‍යානපාලෙන කුමාරෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සපරිවාරානං මජ්ඣෙකෙ ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා අසීනියා කොට්ඨසහස්සානං පඨමො අභිසමයො අහොසි.

පුන ජනපදවාරිකං වරන්තො හගවා තත්ථ තත්ථ ධම්මං දෙසෙත්තො සත්තනියා කොට්ඨසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, සො දුතියො අභිසමයො අහොසි. අනොමනගරෙයෙව දිට්ඨිජාලං හින්දන්තො තිත්ථියමානද්ධජං පාතෙන්තො මානමදං විද්ධංසෙන්තො ධම්මද්ධජං සමුස්සයන්තො නවුතියොජනවිත්ථතාය මනුස්සපරිසාය පරිමාණරහිතාය දෙවපරිසාය යමකපාටිහාරියං කත්වා දෙවමනුස්සෙ පසාදෙන්වා සට්ඨිකොටියො ධම්මාමතෙන තජ්ජෙසි, සො තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

1.

“තත්ථෙව මණ්ඩකජ්ජමිහි, අසමො අජ්ජට්ඨග්ගලො;
වෙස්සභූ නාම නාමෙන, ලොකෙ උප්පජ්ජි නායකො.

2.

“ආදිත්තං චත රාගග්ගි, තණ්හානං විජිතං තදා;
නාගොච ඛන්ධනං ඡේත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

3.

“ධම්මචක්කං පචත්තෙන්තෙ, වෙස්සභූලොකනායකෙ;
අසීතිකොට්ඨසහස්සානං, පඨමාභිසමයො අහු.

4.

“පක්කන්තෙ චාරිකං රට්ඨෙ, ලොකජෙට්ඨෙ නරාසහෙ;
සත්තතිකොට්ඨසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු.

5.

“මහාදිට්ඨිං විනොදෙන්තො, පාටිහෙරං කරොති සො;
සමාගතා නරමරු, දසසහස්සි සදෙවකෙ.

6.

“මහාඅච්ඡරියං දිස්වා, අබ්භූතං ලොමහංසනං;
දෙවා වෙච මනුස්සා ච, බුජ්ඣරෙ සට්ඨිකොට්ඨො”ති.

තත්ථ ආදිත්තන්ති සකලමිදං ලොකත්තයං සම්පදිත්තං. රාගග්ගිති රාගෙන. තණ්හානං විජිතන්ති තණ්හානං විජිතං රට්ඨං වසවත්තිට්ඨානන්ති එවං ඤාත්වාති අත්ථො. නාගොච ඛන්ධනං ඡේත්වාති හත්ථි විය පුතිලතාඛන්ධනං ඡින්දිත්වා සම්බොධිං පත්තො අධිගතො. දසසහස්සිති දසසහස්සියං. සදෙවකෙති සදෙවකෙ ලොකෙ. බුජ්ඣරෙති බුජ්ඣංසු.

සොණුත්තරානං පන ද්විත්තං අග්ගසාවකානං සමාගමෙ පබ්බජිතානං අසීතියා අරහත්තසහස්සානං මජ්ඣෙ මාසපුණ්ණමාසං පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො පඨමො සන්නිපාතො අහොසි. යදා පන වෙස්සභූතා සබ්බලොකාභිභූතා සහ පබ්බජිතා සත්තත්තිංසසහස්සසසඬ්ඛා භික්ඛු ගණනො ඔභිනසමයෙ පක්කන්තා, තෙ වෙස්සභූස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස ධම්මචක්කජ්ජචත්තිං සුත්වා සොරෙයාං නාම නගරං ආගන්ත්වා භගවත්තං අද්දසංසු. තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙත්වා සබ්බෙව තෙ එභිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා චතුරඬ්ඛසමන්තාගතාය පරිසාය පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො දුතියො සන්නිපාතො අහොසි.

යදා පන නාරිවාහනනගරෙ උපසන්තො නාම රාජපුත්තො රජ්ජං කාරෙසි, තස්සානුකම්පාය භගවා තත්ථ අගමාසි, සොපි භගවතො ආගමනං සුත්වා සපරිවාරො භගවතො පච්චුග්ගමනං කත්වා නිමන්තෙත්වා මහාදානං දත්වා තස්ස ධම්මං සුත්වා පසන්නහදයො පබ්බජි. තං සට්ඨිසහස්සසසඬ්ඛා පුරිසා අනුපබ්බජිංසු. තෙ තෙන සද්ධිං අරහත්තං පාපුණ්ණි. සො තෙහි පරිවුතො වෙස්සභූ භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි, සො තතියො සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං -

7.

“සන්නිපාතා තයො ආසුං, වෙස්සභුස්ස මහෙසිනො;
ඛිණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

8.

“අසිතිහික්ඛුසහස්සානං, පඨමො ආසි සමාගමො;
සන්නිහික්ඛුසහස්සානං, දුතියො ආසි සමාගමො.

9.

“සට්ඨිහික්ඛුසහස්සානං, තතියො ආසි සමාගමො;
ජරාදිහයතීතානං, ඔරසානං මහෙසිනො” ති.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො සරහවතීනගරෙ පරමපියදස්සනො සුදස්සනො
නාම රාජා භුත්වා වෙස්සභුමිහි ලොකනායකෙ සරහනගරමුපගතෙ තස්ස ධම්මං
සුත්වා පසන්නහදයො දසනබසමොධානසමුප්පලං
ජලජාමලාවිකලකමලමකුලසදිසමඤ්ජලිං සිරසි කත්වා බුද්ධස්පමුබස්ස සඬ්ඝස්ස
සච්චරං මහාදානං දත්වා තත්ථෙව හගවතො නිවාසත්ථාය ගන්ධකුටිං කත්වා තං
පරික්ඛිපිත්වා විහාරසහස්සං කාරෙත්වා සබ්බඤ්ච විහවජාතං හගවතො සාසනෙ
පරිච්චජිත්වා තස්ස සන්නිකෙ පබ්බජිත්වා ආචාරගුණසම්පන්නො තෙරසධුතගුණසු
නිරතො බොධිසම්භාරපරියෙසනාය රතො බුද්ධසාසනානිරතො විහාසි. සොපි තං
හගවා බ්‍යාකාසි – “අනාගතෙ ඉතො එකත්තිංසකජපෙ අයං ගොතමො නාම
බුද්ධො භවිස්සති” ති. තෙන වුත්තං –

10.

“අහං තෙන සමයෙන, සුදස්සනො නාම ඛත්තියො;
නිමන්තෙත්වා මහාවීරං, දානං දත්වා මහාරහං;
අන්නපානෙන චත්ථෙන, සසඬ්ඝං ජිනපුප්පයිං.

11.

“තස්ස බුද්ධස්ස අසමස්ස, චක්කං චත්තිතමුත්තමං;
සුත්වාන පණිතං ධම්මං, පබ්බජ්ජමහිරොචයිං.

12.

“මහාදානං පවත්තෙත්වා, රත්තින්දිවමතන්දිනො;
පබ්බජ්ජං ගුණසම්පන්නං, පබ්බජිං ජිනසන්නිකෙ.

13.

“ආචාරගුණසම්පන්නො, චත්තසීලසමාහිතො;
සබ්බඤ්ඤාතං ගවෙසන්තො, රමාමි ජිනසාසනෙ.

14.

“සද්ධාපීතිං උපගන්ත්වා, බුද්ධං චන්දාමි සත්ථරං;
පීති උප්පජ්ජති මය්හං, බොධියායෙව කාරණා.

15.

“අනිච්ඡතමානසං ඤත්වා, සම්බුද්ධො එතදබ්බි;
එකත්තිංසෙ ඉතො කප්පෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

16.

“අභු කපිලවහයා රම්මා...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛං ඉමං.

17.

“තස්සාහං වචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදයිං;
උත්තරිං චතමධිට්ඨාසිං, දසපාරමිපුරියා”ති.

තත්ථ චක්කං චත්තිතන්ති ධම්මචක්කං පචත්තිතං. පඤ්ඤාං ධම්මන්ති
උත්තරිමනුස්සධම්මං. පබ්බජ්ජං ගුණසම්පන්නන්ති ඤත්වා පබ්බජිත්ති අත්ථො.
චත්තසිලසමාහිතොති චත්තෙසු ච සිලෙසු ච සමාහිතො. තෙසං තෙසං පුරුණ
සමාහිතොති අත්ථො. රමාමිති අභිරමිං. සද්ධාපීතින්ති සද්ධඤ්ච පීතිඤ්ච
උපගන්ත්වා. චන්දාමිති අභිචන්දිං, අතීතත්ථෙව චත්තමානචචනං දට්ඨබ්බං.
සත්ථරන්ති සත්ථාරං. අනිච්ඡතමානසන්ති අනොසක්කියමානමානසං.

තස්ස පන භගවතො අනොමං නාම නගරං අහොසි. සුප්පතීතො නාමස්ස පිතා
බත්තියො, යසවතී නාම මාතා, සොණො ච උත්තරො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා,
උපසන්නො නාමුපට්ඨාකො, රාමා ච සමාලා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, සාලරුක්ඛො
බොධි, සරීරං සට්ඨිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. සට්ඨිවස්සසහස්සානි ආයු, සුවිත්තා
නාමස්ස හරියා, සුප්පබුද්ධො නාමස්ස පුත්තො, සුවණ්ණසිවිකාය නික්ඛමි. තෙන
වුත්තං –

18.

“අනොමං නාම නගරං, සුප්පතීතො නාම බත්තියො;
මාතා යසවතී නාම, වෙස්සභුස්ස මහෙසිතො.

23.

“සොණො ච උත්තරො වෙච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
උපසන්නො නාමුපට්ඨාකො, වෙස්සභුස්ස මහෙසිතො.

24.

“රාමා වෙච සමාලා ච, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
බොධි තස්ස භගවතො, මහාසාලොති වුවචති.

25.

“සොත්ථිකො වෙච රම්මො ච, අහෙසුං අග්ගපට්ඨකා;

ගොතමී සිරිමා වෙව, අහෙසුං අග්ගපට්ඨිකා.

26.

“සට්ඨිරතනමුඛිබ්බෙධො, හෙමයුපසමුපමො;
කායා නිව්ඡරතී රස්මි, රත්තිංව පබ්බතෙ සිඛී.

27.

“සට්ඨිවස්සසහස්සානි, ආයු තස්ස මහෙසිනො;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි, ජනනං බහුං.

28.

“ධම්මං විත්ථාරිකං කත්වා, විහජිත්වා මහාජනං;
ධම්මනාවං යපෙත්වාන, නිබ්බූතො සො සසාවකො.

29.

“දස්සනෙය්‍යං සබ්බජනං, විහාරං ඉරියාපථං;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ හෙමයුපසමුපමොති සුවණ්ණත්ථම්හසදිසොති අත්ථො. නිව්ඡරතීති ඉතො චිතො ව සන්ධාවති. රස්මිති පහාරස්මි. රත්තිංව පබ්බතෙ සිඛීති රත්තියං පබ්බතමත්ථකෙ අග්ගි විය. රංසිවිජ්ජොතා තස්ස කායෙති අත්ථො. විහජිත්වාති විහාගං කත්වා, උග්ගපිතාදිවසෙන සොතාපන්නාදිවසෙන වාති අත්ථො. ධම්මනාවන්ති අට්ඨඬ්ගමග්ගසඬ්ඛාරං ධම්මනාවං, චතුරොසනිත්ථරණත්ථාය යපෙත්වාති අත්ථො. දස්සනෙය්‍යන්ති දස්සනීයො. සබ්බජනන්ති සබ්බො ජනො, සසාවකසඬ්ඛො සම්මාසම්බුද්ධොති අත්ථො. විහාරන්ති විහාරො, සබ්බත්ථ පච්චත්තෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං.

වෙස්සභු කිර හගවා උසහවතීනගරෙ බෙමෙ මිගදායෙ පරිනිබ්බායි. ධාතුයො පනස්ස විජ්ජකිරිංසු.

“උසහවතිපුරෙ පුරුත්තමෙ, ජිනවසහො හගවා හි වෙස්සභු;
උපවනවිහරෙ මනාරමෙ, නිරුපධිසෙසමුපාගතො කිරා”ති.

සෙසං සබ්බත්ථ ගාථාසු පාකට්ඨමෙවාති.

වෙස්සභුබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිකා.

නිට්ඨිතො එකවීසතිමො බුද්ධවංසො.

24. කකුසන්ධබුද්ධවංසවණ්ණනා

වෙස්සභූමිහි සයම්භූමිහි පරිනිබ්බූතෙ තස්මිං පන කප්පෙ අතික්කන්තෙ එකුනත්තිංසකප්පෙසු ජිනදිවසකරා නුප්පජ්ජිංසු. ඉමස්මිං පන හද්දකප්පෙ වත්තාරො බුද්ධා නිබ්බත්තිංසු. කතමෙ වත්තාරො? කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො අම්භාකං බුද්ධොති. මෙත්තෙයො පන භගවා උප්පජ්ජස්සති. එවමයං කප්පො පඤ්චහි බුද්ධුප්පාදෙහි පටිමණ්ඩිතත්තා හද්දකප්පොති භගවතා වණ්ණිතො. තත්ථ කකුසන්ධො නාම භගවා පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චචිත්වා බෙමච්ඡිනගරෙ බෙමඤ්ඤා නාම රඤ්ඤො අත්ථධම්මානුසාසකස්ස අග්ගිදත්තස්ස නාම පුරොහිතස්ස අග්ගමහෙසියා විසාඛාය නාම බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගමහෙසි. යදා පන ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණෙ සක්කරොන්ති ගරුකරොන්ති මානෙන්නි පුපේන්නි, තදා බොධිසත්තා බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තන්ති.

යදා පන බ්‍රාහ්මණා ඛත්තියෙ සක්කරොන්ති ගරුකරොන්ති මානෙන්නි පුපේන්නි, තදා ඛත්තියකුලෙ උප්පජ්ජන්ති. තදා කිර බ්‍රාහ්මණා ඛත්තියෙහි සක්කරියන්ති ගරුකරියන්ති, තස්මා සච්චසන්ධො කකුසන්ධො බොධිසත්තො විභවසිරිසමුදයෙනාකුලෙ අනාකුලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙන්තො කම්පයන්තො උදපාදි. හෙට්ඨා චුත්තප්පකාරානි පාටිභාරියානි නිබ්බත්තිංසු. තතො දසන්නං මාසානං අච්චයෙන බෙමච්ඡයානෙ මාතුකුච්ඡිනො සුචණ්ණලතාතො අග්ගිජාලො විය නික්ඛමි. සො චත්තාරි වස්සසහස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසි. තස්ස කිර කාමකාමවණ්ණකාමසුද්ධිනාමකා තයො පාසාදා අහෙසුං. රොච්ඡිබ්‍රාහ්මණිපමුඛානි තිංස ඉත්ථිසහස්සානි පච්චුපට්ඨිතානි අහෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා රොච්ඡියා බ්‍රාහ්මණියා අනුත්තරෙ උත්තරෙ නාම කුමාරෙ උප්පන්නෙ පයුත්තෙන ආජඤ්ඤරථෙන මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තං චත්තාලිසසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො අට්ඨ මාසෙ පධානවරියං චරිත්වා විසාඛපුණ්ණමාය සුවිරින්ධනිගමෙ චජිරින්ධබ්‍රාහ්මණස්ස ධිතාය දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බදිරවනෙ දිවාච්ඡාරං කත්වා සායන්හසමයෙ සුභද්දෙන නාම යචපාලකෙන උපනීතා අට්ඨ තිණුමුට්ඨියො ගහෙත්වා සිරිසබ්බොධිං පාටලියා චුත්තප්පමාණං දිබ්බගන්ධං උපවායමානං උපගන්ත්වා චතුත්තිංසහත්ථචිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා පල්ලඤ්ඤා ආභූජිත්වා සම්බොධිං පත්වා – ‘‘අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා’’ති උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං විනිනාමෙත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං චත්තාලිසාය හික්ඛුසහස්සානං සච්චප්පට්ඨෙධසමත්ථතං දිස්වා එකාහෙනෙව මකිලනගරසමීපෙ සම්භූතං ඉසිපතනං නාම මීගදායං පටිසිත්වා තෙසං මජ්ඣගතො භගවා ධම්මචක්ඛං පචත්තෙසි. තදා චත්තාලිසාය කොට්ඨසහස්සානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි.

පුන කණ්ණකුජ්ජනගරද්වාරෙ මහාසාලරුක්ඛමුලෙ යමකපාටිභාරියං කත්වා තිංසකොට්ඨසහස්සානං ධම්මචක්ඛුං උප්පාදෙසි, සො දුතියො අභිසමයො අහොසි. යදා පන බෙමච්ඡිනගරස්සාවිදුරෙ අඤ්ඤතරස්මිං දෙවායතනෙ අභිමතනරදෙවො නරදෙවො නාම යක්ඛො දිස්සමානමනුස්සසරීරො හුත්වා කන්තාරමජ්ඣෙ එකස්ස

කමලකුචලයුජ්ජලසමලඬකතසලිලසීතලස්ස පරමමධුරසිසිරවාරිනො
සබ්බජනසුරහිරමස්ස සරස්ස සමීපෙ යත්වා කමලකුචලයකල්ලභාරාදීහි සත්තෙ
උපලාපෙත්වා මනුස්සෙ බාදති. තස්මිං මග්ගෙ පච්ඡින්නෙ ජනසම්පාතරහිතෙ
මහාඅට්ඨං පවිසිත්වා තත්ථ සම්පත්තෙ සත්තෙ බාදති. සො ලොකවිස්සුනො
මහාකන්තාරමග්ගො අහොසි. උභතොකන්තාරද්වාරෙ කිර මහාජනකායො
සන්නිපතිත්වා කන්තාරනිත්ථරණත්ථාය අට්ඨාසි. අථ විගතභවබන්ධො
කකුසන්ධො සත්ථා එකදිවසං පච්චුසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිනො වුට්ඨාය
ලොකං වොලොකෙන්තො ඤාණජාලස්ස අන්තොගතං තං මහෙසක්ඛං
නරදෙවයක්ඛං තඤ්ච ජනසමුහමද්දස. දිස්වා ච පන ගගනතලෙන ගන්ත්වා තස්ස
ජනකායස්ස පස්සන්තස්සෙව භගවා අනෙකවිහිතං පාටිභාරියං කරොන්තො තස්ස
නරදෙවයක්ඛස්ස භවනෙ ඔතරිත්වා තස්ස මඬගලපල්ලඬකෙ නිසීදි.

අථ බො සො මනුස්සභක්ඛො යක්ඛො ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තං
ඉන්දධනුපරිවුතමිව දිවසකරං මුනිදිවසකරං පවනපට්ඨනාගච්ඡන්තං දිස්වා –
“දසබලො මමානුකම්පාය ඉධාගච්ඡති” ති පසන්තභදයො අත්තනො
පරිවාරයක්ඛෙහි සද්ධිං අනෙකමිගගණවන්තං හිමවන්තං ගන්ත්වා
නානාවණ්ණගන්ධානි ජලජථලජානි කුසුමානි පරමමනොරමානි සුගන්ධගන්ධෙ
සමාහරිත්වා අත්තනො පල්ලඬකෙ නිසීන්තං විගතරන්ධං කකුසන්ධං
ලොකනායකං මාලාගන්ධවිලෙපනාදීහි පූජයිත්වා පුතිසඬ්ඨිතානි පවත්තෙන්තො
සිරසි අඤ්ජලිං කත්වා නමස්සමානො අට්ඨාසි. තතො මනුස්සා තං පාටිභාරියං දිස්වා
පසන්තභදයා සමාගම්ම භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නමස්සමානා අට්ඨංසු. අථ
අජ්ජට්ඨන්ධො කකුසන්ධො භගවා අභිපූජිතනරදෙවයක්ඛං නරදෙවයක්ඛං
කම්මඵලසම්බන්ධදස්සනෙන සමුත්තෙජෙත්වා නිරයකථාය සන්තාසෙත්වා
චතුසච්චකථං කටෙසි, තදා අපරිමිතානං සත්තානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, අයං
තතියො අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

1. “වෙස්සභුස්ස අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;
කකුසන්ධො නාම නාමෙන, අජ්ජමෙයො දුරාසදො.
2. “උග්ගාටෙත්වා සබ්බභවං, වරියාය පාරමිං ගතො;
සීහොව පඤ්ජරං හෙත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.
3. “ධම්මවක්කං පවත්තෙන්තෙ, කකුසන්ධෙ ලොකනායකෙ;
චත්තාලීසකොට්ඨභස්සානං, ධම්මාභිසමයො අහු.
4. “අත්තලික්ඛම්හි ආකාසෙ, යමකං කත්වා චිකුඬ්ඛනං;
තිංසකොට්ඨභස්සානං, බොධෙසි දෙවමානුසෙ.

5.

“නරදෙවස්ස යක්ඛස්ස, චතුසච්චජ්ජකාසනෙ;
ධම්මාභිසමයො තස්ස, ගණනානො අසඬ්ඨියො” ති.

තත්ථ උග්ගාටෙත්වාති සමුහනිත්වා. සබ්බභවන්ති සබ්බං නවවිධං භවං,
භවුජ්ජත්තිනිමිත්තං කම්මන්ති අත්ථො. චරියාය පාරමිං ගතොති සබ්බපාරමිතං
පුරුෂවසෙන පාරං ගතො. සීභොව පඤ්ඡරං භෙත්වාති සීභො විය පඤ්ඡරං
මුනිකුඤ්ඡරො භවපඤ්ඡරං විනාසෙත්වාති අත්ථො. කකුසන්ධස්ස
විද්ධස්තභවබන්ධනස්ස එකොව සාවකසන්නිපාතො අභොසි. කණ්ණකුජ්ජනගරෙ
ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අත්තනා සහ පබ්බජිතෙහි චත්තාලිසාය අරහත්තසහස්සෙහි
පරිවුතො මාසපුණ්ණමායං භගවා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. තෙන වුත්තං –

6.

“කකුසන්ධස්ස භගවතො, එකො ආසි සමාගමො;
ඛිණ්ණාසවානං විමලානං, සන්තචිත්තාන තාදිනං.

7.

“චත්තාලිසසහස්සානං, තදා ආසි සමාගමො;
දන්තභූමිමනුජ්ජත්තානං, ආසවාරිගණක්ඛයා” ති.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො බෙමො නාම රාජා භුත්වා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස
සඬ්ඨස්ස පත්තචීවරං මහාදානං දත්වා අඤ්ජනාදීනි සබ්බභෙසජ්ජානි ව අදාසි.
අඤ්ඤාඤ්ච සමණපරික්ඛාරං දත්වා තස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නහදයො
භුත්වා භගවතො සන්නිකෙ පබ්බජි. සො පන සත්ථා – “අනාගතෙ ඉමස්මිංයෙව
කජ්ජෙ බුද්ධො භවිස්සති” ති බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං –

8.

“අභං තෙන සමයෙන, බෙමො නාමාසි බත්තියො;
තථාගතෙ ජිනපුත්තෙ, දානං දත්වා අනජ්ජකං.

9.

“පත්තඤ්ච චීවරං දත්වා, අඤ්ජනං මධුලට්ඨිකං;
ඉමෙතං පත්ථිතං සබ්බං, පටියාදෙමි වරං වරං.

10.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, කකුසන්ධො විනායකො;
ඉමම්හි හද්දකෙ කජ්ජෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

11.

“අභු කපිලවහයා රම්මා...පෙ.... භෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

13.

“නගරං බෙමවතී නාම, බෙමො නාමාසහං තදා;
සබ්බඤ්ඤාතං ගවෙසන්තො, පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ” ති.

තත්ථ අඤ්ජනං පාකටමෙව. මධුලට්ඨිකන්ති යට්ඨිමධුකං. ඉමෙතන්ති ඉමං
එතං. පත්ථිතන්ති ඉච්ඡිතං. පටියාදෙමීති දජ්ජාමි, අදාසින්ති අත්ථො. වරං වරන්ති
සෙට්ඨං සෙට්ඨන්ති අත්ථො. “යදෙනං පත්ථිත” න්තිපි පායො, තස්ස යං ඉච්ඡති,
එතං සබ්බං අදාසින්ති අත්ථො. අයං සුන්දරතරො.

තස්ස පන අදන්ධස්ස කකුසන්ධස්ස හගවතො බෙමං නාම නගරං අහොසි.
අග්ගිදත්තො නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, විසාබා නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා, විඬුරො ව
සඤ්ඡීවො ව ද්වෙ අග්ගසාවකා, බුද්ධිජො නාමුපට්ඨාකො, සාමා ව වම්පා ව ද්වෙ
අග්ගසාවකා, මහාසිරිසරුක්කො බොධි, සරිරං වත්තාලිසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි,
සමන්තා දසයොජනානි සරිරජපහා නිච්ඡරති, වත්තාලිසවස්සසහස්සානි ආයු, හරියා
පනස්ස රොච්ඡී නාම බ්‍රාහ්මණී, උත්තරො නාම පුත්තො, ආජඤ්ඤරථොන නික්ඛමි.
තෙන වුත්තං –

14.

“බ්‍රාහ්මණො අග්ගිදත්තො ව, ආසි බුද්ධස්ස සො පිතා;
විසාබා නාම ජනිකා, කකුසන්ධස්ස සත්ථුතො.

15.

“වසතෙ තත්ථ බෙමෙ පුරෙ, සම්බුද්ධස්ස මහාකුලං;
නරානං පවරං සෙට්ඨං, ජාතිමන්තං මහායසං.

20.

“විඬුරො ව සඤ්ඡීවො ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බුද්ධිජො නාමුපට්ඨාකො, කකුසන්ධස්ස සත්ථුතො.

21.

“සාමා ව වම්පානාමා ව, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
බොධි තස්ස හගවතො, සිරිසොති පවුච්චති.

23.

“වත්තාලිසරතනානි, අච්චුග්ගතො මහාමුනි;
කනකජපහා නිච්ඡරති, සමන්තා දසයොජනං.

24.

“වත්තාලිසවස්සසහස්සානි, ආයු තස්ස මහෙසිනො;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

25.

“ධම්මාපණං පසාරෙත්වා, නරනාරීනං සදෙවකෙ;
නදිත්වා සීහනාදංව, නිබ්බූතො සො සසාවකො.

26.

“අට්ඨභිගවචනසම්පන්නො, අවිජ්ජදානි නිරන්තරං;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ වසතෙ තත්ථ ඛෙමෙ පුරෙති අයං ගාථා කකුසන්ධස්ස
ජාතනගරසන්දස්සනත්ථං චූත්තාති වෙදිතබ්බා. මහාකුලන්ති උදිතොදිතං භගවතො
පිතුකුලං. නරානං පවරං සෙට්ඨන්ති ජාතිවසෙන සබ්බමනුස්සානං පවරං සෙට්ඨන්ති
අත්ථො. ජාතිමන්තන්ති අභිජාතිවන්තං, උත්තමාභිජාතං. මහායසන්ති මහාපරිවාරං,
කිං තං බුද්ධස්ස මහාකුලං? තත්ථ මහාකුලං ඛෙමෙ පුරෙ වසතෙතිපදෙන
සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො.

සමන්තා දසයොජනන්ති සමන්තතො දස යොජනාති ඵරිත්වා නිච්චකාලං
සරිරතො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණවණ්ණා පහා නිච්ජරතිති අත්ථො. ධම්මාපණන්ති
ධම්මසඬ්ඛාතං ආපණං. පසාරෙත්වාති භණ්ඩවික්කිණනත්ථං
නානාභණ්ඩසම්ද්ධමාපණං විය ධම්මාපණං පසාරෙත්වාති අත්ථො. නරනාරීනන්ති
වෙනෙය්‍යනරනාරීනං කුමානසමාපත්තිමග්ගඵලරතනවිසෙසාධිගමත්ථාය. සීහනාදං
වාති සීහනාදං විය, අභයනාදං නදිත්වා. අට්ඨභිගවචනසම්පන්නොති
අට්ඨභිගසමන්තාගතසරො සත්ථා. අවිජ්ජදානීති ඡිද්දාදිභාවරහිතාති සීලානි
අවිජ්ජදානි අසබ්බානි අකම්මාසානි. අථ වා අවිජ්ජදානි අවිවරානි සාවකයුගළාදීනි.
නිරන්තරන්ති සතතං සබ්බකාලං. සබ්බං තමන්තරහිතන්ති සත්ථා ව
සාවකයුගළාදීනි ව තං සබ්බං මුනිභාවමුපගන්ත්වා අදස්සනභාවමුපගතන්ති අත්ථො.

“අපෙනබන්ධො කකුසන්ධබුද්ධො, අදන්ධපඤ්ඤො ගතසබ්බරන්ධො;
තිලොකසන්ධො කිර සච්චසන්ධො, ඛෙමෙ පනෙ වාසමකප්පයිත්ථ”.

සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකට්ඨමෙවාති.

කකුසන්ධබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො බාවිසතිමො බුද්ධවංසො.

25. කොණාගමනබුද්ධවංසවණ්ණනා

කකුසන්ධස්ස පන භගවතො අපරභාගෙ තස්ස සාසනෙ ව අන්තරහිතෙ
සත්තෙසු තිංසවස්සසහස්සායුකෙසු ජාතෙසු පරහිතකොණාගමනො
කොණාගමනො නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. අථ වා කනකාගමනතො
කොණාගමනො නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. තත්ථ ක-කාරස්ස කොආදෙසං
කත්වා න-කාරස්ස ණාදෙසං කත්වා ඵකස්ස ක-කාරස්ස ලොපං කත්වා

නිරුත්තිනයෙන කනකස්ස කනකාදිආභරණස්ස ආගමනං පවස්සනං යස්ස
 භගවතො උප්පන්නකාලෙ සො කොණාගමනො නාම. එත්ථ පන ආයු අනුපුබ්බෙන
 පරිභින්නසදිසං කතං, න එවං පරිභින්නං, පුන වඩ්ඪිත්වා පරිභින්නති වෙදිතබ්බං. කථං?
 ඉමස්මිංයෙව කප්පෙ කකුසන්ධො භගවා චත්තාලීසවස්සසහස්සායුකකාලෙ
 නිබ්බත්තො, තං පන ආයු පරිභායමානං දසවස්සකාලං පත්වා පුන අසඬ්ඛොයාං
 පත්වා තතො පරිභායමානං තිංසවස්සසහස්සායුකකාලෙ ඨිතං, තදා කොණාගමනො
 භගවා ලොකෙ උප්පන්නොති වෙදිතබ්බො.

සොපි පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චචිත්වා
 සොභවතීනගරෙ යඤ්ඤදත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස භරියාය රූපාදීහි ගුණෙහි අනුත්තරාය
 උත්තරාය නාම බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්තං මාසානං
 අව්චයෙන සුභවතීඋය්‍යානෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. ජායමානෙ පන තස්මිං
 සකලජම්බුදීපෙ දෙවො කනකවස්සං වස්සි. තෙනස්ස කනකාගමනකාරණත්තා
 “කනකාගමනො”ති නාමමකංසු. තං පනස්ස නාමං අනුක්කමෙන පරිණමමානං
 කොණාගමනො”ති ජාතං. සො පන තිණි වස්සසහස්සානි අගාරං අප්ඤ්ඤාපසි. තුසිත-
 සන්තුසිත-සන්තුට්ඨනාමකා පනස්ස තයො පාසාදා අහෙසුං.
 රුචිගත්තාබ්‍රාහ්මණීපමුඛානි සොළස ඉත්ථිසහස්සානි අහෙසුං.

සො චත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා රුචිගත්තාය බ්‍රාහ්මණියා සත්ථවාහෙ නාම
 පුත්තෙ උප්පන්නෙ හත්ථික්ඛන්ධවරගතො හත්ථියානෙන මහාහිනික්ඛමනං
 නික්ඛමිත්වා පබ්බජී. තං තිංසපුරිසසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි පරිවුතො ඡ
 මාසෙ පධානවරියං වරිත්වා විසාඛපුණ්ණමායං අග්ගිසොනබ්‍රාහ්මණස්ස ධිතාය
 අග්ගිසොනබ්‍රාහ්මණකුමාරියා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බදිරවනෙ
 දිවාචිහාරං කත්වා සායන්හසමයෙ ජටාතින්දුකෙන නාම යවපාලෙන දින්නා අට්ඨ
 තිණුමුට්ඨියො ගහෙත්වා උදුම්ඛරබොධිං පුණ්ඩරිකෙ වුත්තප්පමාණං
 එලව්භුතිසම්පන්නං දක්ඛිණතො උපගන්ත්වා විසතිහත්ථචිත්ථතං තිණසන්ථරං
 සන්ථරිත්වා පල්ලඬ්ඛකං ආභුජිත්වා මාරබලං විද්ධංසෙත්වා දසබලඤ්ඤාණානි
 පටිලභිත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ... තණ්හානං බයමජ්ඣගා”ති උදානං
 උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං විතිනාමෙත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං
 තිංසහික්ඛුසහස්සානං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා ගගනපටෙන ගන්ත්වා
 සුදස්සනනගරසමීපෙ ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ඔතරිත්වා තෙසං මජ්ඣගතො
 ධම්මවක්කං පවත්තෙසි, තදා තිංසකොට්ඨසහස්සානං පට්ඨමාහිසමයො අහොසි.

පුන සුන්දරනගරද්වාරෙ මහාසාලරුක්ඛමුලෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා
 විසතිකොට්ඨසහස්සානං ධම්මාමතං පායෙසි, සො දුතියො අභිසමයො අහොසි.
 අත්තනො මාතරං උත්තරං පමුඛං කත්වා දසසු වක්කවාළසහස්සෙසු දෙවතානං
 සමාගතානං අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්නෙ භගවති දසන්තං කොට්ඨසහස්සානං තතියො
 අභිසමයො අහොසි. තෙන වුත්තං –

1.

“කකුසන්ධස්ස අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;

කොණාගමනො නාම ජිනො, ලොකපෙට්ටියො නරාසහො.

2.

“දස ධම්මෙ පුරයිත්වාන, කන්තාරං සමතික්කම්;
පවාහිය මලං සබ්බං, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

3.

“ධම්මවක්කං පවත්තෙන්තෙ, කොණාගමනනායකෙ;
තිංසකොට්ඨහස්සානං, පඨමාභිසමයො අහු.

4.

“පාටිභීරං කරොන්තෙ ව, පරවාදප්පමද්දනෙ;
විසතිකොට්ඨහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු.

5.

“තතො වික්ඛබ්බනං කත්වා, ජිනො දෙවපුරං ගතො;
වසතෙ තත්ථ සම්බුද්ධො, සිලාය පණ්ඩුකම්බලෙ.

6.

“පකරණෙ සත්ත දෙසෙන්නො, වස්සං වසති සො මුනි;
දසකොට්ඨහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු”ති.

තත්ථ දස ධම්මෙ පුරයිත්වානාති දස පාරමිධම්මෙ පුරයිත්වා. කන්තාරං සමතික්කමීති ජාතිකන්තාරං සමතික්කමී. පවාහියාති පවාහෙත්වා. මලං සබ්බන්ති රාගාදිමලත්තයං. පාටිභීරං කරොන්තෙ ව, පරවාදප්පමද්දනෙති පරවාදිවාදප්පමද්දනෙ, හගවති පාටිභාරියං කරොන්තෙති අත්ථො. වික්ඛබ්බනන්ති වික්ඛබ්බනිද්ධිං, සුන්දරනගරද්වාරෙ යමකපාටිභාරියං කත්වා දෙවපුරං ගතො තත්ථ පණ්ඩුකම්බලසිලායං වසී. කථං වසීති? පකරණෙ සත්ත දෙසෙන්නොති තත්ථ දෙවනං සත්තප්පකරණසඬ්ඛානං අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්නො වසී. එවං තත්ථ අභිධම්මං දෙසෙන්නෙ හගවති දසකොට්ඨහස්සානං දෙවනං අභිසමයො අහොසීති අත්ථො.

පරිසුද්ධපාරමිපුරණාගමනස්ස කොණාගමනස්සපි එකො සාවකසන්නිපාතො අහොසී. සුරින්දවතීනගරෙ සුරින්දවතුය්‍යානෙ විහරන්තො භිය්‍යසස්ස රාජපුත්තස්ස ව උත්තරස්ස ව රාජපුත්තස්ස ද්විත්තමිපි තිංසහස්සපරිවාරානං ධම්මං දෙසෙත්වා සබ්බෙව තෙ එහිහික්ඛුපබ්බප්පාය පබ්බාපෙත්වා තෙසං මජ්ඣගතො මාසපුණ්ණමායං පාතිමොක්ඛං උද්දිසී. තෙන වුත්තං –

7.

“තස්සාපි දෙවදෙවස්ස, එකො ආසි සමාගමො;
බ්ණාසවානං විමලානං, සන්තවිත්තාන තාදිනං.

8.

“තිංසහික්ඛුසහස්සානං, තදා ආසි සමාගමො;
ඔසානමතික්කන්තානං, හිජ්ජිතානඤ්ච මච්චුයා” ති.

තත්ථ ඔසානන්ති කාමොසාදීනං, චතුන්නමොසානමෙතං අධිවචනං. යස්ස පන
තෙ සංවිජ්ජන්ති, තං වට්ටස්මිං ඔහනන්ති ඔසිදාපෙන්නීති ඔසා, තෙසං ඔසානං,
උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං. චතුබ්බිධෙ ඔසෙ අතික්කන්තානන්ති අත්ථො.
හිජ්ජිතානන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. මච්චුයාති මච්චුනො.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො මිටීලනගරෙ පබ්බතො නාම රාජා අභොසි, තදා
“සරණගතසබ්බපාණාගමනං කොණාගමනං මිටීලනගරමනුජ්ජත්ත” න්ති සුත්වා
සපරිවාරො රාජා පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දිත්වා දසබලං නිමන්තෙත්වා මහාදානං දත්වා
තත්ථ හගවන්තං වස්සාවාසත්ථාය යාවිත්වා තෙමාසං සසාවකසඬ්ඨං සත්ථාරං
උපට්ඨහිත්වා පත්තුණ්ණචීනපට්ටකමිබලකොසෙය්‍යදුකුලකජ්ජාසිකාදීනි මහග්ඝානි
වෙච සුබ්බමවත්ථානි ච සුවණ්ණපාදුකා වෙච අඤ්ඤඤ්ච බහුපරික්ඛාරමදාසි. සොපි
නං හගවා බ්‍යාකාසි – “ඉමස්මිංයෙව හද්දකජ්ජෙ අයං බුද්ධො හවිස්සති” ති. අථ
සො මහාපුරිසො තස්ස හගවතො බ්‍යාකරණං සුත්වා මහාරජ්ජං පරිච්චජිත්වා
තස්සෙව හගවතො සන්තිකෙ පබ්බජී. තෙන චුත්තං –

9.

“අහං තෙන සමයෙන, පබ්බතො නාම බත්තියො;
මිත්තාමච්චෙහි සම්පන්නො, අනන්තබලවාහනො.

10.

“සම්බුද්ධදස්සනං ගන්ත්වා, සුත්වා ධම්මමනුත්තරං;
නිමන්තෙත්වා සජ්නසඬ්ඨං, දානං දත්වා යදිච්ඡකං.

11.

“පත්තුණ්ණං චීනපට්ටඤ්ච, කොසෙය්‍යං කමිබලමිපි ච;
සුවණ්ණපාදුකඤ්චෙච, අදාසිං සත්ථුසාවකෙ.

12.

“සොපි මං බුද්ධො බ්‍යාකාසි, සඬ්ඨමජ්ඣෙ නිසීදිය;
ඉමමිහි හද්දකෙ කජ්ජෙ, අයං බුද්ධො හවිස්සති.

13.

“අහු කපිලච්චයා රම්මා...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

14.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, හියො චිත්තං පසාදයි;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං දසපාරමිපුරියා.

15.

“සබ්බඤ්ඤානං ගවෙසන්තො, දානං දත්වා නරුත්තමෙ;
ඔභායාහං මහාරජ්ජං, පබ්බජිං ජිනසන්තිකෙ” ති.

තත්ථ අනන්තබලවාහනොති බහුකං අනන්තං මය්හං බලං අස්සහත්ථිආදිකං
වාහනඤ්චාති අත්ථො. සම්බුද්ධදස්සනන්ති සම්බුද්ධදස්සනත්ථාය. යදිච්ඡකන්ති
යාවදිච්ඡකං බුද්ධස්පමුඛං සඛිසං චතුබ්බිධෙන ආභාරෙන “අලමල”න්ති
පචාරාපෙත්වා, හත්ථෙන පිදහාපෙත්වාති අත්ථො. සත්ථුසාවකෙති සත්ථුනො වෙව
සාවකානඤ්ච අදාසිං. නරුත්තමෙති නරුත්තමස්ස. ඔභායාති පහාය පරිච්චජිත්වා.

තස්ස පන කොණාගමනස්ස භගවතො සොභවති නාම නගරං අහොසි,
යඤ්ඤදත්තො නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, උත්තරා නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා, භියාසො ච
උත්තරො වාති ද්වෙ අග්ගසාවකා, සොත්ථිජො නාමුපට්ඨාකො, සමුද්දා ච උත්තරා
ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, උදුම්බරරුක්ඛො ඛොධි, සරීරං තිංසහත්ථුබ්බිධං අහොසි,
තිංසවස්සසහස්සානි ආයු, හරියා පනස්ස රුචිගත්තා නාම බ්‍රාහ්මණී, සත්ථවාහො
නාම පුත්තො, හත්ථියානෙන නික්ඛමී. තෙන වුත්තං –

16.

“නගරං සොභවති නාම, සොහො නාමාසි ඛත්තියො;
වසතෙ තත්ථ නගරෙ, සම්බුද්ධස්ස මහාකුලං.

17.

“බ්‍රාහ්මණො යඤ්ඤදත්තො ච, ආසි බුද්ධස්ස සො පිතා;
උත්තරා නාම ජනිකා, කොණාගමනස්ස සත්ථුනො;

22.

“භියාසො උත්තරො නාම, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
සොත්ථිජො නාමුපට්ඨාකො, කොණාගමනස්ස සත්ථුනො.

23.

“සමුද්දා උත්තරා වෙව, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
ඛොධි තස්ස භගවතො, උදුම්බරොති පවුච්චති.

25.

“උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො, තිංසහත්ථසමුග්ගතො;
උක්කාමුඛෙ යථා කම්බු, එවං රංසිහි මණ්ඩිතො.

26.

“තිංසවස්සසහස්සානි, ආයු බුද්ධස්ස තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

27.

“ධම්මවෙනිං සමුස්සෙත්වා, ධම්මදුස්සවිභූසිතං;
ධම්මපුප්ඵගුළං කත්වා, නිබ්බූතො සො සසාවකො.

28.

“මහාවිලාසො තස්ස ජනො, සිරිධම්මජ්ජකාසනො;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ උක්කාමුඛෙනි කම්මාරුද්ධනෙ. යථා කම්බුති සුවණ්ණනික්ඛං විය. ඵවං රංසිහි මණ්ඩිතොති ඵවං රස්මිහි පටිමණ්ඩිතො සමලඬ්ඛනො. ධම්මවෙනිං සමුස්සෙත්වාති සත්තත්තිංසබ්බොධිපක්ඛියධම්මමයං වෙනියං පතිට්ඨාපෙත්වා. ධම්මදුස්සවිභූසිතන්ති චතුසච්චධම්මපටාකවිභූසිතං. ධම්මපුප්ඵගුළං කත්වාති ධම්මමයපුප්ඵමාලාගුළං කත්වා. මහාජනස්ස විපස්සනාවෙනියඬ්ගණෙ යීතස්ස නමස්සතත්ථාය ධම්මවෙනියං පතිට්ඨාපෙත්වා සසාවකසඬ්ඛෙසො සත්ථා පරිනිබ්බාසිති අත්ථො. මහාවිලාසොති මහාඉද්ධිවිලාසජ්ජනො. තස්සාති තස්ස භගවතො. ජනොති සාවකජනො. සිරිධම්මජ්ජකාසනොති ලොකුත්තරධම්මජ්ජකාසනො සො භගවා ච සබ්බං තමන්තරහිතන්ති අත්ථො.

“සුඛෙන කොණාගමනො ගතාසවො, විකාමපාණාගමනො මහෙසී;
චනෙ විවෙකෙ සිරිනාමධෙයො, විසුද්ධවංසාගමනො චසිත්ථ”.

සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකට්ඨමොති.

කොණාගමනවුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො තෙවිසතිමො වුද්ධවංසො.

26. කස්සපවුද්ධවංසවණ්ණනා

කොණාගමනස්ස පන භගවතො අපරභාගෙ තස්ස සාසනෙ ච අන්තරහිතෙ තිංසවස්සසහස්සායුකා සත්තා අනුපුබ්බෙන පරිභාසිත්වා දසවස්සායුකා හුත්වා පුන චඩ්ඪිත්වා අපරිමිතායුකා හුත්වා පුන අනුපුබ්බෙන පරිභාසිත්වා විසතිවස්සසහස්සායුකෙසු සත්තෙසු ජාතෙසු අනෙකමනුස්සපො කස්සපො නාම සත්ථා ලොකෙ උද්පාදි (සු. නි. අට්ඨ. ආමකගන්ධසුත්තවණ්ණනා). සො පාරමියො පුරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චිත්ත්වා බාරාණසීනගරෙ බ්‍රහ්මදත්තස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස විපුලගුණවතියා ධනවතියා නාම බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසන්තං මාසානං අවිචයෙන ඉසිපතනෙ මිගදායෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි. ගොත්තවසෙන පනස්ස “කස්සපකුමාරො”ති නාමමකංසු. සො ද්වෙ වස්සසහස්සාති අගාරං අජ්ඣාචසි. භංසවා යසවා සිරිනන්දොති තස්ස තයො පාසාදා අහෙසුං. සුනන්දා නාම බ්‍රාහ්මණීජ්ජමුඛාති අට්ඨවත්තාලිය ඉත්ථිසහස්සාති පච්චුපට්ඨිතාති අහෙසුං.

සො වත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා සුනන්දාය බ්‍රාහ්මණියා විජිතසෙනෙ නාම පුත්තෙ උප්පන්නෙ උප්පන්නසංවෙගො “මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිස්සාමී” ති විත්තෙසි. අථස්ස පරිචිතක්කසමනන්තරමෙව පාසාදො කුලාලවක්කමිව හමිත්වා ගගනතලමඛ්භුග්ගන්ත්වා පරමරුචිරකරනිකරො සරදසමයරජනිකරො විය තාරාගණපරිවුතො අනෙකනරසතපරිවුතො ගගනතලමලඬිකරොත්තො විය පුඤ්ඤානුභාවං පකාසෙත්තො විය ජනනායනහදයානි ආකඬිසේත්තො විය රුක්ඛග්ගානි පරං සොහයමානො විය ව ගන්ත්වා නිග්‍රොධබොධිං මජ්ඣේකත්වා භූමියං පතිට්ඨති. අථ බොධිසත්තො මහාසත්තො පථවියං පතිට්ඨතිත්වා දෙවදත්තං අරහත්තද්ධජමාදාය පබ්බජී. තස්ස නාටකිත්ථියො පාසාදා ඔතරිත්වා අඬිසගාචුතං මග්ගං ගන්ත්වා සපරිවාරා සෙනාසන්නිවෙසං කත්වා නිසීදිංසු. තතො ඉත්ථිපරිවාරිකෙ යපෙත්වා සභාගතා සබ්බෙ පබ්බජිංසු.

මහාපුරිසො කිර සත්තාහං තෙහි පරිවුතො පධානවරියං වරිත්වා විසාබ්‍රහ්මණියා සුනන්දාය නාම බ්‍රාහ්මණියා දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බදිරවනෙ දිවාචිහාරං කත්වා සායන්හසමයෙ සොමෙන නාම යවපාලකෙන උපනිතා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා නිග්‍රොධබොධිං උපගන්ත්වා පඤ්චදසහත්ථායාමවිත්ථතං තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා තත්ථ නිසීදිත්වා අභිසම්බොධිං පාපුණිත්වා – “අනෙකජාතිසංසාරං...පෙ.... තණ්හානං බයමජ්ඣගා” ති උදානං උදානෙත්වා සත්තසත්තාහං චිතිනාමෙත්වා අත්තනා සහ පබ්බජිතානං හික්ඛුතං කොටියා උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා ගගනතලෙන ගන්ත්වා බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ඔතරිත්වා තෙහි පරිවුතො තත්ථ ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තදා විසතියා කොටිසහස්සානං පඨමො ධම්මාභිසමයො අහොසි. තෙන චුත්තං –

1.

“කොණාගමනස්ස අපරෙන, සම්බුද්ධො ද්විපදුත්තමො;
කස්සපො නාම ගොත්තෙන, ධම්මරාජා පහඬිකරො.

2.

“සඤ්ජඩ්ඞිතං කුලමූලං, බහ්වත්තපානභොජනං;
දත්ථාන යාවකෙ දානං, පුරයිත්ථාන මානසං;
උසභොව ආලකං හෙත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

3.

“ධම්මවක්කං පවත්තෙත්තෙ, කස්සපෙ ලොකනායකෙ;
විසකොටිසහස්සානං, පඨමාභිසමයො අහු” ති.

තත්ථ සඤ්ජඩ්ඞිතන්ති ජඩ්ඞිතං උජ්ඣිතං පරිච්චත්තං. කුලමූලන්ති කුලසරං, අපරිමිතභොගක්ඛන්ධං අනෙකකොටිසහස්සධනසඤ්චයං දසසතනායනවනසදිසභොගං අතිදුච්චජං තිණමිව ජඩ්ඞිතන්ති අත්ථො. යාවකෙති යාවකානං දත්ථා. ආලකන්ති ගොට්ඨං, යථා උසභො ගොට්ඨං හින්දිත්වා යථාසුඛං.

ඉවිඡිතට්ඨානං පාපුණාති, එවං මහාපුරිසොපි ගෙහබන්ධනං හින්දිත්වා අභිසම්බොධිං පාපුණීති අත්ථො.

පුන චතුමාසං ජනපදවාරිකං චරමානෙ සත්ථරි දසකොට්ඨසහස්සානං දුතියො අභිසමයො අහොසි. යදා පන සුන්දරනගරද්වාරෙ අසනරුක්ඛමුලෙ යමකපාටිභාරියං කරොන්තො ධම්මං දෙසෙසි, තදා පඤ්චන්තං කොට්ඨසහස්සානං තතියො අභිසමයො අහොසි. පුන යමකපාටිභාරියං කත්වා සුරරිපුදුරහිභවනෙ තාවතිංසභවනෙ සුධම්මා නාම දෙවසභා අත්ථී, තත්ථ නිසිදිත්වා අත්තනො මාතරං ධනවතීදෙවිං පමුඛං කත්වා දසසහස්සිලොකධාතුයා දෙවතානං අනුග්ගහකරණත්ථං සත්තප්පකරණං අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්නො තීණි දෙවතාකොට්ඨසහස්සානි ධම්මාමතං පායෙසි. තෙන වුත්තං -

4.

“චතුමාසං යදා බුද්ධො, ලොකෙ චරති වාරිකං;
දසකොට්ඨසහස්සානං, දුතියාභිසමයො අහු.

5.

“යමකං විකුබ්බනං කත්වා, ඤාණධාතුං පකිත්තයි;
පඤ්චකොට්ඨසහස්සානං, තතියාභිසමයො අහු.

6.

“සුධම්මා දෙවපුරෙ රම්මෙ, තත්ථ ධම්මං පකිත්තයි;
තීණිකොට්ඨසහස්සානං, දෙවතාං බොධයි ජිනො.

7.

“නරදෙවස්ස යක්ඛස්ස, අපරෙ ධම්මදෙසනෙ;
එතෙසානං අභිසමයා, ගණනානො අසඬ්ඛියා”ති.

තත්ථ චතුමාසන්ති චතුමාසෙ. අයමෙව වා පායො. චරතීති අවරි. යමකං විකුබ්බනං කත්වාති යමකපාටිභාරියං කත්වා. ඤාණධාතුන්ති සබ්බඤ්ඤාඤාණසභාවං. “සබ්බඤ්ඤාණධාතු”න්තිපි වදන්ති. පකිත්තයිති මහාජනස්ස පකාසෙසි. සුධම්මාති තාවතිංසභවනෙ සුධම්මා නාම සභා අත්ථී, තත්ථ නිසිදිත්වාති අත්ථො. ධම්මන්ති අභිධම්මං.

තදා කිර ආනුභාවවිජිතනරදෙවො නරදෙවො නාම මහෙසක්ඛො හෙට්ඨා වුත්තනරදෙවයක්ඛො විය මහිද්ධිකො යක්ඛො අහොසි. සො ජම්බුදීපෙ එකස්මිං නගරෙ රඤ්ඤො යාදිසං රූපං, තාදිසං රූපසණ්ඨානං සරකුත්තිං නිම්මිනිත්වා තං රාජානං මාරෙත්වා බාදිත්වා සහඅන්තෙපුරං රජ්ජං පටිපජ්ජිත්වා අපරිමිතමංසභොජනො අහොසි. සො කිර ඉත්ථිඬුත්තො ච අහොසි. යදා පන තං කුසලා ඡෙකා ඉත්ථියො - “නායං අම්භාකං රාජා, අමනුස්සො එසො”ති ජානන්ති, තදා සො ලජ්ජිතො හුත්වා තා සබ්බා බාදිත්වා අඤ්ඤං නගරං පටිපජ්ජති. එවමෙව

සො නරදෙවයක්කො මනුස්සෙ භක්ඛයන්තො යදා සුන්දරනගරාභිමුක්ඛො අගමාසි,
 තදා තං දිස්වා නගරවාසීනො මනුස්සා මරණභයතජ්ජිතසන්තාසා සකනගරතො
 නික්ඛමිත්වා තතො තතො පලායිංසු. අථ තෙ මනුස්සෙ පලායමානෙ දිස්වා
 කස්සපදසබලො තස්ස නරදෙවස්ස යක්ඛස්ස පුරතො අට්ඨාසි. නරදෙවො එවං
 දෙවදෙවං ධීතං දිස්වා විස්සරං භොරං නාදං නදිත්වා භගවතො භයං උප්පාදෙතුං
 අසක්කොන්තො තං සරණං ගන්ත්වා පඤ්ඤං පුච්ඡී. පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙත්වා තං
 දමෙත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ සම්පත්තානං නරමරානං ගණනපටාභිතානං
 අභිසමයො අහොසි. තෙන චුත්තං – “නරදෙවස්ස යක්ඛස්සා”තිආදි. තත්ථ අපරෙ
 ධම්මදෙසනෙති අපරස්මිං ධම්මදෙසනෙ. එතෙසානන්ති එතෙසං. අයමෙව වා
 පායො.

තස්ස පන කස්සපභගවතො එකොව සාවකසන්නිපාතො අහොසි.
 බාරාණසීනගරෙ පුරොහිතපුත්තො තිස්සො නාම අහොසි. සො කස්සපස්ස
 බොධිසත්තස්ස සරීරෙ ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා පිතුනො භාසතො සුත්වා –
 “තිස්සංසයං එසො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා බුද්ධො භවිස්සති, එතස්සාහං
 සන්නිකෙ පබ්බජිත්වා සංසාරදුක්ඛතො මුච්චිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා
 සුද්ධමුනිගණවත්තං හිමවත්තං ගන්ත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජී. තස්ස
 පරිවාරභූතානි විසතිතාපසසහස්සානි අහෙසුං. සො අපරභාගෙ “කස්සපකුමාරො
 නික්ඛමිත්වා අභිසම්බොධිං අනුප්පත්තො”ති සුත්වා සපරිවාරො ආගන්ත්වා
 කස්සපස්ස භගවතො සන්නිකෙ සපරිවාරො එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා
 අරහත්තං පාපුණි. තස්මිං සමාගමෙ කස්සපො භගවා මාසපුණ්ණමායං පාතිමොක්ඛං
 උද්දිසි. තෙන චුත්තං –

8.

“තස්සාපි දෙවදෙවස්ස, එකො ආසි සමාගමො;
 ඛිණාසවානං විමලානං, සන්නිවිත්තාන තාදිනං.

9.

“විසභික්ඛුසහස්සානං, තදා ආසි සමාගමො;
 අතික්කන්තභවත්තානං, හිරිසීලෙන තාදින”න්ති.

තත්ථ අතික්කන්තභවත්තානන්ති අතික්කන්තපුපුජ්ජනසොතාපන්නාදිනං,
 සබ්බෙසං ඛිණාසවානමෙවාති අත්ථො. හිරිසීලෙන තාදිනන්ති හිරියා ව සීලෙන ව
 සදිසානං.

තදා අම්භාකං බොධිසත්තො ජොතිපාලො නාම මාණවො තිණ්ණං වෙදානං
 පාරගු භූමියඤ්චෙව අන්තලික්ඛෙ ව පාකටො සට්ඨකාරස්ස කුම්භකාරස්ස සභායො
 අහොසි. සො තෙන සද්ධිං සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා තස්ස ධම්මකථං සුත්වා තස්ස
 සන්නිකෙ පබ්බජී. සො ආරද්ධවිරියො තිණ්ණ පිටකානි උග්ගහෙත්වා
 වත්තපටිපත්තියා බුද්ධසාසනං සොහෙසි. සොපි තං සත්ථා බ්‍යාකාසි. තෙන චුත්තං
 —

10.

“අහං තදා මාණවකො, ජොතිපාලොති විස්සුතො;
අජ්ඣායකො මන්තධරො, තිණ්ණං වෙදාන පාරගු.

11.

“ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ව, සධම්මෙ පාරමිං ගතො;
භූමන්තලික්ඛකුසලො, කතවිජ්ජො අනවයො.

12.

“කස්සපස්ස භගවතො, සට්ඨකාරො නාමුපට්ඨකො;
සගාරවො සප්පතිස්සො, නිබ්බුතො තතියෙ එලෙ.

13.

“ආදාය මං සට්ඨකාරො, උපගඤ්ඡි කස්සපං ජිනං;
තස්ස ධම්මං සුඡිත්වාන, පබ්බජිං තස්ස සන්තිකෙ.

14.

“ආරද්ධවීරියො හුත්වා, චත්තාවත්තෙසු කොවිදො;
න ක්වචි පරිභායාමි, පුරෙසිං ජිනසාසනං.

15.

“යාවතා බුද්ධභණිතං, නවඨගං ජිනසාසනං;
සබ්බං පරියාපුඡිත්වාන, සොභයිං ජිනසාසනං.

16.

“මම අවිජරියං දිස්වා, සොපි බුද්ධො වියාකරි;
ඉමම්හි භද්දකෙ කප්පෙ, අයං බුද්ධො භවිස්සති.

17.

“අහු කපිලවහයා රම්මා...පෙ.... හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

30.

“තස්සාපි වචනං සුත්වා, භියො චිත්තං පසාදයි;
උත්තරිං වතමධිට්ඨාසිං, දසපාරම්පුරියා.

31.

“එවමහං සංසරිත්වා, පරිවජ්ජෙන්නො අනාවරං;
දුක්කරඤ්ච කතං මය්හං, බොධියායෙව කාරණා’ති.

තත්ථ භූමන්තලික්ඛකුසලොති භූමිසික්ඛාසු ව අන්තලික්ඛෙසු ව
ජොතිවක්කාවාරෙ ජොතිවිජ්ජාය ව කුසලොති අත්ථො. උපට්ඨකොති
උපට්ඨායකො. සප්පතිස්සොති සප්පතිස්සයො. නිබ්බුතොති විනිතො, විස්සුතො වා.

තනියෙ එලෙහි නිමිත්තසත්තම්, තනියඵලාධිගමහෙතු නිබ්බූතොති අත්ථො.
 ආදායාති මං ගහෙත්වා. චත්තාවත්තෙසුති බුද්දකචත්තමභාවත්තෙසු. කොච්ඤාති
 තෙසං පුරුණෙ කුසලො. න ක්වච්චි පරිභායාමීති ක්වච්චිපි සීලෙසු වා
 සමාධිසමාපත්තිආදීසු වා කත්ථච්චි කුතොපි න පරිභායාමි, සබ්බත්ථ මෙ පරිභානි
 නාම න විජ්ජතීති දීපෙති. “න කොච්චි පරිභායාමී” තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො.

යාවතාති පරිච්ඡෙදවචනමෙතං, යාවතකන්ති අත්ථො. බුද්ධභණ්ඩකන්ති
 බුද්ධවචනං. සොභයිත්ති සොහෙසිං පකාසෙසිං. මම අච්ඡරියන්ති මම
 සම්මාපටිපත්තිං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං අච්ඡරියං අබ්භූතං කස්සපො භගවා දිස්වාති
 අත්ථො. සංසරිත්වාති සංසාරෙ සංසරිත්වා. අනාවරන්ති අනාවාරං අකත්තබ්බං,
 අකරණියන්ති අත්ථො.

තස්ස පන කස්සපස්ස භගවතො ජාතනගරං බාරාණසී නාම අහොසි,
 බ්‍රහ්මදත්තො නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, පරමගුණවතී ධනවතී නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා,
 තිස්සො ච භාරද්වාජො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, සබ්බමිත්තො නාමුපට්ඨාකො, අනුළා
 ච උරුවෙළා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, නිග්‍රොධරුක්ඛො බොධි, සරීරං
 විසතිහත්ථුබ්බෙධං අහොසි, විසතිවස්සසහස්සානි ආයු, සුනන්දා නාමස්ස
 අග්ගමහෙසී, විජිතසෙනො නාම පුත්තො, පාසාදයානෙන නික්ඛමී. තෙන වුත්තං –

32.

“නගරං බාරාණසී නාම, කිකී නාමාසි බත්තියො;
 වසතෙ තත්ථ නගරෙ, සම්බුද්ධස්ස මහාකුලං.

33.

“බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මදත්තොව, ආසි බුද්ධස්ස සො පිතා;
 ධනවතී නාම ජනිකා, කස්සපස්ස මහෙසිනො.

38.

“තිස්සො ච භාරද්වාජො ච, අහෙසුං අග්ගසාවකා;
 සබ්බමිත්තො නාමුපට්ඨාකො, කස්සපස්ස මහෙසිනො.

39.

“අනුළා උරුවෙළා ච, අහෙසුං අග්ගසාවිකා;
 බොධි තස්ස භගවතො, නිග්‍රොධොති පච්චවති.

41.

“උච්චත්තනෙන සො බුද්ධො, විසතිරතනුග්ගතො;
 විජ්ජුලට්ඨිව ආකාසෙ, චන්දොව ගහපුරිනො.

42.

“විසතිවස්සසහස්සානි, ආයු තස්ස මහෙසිනො;

තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

43.

“ධම්මකළාකං මාපයිත්වා, සීලං දත්වා විලෙපනං;
ධම්මදුස්සං නිවාසෙත්වා, ධම්මමාලං විහජ්ජිය.

44.

“ධම්මවිමලමාදාසං, යපයිත්වා මහාජනෙ;
කෙච් නිබ්බානං පත්ථෙත්තා, පස්සන්තු මෙ අලඬිකරං.

45.

“සීලකඤ්චුකං දත්වාන, කුමානකවචවම්මිතං;
ධම්මවම්මං පාරුපිත්වා, දත්වා සන්නාහමුත්තමං.

46.

“සතිඵලකං දත්වාන, තිබ්බං ඤාණකුන්තිමං;
ධම්මබග්ගවරං දත්වා, සීලසංසග්ගමද්දනං.

47.

“තෙවිජ්ජාභූසනං දත්වාන, ආවෙළං චතුරො ඵලෙ;
ජළහිඤ්ඤාහරණං දත්වා, ධම්මපුජඵපිළන්ධනං.

48.

“සද්ධම්මපණ්ඩරච්ඡත්තං, දත්වා පාපනිවාරණං;
මාපයිත්වාහයං පුජඵං, නිබ්බුතො සො සසාවකො.

49.

“ඵසො හි සම්මාසම්බුද්ධො, අජ්ජමෙය්‍යො දුරාසදො;
ඵසො හි ධම්මරතනො, ස්වාක්ඛාතො ඵහිපස්සිකො.

50.

“ඵසො හි සඬ්ඝරතනො, සුජ්ජට්ඨන්තො අනුත්තරො;
සබ්බං තමන්තරහිතං, නනු රිත්තා සබ්බසඬ්ඛාරා”ති.

තත්ථ විජ්ජුලට්ඨිවාති සනභාවෙන සණ්ඨිතා විජ්ජුලතා විය. චන්දොව ගහපුරිතොති පරිවෙසගහපරික්ඛිතො පුණ්ණචන්දො විය. ධම්මකළාකං මාපයිත්වාති පරියත්තිධම්මකළාකං මාපයිත්වා. සීලං දත්වා විලෙපනන්ති චතුපාරිසුද්ධිසීලසඬ්ඛාතං විත්තසන්නතිභූසනත්ථං විලෙපනං දත්වා. ධම්මදුස්සං නිවාසෙත්වාති හිරොත්තජපධම්මසඬ්ඛාතං සාටකයුගං නිවාසෙත්වා. ධම්මමාලං විහජ්ජියාති සත්තත්තිංසබ්බොධිපක්ඛියධම්මකුසුමමාලං විහජ්ජිත්වා. විදහිත්වාති අත්ථො.

ධම්මවිමලමාදාසන්ති විමලං සොතාපත්තිමග්ගසඬ්ඛානං ආදාසං
 සාවජ්ජානවජ්ජකුසලාකුසලධම්මසල්ලක්ඛණත්ථං මහාජනස්ස ධම්මනළාකතීරෙ
 ධම්මාදාසං යපෙත්වාති අත්ථො. මහාජනෙති මහාජනස්ස. කෙවීති යෙ කෙවි.
 නිබ්බානං පත්ථෙත්තාති සබ්බාකුසලමලවිලයකරං අමතමසඬ්ඛතමනීතිකං
 පරමසන්තං අවිච්ඡිතිරසං නිබ්බානං පත්ථෙත්තා විවරන්ති. තෙ ඉමං අලඬ්ඛකාරං
 චුත්තජ්ජකාරං මයා දස්සිතං පස්සන්තුති අත්ථො. “නිබ්බානමභිපත්ථෙත්තා,
 පස්සන්තු මං අලඬ්ඛකර”න්තිපි පායො, සොයෙවත්ථො. අලඬ්ඛකරන්ති රස්සං කත්වා
 චුත්තං.

සීලකඤ්චුකං දත්වානාති පඤ්චසීලදසසීලවතුපාරිසුද්ධිසීලමයං කඤ්චුකං දත්වා.
 ඤානකවච්චමිතන්ති චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානකවච්චන්ධං ඛන්ධිත්වා. ධම්මවම්මං
 පාරුපිත්වාති සතිසම්පජ්ඤාසඬ්ඛානධම්මවම්මං පාරුපිත්වා. දත්වා
 සන්තාහමුත්තමන්ති උත්තමං චතුරඬ්ඛසමන්තාගතං වීරියසන්තාහං දත්වාති
 අත්ථො. සතිඵලකං දත්වානාති රාගාදිදොසාරිපාපනිවාරණත්ථං
 චතුසතිපට්ඨානඵලකනිවාරණං දත්වා. තිබ්බණං ඤාණකුන්තිමන්ති පටිවෙධසමත්ථං
 තිබ්බණවිපස්සනාඤාණකුන්තවත්තං, විපස්සනාඤාණනිසිතකුන්තවරන්ති අත්ථො,
 කිලෙසබලනිධනකරසමත්ථං වා යොගාවචරයොධවරං යපෙත්වාති අත්ථො.
 ධම්මබග්ගවරං දත්වාති තස්ස යොගාවචරස්ස වීරියුපලතලනිසිතධාරං
 මග්ගපඤ්ඤාවරබග්ගං දත්වා. සීලසංසග්ගමද්දනන්ති අරියං ලොකුත්තරසීලං
 කිලෙසසංසග්ගමද්දනත්ථාය, කිලෙසනිසානනත්ථායාති අත්ථො.

තෙවිජ්ජාභුසනං දත්වාති තෙවිජ්ජාමයං විභූසනං දත්වා. ආවෙළං චතුරො ඵලෙති
 චත්තාරි ඵලානි වටංසකං කත්වා. ජළභිඤ්ඤාභරණන්ති ආභරණත්ථාය
 අලඬ්ඛකාරකරණත්ථාය ඡ අභිඤ්ඤායො දත්වා. ධම්මපුජ්ඣපිළන්ධනන්ති
 නවලොකුත්තරධම්මසඬ්ඛානං කුසුමමාලං කත්වා. සද්ධම්මපණ්ඩරවිජත්තං, දත්වා
 පාපනිවාරණන්ති අවිච්ඡන්තවිසුද්ධං විමුත්තිසෙතවිජත්තං සබ්බාකුසලාතපනිවාරණං
 දත්වා. මාපයිත්වාහයං පුජ්ඣන්ති අභයපුරගාමිතං අට්ඨභිග්ගමග්ගං පුජ්ඣං කත්වාති
 අත්ථො.

කස්සපො කිර හගවා කාසිරට්ඨෙ සෙතබ්බානගරෙ සෙතබ්බායානෙ පරිනිබ්බායි.
 ධාතුයො කිරස්ස න විකිරිංසු. සකලජම්බුදීපවාසීනො මනුස්සා සන්තිපතිත්වා
 ඵකෙකං සුවණ්ණට්ඨකං කොට්ඨග්ගිසනකං රතනවිචිත්තං බහිවිනනත්ථං ඵකෙකං
 අඬ්ඬකොට්ඨග්ගිසනකං අබ්භන්තරපුරණත්ථං මනොසීලාය මත්තිකාකිච්චං තෙලෙන
 උදකකිච්චං කරොන්තො යොජනුබ්බෙධං ථූපමකංසු.

“කස්සපොපි හගවා කතකිච්චො, සබ්බසත්තභිතමෙව කරොන්තො;
 කාසිරාජනගරෙ මිගදායෙ, ලොකනන්දනකරො නිවසී”ති.

සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකට්ඨෙවාති.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංස-අට්ඨකථාය

කස්සපබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එත්තාවතා චතුර්විසතියා බුද්ධානං බුද්ධවංසවණ්ණනා

සබ්බාකාරෙන නිට්ඨිතා.

27. ගෞතමබුද්ධවංසවණ්ණනා

දුරෙතිදානකථා

“ඉදානි යස්මා අම්භාකං, බුද්ධවංසස්ස වණ්ණනා;
අනුක්කමෙන සම්පත්තා, තස්මායං තස්ස වණ්ණනා”.

තත්ථ අම්භාකං බොධිසත්තො දීපච්ඡාදිතං චතුර්විසතියා බුද්ධානං සන්තිකෙ
අධිකාරං කරොන්තො කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඬ්ඛ්‍යයානි ආගතො.
කස්සපස්ස පන භගවතො ධර්මාගෙ යපෙත්වා ඉමං සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤා
බුද්ධො නාම නත්ථි. ඉති දීපච්ඡාදිතං චතුර්විසතියා බුද්ධානං සන්තිකෙ
ලද්ධබ්‍යාකරණො පන බොධිසත්තො යෙනෙන –

“මනුස්සත්තං ලිඬගසම්පත්ති, හෙතු සත්ථාරදස්සනං;
පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති, අධිකාරො ච ඡන්දතා;
අට්ඨධම්මසමොධානා, අභිනිභාරො සම්ප්ඤ්ඤිති. (බු. වං. 2.59) –

ඉමෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙන්වා දීපච්ඡාදමුලෙ කතාභිනිභාරෙන “හන්ද,
බුද්ධකරෙ ධම්මෙ, විචිනාමි ඉතො චිතො”ති උස්සාහං කත්වා “විචිනන්තො
තදාදක්ඛිං, පයමං දානපාරමි”න්ති දානපාරමිතාදයො බුද්ධකාරකධම්මා දිට්ඨා, තෙ
පුරෙන්නො යාව චෙස්සන්තරත්තභාවා ආගමි, ආගච්ඡන්තො ච යෙ තෙ
කතාභිනිභාරානං බොධිසත්තානං ආනිසංසා සංවණ්ණනා –

“එවං සබ්බඬගසම්පත්තා, බොධියා නියතා නරා;
සංසරං දීඝමද්ධානං, කප්පකොට්ඨතෙහිපි.

“අවිච්ඡිනි නුප්පජ්ජන්ති, තථා ලොකන්තරෙසු ව;
නිප්ඤ්ඤාමතණ්හා බුප්පිපාසා, න භොන්ති කාලකඤ්ඤිකා.

“න භොන්ති බුද්දකා පාණා, උප්පජ්ජන්තාපි දුග්ගතිං;
ජායමානා මනුස්සෙසු, ජච්චන්ධා න භවන්ති තෙ.

“සොතචෙකල්ලතා නත්ථි, න භවන්ති මුග්ගසක්ඛිකා;
ඉත්ථිභාවං න ගච්ඡන්ති, උභතොබ්‍යඤ්ජනපණ්ඩකා.

“න භවන්ති පරියාපන්නා, බොධියා නියතා නරා;
මුත්තා ආනන්තරිකෙහි, සබ්බත්ථ සුද්ධගොවරා.

“මිච්ඡාදිට්ඨිං න සෙවන්ති, කම්මකිරියදස්සනා;
වසමානාපි සග්ගෙසු, අසඤ්ඤං නුපපජ්ජරෙ.

“සුද්ධාවාසෙසු දෙවෙසු, හෙතු නාම න විජ්ජති;
නෙක්ඛම්මනින්නා සජ්ජුරිසා, විසංයුත්තා භවාහවෙ;
වරන්ති ලොකත්ථවරියායො, පුරෙන්නි සබ්බපාරමි”ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
නිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.දුරෙතිදානකථා;
වරියා. අට්ඨ. පකිණ්ණකථා);

තෙ ආනිසංසෙ අධිගන්ත්වාච ආගතො. එවං ආගච්ඡන්තො
වෙස්සන්තරත්තභාවෙ යිතො –

“අවෙනනායං පථවී, අවිඤ්ඤාය සුඛං දුඛං;
සාපි දානබලා මය්හං, සත්තක්ඛන්තුං පකම්පමා”ති. (වරියා. 1.124) –

එවං මහාපථවිකම්පනාදීනි මහාපුඤ්ඤානි කත්වා ආයුපරියොසානෙ තතො වවිත්වා
තුසිතපුරෙ නිබ්බන්ති.

අවිදුරෙතිදානකථා

තුසිතපුරෙ වසමානෙයෙව පන බොධිසත්තෙ බුද්ධකොලාහලං නාම උදපාදි.
ලොකස්මිඤ්චි තිණි කොලාහලානි උප්පජ්ජන්ති. සෙය්‍යාථිදං – කප්පකොලාහලං,
බුද්ධකොලාහලං, වක්කවත්තිකොලාහලන්ති. තත්ථ “වස්සසහස්සස්ස
අව්චයෙන කප්පට්ඨානං භවිස්සති”ති ලොකබ්‍රහ්මා නාම කාමාවචරදෙවා මුත්තසිරා
විකිණ්ණකෙසා රුදමුඛා අස්සුනි හත්ථෙහි පුඤ්ජමානා රත්තවත්ථනිවත්ථා අතිවිය
විරූපවෙසධාරිතො හුත්වා මනුස්සපථෙ විවරන්තා එවං ආරොචෙන්නි – “මාරිසා,
මාරිසා, ඉතො වස්සසහස්සස්ස අව්චයෙන කප්පට්ඨානං භවිස්සති, අයං ලොකො
විනස්සිස්සති, මහාසමුද්දොපි උස්සුස්සිස්සති, අයඤ්ච මහාපථවී සිනෙරු ව
පබ්බතරාජා උඩ්ඛය්හිස්සන්ති විනස්සිස්සන්ති, යාව බ්‍රහ්මලොකා ලොකචිනාසො
භවිස්සති, මෙත්තං, මාරිසා, භාවෙථ, කරුණං මුදිතං උපෙක්ඛං, මාරිසා, භාවෙථ,
මාතරං පිතරං උපට්ඨහං, කුලෙ ජෙට්ඨාපවායිතො භොමා”ති. ඉදං
කප්පකොලාහලං නාම.

“වස්සසහස්සස්ස අව්චයෙන පන සබ්බඤ්ඤබුද්ධො ලොකෙ උපජ්ජිස්සති”ති
ලොකපාලදෙවතා – “ඉතො, මාරිසා, වස්සසහස්සස්ස අව්චයෙන බුද්ධො ලොකෙ
උප්පජ්ජිස්සති”ති උග්ගසාසෙන්නියො ආභිණ්ඩන්ති. ඉදං බුද්ධකොලාහලං නාම.

“වස්සසතස්ස අව්වයෙන චක්කවත්තිරාජා උප්පජ්ජිස්සති” ති දෙවතා – “ඉතො, මාරිසා, වස්සසතස්ස අව්වයෙන චක්කවත්තිරාජා උප්පජ්ජිස්සති” ති උග්ගොසෙන්නියො ආභිණ්ඩන්ති. ඉදං චක්කවත්තිකොලාහලං නාම (බු. පා. අට්ඨ. 5.මඩ්ගලපඤ්ඤාසමුට්ඨානකථා; අප. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙන්නිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙන්නිදානකථා).

තෙසු බුද්ධකොලාහලසද්දං සුත්වා සකලදසසහස්සචක්කවාලදෙවතා එකතො සන්නිපතිත්වා – “අසුකො නාම සත්තො බුද්ධො භවිස්සති” ති ඤත්වා උපසඬකමිත්වා ආයාචන්ති, ආයාචමානා ච තස්ස පුබ්බනිමිත්තෙසු උප්පන්නෙසු ආයාචන්ති. තදා පන සබ්බාපි තා එකෙකචක්කවාලෙ චතුමහාරාජ-සක්ක-සුයාම-සන්තුසිත-සුනිමිත-වසවත්ති-මහාබ්‍රහ්මෙහි සද්ධිං එකචක්කවාලෙ සන්නිපතිත්වා තුසිතභවනෙ උප්පන්නචුතිනිමිත්තස්ස බොධිසත්තස්ස සන්නිකං ගන්ත්වා – “මාරිස, තුම්හෙහි දස ජාරමියො පූරිතා, පුරෙන්නෙහි ච න සක්කබ්‍රහ්මසම්පත්තිආදිකං සම්පත්තිං පත්තෙන්නෙහි පූරිතා, ලොකනිත්ථරණත්ථාය පන වො සබ්බඤ්ඤාතං පත්තෙන්නෙහි පරිපූරිතා බුද්ධත්තාය –

“කාලො බො තෙ මහාවීර, උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡයං;
සදෙවකං තාරයන්තො, බුජ්ඣස්සු අමතං පද”න්ති. (බු. වං. 1.67) –

යාචිංසු.

අථ මහාසත්තො දෙවතාහි එවං ආයාචියමානො දෙවතානං පටිඤ්ඤං අදත්වාච කාල-දීප-දෙස-කුල-ජනෙත්තිආයුපරිච්ඡෙදවසෙන පඤ්ච මහාවිලොකනානි විලොකෙසි. තත්ථ “කාලො නු බො, න කාලො” ති පයමං කාලං විලොකෙසි. තත්ථ වස්සසතසහස්සතො උද්ධං වඩ්ඪිතආයුකාලො කාලො නාම න හොති. කස්මා? තදා හි සත්තානං ජාතිජරාමරණානි න පඤ්ඤායන්ති, බුද්ධානඤ්ච ධම්මදෙසනා තිලක්ඛණමුත්තා නාම නත්ථි, තෙසං “අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා” ති කට්ඨන්තානං “කිං නාමෙතං කට්ඨන්ති” ති නෙව සොතබ්බං න සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤන්ති, තතො අභිසමයො න හොති, තස්මිං අසති අනියානිකං සාසනං හොති. තස්මා සො අකාලො. වස්සසතතො උනආයුකාලොපි කාලො න හොති. කස්මා? තදා සත්තා උස්සන්නකිලෙසා හොන්ති, උස්සන්නකිලෙසානඤ්ච දින්නොවාදො ඔවාදට්ඨානො න තිට්ඨති, උදකෙ දණ්ඩරාජී විය බ්‍රිජ්ජං විගච්ඡති. තස්මා සොපි අකාලො. වස්සසතසහස්සතො පන පට්ඨාය හෙට්ඨා වස්සසතතො පට්ඨාය උද්ධං ආයුකාලො කාලො නාම. තදා පන වස්සසතකාලො අහොසි. අථ මහාසත්තො “නිබ්බත්තිතබ්බකාලො” ති කාලං පස්සි.

තතො දීපං ඔලොකෙන්නො සපරිවාරෙ චත්තාරො මහාදීපෙ ඔලොකෙත්වා – “තීසු දීපෙසු බුද්ධා න නිබ්බත්තන්ති, ජම්බුදීපෙයෙව නිබ්බත්තන්ති” ති දීපං පස්සි.

තනො “ජම්බුදීපො නාම මහා, දසයොජනසහස්සපරිමාණො. කතරස්මිං නු බො පදෙසෙ බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති” ති ඔකාසං ඔලොකෙන්තො මජ්ඣිමදෙසං පස්සි. “කපිලවත්ථු නාම නගරං, තත්ථ මයා නිබ්බත්තිතබ්බ” න්ති නිට්ඨමගමාසි.

තනො කුලං විලොකෙන්තො – “බුද්ධා නාම වෙස්සකුලෙ වා සුද්දකුලෙ වා න නිබ්බත්තන්ති. ලොකසම්මතෙ පන ඛත්තියකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා නිබ්බත්තන්ති, එතරහි ඛත්තියකුලං ලොකසම්මතං, තත්ථ නිබ්බත්තිස්සාමි සුද්ධොදනො නාම රාජා පිතා මෙ භවිස්සති” ති කුලං පස්සි.

තනො මාතරං විලොකෙන්තො – “බුද්ධමාතා නාම ලොලා සුරාධුත්තා න භොති, කප්පසතසහස්සං පන පූරිතපාරමී ජාතිනො පටියාය අබණ්ඩපඤ්චසීලායෙව භොති. අයඤ්ච මහාමායා නාම දෙවී ඵදිසී, අයං මෙ මාතා භවිස්සති, කිත්තකං පනස්සා ආයුති, දසන්තං මාසානං උපරි සත්ත දිවසානි” ති පස්සි.

ඉති ඉමං පඤ්චවිධං මහාවිලොකනං විලොකෙන්වා – “කාලො මෙ, මාරිසා, බුද්ධභාවායා” ති දෙව්‍යං පටිඤ්ඤං දත්වා – “ගච්ඡං තුම්හෙ” ති තා දෙවතා උය්‍යාජෙන්වා තුසිතදෙවතාහි පරිවුතො තුසිතපුරෙ නන්දනවනං පාවිසී. සබ්බදෙවලොකෙසු හි නන්දනවනං අත්ථියෙව. තත්‍ර නං දෙවතා – “ඉතො වුතො සුගතිං ගච්ඡා” ති පුබ්බෙ කතකුසලකම්මොකාසං සාරයමානා විවරන්ති. සො එවං තාහි දෙවතාහි කුසලං සාරයමානාහි පරිවුතො තත්‍ර විවරන්තොව වචිත්වා මහාමායාය දෙවියා කුච්ඡිස්මිං උත්තරාසාල්හනක්ඛන්තෙන පටිසන්ධිං ගණ්හි. මහාපුරිසස්ස පන මාතු කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිග්ගණ්හනක්ඛණෙ එකප්පහාරෙනෙව සකලදසසහස්සිලොකධාතු සඬකම්පි. ද්වන්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි පාතුරහෙසුං.

එවං ගහිතපටිසන්ධිකස්ස බොධිසත්තස්ස වෙව බොධිසත්තමාතුයා ව උපද්දවනිවාරණත්ථං බග්ගහත්ථා චත්තාරො දෙවපුත්තා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. බොධිසත්තස්ස මාතු පුරිසෙසු රාගචිත්තං නුප්පජ්ජි, ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තා ව සා අභොසි සුබ්බී අකිලන්තකායා. බොධිසත්තඤ්ච අත්තනො කුච්ඡිගතං විප්පසන්තෙ මණ්ණරතනෙ ආවුතපණ්ඩුසුත්තං විය පස්සති. යස්මා බොධිසත්තෙන වසිතකුච්ඡි නාම චෙතියගබ්භසදිසා භොති, න සක්කා අඤ්ඤෙන සත්තෙන ආවසිතුං වා පරිභුඤ්ජිතුං වා, තස්මා බොධිසත්තමාතා සත්තාහජාතෙ බොධිසත්තෙ කාලං කත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්ති. යථා පන අඤ්ඤා ඉත්ථියො දස මාසෙ අප්පත්වාපි අතික්කම්ත්වාපි නිසින්නාපි නිපන්නාපි විජායන්ති, න එවං බොධිසත්තමාතා. බොධිසත්තමාතා පන බොධිසත්තං දස මාසෙ කුච්ඡිනා පරිහරිත්වා ධීතාව විජායති. අයං බොධිසත්තමාතු ධම්මතා.

මහාමායාපි දෙවී දස මාසෙ කුච්ඡිනා බොධිසත්තං පරිහරිත්වා පරිපුණ්ණගබ්භා ඤාතිසරං ගන්තුකාමා සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ආරොවෙසි – “ඉච්ඡාමහං, මහාරාජ, දෙවදහනගරං ගන්තු” න්ති. රාජා “සාධු” ති සම්පට්චිත්වා කපිලවත්ථුතො යාව දෙවදහනගරා අඤ්ජසං සමං කාරොත්වා කදලිපුණ්ණසංකමුකධජපටාකාදීහි

අලඬිකාරාපෙත්වා නවකනකසිවිකාය නිසිදාපෙත්වා මහනියා විභුනියා මහතා පරිවාරෙන පෙසෙසි. ද්විත්තං පන නගරානං අන්තරෙ උභයනගරවාසීනං පරිභොගාරහං ලුම්බිනීවනං නාම මඬගලසාලවනං අත්ථි, තං තස්මිං සමයෙ මූලතො යාව අග්ගසාධා සබ්බං එකථාලිච්ඡල්ලං අහොසි. සාබන්තරෙහි වෙව පුජ්ඵන්තරෙහි ව පරමරතිකරමධුරමනොරමවිරුතාහි මදමුදිතාහි අනුභුත්තපඤ්චරාහි පරහතමධුකරවධුහි උපගීයමානසුරන්දනන්දනවනසදිසසොහං වනං දිස්වා දෙවියා සාලවනකීළමනුභවිතුං චිත්තමුජ්ජප්පි (අප. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙතිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙතිදානකථා).

“විභුසිතා බාලජනාතිවාලිනී, විභුසිතඬගී වනිතෙව මාලිනී;
සදා ජනානං නයනාලිමාලිනී, විලුම්පිනීවාතිවිරොචි ලුම්බිනී”.

අමච්චා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා දෙවිං ගහෙත්වා තං ලුම්බිනීවනං පවිසිංසු. සා මඬගලසාලමූලං ගන්ත්වා තස්ස උජුසමච්චිට්ඨකන්ධස්ස පුජ්ඵළපල්ලවසමලඬකතස්ස යං සාධං ගණ්හිතුකාමා අහොසි, සා සාලසාධා අබලා ජනහදයලොලා සයමෙව විලම්බමානා හුත්වා තස්සා කරතලස්මිං සමුපගතා. අථ සා තං සාලසාධං තම්බතුඩගනඬුජ්ජලෙන කමලදලවත්තිවච්චිඬගුලිනා නවකනකකට්ටලයසොහිනා දක්ඛිණෙන පරමරතිකරෙන කරෙන අග්ගහෙසි. සා තං සාලසාධං ගහෙත්වා යීතා අසිතජලධරවිවරගතා බාලවන්දලොඛා විය ව අවිරට්ඨිතිකා අච්චිපහා විය ව නන්දනවනජාතා දෙවී විය ව දෙවී විරොචිත්ථං. තාවදෙව වස්සා කම්මජවාතා චලිංසු. අථස්සා සාණිපාකාරං පරික්ඛිපිත්වා මහාජනො පටික්කම්. සා සාලසාධං ගහෙත්වා තිට්ඨමානාය එව තස්සා ගබ්හවුට්ඨානං අහොසි.

තඬ්ඛණංයෙව චත්තාරො විසුද්ධචිත්තා මහාබ්‍රහ්මානො සුවණ්ණජාලං ආදාය ආගන්ත්වා තෙන සුවණ්ණජාලෙන බොධිසත්තං සම්පට්චිජිත්වා මාතු පුරතො යපෙත්වා – “අත්තමනා, දෙවි, හොහි, මහෙසක්ඛො තෙ පුත්තො උජ්ජන්තො” ති ආහංසු. යථා පන අඤ්ඤා සත්තා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමන්තා පටික්කුලෙන අසුචිනා මක්ඛිතා නික්ඛමන්ති, න එවං බොධිසත්තො. බොධිසත්තො පන ද්වෙ භත්ථෙ ද්වෙ පාදෙ පසාරෙත්වා යීතකොච මාතුකුච්ඡිසම්භවෙන කෙනචි අසුචිනා අමක්ඛිතොව සුද්ධො විසදො කාසිකවත්ථෙ නික්ඛිත්තමණිරතනං විය විරොචමානො මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛම්. එවං සන්තෙපි බොධිසත්තස්ස ව බොධිසත්තමාතුයා ව සක්කාරත්ථං ආකාසනො ද්වෙ උදකධාරා නික්ඛමිත්වා බොධිසත්තස්ස ව මාතුයා ව සරීරෙ උතුං ගාහාපෙසුං.

අථ නං සුවණ්ණජාලෙන පටිග්ගහෙත්වා යීතානං බ්‍රහ්මානං භත්ථතො චත්තාරො මහාරාජානො මඬගලසම්මතාය සුඛසම්ඵස්සාය අජිනජ්ජවෙණියා ගණ්හිංසු, තෙසං භත්ථතො මනුස්සා දුකුලචුම්බිටකෙන ගණ්හිංසු, මනුස්සානං භත්ථතො මුච්චිත්වා පථවියං පතිට්ඨාය පුරත්ථිමං දිසං ඔලොකෙසි, අනෙකානි චක්කවාළසහස්සානි එකඬගණානි අහෙසුං. තත්ථ දෙවමනුස්සා ගන්ධපුජ්ඵමාලාදීහි පුජ්ජමානා – “මහාපුරිස, තුම්හෙහි සදිසො එත්ථ නත්ථි, කුතො උත්තරිතරො” ති ආහංසු. එවං දස දිසා අනුච්චලොකෙත්වා අත්තනා සදිසං අදිස්වා උත්තරදිසාහිමුබො

සත්තපදවිනිභාරෙන අගමාසි. ගච්ඡන්තො ච පථවියා එව ගතො, නාකාසෙන.
 අවෙලකොව ගතො, න සවෙලකො. දහරොව ගතො, න සොළසවස්සුද්දෙසිකො.
 මහාජනස්ස පන ආකාසෙන ගච්ඡන්තො විය අලභිකතපටියන්තො විය ච
 සොළසවස්සුද්දෙසිකො විය ච අහොසි. තතො සත්තමෙ පදෙ යත්වා
 “අග්ගොහමස්මි ලොකස්සා”තිආදිකං (දී. නි. 2.31; ම. නි. 3.207) ආසභිං වාවං
 නිව්ඡාරන්තො සිහනාදං නදි.

බොධිසත්තො හි තීසු අත්තභාවෙසු මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තොව වාවං
 නිව්ඡාරෙසි මහොසධත්තභාවෙ, වෙස්සන්තරත්තභාවෙ, ඉමස්මිං අත්තභාවෙති.
 මහොසධත්තභාවෙ කිරස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තස්සෙව සක්කො
 දෙවරාජා ආගන්ත්වා චන්දනසාරං හත්ථෙ යපෙත්වා ගතො, තං මුට්ඨියං කත්වාච
 නික්ඛන්තො. අථ නං මාතා – “තාත, ත්වං කිං ගහෙත්වා ආගතොසි”ති පුච්ඡි.
 “ඔසධං, අම්මා”ති. ඉති ඔසධං ගහෙත්වා ආගතත්තා “ඔසධකුමාරො”ත්ථෙවස්ස
 නාමමකංසු.

වෙස්සන්තරත්තභාවෙ පන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තොව දක්ඛිණහත්ථං
 පසාරෙත්වා – “අත්ථි නු බො, අම්ම, කිඤ්චි ගෙහස්මිං ධනං, දානං දස්සාමි”ති
 වදන්තො නික්ඛමි. අථස්ස මාතා – “සධනෙ කුලෙ නිබ්බන්තොසි, තාතා”ති
 පුත්තස්ස හත්ථං අත්තනො හත්ථතලෙ කත්වා සහස්සත්ථවිකං යපෙසි.

ඉමස්මිං පන අත්තභාවෙ ඉමං සිහනාදං නදීති එවං බොධිසත්තො තීසු
 අත්තභාවෙසු මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තොව වාවං නිව්ඡාරෙසි.
 ජාතක්ඛණෙපිස්ස ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි පාතුරහෙසුං. යස්මිං පන සමයෙ
 අම්මාකං බොධිසත්තො ලුම්බිනීවනෙ ජාතො තස්මිංයෙව සමයෙ රාහුලමාතා දෙවී
 ආනන්දො ඡන්තො කාළදාසී අමච්චො කණ්ඩකො අස්සරාජා මහාබොධිරුක්ඛො
 චතස්සො නිධිකුම්භියො ච ජාතා, තත්ථ එකො ගාචුතප්පමාණො එකො
 අධිසයොජනප්පමාණො එකො තිගාචුතප්පමාණො එකො යොජනප්පමාණො
 අහොසි. ඉමෙ සත්ත සහජාතා නාම හොන්ති.

උභයනගරවාසීනො මහාපුරිසං ගහෙත්වා කපිලවත්ථුපුරමෙව අගමංසු.
 තංදිවසමෙව – “කපිලවත්ථුනගරෙ සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තො බොධිමුලෙ
 නිසීදිත්වා බුද්ධො හවිස්සති”ති තාවතිංසහවනෙ හට්ඨතුට්ඨා දෙවසඬ්ඨා
 වෙලුක්ඛෙපාදිනි පවත්තෙන්තා කිළිංසු. තස්මිං සමයෙ සුද්ධොදනමහාරාජස්ස
 කුලුපකො අට්ඨසමාපත්තිලාභී කාළදෙවලො නාම තාපසො හත්තකිච්චං කත්වා
 දිවාච්ඡාරත්ථාය තාවතිංසහවනං ගන්ත්වා තත්ථ දිවාච්ඡාරං නිසීන්තො තා දෙවතා
 තුට්ඨමානසා කිළන්තියො දිස්වා “කිංකාරණා තුට්ඨමානසා පමුදිතහදයා කිළථ,
 මය්හං තං කාරණං කථෙථා”ති පුච්ඡි. තතො දෙවතා ආහංසු – “මාරිස,
 සුද්ධොදනරඤ්ඤො පුත්තො ජාතො, සො බොධිමණ්ඩෙ නිසීදිත්වා බුද්ධො හුත්වා
 ධම්මවක්කං පවත්තෙස්සති, තස්ස ‘අනන්තරූපං බුද්ධලීලං පස්සිතුං ලභිස්සාමා’ති
 ඉමිනා කාරණෙන තුට්ඨමිහා”ති.

අප්‍රේමය නාමයෙන් දෙවතානා වචනා සුන්වා පරමදස්සනීයරතනාවලොකතො දෙවලොකතො ඔරුග්ග නරපතිනිවෙසනං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසිදි. තතො කතපට්ඨන්තාරං රාජානං - “පුත්තො කිර තෙ, මහාරාජ, ජාතො, තං පස්සිස්සාමා”ති ආහ. රාජා අලඬකතපට්ඨන්තං තනායං ආහරාපෙත්වා දෙවලනාපසං වන්දාපෙතුං අභිහරි. මහාපුරිසස්ස පාදා පරිවත්තිත්වා විජ්ජුලතා විය අසිතජලධරකුටෙසු තාපසස්ස ජට්ඨාසු පතිට්ඨහිංසු. බොධිසත්තෙන හි තෙනත්තභාවෙන වන්දිතබ්බො නාම අඤ්ඤො නත්ථි. තතො තාපසො උට්ඨායාසනා බොධිසත්තස්ස අඤ්ජලිං පග්ගහෙසි. රාජා තං අවිජරියං දිස්වා අත්තනො පුත්තං වන්දි. තාපසො බොධිසත්තස්ස ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා - “භවිස්සති නු බො බුද්ධො, උදාහු න භවිස්සති”ති ආවජ්ජෙත්වා උපධාරෙත්තො - “නිස්සංසයං බුද්ධො භවිස්සති”ති අනාගතංසඤ්ඤාණෙන ඤාත්වා - “අවිජරියපුරිසො අය”න්ති සිතං අකාසි.

තතො “අහං ඉමං බුද්ධභූතං දට්ඨුං ලභිස්සාමි නු බො, නො”ති උපධාරෙත්තො - “න ලභිස්සාමි, අත්තරායෙව කාලං කත්වා බුද්ධසතෙතපි බුද්ධසභස්සෙනපි ගන්ත්වා බොධෙතුං අසක්කුණෙයො අරුපභවෙ නිබ්බත්තිස්සාමි”ති දිස්වා - “ඵවරුපං නාම අවිජරියපුරිසං බුද්ධභූතං දට්ඨුං න ලභිස්සාමි, මහතී වත මෙ ජාති භවිස්සති”ති පරොදි. මනුස්සා පන දිස්වා - “අම්භාකං අයො ඉදානෙව භසිත්වා පුන රොදිතුමාරහි, කිං නු බො, හන්තෙ, අම්භාකං අයාපුත්තස්ස කොචි අත්තරායො භවිස්සති”ති පුච්ඡිංසු. තාපසො ආහ - “නත්ථෙතස්ස අත්තරායො, නිස්සංසයෙන බුද්ධො භවිස්සති”ති. “අප්‍රේමය කස්මා තුම්භෙ පරොදිත්වා”ති? “ඵවරුපං අවිජරියපුරිසං බුද්ධභූතං දට්ඨුං න ලභිස්සාමි, මහතී වත මෙ ජාති භවිස්සතිති අත්තානං අනුසොචත්තො රොදාමි”ති ආහ.

තතො බොධිසත්තං පඤ්චමෙ දිවසෙ සීසං න්භාපෙත්වා - “නාමං ගණ්ඨිස්සාමා”ති රාජභවනං වතුජ්ජාතිකගන්ධෙන උපලිම්පිත්වා ලාජපඤ්චමානි කුසුමානි විකිරිත්වා අසම්භින්නපායාසං පවාපෙත්වා තිණ්ණං වෙදානං පාරඬගතෙ අට්ඨසතෙ බ්‍රාහ්මණෙ නිමන්තෙත්වා රාජභවනෙ නිසිදාපෙත්වා මධුපායාසං භොජෙත්වා සක්කාරං කත්වා - “කිං නු බො භවිස්සති”ති ලක්ඛණානි පරිග්ගාහාපෙසුං. තෙසු රාමාදයො අට්ඨ බ්‍රාහ්මණපණ්ඩිතා ලක්ඛණපරිග්ගාහකා අහෙසුං. තෙසු සත්ත ජනා ද්වෙ අඬගුලියො උක්ඛිපිත්වා ද්වෙධා බ්‍යාකරිංසු - “ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්තාගතො අගාරං අජ්ඣාචසන්තො රාජා භොති චක්කවත්තී, පබ්බජමානො බුද්ධො”ති. තෙසං පන සබ්බද්දරො ගොත්තෙන කොණ්ඩඤ්ඤො නාම බ්‍රාහ්මණො බොධිසත්තස්ස ලක්ඛණවරසම්පත්තිං දිස්වා - “ඵතස්ස අගාරමජ්ඣෙයා යානකාරණං නත්ථි, ඵකන්තෙනෙව විවට්ඨිජ්ජො බුද්ධො භවිස්සති”ති ඵකමෙව අඬගුලිං උක්ඛිපිත්වා ඵකංසබ්‍යාකරණං බ්‍යාකාසි. අප්‍රේමය නාමං ගණ්ඨන්තා සබ්බලොකත්ථසිද්ධිකරත්තා සිද්ධත්ථොති නාමමකංසු.

අප්‍රේමයෙහි බ්‍රාහ්මණා අත්තනො සරානි ගන්ත්වා පුත්තෙ ආමන්තෙත්වා ඵවමාහංසු - “අම්භෙ මහල්ලකා, සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තං සබ්බඤ්ඤානං පත්තං

සම්භාවේයයාම වා නො වා, තුම්හෙ පන තස්මිං පබ්බජිත්වා සබ්බඤ්ඤානං පත්තෙ තස්ස සාසනෙ පබ්බජ්ජාමි”ති. තතො සත්තපි ජනා යාවතායුකං යත්වා යථාකම්මං ගතා. කොණ්ඩඤ්ඤාමාණුවො අරොගො අහොසි. තදා පන රාජා තෙසං වචනං සුත්වා – “කිං දිස්වා මම පුත්තො පබ්බජිස්සති”ති තෙ පුච්ඡි. “චත්තාරි පුබ්බනිමිත්තානි, දෙවා”ති. “කතරඤ්ච කතරඤ්චා”ති? “ජිණ්ණං බ්‍යාධිතං මතං පබ්බජිත”න්ති. රාජා “ඉතො පටියාය එවරුපානං මම පුත්තස්ස සන්නිකං ආගමිතුං මා අදත්වා”ති වත්වා කුමාරස්ස වක්ඛුපටෙ ජිණ්ණපුරිසාදීනං ආගමනනිවාරණත්ථං චතුසු දිසාසු ගාචුතගාචුතටියානෙ ආරක්ඛං යපෙසි. තංදිවසං මඬිගලටියානෙ සන්නිපතිතෙසු අසිතියා ඤාතිකුලසහස්සෙසු එකමෙකො එකමෙකං පුත්තං පටිජානි – “අයං බුද්ධො වා භොතු රාජා වා, මයං එකමෙකං පුත්තං දස්සාම, සචෙ බුද්ධො භවිස්සති, ඛත්තියසමණෙහෙව පරිවුතො විවරිස්සති. සචෙ රාජා චක්ඛවත්ති භවිස්සති, ඛත්තියකුමාරෙහෙව පරිවුතො විවරිස්සති”ති. අථ රාජා මහාපුරිසස්ස පරමරුපසම්පන්නා විගතසබ්බදොසා චතුසට්ඨි ධාතියො අදාසි. බොධිසත්තො අනන්තෙන පරිවාරෙන මහතා සිරිසමුදයෙන වඩ්ඪී.

අටෙකදිවසං රඤ්ඤො වජ්ජමඬිගලං නාම අහොසි. තංදිවසං රාජා මහතියා විභූතියා මහතා පරිවාරෙන නගරතො නික්ඛන්තො පුත්තම්පි ගහෙත්වාච අගමාසි. කසිකම්මටියානෙ එකො ජම්බුරුක්ඛො පරමරමණියො සනසන්දවජායො අහොසි. තස්ස හෙටියා කුමාරස්ස සයනං පඤ්ඤාපෙත්වා උපරි වරකනකතාරාබ්චිතං රත්තචෙලවිතානං බන්ධිත්වා සාණිපාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා ආරක්ඛං යපෙත්වා රාජා සබ්බාලඬිකාරං අලඬිකරිත්වා අමච්චිගණපරිවුතො නඬිගලකරණටියානමගමාසි. තත්ථ රාජා පරමමඬිගලං සුවණ්ණනඬිගලං ගණ්හාති, අමච්චාදයො රජතනඬිගලාදීනි ගණ්හන්ති. තංදිවසං නඬිගලසහස්සං යොජීයති. බොධිසත්තං පරිවාරෙන්වා නිසින්තා ධාතියො – “රඤ්ඤො සම්පත්තිං පස්සිස්සාමා”ති අන්තොසාණිතො බහි නික්ඛන්තා.

අථ බොධිසත්තො ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො කිඤ්චි අදිස්වා සහසා උටියාය පල්ලඬිකං ආභූජිත්වා ආනාපානෙ පරිග්ගහෙත්වා පයමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙසි. ධාතියො ඛජ්ජහොජ්ජන්තරෙ විවරන්තියො ථොකං විරාසිංසු. සෙසරුක්ඛානං ඡායා නිවත්තා, තස්ස පන ජම්බුරුක්ඛස්ස ඡායා පරිමණ්ඩලා හුත්වා තත්ථෙව අටියාසි. ධාතියො පනස්ස “අයාපුත්තො එකකොවා”ති වෙගෙන සාණිපාකාරං උක්ඛිපිත්වා පරියෙසන්තියො සිරිසයනෙ පල්ලඬිකෙන නිසින්තං. තඤ්ච පාටිභාරියං දිස්වා ගන්ත්වා තං පවත්ති. රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා වෙගෙන ආගන්ත්වා තං පාටිභාරියං දිස්වා – “අයං චො, තාත, දුතියවන්දනා”ති පුත්තං වන්දි.

අථ මහාපුරිසො අනුක්කමෙන සොළසවස්සුද්දෙසිකො අහොසි. රාජා බොධිසත්තස්ස තිණ්ණං උතුනං අනුච්ඡවිකෙ රම්ම-සුරම්ම-සුහනාමකෙ තයො පාසාදෙ කාරෙසි. එකං නවභූමිකං එකං සත්තභූමිකං එකං පඤ්චභූමිකං. තයොපි පාසාදා උබ්බෙධෙන සමජ්ජමාණා අහෙසුං. භූමිකාසු පන නානත්තං අහොසි.

අළු රාජා වින්තෙසි – “පුත්තො මෙ වයප්පත්තො ඡත්තමස්ස උස්සාපෙත්වා රජ්ජසිරිං පස්සිස්සාමි” ති. සො සාකියානං පණ්ණානි පහිණි “පුත්තො මෙ වයප්පත්තො, රජ්ජෙ නං පතිට්ඨාපෙස්සාමි, සබ්බෙ අත්තනො ගෙහෙසු වයප්පත්තා දාරිකා ඉමං ගෙහං පෙසෙන්නු” ති. තෙ රඤ්ඤො සාසනං සුත්වා – “කුමාරො කෙවලං රූපසම්පන්නො, න කිඤ්චි සිප්පං ජානාති, දාරහරණං කාතුං න සක්ඛිස්සති, න මයං ධිතරො දස්සාමා” ති ආභංසු. රාජා තං පවත්තිං සුත්වා පුත්තස්ස සන්නිකං ගන්නවා තමත්ථං ආරොචෙසි. බොධිසත්තො – “කිං සිප්පං දස්සෙතුං වට්ටති” ති ආභ. “සහස්සත්ථාමං ධනුං ආරොපෙතුං වට්ටති, තාතා” ති. “තෙන හි ආහරාපෙථා” ති ආභ. රාජා ආහරාපෙත්වා අදාසි. තං ධනුං පුරිසසහස්සං ආරොපෙති, පුරිසසහස්සං ඔරොපෙති. මහාපුරිසො තං සරාසනං ආහරාපෙත්වා පල්ලඬකෙන නිසින්නොව ජියං පාදඬගුට්ඨකෙ වෙඨාපෙත්වා කඬ්ඨන්නො පාදඬගුට්ඨකෙනෙව ධනුං ආරොපෙත්වා වාමෙන හත්ථෙන දණ්ඨෙ ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන කඬ්ඨිත්වා ජියං රොපෙසි. සකලනගරං උප්පත්තනාකාරජ්ජත්තං අහොසි. “කිං එසො සද්දො” ති ව චුත්තෙ “දෙවො ගජ්ජති” ති ආභංසු. අළුඤ්ඤ “තුම්භෙ න ජානාථ, න දෙවො ගජ්ජති, අඬ්ඨිරසස්ස කුමාරස්ස සහස්සත්ථාමං ධනුං ආරොපෙත්වා ජියං පොඨෙන්නස්ස ජියප්පහාරසද්දො එසො” ති ආභංසු. සාකියා තං සුත්වා තාවතකෙනෙව ආරද්ධවිත්තා තුට්ඨමානසා අහෙසු.

අළු මහාපුරිසො – “කිං කාතුං වට්ටති” ති ආභ. අට්ඨඬගුලබ්භලං අයොපට්ටං කණ්ඨෙන විජ්ඣිතුං වට්ටති. තං විජ්ඣිත්වා – “අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටති” ති ආභ. චතුරඬගුලබ්භලං අසනඵලකං විජ්ඣිතුං වට්ටති. තම්පි විජ්ඣිත්වා – “අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටති” ති ආභ. විදත්ථිබ්භලං උදුම්බරඵලකං විජ්ඣිතුං වට්ටති. තම්පි විජ්ඣිත්වා අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටති. තතො “වාලුකසකටානි” ති ආභංසු. මහාසත්තො වාලුකසකටම්පි පලාලසකටම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා උදකෙ ඵකුසහජ්ජමාණං කණ්ඨං පෙසෙසි ඵලෙ අට්ඨඬසහජ්ජමාණං. අළු නං “වාතිඬගණ්ඨසඤ්ඤාය වාලං විජ්ඣිතුං වට්ටති” ති ආභංසු. “තෙන හි යොජනමත්තං වාතිඬගණ්ඨං බන්ධාපෙථා” ති වත්වා යොජනමත්තකෙ වාතිඬගණ්ඨසඤ්ඤාය වාලං බන්ධාපෙත්වා රත්තන්ධකාරෙ මෙසපටලෙහි ඡන්නාසු දිසාසු කණ්ඨං බිපි. තං ගන්නවා යොජනමත්තකෙ වාලං එලෙත්වා පථවිං පාවිසි. න කෙවලං එත්තකමෙව, තංදිවසං මහාපුරිසො ලොකෙ වත්තමානං සිප්පං සබ්බමෙව දස්සෙසි.

අළු සාකියා අත්තනො ධිතරො අලඬකරිත්වා පෙසයිංසු. වත්තාලිසසහස්සා නාටකිත්ථියො අහෙසු. රාහුලමාතා පන දෙවී අග්ගමහෙසි අහොසි. මහාපුරිසො දෙවකුමාරො විය සුරයුවතීහි පරිවුතො නරයුවතීහි පරිවුතො නිජ්ජුරිසෙහි තුරියෙහි පරිවාරියමානො මහාසම්පත්තිං අනුභවමානො උතුවාරෙන උතුවාරෙන තෙසු තීසු පාසාදෙසු විහරති. අට්ඨකදිවසං බොධිසත්තො උය්‍යානභූමිං ගත්තුකාමො සාරථිං ආමන්තෙත්වා – “රථං යොජෙහි උය්‍යානභූමිං පස්සිස්සාමි” ති ආභ. සො “සාඬු” ති පටිස්සුණිත්වා මහාරහං වරරුචිරථිරකුබ්බරවරත්තං ථිරතරනෙමිනාහිං වරකනකරජතමණිරතනබ්බර්සාමුඛං නවකනකරජතතාරකබ්බතනෙමිපස්සං

සමොසරිතවිවිධසුරහිකුසුමදාමසස්සිරිකං රවිරථසදිසදස්සනීයං වරරථං
සමලඬිකරිත්වා සසිකුමුදසදිසවණ්ණෙන අනිලගරුළුපවෙ ආජානීයෙ වත්තාරො
මඬිගලසින්ධුවෙ යොජෙත්වා බොධිසත්තස්ස පටිවෙදෙසි. බොධිසත්තො
දෙවවිමානසදිසං තං රථවරමාරුශ්භ උය්‍යානාහිමුබ්බො පායාසි.

අථ දෙවතා “සිද්ධත්ථකුමාරස්ස අභිසම්බුජ්ඣනකාලො ආසන්නො,
පුබ්බනිමිත්තමස්ස දස්සෙස්සාමා”ති එකං දෙවපුත්තං ජරාජප්පරසරීරං බණ්ඩදන්තං
පලිතකෙසං වඬිකගත්තං දණ්ඩහත්ථං පවෙධමානං කත්වා දස්සෙසුං. තං
බොධිසත්තො වෙව සාරථී ව පස්සන්ති. තතො බොධිසත්තො – “සාරථී කො
නාමෙස පුරිසො කෙසාපිස්ස න යථා අඤ්ඤෙස”න්ති මහාපදානසුත්තෙ (දී. නි.
2.43 ආදයො) ආගතනයෙනෙව පුච්ඡිත්වා තස්ස වචනං සුත්වා – “ධිරත්ථු වත,
භො, ජාති, යත්‍ර හි නාම ජාතස්ස ජරා පඤ්ඤායිස්සති”ති (දී. නි. 2.45, 47)
සංවිග්ගහදයො තතොව පටිනිවත්තිත්වා පාසාදමෙව අභිරුහි.

රාජා “කිංකාරණා මම පුත්තො පටිනිවත්ති”ති පුච්ඡි. “ඡිණ්ණපුරිසං දිස්වා,
දෙවා”ති. තතො කම්පමානමානසො රාජා අඬ්ඬයොජනෙ ආරක්ඛං යපෙසි.
පුනෙකදිවසං බොධිසත්තො උය්‍යානං ගච්ඡන්තො තාහි එව දෙවතාහි නිමිමිතං
බ්‍යාධිතඤ්ච පුරිසං දිස්වා පුරිමනයෙනෙව පුච්ඡිත්වා සංවිග්ගහදයො නිවත්තිත්වා
පාසාදමෙව අභිරුහි. රාජා පුච්ඡිත්වා නාටකානි විස්සජ්ජෙසි. “පබ්බජ්ජාය මානසං
අස්ස හින්තං කරස්ස”න්ති ආරක්ඛං වඩ්ඪෙත්වා සමන්තතො තිගාචුතජ්ජමාණෙ
පදෙසෙ ආරක්ඛං යපෙසි.

පුනපි බොධිසත්තො එකදිවසං උය්‍යානං ගච්ඡන්තො තට්ඨ දෙවතාහි නිමිමිතං
කාලඬිකතං දිස්වා පුරිමනයෙනෙව පුච්ඡිත්වා සංවිග්ගහදයො නිවත්තිත්වා
පාසාදමෙව අභිරුහි. රාජා නිවත්තනකාරණං පුච්ඡිත්වා පුන ආරක්ඛං වඩ්ඪෙත්වා
යොජනජ්ජමාණෙ පදෙසෙ ආරක්ඛං යපෙසි.

පුනපි බොධිසත්තො එකදිවසං උය්‍යානං ගච්ඡන්තො තට්ඨ දෙවතාහි නිමිමිතං
සුනිවත්ථං සුපාරුතං පබ්බජිතං දිස්වා – “කො නාමෙසො, සම්ම, සාරථී”ති සාරථී.
පුච්ඡි. සාරථී කිඤ්චාපි බුද්ධුප්පාදස්ස අභාවා පබ්බජිතං වා පබ්බජිතගුණෙ වා න
ජානාති, දෙවතානුභාවෙන පන “පබ්බජිතො නාමායං දෙවා”ති වත්වා පබ්බජ්ජාය
ගුණං තස්ස වණ්ණෙසි.

තතො බොධිසත්තො පබ්බජ්ජාය රූථිං උජ්ජාදෙත්වා තංදිවසං උය්‍යානං
අගමාසි. දීඝායුකා බොධිසත්තා වස්සසතෙ වස්සසතෙ අතික්කන්තෙ ඡිණ්ණාදිසු
එකෙකං අද්දසංසු. අම්භාකං පන බොධිසත්තො අප්පායුකකාලෙ උජ්ජන්තත්තා
චතුත්තං චතුත්තං මාසානං අව්චයෙන උය්‍යානං ගච්ඡන්තො අනුක්කමෙන
එකෙකං අද්දස. දීඝභාණකා පනාහු – “වත්තාරි නිමිත්තානි එකදිවසෙනෙව දිස්වා
අගමාසි”ති. තත්ථ දිවසභාගං කීළිත්වා උය්‍යානරසමනුභවිත්වා
මඬිගලපොක්ඛරණියං න්හත්වා අත්ථඬිගතෙ සුරියෙ මඬිගලසිලාතලෙ නිසිදි
අත්තානං අලඬිකාරාපෙතුකාමො. අථස්ස විත්තාවාරමඤ්ඤාය සක්කෙන

දෙවනමින්දෙන ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාපිත නාම දෙවනුත්තො ආගන්ත්වා තස්සෙව කප්පකසදිසො හුත්වා දිබ්බෙහි අලංකාරොති අලංකාරි. අපස්ස සබ්බාලංකාරසමලංකිතස්ස සබ්බතාලාවචරෙසු සකානි සකානි පටිභානානි දස්සයන්තෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු ච “ජය නන්දා” තිආදිවචනෙහි සුතමඤ්චිකාදිසු නානප්පකාරොති මඤ්චලවචනත්ථුතිසොසෙහි සම්භාවෙන්තෙසු සබ්බාලංකාරසමලංකිතං රථවරං අභිරුහි. තස්මිං සමයෙ – “රාහුලමාතා පුත්තං විජාතා” ති සුත්වා සුද්ධොදනමහාරාජා – “පුත්තස්ස මෙ තුට්ඨිං නිවෙදෙථා” ති සාසනං පහිණි. බොධිසත්තො තං සුත්වා – “රාහු ජාතො, ඛන්ධනං ජාත” ති ආහ. රාජා – “කිං මෙ පුත්තො අවචා” ති ප්‍රවිණිත්වා තං වචනං සුත්වා “ඉතො පට්ඨාය මෙ නත්තා ‘රාහුලකුමාරො’ ත්වෙව නාමං භොතු” ති ආහ.

බොධිසත්තොපි තං රථවරමාරුශ්භ මහතා පරිවාරෙන අතිමනෝරමෙන සිරිසොහග්ගෙන නගරං පාවිසි. තස්මිං සමයෙ රූපසිරියා ගුණසම්පත්තියා ච අකිසා කිසාගොතමි නාම ඛන්තියකඤ්ඤා උපරිපාසාදවරතලගතා නගරං පවිසන්තස්ස බොධිසත්තස්ස රූපසිරිං දිස්වා සඤ්ජාතපිතිසොමනස්සා හුත්වා –

“නිබ්බූතා නූත සා මාතා, නිබ්බූතො නූත සො පිතා;
නිබ්බූතා නූත සා නාරි, යස්සායං ඊදිසො පති” ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා;
ධ. ප. අට්ඨ. 1.සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු; අප. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙතිදානකථා; ජා.
අට්ඨ. 1.අවිදුරෙතිදානකථා) –

ඉමං උදානං උදානෙසි.

බොධිසත්තො තං සුත්වා වින්තෙසි – “අයං මෙ සුස්සවනං වචනං සාවෙසි, අහඤ්ඨි නිබ්බානං ගවෙසන්තො විවරාමි, අජ්ජෙව මයා සරාවාසං ඡඩ්ඛන්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා නිබ්බානං ගවෙසිතුං වට්ටති” ති. “අයං ඉමිස්සා ආචරියභාගො භොතු” ති මුත්තාභාරං කණ්ඨතො ඔමුඤ්චිත්වා කිසාගොතමියා සතසහස්සග්ගිකං පරමරතිකරං මුත්තාභාරං පෙසෙසි. සා “සිද්ධත්ථකුමාරො මග්ගි පටිබ්බද්ධහදයො හුත්වා පණ්ණාකාරං පෙසෙසි” ති සොමනස්සජාතා අභොසි.

බොධිසත්තොපි මහතා සිරිසමුදයෙන පරමරමණියං පාසාදං අභිරුහිත්වා සිරිසයනෙ නිපජ්ජි. තාවදෙව නං පරිපුණ්ණරජනිකරසදිසරුවරවරදනා බිම්බඵලසදිසදසනවසනා සිතවිමලසමසංහිතාවිරලවරදසනා අසිතනායනකෙසපාසා සුජාතඤ්ජනානිනීලකුටිලහමුකා සුජාතහංසසමසංහිතපයොධරා රතිකරනවකනකරජනවිරවිතවරමණිමෙඛලා පරිගතවිපුලසනපසනතථා කරිකරසන්තිභොරුයුගලා නච්චගිතවාදිතෙසු කුසලා සුරයුවතිසදිසරූපසොභා වරයුවතියො මධුරරවානි තුරියානි ගහෙන්වා මහාපුරිසං සම්පරිවාරත්වා රමාපයන්තියො නච්චගිතවාදිතානි පයොජයිංසු. බොධිසත්තො පන කිලෙසෙසු විරත්තවිත්තතාය නච්චගිතාදිසු අනභිරතො මුහුත්තං නිද්දං ඔක්කමි.

තා තං දිස්වා ‘‘යස්සත්ථාය නච්චාදීනි මයං පයොජෙම, සො නිද්දං උපගතො, ඉදානි කිමත්ථං කිලමාමා’’ති ගහිතානි තුරියානි අජ්ඣාත්ථරිත්වා නිපජ්ජිංසු, ගන්ධතෙලප්පදීපා ව ඤායන්ති. බොධිසත්තො පබ්බජ්ඣත්වා සයනපිටියේ පල්ලඬිකෙන නිසින්තො අද්දස තා ඉත්ථියො තුරියභණ්ඩානි අවත්ථරිත්වා නිද්දායන්තියො පග්ගරිතලාලා කිලින්තකපොලගත්තා, එකච්චා දන්තෙ බාදන්තියො, එකච්චා කාකච්ඡන්තියො, එකච්චා විජ්ජලපන්තියො, එකච්චා විචට්ඨුබ්බා, එකච්චා අපගතවසනරසනා, පාකට්ඨිභවිජ්ජමබ්බට්ඨානා, එකච්චා විමුත්තාකුලසිරොරුහා සුසානරුපරුපං ධාරයමානා සගිංසු. මහාසත්තො තාසං තං විජ්ජකාරං දිස්වා භියොයාසොමත්තාය කාමෙසු විරත්තවිත්තො අහොසි. තස්ස පන අලඬිකතපටියත්තං දසසත්තයනභවනසදිසං රුචිරසොභමිපි පාසාදවරතලං අපවිද්ධමතසරීරකුණපහරිතං ආමකසුසානමිව පරමපටික්කුලං උපට්ඨාසි. තයොපි භවා ආදිත්තභවනසදිසා හුත්වා උපට්ඨන්ති. ‘‘උපද්දුතං වත, හො, උපස්සට්ඨං වත හො’’ති ව වාචං පවත්තෙසි. අනිවිස පබ්බජ්ජාය විත්තං නමි.

සො ‘‘අජ්ජෙව මයා මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිතුං වට්ටති’’ති සිරිසයනතො උට්ඨාය ද්වාරසමීපං ගන්ත්වා – ‘‘කො එත්ථා’’ති ආහ. උම්මාරෙ සීසං කත්වා නිපන්නො ඡන්නො ආහ – ‘‘අහං, අයාපුත්ත, ඡන්නො’’ති. අථ මහාපුරිසො – ‘‘අහං අජ්ජ මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිතුකාමො, න කඤ්චි පටිවෙදිත්වා සීසමෙකං අනිජයං සින්ධවං කප්පෙහි’’ති. සො ‘‘සාධු, දෙවා’’ති අස්සභණ්ඩකං ගහෙන්වා අස්සසාලං ගන්ත්වා ගන්ධතෙලප්පදීපෙසු ජලන්තෙසු සුමනපට්ටචිතානස්ස හෙට්ඨා පරමරමණියෙ භූමිභාගෙ යීතං අරිමත්ථකං කණ්ඩකං තුරඬිගවරං දිස්වා – ‘‘අජ්ජ මයා අයාපුත්තස්ස නික්ඛමනත්ථාය ඉමමෙව මඬිගලභයං කප්පෙතුං වට්ටති’’ති කණ්ඩකං කප්පෙසි. සො කප්පියමානොව අඤ්ඤාසි – ‘‘අයං කප්පනා අතිගාල්භා, අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු උයානකීළං ගමනකාලෙ කප්පනා විය න හොති. නිස්සංසයං අජ්ජෙව අයාපුත්තො මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිස්සති’’ති. තතො තුට්ඨමානසො මහාභසිතං භසි. සො නාදො තං සකලකපිලවත්ථුපුරං උන්නාදං කරෙය්‍ය, දෙවතා පන සන්නිරුමිහිත්වා න කස්සචි සොතුං අදංසු.

බොධිසත්තො ‘‘පුත්තං තාව පස්සිස්සාමි’’ති වින්තෙත්වා යීතට්ඨානතො උට්ඨාය රාහුලමාතුයා වසනට්ඨානං ගන්ත්වා ගබ්භද්වාරං විවරි. තස්මිං බණ අන්තොගබ්භෙ ගන්ධතෙලප්පදීපො ඤායති. රාහුලමාතා සුමනමල්ලිකාදීනං අමිඛණමත්තෙන අත්තිජ්ජකිණ්ණෙ වරසයනෙ පුත්තස්ස මත්ථකෙ හත්ථං යපෙන්වා නිද්දායති. බොධිසත්තො උම්මාරෙ පාදං යපෙන්වා යීතකොව ඔලොකෙත්වා – ‘‘සවාහං දෙවියා හත්ථං අපනෙත්වා මම පුත්තං ගණ්හිස්සාමි, දෙවි පබ්බජ්ඣස්සති, එවං මෙ අහිනික්ඛමනස්ස අන්තරායො භවිස්සති. බුද්ධො හුත්වාච ආගන්ත්වා පුත්තං පස්සිස්සාමි’’ති වින්තෙත්වා පාසාදතලතො ඔතරිත්වා අස්සස්ස සමීපං ගන්ත්වා එවමාහ – ‘‘තාත කණ්ඩක, ත්වං අජ්ජ එකරත්තිං මං තාරය, අහං තං නිස්සාය බුද්ධො හුත්වා සදෙවකං ලොකං තාරෙස්සාමි’’ති. තතො උල්ලඬිසිත්වා කණ්ඩකස්ස පිට්ඨිං අභිරුහි. කණ්ඩකො ගීවතො පට්ඨාය ආයාමතො අට්ඨාරසහත්ථො හොති තදනුරූපෙන උබ්බෙධෙන සමන්තාගතො

රූපග්‍රහණවල සම්පන්නතා සබ්බසෙනො ධොතසඬ්ඛසදිසදස්සනීයවණ්ණො. තතො බොධිසත්තො වරතූරඬ්ගපිට්ඨගතො ඡන්තං අස්සස්ස වාලධිං ගාභාපෙත්වා අඬ්ඬරත්තසමයෙ නගරස්ස මහාද්වාරං සම්පන්නො.

තදා පන රාජා පුබ්බෙව බොධිසත්තස්ස ගමනපටිසෙධනත්ථාය ද්වීසු ද්වාරකවාටෙසු එකෙකං පුරිසසහස්සෙන විවරිතබ්බං කාරෙත්වා තත්ථ බහුපුරිසෙ ආරක්ඛං යපෙසි. බොධිසත්තො කිර පුරිසගණනාය කොට්ඨසහස්සස්ස බලං ධාරෙසි, හත්ථිගණනාය කොට්ඨසහස්සස්ස. තස්මා සො චිත්තෙසි – “යදි ද්වාරං න විවරියති, අජ්ජ කණ්ඩකස්ස පිටියෙ නිසින්නො ඡන්තං වාලධිං ගාභාපෙත්වා තෙන සද්ධිංයෙව කණ්ඩකං උරුහි නිජ්ජිලෙත්වා අට්ඨාරසහත්ථං පාකාරං උජ්ජනිත්වා අතික්කමෙය්‍ය”න්ති. ඡන්තො චිත්තෙසි – “සවෙ ද්වාරං න උග්ගාපයති, අහං අය්‍යපුත්තං බත්ඨෙ කත්වා කණ්ඩකං දක්ඛිණහත්ථෙන පරික්ඛිපන්නො උපකච්ඡකෙ කත්වා උජ්ජනිත්වා පාකාරං අතික්කමිස්සාමි”ති. කණ්ඩකො චිත්තෙසි – “අහං ද්වාරෙ අවිවරියමානෙ යථානිසින්නමෙව අය්‍යපුත්තං ගහිතවාලධිනා ඡන්නෙන සද්ධිං උජ්ජනිත්වා පාකාරස්ස පුරතො පතිට්ඨහිස්සාමි”ති. එවමෙව තයො පුරිසා චිත්තයිංසු. ද්වාරෙ අඬ්ඬත්ථා දෙවතා මහාද්වාරං විවරිංසු.

තස්මිං බණ මාරො පාපිමා “මහාසත්තං නිවත්තෙස්සාමි”ති ආගන්ත්වා ගගනතලෙ යත්වා ආහ –

“මා නික්ඛම මහාවීර, ඉතො තෙ සත්තමෙ දිනෙ;
දිබ්බං තු චක්කරතනං, අද්ධා පාතු හවිස්සති. –

ද්විසහස්සපරිත්තදීපපරිවාරානං චතුත්තං මහාදීපානං රජ්ජං කාරෙස්සසි, නිවත්ත,
මාරිසා”ති. මහාපුරිසො ආහ “කොසි ත්ව”න්ති. අහං වසවත්තිති.

“ජානාමහං මහාරාජ, මය්හං චක්කස්ස සම්භවං;
අනත්ථිකොහං රජ්ජෙන, ගච්ඡ ත්වං මාර මා ඉධ.

“සකලං දසසහස්සමිපි, ලොකධාතුමහං පන;
උන්නාදෙත්වා හවිස්සාමි, බුද්ධො ලොකෙ විනායකො”ති. –

ආහ. සො තත්ථෙවත්තරධායි.

මහාසත්තො එකුනත්තිංසවස්සකාලෙ හත්ථගතං චක්කවත්තිරජ්ජං බෙලපිණ්ඩං විය අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඛෙත්වා චක්කවත්තිසිරිතිවාසභූතා රාජහවතා නික්ඛමිත්වා ආසාල්හිපුණ්ණමාය උත්තරාසාල්හනක්ඛත්තෙ වත්තමානෙ නගරතො නික්ඛමිත්වා නගරං අපලොකෙතුකාමො අහොසි. විතක්කසමනන්තරමෙව වස්ස කුලාලචක්කං විය සො භූමිජපදෙසො පරිවත්ති. යථායීතොව මහාසත්තො කපිලවත්ථුපුරං දිස්වා තස්සිං භූමිජපදෙසෙ කණ්ඩකනිවත්තනං නාම වෙතියට්ඨානං දස්සෙත්වා ගන්තබ්බමගාහිමුඛංයෙව කණ්ඩකං කත්වා පායාසි මහතා සක්කාරෙන උළාරෙන

සිරිසමුදයෙන. තදා මහාසත්තෙ ගච්ඡන්තෙ තස්ස පුරතො දෙවතා සට්ඨි
 උක්කාසනසහස්සානි ධාරයිංසු, තථා පච්ඡතො සට්ඨි දක්ඛිණතො සට්ඨි
 උක්කාසනසහස්සානි, තථා වාමපස්සතො. අපරා දෙවතා
 සුරහිකුසුමමාලාදාමචන්දනවුණ්ණවාමරධපපටාකාහි සක්කරොන්තියො
 පරිවාරෙත්වා අගමංසු. දිබ්බානි සඬගීතානි අනෙකානි ච තුරියානි වජ්ජිංසු.

ඉමිනා සිරිසමුදයෙන ගච්ඡන්තො බොධිසත්තො එකරත්තෙනෙව තීණි රජ්ජානි
 අතික්කම්ම තිංසයොජනිකං මග්ගං ගන්ත්වා අනොමානදීතිරං සම්පාපුණි. අථ
 බොධිසත්තො නදීතිරෙ යත්වා ඡන්තං පුච්ඡි – “කා නාමායං නදී”ති? “අනොමා
 නාම, දෙවා”ති. “අම්භාකම්පි පබ්බජ්ජා අනොමා හවිස්සති”ති පණ්ණියා අස්සං
 සට්ටෙන්තො අස්සස්ස සඤ්ඤං අදාසි. අස්සො උල්ලඬ්ඝිත්වා අට්ඨඋසහවිත්ථාරාය
 නදියා පාරිමතීරෙ අට්ඨාසි. බොධිසත්තො අස්සපිට්ඨිතො ඔරුය්හ මුත්තරාසිසදිසෙ
 වාලුකාපුලිතෙ යත්වා ඡන්තං ආමන්තෙසි – “සම්ම ඡන්ත, ත්වං මය්හං ආහරණානි
 වෙව කණ්ඩකඤ්ච ආදාය ගච්ඡ, අහං පබ්බජ්ජාමි”ති. ඡන්තො, “අහම්පි, දෙව,
 පබ්බජ්ජාමි”ති. බොධිසත්තො ආහ – “න ලබ්භා තයා පබ්බජ්තුං, ගච්ඡෙව
 ත්ව”න්ති තික්ඛන්තුං නිවාරෙත්වා ආහරණානි වෙව කණ්ඩකඤ්ච පටිච්ඡාපෙත්වා
 වින්තෙසි – “ඉමෙ මය්හං කෙසා සමණසාරුජ්ජා න භොන්ති, තෙ ඛග්ගෙන
 ඡන්දිස්සාමි”ති දක්ඛිණෙන හත්ථෙන පරමනිසිතමසිවරං ගහෙත්වා වාමහත්ථෙන
 මොළියා සද්ධිං වූළං ගහෙත්වා ඡන්දි, කෙසා ද්වඬගුලමත්තා හුත්වා දක්ඛිණතො
 ආවට්ටමානා සිසෙ අල්ලිසිංසු. තෙසං පන කෙසානං යාවජ්චං තදෙව පමාණං
 අහොසි, මස්සු ච තදනුරූපං, පුන කෙසමස්සුඔහාරණකිච්චම්පිස්ස නාහොසි.
 බොධිසත්තො සහ මොළියා වූළං ගහෙත්වා – “සවාහං බුද්ධො හවිස්සාමි, ආකාසෙ
 තිට්ඨතු, නො වෙ, භූමියං පතතු”ති ආකාසෙ බිසි. තං වූළාමණ්ණන්ධනං
 යොජනප්පමාණං යානං ගන්ත්වා ආකාසෙ අට්ඨාසි.

අථ සක්කො දෙවරාජා දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො යොජනිකෙන
 රතනචඬිකොටකෙන තං පටිග්ගහෙත්වා තාවතිංසහවතෙ තියොජනං
 සත්තරතනමයං වූළාමණ්ණවෙතියං නාම පතිට්ඨාපෙසි. යථාහ –

“ඡෙත්වාන මොළිං වරගන්ධවාසිතං, වෙහායසං උක්ඛිපි අග්ගපුග්ගලො;
 සහස්සනෙත්තො සිරසා පටිග්ගහි, සුවණ්ණචඬිකොටවරෙන වාසවො”ති.
 (ම. නි. අට්ඨ. 1.222; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.12; අප. අට්ඨ.
 1.අවිදුරෙතිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙතිදානකථා);

පුන බොධිසත්තො වින්තෙසි – “ඉමානි කාසිකවත්ථානි මහග්ඝානි, න මය්හං
 සමණසාරුජ්ජානි”ති. අථස්ස කස්සපබුද්ධකාලෙ පුරාණසභායකො
 සට්ඨකාරමහාබ්‍රහ්මා එකං බුද්ධන්තරං විනාසභාවාජ්ජත්තෙන මිත්තභාවෙන වින්තෙසි
 – “අජ්ජ මෙ සභායකො මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො, සමණපරික්ඛාරමස්ස
 ගහෙත්වා ගච්ඡිස්සාමි”ති.

“තිව්වරඤ්ච පත්තො ව, වාසි සුචි ව ඛන්ධනං;
 පරිස්සාවනඤ්ච අට්ඨෙතෙ, යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො” ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.215; ම. නි. අට්ඨ. 1.294; 2.349; අ. නි. අට්ඨ. 2.4.198; භාරා. අට්ඨ. 1.45 පදනාපතියවණ්ණනා; අප. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙතිදානකථා; ඡා. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙතිදානකථා; මහානි. අට්ඨ. 206) –

ඉමෙ අට්ඨ සමණපරික්ඛාරෙ ආහරිත්වා අදාසි. මහාපුරිසො අරහද්ධජං නිවාසෙත්වා උත්තමං පබ්බජ්ජාවෙසං ගහෙත්වා සාටකයුගලං ආකාසෙ බිපි. තං මහාබ්‍රහ්මා පටිග්ගහෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ ද්වාදසයොජනිකං සබ්බරතනමයං වෙනියං කත්වා තං අත්තො පක්ඛිපිත්වා යපෙසි. අථ තං මහාසත්තො – “ජන්ත, මම වචනෙන මාතාපිතූනං ආරොග්‍යං වදෙහී” ති වත්වා උයොයාපෙසි. තතො ඡන්තො මහාපුරිසං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි. කණ්ඩකො පන ඡන්තෙන සද්ධිං මන්තයමානස්ස බොධිසත්තස්ස වචනං සුණන්තො යත්වා – “නත්ථි දානි මය්හං පුත සාමිනො දස්සන” ත්ති වක්ඛුපට්මස්ස විජහන්තො වියොගදුක්ඛමධිවාසෙතුං අසක්කොත්තො හදයෙන ඵලිතෙන කාලං කත්වා සුරරිපුදුරභිභවතො තාවතිංසභවතො කණ්ඩකො නාම දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස උප්පත්ති විමලත්ථවිලාසිනියා විමානවත්ථුට්ඨකථාය ගහෙතබ්බා. ඡන්තස්ස පයමං ඵකොව සොකො අහොසි. සො කණ්ඩකස්ස කාලකිරියාය දුතියෙන සොකෙන පිළියමානො රොදන්තො පරිදෙවන්තො දුක්ඛෙන අගමාසි.

බොධිසත්තොපි පබ්බජිත්වා තස්මිංයෙව පදෙසෙ අනුපියං නාම අමිබ්චනං අත්ථි, තත්ථෙව සත්තාහං පබ්බජ්ජාසුබ්බෙන චිතිනාමෙත්වා තතො පච්ඡා සඤ්ඤාප්පහානුරඤ්ජිතසලිලධරසංවුතො සරදසමයෙ පරිපුණ්ණරජනිකරො විය කාසාවචරසංවුතො ඵකකොපි අනෙකජනපරිවුතො විය විරොචමානො තං වනවාසිමිගපක්ඛිනං නයනාමතපානමිව කරොත්තො ඵකවරො සීහො විය නරසීහො මත්තමාතභිගවිලාසගාමී සමස්සාසෙත්තො විය වසුන්ධරං පාදතලෙහි ඵකදිවසෙනෙව තිංසයොජනිකං මග්ගං ගන්ත්වා උත්තුභිගතරභිගභභිගං අසභිගං ගභිගං නදිං උත්තරිත්වා රතනපුත්තිවිසරවිරාජිතවරරුචිරරාජගහං රාජගහං නාම නගරං පාවිසි. පවිසිත්වා ව පන සපදානං පිණ්ඩාය වරි. සකලං පන තං නගරං බොධිසත්තස්ස රූපදස්සනෙන ධනපාලකෙ පටිට්ඨෙ තං නගරං විය අසුරින්දෙ පටිට්ඨෙ දෙවනගරං විය සඨබොහමගමාසි. පිණ්ඩාය වරන්තෙ මහාපුරිසෙ නගරවාසිනො මනුස්සා මහාසත්තස්ස රූපදස්සනෙන සඤ්ජාතපිතිසොමනස්සා ජාතවිම්භිකා බොධිසත්තස්ස රූපදස්සනාවජ්ජිතහදයා අහෙසුං.

තෙසං මනුස්සානං අඤ්ඤතරො අඤ්ඤතරමෙවමාහ – “කින්තු යං, හො, රාහුභයෙන නිගුළ්භකිරණජාලො පුණ්ණවන්දො මනුස්සලොකමාගතො” ති. තමඤ්ඤො සිතං කත්වා ඵවමාහ – “කිං කට්ඨෙසි, සම්ම, කදා නාම තයා පුණ්ණවන්දො මනුස්සලොකමාගතො දිට්ඨපුබ්බො, නනු ඵස කුසුමකෙතුකාමදෙවො වෙසන්තරමාදාය අම්භාකං මහාරාජස්ස නාගරානඤ්ච පරමලිළාවිභූතිං දිස්වා කිළිතුමාගතො” ති. තමඤ්ඤො සිතං කත්වා ඵවමාහ – “කිං,

හො, ත්වං උම්මත්තොසි, නනු කාමො ඉස්සරකොධිභ්‍රතාසනපරිදඬුසරීරො
 සුරපතිදසසතනයනො එසො අමරපුරසඤ්ඤාය ඉධාගතො” ති! තමඤ්ඤො ඊසකං
 හසිත්වා – “කිං වදෙසි, හො, තෙ පුබ්බාපරවිරොධං, කුතො පනස්ස
 දසසතනයනානි, කුතො වජිරං, කුතො ඵරාවණො. අද්ධා බ්‍රහ්මා එස බ්‍රාහ්මණජනං
 පමත්තං ඤත්වා වෙදවෙදඬුගාදීසු නියොජනත්ථාය ආගතො” ති. තෙ සබ්බෙපි
 අපසාදෙන්වා අඤ්ඤො පණ්ඩිතජාතිකො ඵවමාහ – “නෙවායං පුණ්ණවන්දො, න ව
 කාමදෙවො, නාපි දසසතනයනො, න වාපි බ්‍රහ්මා, සබ්බලොකනයකො සත්ථා එස
 අවජරියමනුස්සො” ති.

එවං සල්ලපන්තෙසු එව නාගරෙසු රාජපුරිසා ගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො
 බිම්බිසාරස්ස ආරොවෙසුං – “දෙව, දෙවො වා ගන්ධබ්බො වා උදාහු නාගරාජා වා
 යක්ඛො වා කො නු වා අම්බාකං නගරෙ පිණ්ඩාය වරති” ති. රාජා තං සුත්වා
 උපරිපාසාදතලෙ යත්වා මහාපුරිසං දිස්වා අවජරියබ්‍රහ්මචිත්තජාතො රාජපුරිසෙ
 ආණාපෙසි – “ගච්ඡට්ඨ, හණො, තං වීමංසට්ඨ, සවෙ අමනුස්සො හවිස්සති, නගරා
 නික්ඛමිත්වා අන්තරධායිස්සති, සවෙ දෙවතා හවිස්සති, ආකාසෙන ගමිස්සති, සවෙ
 නාගරාජා හවිස්සති, පථවියං නිමුජ්ජිත්වා ගමිස්සති, සවෙ මනුස්සො හවිස්සති,
 යථාලද්ධං භික්ඛං පරිභුඤ්ජිස්සති” ති.

මහාපුරිසොපි සන්තින්ද්‍රියො සන්තමානසො රූපසොභාය මහාජනස්ස නයනානි
 ආකඬ්ඨෙත්තො විය යුගමත්තං පෙක්ඛමානො මිස්සකහත්තං යාපනමත්තං
 සංහරිත්වා පච්චිද්ධාරොරනෙව නගරා නික්ඛමිත්වා පණ්ඩිතපබ්බතච්ඡායාය
 පුරත්ථාහිමුඛො නිසීදිත්වා ආහාරං පච්චවෙක්ඛිත්වා නිබ්බිකාරො පරිභුඤ්ජී. තතො
 රාජපුරිසා ගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. තතො දූතවචනං සුත්වා
 මගධාධිපති රාජා බාලජනෙහි දුරනුසාරො මෙරුමන්දාරසාරො සත්තසාරො
 බිම්බිසාරො බොධිසත්තස්ස ගුණස්සවනෙනෙව සඤ්ජාතදස්සනකුතුහලො වෙගෙන
 නගරතො නික්ඛමිත්වා පණ්ඩිතපබ්බතාහිමුඛො ගන්ත්වා යානා ඔරුය්හ
 බොධිසත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තෙන කතානුඤ්ඤො බන්ධුජනසිනෙහසීතලෙ
 සිලාතලෙ නිසීදිත්වා බොධිසත්තස්ස ඉරියාපටෙ පසීදිත්වා කතපටිසත්ථාරො
 නාමගොත්තාදීනි පුච්ඡිත්වා බොධිසත්තස්ස සබ්බං ඉස්සරියං නියානෙසි.
 බොධිසත්තො – “මය්හං, මහාරාජ, වන්ථුකාමෙහි වා කිලෙසකාමෙහි වා අත්ථො
 නත්ථී. අහඤ්ඤි පරමාහිසම්බොධිං පත්ථයන්තො නික්ඛන්තො” ති ආහ. රාජා
 අනෙකජ්ජකාරෙන යාවන්තොපි තස්ස චිත්තං අලභිත්වා – “අද්ධා බුද්ධො
 හවිස්සති, බුද්ධභූතෙන පන තයා පයමං මම විජිතං ආගන්තබ්බං” ත්ති වත්වා නගරං
 පච්චියො.

“අථ රාජගහං වරරාජගහං, නරරාජවරෙ නගරං තු ගතෙ;
 ගිරිරාජවරො මුනිරාජවරො, මිගරාජගතො සුගතොපි ගතො”.

අථ බොධිසත්තො අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරමානො ආළාරඤ්ච කාලාමං
 උදකඤ්ච රාමපුත්තං උපසඬ්ඨකමිත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්වා –

“නායං මග්ගො බොධියා” ති තං සමාපත්තිභාවනං අනුලඬකරිත්වා මහාපධානං පදනිතුකාමො උරුවෙලං ගන්ත්වා – “රමණියො වනයං භූමිභාගො” ති තත්ථෙව වාසං උපගන්ත්වා මහාපධානං පදනි. ලක්ඛණපරිග්ගාහකබ්‍රාහ්මණානං චත්තාරො පුත්තා කොණ්ඩඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණො වාති ඉමෙ පඤ්ච ජනා පට්ඨමංයෙව පබ්බජිතා ගාමනිගමරාජධානීසු භික්ඛාවරියං චරන්තා තත්ථ බොධිසත්තං සම්පාපුණ්සු. අථ නං ඡබ්බස්සානි මහාපධානං පදහන්තං – “ඉදානි බුද්ධො භවිස්සති, ඉදානි බුද්ධො භවිස්සති” ති පරිවෙණසම්මජ්ජනාදිකාය චත්තපටිපත්තියා උපට්ඨභමානා සන්තිකාවචරාවස්ස අහෙසුං. බොධිසත්තොපි – “කොට්ඨපත්තං දුක්කරං කරිස්සාමි” ති එකතිලකණ්ඩුලාදීහි වීතිනාමෙසි. සබ්බසොපි ආහාරුපච්ඡෙදං අකාසි. දෙවතාපි ලොමකූපෙහි දිබ්බොජං උපහාරයමානා පක්ඛිපිංසු.

අථස්ස තාය නිරාහාරතාය පරමකිසභාවජ්ජත්තකායස්ස සුවණ්ණවණ්ණො කායො කාලවණ්ණො අහොසි, ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි පටිච්ඡන්තානි අහෙසුං. අථ බොධිසත්තො දුක්කරකාරිකාය අන්තං ගන්ත්වා – “නායං මග්ගො බොධියා” ති ඔළාරිකං ආහාරං ආහාරෙතුං ගාමනිගමෙසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ආහාරං ආහරි. අථස්ස ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි පාකතිකානි අහෙසුං, කායො සුවණ්ණවණ්ණො අහොසි. අථ පඤ්චවග්ගියා භික්ඛු තං දිස්වා – “අයං ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං කරොන්තොපි සබ්බඤ්ඤානං පටිච්ඡක්ඛිතුං නාසක්ඛි, ඉදානි ගාමනිගමරාජධානීසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ඔළාරිකං ආහාරං ආහරියමානො කිං සක්ඛිස්සති, බාහුල්ලිකො එස පධානවිබ්භන්තො, කිං නො ඉමිනා” ති මහාපුරිසං පහාය බාරාණසියං ඉසිපතනං අගමංසු.

අථ මහාපුරිසො විසාබපුණ්ණමාය උරුවෙලායං සෙනානිගමෙ සෙනාකුටුම්භිකස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්තා සුජාතා නාම දාරිකා අහොසි. තාය සම්පසාදනජාතාය දින්නං පක්ඛිත්තදිබ්බොජං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සුවණ්ණපාතිං ගහෙත්වා තෙරඤ්ජරාය පටිසොතං බිපිත්වා කාලනාගරාජං සුපන්තං බොධෙසි. අථ බොධිසත්තො තෙරඤ්ජරාතීරෙ සුරහිකුසුමසමලඬිකතෙ නීලොභාසෙ මනොරමෙ සාලවනෙ දිවාචිහාරං කත්වා සායන්භසමයෙ දෙවතාහි අලඬිකතෙන මග්ගෙන බොධිරුක්ඛාහිමුබ්බො පායාසි. දෙවනාගයක්ඛසිද්ධාදයො දිබ්බෙහි මාලාගන්ධවිලෙපනෙහි පුජයිංසු. තස්මිං සමයෙ සොත්ථියො නාම තිණහාරකො තිණං ආදාය පටිපථෙ ආගච්ඡන්තො මහාපුරිසස්ස ආකාරං ඤත්වා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො අදාසි. බොධිසත්තො තිණං ගහෙත්වා අසිතඤ්ජනගිරිසඬිකාසං ආචරන්තම්ච දිනකරජාලං සකහදයම්ච කරුණාසිතලං සිතච්ඡායං විවිධවිභගගණසම්පාතවිරහිතං මන්දමාරුතෙරිතාය සනසාබාය සමලඬිකතං නච්චන්තම්ච පීතියා රඤ්ජමානම්ච ච තරුගණානං විරොචමානවිජයතරුමස්සත්ථබොධිරුක්ඛමුලමුපගන්ත්වා අස්සත්ථදුමරාජං තික්ඛන්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පුබ්බත්තරදිසාභාගෙ යීතො තානි තිණානි අග්ගෙ ගහෙත්වා වාලෙසි. තාවදෙව වුද්දසහත්ථො පල්ලඬිකො අහොසි. තානි ච තිණානි විත්තකාරෙන ලෙබාගහිතානි විය අහෙසුං. බොධිසත්තො තත්ථ වුද්දසහත්ථෙ තිණසත්ථරෙ තිසන්ධිපල්ලඬිකං ආභූජිත්වා චතුරඬිගසමන්තාගතවීරියං

අධිට්ඨනිත්වා සුවණ්ණසීයෙ යපිතරජනක්ඛන්ධං විය ව පඤ්ඤාසහන්ථං
බොධික්ඛන්ධං පිට්ඨිතො කත්වා උපරි මණ්ණත්තෙන විය බොධිසාධානි
ධාරියමානො නිසිදි. සුවණ්ණවණ්ණෙන පනස්ස වීචරෙ බොධිඅභිකුරා පනමානා
සුවණ්ණපට්ටෙ පවාළා විය නික්ඛිත්තා විරොවයිංසු.

බොධිසත්තෙ පන තත්ථ නිසිත්තෙයෙව වසවත්තිමාරො දෙවපුත්තො –
“සිද්ධත්ථකුමාරො මම විසයමතික්කමිතුකාමො, න දානාහමතික්කමිතුමස්ස
දස්සාමි” ති මාරබලස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා මාරබලමාදාය නික්ඛමි. සා කිර
මාරසෙනා මාරස්ස පුරතො ද්වාදසයොජනා අහොසි, තථා දක්ඛිණතො ව
වාමපස්සතො ව, පච්ඡතො පන චක්කවාළපරියන්තං කත්වා යීතා, උද්ධං
නවයොජනුබ්බෙධා අහොසි. යස්සා පන උන්නදන්තියා සද්දො
නවයොජනසහස්සතො පටියාය පථවිඋන්නදියනසද්දො විය සුයාති. තස්මිං සමයෙ
සක්කො දෙවරාජා විජයුත්තරං නාම සඬ්ඛං ධම්මානො අටියාසි. සො කිර සඬ්ඛො
විසහන්ථසතිකො අහොසි. පඤ්චසිබ්බො ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො තිගාවුතායතං
බෙළුවපණ්ඩුවීණං ආදාය වාදයමානො මඬ්ගලයුත්තානි ගීතානි ගායමානො අටියාසි.
සුයාමො දෙවරාජා තිගාවුතායතං සරදසමයරජනිකරසස්සිරිකං දිබ්බවාමරං
ගහෙත්වා මන්දං මන්දං බීජයමානො අටියාසි. බ්‍රහ්මා ව සහම්පති තියොජනවිත්ථතං
දුතියමිව පුණ්ණවන්දං සෙතච්ඡන්තං භගවතො උද්ධං ධාරෙත්වා අටියාසි.
මහාකාළොපි නාගරාජා අසීතියා නාගනාටකසහස්සෙහි පරිවුතො ථුතිසඬ්ගීතානි
පවත්තෙත්තො මහාසත්තං නාමස්සමානො අටියාසි. දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු
දෙවතායො නානාවිධෙහි සුරහිකුසුමදාමධුපවුණ්ණාදීහි පූජයමානා සාධුකාරං
පවත්තයමානා අටියංසු.

අථ මාරො දෙවපුත්තො දියඬ්ඬයොජනසතිකං හිමගිරිසිරසදිසං
පරමරුවිරදස්සනං ගිරිමෙබලං නාම රතනබවිතවරවාරණං අරිවාරණවාරණං
අහිරුහිත්වා බාහුසහස්සං මාපෙත්වා අග්ගහිතග්ගහණෙන නානාවුධානි
අග්ගහාපෙසි. මාරපරිසාපි අසිඵරසුසරසත්තිසබලා සමුස්සිතධනුමුසල-ඵාල-සඬ්ඛු-
කුන්ත-තොමර-උපල-ලගුල-වලය-කණය-කප්පණ-චක්කකටකධාරාරුරු- සීහ-
බග්ග-සරහ-වරාහ-බ්‍රහ්ම-වානරොරග-මජ්ජාරොලුකවදනා මහිංස-පසද-තුරඬ්ග-
දිරදාදිවදනා ව නානාහිමවිරූපබිභවිජකායා මනුස්සයක්ඛපිසාවසදිසකායා ව
මහාසත්තං බොධිසත්තං බොධිමූලෙ නිසිත්තං අජ්ඣොත්ථරමානා ගන්ත්වා
පරිවාරයිත්වා මාරස්ස සන්දෙසං සමුදික්ඛමානා අටියාසි.

තතො මාරබලෙ බොධිමණ්ඩමුපසඬ්ඬකමන්තෙයෙව තෙසං සක්කාදීනං ඵකොපි
යාතුං නාසක්ඛි. සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිංසු. සක්කො පන දෙවරාජා තං
විජයුත්තරසඬ්ඛං පිට්ඨියං කත්වා පලායිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියං අටියාසි.
මහාබ්‍රහ්මා සෙතච්ඡන්තං චක්කවාළකොටියං යපෙත්වා බ්‍රහ්මලොකමෙව අගමාසි.
කාළො නාගරාජා සබ්බනාටකානි ජඬ්ඬෙත්වා පථවියං නිමුජ්ජිත්වා
පඤ්චයොජනසතිකං මඤ්ජෙරිකනාගභවනං ගන්ත්වා හත්ථෙන මුඛං පිදහිත්වා
නිපජ්ජි. ඵකදෙවතාපි තත්ථ යාතුං සමත්ථා නාම නාහොසි. මහාපුරිසො පන

සුඤ්ඤවිමානෙ මහාබ්‍රහ්මා විය එකකොව නිසිදි. “ඉදානි මාරො ආගමිස්සති” ති පයමමෙව අනෙකරුපානි අනිට්ඨානි දුන්නිමිත්තානි පාතුරහෙසුං.

“පමත්තඛන්ධුස්ස ව යුද්ධකාලෙ, තිලොකඛන්ධුස්ස ව චත්තමානෙ;
උක්කා සමන්තා නිපතිංසු සොරා, ධුමන්ධකාරා ව දිසා අහෙසුං.

“අවෙනනායමපි සවෙනනා යථා, ගතා වියොගං පනිනෙව කාමිනී;
ලතෙව වාතාභිභතා සසාගරා, පකම්පි නානාසධරා ධරා මහී.

“අහෙසුමුද්ධුතජලා සමුද්දා, වහිංසු නජ්ජො පටිලොමමෙව;
කූටානි නානාතරුසඬ්ඝටානි, හෙත්වා ගිරිනං පථවිං හජිංසු.

“පවායි වාතො ඵරුසො සමන්තා, නිසට්ඨසද්දො තුමුලො අහොසි;
හජිත්ථ සොරං රවිරන්ධකාරං, කඛන්ධරූපං ගගනෙ වරිත්ථ.

“ඵචංපකාරං අසිචං අනිට්ඨං, ආකාසගං භූමිගතඤ්ච සොරං;
අනෙකරූපං කිර දුන්නිමිත්තං, අහොසි මාරාගමනෙ සමන්තා.

“තං දෙවදෙවං අභිභන්තුකාමං, කාමං තු දිස්වා පන දෙවසඬ්ඝා;
භාභාති සද්දං අනුකම්පමානා, අකංසු සද්ධිං අමරඬ්ඝනාහි.

“පච්ඡාපි පස්සිංසු සුදන්තරූපං, දිසාවිදිසාසු පලායමානං;
සඅන්තකං තං සබලං අනෙකං, හත්ථෙ ව ථරූ ව පාතා තයිංසු.

“විහඬ්ඝමානං ගරුළොව මජ්ඣෙ, මජ්ඣෙ මිගානං පරමොව සීහො;
මහායසො මාරබලස්ස මජ්ඣෙ, විසාරදො චිතභයො නිසිදි”.

අථ මාරො – “සිද්ධත්ථං භිංසාපෙත්වා පලාපෙස්සාමි” ති වාතවස්සං පහරණවස්සං පාසාණවස්සං පුන අඬ්ඝාරකුක්කුළවාලුකකලලන්ධකාරවුට්ඨිනි නවහි මාරඉද්ධිනි බොධිසත්තං පලාපෙතුං අසක්කොන්තො කුද්ධමානසො – “කිං, භණෙ, තිට්ඨථ, ඉමං සිද්ධත්ථමසිද්ධත්ථං කරොථ, ගණ්හථ හනථ ඡින්දථ ඛන්ධථ න මුඤ්චථ පලාපෙථා” ති මාරපරිසං ආණාපෙත්වා සයඤ්ච ගිරිමෙබලස්ස ඛන්ධෙ නිසිදිත්වා එකෙන කරෙන සරං භමයන්තො බොධිසත්තං උපසඬ්ඝමිත්වා – “හො සිද්ධත්ථ, උට්ඨහ පල්ලඬ්ඝකා” ති ආහ. මාරපරිසාපි මහාසත්තස්ස අතිසොරං පිළමකාසි. අථ මහාපුරිසො – “කදා තෙ පුරිතා, මාර, පල්ලඬ්ඝකත්ථාය පාරමි” තිආදිනි වචනානි වත්වා දක්ඛිණහත්ථං පථවිං නින්තාමෙසි. තඬ්ඬණඤ්ඤෙව වුද්දසසහස්සාධිකානි දසසතසහස්සයොජනබහලානි පථවිසන්ධාරකානි වාතුදකානි පයමං කම්පෙත්වා තදන්තරං චතුනහුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබහලා අයං මහාපථවී ඡධා පකම්පිත්ථ. උපරි ආකාසෙ අනෙකසහස්සානි විජ්ජුලතා ව අසනී ව ඵලිංසු. අථ ගිරිමෙබලදිරදො

ජණ්ණකෙන පති. මාරො ගිරිමෙඛලක්ඛන්ධෙ නිසින්තො භූමියං පති. මාරපරිසාපි දිසාවිදිසාසු භුසමුට්ඨි විය විකිරිංසු.

අථ මහාපුරිසොපි තං සමාරං මාරබලං ඛන්තිමෙත්තාවිරියපඤ්ඤාදීනං
අත්තනො පාරමීනමානුභාවෙන විද්ධංසෙත්වා පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං
අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්චුසසමයෙ සබ්බඛුද්ධානං
ආවිණ්ණෙ පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං
නිබ්බත්තෙත්වා තමෙව පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඤ්ඤාත්වා මග්ගපටිපාටියා
අධිගතෙන චතුත්ථමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා සබ්බඛුද්ධගුණෙ
පටිවිජ්ඣිත්වා සබ්බඛුද්ධාවිණ්ණං -

“අනෙකජාතිසංසාරං, සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං;
ගහකාරං ගවෙසන්තො, දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.

“ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසි;
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා, ගහකුටං විසඬිතං;
විසඬිතාරගතං චිත්තං, තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා”ති. (ධ. ප. 153-154) -

උදානං උදානෙසි.

සන්තිකෙනිදානකථා

උදානං උදානෙත්වා නිසින්තස්ස භගවතො එතදභොසි - “අහං
කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඬ්ඛොයානි ඉමස්ස පල්ලඬිකස්ස කාරණා
සන්ධාවිං, අයං මෙ පල්ලඬිකො විජයපල්ලඬිකො මඩ්ගලපල්ලඬිකො, එත්ථ මෙ
නිසින්තස්ස යාව සඬිකප්පො න පරිපුණ්ණො, න තාව ඉතො වුට්ඨහිස්සාමි”ති
අනෙකකොට්ඨසතසහස්සඬ්ඛා සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තො සත්තාහං තත්ථෙව
නිසීදි. යං සන්ධාය වුත්තං - “අථ ඛො භගවා සත්තාහං එකපල්ලඬිකෙන නිසීදි
විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී”ති (මහාව. 1).

අට්ඨකච්චානං දෙවතානං - “අජ්ජාපි තාව නුන සිද්ධත්ථස්ස කත්තබ්බකිච්චං
අත්ථි. පල්ලඬිකස්මිඤ්ඤි ආලයං න විජහති”ති පරිචිතක්කො උදපාදි. අථ සත්ථා
දෙවතානං චිත්තක්කං ඤාත්වා තාසං චිත්තක්කුපසමනත්ථං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා
යමකපාටිභාරියං දස්සෙසි. එවං ඉමිනා පාටිභාරියෙන දෙවතානං චිත්තක්කං
වූපසමෙත්වා පල්ලඬිකතො ඊසකං පාවිනනිස්සිතෙ උත්තරදිසාභාගෙ යත්වා -
“ඉමස්මිං වත මෙ පල්ලඬිකෙ සබ්බඤ්ඤාඤාණං පටිවිද්ධ”න්ති චත්තාරි
අසඬ්ඛොයානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පූරිතානං පාරමීනං ඵලාධිගමනට්ඨානං
පල්ලඬිකඤ්ච ඛොධිරුක්ඛඤ්ච අනිමිසෙහි අක්ඛිහි ඔලොකයමානො සත්තාහං
විතිනාමෙසි, තං යානං අනිමිසවෙනියං නාම ජාතං.

අප්පල්ලභිකස්ස ච යිතට්ඨානස්ස ච අන්තරා වඩ්ඤාමං මාපෙත්වා
පුරත්ථිමපච්ඡිමතො ආයතෙ රතනවඩ්ඤාමෙ වඩ්ඤාමන්තො සත්තාහං චිතිනාමෙසි,
තං යානං රතනවඩ්ඤාමචෙතියං නාම ජාතං.

චතුත්ථෙ පන සත්තාහෙ බොධිතො පච්ඡිමුත්තරදිසාභාගෙ දෙවතා රතනසරං
මාපයිංසු. තත්ථ පල්ලභිකෙන නිසිදිත්වා අභිධම්මපිටකං විචිනන්තො සත්තාහං
චිතිනාමෙසි, තං පන යානං රතනසරචෙතියං නාම ජාතං.

එවං භගවා බොධිසම්පෙයෙව චත්තාරි සත්තාභානි චිතිනාමෙත්වා පඤ්චමෙ
සත්තාහෙ බොධිරුක්ඛමූලා යෙන අප්පාලනිග්‍රොධො තෙනුපසඬ්ඤාමි. තත්‍රාපි ධම්මං
විචිනන්තො විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො නිසිදි.

සත්ථා තත්ථ සත්තාහං චිතිනාමෙත්වා මුචලින්දමූලං අගමාසි. තත්ථ
සත්තාහවද්දලිකාය උප්පන්නාය සිතාදිපටිබාහනත්ථං මුචලින්දෙන නාගරාජෙන
සත්තක්ඛන්තුං භොගෙහි පරික්ඛිත්තො අසම්බාධාය ගන්ධකුටියා විහරන්තො විය
විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදියමානො තත්ථ සත්තාහං චිතිනාමෙත්වා රාජායතනමූලං
උපසඬ්ඤාමි. තත්ථපි විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදියමානොව සත්තාහං නිසිදි. එත්තාවතා
සත්ත සත්තාභානි පරිපුණ්ණානි. එත්ථන්තරෙ භගවතො නෙව මුඛධොවනං න
සරීරපටිජග්ගනං නාභාරකිච්චං අභොසි, එලසුබ්බෙනෙව චිතිවත්තෙසි. අප්
සත්තසත්තාහමත්ථකෙ එකුතපඤ්ඤාසතිමෙ දිවසෙ සක්කෙන දෙවානම්න්දෙන
උපනීතෙන නාගලතාදන්තකට්ඨෙන ච අනොතත්තදහොදකෙන ච මුඛං ධොවිත්වා
තත්ථෙව රාජායතනමූලෙ නිසිදි.

තස්මිං සමයෙ තපුස්සහල්ලිකා නාම ද්වෙ වාණිජා ඤාතිසාලොභිතාය දෙවතාය
සත්ථු ආභාරදානෙ උස්සාහිතා මන්ථඤ්ච මධුපිණ්ඩිකඤ්ච ආදාය – “පටිග්ගණ්හාතු
භගවා ඉමං ආභාරං අනුකම්පං උපාදායා”ති සත්ථාරං උපසඬ්ඤාමිත්වා අට්ඨංසු.
භගවා පායාසපටිග්ගහණදිවසෙයෙව දෙවදත්තියස්ස පත්තස්ස අන්තරහිතත්තා –
“න බො තථාගතා හත්ථෙසු ආභාරං පටිග්ගණ්හන්ති, කිම්හි නු බො අහං ඉමං
පටිග්ගණ්හෙයා”න්ති චිත්තෙසි. අප්සස්ස භගවතො අප්ඤ්ඤාසයං විදිත්වා චතුහි දිසාහි
චත්තාරො මහාරාජානො ඉන්දනිලමණිමයෙ චත්තාරො පත්තෙ උපනාමෙසුං. භගවා
තෙ පටික්ඛිපි. පුන මුග්ගහණ්ණෙ සිලාමයෙ චත්තාරො පත්තෙ උපනාමෙසුං. භගවා
තෙසං චතුත්තම්පි දෙවපුත්තානං අනුකම්පං උපාදාය පටිග්ගහෙත්වා එකීභාවං
උපනෙත්වා තස්මිං පච්චග්ගෙසෙ සෙලමයෙ පත්තෙ ආභාරං පටිග්ගහෙත්වා
පරිභුඤ්ඤිත්වා අනුමොදනමකාසි. තෙ ද්වෙ භාතරො වාණිජා බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච
සරණං ගන්ත්වා ද්වෙවාචිකා උපාසකා අහෙසුං.

අප් සත්ථා පුන අප්පාලනිග්‍රොධමෙව ගන්ත්වා නිග්‍රොධමූලෙ නිසිදි. අප්සස්ස
තත්ථ නිසින්නමත්තස්සෙව අධිගතස්ස ධම්මස්ස ගම්භීරතං පච්චචෙක්ඛන්තස්ස
සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණො – “අධිගතො බො මායායං ධම්මො”ති ආදිනා (දී. නි.
2.64; ම. නි. 1.281; 2.337; සං. නි. 1.172; මහාව. 7) පරෙසං ධම්මං
අදෙසෙතුකාමතාකාරජ්ජන්තො පරිචිතක්කො උදපාදි. අප් බුහ්මා සහම්පති

“නස්සති වත හො ලොකො, විනස්සති වත හො ලොකො” ති (දී. නි. 2.66; ම. නි. 1.282; 2.338; සං. නි. 1.172; මහාව. 8) දසසු වක්කවාලසහස්සෙසු සක්කසුයාමසන්තුසිතනිම්මානරතිපරනිම්මිතවසවත්තිමහාබ්‍රහ්මානො ව ගහෙන්වා සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා – “දෙසෙතු, හන්තෙ, භගවා ධම්ම”න්තිආදිනා (දී. නි. 2.66; ම. නි. 1.282; 2.338; සං. නි. 1.172; මහාව. 8) නයෙන ධම්මදෙසනං ආයාචි.

අථ සත්ථා තස්ස පටිඤ්ඤං දත්වා – “කස්ස නු බො අහං පයිමං ධම්මං දෙසෙය්‍යා”න්ති වින්තෙන්තො ආලාරුදකානං කාලඬකතභාවං ඤත්වා – “බහුපකාරා බො මෙ පඤ්චවග්ගියා හික්ඛු”ති පඤ්චවග්ගියෙ ආරබ්භ මනසිකාරං කත්වා – “කහං නු බො තෙ ඵතරහි විහරන්ති”ති ආවජ්ජෙන්තො – “බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මීගදායෙ”ති ඤත්වා – “තත්ථ ගන්ත්වා ධම්මවක්කං පවත්තෙස්සාමී”ති කතිපාහං බොධිමණ්ඩසාමන්තෙයෙව පිණ්ඩාය වරන්තො විහරිත්වා ආසාල්හිපුණ්ණමියං බාරාණසිං ගමිස්සාමී”ති පත්තචීවරමාදාය අට්ඨාරසයොජනමග්ගං පටිපජ්ජී. අත්තරාමග්ගෙ භට්ඨතුපගං උපකං නාම ආජීවකං දිස්වා තස්ස අත්තනො බුද්ධභාවං ආචික්ඛිත්වා තංදිවසංයෙව සායන්හසමයෙ ඉසිපතනං අගමාසි.

පඤ්චවග්ගියා පන තථාගතං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා – “අයං, ආචුසො, සමණො ගොතමො පච්චයබාහුල්ලාය ආවත්තො පරිපුණ්ණකායො පිණ්ණද්‍රියො සුවණ්ණවණ්ණො හුත්වා ආගච්ඡති, ඉමස්ස අභිවාදනාදීනි න කරිස්සාම, ආසනමත්තං පන පඤ්ඤාපෙය්‍යාමා”ති කතිකං අකංසු. භගවා තෙසං විත්තාචාරං ඤත්වා සබ්බසත්තෙසු අනොධිස්සකවසෙන ඵරණසමත්ථං මෙත්තචිත්තං සංඛිපිත්වා ඔධිස්සකවසෙන මෙත්තචිත්තෙන ඵරී. තෙ භගවතො මෙත්තචිත්තෙන චුට්ඨා තථාගතෙ උපසඬකමන්තෙ සකාය කතිකාය සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තා අභිවාදනාදීනි සබ්බකිච්චානි අකංසු. විත්ථාරකථා විනයමභාවග්ගාදීසු චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

අථ භගවා අත්තනො බුද්ධභාවං තෙ ඤාපෙත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා උත්තරාසාල්හනක්ඛත්තයොගෙ වත්තමානෙ අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොට්ඨි පරිවුතො පඤ්චවග්ගියෙ ථෙරෙ ආමන්තෙත්වා ධම්මවක්කජ්ජවත්තසුත්තන්තං දෙසෙසි. තෙසු අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙන්තො සුත්තපරියොසානෙ අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොට්ඨි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. තෙන චුත්තං –

1. “අහමෙතරහි සම්බුද්ධො, ගොතමො සක්ඛාවඬ්ඨනො;
පධානං පදහිත්වාන, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.
2. “බ්‍රහ්මුතා යාචිතො සන්තො, ධම්මවක්කං පවත්තයිං;

අටියාරසන්නං කොට්ඨං, පය්මාහිසමයො අහු’ති.

තත්ථ අහන්ති අත්තානං නිද්දිසති. එතරහීති අස්මිං කාලෙ. සත්තවඨ්ඨනොති සාකියකුලවඨ්ඨනො. ‘සත්තපුඨගවො’තිපි පායො. පධානන්ති විරියං වුව්චති. පදහිත්වානාති සට්ඨන්තා වායමිත්වා, දුක්කරකාරිකං කත්වාති අත්ථො. අටියාරසන්නං කොට්ඨන්ති බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ධම්මවක්කප්පවත්තනසුත්තන්තකථාය අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරප්පමුඛානං අටියාරසන්නං බ්‍රහ්මකොට්ඨං පය්මාහිසමයො අහොසිති අත්ථො.

ඉදානි භගවා අතීතං කට්ඨන්තා අනාගතං අභිසමයං කට්ඨන්තො –

3.

‘තතො පරඤ්ච දෙසෙන්නෙ, නරදෙවසමාගමෙ;
ගණනාය න චත්තබ්බො, දුතියාහිසමයො අහු’ති. – ආදිමාහ;

තත්ථ නරදෙවසමාගමෙති තතො අපරෙත සමයෙන මහාමඤ්ඤසමාගමෙ දසසු චක්කවාලසහස්සෙසු දෙවමනුස්සානං මජ්ඣිමනිකායෙ මඤ්ඤාසිකපරියොසානෙ (බු. පා. 5.1 ආදයො; සු. නි. 261 ආදයො) ගණනපථං චිත්තිවත්තානං නරදෙවනං. දුතියාහිසමයො අහුති භෙස්සතිති අත්ථො. අනාගතච්චනෙ චත්තබ්බො සොතපතිත්තා ‘අහු’ති අතීතච්චනං වුත්තං, කාලවිපරියායවසෙන වා. එස නයො ඉතො පරෙසු ඊදිසෙසු ච්චනෙසු ච. පුන රාහුලොවාදසුත්තන්තදෙසනාය (ම. නි. 3.416 ආදයො) ගණනපථචිත්තිවත්තෙ සත්තෙ අභිසමයාමතපානං පායෙසි. අයං තතියාහිසමයො. තෙන වුත්තං –

4.

‘ඉධෙවාහං එතරහි, ඔවදිං මම අනුජං;
ගණනාය න චත්තබ්බො, තතියාහිසමයො අහු’ති.

භගවතො කිර එකොව සාවකසන්නිපාතො අහොසි. උරුචෙලකස්සපාදීනං ජට්ඨානං සහස්සං, ද්විත්තං අග්ගසාවකානං අඨ්ඨන්තියසතානීති ඉමෙසං අඨ්ඨන්තෙලසසතානං සන්නිපාතො අහොසි. තෙන වුත්තං –

5.

‘එකොසි සන්නිපාතො මෙ, සාවකානං මහෙසිනං;
අඨ්ඨන්තෙලසසතානං, භික්ඛුනාසි සමාගමො’ති.

තත්ථ එකොසිති එකොව ආසි. අඨ්ඨන්තෙලසසතානන්ති මම සාවකානං පඤ්ඤාසාධිකානං ද්වාදසසතානං. භික්ඛුනාසිති භික්ඛුනං ආසි. තෙසං පන මජ්ඣිමනො භගවා චතුරඨ්ඨගසන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසි.

අථ භගවා අත්තතො පවත්ති. දස්සෙන්නො –

6.

“විරොචමානො විමලො, භික්ඛුසඬ්ඨසස්ස මජ්ඣගො;
දදාමි පත්ථිතං සබ්බං, මණ්ඩ සබ්බකාමදො”ති. — ආදිමාහ;

තත්ථ විරොචමානොති අනන්තබුද්ධසිරියා විරොචමානො. විමලොති
විගතරාගාදිකිලෙසමලො. මණ්ඩ සබ්බකාමදොති චිත්තාමණි විය සබ්බකාමදදො
අභමිපි ඉච්ඡිතං පත්ථිතං සබ්බං ලොකියලොකුත්තරසුඛවිසෙසං දෙමිති අත්ථො.

ඉදානි පත්ථිතපත්ථනං දස්සෙන්නො —

7.

“ඵලමාකඬ්ඨමානානං, භවච්ඡන්දජහෙසිනං;
චතුසච්චං පකාසෙමි, අනුකම්පාය පාණින”න්ති. — ආදිමාහ;

තත්ථ ඵලන්ති සොතාපත්තිඵලාදිකං චතුබ්බිධං ඵලං. භවච්ඡන්දජහෙසිනන්ති
භවතණ්හාපහායිනං, භවතණ්හං පජහිතුකාමානං. අනුකම්පායාති අනුද්දයාය.

8. ඉදානි චතුසච්චප්පකාසනො, අභිසමයං දස්සෙන්නො “දසවිසසහස්සාන”න්ති
ආදිමාහ.

තත්ථ දසවිසසහස්සානන්ති දසසහස්සානඤ්ච විසතිසහස්සානඤ්ච.
එකද්විත්තන්තිආදිනා නයෙනාති අත්ථො. නවමදසමගාථා උත්තානත්ථාව.

11-12. එකාදසමද්වාදසමගාථාසු ඉදානෙතරහීති උභොපි එකත්ථා,
වෙනෙයාවසෙන පුරිසපුග්ගලා විය චුත්තා. අථ වා ඉදානීති මයි උප්පන්නො.
එතරහීති මයි ධම්මං දෙසෙන්නො. අපත්තමානසාති අප්පත්තඅරහත්තඵලා.
අරියඤ්ජසන්ති අරියං අට්ඨඬ්ඨිකං මග්ගං. ථොමයන්තාති පසංසන්තා.
බුජ්ඣස්සන්තිති අනාගතෙ චතුසච්චධම්මං පටිවිජ්ඣස්සන්තිති අත්ථො.
සංසාරසරිතන්ති සංසාරසාගරං.

ඉදානි අත්තනො ජාතනගරාදිං දස්සෙන්නො —

13.

“නගරං කපිලවත්ථු මෙ, රාජා සුද්ධොදනො පිතා;
මය්හං ජනෙත්තිකා මාතා, මායාදෙවිති වුච්චති.

14.

“එකුනතිංසවස්සානි, අගාරං අජ්ඣාතං වසිං;
රම්මො සුරම්මො සුභකො, තයො පාසාදමුත්තමා.

15.

“වත්තාලීසසහස්සානි, නාරියො සමලඬකතා;
හද්දකඤ්චනා නාම නාරී, රාහුලො නාම අනුජො.

16.

“නිමිත්තෙ චතුරො දිස්වා, අස්සයානෙන නික්ඛමි;
ඡබ්බස්සං පධානචාරං, අවරිං දුක්කරං අහං.

17.

“බාරාණසියං ඉසිපතනෙ, චක්කං පචත්තිතං මයා;
අහං ගොතමසම්බුද්ධො, සරණං සබ්බපාණිනං.

18.

“කොලිතො උපතිස්සො ච, ද්වෙ භික්ඛු අග්ගසාවකා;
ආනන්දො නාමුපට්ඨාකො, සන්තිකාවචරො මම;
බෙමා උප්පලවණ්ණා ච, භික්ඛුනී අග්ගසාවිකා.

19.

“චිත්තො හත්ථාලවකො ච, අග්ගපට්ඨාකුපාසකා;
නන්දමාතා ච උත්තරා, අග්ගපට්ඨාකුපාසිකා.

20.

“අහං අස්සත්ථමුලමිහි, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං;
බ්‍යාමප්පහා සදා මය්හං, සොළසහත්ථමුග්ගතා.

21.

“අප්පං වස්සසතං ආයු, ඉදානෙතරහි විජ්ජති;
තාවතා තිට්ඨමානොහං, තාරෙමි ජනතං බහුං.

22.

“යපයිත්වාන ධම්මුක්කං, පච්ඡිමං ජනබොධනං;
අහමිහි න විරස්සෙව, සද්ධිං සාවකසඬ්ඝතො;
ඉධෙව පරිනිබ්බිස්සං, අග්ගීවාහාරසඬ්ඝයා”ති. — ආදිමාහ;

මම පන රම්මසුරම්මසුහනාමකා තයො පාසාදා
නචභූමිකසත්තභූමිකපඤ්චභූමිකා, වත්තාලීසසහස්සා නාටකිත්ථියො, යසොධරා
නාම මම අග්ගමහෙසී, සොහං වත්තාරො නිමිත්තෙ දිස්වා අස්සයානෙන
මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමි. තතො ඡබ්බස්සානි පධානං පදහිත්වා විසාබ්‍රුණ්ණමාය
උරුවෙලායං සෙනානිගමෙ සෙනාකුටුම්භිකස්ස ධිතාය සම්පසාදජාතාය සුජාතාය
නාම දින්නං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සාලවනෙ දිවාචිහාරං කත්වා සායන්හසමයෙ
සොත්ථියෙන නාම තිණහාරකෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා

අස්සත්ථබ්බොධිරුක්ඛමූලං උපගන්ත්වා තත්ථ මාරබලං විද්ධංසෙත්වා සම්බොධිං පත්තොස්මිති සබ්බං බ්‍යාකාසි.

තත්ථ සද්ධිං සාවකසඤ්ඤානං සද්ධිං සාවකසඤ්ඤානං. පරිනිබ්බිස්සන්ති පරිනිබ්බාසිස්සාමි. අග්ගිවාහාරසඤ්ඤානං අග්ගි විය ඉන්ධනක්ඛයෙන යථා අග්ගි නිරුපාදානො නිබ්බායති, එවං අහම්පි නිරුපාදානො පරිනිබ්බාසිස්සාමිති අත්ථො.

23-4.

තානි ච අතුලතෙජානීති අග්ගසාවකයුගාදීනි තානි අසද්ධිතෙජානි. ඉමානි ච දසබ්බානීති එතානි ච සාරිරිදසබ්බානි ගුණධාරණො දෙහොති ඡඅසාධාරණඤ්ඤානාදිගුණධාරො අයං දෙහො ච. තමන්තරහිස්සන්ති සබ්බානි එතානි චුත්තජපකාරානි අන්තරධාසිස්සන්ති විනස්සිස්සන්ති. නනු රිත්තා සබ්බසඤ්ඤානානි එත්ථ නනුති අයං අනුමතිඅත්ථෙ නිපාතො. රිත්තානි නිව්චසාරධ්වපාරරහිතත්තා තුව්ඡා, සබ්බමෙව පන සඤ්ඤානං බයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මං හුත්වා අභාවතො අනිව්චං, උප්පාදාදිපටිපිළිතත්තා දුක්ඛං, අවසවත්තනතො අනත්තා. තස්මා සඤ්ඤානෙසු ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වච්චෙත්වා අමතමසඤ්ඤානං අව්චුතං නිබ්බානං අධිගච්ඡට්. අයං වො අම්භාකං අනුසාසනී ඉදං අම්භාකං සාසනං අප්පමාදෙන සම්පාදෙථාති. දෙසනාපරියොසානෙ කිර දෙවතානං කොට්ඨසතසහස්සස්ස අනුපාදාය ආසවෙහි විත්තානි විමුච්චිසු. සෙසමග්ගඵලෙසු පතිට්ඨිතා පන ගණනපථං චිතිවත්තා අහෙසුං.

එවං භගවා කප්පනාමජාතිආදිවචත්ථිතං සකලම්පි බුද්ධවංසං ආකාසෙ රතනවඤ්ඤානෙ වඤ්ඤානෙව කට්ඨෙත්වා ඤාතිජනං වන්දාපෙත්වා ආකාසනො ඔතරිත්වා පඤ්ඤාත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. එවං නිසීන්තො පන භගවති ලොකනාටෙ සිබාප්පත්තො ඤාතිසමාගමො අහොසි. සබ්බෙ එකග්ගවිත්තා නිසීදිංසු. තතො මහාමෙසො පොක්ඛරවස්සං වස්සි. තඤ්ඤානෙ උදකං හෙට්ඨා විරවන්තං ගච්ඡති. තෙමෙතුකාමොව තෙමෙති, අතෙමිතුකාමස්ස සරීරෙ එකඤ්ඤාත්තමපි න පතති. තං දිස්වා සබ්බෙ අව්චරියබ්බුතවිත්තජාතා හුත්වා – “අහො අව්චරියං, අහො අබ්බුත”න්ති කථං සමුට්ඨාපෙසුං. තං සුත්වා සත්ථා – “න ඉදානෙව මය්හං ඤාතිසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සි, අතිතෙපි වස්සි”ති ඉමිස්සා අට්ඨප්පත්තියා වෙස්සන්තරජාතකං (ජා. 2.22.1655 ආදයො) කට්ඨෙසි. සා ධම්මදෙසනා සාත්ථිකා ජාතා. තතො භගවා උට්ඨායාසනා විහාරං පාටිසි.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනියා බුද්ධවංසට්ඨකථාය

ගොතමබුද්ධවංසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො පඤ්චවිසතිමො බුද්ධවංසො.

28. බුද්ධපකිණ්ණකකථා

1-18.

“අපරිමෙයයිතො කප්පෙ, චතුරො ආසුං විනායකා” තිආදිකා අට්ඨාරසගාථා සඬභිතිකාරකෙහි යපිකා නිගමනගාථාති වෙදිතබ්බා. සෙසගාථාසු සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

වෙමත්තකථා

ඉමස්මිං පන සකලෙපි බුද්ධවංසෙ නිද්දිට්ඨානං පඤ්චවිසතියා බුද්ධානං අට්ඨ වෙමත්තාති වෙදිතබ්බාති. කතමාති අට්ඨ? ආයුචෙමත්තං, පමාණචෙමත්තං, කුලචෙමත්තං, පධානචෙමත්තං, රස්මිචෙමත්තං, යානචෙමත්තං, බොධිචෙමත්තං, පල්ලඬිකචෙමත්තන්ති.

තත්ථ ආයුචෙමත්තං නාම කෙචි දීඝායුකා භොන්ති කෙචි අප්පායුකා. තථා හි දීපඬිකරො කොණ්ඩඤ්ඤො අනොමදස්සි පදුමො පදුමුත්තරො අත්ථදස්සි ධම්මදස්සි සිද්ධත්ථො තිස්සොති ඉමෙ නව බුද්ධා වස්සසතසහස්සායුකා අහෙසුං. මඬිගලො සුමනො සොභිතො නාරදො සුමෙධො සුජාතො පියදස්සි ඵ්ඤ්ඤාති ඉමෙ අට්ඨ බුද්ධා නවුත්තිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං. රෙවතො වෙස්සභු වාති ඉමෙ ද්වෙ බුද්ධා සට්ඨිවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං. විපස්සි භගවා අසිතිවස්සසහස්සායුකා අහොසි. සිඬි කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපොති ඉමෙ චත්තාරො බුද්ධා යථාක්කමෙන සත්තතිචත්තාලීසතිංසවිසවස්සසහස්සායුකා අහෙසුං. අම්භාකං පන භගවතො වස්සසතං ආයුප්පමාණං අහොසි. උපවිතපුඤ්ඤසම්භාරානං දීඝායුකසංචත්තතියකම්මසමුපෙතානම්පි බුද්ධානං යුගවසෙන ආයුප්පමාණං අප්පමාණං අහොසි. අයං පඤ්චවිසතියා බුද්ධානං ආයුචෙමත්තං නාම.

පමාණචෙමත්තං නාම කෙචි දීඝා භොන්ති කෙචි රස්සා. තථා හි දීපඬිකර-රෙවත-පියදස්සි-අත්ථදස්සි-ධම්මදස්සි-විපස්සිබුද්ධානං අසිතිහත්ථුබ්බෙධං සරීරප්පමාණං අහොසි. කොණ්ඩඤ්ඤ-මඬිගල-නාරද-සුමෙධානං අට්ඨාසිතිහත්ථුබ්බෙධො කායො අහොසි. සුමනස්ස නවුත්තිහත්ථුබ්බෙධං සරීරං අහොසි. සොභිත-අනොමදස්සි-පදුම-පදුමුත්තර-ඵ්ඤ්ඤාතිබුද්ධානං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං සරීරං අහොසි. සුජාතො පණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධසරීරො අහොසි. සිද්ධත්ථ-තිස්ස-වෙස්සභුනො සට්ඨිහත්ථුබ්බෙධො අහෙසුං. සිඬි සත්තතිහත්ථුබ්බෙධො අහොසි. කකුසන්ධ-කොණාගමන-කස්සපා යථාක්කමෙන චත්තාලීසතිංසවිසතිහත්ථුබ්බෙධො අහෙසුං. අම්භාකං භගවා අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධො අහොසි. අයං පඤ්චවිසතියා බුද්ධානං පමාණචෙමත්තං නාම.

කුලචෙමත්තං නාම කෙචි ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්තිංසු කෙචි බ්‍රාහ්මණකුලෙ. තථා හි කකුසන්ධකොණාගමනකස්සපසම්මාසම්බුද්ධා බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිංසු. දීපඬිකරාදිගොතම්බුද්ධපරියන්තා ද්වාවිසති බුද්ධා ඛත්තියකුලෙයෙව නිබ්බත්තිංසු. අයං පඤ්චවිසතියා බුද්ධානං කුලචෙමත්තං නාම.

පධානවෙමත්තං නාම දීපච්ඡාය-කොණ්ඩඤ්ඤ-සුමන-අනොමදස්සි-
 සුජාතසිද්ධත්ථ-කකුසන්ධානං දසමාසිකා පධානවරියා. මච්ඡගල-සුමෙධනිස්ස සිඛිනං
 අට්ඨමාසිකා. රෙවතස්ස සත්තමාසිකා. සොභිතස්ස චත්තාරො මාසා. පදුමඅත්ථදස්සි
 විපස්සිනං අච්ඡමාසිකා. නාරද-පදුමුත්තර-ධම්මදස්සි-කස්සපානං සත්තාහානි.
 පියදස්සි-චුස්ස-වෙස්සභූ කොණාගමනානං ඡමාසිකා. අම්භාකං බුද්ධස්ස ඡබ්බස්සානි
 පධානවරියා අහොසි. අයං පධානවෙමත්තං නාම.

රස්මිවෙමත්තං නාම මච්ඡගලස්ස කිර සම්මාසම්බුද්ධස්ස සරිරස්මි
 දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි. පදුමුත්තරබුද්ධස්ස ද්වාදසයොජනිකා
 අහොසි. විපස්සිස්ස හගවතො සත්තයොජනිකා අහොසි. සිඛිස්ස
 තියොජනප්පමාණා. කකුසන්ධස්ස දසයොජනිකා. අම්භාකං හගවතො සමන්තතො
 බ්‍යාමප්පමාණා. සෙසානං අනියතා අහොසි. අයං රස්මිවෙමත්තං නාම
 අජ්ඣාසයපට්ඨද්ධං, යො යත්තකං ඉච්ඡති, තස්ස සරිරප්පභා තත්තකං ඵරති,
 පට්ඨිද්ධගුණෙ පන කස්සචි වෙමත්තං නාම නත්ථි. අයං රස්මිවෙමත්තං නාම.

යානවෙමත්තං නාම කෙචි හත්ථියානෙන කෙචි අස්සයානෙන කෙචි රථපද-
 පාසාද-සිවිකාදීසු අඤ්ඤතරෙන නික්ඛමන්ති. තථා හි දීපච්ඡාය-සුමන-සුමෙධ-චුස්ස-
 සිඛි-කොණාගමනා හත්ථියානෙන නික්ඛමිංසු. කොණ්ඩඤ්ඤ-රෙවත-පදුම-
 පියදස්සි-විපස්සි-කකුසන්ධා රථයානෙන. මච්ඡගල-සුජාත-අත්ථදස්සි-තිස්ස-ගොතමා
 අස්සයානෙන. අනොමදස්සිසිද්ධත්ථවෙස්සභූනො සිවිකායානෙන. නාරදො පදසා
 නික්ඛමි. සොභිත-පදුමුත්තර-ධම්මදස්සි-කස්සපා පාසාදෙන නික්ඛමිංසු. අයං
 යානවෙමත්තං නාම.

බොධිවෙමත්තං නාම දීපච්ඡායස්ස හගවතො කපිතනරුක්ඛො බොධි;
 කොණ්ඩඤ්ඤස්ස හගවතො සාලකල්‍යාණරුක්ඛො, මච්ඡගල-සුමන-රෙවත-
 සොභිතානං නාගරුක්ඛො, අනොමදස්සිස්ස අජ්ජුතරුක්ඛො, පදුමනාරදානං
 මහාසොණරුක්ඛො, පදුමුත්තරස්ස සලලරුක්ඛො, සුමෙධස්ස නීපො, සුජාතස්ස
 වෙළු, පියදස්සිනො කකුධො, අත්ථදස්සිස්ස වම්පකරුක්ඛො, ධම්මදස්සිස්ස
 රත්තකුරවකරුක්ඛො, සිද්ධත්ථස්ස කණ්ණිකාරුක්ඛො, තිස්සස්ස අසනරුක්ඛො,
 චුස්සස්ස ආමලකරුක්ඛො, විපස්සිස්ස පාටලිරුක්ඛො, සිඛිස්ස පුණ්ඩරිකරුක්ඛො,
 වෙස්සභූස්ස සාලරුක්ඛො, කකුසන්ධස්ස සිරිසරුක්ඛො, කොණාගමනස්ස
 උදුම්බරරුක්ඛො, කස්සපස්ස නිග්‍රොධො, ගොතමස්ස අස්සත්ථොති අයං
 බොධිවෙමත්තං නාම.

පල්ලච්ඡකවෙමත්තං නාම දීපච්ඡාය-රෙවත-පියදස්සි-අත්ථදස්සි-ධම්මදස්සි-
 විපස්සිනං තෙපණ්ණාසහත්ථපල්ලච්ඡකා අහෙසුං; කොණ්ඩඤ්ඤ-මච්ඡගල-නාරද-
 සුමෙධානං සත්තපණ්ණාසහත්ථා; සුමනස්ස සට්ඨිහත්ථො පල්ලච්ඡකො අහොසි;
 සොභිත-අනොමදස්සි-පදුම-පදුමුත්තර-චුස්සානං අට්ඨත්තිංසහත්ථා, සුජාතස්ස
 ද්වත්තිංසහත්ථො, සිද්ධත්ථ-තිස්ස-වෙස්සභූනං චත්තාලිසහත්ථා, සිඛිස්ස
 ද්වත්තිංසහත්ථො, කකුසන්ධස්ස ඡබ්බිසතිහත්ථො, කොණාගමනස්ස

විසතිහත්වො, කස්සපස්ස පන්තරසහත්වො, ගොතමස්ස චුද්දසහත්වො
පල්ලඬකො අහොසි. අයං පල්ලඬකවෙමත්තං නාම. ඉමානි අට්ඨ වෙමත්තානි නාම.

අවිජ්ඣිතට්ඨානකථා

සබ්බබ්බද්ධානං පන වත්තාරි අවිජ්ඣිතට්ඨානානි නාම හොන්ති.
සබ්බබ්බද්ධානඤ්ඤි බොධිපල්ලඬකො අවිජ්ඣිතො එකස්මිංයෙව යානෙ හොති.
ධම්මවක්කප්පවත්තනං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අවිජ්ඣිතමෙව හොති.
දෙවොරොහණකාලෙ සඬකස්සනගරද්වාරෙ පයමක්කපාදට්ඨානං අවිජ්ඣිතමෙව
හොති. ජෙනවනෙ ගන්ධකුටියා වත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජ්ඣිතානෙව
හොන්ති. විහාරො පන බුද්දකොපි මහන්තොපි හොති. විහාරො න විජ්ඣතියෙව,
නගරං පන විජ්ඣති.

සහජාතපරිච්ඡේද-නක්ඛත්තපරිච්ඡේදකථා

අපරං පන අම්භාකංයෙව භගවතො සහජාතපරිච්ඡේදඤ්ච
නක්ඛත්තපරිච්ඡේදඤ්ච දීපෙසුං. අම්භාකං සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තෙන කිර සද්ධිං
රාහුලමානා ආනන්දත්ථෙරො ඡන්තො කණ්ඩකො අස්සරාජා නිධිකුම්භො
මහාබොධි කාළදායීති ඉමානි සත්ත සහජාතානි. අයං සහජාතපරිච්ඡේදො.
මහාපුරිසො පන උත්තරාසාළ්භනක්ඛත්තෙනෙව මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමි,
මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමි, ධම්මවක්කං පවත්තෙසි, යමකපාටිහාරියං අකාසි.
විසාඛනක්ඛත්තෙන ජාතො ව අභිසම්බුද්ධො ව පරිනිබ්බුතො ව. මාසනක්ඛත්තෙන
තස්ස සාවකසන්නිපාතො ව ආයුසඬාරවොසජ්ජනඤ්ච අහොසි.
අස්සයුජනක්ඛත්තෙන දෙවොරොහණං. අයං නක්ඛත්තපරිච්ඡේදොති.

සධම්මතාකථා

ඉදානි පන සබ්බෙසං බුද්ධානං සාධාරණධම්මතං පකාසයිස්සාම. සබ්බබ්බද්ධානං
සමත්තිංසවිධා ධම්මතා. සෙය්‍යාටීදං - පච්ඡිමභවිකබොධිසත්තස්ස සම්පජානස්ස
මාතුකුච්ඡිඔක්කමනං, මාතුකුච්ඡියං පල්ලඬකෙන නිසිදිත්වා බහිමුබොලොකනං,
ධීතාය බොධිසත්තමාතුයා විජායනං, අරඤ්ඤෙයෙව මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනං,
කඤ්චනපට්ටෙසු පතිට්ඨිතපාදානං උත්තරාහිමුඛානං සත්තපදවිතිහාරානං ගන්ත්වා
චතුද්දිසං ඔලොකෙත්වා සිහනාදනදනං, වත්තාරි නිමිත්තානි දිස්වා
ජාතමත්තපුත්තානං මහාසත්තානං මහාහිනික්ඛමනං, අරහද්ධජමාදාය සබ්බජිත්වා
සබ්බභෙට්ඨිමෙන පරිච්ඡේදෙන සත්තාහං පධානවරියා, සම්බොධිං පාපුණනදිවසෙ
පායාසභොජනං, තිණසන්ථරෙ නිසිදිත්වා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණාධිගමො,
ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානපරිකම්මං, මාරබලවිද්ධංසනං, බොධිපල්ලඬකෙයෙව
තිස්සො විජ්ජා ආදිං කත්වා අසාධාරණඤ්ඤාණාදිගුණපටිලාභො, සත්තසත්තාහං
බොධිසම්පෙයෙව චිත්තාමනං, මහාබ්‍රහ්මිනො ධම්මදෙසනත්ථාය ආයාචනං,
ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ධම්මවක්කප්පවත්තනං, මාසපුණ්ණමාය
චතුරඬිගිකසන්නිපාතෙ පාතිමොක්ඛබුද්දෙසො, ජෙනවනට්ඨානෙ නිබ්බට්ඨාසො,

සාවත්ථීනගරද්වාරෙ යමකපාටිභාරියකරණං, තාවතිංසහවනෙ අභිධම්මදෙසනා,
සඬකස්සනගරද්වාරෙ දෙවලොකතො ඔතරණං සතතං ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනං,
ද්වීසු වාරෙසු වෙනෙයාජනාවලොකනං, උජ්ජන්තෙ චත්ථම්භි
සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං උජ්ජන්තාය අට්ඨප්පත්තියා ජාතකකථනං, ඤාතිසමාගමෙ
බුද්ධවංසකථනං, ආගන්තුකෙහි භික්ඛුහි පටිසන්ථාරකරණං, නිමන්තිතානං
වුට්ඨවස්සානං අනාපුච්ඡා අගමනං, දිවසෙ දිවසෙ
පුරෙහත්තපච්ඡාහත්තපයමමජ්ඣමපච්ඡමයාමකිච්චකරණං, පරිනිබ්බානදිවසෙ
මංසරසහොජනං, චතුර්විසතිකොට්ඨසනසහස්සසමාපත්තියො සමාපජ්ජන්වා
පරිනිබ්බානන්ති ඉමා සමත්තිංස සබ්බබුද්ධානං ධම්මතාති.

අනන්තරාසිකධම්මකථා

සබ්බබුද්ධානං චත්තාරො අනන්තරාසිකා ධම්මා. කතමෙ චත්තාරො? බුද්ධානං
උද්දිස්ස අභිභවානං චතුත්තං පච්චයානං න සක්කා කෙනචි අන්තරායො කාතුං.
බුද්ධානං ආයුනො න සක්කා කෙනචි අන්තරායො කාතුං. චුත්තඤ්ඤෙනං –
“අට්ඨානමෙනං අනවකාසො, යං පරුපක්කමෙන තථාගතං ජීවිතා
වොරොපෙය්‍යා”ති (වුළුව. 342). බුද්ධානං ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානං අසීතියා
අනුබ්‍යාඤ්ජනානඤ්ච න සක්කා කෙනචි අන්තරායො කාතුං. බුද්ධරංසිනං න සක්කා
කෙනචි අන්තරායො කාතුන්ති. ඉමෙ චත්තාරො අනන්තරාසිකා ධම්මා නාමාති.

නිගමනකථා

ඵත්තාවතා ගතා සිද්ධිං, බුද්ධවංසස්ස චණ්ණනා;
සුචණ්ණපදවිඤ්ඤාතච්චිත්තනයසොභිතා.

පොරාණට්ඨකථාමග්ගං, පාළිඅත්ථප්පකාසකං;
ආදායෙව කතා බුද්ධ-වංසස්සට්ඨකථා මයා.

පපඤ්චත්ථං විචජ්ජෙත්වා, මධුරත්ථස්ස සබ්බසො;
සම්පකාසනතො තස්මා, මධුරත්ථප්පකාසිනී.

කාවීරජලසම්පාත-පරිපූතමභීතලෙ;
කාවීරපට්ටනෙ රම්මෙ, නානානාරිනරාකුලෙ.

කාරිතෙ කණ්ඞදාසෙන, සණ්ඞවාචෙන සාධුනා;
විහාරෙ විවිධාකාර-චාරුපාකාරගොපුරෙ.

ජායාසලිලසම්පන්නෙ, දස්සනීයෙ මනොරමෙ;
හතදුජ්ජනසම්බාධෙ, පච්චෙකසුබ්බෙ සිවෙ.

තත්ථ පාවීනපාසාද-තලෙ පරමසීතලෙ;

වසතා බුද්ධවංසස්ස, මයා සංවණ්ණනා කතා.

යථා බුද්ධවංසස්ස සංවණ්ණනායං, ගතා සාධු සිද්ධිං විනා අන්තරායං;
තථා ධම්මයුක්තා ජනානං විතක්කා, විනාවන්තරායෙන සිද්ධිං වජන්තු.

ඉමං බුද්ධවංසස්ස සංවණ්ණනං මෙ, කරොත්තෙන යං පත්ථිතං
පුඤ්ඤජාතං;
සදා තස්ස දෙවානුභාවෙන ලොකො, ධූවං සන්තමච්චන්තමත්ථං පයාතං.

විතස්සන්තු රොගා මනුස්සෙසු සබ්බෙ, පවස්සන්තු දෙවාපි
වස්සන්තකාලෙ;
සුඛං හොතු නිච්චං වරං නාරකාපි, පිසාවාපයාතා පිපාසා භවන්තු.

සුරා අවිජරානං ගණාදීහි සද්ධිං, විරං දෙවලොකෙ සුඛං වානුභොන්තු;
විරං යාතු ධම්මො මුනින්දස්ස ලොකෙ, සුඛං ලොකපාලා මහිං පාලයන්තු.

ගරුහි ගීතනාමෙන, බුද්ධදත්තොති විස්සුතො;
ථෙරො කත්වා අට්ඨකථං, මධුරත්ථවිලාසිනි.

පොත්ථකං යපයිත්වෙමං, පරම්පරෙ හිතාවහං;
අවිරට්ඨිතභාවෙන, අහො මච්චුවසං ගතො.

ඉති භාණුවාරවසෙන ඡබ්බිසතිභාණුවාරා, ගන්ථවසෙන
පඤ්චසතාධිකජසහස්සගන්ථා, අක්ඛරවසෙන තිසහස්සාධිකානි
ද්වෙසතසහස්සක්ඛරානි.

අන්තරායං විනා එසා, යථා නිට්ඨං උපාගතා;
තථා සිජ්ඣන්තු සඬ්ඤ්ජා, සත්තානං ධම්මනිස්සිතානි.

ඉති මධුරත්ථවිලාසිනී නාම

බුද්ධවංස-අට්ඨකථා නිට්ඨිතා.